

Aanskouers se beleving van afknouery: 'n Gevallestudie van 'n multi-kulturele skool

EJM SCHUTTE
10891463

Verhandeling voorgelê ter nakoming vir die graad Magister
Educationis in Opvoedkundige Sielkunde aan die
Potchefstroomkampus van die Noordwes-Universiteit

Studieleier: Prof LW Meyer

Mei 2017

Dit begin alles hier TM

PLEGTIGE VERKLARING

Hiermee verklaar ek, Elizabeth Johanna Magdelena Schutte, die ondergetekende, dat die verhandeling getiteld:

Aanskouers se beleving van afknouery: 'n Gevallestudie van 'n multi-kulturele skool

wat ek by die Noordwes-Universiteit, Potchefstroomkampus, ter voldoening aan die vereistes van die Magister Educationis kwalifikasie in Opvoedkundige Sielkunde inhandig, my eie oorspronklike werk is, dat dit volgens die vereistes taalversorg is en dat dit nie voorheen, in geheel of gedeeltelik by 'n ander universiteit ingehandig is nie.

EJM Schutte

Datum

DANKBETUIGING

Hiermee wil ek my dank, lof en eer betuig aan my Hemelse Vader vir Sy genade en die voorreg om hierdie navorsing te kon onderneem en te voltooi.

Ek wil my opregte dank betuig aan:

- *Prof. L.W. Meyer vir sy besondere leiding, hulp, raad en geduld.*
- *Dr. Franci Jordaan vir die taalversorging.*
- *Me. Petra Gainsford vir die tegnieseversorging.*
- *Mnr. Christo Maakal vir sy hulp om met die KZND OE in verbinding te tree.*
- *My vriendinne, in besonder Drienie, Schylah, Jennie, Bettie, Elsa, Ita, en Deonee vir hulle ondersteuning, belangstelling en entoesiasies aanmoediging.*
- *Al die deelnemers wat hulle belewing en waardevolle inligting met my gedeel het.*
- *My gesin vir hulle liefde, ondersteuning, hulp en lang insiggewende gesprekke wat oor menings en verskille gevoer is.*

TER NAGEDAGTENIS AAN:

My eggenoot Davi Schutte en ons seun Gert-Cloete Schutte

Ek dra hierdie navorsing op aan my seuns Francois en Dawie Schutte

EJM Schutte
Potchefstroom 2017

OPSOMMING

Aanskouers se belewing van afknouery: 'n Gevallestudie van 'n multi-kulturele skool

Afknouery en geweld vind toenemend in Suid-Afrikaanse skole, maar ook op ander vlakke van die samelewing plaas. Die Handves van Menseregte (Grondwet *kyk* Suid-Afrika 1996) beklemtoon die feit dat leerders se regte eerbiedig en beskerm moet word sodat hulle in 'n veilige omgewing onderrig kan word. Afknouery druis daarom teen die fundamentele regte van leerders in.

Aanvanklik is daar heelwat in navorsing op afknouers en teikens gefokus, maar gaandeweg het die fokus na aanskouers van afknouery begin verskuif. Tans ontvang die rol wat aanskouers in die voorkoming van afknouery kan speel, al meer prominensie in die navorsingsliteratuur. In Suid-Afrika is daar steeds relatief min navorsing oor aanskouers van afknouery, en spesifiek oor aanskouers se belewing van afknouery, gedoen. Daarom was die primêre doel van hierdie navorsing om aanskouers se belewing van afknouery te ondersoek. Ter ondersteuning van die primêre navorsingsdoel is daar ook sekondêre navorsingsdoelwitte gestel wat met die aard, oorsake, en gevolge van afknouery, die rolle wat aanskouers tydens afknouvoorvalle speel en die hantering van afknouery verband gehou het.

In die literatuurstudie is daar op die afknouerskynsel en aanskouers van afknouery gefokus.

In die empiriese gedeelte van die ondersoek het 'n gevallestudie as navorsingsontwerp gedien en is daar van kwalitatiewe metodes gebruik gemaak om die navorsingsvrae te beantwoord. Individuele onderhoude is met die skoolhoof, die voorsitter van die Beheerliggaam en onderwysers van 'n multi-kulturele skool gevoer. Daar is ook individuele en fokusgroeponderhoude met leerders gevoer en verder het leerders in die Grondslagfase ook hulle belewing van afknouery in tekeninge uitgebeeld en in byskrifte beskryf. Die data is geanaliseer en die volgende bevindinge is ten opsigte van die primêre navorsingsvraag gemaak:

Die aanskouers het intense en wisselende emosies van veral hulpeloosheid, verwarring, afkeuring, hartseer, woede, teleurstelling, vrees, skuld, ongelukkigheid en empatie ten aanskoue van die afknouery beleef.

Die aanskouers het beleef dat afknouers dit geniet om af te knou en dat hulle ten spyte van ingryping, met die afknouery sal voortgaan en ook aanskouers sal afknou.

Die aanskouers het afknouery sterk afgekeur en was van oordeel dat hulle 'n morele plig het om tydens afknousituasies in te gryp.

Na aanleiding van die bevindinge wat uit die navorsing voortspruit is aanbevelings oor hoe afknouery op die verskillende vlakke van die samelewing aangespreek kan word, gemaak.

Trefwoorde: Afknouery; afknouers; teikens; aanskouers; aanskouers se beleving van afknouery, die hantering van afknouery.

INHOUDSOPGAWE

PLEGTIGE VERKLARING.....	I
DANKBETUIGING	II
OPSOMMING	III
HOOFSTUK 1 ORIËTERING.....	1
1.1 INLEIDING	1
1.2 AGTERGROND EN PROBLEEMSTELLING	1
1.2.1 Primêre navorsingsvraag.....	2
1.2.2 Sekondêre navorsingsvrae	2
1.3 NAVORSINGSDOEL EN -DOELWITTE.....	2
1.3.1 Primêre navorsingsdoel	3
1.3.2 Sekondêre navorsingsdoelwitte	3
1.4 NAVORSINGSONTWERP EN -METODOLOGIE.....	3
1.4.1 Navorsingsontwerp	3
1.4.2 Navorsingsmetodologie	3
1.4.2.1 Navorsingsplek en seleksie van deelnemers	4
1.4.2.2 Data-insamelingstrategieë	4
1.4.2.3 Data-analise	5
1.5 ETIESE ASPEKTE	5
1.5.1 Die volgende etiese voorwaardes vir deelname is deurgaans gerespekteer:	6
1.6 HOOFSTUKINDELING	6
1.7 SAMEVATTING	6

HOOFSTUK 2 AFKNOUERY: 'N TEORETIESE EKSPOSISIE VAN DIE VERSKYNSEL	7
2.1	INLEIDING 7
2.2	BEGRIPSVERKLARING 7
2.2.1	Definisies van afknouery..... 7
2.2.2	Eie omskrywing van die begrip afknouery..... 10
2.3	'n HISTORIESE OORSIG VAN NAVORSING OOR DIE AFKNOUERSKYNSEL 11
2.3.1	Die eerste fase van navorsing oor afknouery: 1970's tot 1988..... 12
2.3.2	Die tweede fase van navorsing oor afknouery: 1989 tot middel 1990's..... 14
2.3.3	Die derde fase van navorsing oor afknouery: middel 1990's tot 2004 14
2.3.4	Die vierde fase van die navorsing oor afknouery: kubertreitering - 2004 tot hede 15
2.4	NAVORSING OOR DIE AFKNOUERSKYNSEL IN SUID-AFRIKA 15
2.4.1	Media-rapportering oor afknouery in Suid-Afrika..... 17
2.5	DIE AARD EN WESE VAN AFKNOUERY 17
2.5.1	Feite oor afknouery..... 18
2.5.2	Mites, wanvoorstellings en misverstand oor afknouery 20
2.5.2.1	Mites..... 20
2.5.2.2	Die volgende mites oor afknouery kom algemeen voor:..... 20
2.5.2.3	Die volgende mites bestaan met betrekking tot die skool:..... 22
2.5.2.4	Wanvoorstellings 24
2.5.2.5	Misverstand 25
2.5.3	Plekke waar afknouery plaasvind..... 26
2.5.4	Tipes afknouery 26

2.5.4.1	Tradisionele of van aangesig-tot-aangesig afknougedrag	27
2.5.4.1.1	Fisieke afknouery	28
2.5.4.1.2	Nie-fisieke afknouery	29
2.5.4.1.3	Verhoudingsgerigte afknouery	30
2.5.4.1.4	Bevooroordeelde / partydige afknouery	33
2.5.4.1.5	Rasgedrewe afknouery	33
2.5.4.1.6	Homofobiese afknouery	35
2.5.4.1.7	Seksuele afknouery	35
2.5.4.1.8	Reaktiewe en pro-aktiewe afknouery	36
2.5.4.1.9	Terg en bespotting	37
2.5.4.2	Kubertreitering	39
2.5.4.2.1	Definisie van kubertreitering	40
2.5.4.2.2	Die voorkoms en verspreiding van kubertreitering	41
2.5.4.2.3	Metodes van kubertreitering	42
2.5.4.2.4	Kommunikasiemodaliteite	43
2.5.4.2.5	Vorms van kubertreitering	45
2.5.4.2.6	Kenmerke van kubertreitering	47
2.5.4.2.7	Voorkoms van kubertreitering met betrekking tot ouderdomme, Grade, geslag en ras	48
2.5.4.2.8	Redes waarom leerders deur middel van kubertreitering ander leerders afknou	49
2.5.4.2.9	Betrokkenes by kubertreitering	49
2.5.4.2.10	Kubertreitering as aangeleerde gedrag	51
2.5.4.2.11	Redes waarom die teikens nie die afknouery aanmeld nie	51

2.5.4.2.12	Gevolge van kubertreitering.....	52
2.5.4.3	Verskille tussen kubertreitering en tradisionele afknouery	53
2.5.5	Gedrag wat nie as afknougedrag bestempel kan word nie.....	53
2.5.6	Die kontinuum van aggressiewe gedrag	54
2.6	DIE VOORKOMS VAN AFKNOUGEDRAG IN SKOLE.....	55
2.6.1	Die frekwensie van afknougedrag met betrekking tot ouderdom, Graad, ras en kultuur.....	56
2.7	ROLSPELERS BY AFKNOUERY	61
2.7.1	Etikettering van die afknouer en die teiken	61
2.7.2	Die afknouroete	62
2.7.3	Kenmerke van die rolspelers	64
2.7.3.1	Die afknouer	64
2.7.3.1.1	Definisies van die afknouer.....	64
2.7.3.1.2	Algemene kenmerke van afknouers.....	64
2.7.3.1.3	Die verskillende tipes afknouers	65
2.7.3.2	Die teikens.....	69
2.7.3.2.1	Algemene kenmerke van teikens.....	69
2.7.3.2.2	Die verskillende tipes teikens.....	69
2.7.3.2.3	Waarom teikens afgeknou word	71
2.7.3.3	Die aanskouer	72
2.7.3.3.1	Definisie van die aanskouer.....	72
2.7.3.3.2	Redes waarom die aanskouers nie die teikens help nie.....	72

2.8	'n TEORETIESE PERSPEKTIEF OP AFKNOUERY	73
2.8.1	Bronfenbrenner se bio-ekologiese sisteemteorie	73
2.8.1.1	Interafhanklike dimensies	74
2.8.1.1.1	Prosesse	74
2.8.1.1.2	Persoonsfaktore	74
2.8.1.1.3	Stelsels van oortuiging.....	76
2.8.1.1.4	Tyd	76
2.8.2	Die bio-ekologiese sisteme	78
2.8.2.1	Die mikro-sisteem.....	78
2.8.2.2	Die meso-sisteem.....	78
2.8.2.3	Die ekso-sisteem	79
2.8.2.4	Die makro-sisteem.....	79
2.8.2.5	Die krono-sisteem.....	80
2.8.3	Moontlike oorsake van afknouery soos vanuit Bronfenbrenner se bio- ekologiese model beskou	80
2.8.3.1	Individuele risikofaktore	81
2.8.3.2	Biologiese faktore	81
2.8.3.3	Psigologiese faktore.....	82
2.8.4	Die mikro-sisteem.....	83
2.8.4.1	Moontlike oorsake van afknouery in die mikro-sisteem	83
2.8.4.1.1	Gesinsfaktore	83
2.8.4.1.2	Ouerskapfaktore	84
2.8.4.1.3	Afknouery as aangeleerde gedrag	85

2.8.4.1.4	Sibbefaktore	85
2.8.4.1.5	Portuurgroepfaktore.....	86
2.8.4.1.6	Multi-mediafaktore	87
2.8.4.1.7	Skoolfaktore	87
2.8.4.2	Die moontlike gevolge wat afknouery vir die mikro-sisteem inhou.....	92
2.8.4.2.1	Gevolge vir die kind	92
2.8.4.2.2	Gevolge vir die gesin	93
2.8.4.2.3	Gevolge vir die portuurgroep	94
2.8.4.2.4	Die skool.....	94
2.8.5	Die meso-sisteem.....	95
2.8.5.1	Die moontlike oorsake van afknouery in die meso-sisteem.....	95
2.8.5.1.1	Oorsake die woonbuurt.....	95
2.8.5.1.2	Oorsake in die omgewing en die gemeenskap.....	96
2.8.5.2	Die moontlike gevolge wat afknouery vir die meso-sisteem inhou.....	97
2.8.6	Die makro-sisteem.....	98
2.8.6.1	Die moontlike oorsake van afknouery in die makro-sisteem.....	98
2.8.6.2	Die moontlike gevolge van afknouery vir die makrovlak.....	98
2.9	SAMEVATTING	99
HOOFSTUK 3 AANSKOUERS VAN AFKNOUERY: 'N TEORETIESE EKSPOSISIE		100
3.1	INLEIDING	101
3.2	NAVORSING OOR AANSKOUERS VAN GEWELD.....	101
3.2.1	Die Holocaust	102
3.2.2	Die Genovese sindroom	102

3.2.3	Die sameswering tot swye “Conspiracy of silence”	106
3.3	NAVORSING OOR AANSKOUERS VAN AFKNOUERY IN SKOOLVERBAND	103
3.3.1	Navorsing vanuit ’n sosiaal-ekologiese perspektief	103
3.3.2	Navorsing oor afknouery as ’n groepsverskynsel	103
3.4	DEFINISIES EN OMSKRYWINGS VAN AANSKOUERS EN DIE BEGRIP “AANSKOUERS”	105
3.4.1	Navorsers se omskrywings van aanskouers	105
3.4.2	Eie definisie van aanskouers	106
3.5	AANSKOUERROLLE EN -GEDRAG	106
3.5.1	Aanskouerrolle.....	106
3.5.1.1	Aanskouerrolle volgens C. Salmivalli, K. Lagerspetz, K. Björkqvist, K. Österman, en A. Kaukiainen (1996).....	107
3.5.1.2	Aanskouerrolle volgens S.W. Twemlow, F.C. Sacco, en P. Williams (1996) ...	108
3.5.1.3	Aanskouersrolle volgens S.W. Twemlow, P. Fonagy en F.C. Sacco (2010)....	108
3.5.1.4	Aanskouerrolle volgens M. Paull, M. Omari en P. Standen (2012).....	111
3.5.2	Faktore wat aanskouerrolle tydens afknouery beïnvloed	115
3.5.3	Aanskouergedrag	115
3.5.3.1	Faktore wat met passief-nie-ingrypende aanskouergedrag verband hou	116
3.5.3.1.1	Die aanskouer-effek of die Genovese sindroom	116
3.5.3.1.2	Pluralistiese onkunde.....	116
3.5.3.1.3	Die diffusie van verantwoordelikheid.....	117
3.5.3.2	Redes en verskonings vir die aanskouers se passiewe-nie-ingrypende gedrag	118
3.5.3.3	Faktore wat met aktief-ingrypende aanskouersgedrag verband hou	120

3.5.3.4	Teoretiese verklaringmodelle van aanskouersgedrag	121
3.5.3.4.1	Die kognitiewe model van B. Latané en J. M. Darley	121
3.5.3.4.2	Die model van beplande gedrag van I. Ajzen (1991, 2002).....	124
3.5.3.4.3	R. Thornberg (2010) se hersiene model van aanskouersgedrag binne die skool- konteks.....	124
3.5.3.4.4	Die konseptuele raamwerk van R. Thornberg, L. Tenenbaum, K. Varjas, J. Meyers, T. Jungert en G. Vanegas (2012)	126
3.5.4	Ondersteuning van aanskouers	130
3.5.4.1	Aktiewe ondersteuning aan afknouers	130
3.5.4.2	Passiewe ondersteuning aan die afknouery.....	130
3.5.4.3	Ondersteuning aan die teiken	131
3.5.4.4	Ingryping deur aanskouers	131
3.5.4.5	Nie-ingryping deur aanskouers	131
3.6	AANSKOUERS SE BELEWING VAN AFKNOUERY.....	131
3.6.1	Die rol wat aanskouers se ingesteldheid in hulle belewing van afknouery speel.....	132
3.6.1.1	Affektiewe belewing	132
3.6.1.2	Kognitiewe belewing	134
3.6.1.3	Normatiewe belewing	135
3.6.2	Die belewing van afknouery aan die hand van Sullivan, K. (2011) se afwaartse spiraalmodel.....	135
3.6.3	Die gevolge van afknouery vir aanskouers	135
3.7	DIE BETROKKENHEID VAN AANSKOUERS BY AFKNOUINTERVENSIE-PROGRAMME.....	138
3.7.1	Empatie	140

3.7.2	Self-effektieiteit.....	140
3.7.3	Sosiale status	140
3.7.4	Morele oortuigings	141
3.8	AFKNOU-VOORKOMINGSPROGRAMME	141
3.8.1	Bullying Prevention Program	142
3.8.2	Steps to Respect	142
3.8.3	Bully-Proofing Your School.....	142
3.9	SAMEVATTING	143
HOOFSTUK 4 NAVORSINGSONTWERP EN METODOLOGIE		144
4.1	INLEIDING	144
4.2	PRIMÊRE NAVORSINGSVRAAG EN -DOEL.....	144
4.2.1	Die primêre navorsingsvraag.....	144
4.2.2	Sekondêre navorsingsvrae	144
4.2.3	Die primêre navorsingsdoel	145
4.2.4	Sekondêre navorsingsdoelwitte	145
4.3	DIE NAVORSINGSPARADIGMA EN -BENADERING	145
4.3.1	Die navorsingsparadigma	145
4.3.2	Die navorsingsbenadering	146
4.4	NAVORSINGSONTWERP EN -METODOLOGIE.....	147
4.4.1	Navorsingsontwerp	147
4.4.1.1	Voordele en beperkinge van gevallestudies.....	149
4.4.2	Die rol van die navorser	150
4.4.3	Navorsingsmetodologie	151

4.4.3.1	Navorsingsplek en keuse van deelnemers aan die navorsing.....	151
4.4.3.1.1	Keuse van navorsingsplek.....	151
4.4.3.1.2	Seleksie van deelnemers aan die ondersoek.....	152
4.4.3.2	Data-insamelingstrategieë	153
4.4.3.2.1	Individuele onderhoudvoering.....	154
4.4.3.2.2	Fokusgroep onderhoudvoering	155
4.4.3.2.3	Tekeninge.....	156
4.4.3.3	Data-analise	157
4.4.3.4	Stappe wat gevolg is om die vertroubaarheid van die ondersoek te verseker .	158
4.4.3.5	Etiese aspekte	159
4.5	SAMEVATTING	160
	HOOFSTUK 5 BEVINDINGE	161
5.1	INLEIDING	161
5.2	NAVORSINGSVRAE.....	161
5.2.1	Primêre navorsingsvraag.....	161
5.2.2	Sekondêre navorsingsvrae	161
5.3	BEVINDINGE	161
5.3.1	Aanskouers se beleving van afknouery.....	161
5.3.1.1	Bevindinge voortspruitend uit die individuele onderhoude en fokusgroeponderhoude.....	161
5.3.1.2	Samevatting van die bevindinge oor aanskouers se beleving van afknouery .	163
5.3.2	Die aard, oorsake en gevolge van afknouery	163
5.3.2.1	Die aard van afknouery.....	163

5.3.2.1.1	Bevindinge met betrekking tot die aard van afknouery.....	163
5.3.2.1.2	Samevatting van bevindinge oor die aard van afknouery.....	166
5.3.2.2	Die oorsake van afknouery	166
5.3.2.2.1	Bevindinge met betrekking tot die oorsake van afknouery	166
5.3.2.2.2	Samevatting van bevindinge oor die oorsake van afknouery:	173
5.3.2.3	Die gevolge van afknouery	175
5.3.2.3.1	Bevindinge met betrekking tot die gevolge van afknouery	175
5.3.2.3.2	Samevatting van bevindinge oor die gevolge van afknouery.....	177
5.3.3	Die rolle wat die aanskouers tydens afknouery speel.....	178
5.3.3.1	Bevindinge met betrekking tot die rolle wat die aanskouers tydens afknouery speel	178
5.3.3.2	Samevatting van bevindinge met betrekking tot die rolle wat die aanskouers tydens afknouery speel.....	179
5.3.4	Die hantering van afknouery in die skool	179
5.3.4.1	Bevindinge oor hoe afknouery in die skool hanteer kan word	179
5.3.4.1.1	Bevindinge wat uit individuele onderhoude met leerders voortgespruit het	179
5.3.4.1.2	Bevindinge wat uit fokusgroeponderhoude na vore gekom het.....	180
5.3.4.1.3	Bevindinge voortspruitend uit die individuele onderhoude met die skoolhoof en die voorsitter van die Beheerliggaam.....	181
5.3.4.1.4	Bevindinge wat uit mededelings van onderwysers voortspruit	182
5.3.4.1.5	Samevatting van bevindinge met betrekking tot die hantering van afknouery in die skool	184
5.4	BESPREKING VAN BEVINDINGE	185
5.4.1	Bespreking van die aanskouers se belewing van afknouery	186
5.4.1.1	Affektiewe, normatiewe en kognitiewe belewingsmomente.....	186

5.4.1.1.1	Affektiewe belewingsmomente	186
5.4.1.1.2	Normatiewe belewingsmomente	189
5.4.1.1.3	Kognitiewe belewingsmomente	192
5.4.2	Bespreking met betrekking tot die aard van afknouery.....	194
5.4.3	Bespreking met betrekking tot die oorsake van afknouery	204
5.4.3.1	Faktore wat met die afknouer verband hou.....	204
5.4.3.2	Faktore wat met die teiken verband hou	208
5.4.3.3	Faktore wat met die aanskouers verband hou	210
5.4.3.3.1	Aanskouers se teenwoordigheid as 'n oorsaak van afknouery	210
5.4.3.3.2	Die gedrag van die aanskouers	212
5.4.3.3.3	Die nie-aanmelding van afknouery.....	215
5.4.3.3.4	Sistemiese oorsake van afknouery	216
5.4.3.3.5	Gesinsfaktore	218
5.4.3.3.6	Samelewingsfaktore	219
5.4.4	Bespreking met betrekking tot die gevolge van afknouery	220
5.4.5	Bespreking met betrekking tot die rolle van die aanskouers.....	225
5.4.6	Bespreking met betrekking tot die hantering van afknouery	234
5.4.6.1	Die navolging van 'n beleid teen afknouery in die skool	235
5.4.6.2	Voorstelle vir die hantering van afknouery in die skool.....	235
5.5	SAMEVATTING	248
HOOFSTUK 6	SAMEVATTING, GEVOLGTREKKINGS EN AANBEVELINGS.....	249
6.1	INLEIDNG	249
6.2	SAMEVATTING VAN DIE STUDIE	249

6.3	GEVOLGTREKKINGS	250
6.3.1	Gevolgtrekkings rondom die primêre navorsingsvraag	250
6.3.2	Gevolgtrekkings rondom die sekondêre navorsingsvrae	250
6.3.2.1	Gevolgtrekkings rondom die aard van afknouery	250
6.3.2.2	Gevolgtrekkings rondom die oorsake van afknouery.....	251
6.3.2.3	Gevolgtrekkings rondom die gevolge van afknouery.....	252
6.3.2.4	Gevolgtrekkings rondom die verskillende rolle wat aanskouers tydens afknouery speel.	253
6.3.2.5	Gevolgtrekkings rondom die hantering van afknouery in die skool.....	253
6.4	AANBEVELINGS	254
6.4.1	Aanbevelings op makrovlak	254
6.4.1.1	Aanbevelings vir die regering.....	254
6.4.1.2	Aanbevelings op nasionale vlak.....	256
6.4.1.3	Aanbevelings vir die Departement van Hoër Onderwys en Opleiding	256
6.4.1.3.1	Aanbevelings vir onderwysersopleiding en verdere professionele ontwikkeling vir onderwysers	257
6.4.1.4	Aanbevelings op provinsiale vlak	258
6.4.2	Aanbevelings op mesovlak	259
6.4.2.1	Aanbevelings vir die breë gemeenskap	259
6.4.3	Aanbevelings op mikrovlak	260
6.4.3.1	Aanbevelings vir skole	260
6.4.3.1.1	Aanbevelings vir skoolhoofde en skoolbestuurspanne.....	263
6.4.3.1.2	Aanbevelings vir onderwysers	264
6.4.3.1.3	Aanbevelings vir leerders	265

6.4.3.1.4	Aanbevelings vir die verskillende rolspelers wat by afknouery betrokke is	265
6.4.3.2	Aanbevelings vir ouers	268
6.4.3.2.1	Ondersteuning- en opleidingsprogramme vir ouers	268
6.4.4	Aanbevelings vir verdere navorsing	269
6.4.5	Slotopmerking.....	269
BRONNELYS.....		270

LYS VAN TABELLE

Tabel 3-1:	Uiteensetting en beskrywing van aanskouerrolle.....	107
Tabel 3-2:	Aanskouersrolle volgens S.W. Twemlow, P. Fonagy en F.C. Sacco (2010:76-77)	110
Tabel 3-3:	Verskillende aanskouerrolle soos geïdentifiseer deur M. Paull, M. Omari en P. Standen	114
Tabel 4-1:	Biografiese inligting oor leerders wat aan individuele onderhoude deelgeneem het	152
Tabel 4.2:	Biografiese inligting oor deelnemers wat aan fokusgroeponderhoude deelgeneem het	152

LYS VAN FIGURE

Figuur 2-1:	Die kontinuum van aggressiewe gedrag.....	55
Figuur 2-2:	Die afknouroete (Olweus, 2001).....	62
Figuur 3-1:	Die kognitiewe verklaringsmodel van aanskouergedrag	121
Figuur 3-2:	Konseptuele raamwerk vir aanskouers se gemotiveerdheid om tydens afknousituasies in te gryp, al dan nie	126
Figuur 3-3:	Die afwaartse spiraal van afknouery en die belewing van die aanskouer ...	134

LYS VAN BYLAE

BYLAAG A – 1 AANSOEK EN INSTEMMING OM 'N MED NAVORSING UIT TE VOER	305
BYLAAG A – 2 INSTEMMING TOT NAVORSING	307
BYLAAG A – 3 AANSOEK OM 'N MED-NAVORSING IN DIE SKOOLTE ONDERNEEM: DIE VOORSITTER VAN DIE BEHEERLIGGAAM.....	308
BYLAAG A – 4 AANSOEK OM 'N MED-NAVORSING IN DIE SKOOLTE ONDERNEEM: DIE SKOOLHOOF	310
BYLAAG A – 5 VERSOEK OM DEELNEME AAN 'N MED-NAVORSINGSTUDIE: DIE VOORSITTER VAN DIE BEHEERLIGGAAM.....	312
BYLAAG A – 6 VERSOEK OM DEELNEME AAN 'N MED-NAVORSINGSTUDIE: DIE SKOOLHOOF	313
BYLAAG A – 7 VERSOEK OM DEELNEME AAN 'N MED-NAVORSINGSTUDIE: ONDERWYSER	316
BYLAAG A – 8 TOESTEMMING VIR DEELNEME VAN LEERDERS AAN 'N MED-NAVORSINGSTUDIE: OUIERS/VOOGDE VAN LEERDERS (AFRIKAANS EN ENGELS).....	318
BYLAAG A – 9 INSTEMMING TOT DEELNEME AAN 'N MED-NAVORSINGSTUDIE: VOORSITTER VAN DIE BEHEERLIGGAAM/SKOOLHOOF EN PERSONEEL	321
BYLAAG A – 10 INSTEMMING VAN OUIERS/VOOGDE: LEERDES SE DEELNAME AAN DIE NAVORSING	322
BYLAAG A – 11 INSTEMMING VAN OUIERS/VOOGDE: LEERDES SE DEELNAME AAN DIE NAVORSING	323

BYLAAG B – 1 RIGTINGGEWENDE VRAE AAN SKOOLHOOF EN VOORSITTER VAN DIE BEHEERLIGGAAM TYDENS INDIVIDUELE ONDERHOUE	324
BYLAAG B – 2 RIGTINGGEWENDE VRAE AAN DIE ONDERWYSERS IN DIE VERSKILLENDE FASES EN DIE LSOB – KLAS TYDENS INDIVIDUELE ONDERHOUE	325
BYLAAG B – 3 RIGTINGGEWENDE VRAE WAT AAN DIE DEELNEMERS TYDENS DIE INDIVIDUELE ONDERHOUE MET DIE LEERDERS IN DIE SLOB-KLAS, GRONDSLAGFASE, INTERMIDIËREFASE, SENIORFASE EN VOOFASE GEVRA IS	326
BYLAAG B – 4 RIGTINGGEWENDE VRAE WAT AAN DIE DEELNEMERS TYDENS DIE FOKUSGROEPONDERHOUE MET LEERDERS IN DIE VERSKILLENDE FASES GEVRA IS	327
BYLAAG C – 1 VERBATIM MEDEDELINGS VAN INDIVIDUELE ONDERHOUD MET DIE VOORSITTER VAN DIE SKOOLBEHEERLIGGAAM	331
BYLAAG C – 2 VERBATIM MEDEDELINGS VAN INDIVIDUELE ONDERHOUD MET DIE SKOOLHOOF	334
BYLAAG C – 3 VERBATIM MEDEDELINGS VAN INDIVIDUELE ONDERHOUE MET ONDERWYSERS IN DIE GRONDSLAGFASE, INTERMIDIËREFASE, SENIORDFASE VOOFASE EN DIE LSOB- KLAS	337
BYLAAG C – 4 VERBATIM MEDEDELINGS VAN INDIVIDUELE ONDERHOUE MET ONDERWYSERS: DEELNEMER 1, ONDERWYSERES: GRONDSLAGFASE.....	342
BYLAAG C – 5 VERBATIM MEDEDELINGS VAN INDIVIDUELE ONDERHOUE MET ONDERWYSERS: DEELNEMER 2, ONDERWYSER: INTERMIDIËRE EN SENIOR FASE.....	347

BYLAAG C – 6 VERBATIM MEDEDELINGS VAN INDIVIDUELE ONDERHOUE MET ONDERWYSERS: DEELNEMER 3, ONDERWYSERES: VOOFASE	351
BYLAAG C – 7 VERBATIM MEDEDELINGS VAN INDIVIDUELE ONDERHOUE MET ONDERWYSERS: DEELNEMER 4, ONDERWYSERES: LSOB - KLAS	355
BYLAAG D – 1 VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE ONDERHOUE: LSOB-KLAS	360
BYLAAG D – 2 VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE ONDERHOUE: LSOB-KLAS	362
BYLAAG D – 3 VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE ONDERHOUE: GRONDSLAGFASE	364
BYLAAG D – 4 VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE ONDERHOUE: GRONDSLAGFASE	366
BYLAAG D – 5 VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE ONDERHOUE: GRONDSLAGFASE	368
BYLAAG D – 6 VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE ONDERHOUE: INTERMEDIÊRE FASE	370
BYLAAG D – 7 VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE ONDERHOUE: INTERMEDIÊRE FASE	372
BYLAAG D – 8 VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE ONDERHOUE: INTERMEDIÊRE FASE	374
BYLAAG D – 9 VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE ONDERHOUE: INTERMEDIÊRE FASE	376

BYLAAG D – 10 VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS	
INDIVIDUELE ONDERHOUDE: INTERMEDIÊRE FASE	378
 BYLAAG D – 11 VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS	
INDIVIDUELE ONDERHOUDE: INTERMEDIÊRE FASE	380
 BYLAAG D – 12 VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS	
INDIVIDUELE ONDERHOUDE: INTERMEDIÊRE FASE	382
 BYLAAG D – 13 VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS	
INDIVIDUELE ONDERHOUDE: INTERMEDIÊRE FASE	384
 BYLAAG D – 14 VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS	
INDIVIDUELE ONDERHOUDE: INTERMEDIÊRE FASE	386
 BYLAAG D – 15 VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS	
INDIVIDUELE ONDERHOUDE: INTERMEDIÊRE FASE	388
 BYLAAG D – 16 VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS	
INDIVIDUELE ONDERHOUDE: INTERMEDIÊRE FASE	390
 BYLAAG D – 17 VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS	
INDIVIDUELE ONDERHOUDE: INTERMEDIÊRE FASE	392
 BYLAAG D – 18 VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS	
INDIVIDUELE ONDERHOUDE: INTERMEDIÊRE FASE	394
 BYLAAG D – 19 VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS	
INDIVIDUELE ONDERHOUDE: INTERMEDIÊRE FASE	396
 BYLAAG D – 20 VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS	
INDIVIDUELE ONDERHOUDE: SENIOR FASE	399
 BYLAAG D – 21 VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS	
INDIVIDUELE ONDERHOUDE: SENIOR FASE	401

BYLAAG D – 22 VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS	
INDIVIDUELE ONDERHOUE: SENIOR FASE	403
 BYLAAG D – 23 VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS	
INDIVIDUELE ONDERHOUE: VOO FASE	407
 BYLAAG D – 24 VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS	
INDIVIDUELE ONDERHOUE: VOO FASE	410
 BYLAAG D – 25 VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS	
INDIVIDUELE ONDERHOUE: VOO FASE	413
 BYLAAG E – 1 VERBATIM MEDELELINGS TYDENS	
FOKUSGROEPONDERHOUE: LSOB-KLAS	416
 BYLAAG E – 2 VERBATIM MEDELELINGS TYDENS	
FOKUSGROEPONDERHOUE: INTERMEDIËREFASE	420
 BYLAAG E – 3 VERBATIM MEDELELINGS TYDENS	
FOKUSGROEPONDERHOUE: INTERMEDIËREFASE	422
 BYLAAG E – 4 VERBATIM MEDELELINGS TYDENS	
FOKUSGROEPONDERHOUE: INTERMEDIËREFASE	426
 BYLAAG E – 5 VERBATIM MEDELELINGS TYDENS	
FOKUSGROEPONDERHOUE: SENIORFASE	429
 BYLAAG E – 6 VERBATIM MEDELELINGS TYDENS	
FOKUSGROEPONDERHOUE: SENIORFASE	433
 BYLAAG E – 7 VERBATIM MEDELELINGS TYDENS	
FOKUSGROEPONDERHOUE: VOO FASE	436
 BYLAAG E – 8 VERBATIM MEDELELINGS TYDENS	
FOKUSGROEPONDERHOUE: VOO FASE	440

BYLAAG F VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INFORMELE GESPREKKE: GRONDSLAGFASE, GRADE 2 EN 3	447
BYLAAG G –1 MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS TEKENAKTIWITEIT: GRAAD R.....	449
BYLAAG G – 2 MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS TEKENAKTIWITEIT: GRAAD 1	450
BYLAAG G – 3 MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS TEKENAKTIWITEIT: GRAAD 2	452
BYLAAG G – 4 MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS TEKENAKTIWITEIT: GRAAD 3	453
BYLAAG G – 4 MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS TEKENAKTIWITEIT: LSOB-KLAS	456
BYLAAG H –1 DATA-ANALISE VAN INDIVIDUELE ONDERHOUD MET DIE SKOOLHOOF	458
BYLAAG H –2 DATA-ANALISE VAN INDIVIDUELE ONDERHOUD MET DIE VOORSITTER VAN DIE BEHEERLIGGAAM.....	464
BYLAAG H – 3 DATA-ANALISE VAN INDIVIDUELE ONDERHOUD MET DIE ONDERWYSERS VAN DIE VERSKILLEND FASES GRAAD 1 – 12 EN DIE LSOB-KLAS (MANLIK EN VROULIK)	469
BYLAAG H – 4 DATA-ANALISE VAN INDIVIDUELE ONDERHOUD MET LEERDERS VAN DIE LSOB-KLAS, GRAAD 1- 12, MANLIK EN VROULIK, AFRIKAANS- EN ENGELSSPREKEND	484
BYLAAG H – 5 FOKUSGROEPONDERHOUD MET LEERDERS IN DIE VERSKILLEND FASES	507

FOKUSGROEP 1 LSOB-KLAS (VLAK 1-4, MANLIK EN VROULIK, AFRIKAANSSPREKEND).....	507
FOKUSGROEP 2 INTERMEDIÊRE FASE (GRAAD 4 LEERDERS, MANLIK EN VROULIK, AFRIKAANSSPREKEND).....	512
FOKUSGROEP 3 INTERMEDIÊRE FASE (GRAAD 5 LEERDERS, MANLIK EN VROULIK, AFRIKAANSSPREKEND).....	514
FOKUSGROEP 4 INTERMEDIÊRE FASE (GRADE 6, MALE AND FEMALE, ENGLISH SPEAKING).....	520
FOKUSGROEP 5 SENIOR FASE (GRAAD 7, EN 8, MANLIK EN VROULIK, AFRIKAANSSPREKEND).....	524
FOKUSGROEP 6 SENIOR FASE (GRAAD 9, MANLIK EN VROULIK AFRIKAANSSPREKEND).....	531
FOKUSGROEP 8 VOO FASE (MANLIK EN VROULIK, GRAAD 11 EN 12, AFRIKAANSSPREKEND EN ENGELSSPREKEND).....	541
BYLAAG H – 6 DATA- ANALISE VAN VIER LEERDERS IN GRONDSLAGFASE: MEDEDELINGS VAN VIER LEERDERS IN DIE GRONDSLAGFASE TYDENS INFORMELE GESPREKKE	552
BYLAAG H – 7 AFDELING A DATA- ANALISE VAN DIE TEKENINGE VAN LEERDERS IN GRADE R, 1, 2 EN LSOB-KLAS: DIE LEERDERS SE MEDEDELINGS VAN HOE HULLE AFKNOUERY BELEEF HET (SOOS DEUR ONDERWYSERES AANGETEKEN).....	554
BYLAAG H – 7 AFDELING B DATA- ANALISE VAN DIE TEKENINGE VAN DIE LEERDERS IN GRADE R, 1, 2 EN LSOB-KLAS: DIE LEERDERS SE MEDEDELINGS VAN HOE HULLE TEN AANSKOUEN VAN AFKNOUERY GEVOEL HET (SOOS DEUR ONDERWYSERES AANGETEKEN)	557

BYLAAG H – 7 AFDELING C DATA- ANALISE VAN DIE TEKENINGE VAN DIE LEERDERS IN GRADE R, 1, 2 EN LSOB-KLAS: DIE LEERDERS SE MEDEDELINGS VAN HOE HULLE TYDENS AFKNOUERY OPGETREE HET (<i>SOOS DEUR ONDERWYSERES AANGETEKEN</i>)	560
BYLAAG H – 8 AFDELING A DATA- ANALISE VAN DIE TEKENINGE VAN DIE LEERDERS IN GRAAD 3: DIE LEERDERS SE EIE MEDEDELINGS VAN HOE HULLE AFKNOUERY BELEEF HET	562
BYLAAG H – 8 AFDELING B DATA- ANALISE VAN DIE TEKENINGE VAN DIE LEERDERS IN GRAAD 3: DIE LEERDERS SE EIE MEDEDELINGS VAN HOE HULLE TEN AANSKOUEN VAN AFKNOUERY GEVOEL HET	566
BYLAAG H – 8 AFDELING C DATA- ANALISE VAN DIE TEKENINGE VAN DIE LEERDERS IN GRAAD 3: DIE LEERDERS SE EIE MEDEDELINGS VAN HOE HULLE TYDENS AFKNOUERY OPGETREE HET	569
BYLAAG I: TEKENINGE VAN LEERDERS IN GRADE R, 1, 2 EN 3 EN DIE LSOB- KLAS	573
BYLAAG J: ETIESE KLARING	594
BYLAAG K: TAALVERSORGING VERKLARING	595

HOOFSTUK 1

ORIËTERING

1.1 INLEIDING

In hierdie hoofstuk word die leser ten opsigte van die studie georiënteer. Eerstens word 'n beknopte agtergrond vir die studie aangebied, waarna die navorsingsprobleem in die vorm van 'n primêre navorsingsvraag en sekondêre navorsingsvrae geformuleer word. Aan die hand hiervan word die primêre navorsingsdoel en sekondêre doelwitte gestel en daarna word die navorsingsontwerp en -metodologie kortliks beskryf. Die etiese riglyne wat in die empiriese gedeelte van die studie gevolg is, word aangedui en laastens word die hoofstukindeling van die studie aangebied.

1.2 AGTERGROND EN PROBLEEMSTELLING

Afknouery word wêreldwyd in skole ervaar. Mawdsley (2005:1) argumenteer dat afknouery een van die ernstigste probleme in skole is. Afknouery is volgens Gini (2006:1) 'n wydverspreide sosiale verskynsel wat verreikende negatiewe gevolge vir die afknouer, die teiken, die aanskouer (Sullivan, 2001:27; Collins, McAleavy & Adamson, 2004:55) en volgens De Wet (2006a:71,72) ook vir die onderwysers in skoolverband inhou.

Afknouery word ook met ernstige gesondheidsprobleme geassosieer (Fekkes, Pijpers & Verloove-Vanhoric, 2003:81). Collins, McAleavy en Adamson, (2004:55) voer aan dat afknouery negatiewe gevolge vir die teiken se fisieke, sosiale, emosionele en opvoedkundige welstand inhou. Fisieke gevolge sluit hoofpyn, maagongesteldhede, verlies van eetlus, bedbenatting, 'n swak liggaamshouding, slapeloosheid en naarheid in. Die teiken kan sosiale uitsluiting, eensaamheid, probleme om met ander te meng en skaamheid as negatiewe sosiale gevolge ervaar. Emosionele gevolge kan vrees, spanning, depressie, 'n gevoel van hulpeloosheid, woede, vyandigheid, angstigheid, selfmoordneigings en selfs selfmoord insluit. Op die skolastiese terrein kan afknouery die volgende probleme vir die teiken veroorsaak: vermyding van ander leerders, stokkiesdraaiery, onttrekking van skoolaktiwiteite, swak konsentrasie, beangstheid om vrae in die klas te vra en onderprestasie (De Wet, 2005a:1; Koo, 2007:113).

Afknouery hou ook vir die afknouer sekere kort- en langtermyn gevolge in (De Wet, 2005b:82). Die afknouers is selde in staat om ware vriendskappe te sluit, is dikwels onderpresteerders, is meer geneig om alkohol te gebruik en te rook en word dikwels anti-sosiale volwassenes. Roland (2002:62-65) beweer dat die afknouer meer depressie en selfmoordneigings ervaar as ander kinders wat nie by afknouery betrokke is nie. Volgens Zeelie (2004:22) is afknouers meer geneig om as volwassenes hul kinders en eggenotes of lewensmaats af te knou. De Wet

(2006a:70) voer aan dat sommige onderwysers ook afknouers en/of teikens van direkte en indirekte, verbale, fisieke, emosionele en seksuele afknouery kan wees.

Afknouery druis teen die fundamentele regte van leerders, soos dit in die Handves van Menseregte (1996) vervat is, in en dit is veral die volgende regte van leerders wat deur afknouery geskend word: gelykheid, menswaardigheid, vryheid en die reg op onderwys. Die regte van teikens en aanskouers van afknouery moet eerbiedig, beskerm, bevorder en verwesenlik word (Wentzel, 2008:108). Daadwerklike optredes van onderwysdepartemente, skoolbeheerliggame en bestuurspanne word vereis om seker te maak dat leerders en onderwysers in 'n afknouvrye skoolomgewing onderrig ontvang en onderrig kan gee.

Aanvanklik is daar heelwat in die navorsingsliteratuur op afknouers en die teikens van afknouery gefokus; veral op die redes waarom die afknouer iemand afknou en ook op die negatiewe gevolge wat afknouery vir afknouers en teikens inhou (Sullivan, Cleary & Sullivan, 2005:20,21). Tans ontvang die rol wat aanskouers in die voorkoming van afknouery kan speel, al hoe meer aandag in die navorsingsliteratuur. Aanskouers se belewing van afknouery blyk 'n moontlike oplossing vir, of die vermindering van afknouery in skole te bied (Rigby & Johnson, 2005a:6).

Volgens navorsingsbevindinge is aanskouers 85% van die tyd tydens afknou-episodes teenwoordig en bied hulle teenwoordigheid die nodige ondersteuning aan afknouers (De Wet, 2005d:709) en kan aanskouers deur hulle gedrag die uitkomst van die afknouery positief of negatief beïnvloed (Lodge & Frydenberg, 2005:330). In Suid-Afrika is daar nog relatief min navorsing oor afknouery (Neser, Ovens, Van der Merwe, Morodi & Ladikos, 2003:1; Greeff, 2004:6) en spesifiek oor aanskouers van afknouery gedoen en daarom het die navorser dit nodig gevind om in hierdie studie op aanskouers se belewing van afknouery te fokus. In die lig hiervan, wou die navorser antwoorde op die volgende navorsingsvrae vind:

1.2.1 Primêre navorsingsvraag

Hoe beleef aanskouers afknouery?

1.2.2 Sekondêre navorsingsvrae

- Wat is die aard, oorsake, en gevolge van afknouery?
- Watter tipes rolle speel aanskouers tydens afknouvoorvalle?
- Hoe kan afknougedrag beter in skole hanteer word?

1.3 NAVORSINGSDOEL EN -DOELWITTE

In aansluiting met bogenoemde navorsingsvrae, is die volgende primêre navorsingsdoel en sekondêre navorsingsdoelwitte vir die studie gestel:

1.3.1 Primêre navorsingsdoel

Die primêre doel van die navorsing was om aanskouers se beleving van afknouery empiries te bepaal.

1.3.2 Sekondêre navorsingsdoelwitte

Die volgende verbandhoudende, sekondêre navorsingsdoelwitte is vir die doeleindes van die navorsing gestel:

- Om die oorsake, aard en gevolge van afknouery te identifiseer en te beskryf.
- Om die tipes rolle wat aanskouers tydens afknouvoorvalle speel, te bepaal.
- Om vas te stel hoe afknougedrag beter in die skool hanteer kan word.

1.4 NAVORSINGSONTWERP EN -METODOLOGIE

1.4.1 Navorsingsontwerp

In hierdie gedeelte word 'n beknopte beskrywing van die navorsingsontwerp en metodologie wat in die empiriese gedeelte van die ondersoek gevolg is gegee en dit word later meer breedvoerig in hoofstuk vier bespreek. 'n Kwalitatiewe ondersoek is vanuit 'n interpretivistiese perspektief onderneem en 'n gevallestudie het as navorsingsontwerp gedien.

Yin (2009:40) omskryf 'n gevallestudie soos volg: *“A case study is an empirical inquiry that investigates a contemporary phenomenon within its real-life context, especially when the boundaries between phenomenon and context are not clearly evident.”* Die gevallestudie het die navorser in staat gestel om aanskouers se beleving van afknouery in 'n bepaalde skool te ondersoek.

1.4.2 Navorsingsmetodologie

In die empiriese gedeelte van die ondersoek is 'n kwalitatiewe navorsingsmetode gevolg. Volgens Creswell (2009:4) dien sodanige metode 'n middel om die betekenis wat individue of groepe aan 'n fenomeen heg te ondersoek en te verstaan. 'n Intieme interaksie tussen die deelnemers en die navorser is hierdeur moontlik gemaak, sodat die navorser insig kon kry en 'n begrip van aanskouers se beleving van afknouery kon vorm en antwoorde op die verwante navorsingsvrae kon vind.

1.4.2.1 Navorsingsplek en seleksie van deelnemers

Die gevallestudie is by 'n gekombineerde hoër- en laerskool in die platteland van KwaZulu-Natal uitgevoer. Die leerders in hierdie skool verteenwoordig verskillende bevolkingsgroepe te wete wit, swart, bruin en Indiër leerders en kan as 'n multi-kulturele skool beskou word. Leerders vanuit verskillende taal- en kultuurgroepe, en sosio-ekonomiese omstandighede word in die bepaalde skool onderrig. Die gekose skool bied onderrig aan leerders vanaf Graad R tot Graad 12 en ook aan leerders met spesiale onderwysbehoefes.

In hierdie studie is van doelgerigte deelnemerseleksie gebruik gemaak om deelnemers wat 'n betekenisvolle bydrae tot die navorsing kon lewer, te selekteer (Maree & Pietersen, 2007:178). Daar is nie vooraf op die aantal deelnemers wat sou deelneem besluit nie. Die rede vir hierdie besluit was dat die aantal deelnemers nie so belangrik in kwalitatiewe navorsing, soos in kwantitatiewe navorsing is nie, maar wel dat die deelnemers oor ryk inligting oor die afknouerskynsel en/of hulle belewing daarvan beskik het. Vir die doeleindes van die ondersoek het die navorser skriftelike uitnodigings aan die skoolhoof, die voorsitter van die Beheerliggaam, die onderwysers van die betrokke skool en die leerders (via hulle ouers) gerig, om aan die navorsing deel te neem.

Op grond van die skriftelike uitnodigings het die Voorsitter van die Beheerliggaam, die skoolhoof, adjunkhoof en onderwysers (verteenwoordigend van onderskeidelik die Grondslagfase, Intermediêre-, Senior- en VOOfase en die Spesiale Onderwys Afdeling), asook leerders van die verskillende onderwysfases aan die navorsing deelgeneem.

1.4.2.2 Data-insamelingstrategieë

Die data is deur middel van kwalitatiewe, naturalistiese (interpretivistiese) metodes (Maree, 2007:37) ingesamel wat op die persoonlike ervarings van die deelnemers gegrond was. Vir die doeleindes van data-insameling is daar van individuele onderhoude en fokusgroeponderhoude gebruik gemaak. Die individuele onderhoude is op 'n vrywillige en vertroulike basis met die voorsitter van die Beheerliggaam, die skoolhoof, asook onderwysers en leerders van elke onderwysfase gevoer. Fokusgroeponderhoude is ook met leerders gevoer omdat dit uit die individuele onderhoude geblyk het dat daar leerders was wat verdere inligting oor afknouery kon verskaf het. Tydens die fokusgroeponderhoude het die groepe die geleentheid benut om afknouery en aanskouers se belewing daarvan, verder te bespreek waaruit verdere inligting verkry is. Die navorser het die rol van 'n fasiliteerder ingeneem en sodoende die gesprekke gestimuleer. Die gesprekke is met die deelnemers se toestemming op 'n bandopnemer opgeneem.

Data is verder deur middel van prente wat deur die leerders van Grade R, 1, 2, en 3 geteken is en deur hulle onderwysers van byskrifte voorsien is op grond van die leerders se mededelings van die inhoud van die tekeninge, ingesamel. Sommige leerders van die Grondslagfase het tydens informele gesprekke ook hulle belewenisse van afknouery met die navorser gedeel.

1.4.2.3 Data-analise

Vir die doeleindes van hierdie navorsing is inhoudsanalise as 'n toepaslike data-analise tipe gebruik. Inhoudsanalise behels die interpretasie van die data met die doel om onderliggende betekenis en patrone van verhoudings in die data te ontdek (Babbie, 2008:415; Babbie & Mouton, 2001:101).

Die navorser het die volgende stappe tydens die proses van data-analise gevolg:

- Die inhoud van al die onderhoude (individueel en fokusgroepe) is verbatim getranskribeer. Die navorser het ook die leerders se mededelings van elke tekening verbatim neergeskryf.
- Daarna het die navorser die inhoud van al die transkripsies noukeurig en sensitief deurgelees om 'n "gevoel" vir die data te kry.
- Na die deurlees van die transkripsies is data-segmente geïdentifiseer en gekodeer.
- Die geïdentifiseerde data-segmente is gekategoriseer.
- Laastens is temas uit die verskillende kategorieë saamgestel, wat as die bevindinge van die ondersoek gedien het.

1.5 ETIESE ASPEKTE

- Die navorser het 'n etiekaansoek aan die Navorsingsetiekkomitee van die Noordwes-Universiteit gerig en etiese klaring vir die navorsingsprojek is deur dié komitee toegestaan.
- Die navorser het die Departement van Onderwys van KwaZulu-Natal skriftelik genader om die ondersoek in die betrokke skool uit te voer.
- Nadat die toestemming van die Departement van Onderwys van KwaZulu-Natal verkry is, het die navorser skriftelik die voorsitter van die Beheerliggaam en die skoolhoof van die betrokke skool genader om toestemming vir die ondersoek te verkry.
- Die voorsitter van die Beheerliggaam en die skoolhoof het toestemming verleen dat die navorser die ondersoek in die betrokke skool kon doen.
- Tydens 'n bekendstellingsgeleentheid het die navorser die onderwysers, ouers en leerders mondeling oor die aard en doel van ondersoek ingelig en 'n oop uitnodiging aan hulle gerig om vrywillig aan die ondersoek deel te neem.

- Alle deelnemers het skriftelik ingestem om aan die ondersoek deel te neem.

1.5.1 Die volgende etiese voorwaardes vir deelname is deurgaans gerespekteer

Deelnemers het vrywillig deelgeneem en kon hulleself, sonder vrees vir benadeling, ten eniger tyd van die navorsing onttrek.

Alle inligting is vertroulik hanteer en die identiteit van die deelnemers en die betrokke skool is op geen wyse deur die navorsing bekend gemaak nie.

Na afloop van die navorsing het die navorser terugvoering aan die deelnemers gegee.

1.6 HOOFSTUKINDELING

Die uitleg van die hoofstukke van die verhandeling is soos volg:

Hoofstuk 1: Oriëntering

Hoofstuk 2: Afknouery: 'n Teoretiese eksposisie van die verskynsel

Hoofstuk 3: Aanskouers van afknouery: 'n Teoretiese eksposisie

Hoofstuk 4: Navorsingsontwerp en metodologie

Hoofstuk 5: Bevindinge

Hoofstuk 6: Samevatting, gevolgtrekkings en aanbevelings.

1.7 SAMEVATTING

In hierdie hoofstuk is 'n oorsig van die onderhawige navorsing gegee. In hoofstuk twee word 'n teoretiese eksposisie van die afknouerskynsel aangebied.

HOOFSTUK 2

AFKNOUERY: 'N TEORETIESE EKSPOSISIE VAN DIE VERSKYNSEL

2.1 INLEIDING

Ofskoon daar voortdurend navorsing oor afknougedrag gedoen word, kon die navorser min literatuur oor die aanskouer se beleving van afknougedrag in skole opspoor. Ten einde 'n duidelike beeld van afknouery in skole te verkry, word daar in hierdie hoofstuk in besonder aandag aan die verskillende fasette van die afknouerskynsel geskenk. Toepaslike literatuur word geraadpleeg om 'n historiese oorsig van die navorsing oor tradisionele afknouery en kubertreitering te verkry en om die voorkoms, aard en moontlike oorsake en gevolge daarvan te identifiseer en te bespreek. Die verskillende rolle wat die betrokkenes by afknouery vertolk, word ondersoek en uitgelig. Verder word die afknouerskynsel vanuit verskillende teoretiese perspektiewe ondersoek.

2.2 BEGRIPSVERKLARING

2.2.1 Definisies van afknouery

Daar bestaan geen universele of eenvormige definisies of omskrywings van afknouery nie (Cowie & Jennifer, 2008:1). Navorsers ondervind probleme om 'n duidelike definisie vir afknougedrag, wat al die elemente daarvan in een beskrywende definisie saamvat, te formuleer (Parsons, 2005:10). Shariff (2009:40) voer aan dat wanneer 'n sekere tipe gedrag omskryf word, dit belangrik is om in gedagte te hou dat die spesifieke gedrag in 'n bepaalde situasie en op 'n bepaalde tydstip plaasvind, met 'n verskeidenheid invloede wat 'n rol op die individu se optrede speel. Furniss (2000:10) stel dat dit moeilik is om die term "*bullying*" (afknouery) te definieer en dat daar geen regsdefinisie in enige wetgewing of regspraak daarvoor te vinde is nie. Wentzel (2008:35) daarenteen, haal die volgende regsdefinisie van afknouery van die staat Connecticut in die VSA aan (Ferrell-Smith, 2004:10): "*Bullying: overt acts by a student or group of students directed against another student with the intent to ridicule, humiliate or intimidate the other student while on school grounds or at a school sponsored activity, repeated against the same student over time.*"

Daar word wel nuttige omskrywings van afknouery vanuit die opvoedkundige veld, waarin die meerderheid van navorsing uitgevoer word, aangetref. Dan Olweus, wat as die vader van die teen-afknou inisiatief beskou word, het die eerste formele definisie van afknougedrag in die 1970's geformuleer en dit lui soos volg: "*A person is being bullied or victimized when he or she is exposed, repeatedly and over time, to negative actions on the part of one or more other students.*" (Olweus, 2006:9).

In sy definisie verwys Olweus (1994:9) na verbale of fisieke afknougedrag, die gebruik van onweloweglike gebare, gesigtrekkery en die doelbewuste sosiale uitsluiting van 'n persoon. Hy beklemtoon die aggressiewe komponent van afknougedrag en dui aan dat dit gewoonlik herhaaldelik oor 'n tydperk plaasvind. Verder sluit hy ook die element van 'n volgehoue mag- of kragwanbalans tussen die teiken en afknouer in.

Bogenoemde definisie het die grondslag vir navorsers gelê om afknougedrag vanuit hulle eie beskouings en denkraamwerke te definieer en enkele definisies word vervolgens aangehaal:

Sullivan *et al.* (2005:3,5) omskryf afknougedrag soos volg: *"Bullying is a negative and often aggressive or manipulative act or series of acts by one or more people against another person or people usually over a period of time. It is abusive and based on an imbalance of power."*

Volgens Sullivan *et al.* (2005:5) sluit afknougedrag die volgende elemente in:

- Die afknouer het meer mag as die persoon wat afgeknou word.
- Die afknouery word dikwels voornit beplan, en word sistematies en soms in die geheim uitgevoer.
- Soms vind afknouery plaas met die doel om die een of ander vorm van voordeel daaruit te trek, maar as dit eers begin het, is die afknouer geneig om daarmee aan te hou.
- Die afknouery vind gewoonlik oor 'n tydperk plaas, alhoewel dit kan gebeur dat die afknouer 'n handeling slegs een keer kan uitvoer.
- Die persoon wat afgeknou word kan fisiek, emosioneel of psigies benadeel word.
- Alle afknouhandelinge bevat 'n emosionele of psigologiese dimensie.

Sullivan (2011:10) het die definisie van afknougedrag later soos volg verfyn: *"Bullying is a conscious, wilful and repetitive act of aggression and/or manipulation and/or exclusion by one or more people against another person or people."*

Rigby het sy aanvanklike definisie van afknouery soos volg geformuleer: *"Bullying involves a desire to hurt + hurtful action + a power imbalance + (typically) repetition + an unjust use of power + evident enjoyment by the aggressor and a sense of being oppressed on the part of the victim."* (Rigby, 2003:51). Rigby redeneer dat hierdie definisie van afknouery meer duidelikheid oor die verskynsel bied en brei die elemente wat in sy definisie vervat is soos volg uit:

- *"... bullying involves a desire to hurt"* – die mens is nie volmaak nie en pogings wat oor duisende jare aangewend is om die mens se begeerte om 'n ander persoon seer te maak of uit die weg te ruim, het misluk. Die definisie waarsku teen die oorvereenvoudiging van die beskouing van wat afknouery werklik is.

- “... *a power imbalance*” – die definisie help om op ’n sub-kategorie van aggressiewe gedrag wat deur byna almal verafsku word te fokus, naamlik die onregverdige gebruik van mag deur sterker persone of groepe. Dit moet verder ook in gedagte gehou word, dat wat as “*geregverdig*” beskou word, voortdurend verander. Daar moet met omsigtigheid te werk gegaan word in die beoordeling van waar daar verskille in mag van persone voorkom. Die wanbalans in mag kan soms nouliks merkbaar tussen die afknouer en die teiken wees.
- “... *evident enjoyment by the aggressor and a sense of being oppressed on the part of the victim.*” Daar word voorgestel dat daar aan die emosionele reaksies van die afknouer aandag gegee behoort te word en in gedagte gehou moet word dat hierdie emosionele reaksies veranderlik is. Walker, Ramsey en Gresham (2004:238) noem dat Walker, Colvin en Ramsey (1995) ’n ander siening van afknouery het en die gedrag as “... *a form of peer related aggressive behavior that involves coercion, intimidation, and threats to another’s personal safety or well-being.*” definieer. Die definisie dui op ’n portuurgroepverwante aggressiewe gedrag waartydens daar van dreigemente om vriendskapsbande te verbreek of geheime uit te lap, as vorms van manipulasie om mag of beheer oor verhoudings te behou, gebruik gemaak word.

Ofskoon definisies van navorsers oor afknougedrag semanties verskil, is daar tog ooreenstemming ten opsigte van die volgende drie kritieke elemente wat algemeen in die definisies voorkom:

- Daar is ’n duidelike magswanbalans tussen die persoon wat afknou en die persoon wat afgeknou word; faktore soos fisieke grootte, ouderdom, volwassenheid, sosiale posisie, sosiale veerkragtigheid en ondersteuning deur die groep is hier van belang.
- Om van voorneme te wees om doelbewus beserings te veroorsaak of om die persoon skade te berokken.
- Die herhaaldelike en langdurige intimidasie en aggressie wat op ’n bepaalde individu gemik is (Snell, Mackenzie & Frey, 2002). Volgens Beane (2009:179) stem al die navorsers egter nie met hierdie stelling saam nie en dit word aangevoer dat een enkele afknou-insident net soveel skade as herhaaldelike afknouery kan aanrig.
- ’n Latere byvoeging deur Olweus (2010:11) volg. Die individu wat afgeknou word, vind dit moeilik om homself te verdedig en kan hulpeloos as gevolg van die optrede wees.

Die kombinasie van die drie vernaamste kenmerke van afknouery, te wete: die *benadeling van die persoon; die herhaling van die gedrag en die ongelykheid van mag* onderskei afknouery van ander gedragsvorme soos spelery, tergery of ’n bakleiery. Dié besondere kombinasie van die bogenoemde drie kenmerke is kommerwekkend omdat so kombinasie ’n meer problematiese en ’n wyer reeks van scenario’s as net ’n enkele gebeure skep (Hazler, Miller, Carney & Green,

2001:134). Volgens Parsons (2005:10) blyk die belangrikste komponent van al die definisies *die stelselmatige misbruik van mag* te wees.

Smith (2004:98-103) redeneer dat die bestaande definisies van afknouery verwarring kan skep en bevraagteken die volgende begrippe:

- Kan die *magswanbalans* van die subjektiewe persepsie van die teiken en eweneens van meer objektiewe kriteria soos krag, of die aantal afknouers afgelei word?
- Beteken om van *voorneme* te wees eenvoudig net om 'n aggressiewe handeling uit te voer (sonder om noodwendig die gevolge van die daad te besef), of is dit 'n doelbewuste voorneme om die aanskouer leed aan te doen? Word die aggressie of benadeling van die teiken deur 'n aanskouer beoordeel, of word daar op die waarneming van die teiken staatgemaak?
- Beteken *herhaling* dat die afknouery meer as een keer plaasvind of oor 'n onbepaalde tydperk herhalend voorkom?

Dixon (2011:2) sluit by Smith (2004:98-103) aan en stel dit dat elkeen van die elemente van die definisies debatteerbaar is en vra vervolgens die volgende vrae:

- Watter soort negatiewe gedrag is ter sprake?
- Hoe dikwels moet die afknougedrag herhaal word voordat dit as een van die kenmerke van afknougedrag beskou kan word?
- Hoe word 'n doelbewuste voorneme omskryf en beoordeel?

Dixon (2011:2) voer aan dat die wyse waarop elkeen van bogenoemde elemente funksioneer, 'n groot invloed uitoefen op die aanduiding of die leerder 'n afknouer of 'n teiken, of geeneen van genoemde tipes is nie. Dixon (2011:16) wys daarop dat daar altyd 'n behoefte vir bykomende definisies van afknouery sal wees ten einde vas te stel wat al die vorms van afknouery gemeen het.

Volgens Smith (2004:98-103) is dit belangrik dat bogenoemde vrae deeglike oorweging moet geniet en nie verdere navorsing in die wiele sal ry nie. Om waardevolle navorsing oor afknouery by skole te kan doen, is dit van belang dat navorsers op die hoogte moet wees van die huidige definisies van afknougedrag asook die omvang daarvan.

2.2.2 Eie omskrywing van die begrip afknouery

Na aanleiding van die analise van bogenoemde definisies kom die navorser met die volgende definisie van afknouery na vore: *Afknouery is 'n doelbewuste, voorbedagte magshandeling wat daarop gerig is om 'n bepaalde persoon herhaaldelik, verbaal, fisiek en emosioneel af te takel. Hierdie afknouery kan openlik en direk teen die teiken gemik wees, maar kan dikwels ook*

indirek en subtiel plaasvind. Hetsy die afknouery direk of indirek, fisiek of emosioneel van aard plaasvind, verteenwoordig dit 'n voortdurende en herhalende patroon van teistering en/of mishandeling.

2.3 'n HISTORIESE OORSIG VAN NAVORSING OOR DIE AFKNOUERSKYNSEL

In sy artikel, *"A time line of the evolution of school bullying in differing social contexts"* gee Koo (2007:107-116) 'n interessante oorsig van die geskiedenis en die huidige stand van sake rondom die afknouerskynsel. Volgens Koo (2007:107) is daar in ou dokumente vanaf die 18de eeu tot die 20ste eeu duidelike bewyse dat afknougedrag 'n bekende verskynsel en altyd deel van die menslike bestaan was. Afknouery word in hierdie dokumente algemeen as 'n fisieke vorm van treitering, wat soms tot die dood, afsondering en fisieke aanranding van die teiken gelei het, beskryf. Algaande het die beskrywing van afknouery die meer moderne vorm, wat psigologiese en verbale teistering insluit, begin kenmerk. Afknouery word gewoonlik as 'n handeling waar een of meer fisiek sterker seuns die swakker seun hardhandig en gewelddadig hanteer, beskryf (Koo, 2007:107).

Die eerste noemenswaardige artikel waarin afknouery aangespreek is, is in 1897 deur F.L. Burk geskryf (Burk, 1897:336-371). Ongeveer 'n eeu later, in die 1970's, is afknougedrag weer eens in die literatuur aangespreek en wel deur Olweus, (1978). Volgens Olweus (1993:1-2) is daar in die vorige eeu relatief min navorsing oor die afknouerskynsel gedoen. Empiriese navorsing oor afknouery is eers in die 1970's deur Olweus begin (Wentzel, 2008:32). Internasionale erkenning is aan die navorsing oor afknouery gegee nadat drie seuns, tussen die ouderdomme 11 en 14 jaar in drie verskillende skole in 1982 in Noorweë selfmoord gepleeg het nadat hulle waarskynlik wreed deur hulle medeleerders afgeknou is. Die Noorweegse Ministerie van Onderwys het as gevolg van hierdie gebeure 'n landswye veldtog teen afknouery in skole van stapel gestuur om die verskynsel te bestudeer en te probeer oplos. Na aanleiding hiervan het Olweus 'n afknouvoorkomingsprogram, wat as die *Olweus Bullying Prevention Program* bekend staan, ontwikkel en die afknouerskynsel binne hierdie konteks nagevors (Olweus & Limber, 2010:377-401). Die navorsing was aanvanklik net op maats-tot-maats afknouery toegespits. Later het Olweus bevestig dat afknouery meer dikwels as 'n een-tot-een handeling plaasvind. Sedert die laat 1970's het die navorsing oor die afknouerskynsel in uiteenlopende rigtings ontwikkel en is dit in verskillende sosiale kontekste onderneem (Whitney & Smith, 1993; Rigby 1996; Olweus 1993).

Alhoewel navorsing oor afknouery voor 1970 betreklik min was, kon enkele kenmerke van die afknougedrag en die patroon wat gevolg is, tog in ou dokumente wat in lande soos Engeland, Japan en Korea opgespoor is, gevind word. Daarvolgens was afknouery gewoonlik 'n reaksie op

die “*andersheid*” van die teikens en het dit die vorm van fisieke treitering en afsondering aangeneem (Koo, 2007:109).

2.3.1 Die eerste fase van navorsing oor afknouery: 1970's tot 1988

Die eerste stelselmatige navorsing oor afknouery kan na die 1970's teruggevoer word waar navorsing oor afknouery in skole in Skandinawië begin is. Smith (2011:36) dui aan dat Olweus die boek *Mobbning – Gruppväld bland barn och vuxna (Mobbing – Group Aggression against Boys and Girls)* wat Heinemann in 1972 geskryf het, as die eerste belangrike werk beskou het en wat aanleiding tot die bewusmaking van afknouery in skole gegee het. Olweus se boek *Aggression in Schools: Bullies and Whipping Boys*, wat volgens Smith (2011:36) as die eerste belangrike wetenskaplike werk beskou kon word, het in 1978 gevolg. In hierdie boek beskryf Olweus die woord “*mobbing*” ten opsigte van verbale of psigiese afknougedrag wat in groepe plaasvind. Hy verwerp dan ook die benaming “*mobbing*”, wat aandui dat afknouery in groepsverband plaasvind, omdat die meeste afknouery in een-tot-een situasies gebeur. Die begrippe wat aanvanklik vir afknougedrag in verskillende lande gebruik is, word vervolgens kortliks bespreek.

Engeland – bullying

Alhoewel die term, “*bullying*” nie in die algemeen gedurende die 19de eeu in Engeland gebruik is nie, is die patroon wat die gedrag gekenmerk het, as interpersoonlike geweld in die alledaagse lewe beskryf (D’cruze, 2000 soos aangehaal deur Koo, 2007:109). Die juiste term “*bullying*” is wel in die Engelse dagblaaie gebruik om die afknougedrag van skoolkinders te beskryf. *The Times* het volgens Koo (2007:109) op 6 Augustus 1862 die eerste berig oor afknouery en die erns daarvan gepubliseer, nadat ’n soldaat as gevolg van afknouery dood is. Volgens die berigskrywer is afknouery wat destyds in skole, barakke en kampe voorgekom het, as deel van die mens se natuur en dus as aanvaarbare gedrag beskou. Vandag is die term “*bullying*” ’n bekende begrip in die literatuur.

Skandinawië – mobbing of mobbning

Soos voorheen vermeld, het navorsing oor die afknouerskynsel oorspronklik in Noorweë deur Olweus in 1978 begin en was dit slegs op afknouery tussen maats toegespits. Die aanvanklike term wat gebruik is om afknouery in die Skandinawiese lande te beskryf, was “*mobbing*” (Noorweë en Denemarke) en “*mobbning*” in Swede en Finland (Olweus, 1993:9). “*Mobbing*” kan volgens Zapf (1999:70) soos volg gedefinieer word: “*psychological aggression that often involves a group of ‘mobbers’ rather than a single person.*”

Die oorspronklike Engelse stamwoord “*mob*” impliseer volgens Heinemann, (1972:10 soos aangehaal deur Olweus, 1978:3) dat dit normaalweg ’n groot en anonieme groep mense is wat by die afknouery betrokke is, of die een of ander gemeenskaplikheid deel. Olweus (1978:2) noem dat die “*mob*” nie doelbewus gevorm is nie, maar losweg georganiseerd was en ook nie lank bestaan het nie. Die bendeledde het ook langs mekaar, eerder as van aangesig tot aangesig gefunksioneer. Die teiken was gewoonlik iemand wat fisiek van die ander verskil het, of wie se persoonlikheid “*anders*” as die van die meerderheid was.

Daar is volgens Pikas (1989) ’n duidelike verskil tussen afknouery en “*mobbing*”. Afknouery dui op twee soorte verhoudings, te wete:

- ’n Afknouer wat ’n individu of ’n groep aanval; of
- ’n groep wat uit ’n bende afknouers bestaan en die individu aanval of vir die afknouery verantwoordelik is.

“*Mobbing*” daarenteen is slegs op die laaste verhouding van toepassing.

Monks en Coyne (2011:36) toon aan dat Olweus “*bullying*” of “*mobbing*” met betrekking tot fisieke en verbale afknougedrag gedefinieer het. Olweus verwerp uitdruklik die “*mobbing*” etiket, (wat afknouery deur ’n groep behels), omdat baie afknouery in werklikheid meer dikwels as ’n een-tot-een aktiwiteit voorkom en hy maak daarom eerder van die woord “*bullying*” gebruik. Die Engelse term “*bullying*” word ook meer dikwels in die Engelse literatuur vir afknouery gebruik. Gedurende die 1980’s het Olweus die *Olweus Bullying Prevention Program* (Olweus, 1983:35) wat ’n skoolgebaseerde intervensieprogram is, ontwikkel. Die toepassing daarvan in skole het ’n aansienlike vermindering in die voorkoms van afknougedrag tot gevolg gehad en het daartoe gelei dat meer navorsers se belangstelling in die verskynsel geprikkel is (Smith, 2011:37).

Japan – ijime

Japan is waarskynlik die enigste land in Asië waar deeglike navorsing oor die afknouerskynsel (*ijime*) gedoen is (Koo, 2007:110). *Ijime* neem meer dikwels ’n psigologiese vorm van afknouery as ’n fisieke vorm aan, en manifesteer gewoonlik as die isolering of ignorering van die leerder deur sy maats, om hom skaam oor sy daade te maak. In Japan kan sielkundige afknouery ook fisieke en verbale isolasie as ’n moderne vorm van afknouery insluit (Morita, Soeda, Soeda & Taki, 1999 en Sansom, 1981).

Korea – myunsinrae

In Korea word die term “*myunsinrae*” of “*wang-ta*” soos dit in die volksmond in Suid Korea, bekend staan, vir afknougedrag gebruik. Die mees algemene vorm van “*myunsinrae*” wat

gebruik word, is “*playing the invisible coat*” waar die teiken as iemand beskou word wat glad nie bestaan nie (Koo, 2007:111). In Korea verwys “*wang-ta*” na die sosiale uitsluiting van klasmaats en “*jun-ta*” na die uitsluiting van ’n leerder deur die hele skool (Kwak & Koo, 2004, soos aangehaal deur Smith, 2004:99).

2.3.2 Die tweede fase van navorsing oor afknouery: 1989 tot middel 1990’s

Behalwe die Skandinawiese lande, het ander lande ook in die afknouerskynsel begin belangstel. Wetenskaplike boeke en tydskrifartikels oor die afknouerskynsel het van ongeveer 1989 begin verskyn en verskeie lande het ingrypingsveldtogte teen afknouery begin loods. Die belangrikste verandering in die fokus van die navorsing tydens hierdie tydperk, was die verbreding van die navorsers se omskrywings van afknouery wat nou indirekte en verhoudingsgerigte afknouery ingesluit het. Die belangstelling in afknouery het internasionale aandag getrek en kontrakte met Kanadese en Japannese navorsers is teen die einde van die periode gesluit. ’n Monbusho/UNESCO-studie oor afknouery is in 1990 uitgevoer (Smith, 2011:37).

Volgens Østvik en Rudmin (2002:18) het die meeste navorsing oor afknouery wat na Burk (1897) se studie gevolg het, die klem op die implikasies wat afknouery op die morele waardes en die ontwikkelingsbehoefte van skoolkinders het gelê, veral in die samelewings waar afknouery die egalitariese beginsels van die regte van die individu en die sosiale geregtigheid verontagsaam het, soos byvoorbeeld in die Skandinawiese lande (Batsche & Knoff, 1994; Olweus, 1978; Rivers & Smith, 1994; Slee, 1994; Smith & Sharp, 1994). Ander studies het weer gepoog om die persoonlikheidsverskille tussen die afknouers en die teikens en ook die verskille tussen hulle onderskeie verhoudings met hul ouers te beskryf (Bowers, Smith & Binney, 1994; Strassberg, Dodge, Pettit & Bates, 1994).

2.3.3 Die derde fase van navorsing oor afknouery: middel 1990’s tot 2004

Navorsing oor tradisionele afknouery het gedurende hierdie tydperk ’n belangrike internasionale navorsingsfokus, waarby verskeie lande betrokke was, geword. Die lande is: Australië, België, Brasilië, China, Denemarke, Duitsland, Engeland, Finland, Frankryk, Griekeland, Ierland, Italië, Kanada, Letland, Litaue, Japan, Nederland, Nieu-Seeland, Noorweë, Portugal, Swede, Switserland, Turkye, Skotland, Suid-Afrika, Suid-Korea en die Verenigde State van Amerika (Jimerson, Swearer & Espelage, 2010:1). ’n Menigte publikasies het oor die onderwerp verskyn, kongresse oor afknougedrag is gehou en ingrypingsprogramme het in verskeie lande die lig gesien. In Finland is daar veral navorsing oor die rolspelers, wat by die afknou aktiwiteit betrokke is, gedoen (Salmivalli, Lagerspetz, Björkqvist, Österman & Kaukiainen, 1996). In die Verenigde State van Amerika het navorsers soos Espelage en Swearer (2004) navorsing oor

viktimisering en afknouery gedoen. Aansienlike navorsing is in Australië deur Rigby (2002) en in Nieu-Seeland deur Sullivan *et al.* (2005) onderneem.

2.3.4 Die vierde fase van die navorsing oor afknouery: kubertreitering - 2004 tot hede

Moderne tegnologie het 'n dramatiese verandering in die wyse waarop gekommunikeer word, teweeggebring. Die mens word nie meer deur tyd of ruimte ingeperk nie. Waar die Internet en selfone aanvanklik slegs gebruik is om met vriende in verbinding te tree of onbekendes te ontmoet, word die virtuele wêreld tans ook deur afknouers ingespan om iemand op 'n indirekte manier af te knou (Smith, 2011:38).

Teen ongeveer 2000-2001 het navorsers van kubertreitering as 'n nuwe metode van afknouery bewus geword (Smith, 2011:38). 'n Groot aantal publikasies oor kubertreitering het oor die afgelope paar jaar verskyn. Smith (2011:38) noem dat die volgende outeurs se boeke reeds oor hierdie soort afknouery beskikbaar is: Willard (2006), Shariff (2008), Kowalski, Limber en Agatston (2008) en Li, Cross, en Smith (2012).

Die navorsing oor afknouery gaan steeds voort. Metodologiese aanpassings moet volgens Smith (2011:38) in die navorsing gemaak word, sodat vraelyste en opnames oor afknougedrag wat kubertreitering insluit, duideliker geformuleer kan word.

2.4 NAVORSING OOR DIE AFKNOUERSKYNSEL IN SUID-AFRIKA

In teenstelling met die omvattende navorsing oor die afknouerskynsel op internasionale vlak, was daar tot onlangs relatief min oor die voorkoms en aard van afknougedrag in Suid-Afrikaanse skole bekend. Daar is veral min navorsing in Suid-Afrika oor die aanskouer se belewing van afknouery gedoen. Belangstelling in navorsing oor afknouery in Suid-Afrika het egter begin toeneem en veral die volgende Suid-Afrikaanse navorsers het die afgelope tien jaar die verskynsel prominent begin navors: De Wet (2005; 2006); De Wet en Jacobs (2008); Greeff (2004); MacDonald en Swart (2004); Naser, Ovens, Van der Merwe, Morodi, Ladikos en Prinsloo (2004); Prinsloo en Naser (2007b); Swart en Bredekamp (2009); Townsend, Flisher, Chikobvu, Lombard en King (2008); Zeelie (2004). Uit bogenoemde navorsing het dit geblyk dat die voorkoms van afknougedrag in Suid-Afrika van provinsie tot provinsie en volgens Greeff (2004:4-6) ook ten opsigte van ras, geslag en ouderdom verskil.

Swart en Bredekamp (2009:406) het bevind dat internasionale en plaaslike navorsing hoofsaaklik op afknouery tussen seuns en afknouery in die algemeen gefokus het. In die meeste gevalle was meisies se betrokkenheid by afknouery uitgesluit. Die navorsing wat wel oor die voorkoms van afknouery tussen meisies gedoen is, het op die langtermyn gevolge wat

afknouery vir jong vroue inhou gefokus (Thayser, 2001). Swart en Bredekamp (2009:419;422) het in hulle studie oor nie-fisieke afknouery tussen Graad 5 meisies in die Wes-Kaap bevind dat dié soort afknougedrag met bevindinge in die internasionale literatuur ooreenstem. Volgens Swart en Bredekamp (2009:415) se navorsingsbevinding is portuurgroep-uitsluiting die algemeenste vorm van afknougedrag by meisies.

De Wet (2006b:92) het in 'n navorsingsprojek waaraan 339 leerders in sekondêre skole in die Vrystaat deelgeneem het, die volgende gevind: onderskeidelik 29% en 32.15% van die leerders van die twee skole wat deelgeneem het, was nog nie aan direkte afknougedrag of aan indirekte verbale afknougedrag blootgestel nie. Soveel as 32.45% is fisiek deur medeleerders afgeknou. Afknougedrag kom ook volgens De Wet en Jacobs (2008:197-235) in koshuise voor waar nie net die koshuisinwoners nie, maar ook die diensdoende personeel aan die gedrag blootgestel is. In 'n afsonderlike studie oor onderwysers in die Vrystaatse se belewenis van afknougedrag (De Wet, 2006a:70), is bevind dat onderwysers nie slegs afknouery aanskou het nie, maar dat 24.85% van die onderwysers ook fisiek deur leerders geteister is en dat 33.44% deur indirekte verbale afknouery en 18.1% seksueel deur van hul leerders geteister is (De Wet, 2006a:70).

In Suid-Afrika heers daar veral besorgdheid oor die wydverspreide voorkoms van afknouery in die primêre en sekondêre skole (Burton, 2008:xi). Van Vuuren (2004:358) redeneer dat die geweld-ondersteunde norme wat die jeug tydens die Soweto-skoolopstande in 1976 gekoester het, uiteindelik tot die daarstelling van 'n demokratiese bestel in Suid-Afrika gelei het. Ten spyte van die daarstelling van die Grondwet waarin die regte van leerders en onderwysers beskerm word, soos in die Handves van Regte vervat (Grondwet *kyk* Suid-Afrika, 1996), het geweld in Suid-Afrikaanse skole en in die samelewing sedert 1994 toegeneem (Maree, 2000:1) en volgens Van Vuuren (2004:358) deel van die demokrasie geword. Greeff (2004:18) voer aan dat leerders in Suid-Afrika direk of indirek aan hoë vlakke van geweld en misdaad blootgestel word en daarom meer aggressiewe en viktimiserende gedrag openbaar. Hy het ook bevind dat die voorkoms van afknouery in Suid-Afrikaanse skole in 'n sekere mate met die internasionale navorsingsbevindinge van afknouery in die intermediêre skoolfase ooreenstem (Greeff, 2004:18).

Volgens 'n internasionale studie is Suid-Afrika dié land waar leerders die meeste in skole onveilig voel (Rossouw & Stewart, 2008:250). Die hoë voorkoms van misdaad en die aanhoudende blootstelling aan geweld op persoonlike vlak of deur die media dra tot die beskouing onder die algemene bevolking by dat afknougedrag aanvaarbaar is. So siening kan daartoe bydra dat Suid-Afrikaanse leerders afknougedrag as 'n normale manier van konflikhantering beskou (Burton, 2008:75).

2.4.1 Media-rapportering oor afknouery in Suid-Afrika

Na aanleiding van die berigte oor afknougedrag wat in Suid-Afrikaanse koerante gepubliseer is, is dit duidelik dat afknouery 'n probleem is wat in heelwat Suid-Afrikaanse skole voorkom. Die volgende berigte sedert 2002, is 'n weerspieëling van die probleem:

- Stiehler, A. 2002. Meisies deesdae die groot boelies. Die grootste boelies op die skoolterrein is deesdae dikwels meisies – met selfone. Volksblad: 28 Oktober.
- Viviers, G. 2010. Meisies raak al meer afknouerig en geniepsig. Volksblad. 22 Maart.
- Van Niekerk, C. 2011. Meeste boelies ontgroei dit nie. Beeld Leefstyl: 22 Junie.
- Kruger, C. 2011. Ongenadig aangeval terwyl leerling verfilm. Rapport: (5) 21 Augustus.
- Bailey, C. 2012. Bullying set to soar: Cyberspace taunting only in its infancy in SA. The Star: 1, 10 February.
- Dean, M. 2012. She may look like an angel but she can pack the nasty sting of a little queen bee. Sunday Times: 3, 19 February.
- News24. Admin. 2012. Bullying at school a problem – survey. 6 July.
- News24. 2013. How safe are our kids at school? 17 April.
- Nel, Riata. 2013. Seun geboelie toe skiet hy onnie. Volksblad Vrydag 20 September
- Carstens, S. 2015. 12-jarige het dood op foon beplan. Ouers geskok oor WhatsApps. Rapport: 3, 19 Julie.
- Otto, H. 2015. Onnies wou kind glo in toilet druk. '6-jarige het 'n knou weg' Beeld: (4) 1 Augustus.
- News24. 2015. My son is traumatised, says bully victim's mom. 15 September.

Die media neig veral om die tragiese gevolge van afknouery te beklemtoon en in die meeste gevalle op die fisieke aspekte van afknouery te fokus. Soos reeds vermeld, is afknouery veel meer as net fisieke treitering, dit kan ook psigologies van aard wees, veral deur middel van kubertreitering waar aanskouers al meer aan die treitering van anonieme afknouers blootgestel word.

2.5 DIE AARD EN WESE VAN AFKNOUERY

Afkougedrag is 'n gekompliseerde verskynsel, omdat alle gedragsvorme subjektief volgens 'n persoon se karakter, gesinsagtergrond en samelewingsverband waargeneem word. Terwyl die gedrag in 'n bepaalde samelewing as 'n normale deel van 'n persoonlike verhouding beskou word, (Leach & Mitchell, 2006:3) kan dieselfde gedrag op 'n ander plek as 'n misdaad beskou word (Koo, 2007:108).

In die volgende paragrawe sal sekere feite, mites, wanvoorstellings en misverstande oor afknouery, asook die verskillende vorms daarvan, aan die orde kom.

2.5.1 Feite oor afknouery

Die volgende feite oor afknouery word in die literatuur gevind (Sullivan *et al.*, 2005:2):

- Afknouery kan onvoorspelbare gedrag wees wat oënskynlik sonder 'n bepaalde voorafbeplande wyse van optrede toeslaan en 'n uiters onaangename ervaring vir ongeveer een uit elke ses leerders veroorsaak.
- Afknouery kan ook doelbewus en voorafbeplan plaasvind.
- Afknouery kom wêreldwyd in alle skole voor.
- Afknouery word nie tot ras, geslag, klas, of enige fisieke of psigiese verskille wat tussen mense voorkom, beperk nie.
- Afknouery vind die meeste gedurende die vroeë adolessente jare plaas.
- Afknouery meng met die normale ontwikkelingsprosesse, ongeag die ouderdom van die kind, in.
- Daar bestaan oortuigende bewyse dat die impak van afknouery lewenslange negatiewe gevolge vir al die betrokkenes inhou.
- Afknouery word dikwels weggesteek; die teikens is onwillig om vir hul ouers, onderwysers of maats van die afknouery te vertel.
- Afknouery is soms opportunisties, maar as dit eers begin het, sal dit moontlik aanhou.
- Al die afknouehandeling het 'n emosionele of psigologiese dimensie.
- Die ouers en onderwyser is nie altyd seker hoe om die gedrag te hanteer nie.

Lajoie, McLellan en Seddon (2001:xi) het ook die volgende feite geïdentifiseer:

- Die voorvalle is kort en duur gemiddeld ongeveer 37 sekondes.
- Die meeste teikens sal waarskynlik nooit die afknouery aanmeld nie.
- Leerders wat reeds in die primêre-fase as afknouers geïdentifiseer is, vereis uiteindelik meer ondersteuning van volwassenes en ander professionele persone, is meer geneig tot kriminele oortredings, vertoon meer anti-sosiale persoonlikheidsversteurings en maak meer van geestesgesondheidsdienste as ander kinders van hulle ouderdom gebruik.
- Teen die ouderdom van 24 jaar is 60% van die geïdentifiseerde afknouers reeds skuldig aan kriminele oortredings bevind.

- Baie volwassenes weet nie hoe om in 'n afknousituasie tussenbeide te tree nie en daarom word afknouery dikwels oorgesien.
- Slegs 25% van die leerders rapporteer dat onderwysers in die afknousituasies tussenbeide tree terwyl 71% van die onderwysers van oortuiging is dat hulle altyd ingryp.
- Afknouery vind elke sewe minute op die speelgrond plaas (Craig & Pepler, 1998).

Shariff (2009:28) noem ook die volgende feite aangaande afknouery:

- Daar is altyd 'n misbruik van mag oor die teiken wat tot voordeel van die afknouer strek.
- Die afknouer word dikwels deur 'n groep maats ondersteun, sommiges moedig die afknouer aan en ander, die aanskouers, kyk toe sonder om die teiken te help.
- Die leerder wat afgeknou word trek die negatiewe aandag van die maats en word daadwerklik deur die groep verwerp en van die groep afgesonder (Crick, Grotpeter & Bigbee, 2002:1139).
- Uitsluiting en afsondering deur die portuurgroep dien tot versterking van die afknouer se mag.
- Die afknouer se gedrag is ongevraag.
- Die handeling van die afknouer is voorbedag, dikwels meedoënloos en word herhaal.

Parsons (2005:11) voeg die volgende feite by:

- Die afknouery is dikwels georganiseerd en word stelselmatig toegepas.
- Die afknouery kan oor 'n kort periode, of onbeperk oor 'n lang tydperk plaasvind.

Uit bogenoemde feite is dit opmerklik dat daar geen melding oor die impak wat afknouery op die aanskouers het, gemaak word nie. Verder het die meeste van bogenoemde feite betrekking op tradisionele vorms van afknouery en het dit nie direk betrekking op die meer moderne vorm van afknouery, naamlik kubertreitering nie. Interessante feite oor kubertreitering sal later in die hoofstuk, as 'n bepaalde vorm van afknouery, onder bespreking kom.

Voorts blyk dit duidelik uit bogenoemde feite dat afknouery wêreldwyd in skole voorkom en ernstige probleme en uitdagings vir almal wat daarby betrokke is, skep. Furniss (2000:11,12) redeneer dat die blote feit dat afknouery so algemeen voorkom, ingryping kan ontmoedig of tot die wanopvatting kan lei dat afknouery deel van die normale grootword-proses van die kind is. Dieselfde navorser argumenteer egter ook dat, omdat afknouery so algemeen voorkom, geskikte ingryping *juis* nodig is om die individu wat afgeknou word en die samelewing se houding teenoor afknouery op die lange duur te verander.

2.5.2 Mites, wanvoorstellings en misverstand oor afknouery

Nieteenstaande 'n betekenisvolle toename in die kennis en die verstaan van afknougedrag, bestaan daar steeds diepgewortelde *mites* (lank bestaande sosiale “*waarhede*”), *wanvoorstellings* (dikwels 'n doelbewuste verkeerde voorstelling van iets wat nie waar is nie) en *misverstande* (iets oor afknouery wat deur ouers, onderwysers en die samelewing verkeerd verstaan word) (Sullivan, 2011:14).

Ouers, onderwysers en leerders, veral die aanskouers, moet 'n duidelike onderskeid tussen afknouery en die talle aannames wat daaroor bestaan, kan tref. Die regstelling van die mites, wanvoorstellings en misverstande kan 'n belangrike bydrae tot die ontwikkeling van gepaste intervensieprogramme lewer (Limber, 2002:8).

2.5.2.1 Mites

Verskeie mites dra tot die voortbestaan van afknouery by. Wanneer volwassenes se mening oor afknouery gevra word, kan daar volgens Voors (2003:16) 'n verskeidenheid antwoorde te wagte wees. Die volgende antwoorde weerspieël die beskouings van twee groepe wat lynreg teenoor mekaar staan, nadat hulle ondervra is:

Een groep het soos volg geredeneer: *“Ek is as kind afgeknou en is glad nie daardeur benadeel nie.”*; *“Dis deel van grootword.”*; *“Dit is net 'n bietjie kinderpret.”*; *“Dit is niks besonders nie.”*

Die ander groep het weer sterk oor die harde werklikheid en die gevolge van afknouery gevoel: *“Ek het dit gehaat om skool toe te gaan as gevolg van wat daar met my gebeur het ”*; of *“Ek dink gedurig aan selfmoord as gevolg van die manier waarop ek behandel is.”*

2.5.2.2 Die volgende mites oor afknouery kom algemeen voor

- Afknouery is 'n normale, onaangename deel van die jong kind en adolessent se grootword-proses (Handwerk, 2005:15; Davis & Davis, 2007:31; Swearer, Espelage & Napolitano, 2009:6).
- Baie volwassenes beskou die uitsluiting van 'n maat by 'n groep, vernedering en selfs fisieke aanranding by leerders en adolessente as normaal of 'n goeie “*groei-ervaring*” vir die teiken.

Volgens Rigby (1997:80) maak ouers en opvoeders die volgende opmerkings wat die gedagte dat afknouery 'n “*normale deel van hulle grootword-proses*” is, ondersteun:

- *“Might is right.” (Mag is reg)*: Dit is reg om mag oor ander uit te oefen; om deur ander oorheers te word, is 'n skande.

- Jy mag nooit kla oor die afknouery deur ander leerders nie, jy moet leer om jou man te kan staan.
- Jy mag nooit vir die lamsakke (teikens) jammer wees nie, want jammerhartigheid en saggeaardheid is 'n teken van swakheid.

Sullivan (2011:14) voeg by:

- Jy moet leer om jou man te staan; om afgeknou te word, is deel van karaktervorming en deel van grootword.

Sullivan (2011:14) redeneer dat hierdie mite waarskynlik die gevaarlikste is, want dit kan impliseer dat die teiken vir die afknouery verantwoordelik is, omdat hulle hulself nie teen die afknouer kan verdedig nie. Om jou man te kan staan is goed, maar om weerwraak te neem is verkeerd.

Dié opmerkings impliseer dat afknouery onvermydelik is en word dus as aanvaarbaar voorgehou (Sullivan *et al.*, 2005:104; De Wet, 2005a:1). Afknouery is *nie* deel van die normatiewe en natuurlike ontwikkeling van die kind *nie*. Daar moet egter in ag geneem word dat afknouery 'n voorloper van aggressiewe gedrag kan wees (Nansel, Overpeck, Pilla, Ruan, Simons-Morton & Scheidt, 2001:1139). Die hoë voorkoms van, en die gedurige blootstelling aan geweld dra tot die normalisering van afknouery in Suid-Afrika by. Suid-Afrikaners se beskouing dat geweld en so ook afknouery in skole, 'n normale en regmatige manier is om konflik op te los, is die direkte gevolg van die hoë misdadaadysfer (Burton, 2008:75). De Wet redeneer dat afknouery inbreuk op die kind se reg tot menswaardigheid, privaatheid, vryheid en sekuriteit in 'n veilige opvoedingsomgewing maak en daarom kan dit nooit as normaal beskou word nie (De Wet, 2005b:82).

Alhoewel daar 'n magdom inligting, programme en bronne oor afknouery in skole beskikbaar is, word daar ook baie verkeerde inligting deurgegee. Die volgende onjuiste inligting oor die gedrag is deur navorsers geïdentifiseer:

- Afknouery is 'n geïsoleerde, individuele aggressiewe handeling.

Die definisies van afknouery beklemtoon dat die gedrag opsetlik en skadelik is, by herhaling oor 'n tydperk voorkom en dat daar 'n misbruik van die ongelykheid van mag is. Gesien vanuit 'n sosio-ekologiese perspektief word afknouery deur die gesin, portuurgroep, skool en die gemeenskap beïnvloed en is daarom *nie* 'n geïsoleerde aggressiewe daad nie (Swearer *et al.*, 2009:5).

- Afknouery vind slegs tussen die afknouer en die teiken plaas.

Afknougedrag is 'n dinamiese sosiale wisselwerking tussen persone en gebeur dikwels in die teenwoordigheid van die aanskouers. Die afknouery kan deur die gesin, maats, skool en die

gemeenskap beïnvloed word. Persone kan van die verskillende rolle (afknouer, teiken en aanskouer) verwissel, afhangende van die sosio-ekologiese omstandighede waarin hulle hul bevind (Swearer *et al.*, 2009:5).

- Fisieke afknouery rig meer skade aan as verbale of sosiale (verhoudingsgerigte) afknouery:

Verbale en sosiale afknouery kan net so skadelik soos fisiese afknouery wees. Sosiale afknouery word dikwels nie deur volwassenes opgemerk nie en kan jare lank sonder enige ingryping aanhou. Die negatiewe gevolge van hierdie onsigbare afknouery kan tot in die volwasse lewe van die teiken strek. Baie ouers is ook van nuwer vorms van afknouery, soos kubertreitering, onbewus (Swearer *et al.*, 2009:6)

- Afknouery kan nie gestop word nie.

Afknouery vind in al die fases in die meeste skole en klaskamers plaas, maar daar is wel skole waar afknouery selde voorkom. Dit verg 'n goed gekoördineerde poging van al die betrokkenes by die skool en die gemeenskap om afknouery te stuit of in toom te hou (Swearer *et al.*, 2009:6).

2.5.2.3 Die volgende mites bestaan met betrekking tot die skool

- Ontkenning: “*By ons skool vind daar geen afknouery plaas nie.*”

Ouers, onderwysers en die gemeenskap ontken dikwels dat afknouery by hulle skole plaasvind (Davis & Davis, 2007:31). Afknouery vind volgens hulle net in “*ander*” skole, gewoonlik dié in “*swakker*” woongebiede, plaas (Sullivan, 2001:15). Hierdie aanname staan in sterk kontras met die bewerings van die leerders wat die afknouery in die eersgenoemde skole aanmeld (Handwerk, 2005:30). Die ontkenkende houding van die volwassenes kan by die kind die indruk skep dat hulle stories aandra en vervolgens bly hulle liever stil oor die voorvalle. Die moontlikheid bestaan ook volgens Macintyre (2009:28) dat die onderwysers werklik nie van afknouery in hulle skole bewus is nie, omdat sommige leerders niks gedurende skool-ure laat blyk nie, maar tuis ontsteld is.

Afknougedrag kom in alle skole voor en gebeur die waarskynlikste in die skole waar dit ontken word. Goeie skole is proaktief in hulle benadering tot afknougedrag en tree ferm, regverdig en daadwerklik op om dit te beheer. “*Swak*” skole ontken die gedrag, ignoreer dit, regverdig dit, probeer om die gedrag te verklaar, hanteer dit verkeerd en beskuldig die teikens dat hulle nie effektief optree nie (Sullivan, 2011:14).

- Groot skole en groot klasse bevorder afknouery.

Olweus noem dat navorsing bewys het dat daar geen verband tussen groot skole en klasse en die toename in afknouery is nie (Olweus 1978:77; Olweus 2006:23,24). Volgens 'n studie wat in Suid-Afrika uitgevoer is, beweer die navorsers dat afknouery *wel* die gevolg van groot skole en klasse is (vgl. par. 2.4.1: *koerantberig*, “*Bullying at school a problem -survey*”, 2012).

- Afknouery in skole is die direkte gevolg van wedywing om akademiese prestasies en die druk wat die skool op die leerders uitoefen.

Daar word beweer dat die afknouer se aggressiewe gedrag teenoor die teiken die gevolg van 'n reaksie uit frustrasie en swak akademiese prestasie is. Olweus (2006:28) weerlê hierdie mite deur aan te dui dat geen navorsingsresultate kon bewys lewer dat swak prestasie op skool die gevolg van afknouery is nie.

- Die jong kind sal die gedrag mettertyd ontgroeï.

Loeber, Farrington en Petechuk (2003:5, 13) argumenteer dat die teendeel waar is. Die jong kind se afknougedrag kan met verloop van tyd eerder vererger en in plaas daarvan dat hulle die gedrag “ontgroeï”, hulle in werklikheid “in” die gedrag groei. Die probleem moet dus so vroeg moontlik geïdentifiseer en aangespreek word.

- Wanneer ouers ingelig word dat hulle kinders afknouers is, sal hulle dit so aanvaar.

Baie ouers sal die bewering dat hulle kinders afknouers is ontken, omdat dit 'n skande is en aan skoolgeweld gekoppel word. Ouers beweer volgens Macintyre (2009:17) dat hulle kinders nie by die huis aggressief optree nie, wat impliseer dat die probleem by die skool lê en dat die onderwyser alles versin. Hierdie houding van die ouers versterk die kinders se afknouery wat weer die behoefte beklemtoon om objektiewe dokumentasie van afknouvoorvalle by skole te bekom (Handwerk, 2005:15).

- Beleide teen afknouery in skole is ondoeltreffend.

Beleide teen afknouery is belangrik, omdat dit die bewusmaking van gesonde sosiale gedrag verhoog, aandui dat die skool van voorneme is om teen afknougedrag op te tree en 'n grondslag vir verandering daarstel (Swearer *et al.*, 2009:5,6).

- Afknouvoorkoming en intervensie is ingewikkeld en duur.

Deur gesonde verhoudings in die skool te ontwikkel en te bevorder, kan die meeste afknouery beëindig word. Die onderwysers se voorbeeld kan die leerders aanspoor om trots op hulle skool te wees, wat gevolglik daartoe sal lei dat afknouery nie geduld sal word nie en dit dus nie nodig sal wees om programme aan te koop nie. Daar is baie strategieë wat skole kan aanwend om afknougedrag hok te slaan (Swearer *et al.*, 2009:6).

- Dit is te ingewikkeld om uit te pluig hoe om die teen-afknou pogings te evalueer.

Skole het kundige wiskunde onderwysers wat weet hoe om statistieke te gebruik om die afknougedrag te assesser. Leerders kan in die wiskundeklasse daarby betrokke raak (Swearer *et al.*, 2009:6).

Daar bestaan 'n hele aantal mites oor die verskillende rolspelers by afknouery, waarvan slegs 'n paar uitgelig sal word:

- Afknouers is groot, dom kinders wat uit disfunksionele gesinne kom en wat akademiese bleeksiele (*“nerds”*) wat bril dra, afknou.

Volgens (Sullivan, 2011:16) weerspreek navorsers hierdie mite. Hy noem dat verskeie afknouers sosiale vaardighede besit waarmee hulle die portuurgroep vernuftig hanteer om sodoende hulle doelwit te bereik. Afknouers kan enigiemand wees, van top atlete, gewilde leerders, onderwysers se witbroodjies tot leerders wat gereeld in die moeilikheid is.

- Afknouers het 'n lae selfbeeld, daarom knou hulle ander kinders af.

Afknouers voel in der waarheid goed oor hulleself. Wanneer hulle ander afknou, voel hulle dat hulle beheer oor die aanskouers het (Beane, 2009:188-189; Olweus, 2006:34; Limber, 2008:8).

- Afknouers is alleenlopers

Baie mense huldig die standpunt dat niemand van afknouers hou nie. Rodkin, Farmer, Pearl en Van Acker (2000) het in hulle navorsing bevind dat afknouers baie vriende het en hoë aansien in die klas geniet. Sommige afknouers is veral gedurende die sekondêre fase in die skool redelik gewild en word as besonder *“cool”* beskou (Juvonen, Graham & Schuster (2003:1235).

- Teikens is leerders wat bril dra, oorgewig is, van 'n ander etniese oorsprong is of met 'n ongewone dialek praat.

Olweus (2010:68) dui aan dat daar geen staving vir hierdie mite deur empiriese studies gevind kon word nie.

- Aanskouers is bang vir die afknouer.

Daar is aanskouers wat vir die afknouer bang is. Gewoonlik weet die aanskouers nie wat hulle te doen staan nie en baie van hulle is bekommerd dat as hulle sou inmeng, dit 'n verkeerde optrede sou wees. Die gevolg is dat die aanskouers slegs die situasie vererger deur na die afknouery te kyk en daaroor te lag. Sodoende word die afknouer aangemoedig en deur die trawante ondersteun (Olweus, 2010:68) (vgl. par. 2.7.2).

2.5.2.4 Wanvoorstellings

Sullivan (2011:16) beskryf die volgende opvattinge as wanvoorstellings van afknouery:

- *“Dit was net 'n bietjie pret. Geen skade is aangerig nie.” “Kan jy nie 'n grap vat nie?” “Seuns bly seuns.”*

Genoemde stellings is almal wanvoorstellings wat die volgende kan behels: dat dit nie verkeerd is om iemand af te knou nie, dit deel van die lewe is en dat dit in die seuns se aard is om af te knou. Afknouery is daarenteen beslis nie skadelose of onskuldige pret nie.

- *“Die teiken het daarvoor gevra; dit is sy verdiende loon!”*

Afknouers maak dikwels van hierdie wanvoorstelling gebruik wanneer hulle betrap word. Hulle plaas die blaam op die teikens deur voor te gee dat laasgenoemde hulle uitgelok het en dus verdien wat hulle toekom. Sullivan (2011:16) beklemtoon dat afknouery nie as toepassing van geregtigheid gebruik mag word nie en dat dit 'n onbillike handeling is. Teikens voel dat wanneer die aanskouers nie vir hulle in die bresse tree nie, hulle die afknouery verdien (Davis & Davis, 2007:23).

2.5.2.5 Misverstand

Sullivan (2011:16) dui die volgende misverstand oor afknouery aan:

- Onderwysers weet hoe om afknouery te hanteer want dit is hulle werk.

In werklikheid word van die onderwysers verwag om 'n hele aantal situasies waarvoor hulle nie opgelei is nie, te hanteer. Dikwels vind die afknouery in die afwesigheid van die onderwysers plaas en is hulle heeltemal onbewus daarvan. Indien die teiken of die aanskouer versuim om die gedrag aan te meld, word die hantering van die gedrag verder bemoeilik. Volwassenes koester soms die hoop dat veerkragtige leerders vanself die afknouery te bowe sal kom (Davis & Davis, 2007:40).

Die mites, wanvoorstellings en misverstande wat deur die ouers en die samelewing oor afknouery gehandhaaf word, kan 'n negatiewe uitwerking op al die betrokkenes hê indien daar nie ingryping plaasvind om die probleem op te los nie.

Die probleme wat die onderskeie rolspelers ondervind, is nie dieselfde nie en moet op verskillende maniere opgelos word:

- Die teikens het bepaalde intervensies nodig om hulle te help om 'n meer positiewe gevoel van eiewaarde te ontwikkel. Hulle moet leer dat hulle nie vir die afknouery blameer kan word nie.
- Ingryping by die afknouers se optredes moet daarop gemik wees om hulle te help om vaardighede aan te leer wat hulle in staat sal stel om hul woede te beteuel en te verhoed dat hulle ander vir hulle probleme sal verkwalik.
- Aanskouers moet geleer word dat afknouery in die skool 'n gesamentlike probleem is en dat die oplossing daarvan almal se verantwoordelikheid is. Daar bestaan nie so iets soos 'n onskuldige aanskouer nie.

- Onderwysers is 'n groot deel van die dag by die opvoeding van die leerder betrokke. Om te erken dat afknouery by hulle skool voorkom is reeds die eerste stap na die vind van 'n oplossing daarvoor. Skole moet beleide saamstel en gepaste programme in werking stel om die leerders en die skoolpersoneel van afknouery bewus te maak en hoe om dit aan te spreek.

2.5.3 Plekke waar afknouery plaasvind

Die meeste afknouery gebeur op pad *na* en *van* die skool en *by* die skool. Die skool is die omgewing waar leerders van verskillende agtergronde, ouderdomme en kulture verplig is om 'n groot deel van die dag deur te bring en skep die ideale plek vir afknouery. Davis en Davis (2007:1) beklemtoon dat die meeste afknouery in die primêre en sekondêre fases van die skool op die speelgrond plaasvind waar daar nie altyd voldoende volwasse toesig is nie.

Volgens Burton (2008:32-33) se bevindinge, is die klaskamers in sommige Suid-Afrikaanse skole die plekke waar die meeste afknouery plaasvind. Die rede wat deur die deelnemers aan die navorser verstrekkend is, is dat onderwysers eers tydens die aanvang van die klasperiode opdaag, 'n opdrag uitdeel, die klas verlaat en die res van die periode afwesig is. Burton (2008:32) meld ook dat waar die seuns en meisies se toilette aan mekaar grens en daar nie toesig is nie, die leerders uit vrees vir afknouery bang is om daarvan gebruik te maak.

Parsons (2005:11) noem die volgende in verband met die rolspelers:

- Die afknouer kan 'n leerder of 'n onderwyser wees.
- 'n Afknouer kan alleen of saam met 'n groep optree.
- Die teiken kan slegs een persoon, of 'n aantal individue wees.

Robinson en Maines (2008:ix) voeg ook by dat die aanskouers vir die afknouer bang is of nie die moed het om as 'n groep saam te staan nie, wat hulle in staat sou stel om die afknouery te stuit.

Vervolgens sal die verskillende tipes afknouery bespreek word.

2.5.4 Tipes afknouery

Aanvanklik het navorsers in hulle bestudering van afknougedrag hulle studie op die fisieke aanvalle van die afknouer op die teiken toegespits. Hierdie afknouery is direk tot die teiken gerig. Die navorsers was geneig om afknouery as 'n gedragsverskynsel tussen seuns te beskou, omdat fisieke afknouery maklik waarneembaar is en 'n vorm van gedrag is wat as kenmerkend van die manlike geslag beskou word. Met verloop van tyd is verbale afknouery en die beskadiging van eiendom ook as afknougedrag gereken (Monks & Coyne, 2011:4; Underwood, Galen & Paquette, 2001:259).

Die verskille tussen direkte fisieke (nie-verbale), of van aangesig tot aangesig afknouery, en direkte verbale afknouery het verder tot 'n derde kategorie uitgebrei, te wete indirekte afknouery. Direkte afknouery sluit fisieke kontak, dreigemente en intimidasie (bangmakery) in. Gedurende die 1990's het navorsers aangedui dat sosiale, verhoudingsgerigte en indirekte vorms van afknouery ook voorkom. Sosiale en verhoudingsgerigte afknouery verwys na gedrag wat ten doel het om die teiken se verhouding met maats te benadeel.

Indirekte afknouery is nie direk tot 'n persoon gerig nie, maar geskied deur die manipulerings van 'n derde persoon, byvoorbeeld om gerugte te versprei (Monks & Coyne, 2011:4). Dogters maak veral van hierdie vorm van afknouery gebruik (Woolfolk, 2007:79). Daar kan 'n duidelike oorvleueling tussen sosiale/verhoudingsgerigte en indirekte afknouery waargeneem word – om gerugte te versprei is direkte afknouery, maar ook sosiale en verhoudingsgerigte afknouery. Sosiale en verhoudingsgerigte afknouery kan ook direk wees, soos wanneer 'n individu doelbewus by groepsaktiwiteite uitgesluit word. Sosiale en verhoudingsgerigte afknouery word ook soms as emosionele of psigologiese afknouery beskryf (Monks & Coyne, 2011:3).

Afknougedrag het ten spyte van al die pogings om dit te beheer of te voorkom nie verdwyn nie, maar het met Darwinistiese volharding ontwikkel en floreer (Anderson, 2011:2); trouens die gedrag neem steeds toe. Afknouery kan volgens Field, (2007:3) progressief vanaf skadelike sosiale tergerie tot moord eskaleer. Verder beklemtoon Field (2007:2) dat afknouery 'n simptoom van 'n wanfunksionele samelewing is en dat die verskillende tipes afknouery altyd in bepaalde verhoudingsgerigte sosiale kontekste plaasvind. Wat aanvanklik as “*onskuldige tergerie*” beskou word kan op die lange duur in ernstige sosiale wandade eskaleer.

Afknougedrag manifesteer in twee duidelike tipes: die tradisionele, of van aangesig-tot-aangesig vorm van afknougedrag en afknouery wat deur middel van die tegnologie, bekend as kubertreitering “*cyber bullying*”, toegepas word. Benewens sekere ooreenkomste en oorvleuelings wat by die twee tipes van afknougedrag voorkom, blyk dit uit die literatuurstudie dat daar ook duidelike verskille tussen die twee tipes afknouery kan wees. Albei soorte afknougedrag sal vervolgens ten opsigte van elkeen se besondere uniekheid bespreek word.

2.5.4.1 Tradisionele of van aangesig-tot-aangesig afknougedrag

As vertrekpunt vir die bespreking van die verskillende soorte tradisionele afknouery, is dit nodig om tussen die twee vernaamste kategorieë, te wete direkte en indirekte afknouery te onderskei. Afknougedrag kan in verskillende vorms as fisieke (direkte) en nie-fisieke (direk en indirekte) afknouery manifesteer. Verskeie hoofipes van afknouery soos fisieke, verbale en verhoudingsgerigte afknouery (byvoorbeeld sosiale uitsluiting) en indirekte afknouery (byvoorbeeld om gerugte te versprei) kan na tradisionele vorms van afknouery verwys word (Smith, Mahadavi, Carvalho, Fisher, Russell & Tippet, 2008:376). Fisieke afknouery geskied

openlik en kan maklik waargeneem en geïdentifiseer word, omdat die stukkende plekke en kneusplekke van die teiken duidelik sigbaar is. Nie-fisieke afknouery daarenteen is meer verskuil en word moeiliker geïdentifiseer, omdat die skade wat aangerig word nie so sigbaar is nie (Sullivan, 2011:11).

Die volgende soorte afknouery is deur navorsers geïdentifiseer:

Fisieke afknouery (direk en indirek) (Collins, et al., 2004:56; Sullivan et al., 2005:5).

Nie-fisieke afknouery, verbaal (direk en indirek) (Sullivan, 2011:11).

Nie-fisieke afknouery, nie-verbaal (direk en indirek) wat ook as verhoudingsgerigte, sosiale en emosionele afknouery bekend staan (Sullivan, 2011:13).

Bevooroordeelde (partydige) afknouery ("bias bullying") (Dixon & Smith, 2011:30).

Rassistiese afknouery (Sullivan et al., 2005:14).

Homofobiese afknouery (Wentzel, 2008:52).

Seksuele afknouery (Felix & Greif Green 2010:177).

Reaktiewe afknouery (Cowie & Jennifer, 2008:4).

Proaktiewe afknouery (Lines, 2008:71, 72, 73).

Terg en bespotting (Walker et al., 2004:238,239)

Kubertreitering (Kowalski et al., 2008).

Vervolgens word die verskillende kategorieë van tradisionele afknougedrag en die onderskeie afknouvorms wat deur die afknouers aangewend word, uiteengesit en beskryf.

2.5.4.1.1 Fisieke afknouery

Fisieke afknouery word die maklikste herken, veral wanneer daar kneus- of stukkende plekke aan die teiken se liggaam is. Die teiken weet wie die afknouer is, omdat die afknouery openlik plaasvind. Seuns is geneig om gewoonlik van hierdie vorm van afknouery gebruik te maak, en meisies in 'n mindere mate (Wentzel, 2008:46). Fisieke afknouery is volgens (Eslea & Smith 1994:112) egter aan die toeneem by meisies. Alhoewel fisieke afknouery meer sigbaar en herkenbaar is, verteenwoordig dit minder as 'n derde van die aangemelde gevalle van afknouery (Coloroso, 2004:16). Fisieke afknouery kan direk of indirek plaasvind (Handwerk, 2005:36).

Fisieke afknouery (direk)

Afknouers maak van die volgende soorte fisieke afknouery gebruik: byt, slaan, skop, klap, knyp, stamp, stoot, krap, hare trek, spoeg, pootjie, stamp met die elmboog, toesluit in 'n kamer of kas,

gooi met voorwerpe, ongewensde seksuele aanraking, afdreiging met 'n wapen, aanranding, direkte vandalisme en selfs moord (Anderson, 2011:2; Handwerk, 2005:26; Coloroso, 2004:16; Cowie & Jennifer, 2008:2,3; De Wet, 2005a:2; Dixon & Smith 2011:29; Field, 2007:6; Parsons, 2005:17; Rigby, 2003:3; Sullivan *et al.*, 2005:5; Sullivan, 2011:11).

Direkte afknouery is soms minder ernstig, byvoorbeeld stoot, stamp of hare trek, maar kan in sekere gevalle ernstig wees en selfs tot die dood van die teiken lei (Wentzel, 2008:46).

Seuns maak gewoonlik van fisieke afknouery gebruik, maar meisies raak ook al meer handgemeen (vgl. par. 2.4.1). Die toename van direkte fisieke afknouery by meisies is volgens Elliott (2002:3) aan die volgende faktore te wyte: onverantwoordelike ouerskap, meer gewelddadige vroulike rolmodelle in die media, dogters is van mening dat aggressie hul status verhoog en hulle verwar selfversekerheid met aggressie.

Fisieke afknouery (indirek – nie-verbaal)

Sommige afknouers maak van indirekte, nie-verbale vorms van afknouery, soos om 'n sekere liggaamshouding te gebruik om af te knou. Dit sluit die volgende in: wys van die vuis, slaan die vuis aanhoudend in die ander hand, slaan deure toe, klap boeke op die lessenaar, staar na iemand, gooi ander se besittings rond, skend 'n ander se ruimte, bekruip iemand en beskadig 'n ander persoon se eiendom (Handwerk, 2005: 36).

Die afknouer maak van hierdie vorms van afknouery gebruik om die teiken te terroriseer, bang te maak of te intimideer. Die afknouer weet dat openlike fisieke konfrontasie hulle in die moeilikheid kan laat beland, daarom maak hulle van 'n liggaamshouding gebruik. Sodoende hoop hulle dat hulle gedrag onopgemerk, geïgnoreer of deur die volwassenes oor die hoof gesien sal word. Die teiken word nie fisiek aangeval nie, maar hierdie soort afknouery veroorsaak volgens (Handwerk, 2005:36) net so veel skade as fisieke afknouery, indien nie meer nie.

2.5.4.1.2 Nie-fisieke afknouery

Soms word na nie-fisieke afknouery as sosiale en emosionele afknouery verwys. Dit kan verbaal of nie-verbaal plaasvind. Hierdie vorm van afknouery kan direk of indirek toegepas word (Parsons, 2005:17).

Nie-fisieke afknouery (verbaal – direk)

Herhaalde gemene tergery, die noem van kwetsende byname, haatspraak, rassistiese aanmerkings, wrede opmerkings, dreigemente en intimidasie, fluister agter iemand se rug, beledigende telefoonoprope, afdreiging van geld of eiendom, gebruik van seksuele, suggestiewe of beledigende taal is alles vorms van nie-fisieke verbale, indirekte afknouery

(Beane, 2009:177; Handwerk, 2005:37-39; Coloroso, 2004:15,16; Dixon & Smith 2011:39; Parsons, 2005:17; SunWolf, 2008:64).

Direkte verbale afknouery is die algemeenste vorm van afknouery en kan meer skade as fisieke afknouery aanrig. Indien verbale afknouery in intensiteit toeneem kan dit tot fisieke afknouery aanleiding gee (Lawson, 1994:14). Direkte, nie-verbale afknouery gaan dikwels met verbale of fisieke afknouery gepaard (De Wet & Jacobs 2008:201). Spotname kan jarelank negatiewe gevolge vir die teiken inhou. Die jong kind is baie vatbaar vir indrukke en leerders is dikwels vir lang tydperke saam in dieselfde klas of skool wat behels dat die afknouer kan voortgaan om 'n bepaalde leerder ten opsigte van sy gebreke te kategoriseer. Jong kinders met goed ontwikkelde taalvaardighede kan wisselende en nie-verbale kommunikasie, selfs sarkasme en insinuasies gebruik om ander persone se gevoelens seer te maak (Macintyre, 2009:18).

Nie-fisieke afknouery (verbaal – indirek)

Die verspreiding van onware en/of kwaadwillige gerugte, die stuur van lasterlike SMS'e of briewe, en die gebruik van die kuberruimte om aanskouers te treiter, is vorms van nie-fisieke verbale, indirekte afknouery (vgl. par. 2.5.4.2.3, *kubertreitering*) (De Wet & Jacobs 2008:201; Handwerk, 2005: 38-39). Die afknouer maak van hierdie verskuilde vorms van afknouery gebruik om teikens te intimideer en ander vriendskappe te benadeel.

Nie-fisieke afknouery (nie-verbaal – direk)

Die gewilde vorms van hierdie afknouery is die trek van gesigte, negatiewe liggaamstaal, (gesigsuitdrukings), die maak van lelike tekens, die rug keer op iemand, staar en vuil kyke (Beane, 2009:178; De Wet & Jacobs, 2008:201). Die afknouer beoog om met hierdie soort afknougedrag die teiken met minagting te behandel en sodoende beheer te handhaaf.

Nie-fisieke afknouery (nie-verbaal – indirek)

Die doelbewuste en beplande isolering, ignorering en uitsluiting van 'n persoon, asook die beskadiging en vernietiging van iemand se eiendom, soos die skeur van klere, diefstal (neem van iemand se eiendom), en die stuur van anonieme notas, vind deur middel van nie-fisieke, nie-verbale afknouery plaas (De Wet & Jacobs, 2008:202). Nie-fisieke, nie-verbale, indirekte afknouery is manipulerend en agterbaks (De Wet & Jacobs, 2008:201).

2.5.4.1.3 Verhoudingsgerigte afknouery

Gedurende die 1990's het navorsers aangedui dat verhoudingsgerigte, emosionele en sosiale vorms van afknouery ook voorkom (Monks & Coyne, 2011:11). Verhoudingsgerigte afknouery ("*relational bullying*") dui op die indirekte en subtiele handeling van die afknouer, wat doelbewus op die benadeling van vriendskappe, verhoudings, of die persoon se lidmaatskap van 'n groep

gerig is. Die individu word stelselmatig van sy maats geïsoleer (Young, Boye & Nelson, 2006:297-298).

Die volgende vorms van afknouery verteenwoordig verhoudingsgerigte afknouery – die vernietiging en manipulerings van vriendskappe en status in die groep, vernietiging of benadeling van iemand se reputasie, intimidasie, verspreiding van leuens oor iemand, die stuur van naamlose briewe, haatpetisies, die rug op iemand keer en dreigende gebare (Beane, 2009:177-178). Die verspreiding van gerugte, doelbewuste uitsluiting van die teiken, skinder en spot val ook onder verhoudingsgerigte afknouery (Dellasega & Nixon, 2003:9). Verwerping, vermyding, ignorering en isolering van die teiken en subtiele gebare is ook vorms van dié tipe van afknouery en sluit die volgende in: aggressiewe kyke, rollende oë, sugte, fronse, grynslag, giggel en vyandige liggaamstaal (Coloroso, 2004: 17).

Verhoudingsgerigte afknouery kan deur die afknouer gebruik word om die teiken van sy maats te vervreem en verwerp te word met die doel om die vriendskap te vernietig. Coloroso (2004:17) noem dat die kombinasie van uitsluiting en om gerugte te versprei (wat die begin van 'n handeling is om iemand verbaal, indirek te benadeel) 'n kragtige instrument in die hande van die afknouer is. Volgens Dellasega en Nixon (2003:9) kom hierdie afknougedrag in al die ontwikkelingsfasies voor en is dit veral volgens Woolfolk (2007:79) kenmerkend by dogters gedurende die pre-adolescente en vroeë-adolescente jare. Die klem verskuif nou van openlike, fisieke afknouery na verbale afknouery.

Omdat hierdie soort afknouery merendeels verskuil plaasvind, word dit dikwels nie deur volwassenes as afknougedrag geïdentifiseer nie en kan dit van matige tot ernstige afknougedrag eskaleer (Dellasega & Nixon, 2003:9). Verhoudingsgerigte afknouery en fisieke afknouery hou met mekaar verband. Parsons (2005:20) stel dat eersgenoemde aanleiding tot fisieke afknouery kan gee en Lines (2008:84) noem dat verhoudingsgerigte afknouery rondom beheer gesentreer is. Die begeerte om in beheer te wees, kan as 'n primêre dryfveer vir die afknouery beskou word. Verhoudingsgerigte afknouery kan selfs meer skade as openlike fisieke afknouery, by die afknouer sowel as die teiken, aanrig (Woolfolk, 2007:79).

Emosioneelgerigte of psigologiese afknouery

Verhoudingsgerigte afknouery is volgens Dellasega en Nixon (2003:8) 'n soort emosionele afknouery. Emosioneelgerigte of psigologiese afknouery kan verbaal, direk of indirek plaasvind. Sullivan (2001:11) wys daarop dat alhoewel daar 'n onderskeid tussen fisieke en nie-fisieke afknouery gemaak kan word, daar in albei gevalle 'n psigologiese dimensie teenwoordig is. Die volgende vorms is kenmerkend van hierdie gedrag: belastering, vernedering, afpersing, afdreiging, doelbewuste uitsluiting en manipulerings van vriendskappe (Walker *et al.*, 2004:240).

Die verspreiding van gerugte, skinderstories, kwetsende byname, die skep van, of aansluit by bepaalde klieke (Dellasega & Nixon, 2003:9), intimidasie, dreigemente, isolering (Beane, 2009:177), agtervolging en groepsdruk om 'n sekere persoon te ignoreer (Steinberg, Lowe Vandell & Bornstein, 2011:346) is tekenend van emosioneelgerigte of psigologiese afknouery.

Emosioneelgerigte of psigologiese afknouery word dikwels as 'n vorm van afknouery misken en as 'n normale verloop van die grootword-proses beskou. Navorsers het daarenteen bewys dat hierdie soort afknouery, net soos fisieke afknouery, ernstige gevolge vir die teiken kan inhou (Wellman, 2004:1).

Afknouers maak van manipulerings gebruik om 'n persoon doelbewus en herhaaldelik by groepsaktiwiteite uit te sluit. Die uitsluiting van 'n individu by sosiale geleenthede soos partytjies, is 'n sosiale en emosioneelgerigte vorm van afknouery. Soms pas die afknouer emosionele afknouery toe wanneer die teiken in een situasie as 'n vriend behandel word, maar in 'n ander situasie geïgnoreer word. Meisies maak dikwels van emosionele of psigologiese afknouery gebruik (Handwerk, 2005:39, 40).

Sosiale afknouery

Verhoudingsgerigte afknouery word soms deur navorsers sosiale afknouery genoem, omdat dit ten doel het om die verbintenis tussen die teiken en sy¹ maats te ruïneer (Woolfolk, 2007:79). Sosiale afknouery vind plaas wanneer die teiken se selfbeeld en sosiale status binne die portuurgroep benadeel word (Steinberg *et al.*, 2011:346). Die teiken se geloofwaardigheid en aanvaarding deur die portuurgroep word stelselmatig deur middel van hierdie tipe afknouery afgebreek (Handwerk, 2005:39). Sosiale afknougedrag kan direk of indirek plaasvind.

Sosiale afknouery (direk en indirek)

Sosiale verwerping of isolering is volgens Beane (2009:178) kenmerkend van die betrokke afknougedrag en sluit die volgende in: openbare vernedering en om die teiken in die verleentheid te stel, byvoorbeeld die teiken se stem, voorkoms of gedrag word op 'n afbrekende manier nageaap (Handwerk, 2005:39). Sosiale afknouery is die mees algemene vorm van afknouery by meisies, veral binne hulle eie portuurgroep of vriendekring. Seuns maak ook soms van hierdie vorm van afknouery gebruik, gewoonlik wanneer hulle ouer is en dit is dan gewoonlik buite hulle vriendekring (Parsons, 2005). Indirekte sosiale afknouery is 'n meer subtiele manier van manipulasie, soos byvoorbeeld: sekere voorwaardes word aan die teiken gestel om vriendskapsbande met bepaalde vriende te verbreek voordat hy tot 'n begeerde kliek toegelaat word. Dikwels is dit moeilik om sosiale afknouery by veral meisies waar te neem, omdat hierdie vorms van afknouery meer indirek en verskuil is. Wentzel (2008:51) noem dat

¹ Die manlike aanspreekvorm "hy", "sy" en "hom" word gebruik om verwarring te voorkom.

volgens Smith en Sharp (1994:6) bogenoemde die rede is waarom die frekwensie van afknouery by meisies voorheen onderskat is.

2.5.4.1.4 Bevooroordeelde / partydige afknouery

Smith (2011:30) wys daarop dat sommige tipes afknouery grondig is, of geregverdig word omdat die teiken aan 'n bepaalde groep behoort (gewoonlik uitgeworpenes of minderbevoorregtes). Bevooroordeelde afknouery vind plaas wanneer die afknouer sy afknougedrag op bepaalde vooroordele ten opsigte van ras, kleur, geloofsoortuiging, nasionaliteit en die etniese groep van die teiken grond en regverdig.

Tipes van bevooroordeelde of partydige afknouery kan die volgende insluit: rassistiese aanmerkings, seksuele teistering, spottery, fisieke aanranding en haatspraak (Smith, 2011:30). Die teiken word deur afknouers en selfs onderwysers verneder en belaglik gemaak. Bevooroordeelde afknouery is 'n gedragsprobleem in skole wat ernstige gevolge vir die leerders inhou. Dit kan daartoe lei dat die teiken nie tot sy volle potensiaal in die skool kan ontwikkel nie, of stokkiesdraai en in sommige gevalle selfs selfmoord oorweeg, of pleeg.

2.5.4.1.5 Rasgedrewe afknouery

Slegs enkele bronne in die literatuur verwys na rasgedrewe afknougedrag as 'n vorm van afknouery, omdat navorsing daarvoor steeds gebrekkig is (Cowie & Jennifer 2008:12). Sullivan (2001:12) beskryf rasgedrewe afknouery as die misbruik van mag wat deur middel van fisieke of psigologiese afknouery of albei toegepas word, ten einde 'n persoon op grond van sy ras te verneder of te benadeel.

Volgens Sullivan (2011:49) vind rasgedrewe afknouery plaas wanneer 'n persoon, nie slegs as 'n individu nie, maar ook as verteenwoordigend van 'n bepaalde familie, groep of gemeenskap deur die afknouer se rassistiese taalgebruik of motivering afgeknou word. Genoemde navorser wys daarop dat rassistiese beledigings en gedrag op 'n vernietigende uitdrukking van rasgedrewe persoonlike vyandigheid en sosiale verwerping van die afknouer dui. Die teiken voel dat die afknouery nie alleen teen hom gemik is nie, maar ook teen sy familie en gemeenskap. Lawson (1994:26) noem dat rasgedrewe afknouery in alle lande voorkom en dat minderheidsgroepe gewoonlik die teiken is.

Rasgedrewe afknouery het volgens Wentzel (2008:53) by skole in Suid-Afrika toegeneem. Die verskynsel word daaraan toegeskryf dat die leerders in Suid-Afrika in 'n rasverdeelde samelewing grootword. Daar heers wantroue tussen die verskillende rasse-groepe wat nie by mekaar aanklank vind nie. Gevestigde persepsies en vooroordele ten opsigte van 'n bepaalde rassegroep, beïnvloed leerders om leerders van ander rasse-groepe as persone met ongewensde eienskappe en gedrag, as teikens vir afknouery uit te sonder (Krige, Pettipher,

Squelch & Swart, 2000). Faktore wat tot hierdie vorm van afknouery kan bydra is die nasionaliteit, kleur, etniese oorsprong en die religieuse oortuiging van die teiken (Wentzel, 2008:53).

Pillay (2004:5) beklemtoon dat navorsing wat in Suid-Afrika oor rasgedrewe afknouery gedoen is, aandui dat wanneer leerders van verskillende rasse en etniese groepe in openbare skole saamgevoeg word, verskeie probleme kan ontstaan, byvoorbeeld: konflik (Sasinsky, 1993), sosiale aanpassing, gedrag- en emosionele probleme, leer- en taalprobleme, (Donald Lazarus & Lolwana, 1999) asook swak selfbegrip en selfagting (Atherley, 1990).

Rasgedrewe afknouery (fisiek – direk)

Baklei, slaan, stamp, skop, fisieke intimidasie, slaan met die vuus en soms die gebruik van 'n wapen kenmerk hierdie tipe afknouery (Pillay, 2004:7; Krige *et al.*, 2000:3).

Rasgedrewe afknouery (verbale afknouery)

Verbale misbruik soos kwetsende byname, tergery, bespotting (Pillay, 2004:7) beledigende taalgebruik, rassistiese grappe, aanmerkings en stellings (Krige *et al.*, 2000:3) is vorms van rasgedrewe afknouery. Kwetsende byname of swetsery gemik op die teiken se ras of kleur word volgens (Sullivan, 2001:12) die meeste in rassistiese afknouery gebruik. Hierdie manier van afknouery kan, volgens die navorsers, 'n instrumentele funksie verrig om byvoorbeeld woede of wraak uit te druk, of om uitdrukking aan die afknouer se vooroordele ten opsigte van 'n bepaalde rassegroep te gee.

Rasgedrewe afknouery (uittartende of uitlokkende gedrag en vervreemding)

Die aanhitsing van ander leerders om rassisties op te tree, die verspreiding van rassistiese propaganda en literatuur, die aanbring van graffiti en die dra van rassistiese onderskeidingstekens is ook metodes waarvan die afknouer by hierdie betrokke tipe van afknouery gebruik maak (Krige *et al.*, 2000:3).

Uitsluiting uit die portuurgroep, weiering om 'n leerder van 'n ander etniese, of rassegroep te help, mee saam te werk, te praat, of langs te sit, is vorms van vervreemding. (Krige *et al.*, 2000:3). Volgens Wentzel (2008:54) is daar tans nie statistiek oor die omvang van rasgedrewe afknouery in Suid-Afrika beskikbaar nie, maar die voorkoms daarvan behoort hoog te wees as gevolg van Suid-Afrika se besonderse verlede en rasse-integrasie by skole sedert 1994. Volgens Lawson (1994:26) is rasgedrewe afknouery 'n wêreldwye probleem in skole.

2.5.4.1.6 Homofobiese afknouery

Homofobiese afknouery is op die seksuele oriëntasie van die teiken gerig. Die afknouer buit die “*andersheid*” van die teiken uit. Die tipe afknouery is op leerders gerig wat nie stereotipiese geslagsrolle vertoon nie en afknouery vind verbaal of fisiek plaas (Wentzel, 2008:52). Beledigende en vernederende kwetsende byname (seksueel van aard) soos terg en spot wat spesifiek verwant aan die teiken se werklike of waargenome seksuele oriëntasie is, is direkte verbale vorms van homofobiese afknouery (Rivers & Cowie, 2006:23). Die teiken word voor ander leerders belaglik gemaak. Dit vind normaalweg in klaskamers en die kleedkamers van die skool plaas.

Afknouers maak van dieselfde fisieke vorms van afknouery, soos voorheen bespreek, gebruik om die teikens af te knou. Leerders kan ook seksueel in die kleedkamers aangerand word. Volgens Rivers en Cowie (2006) se ondersoek, (soos aangehaal deur Cowie & Jennifer, 2008:15) beleef die teiken hierdie tipe afknouery sistematies en oor die langtermyn. Die afknouery word net so dikwels deur lede van die portuurgroep as deur individue uitgevoer. Baie leerders het in 'n ondersoek aangedui dat hulle reeds selfmoord as gevolg van hierdie soort afknouery oorweeg het (Birmingham City Council, 2005: Section1:2) aangehaal deur Wentzel (2008:52). Die afknouery vind op die speelgrond, kleedkamers en na skool op pad huis toe, plaas. Leerders van homoseksuele of lesbiese ouers kan ook teikens van homofobiese afknouery word (Ray & Gregory, 2001:34).

2.5.4.1.7 Seksuele afknouery

Seksuele afknouery is 'n vorm van aggressiewe gedrag en verwys na onwelkome en ongewensde seksuele handeling wat deur afknouers uitgevoer word. Hierdie tipe afknougedrag is verhoudingsgerig, seksueel georiënteerd en word deur 'n magswanbalans gekenmerk wat gewoonlik teenoor vroue en dogters in ondergeskikte posisies gepleeg word. Die interaksie wat plaasvind hou met die geslag van die teiken verband (Felix & Greif Green, 2010:177; Myfundi). Die gedrag kan van subtiele verbale voorstelle tot blatante fisieke optredes wissel (Myfundi). Fitzgerald, Gelfand en Drasgow (1995:431) onderskei tussen drie soorte seksuele afknouery, te wete:

- Geslagsteistering.
- Ongewensde seksuele aandag.
- Seksuele afdwinging.

Geslagsteistering

'n Vyandige, beledigende en vernederende houding word teenoor die teiken se geslag geopenbaar. Hierdie vorm van gedrag stem met ander vorms van nie-seksuele verbale afknouery ooreen, omdat dit die opsetlike toediening van skade deur middel van verbale beledigings en kwetsende name behels.

Ongewensde seksuele toenaderings

Aanstootlike, herhaalde ongewensde seksuele toenaderings, onbeantwoorde verbale en nieverbale gedrag van seksuele aard soos byvoorbeeld afbrekende seksuele stellings, vernederende seksuele tekens, versoeke om seksuele gunste en fisieke gedrag wat dikwels met afknouery verband hou, soos byvoorbeeld ongevraagde aanraking van 'n persoon se liggaam asook pornografie kan as vorms van dié tipe afknouery beskou word (Felix & Greif Green, 2010:177; MyFundi). Walker *et al.* (2004:240) voeg onweloweglike voorstelle, ontbloting, afloerdery en die misbruik van die teiken by.

Seksuele afdwinging

Hierdie vorm van afknouery sluit die volgende in: die verkryging van samewerking deur middel van beloftes, belonings, dwang of forsering. Seksuele afdwinging is soortgelyk aan die intimidasie wat dikwels deur afknouers tydens afknouery gebruik word.

2.5.4.1.8 Reaktiewe en pro-aktiewe afknouery

Cowie en Jennifer (2008:4) noem dat indirekte afknouery in twee sub-tipes te wete, reaktiewe en pro-aktiewe afknouery verdeel kan word. Voorstanders van die *Social Information Processing*-model maak heelwat van die verskille tussen genoemde afknouery gebruik (Smith, Cowie & Blades, 2003:14).

Reaktiewe afknouery vind volgens Cowie en Jennifer (2008:4) plaas wanneer 'n persoon wat kwaad gemaak is, of hom wil verdedig, op uitlokkende handeling reageer. Die meeste navorsers het in hul navorsing slegs die klem op reaktiewe afknouery laat val, omdat aggressiewe gedrag 'n reaksie op 'n uitlokkende handeling is en die dader sy woede op die teiken uithaal en sodoende afknou (Underwood *et al.*, 2001:253).

Afknouery kan dikwels pro-aktief wees. Pro-aktiewe afknouery vind gewoonlik sonder enige klaarblykbare aanleiding van, of bedreiging deur die teiken, plaas (Olweus, 2010:67). Volgens Cowie en Jennifer (2008:4) word proaktiewe afknouery deur die afknouer gebruik om 'n begeerde doel te bereik. Pro-aktiewe afknouery word volgens Underwood *et al.* (2001:253) ook gebruik om status by sekere maats te verwerf, of vir die vermaaklikheidswaarde wat deur die

manipulering van die teiken se persoonlike verhoudings, of selfagting, verkry word. Owens, Shute, en Slee (2000:78) het gevind dat veral adolessente meisies soms hierdie tipe gedrag openbaar. As hoofmotivering vir pro-aktiewe of indirekte aggressiewe afknougedrag, word deur die meisies aangevoer, dat dit verveeldheid teenwerk, opwinding verskaf en dat hulle beheer oor die teiken se verhoudings kan uitoefen.

Volgens Crick en Dodge (1996) soos aangehaal deur Smith *et al.* (2003:160) verskil reaktiewe en pro-aktiewe afknouery in die volgende opsigte: die reaktiewe aggressiewe afknouer beskou 'n uitlokkende handeling teenoor hom as 'n vyandige daad en tree vervolgens aggressief teenoor die dader op; die pro-aktiewe afknouer daarenteen verskil in sy aggressiewe handeling deurdat hy die gevolge van die afknouery na aanleiding van die uitkomst daarvan tot sy sosiale voordeel oorweeg. Carpendale en Lewis, (2006:213) noem dat volgens Jones en Carpendale, (2002), daar bewyse is dat slegs reaktiewe, en nie pro-aktiewe aggressie nie, met 'n laer sosiale begrip geassosieer word.

2.5.4.1.9 Terg en bespotting

Wanneer goedige geterg in bespotting ontaard kan dit as afknouery beskou word. Walker *et al.* (2004:238-239) noem dat terg nie deur ander kundiges as afknouery beskou word nie. Genoemde navorsers voel nietemin dat wanneer die afknouer se tergery skadelik en gemeen is en doelbewus aangewend word om 'n individu in die geheim of in die openbaar te verneder, die gedrag as 'n vorm van afknouery beskou kan word. Coloroso (2004:32-34) beskou terg ook as 'n vorm van afknouery wanneer daar met die teiken gespot word en beskryf die verskil tussen terg en bespotting soos volg:

- Terg is 'n vorm van sosiale interaksie tussen vriende waardeur verhoudings en effektiewe kommunikasie gevorm word.
- Bespotting vind plaas wanneer die afknouer 'n persoon doelbewus verbaal met minagting behandel, na aanleiding van sy ras, geloofsoortuiging, geslag en fisieke en/of verstandelike vermoëns.

Craig en Pepler (2003) soos aangehaal deur Anderson (2011:3) lig die verskille tussen terg en bespotting soos volg uit:

- Terg is 'n normale deel van vriendskapsverhoudings en van vriendskaplike groepe.
- Bespotting is nie 'n aanvaarbare gedrag nie en dus 'n vorm van afknouery.
- Terg is prettig, almal geniet die situasie; bespotting in teenstelling daarmee, is 'n eensydige handeling wat verhoudinge verswak. Coloroso (2004:32) beklemtoon die volgende kenmerke van terg en bespotting onderskeidelik:

Terg

- Persone kan mekaar oor en weer terg en die rolle van die terggees en die getergde kan maklik omgeruil word.
- Die doel is nie om iemand seer te maak nie, maar om almal te laat lag.
- Almal se menswaardigheid word gerespekteer.
- Die geterg veroorsaak pret op 'n lighartige en goedaardige manier.
- Terg vorm deel van die aktiwiteite by kinders wat iets met mekaar in gemeen het.
- Die motiewe is onskuldig.
- Die tergery hou op wanneer die persoon wat geterg word ontstel word, of daarteen kapsie maak.

Bespotting

- Bespotting is op die misbruik van mag gegrond en skade word beoog.
- Dit sluit vernederende, verkleinerende, wrede en kleingeestige aanmerkings, wat as grappe verbloem word, in.
- Daar word vir die teikens gelag en nie saam met hulle nie.
- Die doel met die bespotting is om die teiken se selfagting te verlaag. Dit boesem vrees by die teiken vir verdere vernedering in en kan selfs die begin van fisieke afknouery wees.
- Die motief is verdag.
- Die bespotting word voortgesit, veral wanneer die teiken ontsteld is, of teen die gedrag beswaar maak.

Volgens Field (2007:4) is bespotting die gevaarlikste vorm van afknouery by kinders, omdat die teiken langtermyn gevolge daarvan kan ervaar. Walker *et al.* (2004:254) het gevind dat die meeste tergery en bespotting binne groepsverband, waar 'n bepaalde individu daarvoor geteiken word, voorkom.

Kwetsende byname, teistering, beledigings, verbale dreigemente of eise; die maak van geluide wanneer die teiken verbyloop; teistering deur middel van die selfoon, die internet, e-posse, SMS'e of ander elektroniese platforms (Field, 2007:4) is vorms van hierdie afknouery. Bespotting onder seuns sluit intimidasie, dominansie, beheer, vernedering en dreigemente ten opsigte van persoonlike veiligheid in. Meisies maak van sosiale wreedheid, die seermaak van gevoelens, subtile verwerping en uitsluiting van 'n groep, as vorms van hierdie afknouery gebruik (Walker *et al.*, 2004:254). Die afknouers verweer hul optredes deur te sê dat dit “*net 'n*

grappie” was. Die afknouer en die aanskouers lag vir die teiken wat verleë, verneder en bang vir nog bespotting is.

Die verskil tussen terg en bespotting kan so subtiel wees dat die aanskouers nie altyd tussen die ware bedoelings van die afknouer en hoe die teiken voel kan onderskei nie. Die afknouer het geen simpatie met, of deernis vir die teiken nie, maar is eerder opgewonde of geamuseerd oor die sukses van die afknouery (Coloroso, 2004:32). Gemene tergery oorskry, net soos die ander vorms van afknouery, die teiken se sosiale waardes en standaarde en kan tot die sosiale verwerping van die leerder deur die maats en volwassenes lei (Walker *et al.*, 2004:254).

2.5.4.2 Kubertreitering

Met die ontwikkeling van moderne inligting en kommunikasietegnologie het ’n ander vorm van afknouery, te wete kubertreitering ontstaan. Kubertreitering is ’n relatiewe nuwe verskynsel en navorsers begin nou om die etiologie, potensiele gevolge en faktore wat die gevolge kan medieer, na te vors. Ten spyte van al die belangstelling en bewuswording van die negatiewe impak op kinders en adolessente, is min empiriese studies oor kubertreitering beskikbaar. Hanewald (2008:1) noem dat daar steeds nie genoegsame kennis ingewin is om die probleem te verstaan, die gebeurlikheidspatrone te identifiseer en die nodige ondersteuning vir die daarstel van ’n effektiewe benadering om kubertreitering teen te werk nie. Kubertreitering het intussen een van die grootste en snelgroeiendste leefstyle en bedreigings vir die jeug van die 21ste eeu geword (Belsey, 2006; Beran & Li, 2005:6; Shariff & Hoff, 2007:77).

Die bekende sigbare speelgrond-afknouer se speelterrein het in die kuberruimte ’n ander gestalte gevind, wat ’n tydlose en grenslose geleentheid tot die uitbreiding van onbeperkte afknouery bied. Die tradisionele speelgrond-afknouer kan redelik maklik hanteer word, maar die nuwe geslag afknouer beweeg tans in die rigting van ’n byna onsigbare, anonieme karakter, danksy die moderne tegnologie.

Kowalski *et al.* (2008:2) beweer dat die verskynsel van kubertreitering ’n direkte gevolg van die ontwikkeling van nuwe tegnologie en die opgradering van bestaande tegnologie is. Volgens Britz (2005:19), is die inligtinggebaseerde wêreld met die koms van die rekenaar en digitale tegnologie, vir ewig in die kuberruimte gevestig. Die moontlikheid om mense se persoonlike inligting te “*ontbondel*” (los te maak) lei volgens Britz (2005:19) daartoe dat hulle nie meer beheer oor hul persoonlike en private inligting het nie. Ook die kuberafknouers word op hierdie manier in staat gestel om op slinkse maniere die rekenaar en hulle selfone te gebruik om hulle teikens verder af te knou en te teister (Beran & Li, 2007:16). Beran en Li (2007:18) redeneer dat in plaas daarvan om kubertreitering as ’n aparte verskynsel te beskou, dit as ’n ander en nuwer vorm van afknouery oorweeg behoort te word.

Alvorens daar meer aandag aan kubertreitering geskenk word, is dit belangrik om kennis van die omvang en diepte van die kuberverskynsel te neem.

2.5.4.2.1 Definisie van kubertreitering

Soos in die geval van tradisionele afknouery bestaan daar tans ook nie 'n algemeen ooreengekome definisie van kubertreitering nie (Li, Smith & Cross, 2012:6). Shariff (2009:39-40) noem dat kubertreitering in die bepaalde paradigmatische konteks waarin dit voorgestel word, verstaan moet word en dat definisies van kubertreitering met voorbehoud aangewend moet word. Die rede daarvoor is die gemaklikheid waarmee inligting van een vorm van tegnologie na 'n ander oorgedra word en die vermoë van ontelbare mense om die inligting te lees en om aan die aktiwiteit deur middel van verskeie vorms van tegnologiese kommunikasiemiddels deel te neem.

Belsey (2004) het die term "*cyber bullying*" gebruik om die afknouerskynsel in die kuberruimte te beskryf en gee 'n omvattende beskrywing daarvan: "*Cyber bullying involves the use of information and communication technologies such as e-mail, cell phone and pager text messages, instant messaging (IM), defamatory personal websites, and defamatory online personal polling websites, to support deliberate, repeated, and hostile behaviour by an individual or group that is intended to harm others.*"

Verskeie ander definisies van kubertreitering bestaan, soos dié van Smith et al. (2008:376) wat soos volg aangepas is: "*an aggressive, intentional act carried out by a group or individual, using electronic forms of contact, repeatedly and over time against a victim who cannot easily defend him or herself.*" Hinduja en Patchin (2010a:1) omskryf kubertreitering as "*wilful and repeated harm inflicted through the use of computers, cell phones, and other electronic devices.*" Hierdie definisie sluit afknouery wat deur middel van e-posse, kitsboodskappe (IM), sosiale netwerk webtuistes, geselskamers en digitale boodskappe of afbeeldings wat na rekenaars, selfone of draagbare kommunikasietoestelle gestuur word, in.

Ondanks die algemene aanvaarding van die Noorweegse navorser, Dan Olweus se formulering van tradisionele afknouery (vgl. par. 2.2.1) as vertrekpunt vir 'n definisie van kubertreitering, verskil navorsers ten opsigte van die elemente waarop die definisie gegrond is. In Smith et al. (2008:376) se definisie word die belangrikste elemente van die gedrag, soos in die geval van Olweus (1994:9) se definisie van tradisionele afknouery, deur die woorde, *aggressief, opsetlik en herhaaldelik* gebruik. Die definisie dui verder aan dat die *misbruik van mag* teenwoordig is. In die geval van Belsey (2004) se definisie word die *misbruik van mag* nie genoem nie, wat daarop kan dui dat die misbruik van mag nie noodwendig 'n element van kubertreitering hoef te wees nie.

Hinduja en Patchin (2010a:1) se definisie bevat die volgende elemente:

- Opsetlik: die gedrag moet doelbewus wees en nie per abuis nie.
- Herhaaldelik: afknouery weerspieël 'n gedragspatroon en is nie slegs 'n geïsoleerde gebeurtenis nie.
- Benadeling: die teiken moet die benadeling ervaar.

Rekenaars, selfone en ander toebehore: die gebruik van die tegnologiese kommunikasiemiddels onderskei kubertreitering van tradisionele afknouery (Hinduja & Patchin, 2009:5).

Ten opsigte van *herhaling* moet genoem word dat selfs slegs die eenmalige plasing van 'n skadelike boodskap vinnig en buite beheer van die kuberafknoer kan toeneem weens die gebruik van die tegnologie. So plasing van een afknoer kan onbeperk deur die aanskouers herhaal word en net so dikwels deur die teiken as afknouery ervaar word (Slonje, Smith & Frisé, 2012:1). Die *misbruik van mag* kan plaasvind, omdat die teiken nie altyd weet wie die boodskap of foto's geplaas het nie en dus 'n gevoel van magteloosheid kan ervaar. Slonje *et al.* (2012:2) noem dat fisieke krag en getalsterkte nie vir kubertreitering nodig is nie. Volgens die navorsers kan twee ander moontlikhede vir die magswanbalans verantwoordelik wees, te wete die tegniese vaardigheid en die anonimiteit van die afknoer.

Vir die doel van hierdie studie sal volstaan word by die definisie van Kowalski *et al.* (2008:45) "*cyber bullying is bullying through the use of technology such as the internet and cell phones.*" Eenvoudig gestel, kubertreitering vind plaas wanneer 'n afknoer van elektroniese kommunikasietegnologie gebruik maak om andere af te knou.

Kubertreitering sluit die kwaadwillige voorneme, die herhaaldelike misbruik of die langdurige patroon van misbruik oor 'n tydperk in, wat openlik, of via 'n derde persoon teen die teiken gemik word en wat tot sosiale isolering en uitsluiting van die teiken kan lei.

2.5.4.2.2 Die voorkoms en verspreiding van kubertreitering

Kubertreitering is 'n verraderlike en verskuilde variasie van verbale en geskrewe afknouery (Shariff & Hoff, 2007:80). Jong kinders en adolessente maak van die elektroniese tegnologie soos selfone, sosiale netwerke en e-posse gebruik om ander kinders te treiter (Hinduja & Patchin, 2009:19). Die voorkoms van kubertreitering verskil grootliks by verskillende studies afhangende van die definisies, steekproefkenmerke en die tipe tegnologie wat gebruik is (Juvonen & Gross, 2008:499). Aoyama (2010:26) noem dat volgens Willard (2006) kubertreitering al meer by adolessente voorkom, soos wat die tegnologiese toebehore al kleiner en gesofistikeerd word en orals beskikbaar is.

Net soos tradisionele afknouery, kom kubertreitering wêreldwyd voor (Baduik, 2006) en nie slegs in die Westerse wêreld soos Australië, Groot Brittanje, Kanada en die Verenigde State van Amerika nie, maar ook in Asië. Lande soos China, Indië, Japan, Singapoer en Suid-Korea het gevalle van kubertreitering gerapporteer (Shariff & Hoff, 2007:81,82; Shariff, 2008:63-76). In Suid-Afrika is kubertreitering ook aan die orde van die dag. Volgens die studie van Tustin (2012) is die toenemende voorvalle van afknouery, sowel as kubertreitering tussen leerders van sekondêre skole in Gauteng kommerwekkend. Volgens gemelde bevindinge is dit duidelik dat daar reeds 'n groot hoeveelheid leerders by kubertreitering wêreldwyd betrokke is (Aoyama, 2010:27).

2.5.4.2.3 Metodes van kubertreitering

Daar bestaan 'n konseptuele verwarring oor kubertreitering wat spruit uit die feit dat hierdie soort afknouery, net soos die tradisionele vorm van afknouery, direk en indirek kan plaasvind (Nuccitelli, 2012:1). Die volgende vier metodes van kubertreitering word deur Aftab (2006) genoem:

- *Direkte aanvalle* (boodskappe wat direk aan die teiken gestuur word).
- *Indirekte aanvalle / veldtogte* (gestuurde en openbare aanvalle wat beplan word om dit rugbaar te maak en die teiken te verneder).
- *Kubertreitering via 'n derde persoon* (gebruikmaak van 'n ander persoon om die teiken te treiter, met of sonder die medepligtige se medewete).
- *Skending van privaatheid* (spioeneer op die teiken of deel hulle geheime met ander).

Direkte aanvalle

Direkte aanvalle behels gemene boodskappe of plasings wat die kuberafknouer direk aan die teiken stuur, deur:

- Gemene of lasterlike boodskappe na iemand se selfoon te stuur (SMS'e).
- Iemand op 'n "blog" te treiter; pornografiese of x-gegradeerde foto's op die teiken se selfoon of rekenaar te plaas.
- Die teiken se e-pos-, kitsboodskap- of aanlynrekeningwagwoord te steel.
- Virusse op die teiken se rekenaar te plaas (Comcast Foundation, 2008).
- Indirekte aanvalle

By indirekte aanvalle word vernederende boodskappe, met die doel om die teiken se reputasie te skaad, ten aanskoue van 'n onbeperkte aantal aanskouers deur die kuberafknouer op die rekenaar geplaas.

Kubertreitering via 'n derde persoon

Naas direkte aanvalle sluit kubertreitering ook 'n verskynsel in, wat "*cyber bullying by proxy*" genoem word en die afknouery deur middel van 'n derde persoon geskied. Die afknouer maak van 'n derde persoon gebruik om sy afknouery vir hom te doen met die uitsluitlike doel om die teiken te treiter of te teister. Omdat hierdie soort afknouery dikwels volwassenes as onwetende medepligtiges betrek, word dit as een van die gevaarlikste soorte van afknouery beskou.

Die volgende is voorbeelde van afknouery deur middel van 'n derde persoon:

- Die afknouer doen homself as die teiken voor en plaas inligting van laasgenoemde op die Internet se besprekingsgroepe of kindermolesteerders se geselskamers, adverteer vir seks en wag dan om te sien hoe die teiken aangeval of gekonfronteer word.
- Skep doelbewus probleme vir die teiken by sy vriende, ouers, onderwysers haatgroepe of die Internet, sosiale netwerke en diensverskaffers.
- Verkla die teiken by dieselfde groepe vir iets wat hy nie gedoen het nie.

Indringing van privaatheid

Die indringing van privaatheid behels die volgende:

- Die kuberafknouer verkry ongemagtigde toegang tot die teiken se rekenaar of selfoon om private e-posse, teksboodskappe, of foto's na te gaan en dan daardie persoonlike besonderhede of foto's met ander te deel.
- Die indringing van privaatheid kan ook behels dat die kuberafknouer die "*webcam*" kan aanskakel en die teiken se doen en late sonder sy medewete opneem en aanskou, of spioenware op laasgenoemde se rekenaar installeer en sodoende volg waar hy gaan, wat hy sê, of aanlyn doen (Aftab, 2006).

2.5.4.2.4 Kommunikasiemodaliteite

Die kuberafknouer kan van 'n verskeidenheid kommunikasiemodaliteite gebruik maak om kubertreitering toe te pas. Smith *et al.* (2008:376) onderskei sewe media waarvan die kuberafknouer gebruik maak om ander mee af te knou:

Via die draagbare selfoon

- (1) Selfoonoproepe (byvoorbeeld beledigende of stil-oproepe).
- (2) Selfoonboodskappe of SMS'e (vir die stuur van beledigende of lasterlike boodskappe).

- (3) Foto's of videoknipsels (die neem van foto's of videoknipsels van 'n teiken met selfoonkameras om dit vir ander te wys of op 'n webwerf te laai).

Via die Internet

- (4) E-pos afknouery (stuur of ontvang van beledigende of lasterlike e-posse).
- (5) Kletskamerafknouery (beledigende opmerkings of die lastering van iemand anders tydens looptyd ("*real time*").
- (6) Afknouery deur middel van kitsboodskappe of "*IM*" (Engels: *Immediate Messages*) ('n vorm van gemeenskaplike kommunikasie waar ander kan sien dat die teiken beskikbaar is en dan beledigende boodskappe aan hom of haar stuur).
- (7) Afknouery deur middel van webwerwe (die skep van 'n beledigende webwerf van die teiken of die aflaai van 'n reeds bestaande webwerf van die teiken).

"Happy slapping" (kan as 'n sub-kategorie van foto/videoknipself afknouery beskou word). Slonje (2011:45) omskryf *"happy slapping"* as: *"a violent (physical) attack on an individual, which is intentionally filmed by, with the knowledge and acceptance of, the perpetrator."*

"Happy slapping" behels die verfilming van die afknouery van 'n teiken tydens 'n onbenydenswaardige situasie en wat dan met die doel gesirkuleer word om die teiken te verneder (Smith *et al.*, 2008:376).

Hinduja en Patchin (2010a:1) voeg die volgende by: sosiale netwerke (soos Facebook), webwerwe waar video's met mekaar gedeel word (soos YouTube), mobiele speletjestoestelle, 3-D virtuele wêreld, sosiale speletjies webwerwe en interaktiewe webwerwe soos Formspring en ChatRoulette. Hinduja (2012:1) noem 'n verdere tegnologie gedrewe kommunikasietoestel wat die kuberafknouer gebruik om 'n individu mee af te knou te wete, die slimfoon.

Definitions from Answers.com omskryf die slimfoon soos volg: *"A cellular telephone with built-in applications and Internet."* Die slimfoon verskaf toegang tot teksboodskappe, stemboodskappe, e-posse, webblaaie, stil- en videokameras, MP3-spelers en die terugspeel van video's. Met die koms van die slimfoon is dit tans moontlik om deur middel van hierdie fone boodskappe en e-posse te stuur en te ontvang en meer toegang tot die Internet en die sosiale platforms te verkry (Slonje *et al.*, 2012:2). Die kuberafknouer trek ook voordeel uit die tegnologiese vooruitgang. Hy word in staat gestel om die kuberruimte ten volle vir afknouery te benut met behulp van slegs een toestel wat met aflaaibare programme toegerus is (Hinduja, 2012:1). Slonje *et al.* (2012:2) is van mening dat steeds nuwer vorms van kubertreitering, in ooreenstemming met die ontwikkeling van die tegnologie, te voorskyn sal tree.

Die metodes wat deur die afknouers gebruik word om kubertreitering toe te pas, is uitgebreid en word slegs deur hulle verbeelding en toegang tot die verskillende kommunikasie modaliteite en

tegnologie beperk. Ten einde 'n beter begrip van die gebruik van die kommunikasiemodaliteite by die afknousituasie in die kuberruimte te kry, is dit nodig om die soort afknouery en die inhoud daarvan te ondersoek.

2.5.4.2.5 Vorms van kubertreitering

Willard (2006:5-11) beskryf die verskillende vorms van kubertreitering soos volg:

Vlamwerping

Vlamwerping ("*flaming*") is 'n term wat gebruik word om 'n vurige, kortstondige aanlyn argument tussen twee of meer individue met dieselfde vaardighede te beskryf. Dit sluit omstrede, woedende, onbeskofte en vulgêre boodskappe, wat daarop gemik is om mekaar te verkleineer, in (Willard, 2005:1; Shariff & Gouin, 2006:33). Die kommunikasie begin gewoonlik as 'n normale aanlyngesprek in openbare platforms soos geselskamers, besprekingsvorms, nuusgroepe of selfs gedurende kitsboodskappeleenthede (Nuccitelli, 2012:1). Sou dit vir 'n tydperk voortduur en meer persone teen die teiken saamspan kan dit in 'n vlamoorlog ontaard (Willard, 2006:5). Vlamwerping kan baie persoonlik en intens word en sterk emosionele reaksies uitlok (Carpenter & Ferguson, Netplaces).

Teistering

Kuberteistering is vlamwerping wat oor 'n langer tydperk plaasvind en is dikwels eensydig, omdat slegs die teiken benadeel word. Die teistering sluit aanstootlike of intimiderende boodskappe, wat herhaaldelik aan 'n teiken gestuur word, in. Gewoonlik vind die teistering deur middel van persoonlike kommunikasiekanale soos e-posse plaas, maar kan ook op sosiale netwerke geplaas word of deur SMS'e via selfone gestuur word. Die teistering kan deur meer as een afknouer na een teiken gestuur word. Soms vind die teistering indirek plaas wanneer 'n derde of meer persone deelneem (Willard, 2006:7).

Lastering

Lastering vind plaas wanneer neerhalende, wrede, skadelike en onware inligting of digitaal vervalste foto's op 'n webtuiste, in e-posse of as SMS'e geplaas word (Shariff & Gouin, 2006:33; Willard, 2006:7,8). Die uitsluitlike doel is om die spot met die teiken te dryf of hulle te verneder (Kowalski *et al.*, 2008:48).

Die voordoen (verpersoonliking)

Die afknouer doen homself as iemand anders onder die dekmantel van die anonimiteit van die tegnologie voor (Nuccitelli, 2012:1). Dikwels word die teiken se wagwoord gesteel en word daar

op die wyse toegang tot eersgenoemde se aanlynrekening verkry. Die afknouer gebruik die wagwoord om negatiewe, gemene, wrede of onvanpaste inligting namens die teiken te plaas en te versprei. Die afknouer kan ook die teiken se persoonlike inligting op die sosiale netwerke verander. Hierdie vorm van afknouery is baie gevaarlik, omdat die naam, adres en telefoonnommer van die teiken ook aanlyn gedeel kan word en die teiken in gevaar gestel kan word. Die teiken se vriendskappe en reputasie kan ernstig geskaad word (Kowalski *et al.*, 2008:49; Willard, 2006:7).

Onthulling

Onthulling behels die plasing en verspreiding van die teiken se persoonlike, private of sensitiewe inligting of foto's en geheime om 'n verleentheid vir die teiken te veroorsaak. Die treitering vind deur middel van digitale of elektroniese kommunikasie plaas (Willard, 2006:8). Dogters is meer geneig om van hierdie vorm van afknouery gebruik te maak as gevolg van die intieme aard van hulle vriendskappe (Carpenter & Ferguson, Netplaces).

Misleiding

Volgens Willard (2006:9) kan misleiding ook as onthulling beskou word. Dit is 'n gewilde strategie van die kuberafknouer. Die teiken word doelbewus om die bos gelei om geheime of sensitiewe inligting oor homself te onthul en dan word die inligting sonder laasgenoemde se medewete of toestemming met andere aanlyn gedeel (Kowalski *et al.*, 2008:49).

Uitsluiting

Uitsluiting behels die doelbewuste en wrede uitsluiting van 'n persoon wat 'n lid van 'n aanlyn sosiale groep is (Willard, 2005:2). Voorbeelde hiervan is om die teiken nie by 'n vriendelys ("*buddy list*") in te sluit nie, te blokkeer of daarvan te verwyder. Die afknouery kan in 'n aanlyn speletjiesomgewing, groepjoernale of in enige wagwoord-beskermende omgewing gebeur. Vir die adolessent behels die uitsluiting van die individu die algehele verwerping van die persoon (Willard, 2006:9-10).

Kuberbekruipery /vervolging

Kuberbekruipery/vervolging verwys na die gebruik van elektroniese kommunikasie om 'n ander persoon herhaaldelik, doelbewus en intens deur dreigemente en intimidasie te teister en te verneder (Kowalski *et al.*, 2008:50). Hierdie vorm van afknouery veroorsaak ang en vrees by die teiken (Willard, 2005:2). Die dreigemente kan ook duidelik aan die teiken uitgestippel word (Kowalski *et al.*, 2008:50). Kowalski *et al.* (2008:50-51) voeg "*happy slapping*" as nog 'n vorm van kubertreitering by.

“Happy slapping”

Hierdie vorm van kubertreitering behels die neem van foto's of video's van 'n gewelddadige optrede teenoor die teiken deur die afknouer se trawante. Soms word die teiken gedwing om iets belaglik of vernederend te doen. Die video of foto's word op die Internet en selfone gesirkuleer waar 'n onbeperkte aantal aanskouers daarna kan kyk. Sommige van die kubertreiteringsmetodes kan direk, indirek of anoniem plaasvind (Kowalski *et al.*, 2008:50-51; Smith *et al.*, 2008:376).

2.5.4.2.6 Kenmerke van kubertreitering

Die elektroniese tegnologie skep 'n omgewing vir geleenthede om tradisionele afknouery voort te sit en om eiesoortige wesenstrekke wat spesifiek op kubertreitering van toepassing is, te ontwikkel (Shariff, 2009:46).

Een van die belangrikste kenmerke van kubertreitering is die anonieme aard daarvan. Die kuberafknouers word betreklik deur die anonimiteit van die elektroniese vorms van kontak beskerm, wat hulle die geleentheid bied om hulle teikens onder 'n skuilnaam of 'n valse identiteit te treiter (Cowie & Jennifer, 2008:10). Op hierdie wyse kan hulle opsporing probeer vermy (Willard, 2011:1; Li, Smith & Cross, 2006:9) wat hulle teen straf en vergelding beveilig (Tippett, Thompson & Smith, 2006:2) en 'n wanbegrip vestig dat daar geen skade aangerig is nie (Willard, 2005:8).

Nog 'n verdere uitvloeisel van die anonimiteit van die kubertreitering is die gebrek aan tasbare terugvoering van die teiken se liggaamstaal wat aan die afknouer 'n gevoel van mag en vryheid verleen (Hinduja & Patchin, 2010a:2; Mishna, Saini & Solomon, 2009:1224) en tot 'n gebrek aan inhibisie kan lei (Kowalski *et al.*, 2008:5).

Sonder direkte terugvoering word daar ook geen geleenthede vir empatie of berou geskep nie (Li *et al.*, 2012:8). Kowalski *et al.* (2008:5) dui aan dat 'n gebrek aan inhibisie volgens Bandura, Underwood en Fromson (1975:253,255) individue kan aanspoor om nog aggressiewer as gewoonlik op te tree as wanneer hulle persoonlik in konflik met hulle teikens sou wees. Anonimiteit kan ook die sosiale beperkinge verswak, deur die kanse om vir hulle wangedrag gestraf of beskuldig te word te verminder (Bandura *et al.*, 1975:253).

Volgens McKenna en Bargh (2004:6) kan die anonimiteit van die afknouer ook met de-individuasie verband hou. De-individuasie (*'n staat van verhoogde anonimiteit waarin 'n persoon, gewoonlik as deel van 'n groep of skare, ongeïnhibeerde gedrag openbaar*) kan die afknouer se vermoë om sy emosies en gedrag te beheer en om die moontlike gevolge van sy gedrag te deurdink, belemmer. De-individuasie kan tot impulsiewe gedrag, gebrek aan inhibisie en empatie lei wat die neiging om ander individue in die kuberruimte af te knou, verhoog (Campfield, 2006:32).

Shariff en Gouin (2006:34) verklaar dat anonimiteit en die vermoë om deur die tegnologie verbloem te word, ook die aanskouers beïnvloed sodat hulle ook ander kan afknou en ernstige skade kan veroorsaak.

Enkele ander kenmerke van kubertreitering sluit volgens Shariff (2009:44,45) die volgende in: 'n onbeperkte aantal aanskouers; die voorkoms van seksuele en homofobiese teistering; en die permanensie van uitdrukking. Laasgenoemde is moeilik om te verwyder en kan vernederende inligting, foto's wat gewysig is of e-posse van die teiken wat deur die afknouer geplaas is, insluit. Volgens Campbell (2008:15) is die skade wat die krag van die geskrewe woord aanrig, veel erger as dié van die gesproke woord, omdat dit oor en oor gelees kan word.

2.5.4.2.7 Voorkoms van kubertreitering met betrekking tot ouderdomme, grade, geslag en ras

Ouderdomme en Graad

Kubertreitering kan reeds die oomblik as die kind begin om van interaktiewe tegnologie soos die selfoon en internet gebruik maak, begin. Die afknouery duur tot in die sekondêre skoolfase voort. Namate die leerders ontwikkel en verhoudings met ander leerders verander, verbeter hulle tegnologiese vaardighede ook en maak hulle van meer gevorderde tegnologiese kommunikasiemetodes gebruik (Aftab, 2011:7).

Leerders is geneig om kubertreitering veral tydens die intermediêre en sekondêre skoolfases toe te pas (Shiraldi, 2008:20). Kubertreitering kom die meeste by jong adolessente tussen die ouderdomme 13 tot 17 jaar voor (Ybarra & Mitchell, 2004:331). Ouer leerders wat meer tyd aanlyn deurbring of rekenaarvaardig is en leerders wat ook by tradisionele afknouery betrokke is, is meer geneig om beide afknouers en teikens van kubertreitering te wees (Hinduja & Patchin, 2008:141-149).

Volgens Aftab (2011:9) verander die motiewe vir kubertreitering deur die leerders soos hulle ouer word. Graad 1 leerders maak van afpersing gebruik, die leerders in die intermediêre skoolfase pas sosiale uitsluiting toe en die leerders in die sekondêre skoolfase is geneig om hulle gewese vriend(in) van 'n romantiese verhouding seksueel te teister (Aftab, 2011:7).

Hoe ouer die leerders word, hoe minder vind kubertreitering plaas. Indien adolessente wel met kubertreitering voortgaan, word die afknouery gevaarliker, met meer vaardigheid toegepas en verander vervolgens na teistering (Aftab, 2011:7).

Geslag

Seuns sowel as meisies is by kubertreitering betrokke (Kowalski *et al.*, 2008:58; Ybarra & Mitchell, 2008:331), maar die vorms van afknouery verskil. Meisies is geneig om deur middel

van e-posse, sosiale netwerke en webtuistes afknouery toe te pas en geviktimizeer te word (Hinduja & Patchin, 2009:51). Seuns is geneig om hulle geheime aanlyn te versprei (Dooley, Pyżalski & Cross, 2009:198).

Sommige navorsingstudies toon aan dat seuns meer as meisies by afknouery betrokke is (Aricak, Siyahhan, Uzunhasanoglu, Saribeyoglu, Ciplak, Yilmaz & Nemmedov, 2008:259; Dehue, Bolman & Völlink, 2008:221) en dat meisies meer die teikens van kubertreitering is (Dehue *et al.*, 2008:221). Li (2006:157) beweer dat meer seuns as meisies gemeld het dat hulle deur middel van kubertreitering afgeknou word, terwyl Beran en Li (2005:272) geen noemenswaardige verskille tussen geslagte se betrokkenheid waargeneem het nie.

Ras

Hinduja en Patchin (2009:54) het gevind dat kubertreitering nie tussen rasse diskrimineer nie en geen betekenisvolle verskil in die leerders se belewenisse van kubertreitering gemaak het nie.

2.5.4.2.8 Redes waarom leerders deur middel van kubertreitering ander leerders afknou

Verskeie redes word deur navorsers aangevoer oor waarom die kuberruimte vir afknouery gebruik word. Van die mees algemene redes is die volgende:

- Afknouery wat op die tradisionele manier begin het, word in die kuberruimte voortgesit.
- Die teiken kan op so danige wyse wraak neem.
- 'n Adollesent kan die internet gebruik om verhoudingsgerigte aggressie toe te pas.
- 'n Individu of 'n groep kan van kubertreitering gebruik maak om die teiken belaglik te maak of bloot om pret te hê. (Carpenter & Ferguson, 2012:1 Netplaces; Smith *et al.*, 2008:383).
- Nog 'n rede waarom afknouers van kubertreitering gebruik maak is volgens Shiraldi (2008:18) dat die afknouer 'n ander se identiteit kan aanneem wat 'n gevoel van mag aan hom gee wat hy moontlik nie tydens 'n van aangesig-tot-aangesig afknouery kan verkry nie.

2.5.4.2.9 Betrokkenes by kubertreitering

Baie van die leerders wat aktief aanlyn sosialiseer, is by een of meer van die volgende ses rolle van kubertreitering betrokke (Willard, 2005:5; Mason, 2008:326):

- Die afknouers wat hulself as aanspraakmakers beskou: Hierdie afknouers glo dat hulle beter as ander is en daarom die reg het om ander individue te treiter en te verneder.
- Die teikens van die aanspraakmakers: Die aanspraakmakers sonder hierdie teikens uit, omdat hulle volgens die afknouers anders of ondergeskiktes is.

- Die vergelders: is afknouers wat self deur ander afgeknou is en die internet gebruik om wraak te neem of om uiting aan hulle woede te gee.
- Die teikens van die vergelders of die afknouer/teikens is individue wat ander persone afgeknou het, maar nou self afgeknou word.
- Die aanskouers wat skade aanrig is die individue wat deel van die afknouprobleem is. Hulle ondersteun of moedig die afknouer aan, of kyk toe hoe die voorval verloop, maar doen niks om die teiken te help nie.
- Die hulpvaardige aanskouers: Hierdie leerders is deel van die oplossing van die probleem. Hulle probeer om die afknouer te stop, maak beswaar daarteen, ondersteun die teiken of vertel 'n volwassene van die voorval. Een van die belangrikste strategieë om kubertreitering aan te spreek, is volgens Willard (2005:6) om meer leerders aan te spoor om hulpvaardige aanskouers te wees.

Aftab (2006:3-7; 2012:2-6) het die kuberafknouers in vier tipes en een sub tipe soos volg ingedeel:

- “The Vengeful Angels” (die wraakgierige engele) wat die teiken wil verdedig, maar dan oordryf.
- “The Power-Hunger” (die magshonger afknouer) wat soortgelyk aan die tradisionele afknouer is. Hulle wil hulle mag uitoefen deur ander individue wat as swakker beskou word, met vrees en intimidasie te beheer.
- “The Revenge of the Nerds” (die wraak van die bleeksiel) is 'n sub-tipe van die magshonger afknouer. Hulle bly gewoonlik anoniem en gee voor dat hulle iemand anders is.
- “The Mean Girls” (die gemene meisies) is gewoonlik meisies, maar seuns kan ook in hierdie groep val. Hierdie afknouers funksioneer gewoonlik in groepe en in verskillende rolle, te wete die aanhitser, die bende en die passiewe aanskouers. Hulle moedig sosiale status aan en neem aan die aktiwiteite uit verveeldheid deel, is onvolwasse en gebruik hulle sosiale status om mag oor ander te verkry en is gewoonlik nie anoniem nie.

Die aanskouers van die “mean girls” word in twee groepe verdeel:

- Die aktiewe aanskouers wat die boodskappe versprei om te voorkom dat hulle die volgende teiken word en die passiewe aanskouers wat alles gadeslaan, maar nie sal nie ingryp om die afknouer te keer nie.
- “The Inadvertent or Accidental Cyber bully” (die onopsetlike of terloopse kuberafknouer) beskou hul nie as afknouers nie. Hulle is dikwels agtelosig en dink nie voordat hulle 'n boodskap plaas nie. Hierdie leerders besef nie altyd die skade wat hulle aangerig het nie,

omdat hulle nie iemand opsetlik wou benadeel nie. Ongelukkig word hulle dikwels verkeerd verstaan.

Slonje (2011:144,146) het die volgende resultate oor die aanskouers van kubertreitering gevind:

Die meeste het nie die inligting versprei nie. Wanneer hulle tog die inligting versprei het, was dit meer dikwels in 'n poging om die teiken te help as om hom verder af te knou. Gevolglik is die verspreiding van die inligting so beëindig.

- 'n Aantal, 6.0%, het aangedui dat hulle die inligting vir die teiken gewys het om hom verder af te knou.
- Meer aanskouers, 13.4%, het die teiken verdedig deur hom van die afknouer bewus te maak.
- Daar was 8.7% aanskouers wat gemeld het dat hulle die inligting vir ander maats aangestuur het.
- Slegs 0.7% het die afknouery vir hul ouers, die skoolpersoneel of beide die ouers en die skoolpersoneel gewys.
- In 'n ander studie het Slonje *et al.* (2012:3) gevind dat die aanskouers dikwels grappies maak of gekskoor. Hulle het in 'n mindere mate die teikens gedreig of getreiter en baie min gerugte versprei.

2.5.4.2.10 Kubertreitering as aangeleerde gedrag

Net soos in die geval van tradisionele afknouery (Parsons, 2005:13) kan kubertreitering ook as 'n aangeleerde gedrag of as die manifestasie van 'n latente karaktereienskap, soos lae selfbeheersing, beskou word (Hinduja & Patchin, 2008:149).

2.5.4.2.11 Redes waarom die teikens nie die afknouery aanmeld nie

Die volgende redes word deur Trim (2010) genoem waarom die teikens van afknouery dit nie aanmeld nie:

Verleentheid

Die teiken ervaar 'n gevoel van verleentheid wanneer vertroulike inligting van hom uitlek of wanneer 'n foto of video-knipstel tussen die maats versprei word. Dikwels hoop die teiken dat die pynlike voorval verbygaan sal deur op die agtergrond te bly, van sosiale bedrywighede te onttrek en nie meer van die tegnologie gebruik te maak nie.

Vrees dat aanvalle in intensiteit sal toeneem

Die teiken is bang om stories aan te dra en dink dat indien hy die voorval aanmeld, dit die afknouery sal vererger.

Die volwassene sal nie verstaan nie

Leerders meen dat die volwassenes nie genoegsame kennis van die tegnologie het om hulle te help nie.

Die volwassenes sal die teiken blameer

Soms kan 'n volwassene die teiken vir die voorval blameer, omdat laasgenoemde ander leerders toegang tot sy aanlynrekening gegee het, 'n wagwoord uitgeruil het of sy selfoonnommer aan die afknouer gegee het. Die teiken meen dat hy onverantwoordelik opgetree het en daarom vir die afknouery te blameer is.

Die volwassenes sal die teiken se toegang tot die Internet of selfoon beperk

Adolessente is baie gesteld op hulle elektroniese toebehore en is bevrees dat hulle ouers hulle toegang daartoe sal opskort, of selfs hulle rekenaars en selfone sal wegneem. In hierdie geval word die teiken gestraf terwyl die afknouer in der waarheid die skuldige is.

2.5.4.2.12 Gevolge van kubertreitering

Die gevolge van tradisionele afknouery kan langtermyn psigologiese skade vir die teiken tot gevolg hê. Die gevolge sluit angs, depressie, lae selfagting, woede, swak skoolprestasie, skoolvermyding, skolegeweld en selfs selfmoord in (Hinduja & Patchin, 2010a:1; Hinduja & Patchin, 2010b:1; Hinduja & Patchin 2010c:1).

Leerders wat teikens van kubertreitering is, ervaar die volgende nadelige gevolge: hulle voel depressief, hartseer, kwaad en gefrustreerd. Hulle selfagting is geskaad en hulle is bang en verleë om skool by te woon. Daar bestaan ook 'n verband tussen kubertreitering en 'n lae selfbeeld, probleme in die gesin, akademie, skolegeweld en misdadige gedrag. Sommige teikens het ook gemeld dat hulle reeds selfmoord oorweeg het. Beweer dat die impak wat kubertreitering op die teikens het, selfs meer skade kan veroorsaak as by tradisionele afknouery en wel om die volgende redes:

- Aanlyn-kommunikasie kan uiters venynig wees.
- Die teiken kan nie van die afknouery ontsnap nie, want die afknouery kan 24 uur elke dag en sewe dae per week duur.

- Die boodskappe of foto's wat deur die afknouer geplaas is, kan wêreldwyd versprei word en is dikwels onherroeplik.
- Die kuberafknouers kan anoniem bly en kan onbekende “vriende” by die afknouery betrek.
- Kinders kan huiwerig wees om aan volwassenes te rapporteer wat op hulle rekenaar of selfone gebeur, omdat hulle emosioneel getraumatiseer is. Hulle dink dat die fout by hulle lê, is bang vir nog meer vergelding, of is bang dat hulle aanlyn aktiwiteite of selfoongebruik beperk sal word.

2.5.4.3 Verskille tussen kubertreitering en tradisionele afknouery

Gepubliseerde literatuur asook verskeie Internet webwerwe het 'n paar verskille tussen kubertreitering en tradisionele afknouery geïdentifiseer (Slonje & Smith, 2008:148). Sommige van hierdie verskille word bespreek:

- Daar is nêrens 'n plek om weg te kruip nie. Anders as in die geval van tradisionele afknouery waar die teiken na skool huis toe gaan en tydelik van die afknouer kan ontsnap, kan die teiken van kubertreitering steeds SMS'e of e-posse ontvang waar hulle, hul ook al bevind.
- Die reikwydte van potensiële aanskouers. Kubertreitering kan 'n besondere groot aantal aanskouers van 'n groep maats, in vergelyking met die klein groepie aanskouers tydens tradisionele afknouery, bereik.
- Onbewustheid van die gevolge. Die kuberafknouer kan, in teenstelling met die tradisionele afknouer, minder of glad nie bewus wees van die gevolge van sy afknouery nie. Sonder direkte terugvoering is daar minder geleentheid vir empatie of berou by die afknouer. Daar is ook minder geleentheid vir die aanskouer om in te gryp.

2.5.5 Gedrag wat nie as afknougedrag bestempel kan word nie

Ouers en onderwysers behoort 'n duidelike begrip van die verskillende tipes en vorms van afknougedrag te hê sodat hulle kan onderskei wat werklik afknouery is en wat nie (Sullivan 2011:13).

Volgens die genoemde definisies van afknouery, (vgl. par. 2.2.1) is die drie primêre kenmerke van afknougedrag die volgende:

- Die misbruik van mag of 'n magswanbalans.
- Die voorneme om iemand doelbewus te benadeel of seer te maak.
- Herhaling van die gedrag teenoor dieselfde persoon oor 'n tydperk.

Wanneer die gedrag nie bogenoemde kenmerke toon nie, is dit nie afknouery nie.

Die volgende handeling of gebeure word nie as afknouery erken nie en ouers en onderwysers moet seker maak dat hulle die gedrag korrek vertolk, sodat die gepaste intervensiemetodes toegepas kan word:

- Wanneer broers en susters (sibbe) 'n onderonsie het.
- Een-tot-een bakleiery tussen sibbe of maats.
- Dade van impulsiewe aggressie, dit wil sê aggressie wat spontaan is sonder enige voorneme om iemand aan te val – dit hou soms met fisieke of verstandelike gestremdhede, soos Asperger-sindroom of outisme verband (Coloroso, 2007:39).

Lines (2008:23) voer aan dat wanneer leerders met mekaar baklei, dit nie noodwendig afknouery is nie (al is daar 'n verskil in fisieke krag), omdat die betrokkenes vrywillig in die geveg betrokke geraak het. Sullivan (2011:15) stel dit duidelik dat die volgende handelinge verkeerdelik as afknouery gesien kan word: spelerige geterg, eenmalige bakleiery en stoeiery of speelgevegte sonder die bedoeling om iemand seer te maak.

Sullivan (2011) beveel aan dat skole genoemde gedrag waar nodig, wel moet aanspreek, en nie as afknouery moet beskou nie. Sullivan *et al.* (2005:6) wys daarop dat sommige voorvalle wat aanvanklik as afknouery voorkom 'n ander gedrag soos byvoorbeeld kriminele oortredings kan wees.

Kriminele oortredings sluit die volgende in en moet deur die polisie of geskikte owerhede hanteer word: iemand met 'n wapen aanval, aanranding met die doel om ernstig te beseer, om iemand met 'n ernstige besering of die dood te dreig, ernstige diefstal en seksuele mishandeling.

Onderwysers moet daarop bedag wees dat daar leerders kan wees wat inderdaad besig is om iemand af te knou, maar voorgee dat die voorval net tergery, 'n bietjie pret of 'n konflik tussen twee eweknieë is. In der waarheid is dit afknouery waardeur die teiken benadeel word, die afknouers hulle mag laat geld en die gedrag verskuil bly. Dikwels stem die teiken saam met die afknouer se bewerings, met die hoop om deur die afknouer of die groep aanvaar te word.

2.5.6 Die kontinuum van aggressiewe gedrag

Afknouery, wat 'n kombinasie van aggressie en die misbruik van mag is, word volgens Pepler en Craig (2000:5) as 'n probleem beskou wat oor die hele lewensduur strek. Kinders “ontgroei” volgens genoemde navorsers nooit afknouery nie, omdat dit aangeleerde gedrag is (Parsons, 2005:13). Wanneer hulle geleer het om mag en beheer deur middel van aggressie te bekom, kan dié gedrag verder na verskeie tipes kriminele gedrag oorgedra word. Pepler en Craig

(2000:5) het die volgende tabel saamgestel wat as riglyn vir die tipe aggressie wat in elke ontwikkelingsfase voorkom, asook die teikengroep waarop die afknouery gerig is, dien.

Die kontinuum van aggressiewe gedrag word in Figuur 2-1 geïllustreer

Kinderjare		Adolesensie				Volwassenheid			
Normatiewe aggressie	Afknouery	Seksuele teistering	Kriminele gedrag	Bende betrokkenheid	"Date violence"	Teistering by werksplek	"Marital abuse"	Kinder-mishandeling	Bejaarde-mishandeling

Figuur 2-1 Die kontinuum van aggressiewe gedrag

(Pepler & Craig, 2000:5)

Alles in ag genome is dit duidelik dat ouers en onderwysers baie seker moet wees wat die verskil tussen afknouery en nie-afknouery is, sodat die onderskeie gedragsvorme regverdig aangespreek kan word.

2.6 DIE VOORKOMS VAN AFKNOUGEDRAG IN SKOLE

- Afknougedrag is 'n algemene probleem wêreldwyd wat een uit elke vyf skoolgaande kinders raak. Daar is 'n ooreenkoms in die voorkoms van leerders wat aangedui het dat hulle afgeknou is, in die volgende lande: Australië (17%), Engeland (19%), Japan (15%), Noorweë (14%), Spanje (17%), en die Verenigde State van Amerika (16%) (Weir, 2001).
- Ongeveer 20% het gerapporteer dat hulle afknouers is (Nansel *et al.*, 2001).
- Navorsing wat in Kanada, Europa en die Verenigde State van Amerika uitgevoer is, het aangetoon dat sowat 10 tot 15% van die leerders tussen die ouderdomme 11 en 15 jaar erken het dat hulle in weeklikse fisieke afknouery betrokke was (Craig & Harel, 2004; Duncan, 1999; Sourander, Helstelä, Helenius & Piha, 2000).
- Volgens die *Canadian Dublin Health Association* (2004), rapporteer 13% van Kanadese leerders elke maand dat hulle aanskouers van kubertreitering is, of dat hulle ander leerders deur middel van die Internet of selfone treiter.
- Een uit elke tien tieners in die Verenigde Koningryk is volgens MSN (2006) aanskouers van kubertreitering.
- Nege en dertig persent van sekondêre skoolleerders en 36% van hoërskool- leerders voel onveilig by die skool (Josephson Institute, 2001).

In Suid-Afrika het navorsers bevind dat die voorkoms van afknougedrag tot so veel as 58,2% van leerders in sommige skole kan raak (Neser *et al.*, 2004).

2.6.1 Die frekwensie van afknougedrag met betrekking tot ouderdom, Graad, ras en kultuur

Ouderdom en Graad

Afknougedrag en die verskillende vorms daarvan kom by seuns sowel as meisies voor (Lawson, 1994:13,14). Die geslag en ouderdom van die kind is belangrike veranderlikes wat 'n invloed op die frekwensie en tipe afknouery waaraan die kind blootgestel word, uitoefen (De Wet & Jacobs, 2008:223,226; Del Rey, Elipe & Ortega-Ruiz, 2012:609).

Tradisionele afknouery begin reeds in die voorskoolse klasse (Mishna, 2012:18). Crick en Casas (1999:376-385) het 'n navorsingstudie uitgevoer om verhoudingsgerigte en fisieke vorms van afknouery by drie- tot sesjarige voorskoolse kinders te bepaal en sodoende 'n begrip van kinders se sosiaal-psigologiese aanpassingsprobleme te verkry. Die resultate het aangetoon dat seuns meer fisiek en dogters meer verhoudingsgerig afgeknou word (Crick & Casas 1999:376).

SunWolf (2008:56) bevestig dat jong kinders tussen die ouderdomme drie tot ses jaar hulle maats emosioneel afknou deur hulle van aktiwiteite uit te sluit. Dunn (2004:97) beklemtoon dat afknougedrag kommerwekkend algemeen tussen hierdie jong kinders voorkom. Die jong kind kan beide 'n afknouer en 'n teiken wees. Die navorsingsresultate van die National Institute of Child Health and Human Development toon ook dat afknouery baie algemeen by kinders in pre-primêre skole voorkom (Levin-Epsten, 2003:4).

Die meeste leerders wat teikens van afknouery is, is volgens Olweus (2006:15) in Grade 2 tot 5 en is ongeveer agt tot 13 jaar oud (vroeë adolessente). De Wet en Jacobs (2008:222) beklemtoon dat leerders in die grondslag- en intermediêre fase fisiek, verbaal en emosioneel afgeknou word. Volgens Shariff (2009:24) kan die afknouery fisiek, psigies, openlik of verskuil plaasvind en willekeurig of met oorleg toegepas word. Die keuse van hoe die afknouery gaan plaasvind, hang volgens Björkqvist (1994:184) van die situasie af. Wanneer die kind aan direkte fisieke afknouery blootgestel word, word hy gedwing om homself fisiek te verdedig.

Volgens Olweus (2006:15) neem afknouery geleidelik tot die begin van die sekondêre skoolfase toe en die jonger en swakker leerders is gewoonlik die teikens van fisieke afknouery. Die frekwensie van afknouery neem vervolgens geleidelik af en is minder fisiek van aard by adolessente in die sekondêre skoolfase in Grade 7 tot 9 in ooreenstemming met die ouderdomme 13 tot 16 jaar (Collins, *et al.*, 2004: 57; Canovon, 2002:3; Salmivalli, 2002:275; Rigby & Slee, 1991:619). Olweus (2006:16) dui aan dat die aantal leerders wat teikens van

afknouery is, nagenoeg die helfte minder as in die vorige ouderdomsfase is. Volgens die resultate van die Bergenprojek is die meeste van die afknouery deur ouer leerders gedoen. Meer as 50% van die teikens in Grade 2 en 3 het gemeld dat hulle deur leerders wat ouer as hulle is, afgeknou word (Greeff, 2004:21; Olweus, 2006:14,15). Hierdie bevindinge is op seuns en meisies van toepassing (Olweus, 2006:16)

Dergelike navorsing in Ierland (O'Moore, Kirkham & Smith, 1997:41-169), navorsingsresultate van die National Institute of Child Health and Human Development (Levin-Epstein, 2003:1-6) en die bevindinge van die Sheffield Anti-Bullying Project (Eslea & Smith, 1994:1-6) stem ooreen en bevestig Olweus (2006:14, 15, 16) se bevindinge. Volgens die National Center Against Bullying (NCAB), (2010), vererger afknouery ten tye van verwisseling van skole. Dit gebeur wanneer leerders van kleuterskole, of die voorskoolse fase na die grondslagfase wissel, van die grondslagfase na die intermediêre skoolfase en dan weer van die intermediêre skoolfase na die sekondêre skoolfase. Die NCAB beveel aan dat die betrokke instellings tydens daardie oorgangsfases meer aandag aan die voorkoms en hantering van afknouery moet gee.

Soos afknouery verminder wanneer kinders ouer word, verminder direkte fisieke aggressie ook en vermeerder direkte en indirekte verbale en nie-verbale vorms van afknouery (Sullivan *et al.*, 2005:8). Die redes waarom afknouery na die ouderdom van 16 jaar afneem en die jonger leerders hoofsaaklik teikens van afknouery is, word volgens Smith, Madison en Woody (1999:257-285) aan die volgende faktore toegeskryf:

- Daar is meer ouer leerders as jonger leerders in die skool – dus is daar meer ouer leerders wat die jongeres kan afknou.
- Die jonger leerders het nog nie die nodige sosiale- en selfgeldingsvaardighede ontwikkel om voorvalle van afknouery op 'n doeltreffende wyse te hanteer of te voorkom dat hulle afgeknou word nie.

Die leerders se ouderdomme beïnvloed die frekwensie en die tipe afknouery waaraan die hulle blootgestel word. Ouer leerders is veral die teikens van verbale en psigologiese afknouery, terwyl fisieke afknouery oorheersend by jonger leerders voorkom (Piskin, 2002:558).

In vergelyking met die duidelike afname in die voorkoms van die teikens van afknouers in die verskillende grade, is daar nie so 'n betekenisvolle afname in die voorkoms van afknouers vanaf die grondslagfase en die intermediêre skoolfase na die sekondêre skoolfase nie (Olweus, 2006:6; O'Moore *et al.*, 1997:161). Die rede hiervoor is volgens Eslea en Smith (1994) dat afknouers geneig is om met hulle afknougedrag voort te gaan soos hulle ouer word, maar hulle minder op teikens toespits.

Indien afknougedrag in die laat-adolessentejare sou voortgaan, kan die tipe afknoumetodes ernstig word, veral omdat adolessente minder empatie teenoor hulle teikens toon (Sullivan *et al.*, 2005:8).

Geslag

Seuns en meisies is betrokke by afknougedrag, maar pas die afknouery oorwegend op verskillende maniere toe (De Wet & Jacobs, 2008:224; Walker *et al.*, 2004:239; Wentzel, 2008:86,87). Seuns knou ander leerders meer dikwels as meisies af en is gevolglik meer teikens van afknouery, veral in die laer grade (O'Moore *et al.*, 1997:145-150; Olweus, 2010:67).

In die navorsing wat in Gautengse skole deur Neser, Prinsloo en Ladikos (2005:35-37) onderneem is, is ooreenstemmende resultate met dié van O'Moore *et al.* (1997) en Olweus (2010) gevind. Volgens Neser *et al.* (2005:36-37) knou seuns wat in groepe optree, die meeste af. Seuns knou seuns *en* meisies af (Field, 2007:7). Olweus (2010:67) dui aan dat 'n betreklike groot aantal meisies (ongeveer 50%), aangedui het dat hulle oorwegend deur seuns afgeknou is.

Uit De Wet en Jacobs (2008: 223) se navorsing oor afknouery in kosskole is dit duidelik dat seuns meisies verbaal en fisiek afknou. Genoemde navorsers se bevindinge bevestig die gewelddadige uitdrukking van manlikheid (Bhana, 2005:100), die sosiale oorheersing volgens Pellegrini (2004:180) en die manifestering van geslagsongelykhede (De Wet & Jacobs 2008:223).

Meisies knou gewoonlik ander meisies af, maar kan volgens Field (2007:7) ook seuns afknou. Waar seuns gewoonlik van afknouery gebruik maak om hulle reputasie te verhoog, maak meisies van afknouery gebruik om hulle reputasie te beskerm (Field, 2007:7).

Ten opsigte van die gebruik van die verskillende vorms van afknouery, is seuns meer geneig om van aggressiewe metodes soos fisieke afknouery gebruik te maak, terwyl meisies van meer indirekte of verskanste metodes gebruik maak (Beane, 2009:175). Seuns is op individuele prestasie en aksie ingestel wat deur hulle fisieke vaardighede ondersteun word (Field, 2007:7). Meisies en veral adolessente meisies, verkies om van indirekte, verbale, nie-verbale en manipulerende metodes van afknouery gebruik te maak. Metodes soos kwaadwillige geskinder, verandering van vriende, verbale verkleinerings, pogings om iemand anders na jou kant oor te haal, die skryf van gemene briewe of notas en die uitsluiting van iemand by groepsaktiwiteite is magtige wapens om hulle klein groepies te beheer, te manipuleer en te beskerm (Björkqvist, 1994:192; Field, 2007:7). Feschbach, het reeds in 1969 volgens Björkqvist (1994:182) gemeld dat meisies nuwelinge binne die eerste vier minute van interaksie uitsluit.

Olweus (2010:68) stel dit duidelik dat indirekte vorms van afknouery net so erg en ontstellend vir die teiken kan wees as direkte en openlike aanvalle. Hy verwys verder ook na sy vorige

navorsing (Olweus, 1993) en beklemtoon dat hy duidelik van sienswyses in die boeke van Wiseman (2002) *Queen Bees and Wannabees*, en Simmons (2002) *Odd Girl Out* verskil dat meisies die ergste afknouers is en die meeste afknou.

Björkqvits (1004:185) beweer dat meisies fisiek swakker as seuns is en daarom moontlik reeds vroeg in hulle lewens aanleer om fisieke aggressie te vermy en in plaas daarvan van ander vorms van afknouery gebruik maak. Alhoewel meisies meer geneig is om van indirekte en verskuilde metodes van afknouery gebruik te maak, is daar aanduidings dat fisieke afknouery by hulle aan die toeneem is (Beane, 2009:175; Elliotte, 2002:13; Lawson, 1994:13,14).

Daar bestaan gevolglik betekenisvolle bewyse van aggressiewe gedrag by beide seuns en meisies op verskillende ouderdomme en hulle deelname aan verskillende vorms van afknouery (verhoudinggerigte aggressie by meisies en openlike fisieke vorms van aggressie by seuns).

Greeff (2004:13,14) se navorsingsbevindinge toon aan dat seuns meer as meisies verbale vorms van afknouery, soos kwetsende name, om vir die gek gehou te word en om op 'n skadelike manier geterg te word, ervaar. Meer seuns as meisies het ook fisieke vorms van afknouery ervaar. Ten opsigte van rassistiese aanmerkings het ook meer seuns as meisies aangedui dat hulle aan hierdie tipe afknouery blootgestel was. Meer swart as wit leerders was ook aan rassistiese afknouery blootgestel.

Ras en kultuur

Die streng rasgebaseerde samestelling van skole in Suid-Afrika het sedert 1994 drasties verander. Bykans alle skole het tans 'n diverse ras- en kultuur-samestelling van leerders en onderwysers. As gevolg van die uiteenlopendheid van leerders en onderwysers se kulture bestaan die moontlikheid volgens Irvine (1990:26) dat daar kulturele misverstande kan ontstaan wat tot agterdog, wantroue, vyandelikheid en konflik aanleiding kan gee. Volgens Schaffner (2009:21) word sommige leerders deur omstandighede in sekere skole gedwing om hulle kulturele agtergrond te versak, wat vervolgens tot afknouery aanleiding kan gee. Etnosentrisme word volgens Gasa (2005:74) deur kulturele groepe beoefen wat daartoe lei dat veral in Suid-Afrika met 'n Apartheidsverlede, rassisme 'n rol in afknouery kan speel (Schaffner, 2009:22). Gasa (2005:76) wys verder daarop dat kulturele diversiteit tot marginalisering en verwerping deur die dominante groepe kan lei en tot afknouery aanleiding kan gee.

Navorsing oor die voorkoms van afknouery by verskillende ras- of etniese groepe op nasionale vlak het die volgende resultate opgelewer:

- In Groot Brittanje was daar volgens Dake, Price en Telljohann (2003:174) geen noemenswaardige ras- en kulturele verskille nie.

- 'n Deursneestudie wat onder Duitse en Engelse leerders onderneem is, het wel 'n betekenisvolle verband tussen etnisiteit en afknouery aangetoon. Leerders van die etniese minderheidsgroepe was meer geneig om teikens van afknouery te wees as leerders van die etniese meerderheidsgroepe (Wolke, Woods, Stanford & Schultz, 2001:689).
- In die Verenigde State van Amerika is drie studies oor die verskynsel van afknouery uitgevoer. By die grootste van die drie, 'n nasionale studie, is ook geen noemenswaardige verskille in die voorkoms van afknouery of viktimisering onder Afro-Amerikaanse, Spaans-Amerikaanse (Hispanic) en wit leerders gevind nie. 'n Derde studie wat in Kalifornië gedoen is om afknouery in 'n skool waar die wit leerders in die minderheid en die Afro-Amerikaanse en Spaans-Amerikaanse leerders in die meerderheid was, het die teenoorgestelde resultate opgelewer. Die resultate het aangedui dat die wit leerders betekenisvol meer geneig was om teikens van afknouery te wees as in die geval van die ander leerders. Die Afro-Amerikaanse leerders was meer geneig om die afknouers te wees Dake et al. (2003: 174-175). Juvonen, Graham en Schuster (2008:1231-1233) het die volgende resultate in hulle navorsing van afknouery by verskillende rasse- en kultuurgroepe in die Verenigde State van Amerika gevind:
- Die meeste van die afknouers was swart, terwyl die minste van die afknouers onder Asiërs voorgekom het. Wit leerders was in die meeste van die gevalle die teikens van afknouery en Latyns-Amerikaanse leerders (Latinos) was in 'n minder mate teikens van afknouery.
- Swart leerders is in die meeste van die gevalle as afknouer/teiken ("*bully/victim*") geklassifiseer.

In Suid-Afrika is daar ook verskille tussen leerders van uiteenlopende kulture met betrekking tot afknouery deur navorsers opgemerk. Pillay (2004:6-9) het 'n studie van die leerders se ervarings, onder andere van afknouery by informele nedersettings met oorwegend Indiër-leerders in Lenasia uitgevoer. Hy het onder andere gevind dat wanneer leerders van verskillende rasse- en etniese agtergronde saamgevoeg word, verskeie probleme kan ontstaan. Volgens Pillay (2004:7) se navorsing is die mindergegoede swart leerders van die nedersetting aansienlik deur die Indiër leerders en ander swart leerders wat van die meer goeie stadsgebiede kom, afgeknou. Die eerste groep het ook as gevolg van negatiewe ervarings met die onderwysers 'n negatiewe houding teenoor die skool ontwikkel (Pillay, 2004:8).

Greeff (2004:21) se navorsing betreffende die voorkoms van afknouery in die intermediêre skoolfase het die volgende resultate opgelewer:

- Swart en wit leerders het aangedui dat hulle dikwels deur leerders in hulle eie klas, óf deur leerders in 'n hoër Graad afgeknou word.
- Meer wit leerders as swart leerders is deur leerders in hul eie klasse afgeknou.

- Swart leerders het aangedui dat hulle deur leerders in hul eie klasse en ook deur leerders in hoër grade afgeknou word.
- Meer swart leerders as wit leerders het gemeld dat hulle deur leerders in hoër grade afgeknou word.
- Swart leerders het ook baie meer as die wit leerders rassistiese afknouery ervaar.

2.7 ROLSPELERS BY AFKNOUERY

Aanvanklik het navorsers in hulle navorsing oor die afknouerskynsel op die verskillende afknouemetodes wat die leerders toegepas het gefokus (Greeff, 2004:1). Mettertyd het navorsers egter meer op die rolspelers wat by afknouery betrokke is begin fokus. Volgens Swearer (2010) beleef ongeveer 75% van kinders afknouery, hetsy as afknouers, teikens of aanskouers.

“The bully, bullied, and the bystander are three characters in a tragic play performed daily in our homes, schools, playgrounds and streets.” – so beskryf Colorosa (2004:3) die afknouerskynsel in haar boek getitel: *The Bully, the Bullied, and the Bystander*. Volgens Colorosa (2004:3) speel al drie die rolspelers ’n betekenisvolle rol in die afknoudrama wat in die lewens van leerders by skole ontvou. Die lewens van die ouers en onderwysers word ook daardeur in die een of ander opsig geraak (Swearer, 2010). Sullivan (2011:29) beklemtoon dat, om die drieledige aard van die afknouerskynsel te verstaan, in aanmerking geneem moet word dat afknouery nie in afsondering plaasvind nie, maar in ’n wyer sosiale verband waarby gesinne, skole en ander gemeenskapslede en instellings betrokke kan wees.

Onlangse navorsing toon aan dat afknouery ’n groepverskynsel is waartydens leerders ’n verskeidenheid van rolle kan vertolk (Salmivalli *et al.*, 1996:11). Leerders kan as afknouers, teikens, afknouer-teikens en/of aanskouers betrokke wees (Espelage & Swearer, 2003:370,371).

Furniss (2000:12) en Lawson (1994:19:21) is dit eens dat ’n duidelike begrip van die verskillende rolle wat die betrokkenes speel ’n belangrike bydrae kan bied om afknou-intervensieprogramme te ontwikkel.

2.7.1 Etiketterming van die afknouer en die teiken

Alhoewel die terme “afknouer” en “slagoffer” of “afknouer” en “teiken” in die literatuur gebruik word om die bepaalde rolspelers te identifiseer, word die gebruik daarvan ten opsigte van etikettering van die kind ten sterkste afgeraai (Sullivan, 2011:39).

Wanneer ’n individu as ’n “afknouer” of “teiken” aangespreek word, kan die betrokke se selfagting erg geknou word. Dit kan ook vir die ouers moeilik wees om die etikettering te

aanvaar. Die ouers se samewerking is juis nodig om die probleem op te los (Lines 2008:74; Robinson & Maines, 2008:22). Die moontlikheid is ook daar dat die leerders tydens die grondslagfase en die intermediêre skoolfase in dieselfde klasse of skool kan bly en sodoende voortdurend deur etikettering aan hulle gebreke herinner kan word (Macintyre, 2009:8).

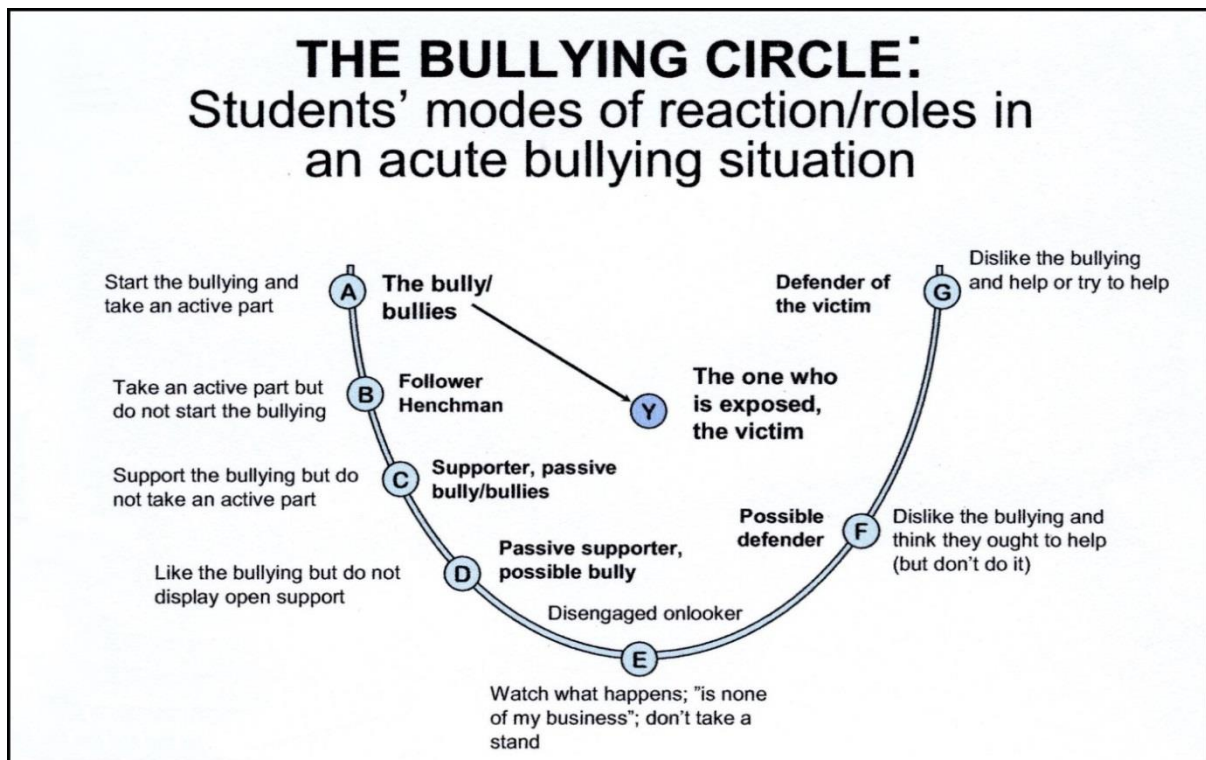
Sullivan (2011:39) stel voor dat in 'n poging om afknouery te beheer dit belangrik is om op die gedrag te fokus en om die etikettering van die betrokkenes te vermy. Volgens Sullivan (2011:39) kan die benaming bly vassteek en daarom is dit belangrik om eerder 'n oplossing vir die gedrag te vind as om die leerder te etiketteer.

Afknouery in skole word as 'n groepverskynsel beskou. Afknouery is sosiaal van aard en vind in betreklik permanente sosiale groepe, waarin die meeste kinders in die skool 'n deelnemersrol vertolk, plaas (Salmivalli *et al.*, 1996:11).

Volgens die afknouer-teiken-aanskouermodel van Twemlow, Sacco en Williams (1996) en Twemlow, Fonagy, Sacco, Gies en Hess (2001:7) word afknouery as 'n drie-dimensionele proses voorgestel. In die proses neem die leerders, onderwysers, ondersteuningspersoneel en die ouers deel aan die velerlei dramas waarin die rolle van die afknouer, teiken en aanskouer in afwisselende kombinasies voorkom.

2.7.2 Die afknouroete

Volgens die afknouroete (Figuur 2-2) hieronder illustreer Olweus (2001:3-20) die verskillende maniere waarop die leerders as rolspelers in die afknousituasie betrokke kan wees.

Figuur 2-2: Die afknouroete (Olweus, 2001)

Die afknouroete: bespreking

- Y:** *Die teiken:* Die leerder wat afgeknou word.
- A:** *Die afknouer:* Hierdie leerder wil ander afknou, begin die afknouery en neem aktief daaraan deel. Hulle speel 'n leiersrol in die voorval.
- B:** *Die aanhangers of handlangers:* Hierdie leerders is positief teenoor die afknouery ingestel en neem aktief deel. Hulle begin gewoonlik nie die afknouery nie en speel nie 'n leiersrol nie.
- C:** *Die ondersteuners of passiewe afknouers:* Hierdie leerders ondersteun die afknouery openlik en aktief deur byvoorbeeld te lag of die aandag op die situasie te vestig, maar neem nie aktief aan die afknouery deel nie.
- D:** *Die passiewe ondersteuners of moontlike afknouers:* Hierdie leerders geniet die afknouery, maar toon geen openlike ondersteuning nie.
- E:** *Die afsydige of terughoudende aanskouer:* Hierdie leerders raak nie betrokke nie, neem nie 'n standpunt in nie en neem hoegenaamd nie aan die afknouery deel nie. Hulle mag dink dat dit nie hulle probleem is nie, of kan sê: "Kom ons kyk wat gebeur."
- F:** *Moontlike verdedigers:* Hierdie leerders keur die afknouery nie goed nie en voel hulle behoort die teiken te help, maar tree nie op nie.

G: *Verdedigers*: Hulle keur die afknouery af en help, of probeer om die teiken te help (Olweus 2010:68; Salmivalli *et al.*, 1996:1-15).

2.7.3 Kenmerke van die rolspelers

Die rolle van die afknouer, teiken en aanskouer word aan die hand van die literatuurstudie vervolgens bespreek.

2.7.3.1 Die afknouer

2.7.3.1.1 Definisies van die afknouer

Olweus beskryf 'n tipiese afknouer "... *as having an aggressive reaction pattern combined (in the case of boys) with physical strength.*" (Olweus, 2006:35).

Jones (2003:27) definieer die afknouer soos volg: "*The bully is someone who is responsible for premeditated, continuous, malicious and belittling tyranny.*"

Cohn en Canter (2003:1) se definisie van die afknouer is meer omvattend: "*A bully is someone who directs physical, verbal, or psychological aggression or harassment toward others, with the goal of gaining power over or dominating another individual.*"

Kortliks kan afknouers as individue beskou word wat hulle mag fisiek, verbaal en psigologies misbruik met die uitsluitlike doel om ongemak met negatiewe gevolge te veroorsaak.

2.7.3.1.2 Algemene kenmerke van afknouers

Volgens Parsons (2005:8) kan enigiemand, kinders of volwassenes, afknouers wees. Hulle kan alleen, of in groepe funksioneer om iemand doelbewus fisiek, emosioneel of sosiaal af te knou. Afknouers is oortuig daarvan dat hulle dade geregverdig is. Afknouers maak op die aanskouers staat om hul gedrag te ondersteun en nie in te meng nie, of om die afknouery te stop nie.

Davis en Davis (2007:10) beweer dat afknouers dikwels ontken dat hulle iemand afgeknou het, of voorgee dat die afknouery nie so erg was nie, of blameer ander persone vir hulle dade. Die afknouers dreig soms die aanskouers om oor die voorvalle stil te bly. Afknouers is ook onwillig om die gevolge van hulle dade te aanvaar en hou vol dat hulle optrede onvermydelik was, omdat die teiken dit verdien het.

Alle afknouers het volgens Colorosa (2004:19) die volgende kenmerke gemeen: hulle hou daarvan om ander te oorheers en te misbruik om hulle sin te kry, vind dit moeilik om die situasie vanuit iemand anders se oogpunt te beskou en is slegs oor hulle eie behoeftes en wense besorg. Hulle is geneig om ander kinders af te knou wanneer volwassenes nie teenwoordig is nie en smag na aandag, al is dit negatiewe aandag.

Beane (2009:188,189) identifiseer die volgende karaktertrekke van die afknouers: afknouers vertel leuens om uit die moeilikheid te kom en hulle is geneig om klas- of skoolreëls te verontagsaam of te oortree. Hierdie leerders blyk anti-sosiaal te wees of om 'n gebrek aan sosiale vaardighede te hê. Die sogenaamde vriende wat die indruk skep dat afknouers gewild is, is eintlik die handlangers of assistente (vgl. par. 3.5.1.1) wat die afknouer orals volg en doen wat hy of sy van hulle verlang. Konflik tussen ander leerders maak die afknouer baie opgewonde. Wanneer hulle direk by konflik betrokke is, bly hulle kalm en toon min of geen emosie nie wanneer hulle oor hulle eie aandeel in die voorval praat. Afknouers is straatwys, maar ervaar moontlik self probleme tuis.

Olweus (2006:35) noem drie moontlike onderliggende motiewe vir afknouers se gedrag. Eerstens toon die afknouer 'n sterk behoefte aan mag en dominansie, want hulle hou daarvan om in beheer te wees en het daarom nodig om iemand anders te onderdruk. Tweedens kan die omstandighede by die huis tot hulle vyandigheid teenoor hulle omgewing lei. Derdens kan hulle voordeel uit die afknouery trek deur byvoorbeeld geld of ander waardevolle artikels van die teikens af te dwing.

2.7.3.1.3 Die verskillende tipes afknouers

In die literatuur word daar 'n duidelike onderskeid tussen verskillende tipes afknouers getref. Elke tipe afknouer se karaktereenskappe verskil van die ander tipes s'n en word vervolgens bespreek.

Die aggressiewe afknouer

Die aggressiewe afknouers is die mees algemene tipe van afknouers. Die meeste afknouers val in hierdie groep (Pearce, 2002:77). Volgens Olweus (1987:109) toon die aggressiewe afknouer 'n passiewe houding teenoor geweld en gewelddadige oogmerke. Verder word hulle deur swak impulsbeheer en 'n sterk behoefte aan oorheersing gekenmerk. Hulle toon 'n gebrek aan empatie teenoor hul teikens en het dikwels 'n betreklik positiewe beskouing van hulleself. Die aggressiewe afknouers is ook (in die geval van seuns) in die algemeen fisiek sterker as hulle teikens (Olweus, 1978:136).

Lawson (1994:19,20) beskryf die aggressiewe afknouers as selfgeldende individue wat sorg dat hulle kry wat hulle wil hê. Hulle weier om aan andere of aan gesag ondergeskik te wees, daarom vind opvoeders dit moeilik om hulle te hanteer. Volgens Pearce (2002:77) is hierdie afknouers dikwels ook by ander anti-sosiale gedragswyses betrokke en is nie angstig, onseker of sonder vriende nie. Olweus (2006:34) beklemtoon dat daar wel individuele aggressiewe afknouers is wat angstig en onseker is. Olweus (2006:34) noem dat die aggressiewe afknouer gewoonlik tydens die vroeë skooljare gewild is, maar minder gewild in die hoër grade is. Die

rede vir die gewildheid is waarskynlik omdat jonger kinders meer geneig is om die macho-beeld te bewonder. Hoe ouer die kind word, hoe meer is hulle in staat om krities oor hulle maats en sogenaamde “leiers” te dink.

Die angstige afknouer

Pearce (2002:78) wys daarop dat ongeveer 20% van die afknouers in hierdie groep val. Hulle is gewoonlik baie meer angstig en bekommerd as die ander tipes afknouers en deel dieselfde karaktereienskappe as die teikens: Hulle is angstig en aggressief, onseker en sonder vriende. Die angstige afknouer is emosioneel onstabiel en veroorsaak gewoonlik afknouery deur ander afknouers aan te hits wat volgens Sullivan (2011: 30) aan hulle 'n momentele gevoel van mag gee. Sullivan (2011:30) noem ook dat die angstige afknouer gewoonlik akademies swak presteer en in die algemeen ongewild by hulle maats is.

Die passiewe afknouer

Leerders wat die rol van passiewe afknouers vertolk is in teenstelling met die oorselfversekerde afknouers, onseker en minder gewild. Hulle raak deels by afknouery betrokke om hulself teen die afknouers te beskerm en deels om status as deel van die groep te verwerf. Passiewe afknouers sukkel gewoonlik om op hulle skoolwerk te konsentreer. Hulle is die aggressiewe afknouer se aanhangers en sal nie self met afknouery begin nie, maar wanneer die voorval plaasvind is hulle aktiewe deelnemers. Die passiewe afknouers wat die rol van aanhangers of handlangers van afknouers (vgl. par. 3.5.1.1) vertolk word ook aan die volgende eienskappe herken: hulle word maklik gedomineer; is passief en word maklik verlei; is nie besonder aggressief nie; het empatie met ander se gevoelens en voel skuldig na 'n afknouvoorval (KSDE; Pearce, 2002:18).

Die kroniese afknouer

Leerders wat voortdurend ander leerders afknou kan as “*kroniese afknouers*” bestempel word. Slegs 'n klein persentasie leerders word uiteindelik kroniese afknouers en hulle veroorsaak die meeste probleme (Elliott, 2002:5). Volgens Elliott (2002:5) is kroniese afknouers bedrewe manipuleerders. Dit kan selfs lyk asof hulle simpatie met die teiken het, omdat hulle weet dat die onderwyser dit van hulle verwag. Die kroniese afknouer bedrieg die opvoeder en maak seker dat die teiken nooit weer sal verklik nie. Intervensie ten opsigte van hierdie afknouers is 'n probleem, omdat die afknouery “*ondergronds*” plaasvind (Elliott, 2002:5).

Die afknouer-teiken

Buiten die rolle van die afknouer en die teiken, word die afknouer-teiken se rol ook in die literatuur genoem. Die afknouer-teiken is leerders wat beide afknouers en teikens van afknouery is en kan aggressief teenoor viktimisering reageer, daarom word hulle soms reaktiewe afknouers of proaktiewe (uittartende) teikens genoem (Holt, Finkelhor & Kantor, 2007:346; Smokowski & Kopasz, 2005:105).

(Willard 2005:34) beskryf die afknouer-teiken soos volg: dit kan soms moeilik wees om leerders wat hierdie rol vertolk te identifiseer, omdat dit wil voorkom asof hulle teikens van ander afknouers is. Die reaktiewe teiken kan 'n afknouer tot aksie uitlok, terugbaklei en dan aanspraak op selfverdediging maak. Hulle is hiperaktief, opvlieënd en emosioneel reaktief. Hulle is geneig om die afknouers te terg, te irriteer en tot 'n geveg uit te lok en probeer om terug te veg wanneer hulle beledig of aangeval word. Die afknouer-teiken loop die gevaar om voortdurend sosiale en gedragsprobleme wat sosiale afsondering, mislukking in die skool, rook en drink insluit, te openbaar.

Sullivan *et al.* (2005:16,170) beklemtoon dat dit moeilik is om empatie met die afknouer-teikens te hê wanneer hulle self afgeknou word, omdat hulle ander leerders soms genadeloos afknou. Volgens die navorsingsresultate van Holt *et al.* (2007:355) is daar bevind dat die afknouer-teikens hoë vlakke van viktimisering in vier van die Juvenile Victimization Questionnaire (JVQ) modules byvoorbeeld tradisionele misdaad (steel), kindermisdaad, maats en sibbe afknouery en seksuele viktimisering, toon.

Andreou (2001:1) het gevind dat die verskil tussen afknouers, teikens en die afknouer-teikens, hulle lae vlak van sosiale aanvaarding en hul hoë vlak van Machiavellisme en negatiewe selfagting is. Die afknouer-teikens is leerders wat volgens Olweus (2006:43) die meeste deur die model-effek beïnvloed word en nie 'n natuurlike status onder hulle maats het nie en hulle dus sal wil laat geld.

Die impulsiewe afknouer

Jong kinders is veral geneig om impulsiewe afknouers te wees. Hulle gedrag is impulsief omdat hulle nie dink voordat hulle optree nie. Die gedrag word nie vooraf beplan en vind nie deurgaans plaas nie. Hulle sal iemand wat hulle versondig oënskynlik sonder rede aanval, selfs al is die ander persoon groter of sterker as hulle. Die gedrag kan moontlik aangeleer wees (Lines, 2008:71).

Die reaktiewe afknouer

Volgens Lines (2008:71) is reaktiewe afknouery soortgelyk aan impulsiewe afknouery, omdat dit reaktief van aard is en die enigste rede daarvoor selfverdediging is. Jong kinders tree reaktief op wanneer hulle vir 'n tydperk deur 'n bepaalde persoon afgeknou word. Die perke van hulle verdraagsaamheid word oorskry en hulle tree dan uit frustrasie op. Wanneer 'n kind se stresvlakke 'n hoogtepunt bereik het, kan hy reageer deur óf onderdanig te wees, óf te oorreageer om hom te verdedig.

Anderson (2011:135.136) identifiseer ook die volgende tipes afknouers:

Fisieke afknouers

Die fisieke afknouers is betrokke by die maklikste herkenbare tipe van afknouery. Hulle is aksie-georiënteerd en kan hulle teikens hardhandig afknou deur byvoorbeeld te skop, te stamp of te slaan en ook hulle besittings te steel of te beskadig.

Verbale afknouers

Verbale afknouers maak van woorde gebruik om hulle teikens te verneder of te benadeel. Dié afknouers maak van kwetsende name, beledigings, rassistiese aanmerkings en aanhoudende gespot gebruik om hulle teikens verbaal af te knou.

Sosiale of verhoudingsgerigte afknouers

Afknouers wat op hierdie manier afknou probeer om hulle maats te oortuig om die teiken by die groep se sosiale aktiwiteite uit te sluit. Hulle kan ook deur middel van verbale afknouery byvoorbeeld deur gerugte te versprei of te skinder, hulle teiken bykom.

Rassistiese / etniese / kulturele afknouers

Afknouers in hierdie kategorie behandel ander mense negatief as gevolg van hulle ras, etniese agtergrond of velkleur. Afbrekende rassistiese taalgebruik of grappe ten koste van die teikens is deel van hulle strategie.

Die bende-afknouers

Colorosa (2004:18,19) dui aan dat afknouers ook in bendes kan funksioneer en wys op die volgende: bende-afknouers is nie 'n groep vriende nie, maar 'n strategiese alliansie wat na mag, beheer, dominansie, onderwerping en om hulle doel te bereik, strewe. Aanvanklik het die individu by die bende aangesluit om deel daarvan te wees en om gerespekteer en beskerm te word. Uiteindelik veroorsaak hulle toegewydheid aan die groep dat hulle ander persone se

lewens minag, en dat hulle die geweld wat hulle aan andere toedien en die gevolge daarvan, misken. Hoe hechter hulle bande met die groep word, hoe meer word ander persone se lewens geminag en word die impak van die geweld en die gevolge daarvan misken. Hierdie bende-afknouers het min empatie met hulle teikens en toon ook min berou oor hulle dade.

Kuber- of elektroniese afknouers

Kuberafknouers maak van die nuutste vorms van afknouery gebruik. Die elektroniese tegnologie stel dié tipe afknouer in staat om deur middel van die verskillende tegnologiese modaliteite hulle teikens anoniem te verneder of te beledig.

2.7.3.2 Die teikens

Jones (2002:27) se definisie van 'n teiken lui soos volg: *“The victim is on the receiving end, repeatedly, defencelessly and typically without a champion.”*

2.7.3.2.1 Algemene kenmerke van teikens

Teikens is die ontvangers van die afknouer se treitering en viktimisering (Smokowski & Kopasz, 2005:103). Afknouers kies gewoonlik teikens wat min sosiale ondersteuning het en let op na sekere eienskappe van die teikens wat hulle (die afknouers) tot hul voordeel kan gebruik. Wanneer die afknouer nie iets vind wat die teiken anders maak nie, dink hulle iets uit (Davis & Davis, 2007:10). Sullivan *et al.* (2005:17,18) noem die volgende faktore wat tot die teiken se kwesbaarheid bydra: Enige persoon wat nie die ondersteuning van 'n groep het nie, kan 'n teiken van afknouery wees. Leerders wat van skole verwissel is baie kwesbaar omdat hulle van rolle kan verander. In die een omgewing kan hulle selfversekerd optree, maar in 'n ander omgewing baie kwesbaar wees. Leerders wat om die een of ander rede “*anders*” as die res is, kan as gevolg van hulle andersheid deur die portuurgroep verwerp word.

Die teiken beleef die afknouery asof hulle vir die optrede, as gevolg van hulle andersheid en onbevoegdheid, verantwoordelik was. Mettertyd kry hulle selfwaarde 'n knou en ervaar hulle depressie. Die depressiewe toestand kan vererger en kan selfs tot selfbesering, of selfmoord van die teiken lei. Die gevoel van hulpeloosheid en hopeloosheid kan so oorweldigend wees dat die leerder weier om skool toe te gaan, wat weer tot swak akademiese prestasie en 'n verdere gevoel van mislukking aanleiding gee.

2.7.3.2.2 Die verskillende tipes teikens

Olweus (2006:32) het twee tipes teikens geïdentifiseer, te wete die passiewe of onderdanige teiken en die provokatiewe of uitdagende teiken.

Die passiewe of onderdanige teiken

Die passiewe teiken kan volgens Olweus (2006:32) een of meer van die volgende eienskappe besit:

- Hulle is in die algemeen meer angstig en onseker as ander leerders, besit min selfvertroue en het 'n lae selfbeeld.
- Hierdie teikens is stil, teruggetrokke, versigtige en sensitiewe leerders wat maklik in tranes uitbars (veral in die laer grade).
- Die passiewe teiken is eensaam, want hulle het dikwels min of geen vriende nie en is sosiaal deur die portuurgroep afgesonder.
- Hulle openbaar 'n negatiewe houding teenoor geweld, is bang om seer te kry, of dat hulle hulself sal seermaak.
- In die geval van die seuns neig hulle om fisiek kleiner as hulle klasmaats te wees.
- Die passiewe teiken vind dit moeilik om hom te laat geld.
- Hierdie leerders assosieer makliker met volwassenes as met hulle portuurgroep.
- Die passiewe teiken is nie aggressief of uitdagend soos die provokatiewe teiken wat die afknouer tot negatiewe optrede uitlok of uittart nie.

Die provokatiewe (uittartende of uitlokkende) teiken

Provokatiewe teikens word as leerders beskou wat 'n kombinasie van beide angstige en aggressiewe gedragspatrone toon. Leerders wat in hierdie groep val ondervind probleme met konsentrasie en tree sodanig op dat hulle ergernis en spanning veroorsaak. Dit is daarom nie vreemd dat hulle gedrag 'n negatiewe reaksie by die res van die klas uitlok nie (Olweus, 2006:38).

Beane (2009:185) beweer dat ongeveer 15 tot 20% teikens in die provokatiewe teikengroep val en beklemtoon die volgende eienskappe van hierdie leerders: provokatiewe teikens word meer dikwels en deur meer maats afgeknou as passiewe teikens. Hulle is rusteloos, lomp, onvolwasse en sonder geesdrif. Party van die leerders kan hiperaktief, woelig, impulsief en rusteloos wees, alles faktore wat tot hulle uitlokkende gedrag bydra. Van die leerders kan probleme met lees- en skryfvaardighede ervaar. Weens hulle irriterende gedrag is party van hulle nie gewild onder hulle maats, of onderwysers nie.

Lawson (1994:23) beklemtoon dat die provokatiewe teiken, in teenstelling met die passiewe teiken afknouery deur sy optrede aanhits en vervolgens weerstand bied wanneer hy geterg of afgeknou word. Volgens Sullivan *et al.* (2005:18.19) tree die provokatiewe teiken doelbewus op

om ander persone rondom hom te irriteer. Deur die aandag sodoende op hulleself te vestig, verkry hulle ten minste aandag, al is dit negatief.

Elliott (2002:6.7) het ook die volgende twee tipes teikens geïdentifiseer te wete die lewenslange teiken en die kroniese teiken.

Die lewenslange teiken

'n Klein groepie leerders kan as lewenslange teikens beskou word. "*Lewenslank*" verwys na die tydperk wat die afknouery voortduur en nie na die betrokke sub-groep van teikens nie. Sommige leerders ontwikkel 'n teiken-denkwyse (mentaliteit) waarvolgens die teikenrol 'n permanente deel van hulle psige word (Elliott, 2002:6,7).

Die kroniese teiken

Die kroniese teiken is 'n individu wat deur die afknouer uitgesonder word, 'n situasie wat soms tot in die volwasse lewe kan voortduur. Die kroniese teiken is gewoonlik intelligent, sensitief en kreatief, maar het 'n gebrekkige sin vir humor. Hierdie leerder is geneig om vurig en ernstig te wees.

'n Klein groepie kroniese teikens is dikwels ook teikens van ander soorte mishandeling en het heelwat met die kroniese afknouer gemeen. Sommige van die kroniese teikens val in die afknouer-teiken kategorie (Elliott, 2006:7). Volgens Sullivan *et al.* (2005:18) toon die kroniese afknouer al die eienskappe van 'n teiken.

Navorsers soos Farrington (1993:73) en Olweus (1993:32) beweer dat sommige van die kroniese teikens aanstootlik en uitdagend optree, omdat hulle hanteringstrategieë aggressiewe reaksie op afknouery insluit. Volgens Harachi, Catalano en Hawkins, (1999:27) is die meerderheid kroniese teikens passief en verdedig nie hulself nie. Die provokatiewe sowel as die passiewe kroniese teikens neig om net soos ander teikens angstig en onseker te wees. Hierdie houding veroorsaak dat die afknouers hulle as 'n maklike prooi sien.

2.7.3.2.3 Waarom teikens afgeknou word

Daar bestaan verskillende redes waarom leerders teikens van afknouery is (Parsons, 2006:11):

- Wanneer 'n nuweling in die skool sonder vriende of bondgenote is, kan dit die aandag van die afknouer trek.
- Weens jaloesie omdat die teiken suksesvol in sy skoolprestasies is.
- Die kwesbaarheid van die teikens soos byvoorbeeld fisieke of sosiale onbeholpenheid, fisieke of psigiese gestremdheid, seksuele oriëntasie en etniese, kulturele of sosio-ekonomiese ongelykhede kan redes vir afknouery wees.

- Wanneer die afknouer gewild, aantreklik en invloedryk is, kan iemand met dieselfde kwaliteite geteiken word uit vrees vir moontlike kompetisie.
- Teikens is bang dat die afknouery sal vererger as hulle daaroor praat en meen dat daar in elk geval niks aan gedoen sal word nie.

2.7.3.3 Die aanskouer

2.7.3.3.1 Definisie van die aanskouer

Die aanskouer word soos volg deur Twemlow, Fonagy en Sacco (2004:1) gedefinieer: *“The bystander is defined as an active and involved participant in the social architecture of school violence, rather than a passive witness.”*

Die aanskouers van afknouery het volgens Colorosa (2004:62) sekere keuses om te maak: hulle kan óf wegkyk, die voorval aanmeld, óf die afknouer ondersteun. Indien die aanskouer by die afknouery betrokke raak bestaan die moontlikheid dat hy uiteindelik ongevoelig sal raak en self ook 'n afknouer word. Sou die aanskouers besluit om net toe te kyk of die voorval te ignoreer, kan hy worstel met die besluit om die voorval te rapporteer of nie. Indien hy nie optree nie, kan sy gewete hom ten opsigte van sy morele verantwoordelikheid teenoor die teiken aankla (Colorosa, 2004:63).

Slonje, (2011:282, 288) beskryf aanskouers soos volg: Aanskouers doen gewoonlik niks nie behalwe om na die afknouery te kyk en sodoende die afknouer daardeur te ondersteun. Hulle vererger die situasie deur aanmerkings te maak wat daartoe kan lei dat die afknouery fisiek van aard kan word. Aanskouers hou die afknouery dop en lag daaroor, niemand help die teiken nie, al voel hulle jammer vir hom. Terwyl die aanskouers die voorval ignoreer kan dit gebeur dat van die deelnemers die teiken sal help indien hy 'n vriend van hulle is. Dit gebeur soms dat van die aanskouers die afknouer beveel om op te hou en partymaal wel die teiken help nadat die afknouery verby is.

2.7.3.3.2 Redes waarom die aanskouers nie die teikens help nie

Daar is volgens Colorosa (2004:67) vier redes waarom die aanskouers nie tydens die afknouery tussenbeide tree nie. Die aanskouer is bang om self seer te kry, bang dat hy die volgende teiken van die afknouer sal word en bang om iets te doen wat die situasie sal vererger. Laastens weet die aanskouer nie wat om te doen nie.

Afknoers word slegs toegelaat om afknouers te wees omdat die aanskouers hulle ondersteun. Die aanskouers het die mag om die afknou-dinamiek te verander indien hulle die teiken in plaas van die afknouer sou ondersteun (Sullivan *et al.*, 2005:20).

In hoofstuk drie word 'n breedvoeriger uiteensetting van die aanskouers se onderskeie rolle en betrokkenheid by afknouery beskryf.

2.8 'n TEORETIESE PERSPEKTIEF OP AFKNOUERY

Die ingewikkeldheid van afknougedrag vereis dat dit vanuit verskillende teoretiese perspektiewe bestudeer moet word ten einde hierdie verskynsel beter te kan verstaan. Vir die doeleindes van hierdie studie sal dit vanuit die bio-ekologiese sisteemteorie van Bronfenbrenner (2000) beskou word.

2.8.1 Bronfenbrenner se bio-ekologiese sisteemteorie

Bronfenbrenner het reeds in die 1970's die ontwikkeling van die individu vanuit 'n ekologiese perspektief beskou (Bronfenbrenner, 1979:3) en 'n model ontwikkel wat die direkte en indirekte invloede van die omgewing op die individu se funksionering verduidelik (Swart en Pettipher 2005:8,10). Volgens Bronfenbrenner (1979:3) vind die ontwikkeling van die individu in 'n ekologiese omgewing plaas wat uit 'n stel ineengeskakelde strukture of sisteme bestaan. Hy vergelyk die sisteme met 'n stel Russiese baboesjka-poppies, of skilpoppies, waarvan die een in die ander pas en elkeen met mekaar verband hou.

Ekologie behels die bestudering van die verhoudinge tussen die individu en sy omgewing ten opsigte van die individu se fisieke, psigologiese, sosiale en kulturele omgewings wat deur sosiale veranderinge beïnvloed word (Berns, 2010:32).

Sisteem dui op die beskouing dat 'n verskynsel nie in isolasie bestaan of bestudeer kan word nie, maar altyd binne interafhanklike kontekste. Die afknouverskynsel vind nie in isolasie tussen 'n afknouer en 'n teiken plaas nie, maar gebeur in 'n ingewikkelde sosiale sisteem tussen individue, portuurgroepe en die breër sosiale gemeenskap waarby die individu betrokke is (Espelage & Swearer, 2010:61).

Bronfenbrenner het sy ekologiese teorie verder tot 'n bio-ekologiese sisteemteorie verfyn. In hierdie teorie word al die sisteme (biologiese, psigologiese en gedragssisteme) asook die tydsraamwerk wat 'n invloed op die individu se ontwikkeling het, in berekening gebring (Bronfenbrenner, 2005:XIV, XV). *"In the bioecological model, development is defined as the phenomenon of continuity and change in the biopsychological characteristics of human beings, both as individuals and as groups."* (Bronfenbrenner & Morris, 1998:793).

Volgens Bronfenbrenner (2005:82) kan menslike ontwikkeling slegs verstaan word indien dit binne 'n tydswaardigheid oorweeg word, omdat die deurlopende konteks en verandering in die biologiese en psigologiese sisteme van die individu oor sy hele lewensduur plaasvind. Hierdie multidimensionele model van menslike ontwikkeling dui aan dat daar verskillende vlakke van interaktiewe sisteme is wat verandering, groei en ontwikkeling van die individu (fisiek, biologies,

psigologies, sosiaal en kultureel) tot gevolg het. Dit impliseer dat daar voortdurend verandering plaasvind en dat wat ook al in 'n sisteem gebeur, deur 'n ander sisteem geraak sal word (Nel, Nel & Hugo, 2012:11,12; Swart & Pettipher, 2005:10).

Nel, *et al.* (2012:12) noem dat Bronfenbrenner vier interafhanklike dimensies in sy model geïdentifiseer het, wat die kern vir die verstaan van menslike ontwikkeling, groei en gedrag binne 'n sosiale konteks vorm. Die dimensies sluit prosesse, persoonskenmerke, konteks en tyd in.

2.8.1.1 Interafhanklike dimensies

2.8.1.1.1 Prosesse

Prosesfaktore dui die interaksiepatrone aan wat binne 'n sisteem plaasvind. Dit behels die bepaalde vorm van interaksie tussen individu en die omgewing waarin hy hom bevind. Prosesfaktore word as die wesenlike van die model beskou en staan as proksimale prosesse bekend (Swart & Pettipher, 2005:13). Dit impliseer dat hulle op 'n gereelde grondslag oor 'n uitgebreide tydperk 'n invloed op die ontwikkeling van die individu en die omgewing uitoefen (Bronfenbrenner, 2005:6). Wanneer die een sisteem deur proksimale prosesse beïnvloed word, sal die gevolge daarvan ook na die ander sisteme oorspoel (Nel, *et al.*, 2012:11,12). Proksimale prosesse sluit volgens Donald, Lazarus en Lolwana, (2001:51) sisteme soos die gesin, skool, die portuurgroep en die plaaslike omgewing in, waarby die individu(e) in 'n naby een-tot-een interaksie met ander persone betrokke is. Die afknouerskynsel vind ook in 'n proksimale verhouding tussen die portuurgroeplede plaas.

Bronfenbrenner verduidelik volgens Donald, Lazarus en Lolwana (2010:40) dat interaksies wat in een-tot-een langtermyn verhoudings plaasvind, die heel belangrikste invloed op die vorming van blywende aspekte van ontwikkeling uitoefen (byvoorbeeld tussen 'n ouer en kind, 'n onderwyser en 'n leerder of 'n kind en sy maat).

'n Begrip van die proksimale prosesse se interaksie met die omgewing vorm 'n belangrike grondslag vir die verstaan van die afknouerskynsel. Vanuit 'n bio-ekologiese perspektief beskou, kan proksimale prosesse nie op eie houtjie effektiewe ontwikkeling genereer nie. Dit moet ook deur die persoons-faktore en kontekste gelei word (Swart & Pettipher, 2011:12).

2.8.1.1.2 Persoonsfaktore

Persoonsfaktore is hoofsaaklik biologies gegrond en beïnvloed die proksimale prosesse en ontwikkelingsuitkomst. 'n Beskrywing van die besondere verhouding tussen die afknouer, teiken en aanskouer verg dat die drie tipes persoonsfaktore wat volgens Nel, *et al.* (2012:14) in

die bio-ekologiese model geïdentifiseer is, te wete gedragsneigings, bio-ekologiese hulpbronne en persoonlikheidseienskappe oorweeg moet word.

Gedragsneigings

Hierdie persoonsfaktore dui op die gedragsneigings wat proksimale prosesse kan mobiliseer, hulle werking kan ondersteun, inbreuk maak op, beperk of selfs voorkom, byvoorbeeld aggressie, gewelddadigheid, impulsiwiteit, afleibaarheid, onsekerheid, skaamheid, onsimpatiekheid, nuuskierigheid en hoe om op die inisiatief van die individu wat die afknouery begin (die instigeerder), te reageer (vgl. par. 3.5.1.4). By afknouery speel al die genoemde gedragsneigings 'n belangrike rol. 'n Voorbeeld van hierdie gedragneigings sluit onder meer die volgende in: aggressie en gewelddadigheid van die afknouer, die onsekerheid en skaamheid van die teiken en die nuuskierigheid en 'onsimpatiekheid' van die aanskouer (vgl. paragrawe 2.5.4.1.8; 2.7.3.2.3; 5.4.3.3.2).

Bio-ekologiese hulpbronne

Bio-ekologiese hulpbronne sluit die individu se bates en tekortkominge ten opsigte van bio-ekologiese hulpbronne in en beïnvloed die individu se vermoë om doeltreffend aan die proksimale prosesse deel te neem. Die bates dui op die vermoëns, kennis, vaardighede en ervaring of belewenisse van die individu. Tekortkominge verwys na aspekte soos genetiese defekte, gebreke of breinbeserings van die individu. Hierdie faktore kan ook 'n deurslaggewende rol by afknouery speel. Leerders wat opvallend “*anders*” voorkom, is dikwels die teikens van afknouery weens, onder andere, hulle steurende gedrag soos Aandaggebreks-hiperaktiwiteitsindroom, (AGHAS) en Oppositional Defiant Disorder (ODD) Kinman, (2012), begaafdheid (Webb, Gore, Amend & De Vries, 2007:147), liggaamlike gestremdhede, verstandelike gestremdhede, oorgewig en seksuele oriëntasie (homofobie) (Cowie & Jennifer, 2008:12,13; Parsons, 2005:23; Sullivan, 2011:50-52; SunWolf, 2008:63, 64).

Persoonlikheidseienskappe

Persoonlikheidseienskappe verwys na die persoonskenmerke wat positiewe of negatiewe reaksies van persone in die sosiale omgewing kan aanmoedig of ontmoedig (byvoorbeeld hiperaktiwiteit teenoor passiwiteit). Met ander woorde, hier word na opsigtelike persoonskenmerke verwys wat die persoon kwesbaar vir afknouery, soos in die geval van provokatiewe teikens, kan maak.

2.8.1.1.3 Stelsels van oortuiging

Hierdie oortuigingstelsels is konteksgebonde en spoor die persoonlike eienskappe wat van 'n bepaalde kultuur en op 'n bepaalde tydstip afhanklik is, aan. Volgens Swart en Pettipher (2012:14) kom daar gedeelde patrone en persoonlikheidseienskappe binne die makro-, mikro- en eksostelsels voor, byvoorbeeld dieselfde geloofstelsel en sosiale en ekonomiese hulpbronne. Skole in Suid-Afrika sluit 'n verskeidenheid leerders van verskillende ras- en kultuurgroepe in. Hierdie verskille kan tot kulturele misverstande lei wat agterdog, wantroue en vyandigheid tot gevolg kan hê (Irvine, 1990:26) en afknouery kan veroorsaak. Pillay (2004:7) se navorsingsbevinding stem hiermee ooreen.

2.8.1.1.4 Tyd

Tyd verwys na die tydsraamwerk waarbinne veranderinge tydens die individu se volwassewording plaasvind asook na die veranderinge in die omgewings. Die tipe afknouery verander namate die kind ontwikkel (vgl. par. 2.5.6: *Die kontinuum van aggressiewe gedrag*). Proksimale prosesse sal oor 'n tydperk waar die omgewings onstabiel en onvoorspelbaar is, verminder. Volgens Swart en Pettipher (2012:14) is dit van belang om groot veranderinge, wat oor 'n tydperk in die samelewing plaasvind, te verstaan en veral die verwickelinge wat dit op die gemeenskap gaan hê. Ofskoon proksimale prosesse die potensiaal vir verdere ontwikkeling en veranderinge het, kan dit ook leer en ontwikkeling belemmer. Afknouery kan veroorsaak dat die leerders wat daarby betrokke is se skoolprestasies daaronder ly. Dit kan ook hulle sosiale ontwikkeling strem (vgl. par. 2.8.4.1.5). Die tydsaspek is belangrik, omdat die eersgenoemde drie faktore oor 'n tydperk verander as gevolg van die individu se rypwording en die veranderings in die omgewings (Donald *et al.*, 2010:40).

Bronfenbrenner beskou tyd as 'n belangrike dimensie in die sosiale konteks en voorsien 'n omvattende beskrywing ten opsigte van mikro-tyd, meso-tyd en makro-tyd (Swart & Pettipher, 2005:15). Afknouery word nie tot ouderdom, geslag of tyd beperk nie en kom reeds by voorskoolse kinders voor (Mukunga, 2010:280) en kan tot in volwassenheid strek (Pepler & Craig, 2000:5). Hier is dit veral van belang om op die omskrywing van afknouery te let, wat daarop dui dat een van die elemente van afknouery behels dat die gedrag oor 'n tydperk heen voorkom (vgl. par. 2.2.1).

- Mikro-tyd verwys na die kontinuïteit teenoor diskontinuïteit binne die voortgesette episodes van proksimale prosesse.
- Meso-tyd dui die periodieke aard van hierdie episodes oor breër tydsintervalle soos dae en weke aan.

- Makro-tyd spits toe op die veranderende verwagtinge en gebeure wat in die groter gemeenskap plaasvind, beide binne en oor die generasies heen soos hulle 'n invloed uitoefen op, of beïnvloed word deur die prosesse en uitkomst van menslike ontwikkeling gedurende die lewensduur van die individu. Longitudinale studies oor afknouery het getoon dat die afknouer wat as kind ander afgeknou het selfs in die volwasse lewe 'n afknouer gebly het.

Afknouery, gesien vanuit die bio-ekologiese sisteem-model, behels dat afknou-interaksies nie slegs vanweë die individuele persoonskenmerke van die afknouers plaasvind nie, maar ook as gevolg van die handeling van die persone in hulle omgewing. Dit sluit die optredes van die portuurgroep, die onderwysers en ander volwassenes by 'n skool, die fisiese karakter van die skoolterrein, gesinsfaktore, kulturele faktore en selfs die samelewingsfaktore in (Swearer & Doll, 2001:10).

Bronfenbrenner se ekologiese model word as 'n voorbeeld van 'n multidimensionele model van menslike ontwikkeling beskou (Swart & Pettipher, 2005:10). Hierdie model bestaan uit veelvuldige vlakke van onderlinge verbintenisse van die omgewingsisteme. Die teorie stel voor dat die ontwikkeling van die individu in 'n dinamiese en voortdurend veranderende omgewing, wat 'n direkte invloed op die individu het, beskou moet word. Elkeen van hierdie vlakke verteenwoordig 'n ander aspek van die omgewing en oefen 'n sterk invloed op die ontwikkeling van die individu uit (Keenan & Evans, 2010:35).

Verder is Bronfenbrenner se bio-ekologiese model op die volgende vier basiese sisteme gegrond:

- Die mikro-sisteem of die onmiddellike sosiale omgewing, byvoorbeeld die rolle, verhoudings en aktiwiteite van die betrokkenes;
- Die meso-sisteem of sosiale omgewing wat 'n indirekte impak op ontwikkeling het, byvoorbeeld die ouers se werkstoestande en -omgewing, die skool en vriendekring in die skool;
- Die ekosisteem wat gebeure wat die individu beïnvloed insluit, byvoorbeeld die ouers se vriende, die aktiwiteite van die onderwysers by die skool;
- Die makro-sisteem wat na die reëlmatighede in die mikro- meso- en ekosisteme verwys, byvoorbeeld sosio-ekonomiese status wat in die kultuur as 'n geheel voorkom (Espelage & Swearer, 2010:61,62); en
- Die kronosisteem wat na die ontwikkelende tydsraamwerk wat oor al die sisteme strek en die individu beïnvloed, verwys, byvoorbeeld die kultuur, politiek en ekonomie (Berns, 2010:18).

Die verskillende sisteme sal vervolgens bespreek word.

2.8.2 Die bio-ekologiese sisteme

2.8.2.1 Die mikro-sisteem

Bronfenbrenner beskryf die mikro-sisteem soos volg (Lerner 2005:xvii): “... *a pattern of activities, social roles, and interpersonal relationships experienced by the developing person in a given face-to-face setting with particular physical, social, and symbolic features that invite, permit, or inhibit engagement in sustained, progressively more complex interactions with, and activity in, the immediate environment.*”

Die mikro-sisteem verteenwoordig die onmiddellike konteks en die gesinsomgewing (fisieke, sosiale en psigologiese) waarin die individu funksioneer. Die biologiese en psigologiese kenmerke van die individu, soos byvoorbeeld ouderdom, ras, geslag en temperament kan volgens Ward (2007:14) ’n invloed op die individu se interaksie met die proksimale prosesse uitoefen. Aanvanklik bestaan die individu se lewe in die mikro-sisteem grotendeels uit die daaglikse interaksie met die gesinslede. Soos die individu ouer word, kring sy leefwêreld in die mikro-sisteem wyer uit en ’n komplekse wisselwerking vind tussen die individu en die omgewing plaas. Die sisteem word deur ’n patroon van waarneembare aktiwiteite gekenmerk en sluit ’n voortdurende een-tot-een konteks met ander persone in, wat mekaar wedersyds op ’n bepaalde tydstip beïnvloed (Berns, 2010:32; Santrock, 2010:33; Swart & Pettipher, 2011:14). Die ingesteldheid en opvoeding van die ouers oefen ’n invloed op die kind se gedrag uit. Indien die ouers geneig is om negatief op te tree en geweld te gebruik, kan die kinders die gedrag aanleer en ander kinders afknou.

Die mikro-sisteem speel ’n belangrike rol in die navorsing oor afknouery, omdat die afknouer, teiken en aanskouer reeds in die naby omgewing deur verskillende interaksies met verreikende gevolge beïnvloed kan word. Die gevolge van afknouery op die verskillende vlakke word later in die hoofstuk breedvoerig bespreek.

2.8.2.2 Die meso-sisteem

Die meso-sisteem word soos volg deur Bronfenbrenner (2005:146) gedefinieer: “*The mesosystem comprises the linkages and processes taking place between two or more settings containing the developing person (e.g., the relations between home and school, and workplace). In a mesosystem is a system of microsystems.*”

Die meso-sisteem het dus op die intermediêre onderlinge verhoudings betrekking wat die interaksie tussen die mikro-sisteme, waarin die individu ontwikkel, beïnvloed (Berns, 2010:32). Wanneer die bio-ekologiese benadering in hierdie navorsing op afknouery toegepas word, is dit veral belangrik om in gedagte te hou dat beïnvloeding nie slegs in een rigting plaasvind nie, en behels dat nie net die mikro-sisteme beïnvloed word nie, maar ook die ander sisteme in die

afknouroete (vgl. par. 2.7.2). Sullivan *et al.* (2005:21,22) vergelyk die uitwerking van afknouery in die sosiale konteks met die kabbeling van water wanneer 'n klip in 'n dam gegooi word. Die kabbelings wat van binne na buite uitkring verteenwoordig die interaksie tussen rolspelers in afknouery te wete, die afknouer, die teiken, die aanskouer, die ouers en persone by die skool en in die samelewing. Die afknou-insident verteenwoordig die binneste sirkel. Die rimpels of kabbelings dui op die mikro-sisteme wat hoofsaaklik die wisselwerking tussen die verskillende mikro-sisteme behels en die invloed wat die interaksie op die individu meebring (Ward, 2007:12). Kinders wat in huise grootword waar daar geen warmte, dissipline en respek vir ander persone bestaan nie, kan hierdie aangeleerde gedrag in die skool toepas en selfs by bendes in die gemeenskap betrokke raak. Die grense tussen die sisteme is semi-deurlaatbaar en laat terloopse interaksies toe. Gevolglik kan afknouery in die skool dus deur die wisselwerkende faktore op verskeie vlakke van die sisteme veroorsaak word (Moore, 2003:427).

2.8.2.3 Die ekso-sisteem

Bronfenbrenner definieer die ekso-sisteem soos volg: *“The exosystem encompasses the linkage and processes taking place between two or more settings, at least one of which does not ordinarily contain the developing person, but in which events occur that influence processes within the immediate setting that does contain that person (e.g., for a child, the relation between the home and the parent’s workplace; for a parent, the relation between the school and the neighbourhood group.)”* (Bronfenbrenner, 2005:148).

Die ekso-sisteem dui op een of meer omgewings waarby die individu nie direk as 'n aktiewe deelnemer betrokke is nie, maar wat wel 'n beduidende invloed op die ontwikkelende individu(e) en die mense met wie hulle 'n naby-verhouding het, uitoefen (Keenan & Evans, 2010:37; Ward, 2007:18). Die ekso-sisteem sluit onder andere die ouers se beroepe, die media, die onderwyssisteem, die skoolbeheerliggaam, die skool se afknoubeleid, die gesondheidsdienste, die plaaslike regering of die ouers se sosiale ondersteuningsnetwerk in (Berger, 2003:3; Berns, 2010:23). Ofskoon die individu nie direk in die ekso-sisteem betrokke is nie, kan besluite wat deur die instellings wat direk betrokke is en veranderinge meebring, die individu positief of negatief beïnvloed (Bronfenbrenner, 2005:46,47). Leerders wat die kurrikulum as sinloos en betekenisloos ervaar of dit as nie van toepassing op hulle toekomstige beroep beskou nie, kan volgens Prinsloo en Gasa (2011:494) hulle van die onderrig daarvan distansieer en ontoepaslike gedrag openbaar.

2.8.2.4 Die makro-sisteem

Die makro-sisteem se definisie volgens Bronfenbrenner lui soos volg: *“The macrosystem consists of the overarching pattern of micro-, meso-, and exosystems characteristic of a given*

culture, subculture, or other extended structure, with particular reference to the developmentally instigative belief systems, resources, hazards, lifestyles, opportunity structures, life course options, and patterns of social interchange that are embedded in such overarching systems.” (Bronfenbrenner, 2005:101).

Die makro-sisteem dui op die breë, verder verwyderde, maar steeds invloedryke sisteem binne 'n bepaalde land, streek, provinsie of gemeenskap. Die sisteem is volgens Keenan en Evans (2010:37) die oorkoepelende ideologieë, waardes, wette en gewoontes van 'n gegewe kultuur. Vergelykings tussen kulture skep 'n moontlikheid om uiters belangrike inligting ten opsigte van die uitwerking wat kulture op ontwikkeling het, te verskaf (Keenan & Evans, 2010:37). Genoemde faktore kan veral, wanneer demokrasie en insluiting betrokke is, (Swart & Pettipher, 2011:14,15) 'n effek op die aanskouer se belewing van afknouery in 'n multikulturele skool hê. Die wisselwerking tussen die verskillende sisteme kan tot die ontwikkeling of afbreking van die individu lei.

2.8.2.5 Die krono-sisteem

Die krono-sisteem weerspieël die verloop van tyd en die gepaardgaande veranderings in beide die ontwikkelende individu(e) in die sisteme waarin hulle betrokke is. Betekenisvolle gebeure kan 'n verskeidenheid invloede op die individu meebring. Voorbeelde hiervan is afknouery en aanrandings by skole, wat vereis dat daar strengere sekuriteitsprosedures by skole in werking gestel word asook beleide en afknouvoorkomingsprogramme waardeur leerders vir oortredings geskors word – alles faktore wat daarop dui dat skoolveiligheid in gedrang gekom het (Ward, 2007:13; Berns, 2010:34; News24: “How safe are our kids at school?”, 2013).

Die verskillende sisteme beskryf die omgewing waarbinne die individu(e) ontwikkel. Dit dui ook die uitwerking van die risiko- en bufferfaktore aan wat die soort gedrag wat die individu aanleer, kan beïnvloed. Die oorsake van afknouery wat in die verskillende sisteme kan voorkom en sodoende die gedrag van die ontwikkelende individu(e) kan beïnvloed, word vervolgens beskryf.

2.8.3 Moontlike oorsake van afknouery soos vanuit Bronfenbrenner se bio-ekologiese model beskou

Navorsers dui tans aan dat afknouery nie slegs aan een enkele oorsaak toegeskryf kan word nie, maar dat daar 'n kombinasie van meervoudige risikofaktore as bydraende oorsake tot afknougedrag bestaan. Risikofaktore wat oorsaaklik tot afknouery kan wees sluit individuele eienskappe, gesin-, portuurgroep-, skool-, samelewing- en omgewingsfaktore in (Cohn & Canter, 2003:1; Feindler & Weisner, 2006:354; Limber, 2002:8).

Van der Merwe en Dawes (2007:99) maak die volgende stelling: die moontlikheid bestaan dat ernstige, kroniese en gewelddadige anti-sosiale gedrag kan ontwikkel wanneer meervoudige

risikofaktore in die afwesigheid van bufferfaktore, voortdurend oor 'n hele aantal sosiale kontekste en ontwikkelingsstadia teenwoordig is. Bufferfaktore is faktore in die omgewing wat risikofaktore kan uitskakel en/of verminder (Centers for Disease Control and Prevention, 2011:2). Navorsers beskou die invloed van sekere risikofaktore wat die oorsaak van afknouery is en bufferfaktore wat dit kan uitskakel of voorkom, as belangrik by die identifisering van moontlike oorsake van afknouery (Ward, 2007:14; C.A.R.E.S., 2013:2). Wanneer intervensiestrategieë en afknouvoorkomingsprogramme ontwikkel word, moet die dinamiek en die onderlinge verband tussen die twee faktore in berekening gebring word (C.A.R.E.S. 2013:1). Die bio-ekologiese model van Bronfenbrenner (2005:107-157) neem in aanmerking dat elke persoon binne-in 'n netwerk van individuele, gesin-, samelewings- en gemeenskapsverbande funksioneer. Ten einde moontlike oorsake van afknouery te ondersoek sal dié faktore aan die hand van Bronfenbrenner (2005) se model geïdentifiseer en beskryf word.

2.8.3.1 Individuele risikofaktore

Individuele risikofaktore is die gedragswyses of persoonseienskappe wat die individu se risiko vir afknouery, of weerstand daarteen, kan beïnvloed. Farrington en Baldry (2010:14) beskryf individuele risikofaktore soos volg: *“Individual risk factors are defined as factors that are characteristics of individuals, including age, gender, aggressiveness, intelligence, impulsiveness, personality, empathy, self-esteem and biological factors.”*

Alhoewel individuele risikofaktore van gesin-, portuurgroep-, skool-, sosio-ekonomiese-, samelewings- en gemeenskapsfaktore onderskei kan word, vind 'n onderlinge beïnvloeding van al die faktore binne 'n sistemiese raamwerk plaas.

2.8.3.2 Biologiese faktore

Geslag

Verskillende tipes afknouery word reeds op die ouderdom van vier jaar by seuns en meisies onderskei (Macintyre, 2008:18). Seuns is meer geneig om fisieke vorms van afknouery toe te pas (Prinsloo & Naser, 2007b:50), terwyl meisies van indirekte, manipulerende vorms van afknouery gebruik maak (Björkqvist, 1994:178). Liggaamlike krag speel 'n belangrike rol as 'n oorsaak van afknouery by seuns, omdat fisieke krag die seun se gewildheidstatus tussen sy maats kan bepaal. Fisieke krag kan ook vir die teken as 'n buffer teen viktimisering dien (Olweus, 2006:37,38). Omdat meisies fisiek swakker as seuns is, is hulle geneig om reeds van jongs af fisieke vorms van afknouery te vermy en ander metodes om af te knou ontwikkel. Dit sluit byvoorbeeld skinder, verspreiding van gerugte en sosiale uitsluiting in (Björkqvist, 1994:178).

Ouderdom

Ouderdom is 'n ander individuele sleutelrisikofaktor. Hoe jonger die kinders 'n aggressiewe gedragspatroon ontwikkel, hoe groter is die moontlikheid dat hulle daarmee sal voortgaan (Ward, 2007:15). Aggressiewe gedrag wat by seuns tussen die ouderdomme van ses en nege jaar gevestig is, kan volgens Olweus (2006:36), tot gevolg hê dat die persoon reeds ten minste een kriminele oortreding teen die ouderdom van 24 jaar begaan.

Oorerflikheidsfaktore

Alhoewel daar nie 'n bepaalde geen geïdentifiseer kan word wat tot afknouery lei nie, toon navorsing aan dat daar wel genetiese risikofaktore bestaan wat moontlik aanleiding tot afknouery kan gee. Anti-sosiale gedragseigings kan, volgens Loeber en Pardini (2008:249), aan oorerflikheid gekoppel word. Beaver, DeLisi, Vaughn en Barnes (2010:130) dui aan dat manlike draers van die MAOA genotipe (Monamine oxidase) die gevaar loop om by bendes betrokke te raak en as bendelid wapens, ten tye van bakleiery, te gebruik.

Toenemende navorsingsbevindinge toon dat daar 'n neurologiese en genetiese grondslag vir Aandaggebreks-hiperaktiwiteitsindroom, (AGHAS) en Oppositional Defiant Disorder (ODD) is (AACAP, 2007:896; Medifocus, 2010). AGHAS word met klaskamerontwrigting en die verminderde weerstand teen uittarting of uitlokking deur maats geassosieer (Frankel & Feinberg, 2002:125) en is veral op teikens wat vinnig reageer van toepassing. Farrington en Baldry (2010:11) beskou hiperaktiwiteit, impulsiwiteit en 'n lae affektiewe empatie as die belangrikste individuele risikofaktore (of groep risikofaktore) wat met afknouery verband hou. Carrasco, Baker, Tremblay en Vitaro (2006:1318) vermeld dat impulsiwiteit die risiko vir die ontwikkeling van 'n anti-sosiale gedragstrajek, soos byvoorbeeld fisieke aggressie, tussen die ouderdomme 11 tot 17 jaar verhoog.

2.8.3.3 Psigologiese faktore

Kinders wat reeds voor puberteit aggressiewe en misdadige gedrag vertoon (Eisenbraun, 2007:463; Hawkins, Herrenkohl, Farrington, Brewer, Catalano, Harachi & Cothorn, 2000:2) wat dikwels aan 'n algemene gebrek van selfgerigtheid gekoppel word (Sutherland & Shepherd 2002:439), kan 'n verdere faktor vir moontlike afknouery wees.

Depressie en angstigtheid (Prinsloo & Neser 2007b:53), 'n oordrewe gevoel van verwerping en isolasie, sosiale ontrekking, die onvermoë om 'n ander se standpunt in te sien, en die onwilligheid om eie standpunt in te neem, 'n inherente gevoel van ontoereikendheid, onbeheersende woede en onverdraagsaamheid, (Eisenbraun, 2007:462) word ook as oorsake van afknouery aangedui. Die individu se negatiewe persepsie van selfbeheer, self-effektiwiteit, kognitiewe vermoëns en sosiale probleemoplossingsvaardighede kan sy hantering van, en die

daaropvolgende uitdrukking van geweld beïnvloed (Jimerson, Morrison, Pletcher & Furlong, 2006:12). Individue wat laasgenoemde risikofaktore openbaar word dikwels as afgunstig, uitdagend, wantrouig, soekend na aandag, gewildheid, aanspraak, beheer en mag beskryf (Parault, Davis & Pelligrini, 2007:149).

Verdere psigologiese risikofaktore wat oorsaaklik kan wees dat die teiken afgeknou word, is: 'n lae selfagting, swak sosialiseringvermoëns, angstigheid of depressiwiteit, leergestremdheid en om as “*anders*” deur maats beskou te word (Kinman, 2012:11).

Oortuigings en houdings

Hawkins *et al.* (2000:2) voer aan dat oortuigings en houdings ook afwykende, of anti-sosiale gedrag kan bevorder. Oneerlikheid, anti-sosiale oortuigings, positiewe houdings teenoor geweld en vyandigheid teenoor die polisie is as risikofaktore vir toekomstige gewelddadige gedrag by seuns geïdentifiseer. Die afknouers se behoefte aan mag is sterker as hulle gevoel van empatie, daarom sal hulle ander seermaak of benadeel om mag te bekom (Coyne, 2011:11).

2.8.4 Die mikro-sisteem

2.8.4.1 Moontlike oorsake van afknouery in die mikro-sisteem

Die mikro-sisteem verwys na die onmiddellike omgewing waarin die kind persoonlike belewenisse ervaar. Die huisgesin, dagsorgsentrum, maats, skool en ander familieledes wat by, of naby die kind woon, is deel van die sisteem (Boyd & Bee, 2012:318). Elkeen van bogenoemde subsysteme besit eiesoortige risikofaktore wat tot moontlike oorsake van afknouery kan lei.

2.8.4.1.1 Gesinsfaktore

Die gesin kan gekonseptualiseer word as 'n sosiale sisteem wat uit onderlinge subsysteme bestaan (ouer en kind-, ouer en ouer-, en sibbe -verhoudings). In die gesin bestaan 'n netwerk van faktore wat 'n gesamentlike invloed op die kind se ontwikkeling kan uitoefen (Steinberg *et al.*, 2011:356; Boyd & Bee, 2012:1317).

Die huislike omstandighede en die soort blootstelling wat 'n kind in die ouerhuis kry, kan tot afknouery aanleiding gee. Navorsers sonder die volgende faktore uit:

- Die sosio-ekonomiese status van die gesin is volgens De Wet (2003:97) 'n belangrike bydraende faktor vir geweld in Oos-Kaapse skole in Suid-Afrika. Die belangrikste risikofaktore is armoede, werkloosheid en die verbrokkeling van die gesin.

- Disfunksionele gesinne, alkohol- en dwelmmisbruik, mishandeling en afwesige ouers is verdere oorsake wat gedragsprobleme veroorsaak (Lessing & De Witt, 2011:411).
- Ontoereikende waardes en norme is onder andere ook as oorsake van wangedrag aangetoon en sluit die verandering en die verval van morele waardes by die huis, geen respek vir volwassenes, maats of die kind self nie, asook die gebruik van dwelms, in (Lessing & De Witt, 2011:411).

2.8.4.1.2 Ouerskapfaktore

Die bepaalde ouerskapstyl of 'n kombinasie van verskillende ouerskapstyle kan 'n kind se gedrag negatief beïnvloed. Drie van die vier ouerskapstyle wat Baumrind (1971;1991) volgens Woolfolk (2007:75,76) geïdentifiseer het, kan as moontlike oorsake van afknouery dien.

Outoritêre ouerskapstyl (ouer-gesentreerd)

Hierdie ouers oefen streng beheer oor hulle kinders uit, is rigied en dwing waardes, tradisies en respek af. Volgens Olweus (2006:40) is die dissipline in hierdie gesin onbuigsaam en word dikwels deur lyfstraf afdwing. Kinders in hierdie gesinne neig om bang, depressief en wantrouig te wees en hulle swak selfbeeld veroorsaak dikwels dat hulle teikens van afknouery word.

Permissiewe ouerskapstyl (kind-gesentreerd)

Ouers wat hierdie ouerskapstyl toepas, oefen min of geen dissipline in die gesin toe nie, stel min of geen eise aan die kinders, aanvaar die kinders se impulsiewe gedrag en stel nie gedragsreëls vas waarvolgens die kinders moet optree nie. Die kinders is geneig om impulsief en aggressief op te tree, openbaar swak selfbeheer, voel as gevolg van die gebrek aan reëls en dissipline nie veilig nie en knou ander kinders maklik af.

Onbetrokke ouerskapstyl (onsensitief en afsydig)

Ouers wat hierdie ouerskapstyl beoefen stel min of geen eise aan die kinders nie, is nie betrokke by die kinders se aktiwiteite nie en verwaarloos die kinders op emosionele, kognitiewe en sosiale vlak. Kinders in hierdie gesin beleef 'n swak emosionele binding met hulle ouers en ervaar dikwels emosionele, kognitiewe en sosiale probleme, tree impulsief op en vertoon 'n swak selfbeeld. Hierdie ouerlike onbetrokkenheid kan daartoe aanleiding gee dat die kinders afknouers of teikens van afknouery kan word (Berns, 2010, 2010:143). Volgens Coyne (2011:11) dui navorsing aan dat afknouers dikwels uit gesinne kom waar fisieke straf toegepas word en waar kinders geleer word om konflik deur middel van geweld op te los en waar ouerbetrokkenheid en toegeneentheid ontbreek.

2.8.4.1.3 Afknouery as aangeleerde gedrag

Björqvist (1994:181) beklemtoon dat verskillende vorms van aggressiewe gedrag aangeleer word en Mouttapa, Valente, Gallaher, Rohrbach en Unger (2004:326) is dit eens dat kinders dikwels hulle ouers se aggressiewe gedrag navolg.

Die uitdrukking “*Leringe wek, maar voorbeelde trek*” (HAT, 2005:662) kan ook van toepassing op die oorsake van afknouery gemaak word. Die negatiewe voorbeeld wat deur ouers gestel word, speel ’n belangrike rol by die oorsaak van hulle kinders se aggressiewe gedrag. Kinders wat aan hoë vlakke van geweld en mishandeling deur aggressiewe ouers blootgestel word, is geneig om ook aggressief op te tree. Die aggressiewe gedrag van die ouers kan verskillende vorms van fisieke, verbale of emosionele aggressie insluit wat teen die kinders gemik is, of tussen die ouers plaasvind. Volgens Van Vuuren (2004:366) openbaar ouers wat self aan viktimisasie blootgestel was, dikwels aggressiewe gedrag teenoor hulle kinders. Kinders wat voortdurend aan voorvalle van aggressie en konflik tussen die ouers blootgestel word, loop ’n groter risiko om self aggressief op te tree (Kerig, 1996:464).

’n Negatiewe emosionele houding van die ouers wat kenmerkend van ’n gebrek aan warmte en ouerbetrokkenheid is, kan tot gevolg hê dat die kind vyandig en aggressief teenoor ander persone optree. Ouers wat negatiewe opmerkings maak, fisieke straf en misplaaste dissipline toepas en aggressiewe gedrag sonder beperkinge toelaat, versterk die kind se anti-sosiale gedragspatroon (Olweus, 2006:39; Keenan & Evans, 2010:313; Macintyre, 2009:74). Colorosa (2004:39) redeneer dat wanneer kinders deur hulle ouers verwerp of verwaarloos word, of waar hulle gevoelens geringgeskat word, die kinders aanleer om hulle emosies van vrees, woede en hartseer te onderdruk. Dit het tot gevolg dat hulle leer om niemand te vertrou nie en om ander te manipuleer om hulle sin te kry.

Olweus, (2006:43) voer aan dat kinders meer geneig is om aggressie te openbaar nadat hulle aggressiewe gedrag aanskou het. Blootstelling aan aggressiewe gedrag kan tot ’n gebrek aan beheer oor aggressie aanleiding gee, veral wanneer die kind sien dat die “*model*” vir sy aggressiewe gedrag beloon word. Kinders wat die meeste deur die aggressiewe voorbeeld van hulle ouers, sibbe en portuurgroep beïnvloed word, is dié kinders wat nie ’n normale status tussen hulle maats het nie en hulself deur middel van aggressie wil laat geld (Olweus, 2006:43,44).

2.8.4.1.4 Sibbefaktore

Sibbe-afknouery word deur Adams en Kelly (1992:709) soos volg gedefinieer: “... *any motoric and/or verbal episode involving one or both of the siblings that included hitting, pushing, kicking, spitting, biting, throwing objects, struggling over toys, name-calling, or hostile arguing.*”

Sibbe-afknouery kom volgens Button en Gealt (2010:131) algemeen by kinders voor wat self afknouers is, of wat teikens van afknouery is (Duncan, 1999:882). Sibbe wat afknouers is, kan ook die verskillende vorms van afknouery aanleer wanneer hulle aan hulle ouers se aggressiewe optrede teenoor mekaar blootgestel word, of wanneer hulle aan kindermishandeling blootgestel word (Button & Gealt, 2010:134). Volgens Button en Gealt (2010:183) het kinders wat geweld in die ouerhuis aanskou het, of mishandeling deur die ouers ervaar het, beduidend meer sibbe-afknouery gerapporteer.

Sibbe speel ook 'n rol in die gevolge van afknouery, omdat konflik en mishandeling die spontane ouer-kindverhouding in gebreke kan laat bly. Sibbe-afknouery kan hieruit voortspruit (Hoffman, Kiecolt & Edwards, 2005:1103). Wanneer kinders die gewelddadige optredes van hulle ouers sien en mishandeling ervaar, kan dit volgens Button en Gealt, (2010) verklaar waarom sibbe-afknouery plaasvind. Omdat sibbe-afknouery as normaal beskou word, besef die afknouers nie die erns van hulle gedrag wat tot langtermyngevolge van 'n lae selfagting by die teikens kan lei nie (Skinner & Kowalski, 2013:1733). Hoë vlakke van sibbe-konflik, die misbruik van middels, misdadige gedrag en aggressie hou met sibbe-afknouery verband (Button & Gealt, 2010; Stocker, Burwell & Briggs, 2000:54). Keenan en Evans (2010:313) noem dat Slomski *et al.* (2001) aandui dat jonger sibbe in besonder die gevaar loop om aggressiewe gedrag te ontwikkel wanneer die ouer saamstaan om wrywing te veroorsaak. Afknouery wat tussen sibbe plaasvind, word dikwels as 'n "*normale*" gesinsverskynsel beskou. Hierdie normalisering kan daartoe bydra dat afknougedrag tussen hulle en die negatiewe gevolge daarvan geringgeskat word (Skinner & Kowalski, 2013:1733).

2.8.4.1.5 Portuurgroepfaktore

Die portuurgroep speel 'n baie belangrike rol in elke kind se lewe. Soos kinders ouer word, word die portuurgroep se waardes en norme dikwels as baie meer belangrik as dié van die ouers, geag (Sullivan *et al.*, 2005:35). Die portuurgroep se aanvaarding is vir die individu baie belangrik. Leerders sal dikwels hul eie waardes laat vaar, sodat hulle nie deur die portuurgroep verwerp of uitgesluit word nie (Hibbert, 2007:30).

Volgens Cohn en Canter (2003:2) kan daar kinders by 'n portuurgroep betrokke wees wat voorstanders, ondersteuners of aanhitters van afknouery is.

Sullivan, Lagerspetz, Björkqvist, Österman, en Kaukiainen (1996:11) se navorsing bevestig dat afknouery 'n groepperskynsel is waarin die meeste kinders in die skool 'n deelnemersrol vertolk. Volgens Robinson en Maines (2008:12,13) word 'n sosiale groep deur die lede waaruit dit bestaan, gedefinieer. Kinders wat nie lede van die groep is nie, word as buitelanders gereken en by die groep se aktiwiteite uitgesluit. Hierdie proses versterk die identiteit van die groepslede

deur “in” te wees, maar kan ook die nadelige optredes teen diegene wat “uit ” is, insluit. So word teikens van afknouery dikwels geskep.

Afknouery word volgens Salmivalli, Kärnä en Poskiparta (2010:442) deur die najaag van ’n hoë status en ’n sterk posisie in die portuurgroep gemotiveer. Kinders wat die groep se guns wil wen, sal die voorbeeld van die groep navolg. Net soos in die geval van die ouers se voorbeeld wat nagevolg word, spoor die portuurgroep die kind aan om self afknouery toe te pas en dit goed te keur (Ward, 2007:22). Die mag van die portuurgroep dwing verskeie kinders om voorvalle van afknouery te ignoreer, selfs al keur hulle dit af (Robinson & Maines, 2008:16).

Die kind wat afgeknou word, het gewoonlik min vriende. Wanneer die portuurgroep dit agterkom, is hulle huiwerig om tussenbeide te tree uit vrees dat hulle self afgeknou sal word. Gevolglik distansieer hulle hul van die teiken en kan selfs aan die afknouery deelneem om deur die afknouer wat in die magsposisie is, aanvaar te word. Kinders wat oor ’n lang tydperk afgeknou word se normatiewe sosiale interaksies ly gebreke en het ernstige gevolge vir hulle gesonde ontwikkeling en toekomstige verhoudings. Die gevolge van portuurgroepafknouery kan lewenslank duur en strem baie van die sosiale vermoëns wat belangrik vir die gesonde sosiale betrokkenheid van ’n persoon is (Craig & Pepler, 2007:88). Volgens Colorosa (2004:27) het afknouery deur die portuurgroep al skoolskietery tot gevolg gehad en die gebeurtenis op die tuisfront in ’n hoërskool in Sasolburg in 2013 beklemtoon hierdie stelling.

2.8.4.1.6 Multi-mediafaktore

Blootstelling aan die media is onvermydelik. Kinders kom reeds vanaf ’n jong ouderdom met die elektroniese media in aanraking wat onder meer die radio, televisie, video’s, digitale videoskywe, films, videospelletjies, slimfone, rekenaars en die Internet insluit. Kinders het dus toegang tot enige visuele materiaal, insluitende gewelddadige visuele materiaal. Heusmann, Rowell, Moise-Titus, Podalski en Eron (2003:215) het in ’n longitudinale studie bevind dat kinders wat tussen die ouderdomme ses en 10 jaar aan gewelddadige visuele materiaal blootgestel is, later aggressiewe gedrag in hulle volwasse lewens openbaar. Wanneer kinders hulle met die aggressiewe televisie- of filmkarakters identifiseer, word hulle persepsie van geweld in die werklikheid beïnvloed (Huesmann *et al.*, 2003:219) en ’n desensitasie-effek kan posvat (Oosthuizen & De Waal, 2008:5). Kinders se blootstelling aan mediageweld word volgens Huesmann *et al.* (2003:218) ongetwyfeld deur gebrekkige ouerlike toesig en beheer beïnvloed.

2.8.4.1.7 Skoolfaktore

Die skool is ’n sisteem wat uit verskillende subsysteme bestaan en sluit die onderwys- en administratiewe personeel, leerders, en die kurrikulum in, wat voortdurend in wisselwerking met

die leerders in buitesisteme soos die gesin of plaaslike gemeenskap verkeer (Pillay, 2004:5). Die volgende risikofaktore in die skool kan as moontlike oorsake van afknouery dien.

Die skoolklimaat

Kinders bring 'n groot deel van die dag by die skool deur. Naas die gesin vorm dit een van die belangrikste sosialiseringssagente wat 'n groot invloed op die voorkoming van afknouery kan uitoefen (Neser, 2005:61). Tog bestaan daar 'n hele aantal risikofaktore in skole wat 'n rol by afknouery kan speel. Teikens van afknouery is deel van 'n groep leerders, wat ten spyte van hulle fundamentele mense- en demokratiese reg om in 'n veilige skoolomgewing onderrig te word, (Handves van Menseregte: Grondwet *kyk* Suid-Afrika, 1996), aan herhaalde voorvalle van afknouery blootgestel word (OECD, 2012). 'n Veilige skoolomgewing veronderstel dat die menswaardigheid van die leerders en onderwysers gerespekteer en beskerm sal word, dit hulle teen enige vorm van geweld sal beskerm, dat hulle nooit op enige wrede of onmenslike of vernederende manier behandel of gestraf sal word nie, en dat hulle reg tot privaatheid nie geskend sal word nie (Prinsloo, 2005b:7). In skole waar leerders op 'n gereelde grondslag fisiek, verbaal en emosioneel afgeknou word, word 'n negatiewe leeromgewing geskep waarin leerders onveilig voel (Sullivan, 2011:90,91; Ward, 2006:50).

Die veranderende aard van portuurgroepe tydens leerders se skoolloopbane met spesifieke betrekking tot afknouery, word soos volg deur Sullivan *et al.* (2005:49-53) beskryf: wanneer leerders die eerste keer tot die sekondêre skoolfase toetree, is hulle aanvanklik onseker en op soek na 'n eie identiteit. Afknouery kan na willekeur plaasvind en veralgemeen word. Sommige leerders is verveeld en vind die portuurgroep interessant. Dié leerders voel aangetrokke tot die opwinding wat die portuurgroep bied, asook die portuurgroep se verwerping van die skool se norme en waardes. Die reëls van die portuurgroep is dikwels ook baie rigied (Sullivan *et al.*, 2005:49,50).

Gedurende die daaropvolgende fase in die skool verminder die afknouery, dit is ook minder spontaan, maar meer gerig, en die teikens word duideliker gedefinieer. Die aard van die afknouery word dikwels ook meer gemeen, intens en intimiderend (Sullivan *et al.*, 2005: 51). Leerders in die finale skooljaar toon meer vertroue in morele oordeel en kan afknouery met meer selfvertroue verwerp, of die teiken verdedig. Alhoewel portuurgroepverhoudings nog belangrik is, ontwikkel die kind se individualisme sterker. Indien afknouery deur die uitgelese groep leerders in die skool toegelaat word, kan dit ernstige afmetings aanneem. Hierdie leerders is die skoolverlaters wat weens hulle individualisme reeds minder by afknouery betrokke is en gewoonlik die leiers op verskeie vlakke in die skool is. Omdat sommige skole die bestaan van hierdie groepe goedkeur, kan die afleiding gemaak word dat dié groepe se vernederende, gemene afknouery deur die skool oorgesien word. In hierdie geval kan afknouery institusioneel van aard word (Sullivan *et al.*, 2005:49,52).

Volgens Prinsloo en Naser (2007a:326,327) is skool-afknouery oorwegend egosentries van aard. Die volgende drie hooforsake van afknouery word deur hulle ondersoek aangedui, te wete die begeerte van die afknouers om hulle oorheersing oor ander leerders te bewys, om ander leerders af te knou vir die pret daarvan, of uit weerwraak. Verder word die teiken as 'n swakkeling deur die afknouer en ook ander leerders beskou. Genoemde navorsers dui ook aan dat die afknouers se swak ontwikkelde gewetens en swak morele insig asook die beskouing van medeleerders dat afknouery normale groepsgedrag is, bykomende oorsake van afknouery is.

Leerder-onderwyserverhoudinge

Die bevoegdhede en houdings van skoolhoofde en onderwysers speel 'n belangrike rol in leerders se ontwikkeling en leerervarings. Die daarstelling van 'n positiewe of negatiewe skoolklimaat beïnvloed die leerder se gedrag en daarom word daar van die opvoeders verwag om 'n leerderveilige omgewing te skep (Louw, Van Ede & Louw, 1999:363; Oosthuizen & de Waal, 2008:5; Wentzel, 2008:31). Sommige skoolhoofde ontken egter dat afknouery in hulle skole plaasvind (MacDonald, 2005:86). Skole wat afknouery in enige vorm ontken, ignoreer en selfs oorsien, dra inderwaarheid tot afknougedrag by (Cowie & Jennifer, 2008:1). Volgens Coyne (2011:11) is afknouers geneig om met hulle gedrag voort te gaan wanneer volwassenes of kinders dit aanskou, maar nie tussenbeide tree nie.

Alhoewel sekere onderwysers erken dat afknouery 'n probleem in skole is, onderskat hulle dikwels die erns en die negatiewe implikasies daarvan vir die teikens en sodoende word die geleentheid herhaaldelik vir verdere afknouery geskep (Cowie & Jennifer, 2008: 1). Baie onderwysers is swak toegerus om verhoudingsprobleme en spesifiek anti-sosiale gedrag soos afknouery te hanteer, omdat hulle nie daarvoor opgelei is nie en omdat die onderwysberoep so veeleisend is (Sullivan, 2011:5; Badenhorst, Steyn & Beukes, 2007:313; Janse van Rensburg, 2010:106). Kennis, vaardighede en selfvertroue om afknouery te herken en die afknouer tot verantwoording te roep, ontbreek dikwels by die onderwyser (Cowie & Jennifer, 2008:1).

Dikwels word leerders ook verkeerdelik deur onderwysers as afknouers geëtiketteer wat daartoe aanleiding kan gee dat die leerders begin om aan die etiek van afknouer gestand te doen (Macintyre, 2009:68). Onderwysers kan afknouery ook as 'n onmisbare deel van die grootword-proses beskou, magteloos voel om dit te voorkom, of voel dat hulle ingryping net die situasie sal laat vererger (Furniss, 2000:17). Dikwels vertolk die onderwysers die gedrag van die teikens verkeerd en word hulle as lastig en moedswillig beskou, of vir die afknouery geblameer en glo onderwysers soms dat teikens hulle anders moes gedra het om die afknouery af te weer. Sodoende stel die onderwysers die teikens aan verdere afknouery bloot (Sullivan, 2011:117).

Volgens Naser (2004:28) is daar relatief min publikasies oor afknouery in Suid-Afrika beskikbaar. De Wet (2005c:44) beweer dat dié leemte aan publikasies in verband gebring kan

word met sommige onderwysers se ongevoelige houdings teenoor afknouery, hulle wanpersepsies oor afknouers en teikens, en 'n gebrek aan insig en empatie ten opsigte van afknouery in Suid-Afrikaanse skole.

Onderrigstyle van onderwysers

Die volgende onderrigstyle van die onderwysers kan volgens (Sullivan, 2011:188) afknouery in die klaskamer of skool bevorder:

- *Outoritêre styl* – die onderwysers beheer die leerders met bevels en dreigemente, toon min respek vir individuele leerders en neem hulle toevlug tot verbale afkraking en aggressie.
- *Nalatige of siniese styl* – hierdie onderwysers neig om sielloos en onregverdig te wees, is nie duidelik oor wat behoort te wees nie en weet nie hoe om 'n probleem te hanteer wanneer iets verkeerd gaan nie.
- *Narsistiese styl* – dié onderwysers het 'n behoefte aan gewildheid en om deur sommige leerders bewonder te word, ten koste van ander leerders, veral die teikens van afknouery.
- *Permissiewe styl* – onderwysers met hierdie onderrigstyl stel nie toepaslike en duidelike grense nie, laat hulle klasse “oor hulle loop” en regverdig afknouery as net 'n bietjie pret of as oorlewingslesse.

Die kurrikulum en leerinhoud

Leerders is geneig om hulle van hulle studie te onttrek en hulle tot verskeie onaanvaarbare gedragswyses, waaronder afknouery, in die klas te wend wanneer hulle die kurrikulum en leerinhoud:

- As sinloos en niksseggend ervaar, as ontoepaslik, of as ontoepaslik vir hulle toekomstige beroepe beskou (Oosthuizen & De Waal, 2008:7,8; Prinsloo & Gasa, 2011:494).

Stephenson en Smith, (2002:21) beklemtoon dat die meeste leerders wat by afknouery betrokke is, onderpresteerders is.

Skoolbeleide en tugmaatreëls

Elke skool behoort 'n gedragkode of beleid te hê waarvolgens gedrag en in die besonder afknouery, aangespreek word. Soms is dit nodig om 'n leerder se skoolbywoning tydelik op te skort of die leerder selfs algeheel te skors wanneer die leerder hom herhaaldelik aan wangedrag soos afknouery skuldig maak. Die skoolbeleid moet voorsiening maak vir sodanige optrede en ook vir die herinskakeling van die leerder (Mukherji, 2001:105). Alle beleide waarby dissipline ingesluit is, moet in ooreenstemming met die skool se gedragkode geformuleer word en aan nasionale wetgewing en die Grondwet onderworpe wees (Zeelie, 2004:24).

Die gehalte van die toepassing van dissipline by 'n skool oefen 'n sterk invloed op die leerders se gedrag uit. Te streng dissipline kan die leerders in opstand bring (Oosthuizen en De Waal, 2008:6). Die gebrek aan dissipline of onoordeelkundige toepassing daarvan kan tot wanorde in die skool lei (Joubert, R. & Squelch, J. 2003:1). Ernstige afknouery kan tot die tydelike opskorting van die afknouer se skoolbywoning lei, of selfs tot algehele skorsing wanneer dissiplinêre stappe geneem word (Estévez, Emler & Wood, 2009:4). Dit is egter onwaarskynlik dat sulke stappe die ongewenste gedrag sal verminder òf stuit (Smith, 2006:18) en volgens McCara (2004:3) blyk dit asof sulke optredes selfs die gedrag bevorder.

Die primêre rol van die skoolbeheerliggaam van elke skool is om 'n geskikte skoolbeleid te ontwikkel wat die veiligheid en dissipline van die betrokke skool beklemtoon. Artikel 20 (1) (d) en Artikel 8 (1) van die Suid-Afrikaanse Skolewet vereis van skoolbeheerliggame om 'n gedragskode vir leerders te aanvaar na oorlegpleging met die leerders, ouers en onderwysers van die skool. 'n Afknouvoorkomingsbeleid wat op die beginsels van menseregte gegrond is en toepaslike skoolreëls, regulasies, strafmaatreëls en dissipline-prosedures bevat, moet deel van die skool se gedragskode vorm. Verder moet al die reëls wat van toepassing op skoolveiligheid en sekuriteit is en die gevolge van die oortreding daarvan in die beleid vervat wees.

Die fisiese ontwerp van die skool

Die speelgronde en die ontwerp van die skoolgeboue kan geleenthede vir afknouery skep. Skoolomgewings waarin die meeste leerders bymekaar kom, soos byvoorbeeld in die skoolgange of afgesonderde deurgange, die speelgronde, kleedkamers, of die snoepie waar daar geen of min volwasse toesig is nie, kan 'n ideale geleentheid vir die afknouer skep om toe te slaan (Sullivan, 2011:165,167). Afknouery gedy in informele situasies waar daar geen toesig is nie (Stephenson & Smith, 2002:20).

Ouer-skoolverhouding

Ouers verloor beheer in 'n samelewing waar daar nie meer duidelik tussen reg en verkeerd onderskei kan word nie en sommige ouers laat die dissipline en opvoeding van hulle kinders aan die skool oor (Louw & Barnes, 2003:20). Afwesige en onbetrokke ouers is geneig om hulle kinders se kant teen die skool te kies (Badenhorst *et al.*, 2007:311). Sommige ouers ontken dat hulle kinders afknouers is en versterk so die kind se gedrag (MaCintyre, 2009:17). Party ouers dra hulle neerhalende beskouings oor die onderwysprofessie aan hulle kinders oor en veroorsaak op hierdie wyse dissipline-probleme in die skool (Badenhorst *et al.*, 2007:310). Parsons, (2005:57) noem dat die voorkoms van ouer-afknouery ook ernstig beheë moet word. Daar is gevalle waar ouers die onderwysers bydam, dikwels in hulle kinders se teenwoordigheid, omdat hulle woedend oor die onderwyser se dissiplinering van hulle kinders is.

Die volgende risikofaktore kan ook tot afknouery by die skool bydra:

- Die afwesigheid van die ouers tuis (Van der Ven, Dreyer & Pieterse, 2006:266).
- Die gebrek aan kommunikasie tussen die ouers en kinders en die gebrek aan ouerbetrokkenheid by hulle kinders se skoolaktiwiteite (Leoschut & Bonora, 2007:101).
- Rassistiese vooroordele van ouers wat aanleiding tot rasgedrewe vorms van afknouery in die skool gee (De Wet, 2005b:86; Hibbert, 2007:33; Pillay, 2004:7).
- Onwilligheid van die ouers om die skool se gedragskode en afknouebeleid tuis te ondersteun en te bevorder (Smith, 2006:14).
- Onvermoë van ouers om hulle kinders meer weerbaar teen voorvalle van afknouery by die skool te maak, of om saam met die skool maatreëls te tref, wanneer voorvalle van afknouery wel by die skool plaasvind (Besag, 2002:195).

Onderwyserafknouery

Onderwysers word volgens De Wet (2006:70); Stephenson (2002:272) en Pervin en Turner (1998:4) op verskillende wyses (fisiek, verbaal, emosioneel) afgeknou. Hulle word gevloek en veragtelik gespot, doelbewus geïgnoreer, seksueel geteister, in die klas toegesluit, hulle besittings word gesteel of beskadig, persoonlike aanmerkings word gemaak en onwaar gerugte word oor hulle versprei.

2.8.4.2 Die moontlike gevolge wat afknouery vir die mikro-sisteem inhou

Afknouery maak inbreuk op die kind se reg tot menswaardigheid, privaatheid, vryheid en veiligheid (De Wet, 2005b:82) en kan verreikende gevolge vir al die betrokkenes in die mikro-sisteem inhou.

2.8.4.2.1 Gevolge vir die kind

Dit is voorheen vermeld dat afknouery ernstige gevolge vir die kind se emosionele, sosiale en morele ontwikkeling inhou. Afknouery kan tot die volgende emosionele probleme vir die individu lei: depressie, angs, vrees, gespannendheid, verlies van selfvertroue, selfmoordneigings en selfmoord en gevoelens wat met Post-traumatische Stresversteuring in verband gebring kan word soos verwardheid, woede, angstigheid, gevoelens van kwesbaarheid en hartseer (De Wet, 2005a:1; Kim & Leventhal, 2008:150; Nickerson & Slater, 2009:227; Rigby, 2006:326).

Sosiale gevolge van afknouery is onder meer sosiale isolering en onttrekking, eensaamheid, geen of min vriende nie, onvermoë om met ander persone te meng, skaamheid en swak selfgeldig (Colorosa, 2004:49; De Wet, 2005a:1; Olweus, 2006:32,55,56).

Afknouery kan die kind se morele ontwikkeling ernstig benadeel. Wanneer afknouery in die huis as norm, eerder as afkeurenswaardige gedrag beskou word, kan dit tot gevolg hê dat die kind leer om sodanige gedrag as positief te beskou (Ward, 2007:19). Die kind kan dan die volgende gedragswyses openbaar: oneerbiedigheid, onbeskaafdheid, min of geen verantwoordelikheid of selfdisipline nie, 'n gebrek aan karakter en 'n swak waardestelsel ontwikkel (Lessing & De Witt, 2011:411). Afknouery kan ook tot swak selfbeheersing of inhibisies teenoor aggressiewe neigings lei (Olweus, 2006:44).

Die afknouers kan ook die volgende langtermyngevolge van hulle dade ondervind: hulle kan anti-sosiale volwasse word; hulle eie kinders, huweliks- of lewensmaats mishandel, en by kriminele aktiwiteite betrokke raak (Olweus, 2006: 35-36; Smokowski & Kopasz, 2005:105; Voors, 2008:16,17).

2.8.4.2.2 Gevolge vir die gesin

Die gesinslede van 'n leerder wat afgeknou word, hetsy deur tradisionele afknouery of kubertreitering, word ook nadelig geraak. Afknouery tussen sibbe (vgl. par. 2.8.4.1.4) en by die skool veroorsaak spanning in die gesin (Ybarra & Mitchel, 2010:1314). Die kind begin vreemde gedrag openbaar (Macintyre, 2009: 55-56) en die bekommerde ouers besef dat alles nie pluis is nie, maar kan nie optree nie omdat die kind die afknouery vir hulle ouers wegsteek. Die kind weerhou die inligting van hulle ouers omdat hulle bang is dat hulle ouers die saak by die skool sal aanmeld en hulle vervolgens gebrandmerk sal word vir erger afknouery en deur die portuurgroep gemarginaliseer sal word. In die geval van kubertreitering is die kind veral bang dat hulle toegang tot die Internet en hulle selfone beperk sal word (Willard, 2005:5). Soms lei kubertreitering tot die kind se selfmoord (Hinduja & Patchin, (2010c) wat 'n baie traumatiese ervaring vir die gesin is.

Enige verandering in die gesinstruktuur gaan met ontwrigting en spanning gepaard. Voorbeelde hiervan is die verlies van 'n ouer, voortdurende konflik in die gesin, skielike ekonomiese verandering, egskeiding en aanhoudende gevoelens van verraad en teistering wat 'n ontwrigting in die gesinsroetine laat ontstaan en wat angs kan veroorsaak. Gevolglik is kinders vanuit hierdie gesinne geneig om hulself vir die gebeure te blameer en kan jare lank depressie en woede ervaar. Kinders is geneig om die ervarings wat hulle tuis beleef te reflekteer. In huise waar daar geen dissipline en grense is nie, word die balans byvoorbeeld versteur en die kind leer aggressie aan en beleef 'n gevoel van magteloosheid (Field.2007:34). Hierdie leerders kan vyandig en aggressief by die skool optree en deur die portuurgroep by aktiwiteite uitgesluit word. Dit kan weer 'n negatiewe invloed op hulle skoolprestasies en vriendskappe tot gevolg hê (Macintyre, 2009:77).

2.8.4.2.3 Gevolge vir die portuurgroep

Al die leerders in die portuurgroep word deur afknouery geraak en loop volgens Kim en Leventhal (2008:133) toenemend die gevaar om ernstige geestelike en/of fisieke gevolge van afknouery te beleef. Die kort- en langtermyngevolge ten opsigte van die betrokkenes by tradisionele afknouery (vgl. par. 2.5.4.2.12) asook kubertreitering is reeds beskryf (vgl. par. 2.5.4.12). Die gevolge van afknouery wat deur die portuurgroep ondervind word kan lewenslang duur en baie sosiale bevoegdhede, wat noodsaaklik vir gesonde sosiale betrokkenheid is, belemmer (Craig en Pepler, 2007:86).

2.8.4.2.4 Die skool

Afknouery in skole skep 'n klimaat van vrees sodat leerders skole as onveilig begin beskou (Colorosa, 2004:70; Prinsloo en Neser, 2007a:327; Ward, 2006:50). In skole waar leerders gereeld afgeknou word, word 'n negatiewe leeromgewing geskep. Gevolglik begin die teiken(s) skoolangs ervaar (Mayer, 2008:122,115), stokkies te draai en om uiteindelik hulle skoolloopbane op te kort (Sullivan, 2011:90,91; Ward, 2006:21).

Afknouery is 'n groepsgedrag. Dit vind gewoonlik in die teenwoordigheid van ander plaas waar elkeen 'n belangrike rol in die afknouvoorvalle speel. Gevolglik kan afknouery meer in sekere klasse as ander voorkom. Alles hang van die betrokke klas se norme af (Salmivalli *et al.*, 2010:443). Leerders wat klasonderrig onderbreek knou die onderwysers af met die doel om hulle selfvertroue af te takel (De Wet, 2006a:63). Pervin en Turner (1998:7) het bevind dat onderwysers wat deur leerders afgeknou word hulle verwagtinge (betreffende gedrag, samewerking en akademiese prestasies) van die afknouers verlaag, wat ook 'n invloed op die ander leerders in die klas kan hê. Dit kan ook daartoe bydra dat hulle lesaanbiedinge oninteressant word. Leerders in multi-kulturele skole in Suid-Afrika se negatiewe ervarings sluit volgens Pillay (2004:6-8) die volgende in: woede, hartseer, eensaamheid, verleentheid, misverstande omdat hulle nie ander leerders se kulture verstaan nie, jaloesie omdat hulle nie dieselfde voorregte as ander het nie en uitsluiting as gevolg van rassisme.

In skole waar 'n afknoukultuur die norm is, word die moreel van die leerders afgetakel en hulle waagmoed ontmoedig. Indien dit vererger, taan die skool se werkswaardigheid (Parsons, 2000:60). Opvoedkundige gevolge sluit volgens De Wet (2005a:1) die volgende in: teikens is dikwels afwesig, onttrek hulle van die skool se sosiale aktiwiteite, is bang om vrae in die klas te vra, toon 'n gebrek aan konsentrasie en is akademiese onderpresteerders. Leerders verdra afknouery dikwels omdat hulle magteloos voel om op te tree (MacDonald, 2005:83,88) en daarom kom die afknouers daarmee weg.

2.8.5 Die meso-sisteem

2.8.5.1 Die moontlike oorsake van afknouery in die meso-sisteem

Die meso-sisteem verwys na die wisselwerking tussen die mikro-sisteme en die invloed wat elkeen op die ander uitoefen (Ward, 2006:50). Die buurt, omgewing en gemeenskap waarin die kind woon en skoolgaan, toon sekere karaktereienskappe wat 'n direkte en indirekte invloed op afknouery en viktimisering uitoefen (Swearer, Peugh, Espelage, Siebecker, Kingsbury & Bevins, 2006:262).

2.8.5.1.1 Oorsake die woonbuurt

Afknouery in die woonbuurt is volgens Percy-Smith en Matthews (2001:61) 'n ernstige probleem wat 'n vernietigende uitwerking op die lewensgehalte van baie jongmense kan hê. Kinders voel onveilig in hulle woonbuurte as gevolg van die afknouery wat daar plaasvind. Percy-Smith en Matthews (2001:55-58) onderskei tussen vier algemene tipes afknouery wat hoofsaaklik deur ouer kinders in die woonbuurt toegepas word. Dit sluit die volgende in:

- Inbars deur ouer kinders by jonger kinders se spelery met die doel om die spelery te ontwig of oor te neem.
- Afdreiging, waar jonger kinders deur ouer kinders gedreig of gedwing word om deel te neem aan een of ander vorm van anti-sosiale gedrag.
- Intimidasie, wat dikwels net vir die vermaak van die ouer afknouers ten koste van jonger teikens toegepas word en bespotting, beledigings, dreigemente en rondstampery insluit.
- Die gebruik van kwetsende name. Dit is die algemeenste vorm van afknouery wat deur dogters gebruik word.

Alhoewel afknouery grootliks in bepaalde sosiale situasies plaasvind en nie soseer van bepaalde fisiese ruimtes afhanklik is nie, is daar tog sekere plekke in die woonbuurte waar afknouery meer algemeen voorkom. Dié plekke sluit ruimtes soos parke, plaaslike winkelsentra en strate in, waar kinders sonder volwasse toesig bymekaar kom. Afknouery vind in hierdie ruimtes plaas wanneer die dominante partye die ontmoetingsplek beheer en deur die vaslegging van hulle eie stel reëls en waardes uitbuit. Die afknouery is die resultaat van botsings tussen groepe in die woonbuurt, elkeen met sy eie mikrokultuur waar individue probeer om magsverskille te skep en uit te buit, met die doel om hulle eie status en identiteit te verskerp (Percy-Smith & Matthews, 2001:53,57,61). Die gebrek aan pro-sosiale geleenthede vir leerders ná skool speel 'n belangrike rol by die vorming van jeugbendes (Ward, 2006:50). Parke in die omgewing waarin die betrokke skool geleë is, word deur die jeugbendes, wat territoriaal funksioneer, oorgeneem en is die broeiplekke van dwelmverwante aktiwiteite.

2.8.5.1.2 Oorsake in die omgewing en die gemeenskap

Interaksies op die mesovlak kan 'n kragdadige uitwerking op die kind se ontwikkeling meebring. Kinders wat uit ongelukkige gesinne kom, kan ondersteuning by die portuurgroep en aanklank by die groep se norme en waardes vind. Dit kan tot gevolg hê dat hulle by bendes aansluit en uiteindelik by gewelddadige gedrag in die samelewing betrokke raak (Ward, 2007:12). Estévez, Emler en Wood (2009:5) beklemtoon dat kinders deur middel van waarneming ander persone se waardes aanleer. Wanneer kinders misdadige gedrag voortdurend waarneem, kan hulle dit as “normaal” beskou en meer geneë wees om anti-sosiale gedrag te openbaar. Die desensitasie-effek kan op sodanige wyse intree dat die kinders so gewoond raak aan geweldsblootstelling dat hulle dit nie meer as onaanvaarbare gedrag beskou nie. Mettertyd glo hulle dat geweld die enigste manier is om probleme op te los (Gasa, 2005:73; Ward, 2006:50).

Die omgewing en gemeenskap waarin kinders woon oefen 'n belangrike invloed op hulle gesinne, die aard van hulle portuurgroepinteraksies en die wyse waarop hulle aan verskillende sosiale situasies blootgestel word, uit (Mercy, Butchart, Farrington & Cerdá, 2002:34). 'n Skool wat in 'n buurt geleë is wat deur hoë misdaadsyfers, 'n verwaarloosde fisiese omgewing en inwoners wat dikwels van wonings verwissel gekenmerk word, is geneig om deur soortgelyke faktore gekenmerk te word en is voortdurend in stryd met die indringing van hierdie faktore (Burton, 2008:54). Leerders wat by skoolafknouery betrokke is, is dikwels teikens van gemeenskapsgeweld. Afknouers is ook meer geneig om wapens by hulle te hê en in die strate rond te drentel (Swearer *et al.*, 2006:262).

Die onbestendigheid van die omgewing en die gemeenskap kan volgens Gasa (2005:72) aan verskillende vorms van geweld soos politieke en sosiale geweld en misdaad soos onder meer kappings, huisbrake, ontvoerings en bendebedrywighede beoordeel word. Kinders wat in dergelike omgewings en gemeenskappe woon en daaglik geweld aanskou, verkeer in spanningsvolle situasies, wat hulle ook noodsaak om soms aggressief op te tree.

Die volgende risikofaktore in die gemeenskap kan tot afknouery aanleiding gee:

- Gemeenskapswanorde (Hawkins, *et al.*, 2000:2).
- Armoede en hoë werkloosheidsyfers (Bemak & Keys, 2000:20,21; De Wet, 2003:97; Leoschut & Bonora, 2007:24).
- Sosio-ekonomiese status van die gemeenskap soos uiterste armoede, of ekstreme welvaart (Ward, 2007:24).
- Toegang tot vuurwapens, alkohol en dwelmmiddels (Bemak & Keys, 2000:19, 20; De Wet, 2003:97; Hawkins *et al.*, 2000:2; Leoschut & Bonora, 2007:99).
- Swak behuising (Bemak & Keys, 2000:21).

- Blootstelling aan hoë vlakke van geweld en misdaad (Bemak & Keys, 2000:21; Hawkins *et al.*, 2000:2).
- Blootstelling aan gewelddadige en kriminele rolmodelle (Hawkins *et al.*, 2000:2; Leoschut & Bonora, 2007:93).
- Min of geen gemeenskapsgebaseerde dienste soos werksopleiding, dagsorg, ontspanningsfasiliteite en openbare vervoer nie (Bemak & Keys, 2000:21).
- Betrokkenheid by misdadige portuurgroepe en lede van bendes (Leoschut & Bonora, 2007: 93; Nickerson & Slater, 2009:227).
- Verbrokkeling van die gesin (De Wet, 2003:97).
- Beklemtoning van manlikheid (machosisme) (Leoschut & Bonora, 2007: 98; Kassin, Fein, & Markus, 2011:452).
- Invloed en die uitbeelding van mediageweld (Bemak & Keys, 2000:21; Ward, 2007: 25).
- Rassistiese vooroordele (Hawkins *et al.*, 2000:2).
- Die onvermoë of die onwilligheid van die regering om teen gewelddadige misdadigers in die gemeenskap op te tree (De Wet, 2003: 97).

Indien 'n gemeenskap deur geweld gekenmerk word, kan kinders gevolglik genoodsaak word om oorlewensvaardighede aan te leer om hulleself te verdedig. Op hierdie wyse word aggressiewe gedrag deel van hulle daaglikse bestaan (Schaffner, 2009:25).

2.8.5.2 Die moontlike gevolge wat afknouery vir die meso-sisteem inhou

Die meso-sisteem bestaan uit mikro-sisteme wat die onderlinge verhoudinge binne die onmiddellike omgewing insluit en voortdurend in wisselwerking met mekaar is (Bronfenbrenner, 1979:515). Die klem val op die indirekte invloed wat hierdie verhoudinge op die individu se gedrag en die gevolge daarvan, het. Die meso-sisteem sluit die gesin, die skool en die portuurgroep in. Wat by die huis gebeur, word deur die kind se gedrag by die skool en teenoor die portuurgroep weerspieël: 'n kind wat gesinsgeweld beleef kan konsentrasieprobleme ontwikkel wat tot swak prestasie lei. Indien so kind nie simpatiek behandel en ondersteun word nie, kan dit tot verdere swak prestasies lei (Burton, 2007: 23).

Volgens Van der Ven *et al.* (2006:266) kan bepaalde sosiale instellings soos die gedrag van openbare dienste (in hierdie geval die skoolpersoneel en leerders) aanleiding tot aggressiewe gedrag gee. Wanneer ouers en kinders voel dat hulle op sodanige wyse behandel word wat strydig met die beginsels van beleefdheid, regverdigheid, billikheid en geregtigheid is, of dat hulle deur geweld (psigies, verbaal of fisiek) getreiter word, kan dit maklik 'n teenaanval in die vorm van aggressie by hulle ontlok. Verskille tussen rasse, byvoorbeeld tussen wit en swart

leerders, sowel as verskille tussen etniese groepe, byvoorbeeld tussen wit en tussen swart leerders onderling, lei dikwels tot aggressiewe gedrag in die meso-sisteem.

Die onbetrokkenheid van die ouers by die skool hou volgens Smith (2006:12) met afknouery en jeugmisdaad verband.

2.8.6 Die makro-sisteem

2.8.6.1 Die moontlike oorsake van afknouery in die makro-sisteem

Die makro-sisteem verwys na die verskillende instellings van 'n gegewe samelewing wat die houdings, waardes, geloofsoortuigings en ideologieë insluit en in die ander sisteme vasgelê (Berns, 2010:23; Swart & Pettipher, 2011:14). Roberts, Kivilu en Davids (2010:2-3) meld dat volgens 'n verslag van die South African Social Attitudes Survey (SASAS), daar 'n toename in die gebrek aan norme en waardes in die Suid-Afrikaanse samelewing is. 'n Kultuur van geweld, die sedelik-morele agteruitgang van die samelewing, versterk deur die massamedia, die afname van die kerk se invloedseer en 'n losser samelewing vorm deel van gedragsprobleme wat tot gewelddadige gedrag by kinders lei (De Wet, 2003:93; Badenhorst *et al.*, 2007:311). Politieke rolmodelle wat geweld in die openbaar oorsien en sosiale-ekonomiese faktore wat tot sosiale wanorde lei, dra tot die sosiale wanorde in 'n samelewing by (De Wet, 2003:97; Ward, 2007:25,27).

Volgens De Klerk en Rens (2004:354) gee die volgende risikofaktore tot wangedrag in die samelewing aanleiding: die oorbeklemtoning van die regte van die individu, die afwesigheid van 'n openbare waardesisteem, die onvermoë van die samelewing om ongedissiplineerde gedrag in bedwang te hou, die gebrek aan geskikte rolmodelle en 'n gebrek aan persoonlike aanspreeklikheid.

Kinders wat in so omgewing grootword, is geneig om die voorbeeld in die vorm van afknouery tuis en by die skool na te volg.

2.8.6.2 Die moontlike gevolge van afknouery vir die makrovlak

Afknouery is volgens Neser, Ovens, Van der Merwe, Moradi en Ladikos (2008:1) een van die verskuilde elemente van geweldskultuur. Dit dra tot die gevolg van verskillende manifestasies van geweld in die Suid-Afrikaanse samelewing by en sluit kindermolestering gesinsgeweld, geweld in die beroep, haatmisdaad en padwoede in. Die werkstaking van die opvoeders maak inbreuk op die leerder se reg om onderrig te ontvang (Rossouw, 2012:133).

Die sedelike morele agteruitgang in die samelewing het korrupsie, misdaad, geweld, egotisme en gulsige materialisme in die samelewing tot gevolg (Roberts *et al.*, 2010:2-3). Die voortdurende konfrontasie van talryke leefstyle en waardes (Prinsloo & Gasa, 2011:495) en die

verkeerde vertolking van menseregte, waar tradisionele waardes vir 'n meer permissiewe leefstyl verruil word, bring mee dat ouers dit al hoe moeiliker vind om hulle kinders te beheer en ondervind dat die kinders 'n gebrek aan respek teenoor ouer persone toon (Prinsloo & Gasa, 2011:496).

Hawkins *et al.* (2000:9) argumenteer dat dit onwaarskynlik is dat slegs een risikofaktor vir gewelddadige gedrag verantwoordelik kan wees. Hoe meer risikofaktore daar is en veral 'n kombinasie daarvan, waaraan die individu blootgestel word, hoe groter bestaan die moontlikheid dat dit misdadige gedrag tot gevolg kan hê. Wanneer kinders dikwels gewelddadige gedrag waarneem, kan hulle dit as normaal beskou en self daarvolgens lewe (Estévez *et al.*, 2009:5).

Afknouery in skole is 'n groot bedreiging vir al die betrokkenes. Elke skool behoort 'n geskikte beleid of afknouvoorkomingsprogramme om die gedrag aan te spreek, in plek te hê. Ten einde 'n positiewe en veilige skoolklimaat te skep moet die skool, die ouers en die gemeenskap saamspan om 'n effektiewe afknouvoorkomingsprogram te implementeer, gereeld te hersien en aan te pas.

2.9 SAMEVATTING

In hierdie hoofstuk is 'n teoretiese uiteensetting van die afknouerskynsel onderneem. Verskeie definisies van afknouery is bespreek. 'n Historiese oorsig oor die afknouerskynsel vanaf die 18de eeu tot die 21ste eeu is gegee en daar is aandag aan die aard en die wese van afknouery, ten opsigte van die verskillende tipes afknouery, die frekwensie van afknouery met betrekking tot ouderdomme, grade, geslag, ras en kultuur en die rolspelers in die afknouroete, geskenk. Vervolgens is afknouery vanuit Bronfenbrenner se bio-ekologiese model beskryf. Die aanskouers se beleving van afknouery sal in hoofstuk drie ondersoek en bespreek word.

HOOFSTUK 3

AANSKOUERS VAN AFKNOUERY: 'n TEORETIESE EKSPOSISIE

3.1 INLEIDING

"It's not hatred that kills people, it is indifference"

(Elie Wiesel, s.a.)

In hierdie hoofstuk val die fokus op aanskouers van afknouery en word daar spesifiek aandag aan navorsing oor aanskouers, verskillende definisies en omskrywings van die begrip "aanskouers", aanskouerrolle, aanskouergedrag en die betrokkenheid van aanskouers geskenk.

Heelwat navorsing is reeds oor die aard en omvang van afknouery by skole uitgevoer waar die klem hoofsaaklik op die afknouer en die teiken as die hoofkarakters in die afknoudrama val. Alhoewel aanskouers die grootste groep vorm wat tydens afknouery teenwoordig is, is hulle ook die groep wat die meeste deur navorsers oor die hoof gesien word (Oh & Hazler, 2009:292).

Afknougedrag behels 'n interaksie wat tussen die afknouer en die teiken binne 'n bepaalde sosiale konteks plaasvind (vgl. par. 2.8.4.1.5: *Portuurgroep faktore*). Volgens Xie, Swift, Cairns en Cairns (2002:218, 219) ontplooi afknougedrag in die konteks van 'n groter sosiale omgewing, en sluit sosiale portuurgroepnetwerke wat die interaksie tussen individue beïnvloed, in. Hierdie interaksie word deur die volgende faktore beïnvloed: die individuele karaktereienskappe van die afknouer en die teiken; die diadiese wisselwerkende proses tussen die afknouer en die teiken; die teenwoordigheid van die portuurgroep en onderwysers en die bepaalde sosiale konteks waarin die afknouery plaasvind (Atlas & Pepler, 2001:86). Weens die sosiale aard van afknouery vind die gedrag in betreklik geslote sosiale kontekste plaas waar daar min moontlikheid vir die teiken bestaan om die afknouer te vermy en die afknouer dikwels die ondersteuning van ander portuurgroeplede geniet (Björkqvist, Ekman & Lagerspetz, 1989:1).

Alhoewel navorsers soos Pikas (1975) en Salmivalli, *et al.* (1996:2) afknouery as geweld in groepsverband beskryf het, is hierdie beskouing van afknouery nog nie genoegsaam empiries nagevors nie. Die klem van navorsing oor afknouery het hoofsaaklik op die diadiese verhouding tussen die afknouer en teiken geval en die eienskappe van die groepsverband is dikwels tersyde gestel. Tans verskuif die klem van navorsing oor afknouery as 'n diadiese proses egter na 'n triadiese proses en word afknouery al hoe meer as 'n groepsproses in 'n sosiale konteks beskou (O'Connell, Pepler & Craig, 1999:438). Salmivalli *et al.* (1996:2) dui aan dat Lagerspetz, Björkqvist, Berts en King (1982) twee belangrike kenmerke van afknouery by skole aangetoon het, te wete: die kollektiewe aard daarvan en dat dit op die sosiale verhoudings in 'n groep

gegrond is. Die klem word terselfdertyd ook op die sosiale rolle wat aanskouers tydens afknouery speel, geplaas (Salmivalli *et al.*, 1996:453-454).

Afgesien van die skoolklimaat (vgl. par. 2.8.4.1.7) word afknouery ook sterk deur die gedrag en reaksies van portuurgroeplede beïnvloed. Aanskouers oefen 'n kragtige positiewe of negatiewe invloed op afknouery uit (Swearer Napolitano, Espelage, Vaillancourt & Hymel, 2010:39). Die aanskouers se betrokkenheid by afknouery wissel van aktiewe deelname, passiewe aanskouing, tot aktiewe ingryping, om die afknouery af te weer (vgl. par. 2.7.2: Die afknoueroete van Olweus). Ofskoon die meeste van die leerders duidelik teen afknouery gekant is (Rigby & Slee, 1991:625) en ongemaklik daaroor voel (Craig, Pepler & Atlas, 2000:31; O'Connell *et al.*, 1999:438) wil dit voorkom asof die teenwoordigheid en gedrag van aanskouers afknouery bevorder.

Navorsers soos Pepler en Craig (2000), O'Connell *et al.* (1999), Salmivalli (1999) en Staub (1989) rapporteer dat die meeste aanskouers se gedrag passief ten opsigte van hulpverlening aan teikens is. Die portuurgroep is dikwels van die afknouery bewus, maar ten spyte van hulle teenwoordigheid meng hulle selde daarby in (Atlas & Pepler, 1998:94,95). Alhoewel dit selde gebeur, werp die ingryping van aanskouers tydens afknouervoorvalle tog vrugte af. Wanneer aanskouers tussenbeide tree word die afknouery dikwels binne 'n kort tydjie beëindig (Pepler & Craig, 2000:9).

Leerders meld afknouery selde aan, met die gevolg dat die meeste onderwysers dikwels onbewus daarvan is. Hierdie skynbare onbewustheid van onderwysers mag die indruk by leerders skep dat dit geen doel dien om die voorval by onderwysers aan te meld nie. Parsons (2005:19) noem dat jonger leerders, veral meisies, meer geneig is om die hulp van 'n onderwyser tydens afknouery in te roep, maar uit vrees vir weerwraak en om as 'n verklikker gebrandmerk te word, laat vaar die meeste aanskouers die aanmelding van afknouery. Orpinas en Horne (2006:14) is van mening dat aanskouers wat ingryp soms sekondêre teikens van afknouery word.

3.2 NAVORSING OOR AANSKOUERS VAN GEWELD

Navorsing oor aanskouers van geweld is in uiteenlopende kontekste onderneem. 'n Oorsig van navorsing wat in dié verband onderneem is, word voorts aangebied.

3.2.1 Die Holocaust

Aanvanklike navorsing oor aanskouers het hoofsaaklik op dit wat die getuies gedurende die Holocaust (massamoord van Jode deur Nazi's tydens die Tweede Wêreldoorlog) aanskou het, gefokus. Aanskouers (soldate en reddingswerkers) se reaksies gedurende die Holocaust het

tot baie vrae oor morele oorwegings en gedrag aanleiding gegee. Die grootste klem van die navorsing het egter op die optredes, reaksies en motiverings van die daders geval, terwyl navorsing oor die aanskouers en selfs oor die omskrywing van die term “aanskouers”, relatief in gebreke gebly het (Ehrenreich & Cole, 2005:1). Tog het ’n paar navorsers soos Cesarini en Levine (2002), Fogelman (1996) en Staub (1989) aandag aan die rol van aanskouers geskenk en het hulle die karaktereienskappe van die persone wat gedurende die Holocaust die teikens gehelp het, ondersoek. Deur die bestudering van die helpers se karaktereienskappe, wat onderhoude met 100 reddingswerkers van die Jode behels het, is vasgestel dat hulle oor basiese selfvertroue wat hulle gedurende hulle kinderjare as onafhanklike en selfstandige denkers ontwikkel het, beskik het (Fogelman 1996). Cesarini en Levine (2002) het ’n sterk gevoel van self-identiteit en persoonlike verantwoordelikheid by die helpers waargeneem. Staub (1989) het die verantwoordelikebesef as die grootste verskil tussen helpers en die nie-helpers geïdentifiseer.

3.2.2 Die Genovese sindroom

Latere navorsing oor die sosio-psigologiese aspekte van aanskouers se reaksies tydens ’n noodsituasie is deur die moord op Kitty Genovese in 1964 geïnspireer (Darley & Latané, 1968:1; Latané & Darley, 1970:1). Kitty Genovese is in die straat naby haar huis aangeval en doodgesteek. Geeneen van die agt-en-dertig bure wat die gebeure vanuit hulle woonstelle aanskou het, het enige poging aangewend om haar te help of om die polisie te ontbied nie. Volgens Oh en Hazler (2009:292) het hierdie klaarblyklike gebrek aan aanskoueroptrede groot opspraak gewek en het dit as stimulus vir navorsing oor aanskouergedrag (vgl. par. 3.5.3.1.1) en die Genovese sindroom gedien.

3.2.3 Die sameswering tot swye “*Conspiracy of silence*”

Groves (2002) het in 1990 vir die eerste keer besef hoe huiwerig volwassenes is om geweld met kinders te bespreek, nadat ’n man deur ’n aanvaller met ’n mes gesteek is terwyl kinders van ’n dagsorgsentrum toegekyk het.

Die personeel van die dagsorgsentrum het die volgende dag besluit om die grusame voorval slegs met die kinders te bespreek indien een van hulle daarna sou uitvra. Nie een kind het nie, maar nadat een van die onderwyseresse die gebeure uiteindelik aangeroei het, was daar ’n stortvloed van vrae. Die kinders was veral bang dat ’n soortgelyke aanval hulle te beurt sou val. Groves (2002:7) beweer dat hierdie sameswering tot swye deur die volwassenes gehandhaaf is omdat hulle van mening was dat kinders gou van die gewelddadige optrede sou vergeet indien dit nie met hulle bespreek word nie. Die navorsing deur Groves (2002) het egter die teendeel bewys. Kinders, net soos volwassenes, ervaar post-traumatische stres en bedink

selfvernietigende teorieë om te verklaar wat hulle gesien of belewe het. Hulle is veral geneig om hiperwaaksaamheid te ervaar, en te vrees dat soortgelyke geweld enige plek en enige tyd kan uitbreek (Groves, 2002:46-47). Groves (2002:57-58) waarsku dat indien daar nie aandag aan hierdie vrees geskenk word nie, leerders nie alleen swak presteerders sal word nie, maar dat hulle self ook moontlike geweldenaars kan word. Janson, Carney, Hazler en Oh (2009:324) noem dat onlangse navorsing al meer die noodsaaklikheid van inligting oor die aanskouers se beleving van herhaaldelike afknouery gedurende die kinderjare beklemtoon.

Navorsers word tans al meer bewus van die derde party, te wete die aanskouers, se betrokkenheid by afknousituasies in skoolverband.

3.3 NAVORSING OOR AANSKOUERS VAN AFKNOUERY IN SKOOLVERBAND

3.3.1 Navorsing vanuit 'n sosiaal-ekologiese perspektief

Afknouery vind nie in isolasie plaas nie. Navorsers beskou hierdie verskynsel al meer vanuit 'n sosiaal-ekologiese perspektief (Swearer & Doll, 2001). Hierdie perspektief verskuif die klem verder as net 'n interaksie tussen die afknouer en die teiken en sluit ander individue soos die portuurgroep en die onderwysers, asook die sosiale konteks van die klaskamer in (Atlas & Pepler, 1998:87). Frey, Hirschstein, Edstrom en Snell (2009:466) omskryf afknouery as 'n sosiale verskynsel wat risiko's vir die leerders se leergeleenthede, hulle sosiale verbintenisse en positiewe belewings in die klaskamer inhou. Salmivalli *et al.* (1996:2) beskryf afknouery as 'n groepsproses, 'n sosiale verskynsel wat in skole plaasvind en waartydens die deelnemers verskillende rolle vertolk. Volgens Hartas (2008:76-77) het leerders aangetoon dat afknouery nie net tot die skoolomgewing beperk is nie, maar verder strek en gesinne, die gemeenskap en die kuberruimte insluit. Vanuit 'n sosiaal-ekologiese perspektief moet die onderwyser se rol tydens afknousituasies ook in ag geneem word. Navorsing dui aan dat onderwysers in die algemeen onbewus van die afknouery is en indien hulle wel daarvan weet, hulle gewoonlik min doen om tussenbeide te tree en die afknouery te stop (Atlas & Pepler, 1998:92).

3.3.2 Navorsing oor afknouery as 'n groepsverskynsel

Afknouery word tans deur navorsers as 'n groepsverskynsel beskou omdat daar, behalwe vir die afknouer en die teiken, gewoonlik ook ander persone by die meeste afknouvoorvalle teenwoordig is (Craig *et al.*, 2000:25; Long & Pelligrinni, 2003:402; Olweus, 1978:143-144; Olweus, 2006: 43-44; Rodkin & Hodges, 2003:384; Salmivalli & Voeten, 2004:256). Die hardnekkige voortbestaan van afknouery kan volgens Salmivalli en Voeten (2004:246) deels deur groepsbetrokkenheid by afknouery verklaar word. Hierdie groepsbetrokkenheid impliseer volgens Olweus (1978:143-144) en Olweus (2006:43-44) die volgende: die modellering van afknougedrag; die sosiale kontaminasie van die groepslede wat daarby betrokke is; die

verswakking van aggressiewe kontrole; die diffusie van persoonlike verantwoordelikheid en die geleidelike kognitiewe veranderinge van die aanskouer se persepsies van die teiken.

Toenemende navorsing is sedert die 1990's onderneem om die rol wat die groep, ter ondersteuning en versterking van afknouery speel, te ondersoek (Craig *et al.*, 2000:25; Salmivalli & Voeten, 2004: 246). Voor die 1990's is die meeste navorsing oor afknouery vanuit 'n individuele of diadiese perspektief onderneem met die klem wat hoofsaaklik op die afknouer, die teiken en die afknouer-teiken geval het (Carlson & Cornell 2008:442-449; Sijtsema, Veenstra, Lindenberg & Salmivalli, 2009:60). Daarna het navorsing toenemend op afknouery as 'n triadiese proses en as 'n groepsverskynsel begin fokus. Navorsers soos Long en Pellegrini (2003:402) en Espelage en Swearer (2003:371) beklemtoon dat die diadiese benadering van afknouery laat vaar moet word en dat navorsing op die verskillende deelnemersrolle wat leerders tydens afknouery vertolk (vgl. par. 3.5.1) moet fokus, sodat die diversiteit van afknouebelewing op die afknoukontinuum erken kan word.

Afknouers het aanskouers nodig om hulle mag en oorheersing te bewys, daarom is daar by die meeste afknouvoorvalle 'n aantal portuurgroeplede teenwoordig (Hawkins, Pepler & Craig, 2001:520) wat nie direk by die afknouery as afknouer of teiken betrokke is nie (Craig *et al.*, 2000:25,26,31). Salmivalli *et al.*, (2010:442) wys daarop dat alhoewel dit moontlik is dat afknouery aanskouers lok, die afknouery heel waarskynlik eers begin wanneer daar 'n aantal portuurgroeplede teenwoordig is. Volgens O'Connell *et al.* (1999:450) en Atlas en Pepler (1998:95) gebeur dit selde dat aanskouers tussenbeide tree. Die teenwoordigheid en die reaksies van die aanskouers kan 'n invloed op die portuurgroeplede se persepsies van die teikens en die leerders se gevoel van veiligheid by die skool uitoefen (Gini, Pozzili, Borghi & Franzoni, 2008:633). Die aanskouers wat by die afknouvoorvalle ter aanskoue van die afknouproses rondstaan, of daaroor lag, kan die afknouery aanmoedig en die voorval langer laat duur (Craig & Pepler 1995; Salmivalli *et al.*, 1996:2).

Volgens die deelnemersrolbenadering van Salmivalli *et al.* (1996) vertolk die meeste van die aanskouers verskillende rolle tydens die afknouproses. Sommige leerders skaar hulle aan die kant van die teikens en tree persoonlik tussenbeide om die afknouery te beëindig, die geviktimiseerde leerder te verdedig en te troos of 'n onderwyser te vra om te help. Ander, die sogenaamde passiewe aanskouers of die buitestanders, onttrek hulle van die toneel, ontken enige afknouery, of is stilswyende aanskouers (Cowie, 2000:86). Ten spyte van die toenemende aandag op die groepsdinamika wat onderliggend aan afknouery is, is die huidige literatuur oor die verskillende deelnemersrolle nog redelik beperk. Daar is veral 'n gebrek aan empiriese studies wat 'n vergelyking tussen die persoonlike rolle van die beskermers en die passiewe aanskouers tydens skoolafknouery tref.

3.4 DEFINISIES EN OMSKRYWINGS VAN AANSKOUERS EN DIE BEGRIP “AANSKOUERS”

Alvorens verskillende definisies en omskrywings van die begrip “aanskouers” in die literatuur weergegee word, is dit nodig om eers meer inligting oor wie aanskouers is, te gee.

’n Aanskouer

- Staar rond, aanskou die afknouery en tree dikwels nie tussenbeide om die teiken te help nie.
- Hou gewoonlik daarvan om na ’n bakleiery te kyk.
- Hits dikwels die afknouer aan.
- Help soms die afknouer deur hom te waarsku wanneer daar ’n volwassene aankom.
- Verstar soms van vrees.
- Is dikwels een van die afknouer se toejuigers.
- Is die meeste van die tyd teenwoordig wanneer daar ’n bakleiery aan die gang is.
- Kan daadwerklik ingryp om die afknouery te beëindig; die afknouer aanmoedig om voort te gaan; of die afknouery passief te aanskou en kan óf seuns óf meisies wees (Cowie, 2000:91; Smith, Twemlow & Hoover, 1999:33).

Volgens die Merriam-Webster Online Dictionary (2002) is die aanskouer ’n individu wat teenwoordig is, maar nie aan ’n gebeurte of ’n situasie deelneem nie: “... *a bystander is an individual who is present but does not take part in an event or situation.*” Sinonieme vir ’n aanskouer sluit die volgende woorde in: verbyganger, omstander, getuie en toeskouer (Pharos Afrikaans-Engels Engels-Afrikaans Woordeboek Dictionary, 2005).

3.4.1 Navorsers se omskrywings van aanskouers

Volgens Stueve, Dash, O'Donnell, Tehranifar, Wilson-Simons, Slaby en Link (2006:118) word aanskouers in die konteks van skolegeweld dikwels as leerders beskou wat ’n bakleiery of ander dade van fisieke aggressie aanskou. Hierdie navorsers stel dit dat so omskrywing té beperkend is, omdat die klem slegs op die fisieke aggressie wat visueel waargeneem word, val. Ander afknousituasies waarvan leerders bewus mag wees, soos byvoorbeeld voorvalle van nie-fisieke aggressie, word dikwels in die definisies van aanskouers nagelaat. Stueve *et al.* (2008:119) vestig ook die aandag daarop dat dit nie slegs die leerders is wat aanskouers van skolegeweld

is nie, maar ook volwassenes soos onder meer die onderwysers en administratiewe personeel. Hierdie volwassenes is ook dikwels bewus daarvan dat, indien daar teen die oortreders opgetree word, die afknouery voorkom of verminder kan word.

Polanin, Espelage en Pigott (2012:49) definieer die aanskouer “... *as any student who witnessed a bullying episode, with the operationalizing characteristic being the witnessing presence of bullying, regardless of other characteristics.*” Twemlow et al. (2004:4) omskryf ’n aanskouer as ’n individu wat nie aktief tydens afknousituasies as ’n afknouer of ’n teiken betrokke is nie.

3.4.2 Eie definisie van aanskouers

Die aanskouer is ’n individu wat tydens afknousituasies teenwoordig is, dit waarneem, beleef en ’n bepaalde rol vertolk, hetsy dit is deur passief toe te kyk of aktief deel te neem. Die rolle en betrokkenheid van aanskouers kan gedurende die afknousituasie verander.

3.5 AANSKOUERROLLE EN -GEDRAG

In hierdie gedeelte sal die fokus op aanskouerrolle en -gedrag val.

3.5.1 Aanskouerrolle

Espelage en Swearer (2003:370-371) beskou afknougedrag eerder as dinamies in plaas van staties, en argumenteer dat portuurgroeplede se betrokkenheid by afknouery op ’n kontinuum val. Die leerders kan die rolle van ’n afknouer, teiken, afknouer-teiken en/of aanskouer vertolk. Die bestudering van afknouery op ’n kontinuum verteenwoordig ’n beduidende afwyking van die standaardpraktyk om leerders slegs as afknouers of teikens te identifiseer.

Alhoewel die afknouer en die teiken die hoofrolle in die afknousituasie speel, is daar ook ander leerders, die aanskouers, wat belangrike rolle in die proses vertolk. Volgens Salmivalli et al. (1996) kan leerders verskillende afknouer- en teikenprofile hê. Leerders word nie meer net as ’n afknouer of teiken beskou nie, maar kan as ’n afknouer, teiken, afknouer-teiken en aanskouer geklassifiseer word (Espelage & Swearer, 2003: 371).

Twemlow, Fonagy & Sacco (2010:74) omskryf die aanskouersrol soos volg: “... *an active role with a variety of manifestations, in which an individual or group indirectly and repeatedly participates in a victimization process as a member of the social system. Bystanding may either facilitate or ameliorate victimization. The bystander is propelled into the role by dint of the interaction with the victim and victimizer, and the ongoing interaction can be activated in a helpful or harmful direction.*” Hier word die verskillende rolle van die aanskouer wat ondersteuning aan, teëstand teen en ’n ongeërgdheid jeens die afknouers insluit, beklemtoon.

Vervolgens word die verskillende rolle wat aanskouers volgens navorsers kan speel, verder bespreek.

3.5.1.1 Aanskouerrolle volgens C. Salmivalli, K. Lagerspetz, K. Björkqvist, K. Österman, en A. Kaukiainen (1996)

Salmivalli *et al.* (1996:1-15) het afgesien van die rolle van die teiken en die afknouer ook verskeie rolle wat deur aanskouers tydens afknouery vertolk word, geïdentifiseer en soos volg beskryf:

- Die assistente neem aktief aan die afknouery deel om die afknouer te help of om te keer dat die teiken gaan hulp soek.
- Die aanhitters wat die afknouery aktief of passief deur hulle teenwoordigheid ondersteun deur te lag en positiewe terugvoering aan die afknouer te gee.
- Die beskermers is die leerders wat die teikens probeer ondersteun en/of die afknouery beëindig deur onmiddellik in te gryp of om 'n volwassene daarvan in kennis te stel.
- Die buitestaanders is die leerders wat hulle van die afknouery onttrek deur niks te doen nie, die situasie te vermy of selfs onbewus van die afknouery kan wees.
- Geen duidelike rol nie (Salmivalli, 1999:454).

In Tabel 3-1 word 'n uiteensetting en beskrywing van die verskillende rolle wat deur die aanskouer gespeel kan word, gegee.

Tabel 3-1 Uiteensetting en beskrywing van aanskouerrolle

Aanskouersrolle	Beskrywing	Voorbeelde
Assistente	Volg die afknouer na, staan hom by.	Neem aan die afknouery deel. Werk saam met die afknouer.
Aanhitser	Verskaf terugvoering aan die afknouer wat hom of haar aanmoedig.	Kom kyk wat aangaan. Lag.
Beskermer	Kies die kant van die teiken.	Sê aan die teiken: " <i>Moenie bekommerd wees nie</i> ". Probeer om die ander te keer om met die afknouery voort te gaan.
Buitestaander	Weerhou hulle van die afknouery, reageer nie daarop nie.	Is gewoonlik nie teenwoordig nie (in afknousituasies). Weet nie eens van die afknouery nie.

(Salmivalli, 2001:403)

3.5.1.2 Aanskouerrolle volgens S.W. Twemlow, F.C. Sacco, en P. Williams (1996)

Twemlow *et al.* (1996) het die baanbrekerswerk van Olweus (1991) voortgesit en die afknouer-teiken-aanskouer model ontwikkel. In hierdie model word afknouery as deel van 'n wisselwerkende proses beskou wat uit drie hoof sosiale rolle en 'n aantal beperkte sub-tipes bestaan. Die aanskouers kan 'n afknouer, teiken, vermydende/ontkennende of ambivalente ingesteldheid toon en kan aan hulle passiewe (*teiken-aanskouer en vermydende/ontkennende*) of aktiewe (*afknouer-aanskouer en ambivalente*) deelname aan enige deurlopende wisselwerking tussen 'n afknouer en 'n teiken uitgeken word.

Twemlow *et al.* (2001:6-7) het bogenoemde aanskouersrolle soos volg beskryf:

- Die afknouer-aanskouers ("*bully bystanders*") is die leerders wat ander leerders oorreed om iets te doen waarvoor hulle nie self beskuldig wil word nie.
- Die teiken-aanskouers ("*victim bystanders*") is diegene wat te bang is om tydens die afknouery tussenbeide te tree.
- Die vermydende aanskouers ("*avoidant bystanders*") is persone wat ontken dat afknouery plaasvind.
- Die ambivalente aanskouers ("*ambivalent bystanders*") is die individue wat geen rolle vertolk nie en wat na alle waarskynlikheid tussenbeide sal tree.

3.5.1.3 Aanskouersrolle volgens S.W. Twemlow, P. Fonagy en F.C. Sacco (2010)

In 'n latere navorsingstudie het Twemlow *et al.* (2010:76) die volgende aanskouersrolle geïdentifiseer:

- Die afknouer (aggressiewe) aanskouer wat die afknouery ondersteun deur positiewe terugvoering aan die afknouer te gee. Dit geskied deur middel van hulle deelname aan afknouery, die gedrag aktief te versterk deur te lag of om aanmoedigende gebare te maak.
- Die marionetspeler wat 'n variasie van die afknouer-aanskouer is, manipuleer 'n teiken om 'n daad te pleeg sodat laasgenoemde vir die afknouery blameer kan word.
- Die teiken-aanskouer (passiewe aanskouer) wat eenvoudig net eenkant stilswyend die afknouery aanskou en so stilswyend sy goedkeuring oordra.
- Die ontwykende/vermydende aanskouer kan die afknouery fasiliteer deur persoonlike verantwoordelikheid daarvoor te ontken.

- Die abdikerende aanskouer kan iemand anders die sondebok maak om sodoende die verantwoordelikheid vir die afknouery af te weer.
- Die geveinsde (valse) aanskouer neem geveinsde (valse) teiken- of afknouerrolle vir persoonlik gewin aan.
- Die altruistiese aanskouer kan persoonlike of sosiale bronne aanwend om afknouery te verminder of te beëindig. Voorbeelde hiervan is om die teikens te beskerm; die kant van die teiken te kies; volwassenes van die afknouery te vertel of hulp van hulle te vra; of om te probeer om die afknouery te beëindig (Salmivalli, 1999:454).

Volgens Twemlow *et al.* (2010:75-76) speel mentalisering 'n belangrike rol by die aanskouers se belewing van afknouvoorvalle. Twemlow *et al.* (2010:74) stel dit dat wanneer skoolgebaseerde afknouery as 'n sosiale verskynsel beskou word, die aanskouer in 'n onvermydelik aktiewe rol wat deur die teiken/afknouer interaksie geskep is, geplaas word. Dit impliseer dus dat om tydens afknouery passief te wees, nie vanuit hierdie perspektief moontlik is nie. Die teiken-afknouer- en aanskouersrolle word volgens hierdie perspektief as dialekties omskryf. In hierdie rolle word *mentalisering* (die noukeurige beoordeling van die geestestoestand van die self en ander persone) benadeel. Wanneer 'n individu nie in die gemoed van 'n ander erken word nie, ontstaan daar 'n verlies aan mentalisering. 'n Gebrek aan 'n gevoel van verbondenheid met die ander persoon, kan aanleiding gee dat die ander persoon onmenslik behandel en seergemaak kan word. Ter verdere verduideliking word die begrip, *mentalisering* kortliks omskryf.

Bateman en Fonagy (2004:21) omskryf mentalisering soos volg: *“The mental process by which an individual implicitly and explicitly interprets the actions of one self and others as meaningful on the basis of intentional mental status such as personal desires, needs, feelings, beliefs and reasons.”*

Aan die hand van die begrip *mentalisering* word die verskillende aanskouersrolle soos volg deur Twemlow *et al.* (2010:76) in Tabel 3-2 opgesom:

Tabel 3-2: Aanskouersrolle volgens S.W. Twemlow, P. Fonagy en F.C. Sacco (2010:76-77)

Tipe rol	Mentalisering	Subjektiewe gesteldhe	Rol in die stelsel
Afknouer (aggressiewe) aanskouer	Insinking, uitskakeling van mentalisering.	Opgewondenheid, dikwels sadomasochisties.	Bewerkstellig 'n manier om afknouery in die skoolgemeenskap te begin.
Marionettespeler Variasie van die afknouer- aanskouer	Geloofwaardige empatie en reflektiwiteit stort in duie, in staat tot logiese beplanning en ongevoelige empatie	Aanmatigende indrukwekkende (grandiose) gevoel van invloedrykheid.	Verbind aan gewelddadige resultate wat deur bewuste manipulasie bereik word.
Teiken (passiewe aanskouer)	Uitskakeling van mentalisering.	Vreesbevange, apaties, hulpeloos.	Willoos en vreesbevange by die afknouery betrek.
Vermydende aanskouer	Mentalisering word deur ontkenning beskerm (bewaar).	Beskermende gevoel van euforie. 'n Individuele optrede.	Fasiliteer afknouery deur persoonlike verantwoordelikheid te ontken.
Abdikerende aanskouer	Mentalisering word deur projeksie en projekterende identifikasie gehandhaaf	Verontwaardig oor die "swak" optrede van ander. 'n Agentskap of groepoptrede.	Abdikeer verantwoordelikheid deur iemand anders die sondebok te maak.
Geveinsde (Valse) aanskouer	Mentalisering word gehandhaaf.	Maak grotendeels bewustelik van verbale manipulasie gebruik. Doelbewus en kalm.	Nóg teiken – nóg afknouerrolle is opreg, maar is om persoonlike redes aangeneem.
Alter-ego aanskouer	Mentalisering word gehandhaaf.	Wil graag die belangrikste en die gewildste lid van die mees populêre groep wees en sal van verbale manipulasie gebruik maak om dit te bereik.	Hierdie aanskouer is óf 'n teiken óf 'n afknouer wat dikwels as 'n lyfwag vir die leier van die gewildste groep in die skool optree om sodoende 'n deelnemende rol in die groep te vervul.
Altruïstiese aanskouer	Mentalisering word verhoog en verbeter (<i>enhanced</i>)	Medelydend, hulpvaardig. Soms verontwaardig oor die leed wat aan ander gedoen is.	Volwasse en affektiewe gebruik van die rol in individuele- en groepsopleiding om selfbewussyn te bevorder en vaardighede te ontwikkel om viktimisering te weerstaan

(Twemlow et al., 2010:75-77)

3.5.1.4 Aanskouerrolle volgens M. Paull, M. Omari en P. Standen (2012)

Paull *et al.* (2012:356-359) beskryf die gedrag van aanskouers op 'n kontinuum wat vanaf aktiewe betrokkenheid (byvoorbeeld om die afknouer se optrede aan te moedig of te beïnvloed) tot passiewe betrokkenheid strek (byvoorbeeld waar die aanskouer onttrek of as 'n mede-teiken optree). Die aanskouer word enersyds met die afknouer en andersyds met die teiken geïdentifiseer. Tussen dié twee rolle kom wisselende grade van vereenselwiging met beide rolle voor. Eweneens kan hierdie rolle passief of aktief vertolk word, omdat die aanskouers nie altyd losstaande partye is nie. Genoemde navorsers het in die identifisering en samestelling van hulle aanskouersrolle van vroeëre tipologieë in die literatuur oor skoolafknouery (Salmivalli, 1999; Twemlow, Fonagy & Sacco, 2004) gebruik gemaak en die volgende aanskouersrolle geïdentifiseer:

- Die instigerende (aanhitsende) aanskouers (aanhitser) help om die afknouery aan die gang te kry en hits die bedrywighede van die afknouer aan. Hierdie aanskouers versprei byvoorbeeld gerugte oor die teiken of die afknouer, of mislei albei met die uitsluitlike doel om die afknouer aggressief te laat optree.
- Die manipulerende aanskouers kies meer openlik die afknouer se kant. Hierdie aanskouers skep situasies waarin die afknouer en die teiken met mekaar in konflik kan kom, in plaas van om bepaalde optredes of woorde te gebruik om die afknouery te ontloot. Die *manipulerende aanskouer* kan byvoorbeeld inligting oor die teiken verskaf, weerhou of verdraai met die doel om die afknouer daardeur op te sweep. Die *instigerende (aanhitsende) aanskouers* verskil van die manipulerende aanskouers in die opsig dat eersgenoemde die situasie skep en laasgenoemde munt uit 'n situasie wat reeds bestaan slaan.
- Die afknouer se medewerkers tree openlik op. Hierdie aanskouers sal hulle aggressie of bespotting vir die teiken openlik of deur middel van e-posse toon om die afknouer te ondersteun. Daar kan verskeie redes vir hierdie aanskouers se optredes wees: om 'n goeie indruk op die afknouer te maak; om te voorkom dat hulleself 'n teiken word; of omdat hulle die afknouer se renons in die teiken se posisie, waardes of vriende deel.
- Die fasiliterende aanskouers is ook by die afknouery betrokke, maar in 'n mindere mate as die medewerkers van die afknouer. Hierdie aanskouers kan onbewus van hulle rolle wees en aan die verspreiding van gerugte deelneem sonder om die omvang van die gevolge wat dit vir die teiken inhou, te besef. Hulle kan ook die afknouery versterk deur niks te doen nie; die afknouer se vyandigheid teenoor die teiken passief te aanvaar; of deur die gebrek aan ondersteuning aan die teiken (Coyne, Craig & Smith-Lee Chong, 2004:312-313).

- Die abdikerende aanskouers bevorder die afknouery deur dit te ignoreer. Hierdie tipe aanskouer kan onbevoeg voel om die afknouer te beheer of om die teiken te ondersteun, moontlik as gevolg van vrees vir die verlies van persoonlike status.
- Die vermydende aanskouers is bewus van die gevolge wat die afknouery vir die teiken inhoud, maar vermy ingryping. Vermyding in hierdie geval is 'n poging van die aanskouers om hulleself ten koste van die teiken te beskerm.
- Die aanskouers wat tussenbeide tree gryp in om die afknouery te verhoed of om konflik te voorkom.
- Die aanskouers wat die situasie ontlont besit nie die nodige gesag om die afknouery te hanteer nie of verkies om dit nie te gebruik nie, maar sal die konflik liever deur onderhandeling en kommunikasie probeer oplos. Dikwels word die afknouery net ontlont in plaas daarvan dat dit proaktief opgelos word.
- Die beskermers tree vir die teiken in die bresse deur protes teen die afknouer se gedrag aan te teken. Hierdie aanskouers kies die teiken se kant in teenstelling met die manipulerende aanskouer.
- Die empatiese aanskouers het empatie met die teiken, maar vermy ingryping. Hulle sal met deernis na die teiken se klagtes of bekommernisse luister, sonder om hulp aan te bied en sal ook nie teenoor die afknouer optree nie. Soms weerhou hierdie aanskouers hulle daarvan om met die teiken te simpatiseer. Deur nie hulle emosies te toon nie, kan hierdie aanskouers vir 'n lang tydperk deur die afknouery geaffekteer word.
- Die simpatieke aanskouers bied hulle simpatie en praktiese ondersteuning aan die teiken ten einde die trauma te versag en sodoende te verhoed dat die afknouery weer herhaal word. Die empatiese asook die simpatieke aanskouers probeer om nie by die konflik betrokke te raak nie, waarskynlik omdat hulle bang is dat hulle die volgende teiken sal wees. Hulle kan selfs dankbaar wees dat hulle nie die teiken is nie en hulle skuldgevoelens verbloem deur nie in te gryp nie.
- Die toegeeflike/inskiklike aanskouers bied min of geen weerstand nie en word dikwels self ook 'n teiken moontlik as gevolg van 'n vorige onsuksesvolle openlike verdediging van die teiken, of omdat hulle met die teiken gesimpatiseer het.
- Die plaasvervangende aanskouers ondersteun nie die afknouer nie en bied hulleself in die plek van die teiken aan deur die afknouer se aandag van die teiken af te lei en op hulleself te vestig.

Paull *et al.* (2012:359) is van mening dat die *toegeeflike aanskouers*, as gevolg van hulle eie emosionele reaksies, die *plaasvervangende aanskouers*, as gevolg van die plek wat hulle ter wille van die teiken inneem, (asook tot 'n meerdere of mindere mate die *empatiese* en die *simpatieke aanskouers*) negatiewe gevolge van die afknouery soortgelyk aan dié van die direkte teiken kan beleef (vgl. paragrafe 2.8.4.2.1 en 2.8.4.2.4). Paull *et al.* (2012:359) beklemtoon in ooreenstemming met Orpinas en Horne (2006:16) en Twemlow *et al.* (1996: 296) dat individuele aanskouers nie slegs tot een rol beperk is nie, maar dat hulle tegelykertyd meer as een rol kan aanneem. Die aanskouers kan verskillende rolle in verskillende omstandighede vertolk en kan selfs van die een rol na 'n ander verwissel Paull *et al.* (2012:354), afhangend van hoe die verloop van 'n reeks afknougebeure of -probleme ontwikkel. As voorbeeld noem die betrokke navorsers dat 'n aanskouer wat empatie met 'n teiken het 'n stadium kan bereik waar hy tussenbeide tree om die teiken te verdedig en vervolgens na die rol van die plaasvervangende aanskouer aanbeweeg en sodoende die nuwe teiken word. Insgelyks kan aanskouers wat tussenbeide tree terselfdertyd 'n ingryper, beskermmer en simpatiseerder wees wat hulp en ondersteuning op meer as een manier aan die teiken verleen.

Die rolle wat die aanskouers vertolk en hulle daadwerklike ingryping of gebrek daaraan, hetsy aktief of onaktief, sal tot die toename of vermindering van afknouery bydra. Vanuit hierdie oogpunt is aanskouers nie slegs maar aanskouers van afknouery nie, maar aktiewe deelnemers daaraan (Paull *et al.*, 2012:361).

Paull *et al.* (2012:354-355) identifiseer en beskryf die verskillende aanskouerrolle in die volgende tabel en bring dit in ooreenstemming met dié van Salmivalli (1999), Salmivalli (2001:403) en Twemlow *et al.* (2010). Die kontinuum in die tabel wissel tussen die rolle wat die swakste en sterkste by 'n afknouvoerval teenwoordig kan wees. Dit neem die verskuilde verskille wat tussen aktiewe en passiewe aanskouers bestaan saam en dit onderskei ook tussen die positiewe of negatiewe invloede wat afknouery op aanskouers uitoefen. Sommige van die aanskouersrolle kan positiewe gevolge vir die teiken inhou wat daartoe kan bydra dat die afknouery, of die impak daarvan, verminder word. Ander rolle kan weer tot negatiewe gevolge aanleiding gee. Die verskillende aanskouerrolle word in Tabel 3-3 geïllustreer.

Tabel 3-3: Verskillende aanskouerrolle soos geïdentifiseer deur M. Paull, M. Omari en P. Standen

Aanskouersrol	Beskrywing	Salmivalli (1999)	Twemlow <i>et al.</i> (2010)
Instigerende/ opswepende (aanhitsende) aanskouer	Begin afknouery; insieerder, skep situasie		Afknouer (aggressiewe) aanskouer Marionettespele
Manipulerende aanskouer	Beoog om die afknouer se optredes te beïnvloed, maak van bestaande situasie misbruik		Afknouer (aggressiewe) aanskouer Marionettespeler
Samewerkende aanskouer	Neem aktief deel, help die afknouer	Assistent	Afknouer (aggressiewe) aanskouer
Fasiliterende aanskouer	Voorsien aanskouers (skrale moontlikheid) kan onopsetlik wees	Aanhitser	Afknouer (aggressiewe) aanskouer.
Abdikerende aanskouer	Laat stilswyend die afknouery toe om voort te gaan en doen niks nie, al is hy by magte om te tree.		Abdikerende aanskouer.
Vermydende aanskouer	Stap weg	Buitestander	Ontwykende aanskouer. Abdikerende aanskouer
Ingryper-aanskouer	Neem stappe om afknouery te beëindig of om vergelding te voorkom		
Aanskouer wat situasie ontlont	Raak betrokke om die eskalering van die situasie te voorkom		
Beskermer	Tree vir die teiken in die bress	Beskermer	Hulpvaardige (altruïstiese) aanskouer
Empatiserende aanskouer	Identifiseer met die teiken – sê/doen niks nie		Ontwykende aanskouer
Simpatiserende aanskouer	Identifiseer met die teiken – bly stil uit vrees om die volgen teiken te wees, bied troos en ondersteuning aan teiken in privaatheid		Hulpvaardige (altruïstiese) aanskouer
Toegewende/ insiklike aanskouer	Bied min weerstand		Teiken (passiewe) aanskouer.
Plaasvervangende aanskouer	Vervang teiken		Teiken (passiewe) aanskouer.

(Paull *et al.*, 2012:354)

Volgens die verskillende aanskouerrolle blyk dit dat leerders bepaalde tipes optrede gedurende afknouery openbaar wat, alhoewel die meeste leerders daarteen gekant is, (Hawkins *et al.*, 2001:513) tog afknouery kan aanmoedig en laat voortduur in plaas daarvan om dit te verminder. Alhoewel die verskillende rolle relatief stabiel bly (Salmivalli, Lappalainen & Lagerspetz, 1998:

212) indien daar geen daadwerklike ingryping plaasvind nie, bestaan die moontlikheid dat die rolle tog kan verander.

3.5.2 Faktore wat aanskouerrolle tydens afknouery beïnvloed

'n Verskeidenheid faktore wat 'n invloed op die rolle wat aanskouers tydens afknou-voorvalle vertolk kan uitoefen, is deur Rigby en Johnson (2005b:12) geïdentifiseer en sluit die volgende in:

- Skoolfase: (primêre of sekondêre fase): Rigby en Johnson (2006:437) se bevindings strook met Salmivalli (1999:454) se navorsing wat daarop dui dat leerders in die primêre skoolfase meer geneig is om tussenbeide te tree, vergeleke by leerders in die sekondêre skoolfase.
- Geslag: (seun of meisie): Meisies in die primêre skoolfase tree makliker tussenbeide tydens afknouery as seuns.
- Vorige ervaring: Ondervinding van afknouery (of hy self in die verlede 'n afknouer was).
- Huidige ervaring: Of hy afgeknou word en/of hy hulp aan die teiken verleen.
- Ingesteldheid: 'n Positiewe ingesteldheid teenoor die teiken inhibeer afknougedrag (Rigby, 2005:158)
- Normatiewe druk: Verwagtinge van ouers, vriende of onderwysers om die teiken te help.
- Hoë vlakke van selfeffektiwiteit / selfdoeltreffendheid: Leerders wat tussenbeide tree vertoon 'n relatiewe hoër Graad van selfeffektiwiteit as dié wat dit nie doen nie.

Rigby en Johnson (2006:437) beklemtoon ook dat onvoorsiene omstandighede vir leerders met goeie bedoelings, hulle daarvan kan weerhou om daadwerklik tydens afknouery in die teenwoordigheid van aanskouers in te gryp.

3.5.3 Aanskouergedrag

In hierdie gedeelte gaan daar op faktore gefokus word wat met aanskouergedrag, met spesifieke verwysing na passief-nie-ingrypende teenoor aktief-ingrypende aanskouergedrag, verband hou. Verder gaan daar ook op bepaalde teoretiese modelle gelet word wat as verklaring vir aanskouergedrag kan dien.

3.5.3.1 Faktore wat met passief-nie-ingrypende aanskouergedrag verband hou

Navorsing wat oor die gewilligheid van aanskouers gedoen is om tydens afknousituasies in te gryp en hulp te verleen, het aangedui dat sowat 50% of meer van die aanskouers nie gewillig was om tydens afknouvoorvalle tussenbeide te tree om die teiken te help nie (Limber, 2002:12). Vervolgens sal hierdie geneigdheid tot die passiewe-nie-ingrypende gedrag van aanskouers aan die hand van verskillende faktore verklaar word.

3.5.3.1.1 Die aanskouer-effek of die Genovese sindroom

Soos voorheen vermeld (vgl. paragrawe 3.2.2 en 3.2.3), het navorsing oor hulpverlening aan persone wat in nood verkeer, getoon dat aanskouers dikwels in gebreke bly om in te gryp of stadiger in die teenwoordigheid van ander aanskouers reageer, in teenstelling met situasies wanneer daar geen aanskouers teenwoordig is nie. Hierdie psigologiese verskynsel staan as die aanskouer-effek bekend (Hudson & Bruckman, 2004:168; Kassin *et al.*, 2011:406). Latané en Darley (1970:38) was van die eerste navorsers wat hierdie verskynsel empiries ondersoek het en beskryf die aanskouer-effek as: “... *the presence of other people serves to inhibit the impulse to help ...*” Volgens Latané en Darley (1970:42) tree die aanskouer-effek in omdat die teenwoordigheid van die groep die individu verhinder om in 'n noodsituasie op te tree en nie omdat mense primêr apaties is, of omdat hulle vergelding vrees nie.

Enkele navorsingstudies toon aan dat die aanskouer-effek ook by kinders voorkom (Caplan & Hay, 1989:1; Thornberg, 2007:14) en wanneer leerders sien dat portuurgroeplede afgeknou word, tree hulle selde tussenbeide (Craig & Pepler, 2000: 31,32). Holt, Bremner, Sutherland, Vliek, Passer en Smith (2012:554) beweer verder dat die aanskouer-effek grootliks aan sosiale vergelyking of diffusie van verantwoordelikheid te wyte is. Verskillende faktore kan tot die aanskouer-effek bydra, te wete, pluralistiese onkunde en diffusie van verantwoordelikheid.

3.5.3.1.2 Pluralistiese onkunde

Pluralistiese onkunde verwys volgens Cardwell, (2004:354) en Thornberg (2010:585) na die sosiale verskynsel waar aanskouers van 'n noodgeval die situasie verkeerdlik kan interpreteer as dat ingryping onnodig is, omdat die ander aanskouers nie 'n poging aanwend om die teiken te help nie. Die blote teenwoordigheid van aanskouers kan die individu daarvan weerhou om tydens 'n noodgeval tussenbeide te tree, omdat hulle bang is dat ander mense mag dink dat hulle dwaas is, of dat hulle bang is om hulself in 'n verleentheidsituasie te plaas. Soms word daar na hierdie verskynsel as “*fear of social blunders*” verwys (Thornberg, 2007:5) en dit staan ook as “*audience inhibition*” bekend (Latané & Nida, 1981:309). 'n Ander soort aanskouer-effek kan ook na vore tree wanneer daar baie aanskouers aanwesig is en aanskouers aanvaar dat

die een of ander persoon wel sal ingryp. Hierdie verskynsel staan as die *diffusie/verspreiding van verantwoordelikheid* bekend (Latané & Darley 1968:377-378).

3.5.3.1.3 Die diffusie van verantwoordelikheid

Latané en Darley (1968:377-378) beweer dat wanneer slegs een aanskouer aan 'n noodsituasie wat hulpverlening vereis blootgestel word, daar na alle waarskynlikheid ingegryp sal word. Die teenwoordigheid van verskeie persone tydens 'n noodsituasie verminder die moontlikheid dat iemand hulp sal aanbied. Die verskynsel kan as sosiale inhibisie om hulp te verleen, beskryf word (Latané & Nida, 1981:309) en dit kan grootliks aan sosiale vergelyking of die verspreiding van verantwoordelikheid toegeskryf word (vgl. par. 3.5.3.1.1) Latané en Darley (1968:378). Die diffusie van verantwoordelikheid word volgens Cardwell (2004:354) deur die navorsing van (Latané, Williams & Hawkins, 1979) oor "*social loafing*" ondersteun, waar dit duidelik blyk dat hoe meer mense by 'n hulpverleningsituasie teenwoordig is, hoe minder moeite individue sal doen om hulp te verleen.

Alhoewel die aanskouer-effek in besonder op hulpverlening tydens noodsituasies van toepassing gemaak word, maak Hudson en Bruckman (2004:165) daarvan gebruik om die kenmerke van deelnemingspatrone in opvoedkundige omgewings uit te beeld. Genoemde navorsers is van mening dat die volgende faktore tot die verskynsel van die aanskouer-effek bydra: selfbewustheid (*self-awareness*), sosiale leidrade, blokkeringsmeganismes/inhibisies en diffusie van verantwoordelikheid (Hudson & Bruckman, 2004:179).

- Selfbewustheid: Die bewustheid van die teenwoordigheid van ander persone tydens 'n hulpverleningsituasie verhinder die individu om op te tree. Hy of sy wil nie onvanpas of dwaas in die teenwoordigheid van ander aanskouers voorkom nie.
- Sosiale leidrade: Individue kyk na mekaar vir leidrade oor hoe om in die situasie op te tree. Wanneer die ander persone niks doen om te help nie, kan dit tot 'n gebrek aan optrede by die individu lei.
- Blokkering: Wanneer baie aanskouers reageer, kan dit die situasie dikwels vererger. Die reaksie van een aanskouer kan ook die ander verhinder om op te tree.
- Diffusie van verantwoordelikheid: Wanneer slegs 'n klein persentasie van aanskouers tydens 'n voorval optree, word die verantwoordelikheid van optrede versprei. Elkeen van die aanskouers voel dat hy of sy slegs 'n beperkte verantwoordelikheid ten opsigte van die negatiewe gevolge van die gebrek van sy of haar optrede het.

3.5.3.2 Redes en verskonings vir die aanskouers se passiewe-nie-ingrypende gedrag

Redes

Volgens die navorsing van Thornberg (2007:8-11) het leerders die volgende redes vir hulle passiewe-nie-ingrypende gedrag tydens afknousituasies aangevoer:

- Onbenulligheid: Die afknousituasie is as 'n onbelangrike en as 'n nie-ernstige situasie beskou. Dit kan op twee wyses verklaar word. Eerstens, beskou die leerders die voorval as nie-ernstig en tweedens dui dit op 'n gewoond raak aan die afknouery en word dit as 'n normale alledaagse situasie aanvaar.
- Dissosiasie/losmaking: Die leerders wil nie by die teiken en die afknousituasie betrokke raak nie. Twee verskillende redes kan hiervoor aangevoer word. Die eerste rede hou met die *voorval-dissosiasie* verband wat daarop dui dat die aanskouer nie by enige gebeure wat die afknou-insident voorafgegaan het, betrokke was nie en daarom nie by die gebeure betrokke wil raak nie. Die tweede rede dui op *verhoudingsdissosiasie*. Die aanskouers voel dat die afknouery niks met hulle te doen het nie, omdat die teiken nie hulle vriend(in) is nie.
- Verleentheidsassosiasie: Die aanskouer vereenselwig die omstandighede tydens die afknouery met gevoelens van verleentheid. Die aanskouer wil eerstens nie tot die verleentheid van die teiken bydra nie (*teikengerigte verleentheidsassosiasie*) en wil tweedens ook nie 'n persoonlike verleentheid, (*selfgerigte verleentheidsassosiasie*) op die hals haal nie.
- Aanskouersmodellering: Dit behels die passiewe gedrag van die ander aanskouers tydens die voorval en die aanskouer besluit dan om nie tussenbeide te tree nie.
- Ander verpligtinge: Alhoewel die aanskouers besef dat daar 'n noodsituasie is, geniet hulle eie verpligtinge voorrang bo hulpverlening aan die teiken en wil hulle daarom nie hulle tyd mors om in te gryp en hulp te verleen nie (Craig et al., 2000: 31).
- Nakoming / uitvoering van 'n mededingende sosiale norm: Aanskouers konformeer dikwels met sosiale norme van hulle portuurgroep wat soms in stryd met algemeen aanvaarde sosiale norme is. Met ander woorde, as dit algemeen in die portuurgroep aanvaar word om nie tydens afknousituasies in te meng nie en om nie hulp aan die teiken te verleen nie, sal leerders eerder die portuurgroep se norm gehoorsaam as om in te gryp en die teiken te help (Craig et al., 2000: 31).
- Die oordrag van verantwoordelikheid: Leerders ervaar soms nie 'n persoonlike verantwoordelikheid om die teiken te help nie, omdat hulle voel dat dit ander persone se

verantwoordelikheid is om dit te doen, byvoorbeeld die onderwyser, vriende van die teiken, of dat die afknouer self verantwoordelikheid vir sy afknougedrag en die potensieel negatiewe gevolge daarvan moet neem.

Verskonings

Die volgende redes kan ook as verskonings vir passiewe-nie-ingrypende gedrag tydens afknousituasies dien:

- Die aanskouers word deur die magsverskil tussen hulself en die afknouer geïntimideer. Afknouers word dikwels deur hulle portuurgroep as gewild en magtig beskou (Salmivalli, 2010:115) en daarom verg dit baie moed van aanskouers om teen hulle op te tree. Navorsers soos DeLara (2008:91-92) en O'Moore *et al.* (1997:164) bevestig dat aanskouers dikwels nie die moed het om op te tree nie, omdat hulle nie vertrou het in of die samewerking van ander persone soos hulle klasmaats, onderwysers of ander volwassenes te ontvang nie.
- Die aanskouers se ingesteldheid teenoor die teiken kan ook 'n belangrike rol by die huiwering/weiering om tussenbeide te tree speel. Volgens Salmivalli (2010:117) voel aanskouers dikwels dat afknouery verkeerd is. Alhoewel hulle daarteen gekant is, het hulle soms 'n negatiewe ingesteldheid teenoor sommige teikens. Die rede waarom hulle partykeer passief en nie-ingrypend optree, word aan die feit toegeskryf dat hulle nie van die teiken hou nie, of dat die teiken na hulle mening daarvoor gesoek het en daarom dit verdien.
- Volgens Coloroso (2004:67-69) word teikens in 'n erg kompeterende portuurgroep-omgewing dikwels as “verloorders” beskou. Aanskouers wil hulle dus nie help nie, omdat hulle bang is dat hulle persoonlike sosiale status in die portuurgroep in gedrang kan kom. By baie aanskouers ontbreek die nodige persoonswaardighede om die afknouery te hanteer en daarom verkies hulle vervolgens om nie in te gryp nie. Orpinas en Horne (2006:23) sluit hierby aan en noem dat die leerders wat nie oor die nodige persoonswaardighede beskik om afknouery te beëindig nie, skuldgevoelens kan beleef omdat hulle nie ingegryp het om die afknouery te keer nie.

Coloroso (2004:67-69) is van mening dat sommige aanskouers dikwels meer verskonings as geldige redes aanvoer waarom hulle nie tydens afknousituasies tussenbeide tree nie. Hierdie verskonings kan daartoe aanleiding gee dat aanskouers soms ook die rol van die afknouer kan aanneem. Die volgende verskonings word dikwels aangevoer:

- Die afknouer is 'n vriend(in) van die aanskouer. Leerders is huiwerig om in te gryp wanneer die afknouer 'n vriend(in) is, selfs al tree laasgenoemde onregverdig en onregmatig op.

- Hulle is nie vriende met die teiken nie. Leerders is meer geneig om in te gryp wanneer die teiken 'n vriend(in) is, daarom sal die afknouer dikwels iemand wat min of geen vriende het nie, as 'n teiken uitsonder.
- Die aanskouers het 'n gevestigde 'kode van stilswye' en wil nie as verklidders bekend staan nie.
- Sommige aanskouers voer aan dat die afknouery die teiken sterker sal maak.
- Ter wille van hulle eie beskerming voel sommige aanskouers dat dit beter sal wees om aan die "gewilde" groep te behoort eerder as om aan die kant van die gemarginaliseerdes te wees en om sodoende hulle eie sosiale status in gedrang te bring (Coloroso, 2004:67-69).

As gevolg hiervan word daar dikwels min hulp deur aanskouers aan die teikens van afknouery verleen en die teikens word selfs verder deur die portuurgroep verwerp namate die afknouery voortduur (Hodges & Perry, 1999:678).

Shariff (2009:36) som die situasie soos volg op: die traagheid van die leerders om tussenbeide te tree dra tot die negatiewe skoolklimaat, waarin die teikens nie op die portuurgroep se ondersteuning kan staatmaak nie, by. In die kuberruimte kan die afknouers wel op die ondersteuning van miljoene aanskouers staatmaak.

3.5.3.3 Faktore wat met aktief-ingrypende aanskouersgedrag verband hou

Thornberg (2007:12) beweer dat daar twee moontlike redes bestaan waarom sommige leerders as aktief-ingrypende aanskouers optree, naamlik: *nuuskierige empatie* en die *norm van omgee*.

- Nuuskierige empatie impliseer dat die aanskouer die nood van die teiken raaksien en daarom wil die aanskouer by die teiken weet wat gebeur het en hoe die teiken voel.
- Die norm van omgee impliseer dat wanneer iemand seerkry (hetsy fisiek of psigies) dit by die meerderheid persone as 'n algemene sosiale norm aanvaar word om hulp aan te bied.

Die volgende redes vir aktiewe ingryping word aan die hand van navorsings wat (McLaughlin, Arnold & Boyd, 2005:21) onder leerders uitgevoer het, aangevoer:

- Morele en sosiale ondersteuning: Afknouery word as verkeerd en onregverdig beskou. Die meeste van die leerders het gevoel dat dit nie die teiken se skuld was nie en dat hulle nie na die afknouery wil kyk nie.

- Empatie: Die leerders het empatie met die teikens. Hulle voel ook dat die afknouer hulp nodig het en dat afknouery seermaak. Omdat baie leerders voorheen self afgeknou is, identifiseer hulle sterk met die teikens.
- Geslag: Baie van die leerders het genoem dat hulle leerders van dieselfde geslag sal ondersteun. Seksuele treitering van leerders van dieselfde geslag is ook sterk afgekeur.
- Lojaliteit: Sommige van die leerders tree uit lojaliteit teenoor die teiken tussenbeide omdat hulle vriende is, of omdat hulle lojaal teenoor hulle portuurgroep wil optree.

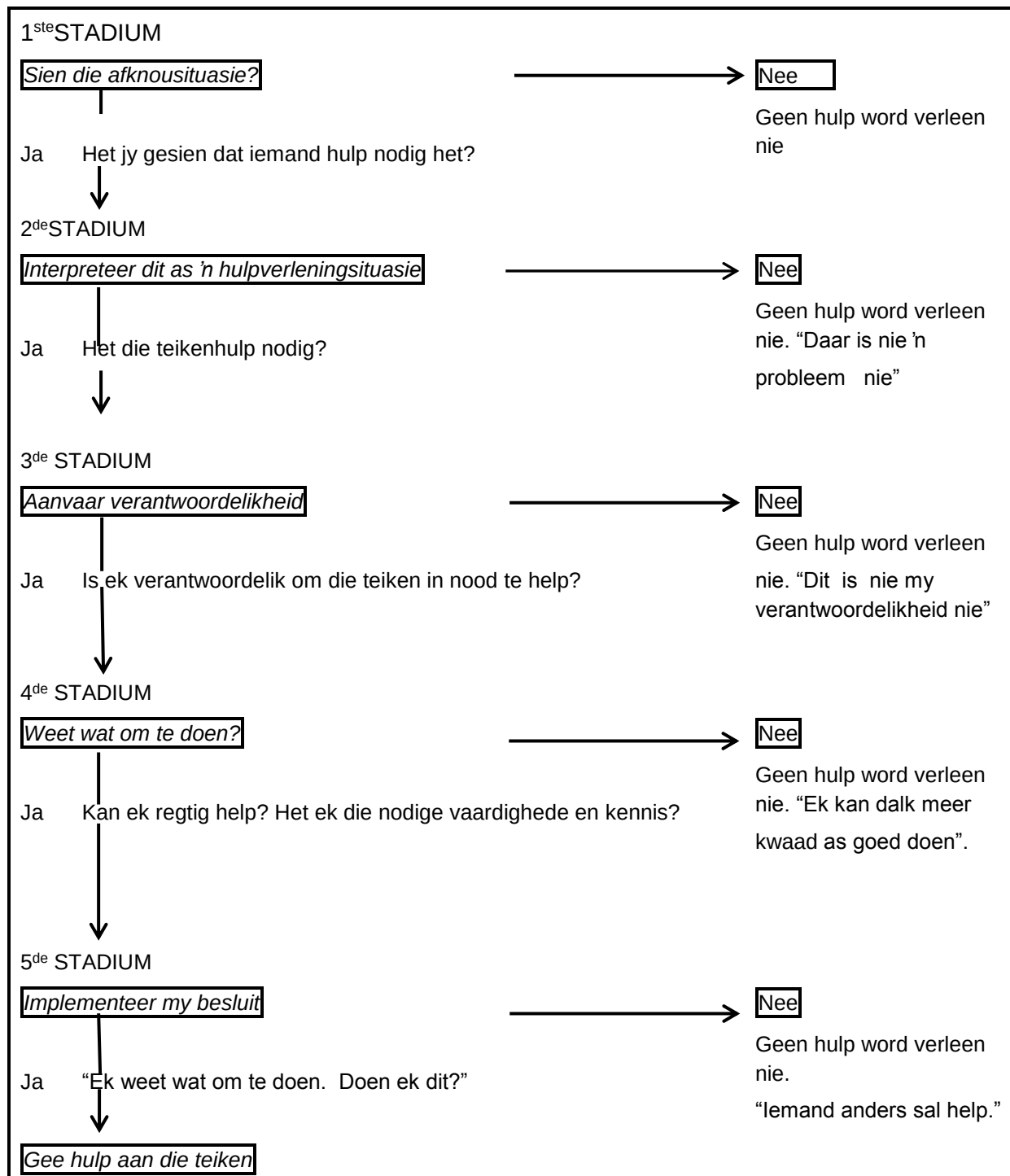
3.5.3.4 Teoretiese verklaringsmodelle van aanskouersgedrag

Voorts word enkele teoretiese modelle wat as verklaring vir aanskouersgedrag kan dien weergegee, naamlik: die kognitiewe model van Latané en Darley (1970), Ajzen (1991; 2002) se model van beplande gedrag, Thornberg (2010) se hersiene model van aanskouersgedrag, by skoolkinders en die motiveringsmodel van Thornberg, Tenenbaum, Varjas, Meyers, Jungert en Vanegas (2012).

3.5.3.4.1 Die kognitiewe model van B. Latané en J. M. Darley

Latané en Darley (1970:31-36) het die volgende model wat uit vyf stadia en stappe bestaan geformuleer om die proses wat aanskouers tydens 'n afknousituasie volg voordat ingryping plaasvind, al dan nie, te beskryf. Genoemde navorsers verduidelik in hierdie model waarom aanskouers soms besluit om hulp te verleen al dan nie. By elkeen van die stadia en stappe het die besluit “Nee” tot gevolg dat geen hulp verleen word nie. Die “Ja” besluit lei die aanskouers nader na ingryping.

Die kognitiewe verklaringsmodel van aanskouergedrag word in Figuur 3 -1 geïllustreer.

Figuur 3-1: Die kognitiewe verklaringsmodel van aanskouergedrag

Latané en Darley (1970) se kognitiewe verklaringsmodel van aanskouergedrag, soos aangepas deur Cardwell (2004:354).

Aan die hand van bogenoemde model word die volgende stappe weergegee wat aanskouers tydens 'n afknousituasie kan volg, voordat ingryping plaasvind:

Stap 1: Eerstens moet die aanskouers waarneem dat iets ongewoons besig is om te gebeur.

Stap 2: Vervolgens moet die aanskouers die afknousituasie vertolk as een waarby ingryping nodig is.

Stap 3: Indien die aanskouers aflei dat dit 'n hulpverleningsituasie is, word die derde stap oorweeg, naamlik: *In watter mate is hulle verantwoordelik om hulp te verleen?*

Stap 4: Sou die aanskouers besluit om wel die verantwoordelikheid vir hulpverlening te neem, tree stap vier in werking en hulle self-effektiwiteit (vertroue om die situasie te hanteer) tree na vore. Hulle moet nou besluit hoe om in te gryp en die verskillende rolle wat die aanskouer kan vertolk, is hier ter sprake.

Stap 5: Laastens kan die aanskouers besluit om óf tussenbeide te tree en hulp te verleen, óf glad nie.

Die aanskouers kan tydens enige stap na 'n vorige besluit terugval, want die proses is nie 'n liniêre besluitnemingsproses nie (Hudson & Bruckman, 2004:169). Latané en Darley (1970) stel dit dat hulpverlening tydens enige stap onderdruk/geïnhibeer kan word, indien die aanskouer tydens een van die stappe nie tot 'n besluit kan kom nie. Hudson en Bruckman (2004:169) beklemtoon dat aanskouers in so geval gevoelens van uiterste ongemak en skuld kan ervaar, omdat hulle nie ingegryp het nie. Boonop lei die uitstel of vertraging van 'n reaksie dikwels tot 'n algehele gebrek aan optrede. Hoe langer die aanskouers wag om op te tree, hoe groter word die moontlikheid dat hulle nie sal ingryp nie. Hierdie onderdrukking/inhibisie en die stappe wat daardeur beïnvloed word, word soos volg deur Cardwell (2004:355) uiteengesit:

Stap 1: Die aanskouer kan onbewus van die afknousituasie wees.

Stap 2: In sommige gevalle word die afknousituasie as dubbelsinnig ervaar en kan aanskouers die situasie as nie-ernstig vertolk. Tydens hierdie stap kan aanskouers ook die risiko loop om hulself in die verleentheid te plaas indien dit nie 'n ernstige situasie is wat ingryping noodsaak nie. Die vrees vir verleentheid word volgens Latané en Darley (1968: 4) gedurende hierdie stap ervaar en aanskouers probeer om die erns van die gebeure volgens hulle waarneming van ander aanskouers se gedrag (*informal influence*) te beoordeel.

Stap 3: Indien daar slegs een aanskouer tydens die afknousituasie teenwoordig is, rus die volle verantwoordelik op hom om in te gryp. Wanneer daar meer aanskouers teenwoordig is, kan diffusie of verspreiding van verantwoordelikheid ontstaan en kan dit daartoe aanleiding gee dat niemand die teiken wil help nie. Gedurende hierdie stap kan aanskouers besluit om verantwoordelikheid te vermy, omdat hulle 1) aanneem dat iemand anders tussenbeide sal tree,

2) besluit dat dit te gevaarlik is om in te gryp of 3) voel dat ander persone meer bevoeg sal wees om te help (vgl. par. 3.5.3.1.2).

Stap 4: Selfs al sou aanskouers bereid wees om te help, bestaan die moontlikheid dat hulle nie sal ingryp nie, omdat hulle nie oor die nodige vaardighede beskik nie of omdat hulle nie weet hoe om op te tree nie of dat hulle daarvan oortuig is dat hulle hulp tevergeefs sal wees.

Stap 5: Al beskik die aanskouers oor die nodige self-effektiwiteit kan hulle nogtans besluit om nie in te gryp nie, omdat hulle die voordele en nadele van ingryping teen mekaar opweeg en besluit dat dit nie die moeite werd is nie.

Bogenoemde inhibisies tree dikwels na vore wanneer aanskouers nie vriende van die teiken is nie.

3.5.3.4.2 Die model van beplande gedrag van I. Ajzen (1991, 2002)

Ajzen (1991; 2002) se model van beplande gedrag sluit by die model van Latané en Darley (1970:31-36) aan. In sy model word die sosiale en kognitiewe faktore wat die besluitnemingsproses oor die gedragskeuses van individue beïnvloed, weergegee. Hierdie model beklemtoon hoe aanskouers die voor- en nadele, of die verwagte uitkomst van die verloop van die afknousituasie oorweeg, hoe hulle die normatiewe verwagtinge van ander aanskouers evalueer en hoe hulle, hul eie bevoegdheid (byvoorbeeld self-effektiwiteit) om op te tree, bepaal.

3.5.3.4.3 R. Thornberg (2010) se hersiene model van aanskouersgedrag binne die skool- konteks

Thornberg (2010:587) benadruk dat die meeste teorieë oor aanskouers se gedrag (Hoffman, 2000; Latané & Darley, 1970) grootliks klem op die individuele kognitiewe en emosionele prosesse lê waar redenering, besluitneming, opwelling van emosies en gevoel beduidende rolle speel. Thornberg (2010:585) se navorsing fokus op die pro-sosiale gedrag van die aanskouers tydens afknou- situasies in skoolverband. In Thornberg (2010:587) se model word die leerders se moraliteit, soos dit in hulle sosiale interaksies en lewenswerklike omgewings manifesteer, ondersoek. Genoemde navorser beskou moraliteit as iets wat nie net tot individue beperk is nie, maar wat in daaglikse sosiale interaksies en kontekste, met spesifieke verwysing na die skoolkultuur, ingebou en ontwikkel is. Volgens Thornberg (2010:596-601) se model is daar 'n reeks belangrike stappe wat aanskouers tydens afknouvoorvalle volg. Die stappe word soos volg uiteengesit:

Stap 1: Bespeur dat iets verkeerd is: Die eerste twee stappe stem met dié van Latané en Darley (1970:32-36) ooreen. Die stelling dat 'n persoon slegs selektief aandag aan sy omgewing gee (Latané & Darley, 1970:32) word deur Thornberg (2010:596-597) ondersteun. Een van die redes waarom leerders nie 'n ander leerder help nie, is omdat hulle dikwels nie opgemerk het dat iets ongewoons plaasvind nie. Hulle was moontlik haastig of hulle gesigsveld was versper. Slegs wanneer hulle die voorval waargeneem het, sal hulle moontlik optree.

Stap 2: Die interpretasie van 'n behoefte aan hulp in die afknousituasie: Thornberg (2010: 597) het bevind dat leerders nie altyd 'n afknousituasie as 'n noodsituasie waarneem nie. Soms dink hulle dat die voorval net 'n spelery is. Wanneer hulle na die ander leerders kyk om te sien of hulle gaan optree en laasgenoemde nie reageer nie, aanvaar hulle dikwels verkeerdelik dat die situasie nie ernstig is nie, alhoewel hulle nie die gedrag goedkeur nie. Wanneer aanskouers die voorval as nie-ernstig vertolk, het hulle geen rede om in te gryp nie. Gevolglik sal aanskouers slegs tussenbeide tree indien hulle hulpverlening in die afknousituasie as noodsaaklik vertolk.

Stap 3: Empatie: Volgens Thornberg (2010:597) ontbreek die rol wat empatie speel in die besluitnemingsmodel van Latané en Darley (1970:32-36). Thornberg (2010: 598) se navorsingsbevindinge dui daarop dat empatie 'n algemene motief vir hulpverlening deur aanskouers in afknousituasies is. Voorts blyk dit dat die vlakke van empatie-opwelling en empatiegedrewe emosies wat die aanskouers beleef, met die graad van nood wat tydens die afknousituasie ervaar is verband hou. Meisies is meer as seuns geneig om empatie te toon, empatiegedrewe emosies uit te spreek en om hulp aan die teiken te verleen wat aantoon dat hierdie gedrag 'n groepsneiging is.

Stap 4: Die kontekstionele morele raamwerk: Leerders word feitlik daagliks in die meeste skole met sosiale waardes en norme gekonfronteer wat gedragsriglyne aan hulle verskaf. Die wederkerighedsnorm ("*Ons sal andere help, want hulle gaan ons ook weer help.*") is 'n voorbeeld hiervan. Ter ondersteuning hiervan word leerders ook met die sosiale verantwoordelikeheidsnorm gekonfronteer, wat impliseer dat ons alle persone wat op ons hulp staatmaak, of ons hulp nodig het moet help of ondersteun (Thornberg, 2007:2, 3). Soms blyk dit egter asof hierdie morele gedragskodes hulpverlening eerder inhibeer as bevorder wanneer leerders afknouery aanskou. Die morele raamwerke skep soms ook morele verleenthede vir leerders, omdat dit in konflik met mekaar is, of in konflik met ander leerders se empatie-opwekking en empatiegedrewe emosies, geïnternaliseerde sosiale norme, of sosiale gedrag in afknousituasies kan wees (Thornberg, 2007:2, 3).

Stap 5: Oorweging van sosiale status en verhoudings in die situasie: Indien aanskouers bespeur en vertolk dat daar iets verkeerd tydens 'n afknousituasie is en dat 'n portuurgroeplid hulp nodig het, wil dit soms voorkom asof hulle, hul eie posisie in die sosiale omgewing eers

oorweeg voordat hulle besluit om op te tree, al dan nie. Leerders is minder geneig om in te gryp wanneer ander leerders wat 'n hoër status as hulself het, teenwoordig is, met die teiken bevriend is, of by die afknouery betrokke is Thornberg (2010:599).

Stap 6: Oorweging van motiewe vir optrede: Wanneer aanskouers besluit om tydens afknousituasies in te gryp, weeg hulle verskeie faktore teen mekaar op, soos byvoorbeeld die moontlike voor- of nadele van hulle optrede, die moontlike verleentheid wat hulle optrede vir hulle mag inhou, en of ingryping nie eerder iemand anders se verantwoordelikheid is nie. Hierdie besluite is dikwels in interpersoonlike en institusionele kontekste sowel as in die individu self, gewortel. Wanneer die motiewe oorweeg is, kan die aanskouer besluit om op te tree al dan nie.

Stap 7: Tree op tydens voorval: Thornberg (2010:600) noem dat die voorafgaande ses prosesse die leerders se optredes in 'n aanskousituasie beïnvloed. Die leerders is voortdurend besig om die werklike voorval en die optredes van die ander persone wat teenwoordig is, te interpreteer. Uiteindelik tree hulle na aanleiding van hierdie interpretasies en interaksies op. Volgens Thornberg (2010:601) leer kinders van mekaar asook deur hulle beleving en interpretasie van die gevolge van hulle eie en ander se optredes. So manifesteer en ondersteun hierdie interaksiepatrone op hulle beurt die morele raamwerk binne skoolverband.

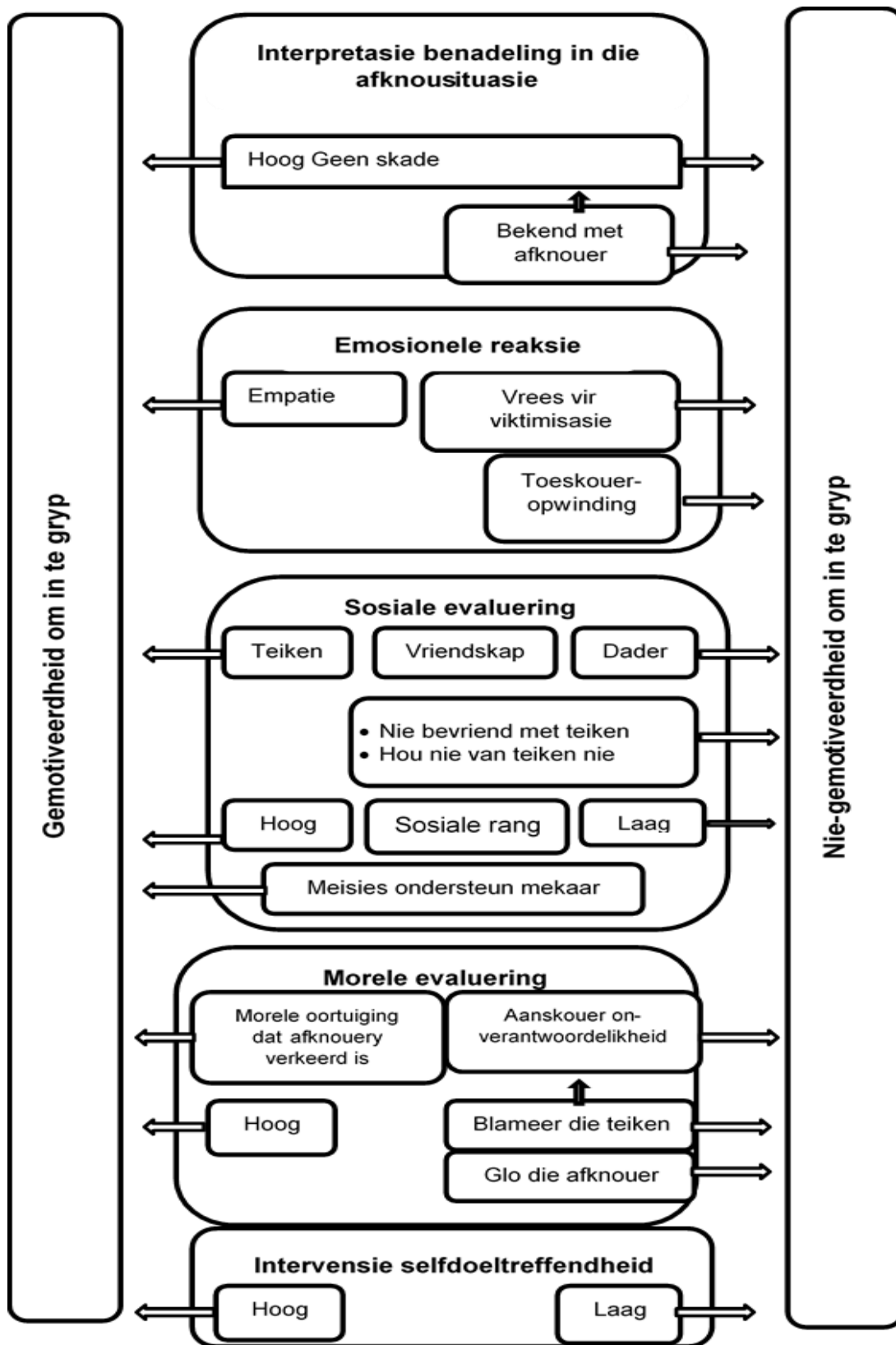
3.5.3.4.4 Die konseptuele raamwerk van R. Thornberg, L. Tenenbaum, K. Varjas, J. Meyers, T. Jungert en G. Vanegas (2012)

Thornberg *et al.* (2012:249-250) het navorsing oor aanskouers se gemotiveerdheid om tydens afknousituasies in te gryp, al dan nie, verder gevoer en het na aanleiding van hulle navorsingsbevindinge 'n konseptuele raamwerk (kyk Figuur 3-2) daargestel. Die konseptuele raamwerk bestaan uit vyf komponente wat die aanskouers se gemotiveerdheid om tydens afknousituasie in te gryp beïnvloed, naamlik: 1) *die interpretasie van benadeling tydens die afknousituasie*, 2) *emosionele reaksies*, 3) *sosiale evaluering*, 4) *morele evaluering*, en 5) *intervensie self-effektiwiteit*.

Die konseptuele raamwerk vir aanskouers se gemotiveerdheid om tydens afknousituasies in te gryp, of nie, word in Figuur 3-2 geïllustreer.

Volgens hierdie raamwerk is die besluit van aanskouers om 'n teiken te help of nie te help nie, afhanklik van hoe die aanskouers die voorval, die sosiale konteks en hulle eie rol definieer en evalueer.

Die konseptuele raamwerk word soos volg in Figuur 3-2 geïllustreer:

Figuur 3-2: Konseptuele raamwerk vir aanskouers se gemotiveerdheid om tydens afknousituasies in te gryp, al dan nie (Thornberg et al., 2012:249)

- Die interpretasie van die graad van benadeling tydens die afknousituasie:

Die aanskouers se *interpretasie van die graad van benadeling* wat deur afknouery veroorsaak kan word, is 'n belangrike komponent van die raamwerk. Die mate waartoe aanskouers die afknouery as skadelik beleef, beïnvloed hulle gemotiveerdheid om op te tree. Indien daar geen of min benadeling waargeneem word nie, sal die gemotiveerdheid om die teiken te help ook min wees. Die voorvalle waarin afknouery beduidende skade veroorsaak, noodsaak navorsing om strategieë te ontwikkel wat kinders help om die skade in afknousituasies te identifiseer en toepaslik te interpreteer, aangesien 'n hoë sensitiwiteit in die erkenning van die skade met die motivering om in te gryp, geassosieer word.

Sommige leerders het aangedui dat dit soms gebeur dat die aanskouers verkies het om nie in te gryp nie, omdat hulle daarvan oortuig was dat die afknouery nie so ernstig was nie en daarom nie ingryping regverdig het nie. Nog 'n faktor wat die interpretasie van die skade tydens afknousituasies beïnvloed was die *gewoond-raak* aan afknouery en wat omskryf kan word as die aanskouers se versuim om in te gryp, omdat afknouery dikwels plaasvind en die leerders dit as 'n alledaagse verskynsel beskou.

- Emosionele reaksies:

Die invloed van *emosionele reaksies* is 'n verdere belangrike komponent. Volgens sommige leerders kan afknouery verskillende *emosionele reaksies* by die aanskouers ontlok en hierdie *emosionele reaksies* (empatie, vrees om afgeknou te word, aanskouers-opwinding) blyk hulle besluitnemingsproses ten opsigte van ingryping, of om nie in te gryp nie, te beïnvloed. Voorbeelde hiervan is dat 'n aanskouer 'n gevoel van *empatie* ervaar en besluit om in te gryp, omdat hy of sy jammer vir die teiken voel. Verder is die *vrees om in die toekoms ook afgeknou te word* as 'n rede geïdentifiseer om nie in te gryp nie. *Aanskouer-opwinding* verwys na die genot, opwinding, en die begeerte om na die afknouery te kyk. Die aanskouers gryp nie in nie en moedig die afknouery aan, omdat hulle dit geniet om die afknouvoorval te aanskou.

- Sosiale evaluering:

Thornberg *et al.* (2012:251) noem dat 'n baie belangrike motiverende faktor aanskouers se pogings is om afknouery sosiaal te evalueer. Na aanleiding van hierdie *sosiale evaluering* het aanskouers sosiale verhoudings en sosiale posisies oorweeg en geëvalueer (*vriendskap, sosiale rang, en geslagsverskille*) wanneer hulle afknouery aanskou, voordat hulle besluit om in te gryp of om nie te help nie. Hierdie motiveringsfaktor stem met die navorsing van Oh en Hazler (2009:306) ooreen wat aantoon dat die vriendskapsverhouding tussen die aanskouer en die teiken of die afknouer 'n impak het op die besluit om in te gryp, of nie. Vriendskap met die teiken is geassosieer as 'n motief vir ingryping. Chaux (2005:47) het gevind dat aanskouers meer geneig is om diegene met wie hulle 'n hegte vriendskapsband het, of om teikens wat

gewild is (Levine, Cassidy, & Brazier, 2002: 1452), tydens 'n afknouvoorval te ondersteun. Daarenteen dien vriendskap met die afknouer as motivering om die teiken nie te help nie. Nog 'n rede om nie in te gryp nie is wanneer die aanskouers nie van die teiken hou nie (Thornberg *et al.*, 2012:250).

Die oorweging en evaluering van *sosiale rang* speel 'n belangrike rol by die portuurgroep wanneer aanskouers se motivering om te help deur die afknouer se posisie in die sosiale hiërargie beïnvloed word. Indien die aanskouer 'n hoër sosiale rang as die afknouer beklee, blyk dit 'n motivering vir ingryping te wees, terwyl 'n laer rang op de-motivering vir ingryping dui. Geslagsverskille speel ook 'n betekenisvolle rol by ingrypingsmotiewe. Meisies help ander meisies meer gereeld wanneer hulle afgeknou word as seuns, terwyl seuns meer gereeld aan die afknouery meedoen. Seuns is ook meer geneig om die draak met meisies wat teikens van afknouery is, te steek.

- Morele evaluering:

Morele evaluering het betrekking op die beoordeling of evaluering van die waargenome afknouhandeling op grond van wat reg of verkeerd is, asook die evaluering en toe-eiening van persoonlike verantwoordelikheid. Aanskouers besluit op grond van hulle eie morele oortuigings of afknouery reg of verkeerd is. Die morele oorwegings wat aanskouers se motivering vir ingryping ondersteun, is hulle eie oortuiging dat afknouery verkeerd is en dat ander persone soos hulle vriende, onderwysers, of ouers van hulle sou verwag om in te gryp.

Verder kan *aanskouer-onverantwoordelikheid* in afknousituasies intree waartydens aanskouers nie ingegryp het nie, omdat hulle oortuig was dat dit nie hulle morele verantwoordelikheid was om in te gryp nie, of dat dit nie nodig was nie (nie-morele verbintenisse (Bandura, 1999:196). *Aanskouer-onverantwoordelikheid* kan ook met blaam, wat aan die teiken gekoppel word, verband hou. Aanskouers is daarvan oortuig dat die afknouery eintlik die teiken se skuld is. Sodoende word die rede vir afknouery geregverdig. Sommige leerders voer ook aan dat die *verspreiding van valse gerugte deur die afknouer* tot 'n gebrek aan ingryping, die morele regverdiging van die afknouery en die moontlikheid dat aanskouers aan die afknouery meedoen, bydra.

- Ingryping self-effektiwiteit:

Ingryping self-effektiwiteit dui op aanskouers se oortuigings rondom hulle effektiwiteit om by afknousituasie in te gryp. Indien aanskouers hoë oortuigings van hulle self-effektiwiteit het, sal hulle meer gemotiveerd wees om in te gryp, terwyl oortuigings van lae self-effektiwiteit weer tot nie-ingryping aanleiding gee.

3.5.4 Ondersteuning van aanskouers

In hierdie gedeelte word daar kortliks aandag aan navorsingsbevindinge geskenk wat met die ondersteuning van aanskouers verband hou.

3.5.4.1 Aktiewe ondersteuning aan afknouers

Aanskouers voel soms tot die afknousituasie aangetrokke as gevolg van die emosionele stimulasie wat daarmee gepaard gaan (Pepler & Craig, 2000: 9). Die afknouer word deur die aanskouers se openlike goedkeuring of passiewe aanvaarding van die afknougedrag aangespoor. Soms kondig aanskouers die afknouery aan en versprei verdere inligting oor die gebeure. Sodoende word die afknouer se mag en status verder verhoog en die teiken se oënskynlike gebrek aan mag en status word verder bevestig (Gross, 2002:20; Parsons, 2005:18).

Die afknouer floreer in die teenwoordigheid van aanskouers, daarom vind afknouery gewoonlik in die openbaar plaas waar daar 'n wenner en verloorder uit die situasie tree. Positiewe aandag aan, vereenselwig met, navolging van, ontsag vir en 'n gebrek aan teenstand teen die afknouer, versterk laasgenoemde se mag. Aanskouers wat hulle met die afknouer vereenselwig kan self ongevoelig en aggressief raak. In sommige gevalle kan hulle die beskerming van die afknouer en 'n verhoogde sosiale status beleef. Op grond van die ondersteuning van sommige van die aanskouers ontwikkel daar 'n samehorigheidsgevoel en 'n gekoördineerde afknousituasie (Pepler & Craig, 2000:9). Die moontlikheid bestaan ook dat aanskouers teikens van afknouery kan word en deur die afknouery te ondersteun vermy hulle sodanige risiko en beleef hulle betreklike veiligheid (Jeffrey, 2004:7).

O'Connell *et al.* (1999:447) se navorsingsbevindinge dui aan dat aanskouers die afknouers 21% van die tyd aktief fisiek, of verbaal ondersteun.

3.5.4.2 Passiewe ondersteuning aan die afknouery

Uit O'Connell *et al.* (1999:447) se navorsingsbevindinge blyk dit dat aanskouers gemiddeld 54% van die tyd passief tydens afknouery teenwoordig is en geen hulp aan die teiken verleen nie. Die boodskap aan die afknouer is duidelik; die afknouery word goedgekeur. Die afknouer se aggressiewe gedrag trek die aandag van die aanskouers wat 'n stilswyende meerderheid vorm en tot die passiewe versterking van die afknouery aanleiding gee (O'Connell *et al.*, 1999:448). Die passiewe ondersteuning van aanskouers versterk in 81% van die afknou-episodes die negatiewe gedrag van die afknouer (Craig & Pepler, 1995).

3.5.4.3 Ondersteuning aan die teiken

Aanskouers het in 25% van afknousituasies die teikens aktief ondersteun deur tussenbeide te tree, die aandag van die afknouer af te lei of om die aggressie te ontmoedig (O'Connell *et al.*, 1999:448). Een derde van leerders het aangetoon dat hulle ook aan afknouery sou deelneem deur iemand van wie hulle nie hou nie, af te knou. Navorsingsbevindinge het ook aangetoon dat aanskouers wat hulle met die teiken vereenselwig, die risiko loop om die volgende teikens van die afknouer te word (Coloroso, 2004:62; Pepler & Craig, 2000: 9).

3.5.4.4 Ingryping deur aanskouers

Pepler en Craig (2000:9) se navorsingsbevindinge het aangedui dat ongeveer 11% van leerders altyd pogings aanwend om afknouery te beëindig. Rigby en Johnson (2006) se navorsingsresultate het 'n hoër insidensie van ingryping deur aanskouers aangedui en hulle het bevind dat ongeveer 43% van leerders bereid was om tydens afknousituasies tussenbeide te tree. Wanneer aanskouers tussenbeide tree, slaag hulle in ongeveer 50% van die gevalle om die afknouery binne 10 sekondes suksesvol te beëindig (Hawkins *et al.*, 2001:519). In ooreenstemming met Salmivalli (1999:454) se navorsingbevindinge het Rigby en Johnson (2006:437) bevind dat primêre skool leerders, veral meisies meer geneig is om tydens afknousituasies in te gryp. Sonder die regte leiding is aanskouers egter geneig om sowel aggressief as pro-sosiaal in te gryp (Pepler & Craig, 2000:9). Dit is daarom belangrik om leerders toepaslik voor te lig oor hoe om afknousituasies korrek te hanteer (vgl. par. 3.2.3).

3.5.4.5 Nie-ingryping deur aanskouers

Rigby en Johnson (2006:437) het bevind dat ongeveer 23% van leerders beslis nie, of moontlik nie, tydens afknousituasies sal ingryp nie. Die res van die leerders was onseker hoe hulle tydens afknousituasies sou reageer. Die feit dat 'n groot meerderheid leerders onseker was of hulle tydens afknousituasies sou ingryp, versterk die mag van afknouers en verhoog die voorkoms van afknougedrag.

3.6 AANSKOUERS SE BELEWING VAN AFKNOUERY

In hierdie gedeelte gaan die klem op aanskouers se belewing van afknouery val. Eerstens gaan daar op die rol wat aanskouers se ingesteldheid in hulle belewing van afknouery speel, gelet word; tweedens gaan hulle belewing aan die hand van Sullivan (2011:41) se afwaartse spiraal beskryf word en laastens gaan die gevolge wat die aanskouing van afknouery vir aanskouers inhou, aan die orde kom.

3.6.1 Die rol wat aanskouers se ingesteldheid in hulle belewing van afknouery speel

Aanskouers se ingesteldheid te wete, hulle *affektiewe (gevoel)*, *intellektuele (kognitiewe)* en *normatiewe (morele)* ingesteldheid asook hulle beplande gedragskeuses teenoor afknouery, kan 'n bepalende invloed op hulle belewing daarvan uitoefen.

Aanskouers staan as gevolg van hulle optrede, hetsy aktief of passief, midde in 'n interaktiewe verhouding met die afknouer en die teiken, wat 'n bepaalde klimaat vir die bevordering of die bekamping van afknouery skep. Die in-beweging-gaan en in-beweging-wees Van Niekerk (1968:15) van afknouery kan as dinamies beskou word (Espelage & Swearer, 2003:370-371) en as die afknou-dinamiek omskryf word. Die belewing van aanskouers sal deur die verskillende rolle wat hulle tydens die afknou-dinamiek speel, asook die verskillende standpunte wat hulle inneem beïnvloed word (Stueve, *et al.*, 2006:118).

Die aanskouers se belewing van afknouery kan aan die hand van Van Niekerk (1968:13, 20,24,116) se affektief-emosionele, kognitief-intellektuele en normatief-morele ingesteldhede teenoor afknouery, asook hulle gedragskeuses tydens afknouery, beskou word.

3.6.1.1 Affektiewe belewing

Aanskouers spreek in die algemeen hulle afkeer en woede teenoor die afknouery uit. Meisies voel gewoonlik hartseer, ontsteld, kwaad en keur die afknouery af. Seuns daarenteen, is meer geneig om emosioneel neutraal oor afknouery te voel, veral wanneer hulle verbale afknouery aanskou het (Lodge & Frydenberg, 2005:332; Janson *et al.*, 2009:324).

Alhoewel daar soms nie uiterlike emosionele letsels by aanskouers sigbaar is nie, (Barnes & Handwerk, 2005:156) kan hulle nogtans innerlike emosionele probleme beleef. Baie aanskouers het volgens Lodge en Frydenberg, (2005:332) aangedui dat hulle 'n mengelmoes van emosies, soos byvoorbeeld skuldgevoelens, woede, verwarring en vrees dat hulle moontlik die volgende teikens kan word, tydens afknouery beleef het. Hierdie emosies word dikwels deur aanskouers beleef wat passief en nie-ingrypend tydens afknousituasies optree (Lodge & Frydenberg, 2005:332). In teenstelling met die negatiewe affektiewe belewing van passief nie-ingrypende aanskouers, rapporteer aanskouers wat tydens afknousituasies ingegryp het positiewe emosies en dat hulle goed, selfversekerd en trots op hulself voel (Lodge & Frydenberg, 2005:332).

Gedurende en na 'n afknousituasie kan aanskouers skuldig oor hulle passiewe en nie-ingrypende gedrag voel omdat hulle te bang is of was, om tussenbeide te tree. Vrees is gewoonlik die hoofrede waarom aanskouers huiwerig is om in te gryp, omdat hulle vir die afknouer se reaksie bang is (Handwerk, 2005:11,12). Hulle is bang dat hulle die volgende

teiken gaan word en dat hulle ook gaan seerkry, omdat die afknouer gewoonlik groter as hulle is en vrees by hulle inboesem (Coloroso, 2004:67; Coyne, 2011:11; Gross, 2002:20). Gross (2002:20) is van mening dat aanskouers se passiwiteit die gevolg van ontkenning kan wees. Ontkenning is die psigologiese verdedigingsmeganisme wat aanskouers gebruik om angs te hanteer wat deur die afknousituasie self veroorsaak word en ook om vergeldingsangs wat met ingryping tydens die situasie en/of die aanmelding daarvan verband hou, te hanteer.

Aanskouers kan ook verleentheid vrees, daarom is hulle huiwerig om iets te sê, of te doen wat hulle in 'n verleentheidsituasie kan plaas (Coloroso, 2004:67). In plaas daarvan om enigiets te sê of te doen, bly hulle vervolgens passief. Sommige aanskouers vrees verwerping. Hulle is bekommerd dat hulle hul status in die portuurgroep gaan verloor, hulle gespot of deur die groep uitgesluit sal word indien hulle die teiken sou help (Gross, 2002:19). Gevolglik beleef die aanskouers hartseer, asook skaamte- en skuldgevoelens (Janson *et al.*, 2009:324). Leerders wat afknouery aanskou, bevind hulself gevolglik in 'n netelige sosiale situasie. Enersyds besef hulle dat afknouery verkeerd is en ervaar hulle die behoefte om iets te doen om dit te keer, andersyds ervaar hulle die behoefte om hulle sosiale status en sekuriteit in die portuurgroep te behou (Salmivalli *et al.*, 2010:444).

Na afloop van 'n afknouvoerval beleef aanskouers dikwels intense skuldgevoelens. Nie alleen voel hulle sleg oor wat met die teiken gebeur het nie, maar hulle voel skuldig omdat hulle nie ingegryp het om die teiken te help nie (Kohut, 2007:57). Sommige voel ook skuldig omdat hulle nie geweet het hoe om op te tree nie, of te bang was om tussenbeide te tree (Coyne, 2011:11; Janson *et al.*, 2009:324).

Die kombinasie van vrees- en skuldgevoelens kan tot die belewing van nadering-vermydingskonflik aanleiding gee. Hierdie tipe konflik tree in wanneer daar terselfdertyd 'n begeerte en 'n huiwering by aanskouers ontstaan om die teiken te help of om die situasie te vermy.

Aanskouers kan ook angs as gevolg van die afknouery beleef (Entenman, Muren & Hendricks, 2005:355). Onbeheerste afknouery beïnvloed die hele skoolklimaat en laat aanskouers onveilig voel. Aanskouers ervaar dikwels soortgelyke angs-simptome (somaties en psigies) as die teikens (Ludwig, 2007:32). Dikwels beïnvloed hierdie angsbelewing aanskouers se konsentrasievermoëns, akademiese prestasie en skoolbywoning (Barnes & Handwerk, 2005:156; Stassen Berger, 2007:107). Gordon (2014) beweer dat aanskouers dikwels klieks vorm, of hulle aan groepsdruk onderwerp in 'n poging om die angstigtheid beter te kan hanteer of om te verhoed dat hulle self afgeknou word.

Die voortdurende beleving van ang en die traumatiseringseffek wat met die aanskouing van afknouery gepaard gaan, kan ook depressie by aanskouers induseer (Mayer, 2008:115). In sommige gevalle kan dit selfs aanleiding tot selfmoordneigings en -gedagtes gee (Mazza & Reynolds, 1999:210-211).

In teenstelling met die voorafgaande emosionele belevinge wat met die aanskouing van afknouery geassosieer kan word, word dit ook gerapporteer dat sommige aanskouers (veral aanhitters of uitlokkers) afknouery genotvol en opwindend kan beleef (Gross, 2002:20). Entenman *et al.* (2006:355) beklemtoon dat aanskouers, in teenstelling met die beleving van vrees, ang- en skuldgevoelens ook 'n ander ervaring kan beleef. Wanneer hulle sien dat afknouery geen nadelige gevolge vir die afknouer inhou nie, kan dit hulle motiveer om self aggressiewe gedrag in die toekoms toe te pas. Die drang om te help is soms sterker en vervolgens tree die aanskouers beskermend op. Hulle beleef dan hoë vlakke van ang, spanning (Coloroso, 2004:63; Gordon, 2014) en hulpeloosheid (Janson, Carney, Hazler & Oh, 2009:324).

3.6.1.2 Kognitiewe beleving

Hierdie beleving sluit die waarneming deur die sintuie, die toepassing van kennis en vaardighede oor afknouery, asook besluite oor die hantering daarvan in. Baie aanskouers van afknouery voel onseker oor hoe om die teiken te help. Hulle weet dat die afknouery verkeerd is, maar weens 'n gebrek aan kennis en ervaring weet hulle nie hoe om tydens die situasie in te gryp nie (Handwerk, 2005:11,12). Soms lei die vrees vir die gevolge van ingryping tot besluiteloosheid wat aanskouers laat voel dat hulle kognitief nie in beheer van hulself en die situasie is nie.

Soos voorheen vermeld, (vgl. par. 3.5.3.1.1) kan aanskouers se kognitiewe beleving van afknouery deur die aanskouer-effek en elemente daarvan (pluralistiese onkunde en diffusie van verantwoordelikheid) beïnvloed word (Cardwell, 2004:354; Latané & en Darley 1968:377-378; Thornberg, 2010:585:). Soms gebeur dit dat leerders die situasie nie as 'n afknousituasie interpreteer nie en in ander gevalle kan dit gebeur dat aanskouers die situasie as onbenullig en nie-ernstig beleef. Die kognitiewe verklaringsmodel van Latané en Darley (1970) (vgl. par. 3.5.3.4.1) en Figuur 3-3 (Sullivan, 2011:39,41) identifiseer en beskryf ook die verskillende kognitiewe vlakke van aanskouers se beleving van die afknousituasie, naamlik: sensoriese bewuswording (sien, hoor) van die situasie, interpretasie van die sensoriese inligting (ernstig of nie-ernstig), aanvaarding van verantwoordelikheid (verantwoordelik om in te gryp of nie-verantwoordelik om in te gryp nie), toepassing van kennis en vaardighede (weet wat om te doen of weet nie wat om te doen nie) en besluitneming (gaan ingryp of gaan nie ingryp nie).

3.6.1.3 Normatiewe beleving

Die individu se houding teenoor gedrag word as die persoon se algehele beoordeling ten opsigte van die uitvoering van die bepaalde gedrag beskryf (Ajzen, 2002:5). 'n Ander faktor wat van belang by die voorspelling en 'n voorloper tot die beplande gedrag is, is die beleving van portuurgroepsdruk (Fishbein & Ajzen, 1975). Almeida, Correia en Marinho (2010:26) noem dat hierdie subjektiewe norm die resultate van al die normatiewe oortuiginge is, te wete die verwagtinge wat deur die portuurgroep, hulle ouers en onderwysers ten opsigte van wat die aanskouer behoort te doen of nie behoort te doen nie gekoester word en die meet aan die motivering om aan hierdie verwagtinge te voldoen (vgl. par. 3.5.3.4.4). Aangesien die portuurgroep tydens adolessensie die belangrikste invloed op die kind uitoefen (Harris, 1995), kan dit verwag word dat die normatiewe oortuigings van die groep ten opsigte van die afknourolle in afknouery die houdings van en die beleving deur die aanskouers oor afknouery sal beïnvloed (vgl. paragrawe 3.5.3.2; 3.5.3.4.3; 3.7.4).

Normatiewe oortuiging is die aanskouer se self-regulerende oortuigings ten opsigte van die aanvaarbaarheid of die onaanvaarbaarheid (Heusmann, Guerra, 1997:417) van afknougedrag. Leerders wat die normatiewe oortuigings oor aggressie goedkeur, beleef afknouery as aanvaarbaar. Die normatiewe omgewing waarin die aanskouers optree is net so belangrik soos die verhoudings tussen die verskillende aanskouers (Stueve *et al.*, 2006:121).

Coloroso (2004:70) beweer dat die redes en verskonings wat die aanskouers aanvoer waarom hulle versuim om tydens afknouvoorvalle tussenbeide te tree, tot die verbroekeling van norme, soos beleefdheid by portuurgroepinteraksies, bydra. Wanneer dit gebeur, word beleefdheid deur 'n valse gevoel vir geregtigheid vervang, 'n onverdraagsaamheid jeens die “*andersheid*” van 'n individu en die reg om sommige leerders by die portuurgroep uit te sluit, ontstaan. Hierdie houding word tot in volwassenheid voortgesit en veroorsaak dat die aanskouer nie die vermoë ontwikkel om probleme selfstandig op te los, om te kan kommunikeer, te kan onderhandel en om tot 'n vergelyk te kom nie.

3.6.2 Die beleving van afknouery aan die hand van Sullivan, K. (2011) se afwaartse spiraalmodel

Sullivan (2011:39,41) maak van die afwaartse spiraalmodel (Figuur 3-3) gebruik om die beleving van afknouery in die kort-, middel-, en langtermyn vanaf die aanvang en verloop van die nuwe skooljaar te illustreer. Die model beklemtoon die betrokkenheid van die drie partye wat by afknouery betrokke is te wete, die afknouer, die teiken en die aanskouers. Afknouery is 'n dinamiese en organiese proses wat uit vyf fases bestaan. Vir die doel van hierdie studie word

slegs die voorstelling wat op die aanskouer se belewing van afknouery van toepassing is, gebruik.

Die afwaartse spiraalmodel van Sullivan (2011:39,41) word vervolgens in Figuur 3-3 geïllustreer:

Die vyf fases	Die aanskouer
Fase 1 Waarneming en afwagting (potensiële teikens) word geïdentifiseer	• Leerders vestig in die skool. • Dui aan (d.m.v. liggaamstaal) dat hulle ontvanklik, of nie ontvanklik vir afknouery is nie.
Fase 2 Die afknouer toets die reaksies.	• Voel ongemaklik, maar kan nie onttrek nie, of bied 'n bietjie ondersteuning aan die afknouer.
Fase 3 Iets meer beduidend vind plaas. (die afknouery word ernstiger)	• Ondervind 'n gevoel van magteloosheid en skuld. • Voel verantwoordelik omdat hy nie tussenbeide getree het nie.
Fase 4 Die afknouery neem toe, selfs buite die skoolomgewing (vergelyk kubertreitering hoofstuk twee).	• Voel dat afknouery deel van die verloop van die lewe is, beskerm dus eers jouself. • Dit is baie beter om die afknouery te ignoreer of die afknouer te ondersteun. • Die teiken is die ondersteuning nie werd nie. • Die samelewing is op vrees gegrond.
Fase 5 Die afknouery is ten volle gevestig.	• In die samelewing is die individue magteloos. Sorg dus vir jouself.

Figuur 3-3 Die afwaartse spiraal van afknouery en die belewing van die aanskouer (Sullivan, 2011:39,41)

Die erkenning van 'n derde party in afknousituasies het die manier waarop navorsers afknouery beskou, vanaf 'n diadiese na 'n triadiese siening verander. Die roete van afknouery kan in

enige of in al drie van die rolspelers in die triadiese verhouding deur ingryping verbreek word. Deur die optredes van die afknouer, die teiken en die aanskouer te verander, kan die roete betekenisvol verander (Anderson, 2008:24). Anderson (2008:24, 25) beklemtoon dat alhoewel al drie die rolspelers in die triadiese interaksie 'n invloed op afknouery kan uitoefen, die aanskouer volgens Coloroso (2004:75) oor die meeste mag beskik om 'n positiewe verandering in afknougedrag mee te bring. Coloroso (2004:23) beskou die aanskouers as dié individue wat tydens afknouery ledig rondstaan of dit selfs ignoreer. Hulle blote teenwoordigheid toon dat hulle geen onskuldige aanskouers is nie, maar 'n belangrike deel van die afknouroete vorm.

Om 'n beter begrip vir die aanskouers se belewing van afknouery te verkry, is dit van belang om die verskillende faktore wat hulle gedrag beïnvloed te identifiseer. Ten einde hulle gedrag beter te verstaan, word daar in die literatuur na derdeparty ingryping verwys. Die volgende faktore hou met derdeparty ingryping verband: *vermyding* (ontkenning dat daar afknouery in die skool bestaan) en *ambivalensie* (onsekerheid oor hoe om tydens afknouery op te tree) (vgl. par. 5.4.1.1.1).

Derdeparty ingryping wissel voortdurend, omdat leerders by verskillende geleenthede 'n verskeidenheid van aanskouersrolle, afhangende van verskillende kulturele, psigodinamiese en biologiese omstandighede, kan vertolk (Orpinas & Horne, 2006:16; Twemlow *et al.*, 1996:296). Jong leerders is nog onervare en kan maklik tot een van die rolle aangetrokke voel. Hoe langer die aanskouer toegelaat word om na afknouery te kyk en nie as deel van die probleem beskou word nie, hoe meer ondervinding doen die aanskouer in die aanvaarding van en eksperimentering met disfunksionele afknourolle by die skool op (Twemlow *et al.*, 2001:10).

3.6.3 Die gevolge van afknouery vir aanskouers

Afknouery affekteer nie alleen die afknouer en die teiken nie, maar kan ook 'n baie traumatiese impak op aanskouers hê (Olweus, 1978; Coloroso, 2004: 62,63). Volgens die navorsing van Craig en Harel (2004:143) is 36% van leerders glad nie by afknouery betrokke nie, maar word negatief daardeur geaffekteer, selfs al is die vlak van die treitering laag, veral wanneer die afknouery oor 'n lang tydperk herhaaldelik plaasvind (Janson *et al.*, 2009:320). Die drang om te help is soms sterker en vervolgens tree die aanskouers beskermend op. Hulle beleef hoë vlakke van angs, spanning (Coloroso, 2004:63; Gordon, 2014) en hulpeloosheid (Janson *et al.*, 2009:324).

Alhoewel aanskouers 'n keuse het om óf aan die afknouery deel te neem, óf voor te gee dat hulle onbewus daarvan is, beleef hulle die gevolge daarvan. Indien die aanskouers aan die afknouery meedoen, loop hulle die gevaar om in dieselfde gedragspatroon as die afknouer te verval, óf om gedesensitiseer ten opsigte van geweld te word, óf om self 'n afknouer te word

(Coloroso, 2004:63). Indien die aanskouers besluit om voor te gee dat hulle nie die afknouery sien plaasvind het nie, kan hulle 'n skuldgevoel beleef, omdat hulle nie hulle morele verantwoordelikheid om die teiken te help, nagekom het nie (Coloroso, 2004:63).

Groves (2002:50-51) het die negatiewe impak wat afknouery op aanskouers uitoefen bestudeer en bevind dat afknouery hulle op verskeie maniere affekteer. Hulle emosionele ontwikkeling, sosiale funksionering, vermoë om te leer en aandag in die klas te gee, asook hulle vermoë om as adolessente en volwassenes intieme verhoudings te ontwikkel, word benadeel. Die beleving van afknouery word ook met 'n groter mate van jeugmisdaad, anti-sosiale gedrag, substans-misbruik en geestesiektes vereenselwig (Groves, 2002:57-58).

Die gevolge van die aanskouing van afknouery kan lank voortduur en die trauma wat dit veroorsaak kan lank neem om te verwerk (Hartas, 2008:77). Kohut (2007:58) beklemtoon dat aanskouers van afknouery soms in hulle volwasse lewe die prys betaal, omdat hulle dikwels konflik vermy en kies om gerieflike, eerder as om uitdagende en moreel aanvaarbare keuses uit te oefen. Groves (2002:7) beveel aan dat kinders ten sterkte aangemoedig moet word om geweld wat hulle aanskou, openlik te bespreek anders kan dit verdere geweld aanhits.

Wanneer afknouery in skole geduld word, word die hele skoolomgewing besmet en leerders is dikwels nie in staat om volgens hulle volle potensiaal te leer, te ontwikkel en in 'n veilige, positiewe atmosfeer met mekaar te sosialiseer nie. Om hierdie rede is dit belangrik dat geskikte afknou-intervensieprogramme in skole ontwikkel moet word.

3.7 DIE BETROKKENHEID VAN AANSKOUERS BY AFKNOUINTERVENSIE-PROGRAMME

Die ekologiese beskouing van afknougedrag (vgl. par. 2.8.1.1) hou belangrike implikasies vir voorkomings- en intervenisieprogramme in. Craig *et al.* (2000:32) se navorsing bevestig hierdie stelling. Leerders se gedrag word tot 'n groot mate deur hulle sosiale omgewings beïnvloed en daarom is dit nodig dat veral die skoolomgewings waarin hulle funksioneer, in ag geneem moet word wanneer die ontwikkeling van afknou-intervensieprogramme beplan word.

Die meeste van die afknouvoorvalle gebeur op die speelgrond en in die klaskamer, omdat dit die plekke is waar die meeste interaksie tussen leerders plaasvind (Fekkes, Pijpers & Verloove-Vanhorick, 2005:87,88; Craig *et al.*, 2000:30). Soos voorheen vermeld, word hierdie voorvalle gewoonlik deur 'n redelike aantal leerders aanskou (Atlas & Pepler, 1998:92; Craig *et al.*, 2000:31).

Die roete van afknouery kan deur intervenisie by enige of by al drie rolspelers in die triadiese verhouding gebreek word. Deur die gedrag van die afknouer, die teiken en die aanskouer te

verander, kan die afknou-roete betekenisvol gewysig word (Anderson, 2008:24). Anderson (2008:24, 25) beklemtoon dat alhoewel al drie rolspelers in die triadiese interaksie 'n invloed op afknouery kan uitoefen, die aanskouer dikwels oor die meeste mag beskik om positiewe veranderinge in afknougedrag te weeg te bring (Coloroso, 2004:75).

Aanskouers kan volgens Orpinas en Horne (2006:23) in twee groepe ingedeel word, naamlik dié wat deel van die afknouprobleem is en diegene wat deel van die oplossing kan word. Aanskouers wat deel van die probleem is, is die leerders wat die afknouery aanhits, bevorder, oorsien, bang is om iets te doen en skaam of skuldig voel omdat hulle nie die teiken help nie, of net stilswyend die afknouery aanskou (Orpinas & Horne, 2006:17; Yeager, 2012). Yeager (2012) beskou hierdie aanskouers as ideale deelnemers aan afknou-voorkomings- en intervensieprogramme. Hulle gedrag word dikwels deur dieselfde motiewe as dié van afknouers gerig en daarom sal hulle ook voordeel uit intervensieprogramme trek wat op die afknouer gerig is.

Aanskouers wat probeer om die afknouprobleem op te los of om dit te ontloot kan positiewe bydraes in afknou-voorkomings- en intervensieprogramme lewer. Hulle is dikwels die persone wat volwassenes oor die afknouery inlig of hulle hulp vra om die probleem stop te sit. Gewoonlik probeer hulle ook om self iets tydens afknousituasies te doen, soos om die spanning te verlig, of leerders wat gereeld afgeknou word, uit te nooi om by hulle groep aan te sluit (Orpinas & Horne, 2006:23). Soos voorheen vermeld wil baie aanskouers betrokke raak, maar voel dat hulle nie kan of nie mag nie. Aanskouers wat bang is om betrokke te raak, worstel dikwels met soortgelyke probleme as die teiken te wete, angs, nood aan selfbeskerming en behoefte aan aanvaarding. Hierdie tipe aanskouers sal by die afknou-voorkomingsprogramme wat daarop gerig is om die teiken te help, baat vind (Yeager, 2012).

Yeager (2012) beklemtoon dat dit belangrik is om aanskouers te help om te begryp dat hulle dikwels dieselfde gevoelens as die afknouer en die teiken deel. Aanskouers beleef ook soos sommige afknouers, dikwels skuldgevoelens en berou oor die afknouery. Soos voorheen vermeld, voel party aanskouers skuldig omdat hulle niks gedoen het om die teiken te help nie. Orpinas en Horn (2006:23) beklemtoon dat hierdie aanskouers later die risiko loop om self sekondêre teikens van afknouery word. Sommige aanskouers beleef volgens Yeager (2012) dieselfde vrees, woede, onreg en magteloosheid wat die teiken ervaar. Alhoewel aanskouers hierdie gevoelens in 'n mindere mate as die individue wat direk daarby betrokke is beleef, kan aanskouers oor die langtermyn baie meer afknouvoorvalle as die afknouer, of teiken beleef. Sodoende stapel die “aanskouing-effek” op. Indien aanskouers hierdie werklikheid verstaan, sal hulle ook meer gemotiveerd wees om tussenbeide te tree.

Nieteenstaande 'n groot aantal afknou-voorkomingsprogramme wat onder andere ook op aanskouers se gedrag en hulle beleving van afknouery fokus, (Porter, Plog, Jens, Garrity & Sager, 2010; Salmivalli *et al.*, 2010:445) kon daar volgens Salmivalli, Voeten en Poskiparta (2011:66) nog nie empiriese bevestiging verkry word dat die gedrag van aanskouers werklik 'n eskalerende of verminderende invloed op die afknouery het nie.

Aan die ander kant beklemtoon Jeffrey (2004: 7) dat die mobilisering van aanskouers se gedrag 'n belangrike faktor in die voorkoming en bekamping van afknouery is. In die ontwikkeling van afknou-intervensieprogramme is dit nodig om die volgende persoonskenmerke van aanskouers in gedagte te hou ten einde hulle pro-teiken gedrag te verhoog.

3.7.1 Empatie

Empatie is 'n karaktereienskap wat dikwels met pro-sosiale, hulpvaardige gedrag vereenselwig word (Salmivalli *et al.*, 2010:443) en dui op die aanskouer se vermoë om dieselfde emosionele reaksies te beleef as wat deur die teiken vertoon word. Navorsing deur Caravita, DiBlasio en Salmivalli (2009:156,157) dui daarop dat empatie met die ondersteuning en beskerming van teikens verband hou. Daar moet egter in gedagte gehou word dat empatie alleen, nie noodwendig daartoe sal lei dat aanskouers hulle aan die kant van die teiken sal skaar nie. Meisies tree gewoonlik meer in-voelend, of empaties, teenoor teikens as seuns op (Salmivalli *et al.*, 2010:443).

3.7.2 Self-effektiwiteit

Self-effektiwiteit dui op die oortuiging dat die persoon in staat is om opdragte uit te voer en om die verlangde resultate te bereik. Self-effektiwiteit word positief met hulpverlening aan en die beskerming van teikens geassosieer, terwyl nie-self-effektiwiteit met die passief nie-ingrypende rol verband hou wanneer die aanskouer nie by die afknouery betrokke wil raak nie en nie kant wil kies nie (Rigby & Johnson 2006:437).

3.7.3 Sosiale status

'n Ander faktor wat met die hulpverlenende beskermingsrol van die aanskouer verband hou, is sosiale status (Salmivalli *et al.*, 1996:12). Die beskerming van en hulpverlening aan die teiken hou veral gedurende die middel-kinderjare met die sosiale status en gewildheid van die aanskouer verband (Caravita *et al.*, 2009:156). Dit impliseer dat 'n hoë sosiale status in die portuurgroep die aanskouer in staat stel om die kant van die swakker leerder (in dié geval, die teiken) te kies. Volgens (Salmivalli *et al.*, 2010:443) sal kinders wat hoë sosiale status geniet, meer geredelik beskermingsgedrag as dié met laer sosiale status openbaar, omdat die leerders met hoë sosiale status 'n veilige posisie in die portuurgroep beklee en 'n laer risiko loop om self

teikens van afknouery te word. Salmivalli, Huttunen en Lagerspetz (1997:308) noem voorts dat aanskouers wat hulp aan die teikens van afknouery verleen, normaalweg 'n groot vriendekring het wat ook die teiken ondersteun.

3.7.4 Morele oortuigings

Rigby en Johnson (2006:433) dui aan dat aanskouers wat teikens help glo dat dit die regte ding is om te doen en dat ander persone soos hulle ouers, onderwysers en vriende van hulle verwag om hulpverlenend op te tree. Die norme wat in die portuurgroep gehandhaaf word, beïnvloed ook die wyse waarop kinders op afknougedrag reageer. Indien die portuurgroep afknouery in die algemeen afkeur, sal afknouery minder voorkom en sal lede van die portuurgroep ook meer geneig wees om ingrypend op te tree wanneer daar wel insidente van afknouery voorkom. Die skoolbeleid en gedragskode oor afknouery en die konsekwente toepassing daarvan, sal ook leerders se morele ingesteldheid jeens afknouery bepaal. Indien leerders hulself in 'n skoolomgewing bevind waar afknouery teen die etos van die skool indruis, waar hulle verstaan waarom afknouery onaanvaarbaar is, hulself moreel daartoe verbind om nie ander leerders af te knou nie en om enige vorm van afknouery aan te meld, of aktief in te gryp wanneer afknouvoorvalle plaasvind, sal die insidensie van afknouery dramaties afneem.

Met inagneming van bogenoemde persoonskenmerke kan aanskouers 'n betekenisvolle rol by afknou-voorkomings- en intervensieprogramme speel.

3.8 AFKNOU-VOORKOMINGSPROGRAMME

Die groot hoeveelheid kennis en die bewuswording van afknouery in skole het die daarstelling van geskikte afknou-voorkomingsprogramme genoodsaak.

Farrington, Baldry, Kyvsgaard en Ttofi (2008:2) meld dat daar reeds verskeie skoolgebaseerde afknou-voorkomingsprogramme ontwikkel en geïmplementeer is in 'n poging om afknouery te verminder. Die programme was aanvanklik op die afknouers, teikens, portuurgroep, onderwysers en die skool in die algemeen gemik. Die meeste van hierdie programme was op die gedagte om afknouery te verminder gegrond en nie op empiries-ondersteunde teorieë waarom kinders afknou, waarom sekere kinders teikens is of waarom afknouery plaasvind nie (Farrington *et al.*, 2008:2-3). Sommige van die programme volg 'n stelselmatige benadering waar afknougedrag op verskeie vlakke met inbegrip van die gesin en die skool aangespreek word (Smokowski & Kopasz, 2003:105).

Die volgende drie programme word deur Walker *et al.* (2004:272) as goed gekonseptualiseer en empiries ontwikkelde afknou-voorkomingsprogramme vir skoolgebruik beskou:

- Die Bullying Prevention Program deur Olweus (2001).
- Steps to Respect deur die Committee for Children (2001).
- Bully-Proofing Your School deur Garrity, Jens, Porter, Sager en Short – Camilli (2004).

Elkeen van die drie programme word kortliks bespreek.

3.8.1 Bullying Prevention Program

Baie afknou-voorkomingsprogramme is ontwikkel, maar nie formeel beoordeel nie. Die program wat die meeste geëvalueer is en die beste resultate vir die vermindering van afknouery in skole toon, is volgens Smokowski en Kopasz (2003:108) die *Bullying Prevention Program* van Dan Olweus. Die program is een van die 11 Bloudruk Programme wat wetenskaplik deur die Center of Study and Prevention of Violence geëvalueer is (Walker *et al.*, 2004:272). Hierdie program is daarop gemik om die volwassenes in die skool voor te berei om afknouery te konfronteer. Die program word deur die skoolpersoneel geïmplementeer met die doel om die bestaande skoolomgewing te herstruktureer en so die geleenthede en die sosiale belonings vir afknouery te verminder. Dit het ook ten doel om 'n warm, positiewe skoolklimaat te skep en mites oor afknouery uit die weg te ruim. Onderwysers word voorberei om ferm in hulle beperkinge op onaanvaarbare gedrag te wees en nie-vyandige en nie-fisieke strafmaatreëls toe te pas wanneer afknouery plaasvind. Verder word die onderwysers bemaatig om as gesaghebbende rolmodelle binne en buite die skoolomgewing op te tree (Olweus & Limber, 1999; Smokowski & Kopasz 2003:106).

8.8.2 Steps to Respect

Steps to Respect is ontwikkel om afknouery te verminder en gesonde portuurgroepverhoudings te bevorder. Die program sluit 'n gids, personeelopleiding, leerder- kurrikulum en telefoongebaseerde raadpleging in. Afknouprobleme word op die hele skoolvlak, volwassenes, portuurgroep en individue aangespreek. In die les-inhoud van die leerders val die klem op die ontwikkeling van vaardighede om afknouery te hanteer en algemene vriendskapsvaardighede en vaardighede om emosie te bestuur, te ontwikkel. Vir hierdie studie is dit van groot belang omdat dié program volgens (Walker *et al.*, 2004:273) veral aandag aan die aanskouers se rol in afknouery skenk.

3.8.3 Bully-Proofing Your School

Die Bully-Proofing Your School program is op Olweus se beginsels vir die aanspreek van afknouery gegrond. Die program bestaan uit die volgende drie elemente:

- Die ontwikkeling van 'n verskerpte bewuswording dat afknouery in skole voorkom.
- Voorskrifte vir buffervaardighede en tegnieke.
- Die skep van 'n positiewe skoolklimaat deur 'n "*omgee meerderheid*" in die skool te bevorder.

Die program is ontwerp om afknouery in die skool te verminder en die leerders se besef van persoonlike veiligheid te verhoog deur middel van die opleiding van die ouers en skoolpersoneel ten opsigte van afknouery en die implementering van die program (Walker *et al.*, 2004:274).

Afknouery in skole is 'n groot bedreiging vir al die betrokkenes. Elke skool behoort 'n geskikte beleid of afknou-voorkomingsprogramme om die gedrag aan te spreek, in plek te hê. Ten einde 'n positiewe en veilige skoolklimaat te skep moet die skool, die ouers en die gemeenskap saamspan om 'n effektiewe afknouvoorkomingsprogram te ontwikkel, te implementeer, gereeld te hersien en aan te pas.

3.9 SAMEVATTING

Aanvanklik is navorsing oor afknouery vanuit 'n diadiese oogpunt beskou, maar tans blyk dit duidelik uit die literatuurstudie dat die aanskouers 'n uiters belangrike rol in die afknoudrama in skole speel. Navorsers erken tans die belangrikheid van hierdie groep leerders se aandeel in die afknoudinamiek en beskou afknouery al meer vanuit 'n triadiese perspektief.

Alhoewel die aanskouers afknouery deur die vertolking van verskillende rolle beleef, is hulle steeds van die deurslaggewende rol wat hulle tydens die voorvalle speel, hetsy aktief of onaktief, onbewus. Die impak wat afknouery op die aanskouers het en hulle rolle word in die literatuurstudie onderstreep. Navorsers is van mening dat die aanskouers se belewing van afknouery met dié van die afknouer en die teiken in verband gebring kan word om sodoende sinvolle implementerings- en afknou-voorkomingsprogramme te ontwikkel. Dit is van die uiterste belang dat die aanskouers van hulle rol in die beperking en voorkoming van afknouery bewusgemaak word en dat klem veral op hulle aandeel in die ontwikkeling van toepaslike intervensie- en afknou-voorkomingsprogramme gelê moet word.

Die navorsingsontwerp en metodologie sal in die volgende hoofstuk bespreek word.

HOOFSTUK 4

NAVORSINGSONTWERP EN METODOLOGIE

4.1 INLEIDING

In hierdie hoofstuk word die navorsingsontwerp en metodologie wat in die empiriese ondersoek gevolg is, weergegee. Die navorsingsontwerp fokus volgens Babbie en Mouton (2001:73) op die aard van die eindproduk. Punch (2011:48) dui aan dat daar vyf hoof- aspekte is wat by die ontwerp van 'n navorsingstudie in aanmerking geneem moet word, te wete: die navorsingsontwerp, die navorsingsmetodologie, 'n konseptuele en teoretiese raamwerk, datagenerering (die manier waarop data ingesamel word en van wie die data verkry is) en die data-analise.

Die navorsingsmetode laat die klem op die proses, die middele en die prosedures wat gebruik word, val.

Die navorsingsontwerp en -metode wat in die empiriese ondersoek gevolg is, word deur die interpretivistiese paradigma en fenomenologiese benadering gerugsteun.

Alvorens bogenoemde navorsingsparadigma en -benadering in meer besonderhede bespreek word, word die primêre en sekondêre navorsingsvrae en -doelwitte wat vir die doeleindes van die empiriese ondersoek geformuleer is en in hoofstuk een weergegee is (vgl. par.1.3) weer gestel.

4.2 PRIMÊRE NAVORSINGSVRAAG EN -DOEL

4.2.1 Die primêre navorsingsvraag

Die primêre navorsingsvraag wat vir die doeleindes van die empiriese ondersoek gestel is, is soos volg:

Hoe beleef aanskouers afknouery?

Die navorser wil ook graag in die empiriese ondersoek antwoorde op die volgende sekondêre verbandhoudende vrae vind:

4.2.2 Sekondêre navorsingsvrae

- Wat is die aard, oorsake, en gevolge van afknouery?
- Watter tipes rolle speel aanskouers tydens afknouvoorvalle?

- Hoe kan afknougedrag beter in skole hanteer word?
- Hoe kan afknougedrag beter in die skool hanteer word?

Vir die doeleindes van die empiriese ondersoek is die volgende primêre navorsingsdoel en sekondêre navorsingsdoelwitte gestel.

4.2.3 Die primêre navorsingsdoel

In ooreenstemming met die primêre navorsingsvraag is die *primêre doel van die navorsing om empiries te bepaal hoe aanskouers afknouery beleef*.

4.2.4 Sekondêre navorsingsdoelwitte

Die volgende verbandhoudende sekondêre navorsingsdoelwitte is vir die doeleindes van die empiriese ondersoek gestel:

- Om die oorsake, aard en gevolge van afknouery te identifiseer en te beskryf.
- Om die tipes rolle wat die aanskouers tydens afknouvoorvalle speel te bepaal.
- Om vas te stel hoe afknougedrag beter in die skool hanteer kan word.

Na aanleiding van bogenoemde doelwitte is die navorser in staat gestel om die multikulturele aspekte, wat met afknouery in skole verband hou, in een gevallestudie bestudeer.

4.3 DIE NAVORSINGSPARADIGMA EN -BENADERING

In hierdie gedeelte sal die navorsingsparadigma wat as filosofiese vertrekpunt vir die empiriese ondersoek gedien het en die gepaardgaande navorsingsbenadering wat gevolg is, in meer diepte bespreek word.

4.3.1 Die navorsingsparadigma

'n Paradigma word volgens Hennink, Hutter en Bailey (2011:11) en Punch (2011:154) as 'n filosofiese raamwerk, of 'n basiese stel oortuiginge of veronderstellings oor die fundamentele aspekte van die werklikheid wat vorm gee aan die manier waarop mense hulle sosiale wêreld beleef en verstaan, beskou. Vir die doeleindes van hierdie studie is daar van die interpretivistiese paradigma as filosofiese vertrekpunt gebruik gemaak.

Jansen (2007:21) beklemtoon dat "*interpretivism foregrounds the meaning that individuals or communities assign to their experiences*". 'n Interpretivistiese benadering het dus ten doel om in 'n ondersoek die lewe van deelnemers te ontsluit en dit te verstaan, dit te interpreteer en

betekenis daaraan te gee (Denscombe, 2010:199; Henning, Van Rensburg & Smit, 2004:19). Volgens Niewenhuis (2007a:60) is die primêre doel van interpretivistiese navorsing om 'n perspektief van 'n situasie te verskaf, om die situasie wat ondersoek word te analiseer om sodoende insig oor die wyses waarop 'n bepaalde groep mense betekenis aan hulle situasie gee of aan die verskynsels wat hulle ervaar, te verkry. Die interpretivistiese paradigma is op die volgende aannames geskoei (Niewenhuis, 2007: 59):

- *“Human life can only be understood from within.”*
- *“Social life is a distinctively human product.”*
- *“The human mind is the purposive source or origin of meaning.”*
- *“Human behaviour is affected by knowledge of the social world.”*
- *“The social world does not “exist” independently of human knowledge.”*

Soos voorheen vermeld was die primêre doel van die empiriese ondersoek om aanskouers se belewing van afknouery as fenomeen te ondersoek. Fenomenologie is gemoeid met die individu se *“self-world relationship”*. Lindegger (2006:463) en fenomenologiese navorsers is daarom in die besonder in die individu se belewing van hulle wêreld geïnteresseerd. Fenomenologiese studies het ten doel om die individu se persepsies van bepaalde verskynsels te verstaan (Mertler, 2006:67).

Die interpretivistiese paradigma het die navorser in staat gestel om die afknouerskynsel fenomenologies te ondersoek soos dit binne bepaalde skoolkonteks gefigureer het en om vas te stel hoe aanskouers dit beleef. Verder wou die navorser ook aktief aan die navorsingsproses deelneem en nie slegs die rol van 'n gedistansieerde buitestaander speel nie. Die navorser is ook van oortuiging dat dit nie moontlik is om aanskouers se belewing kwantitatief deur middel van meetinstrumente te peil nie.

4.3.2 Die navorsingsbenadering

'n Kwalitatief-fenomenologiese benadering is in hierdie studie gevolg. In kwalitatief-fenomenologiese navorsing val die klem op die individu se interpretasies van die werklikheid en sy kennis daarvan. Hierdie interpretasies word op grond van die individu se betekenisgewing en oortuigings saamgestel. Hays en Singh (2012:4) definieer kwalitatiewe navorsing soos volg: *“Qualitative research is the study of a phenomenon or research topic in context. Phenomena tend to be exploratory in nature, as researchers examine topics that have not been investigated or need to be investigated from a new angle.”*

Volgens Merriam (2009:5) is kwalitatiewe navorsers geïnteresseerd in hoe individue hulle belewenisse interpreteer, hoe hulle hul wêreld konstrueer en watter betekenis hulle aan hul belewenisse toeskryf. Verder behels kwalitatiewe navorsing die volgende:

- Kwalitatiewe navorsing vind in 'n natuurlike omgewing plaas. Die natuurlike omgewing dien as 'n direkte bron van inligting, omdat gedrag die beste verstaan word wanneer dit in 'n natuurlike situasie waargeneem word. Kwalitatiewe navorsing is buigbaar en ontwikkel deurgaans tydens die navorsingsproses.
- Kwalitatiewe navorsing maak van meervuldige metodes gebruik wat interaktief en menslik van aard is.
- Die klem val op die proses, interpretasie en betekenisgewing, want die navorser stel belang in die perspektiewe, belewinge en interaksies van die deelnemers.
- Die proses is induktief van aard. Die navorser vorm konsepte, aannames en teorieë vanuit die data.
- Die navorser is die hoofinstrument tydens die insameling en analise van die data.
- Die kwalitatiewe navorser is direk by die deelnemers gedurende die data-insamelingsproses betrokke, staan sensitief teenoor die deelnemers en bou 'n empatiese verhouding met hulle op.
- Die produk van 'n kwalitatiewe studie is gewoonlik ryk en beskrywend, omdat die navorser in die proses, betekenis en begrip wat deur woorde of prente verkry word belang stel (Creswell, 2003:181-182; Merriam, 2009:14; Hays & Singh, 2012:5; Minichiello & Kottler, 2010: 18-20).

Die navorser het gepoog om haarself deur middel van 'n kwalitatief-fenomenologiese benadering in die leef- en betekeniswêreld van die deelnemers te plaas ten einde die wêreld deur die lens van die deelnemers te sien (Flick, 2007:2).

4.4 NAVORSINGSONTWERP EN -METODOLOGIE

4.4.1 Navorsingsontwerp

Die navorsingsontwerp is 'n belangrike rigtinggewer en verseker die geldigheid van 'n studie. Mouton (2009:550) beskou die ontwerp as 'n bloudruk of plan wat op die breë beplanning vir die navorsing gerig is. Dahlberg en McCraig (2010:30) is van mening dat 'n navorsingsontwerp "*can be seen as an overarching strategy for unearthing useful answers to problems.*" Fouché,

Delpont en De Vos (2011:143) verwys weer na uitgewerkte formules waaruit voornemende navorsers een of meer ontwerpe wat op hulle navorsingsdoelwitte en -stellings van toepassing is, kan kies en ontwikkel. Die moontlike ontwerpe sluit biografieë, fenomenologiese ondersoeke, gegronde teorie, etnografieë en gevallestudies in.

Vir die doeleindes van die empiriese ondersoek is daar van 'n gevallestudie as navorsingsontwerp gebruik gemaak. Die ondersoek het ten doel gehad om insig en 'n beter begrip betreffende 'n bepaalde geval te verkry (Merriam, 2009:48), te wete die aanskouers se belewing van afknouery in 'n spesifieke multikulturele skool. Gevallestudies word veral in situasies gebruik waar die navorser meer inligting wil inwin oor hoe 'n bepaalde verskynsel binne 'n spesifieke situasie manifesteer (Leedy & Ormrod, 2005:135).

Daar bestaan verskeie definisies van gevallestudies in die literatuur. Creswell (2007:73) definieer 'n gevallestudie as 'n kwalitatiewe benadering waar die navorser poog om 'n begrensde sisteem (n geval) of verskeie begrensde sisteme (gevalle) oor 'n tydperk te ondersoek deur van die insameling van gedetailleerde, in-diepte data met behulp van veelvuldige inligtingsbronne gebruik te maak. Volgens Le Roux (2010:182) is 'n gevallestudie holisties van aard en word daar van veelvuldige bronne gebruik gemaak om 'n bepaalde fenomeen te analiseer of te evalueer. Lichtman (2013:98) beskou 'n gevallestudie as 'n in-diepte ondersoek van 'n individu of 'n groep met die uitsluitlike doel om een of meer kenmerke, gedragswyses of eienskappe te beskryf. Yin (2008:18) definieer 'n gevallestudie as 'n empiriese ondersoek betreffende hedendaagse verskynsels binne die natuurlike omgewing, veral wanneer daar geen duidelike grense tussen die verskynsel en die konteks bestaan nie. In hierdie studie val die klem op die individu sowel as die spesifieke multikulturele skool waar aanskouers se belewing van afknouery ondersoek is.

Die volgende eienskappe van 'n gevallestudie word volgens Merriam (2009:43) en Willis, Jost & Nilakanta, (2007:239) as belangrik beskou:

- Spesifiek: In 'n gevallestudie word die klem op 'n spesifieke situasie, gebeurtenis, program of verskynsel gelê. In hierdie studie is data tydens die gevallestudie van die afknouerskynsel en spesifiek die aanskouers se belewing van afknouery ingesamel, weergegee en bespreek.
- Naturalisties: Gevallestudies handel oor werklike persone en situasies. Die meeste van die data-insameling vind in 'n natuurlike omgewing plaas. Die navorser het inligting oor die afknouerskynsel en die aanskouers se belewing daarvan tydens die individuele onderhoude, die fokusgroeponderhoude met die leerders, asook die tekenopdragte van die leerders by die skool in die klaskamers ingewin. Die individuele onderhoude met die skoolhoof, die

voorsitter van die Beheerliggaam en die onderwysers is by die skool en in die administratiewe gebou asook in die hoof se kantoor gevoer.

- Beskrywend: Die eindproduk in 'n gevallestudie verteenwoordig 'n ryk beskrywing van die fenomeen wat bestudeer is. 'n Ryk beskrywing van die aanskouers se belewing van afknouery is in hierdie studie weergegee sodat die lesers hulle eie gevolgtrekkings vanuit die data wat aangebied is, kan maak. Die geskrewe resultate van die navorsing bevat aanhalings wat die aanbieding staaf.
- Induktief: Gevallestudies berus op induktiewe besprekings en beredenerings. Die navorser het gepoog om deur middel van die gevallestudie haarself in die breedvoerige besonderhede van die data te verdiep om die datasegmente, -kategorieë, temas en die onderlinge verband te ontdek. Sodoende is die data-analise en -sintese vanuit die besondere na die algemene bespreek en beredeneer.
- Heuristies: Gevallestudies werp lig op die leser se verstaan van die verskynsel wat ondersoek word. Die bestudering van die gevallestudie in hierdie navorsing behoort die leser in staat te stel om die verskynsel afknouery en die aanskouer se belewing daarvan beter te verstaan en die leser se ervaring uit te brei.

Interpretivistiese navorsers soek na 'n vol, ryk verstaan ("verstaan") van die konteks wat bestudeer word (Willis, *et al.*, 2007:240) en daarom word 'n gevallestudie as die geskikste navorsingsontwerp vir die onderhawige studie beskou. Voorts word die voordele en beperkings van gevallestudies kortliks bespreek.

4.4.1.1 Voordele en beperkinge van gevallestudies

Die gebruik van verskeie inligtingsbronne en data-insamelingstegnieke word as een van die sterk punte van gevallestudies beskou (Niewenhuis, 2009:76). Gevallestudies, geanker in realistiese lewensituasies, het volgens Merriam (2009:51) 'n ryk holistiese beskrywing van die verskynsel tot gevolg. Daar is egter ook sekere beperkinge van gevallestudies (Merriam, 2009:51). Volgens Niewenhuis (2009:76) word gevallestudies gewoonlik gekritiseer op grond van die feit dat die navorsingsbevindinge van 'n enkele geval afkomstig is en sodoende tot gevolg het dat die bevindinge nie veralgemeen kan word nie. Gevallestudies kan ook deur die navorser se sensitiwiteit en subjektiwiteit beïnvloed word, juis omdat die navorser die rol van die primêre data-insamelings- en analiseringsinstrument vertolk.

'n Betroubare gevallestudie behoort dus aan die algemene beginsels van wetenskaplike navorsing te voldoen. Die doel van die navorsing behoort volgens Stake (2000:236) duidelik ten

opsigte van die data-insamelingsmetodes asook die beskikbaarstelling en die hantering van 'n volledige databasis gestel en deeglik gedokumenteer te word.

4.4.2 Die rol van die navorser

Die navorser het geen verbintenis met die betrokke skool nie en het as buitestaander die onderhawige navorsing oor die onderwerp gedoen.

Die rol van die navorser word aan 'n spesifieke navorsingsingesteldheid gekoppel om soveel as moontlik inligting rakende 'n verskynsel gedurende die ondersoek in te win, te dokumenteer en te analiseer. Die navorser is volgens Terre Blanche, Kelly en Durrheim (2006:276) die hoofinstrument wat die data insamel, noukeurig en korrek dokumenteer en analiseer.

Die rol wat die navorser speel kan aan die eienskappe waaroor die navorser volgens Le Roux (2005:182) behoort te beskik, gemeet word. Le Roux (2010:182) beklemtoon dat navorsers wat van 'n gevallestudie gebruik maak die volgende eienskappe behoort te openbaar: hulle moet begryp wat die onderliggende teorie van gevallestudies behels, vertrouwd met toepaslike literatuur wees, buigsaam wees, goeie vrae kan vra en in staat wees om noukeurig te kan luister, goeie waarnemings te kan maak en 'n oop, ondersoekende gesindheid te openbaar. Maree en Van der Westhuizen (2009:37) redeneer dat die rol van die navorser haar in staat moet stel om in 'n deelnemende verhouding met die deelnemers te staan met die hoofdoel om 'n duidelike begrip van die verskynsel te verkry. Die kommunikasievaardighede van die navorser, soos om met empatie te luister en sensitief waar te neem, sonder om haar eie sienings op te dring, sal 'n betekenisvolle uitwerking op die deelnemers se deelname en die bevindinge van die studie hê. Die rol van die navorser sluit volgens Maree en Van der Westhuizen (2009:37) die volgende stappe in:

- Die verkryging van die nodige toestemming om die navorsing uit te voer vanaf die betrokke onderwys-owerhede, beheerliggaam, skoolhoof, ouers en leerders.
- Die insameling van meervoudige data.
- Noukeurige data-analise; en
- Korrekte rapportering van die bevindinge.

Die navorser het vooraf ingeligte toestemming vir deelname aan die navorsing aan die Departement van Onderwys van KwaZulu-Natal, die voorsitter van die Beheerliggaam van die betrokke skool, die skoolhoof, die personeel, die ouers en die leerders gestuur. Toestemming is verkry. Meervoudige data in die vorm van individuele onderhoude met die leerders, die skoolhoof, die voorsitter van die Beheerliggaam en onderwysers; fokusgroep- onderhoude met

leerders uit die verskillende fases, asook tekeninge van die Grade R, 1, 2 en 3 is ingesamel. Die data is noukeurig verwerk en die bevindinge is korrek gerapporteer.

4.4.3 Navorsingsmetodologie

Navorsingsmetodologie verwys volgens Silverman (2005:379) na die keuses wat die navorser ten opsigte van die gevallestudie wat bestudeer word maak, naamlik die seleksie van die navorsingsplek (geval) en deelnemers, die data-insamelingsmetodes en die proses van data-analise. Verder dien die kwalitatiewe navorsingsmetode volgens Creswell (2009:4) as 'n voertuig om die betekenis wat individue of groepe aan 'n sosiale verskynsel toeskryf, te ondersoek en te verstaan. 'n Intieme interaksie tussen die deelnemers en die navorser word hierdeur moontlik gemaak, sodat insig verkry kan word en 'n duidelike begrip gevorm kan word van hoe aanskouers afknouery beleef.

4.4.3.1 Navorsingsplek en keuse van deelnemers aan die navorsing

4.4.3.1.1 Keuse van navorsingsplek

Die navorsing het by 'n gevestigde plattelandse skool in die Ukhahlambastreek van KwaZulu-Natal plaasgevind. Die skool, wat voor 1994 as 'n Model-C skool gefunksioneer het, is sedertdien in 'n multikulturele gekombineerde skool verander. Ten tye van die ondersoek was daar 730 ingeskrewe leerders afkomstig van verskillende kultuurgroepe, sosio-ekonomiese groeperinge, huislike omstandighede, en taalgroepe in hierdie skool. Die skool funksioneer selfstandig en kan nie as 'n agtergeblewe skool beskryf word wat kapasiteitsprobleme, infrastrukturele probleme of finansiële tekorte ervaar nie. Die skoolgebou en -terrein is goed versorg en beskik oor 'n opgedateerde sekuriteitstelsel en goed ingerigte klaskamers. Voorts bied die skool verskillende dienste aan die dagskoliere wat 'n voedingsprojek, nasorgfasiliteite en buitemuurse aktiwiteite wat drama en 'n verskeidenheid sportsoorte insluit.

Die skool bied onderrig aan leerders vanaf Graad R tot Graad 12 en moet daarom voorsiening vir 'n wye spektrum leerders maak wat hulleself in verskillende ontwikkelings- en onderrigfases bevind. Die ontwikkelings- en onderrigfases van die leerders strek vanaf jong skoolgaande kinders, leerders in die pre-puberteitsfases, leerders in die puberteitsfase en ook leerders in die verskillende adolessente leeftyd fases, naamlik vroeë-middel- en laat-adolessensie. Die unieke multikulturele karakter van die skool en die diverse ontwikkelingsfases waarin die leerders hulself bevind, het dit vir die navorser moontlik gemaak om te bepaal of hierdie verskeidenheid faktore 'n rol by die afknouerskynsel en die aanskouers se belewing daarvan kan speel.

4.4.3.1.2 Seleksie van deelnemers aan die ondersoek

Merriam (2009:83) beklemtoon dat die seleksie van deelnemers deur die navorsingsvrae en -doelwitte bepaal word. In hierdie studie is van doelgerigte deelnemerseleksie gebruik gemaak om deelnemers wat 'n betekenisvolle bydrae tot die navorsing kan lewer, te selekteer (Maree & Pietersen, 2007:178). Daar is nie vooraf op die aantal deelnemers wat sou deelneem besluit nie. Die rede vir hierdie besluit was dat die aantal deelnemers nie so belangrik in kwalitatiewe navorsing, soos in kwantitatiewe navorsing is nie, maar wel dat die deelnemers oor ryk inligting oor die afknouerskynsel en/of hulle belewing daarvan beskik. Die deelname is vrywillig en anoniem. Vir die doeleindes van die ondersoek het die navorser skriftelike uitnodigings aan die skoolhoof, die voorsitter van die Beheerliggaam, die onderwysers van die betrokke skool en die leerders (via hulle ouers), om aan die navorsing deel te neem, gerig (kyk Bylae A).

Op grond van die skriftelike uitnodigings het die Voorsitter van die Beheerliggaam, die skoolhoof, adjunkhoof en drie onderwysers (verteenwoordigend van onderskeidelik die Grondslagfase, Intermediêre, Senior en VOO fase en die Spesiale Onderwysafdeling) aan individuele onderhoude deelgeneem.

Verder is daar individuele onderhoude met leerders van die verskillende fases gevoer, soos in Tabel 4-1 uiteengesit.

Tabel 4-1: Biografiese inligting oor leerders wat aan individuele onderhoude deelgeneem het

Fase	Graad	Geslag	Ouderdom	Taal	Aantal leerde
Grondslagfase	Grade 1-3	Manlik	6-9 jaar oud	Afrikaans en Engels	3
Intermediêre fase	Grade 4-6	Manlik en vroulik	9-12 jaar oud	Afrikaans en Engels	14
Senior fase	Grade 7-9	Vroulik	12-15 jaar oud	Afrikaans	3
VOO fase	Grade 10-12	Manlik en Vroulik	15-18 jaar oud	Afrikaans en Engels	3
LSOB-KLAS	Vlakke 1-4	Manlik	9-12 jaar oud	Afrikaans	2

Daar is verder ook fokusgroeponderhoude met leerders gevoer wat vrywillig op verbale uitnodiging in dié verband gereageer het. Hierdie fokusgroeponderhoude is in Graadverband gevoer.

Tabel 4-2 verskaf inligting oor die deelnemers wat per Graad aan die fokusgroeponderhoude deelgeneem het.

Tabel 4-2: Biografiese inligting oor deelnemers wat aan fokusgroeponderhoude deelgeneem het

Fase	Graad	Geslag	Ouderdom	Taal	Aantal leerde
LSOB-KLAS	Vlakke 1-4	Manlik en Vroulik	9-14 jaar oud	Afrikaans	7
Intermediêre fase	Graad 4	Manlik en Vroulik	9, 10 jaar oud	Afrikaans	5
	Graad 5	Manlik en Vroulik	10, 11 jaar oud	Afrikaans	8
	Graad 6	Manlik en Vroulik	11, 12 jaar oud	Engels	5
Senior fase	Grade 7 en 8	Manlik en Vroulik	12, 14 jaar oud	Afrikaans	7
	Graad 9	Manlik en Vroulik	14, 15 jaar oud	Afrikaans	8
VOO-Fase	Graad10	Manlik en Vroulik	15 -17 jaar oud	Afrikaans en Engels	5
	Grade11-12	Manlik en Vroulik	17, 18 jaar oud	Afrikaans en Engels	9

Verder het al die Grade R, 1, 2 en 3 leerders (123) vrywilliglik hulle beleving van afknouery as aanskouers in tekeninge uitgebeeld.

4.4.3.2 Data-insamelingstrategieë

Die data wat in hierdie studie ingesamel is, is by wyse van kwalitatiewe (interpretivistiese) strategieë (Maree, 2007:37) wat op deelnemers se persoonlike standpunte oor en/of belewenisse van afknouery toegespits is, ingewin.

Daar is van die volgende meervoudige data-insamelingstrategieë gebruik gemaak om data in te samel: onderhoude met die leerders (wat individuele en fokusgroeponderhoude ingesluit het), individuele onderhoude met die skoolhoof, die voorsitter van die Beheerliggaam, en met onderwysers, informele gesprekke met leerders van die Grondslagfase, asook tekeninge wat leerders in Graad R en die Grondslagfase oor hulle beleving van afknouery geteken het.

Nadat die skriftelike toestemming vir die navorsing en instemming van die KwaZulu-Nataalse Onderwysdepartement, die skoolhoof, die voorsitter van die skool se Beheerliggaam, onderwysers, ouers en leerders gevra en verkry is, het die navorser vir 'n periode van twee weke die data by die bepaalde skool ingesamel (kyk Bylae A1-6 vir toestemming en instemmingsbriewe) Deur middel van 'n algemene mondelinge bekendstellingsgeleentheid, het

die navorser die aard en doel van die navorsing ook verder aan die skoolpersoneel, ouers en leerders verduidelik.

Die navorser het voorts die geleentheid gekry om met groepe leerders uit elke onderrigfase in die algemeen oor die afknouerskynsel te praat en om dit verder deur middel van video's toe te lig. Tydens hierdie praatjies is daar weer 'n oop uitnodiging aan die leerders gerig om op 'n individuele, vrywillige grondslag aan individuele onderhoude met die navorser deel te neem.

4.4.3.2.1 Individuele onderhoudvoering

Individuele onderhoudvoering is volgens Lichtman (2013:189) 'n algemene term wat gebruik word om 'n data-insamelingsmetode te beskryf wat die geleentheid vir die navorser skep om in 'n dialoog of gesprek met die deelnemer te tree. Onderhoude het dié voordeel dat dit die navorser in staat stel om die individu se standpunte oor en belewing van 'n bepaalde verskynsel in diepte te ondersoek. Wanneer navorsers daarin slaag om die deelnemers tydens die onderhoud veilig en op hulle gemak te laat voel, kan waardevolle inligting oor hoe hulle oor die saak voel, op so wyse bekom word (McDevitt & Ormrod, 2004:48).

Die doel van individuele onderhoudvoering is in die belangstelling van die navorser gegrond om die ware belewenisse van ander persone en die betekenis wat hulle daaraan heg beter te verstaan. Verder gee onderhoudvoering aan deelnemers die geleentheid om hulle belewenisse van en die betekenis wat hulle aan bepaalde verskynsels heg in hulle eie woorde weer te gee. Lichtman (2013:195) beklemtoon dat die doel van onderhoudvoering is om te hoor wat die deelnemers in hulle eie woorde sê. Individuele onderhoudvoering is 'n proses en die navorser as onderhoudvoerder moet 'n situasie skep waarin die individu met wie die onderhoud gevoer word, sy gevoelens, bedoelings, betekenis of gedagtes oor 'n onderwerp, situasie of idee bekend sal maak (Lichtman, 2013:190).

Die navorser het individuele onderhoude met die volgende deelnemers gevoer:

- Die voorsitter van die skool se Beheerliggaam (kyk Bylaag B-1 vir die vrae wat gedurende die onderhoud gestel is).
- Die skoolhoof (kyk Bylaag B-1 vir die vrae wat gedurende die onderhoud gestel is).
- Vier onderwysers wat onderskeidelik die verskillende onderrigfases (Grondslagfase, Intermediêre en Senior fase, Verdere Onderwys en Opleidingsfase) en die LSOB- klas vir leerders met spesiale onderwysbehoefte verteenwoordig het (kyk Bylae B-2 vir die vrae wat gedurende die onderhoude gestel is).

- Leerders van die Grondslagfase, Intermediêre en Senior fase, Verdere Onderwys en Opleidingsfase (kyk Bylae B-3 vir die vrae wat gedurende die onderhoude gestel is).
- Drie leerders uit die Grondslagfase het ná die teken van afknouvoorvalle wat hulle aanskou het (kyk par.4.4.3.2.3, pg.156) die behoefte teenoor die navorser uitgespreek om individueel verder met die navorser te gesels (kyk Bylaag F vir die inligting wat uit hierdie gesprekke na vore gekom het).

Met die uitsondering van 'n paar leerders in die Grondslagfase (kyk par.4.4.3.1.2 en Tabel 4-1), het al die ander deelnemers toestemming verleen dat daar oudio-opnames van die individuele onderhoude gemaak word. Die navorser het aantekeninge tydens die onderhoude gemaak wat sonder oudio-opname geskied het (kyk Bylaag F vir hierdie aantekeninge). Verbatim transkripsies is van die individuele onderhoude gemaak waarvan oudio-opnames gemaak is (Kyk Bylae D-1 tot D-25) vir die verbatim transkripsies). Die gesprekke is met hulle toestemming op band opgeneem en later *verbatim* getranskribeer.

4.4.3.2.2 Fokusgroep onderhoudvoering

Uit die inligting wat gedurende die individuele onderhoude ingewin is, het dit vir die navorser duidelik geword dat daar ook ander leerders was wat nie aan die individuele onderhoude deelgeneem het nie, maar wat oor verdere toepaslike inligting oor afknouery beskik het. Vir die rede het die navorser met die uitsondering van leerders in die Grondslagfase, weer 'n oop uitnodiging aan leerders in die Intermediêre-, Senior- en Verdere Onderwys en Opleidingsfases, asook leerders in die Spesiale klas gerig om aan fokusgroeponderhoude deel te neem.

'n Fokusgroeponderhoud is in wese 'n onderhoud wat met 'n bepaalde groep deelnemers gevoer word. Die doel van fokusgroeponderhoude is volgens Lichtman (2013:207, 189) om inligting oor 'n betrokke onderwerp van 'n groep deelnemers op 'n vasgestelde tyd te verkry. Kumar (2005:124) dui aan dat in 'n fokusgroeponderhoud die persepsies, belewenisse en interpretasies van 'n groep mense wat dieselfde belewenisse ten opsigte van 'n bepaalde situasie of gebeurte ervaar het, verken word. Dit skep ook 'n geleentheid vir die deelnemers om met mekaar in gesprek te tree en sodoende mekaar se denke te stimuleer. Tydens die onderhoud word deelnemers aangemoedig om met mekaar te praat, vrae te stel en op mekaar se stellings te reageer (Nieuwenhuis, 2009:90). Die fokusgroep bestaan gewoonlik uit 10 of 12 lede (Leedy & Ormrod, 2005:146). Nieuwenhuis (2009:91) beklemtoon dat dit noodsaaklik is dat daar genoeg diversiteit binne die groep bestaan om sodoende bespreking te prikkel en aan te moedig.

Die navorser het gedurende die fokusgroeponderhoude as fasiliteerder opgetree en die leerders is op hulle gemak gestel. By die aanvang van die fokusgroeponderhoude het die navorser weer eens bevestig dat deelnemers geensins op enige wyse deur die navorsing geïdentifiseer sou

word nie. Die navorser het die leerders aangemoedig om aan die gesprek deel te neem en om onbevange hulle bepaalde menings oor afknouery en aanskouers se beleving daarvan uit te spreek, vrae te stel en kommentaar op mekaar se antwoorde te lewer.

Die navorser het vooraf 'n onderhoudskedule met vrae vir elke fokusgroeponderhoud opgestel (kyk Bylaag B-4 vir die onderhoudskedules). Al die fokusgroeponderhoude is met die toestemming van die groepslede op oudioband opgeneem en verbatim getranskribeer (kyk Bylae E-1 tot E- vir verbatim transkripsies).

4.4.3.2.3 Tekeninge

Die navorser was van mening dat individuele onderhoudvoering nie die mees geskikte metode van data-insameling by jonger leerders in die Grondslagfase is nie, omdat jonger kinders sodanige onderhoude met 'n onbekende persoon as intimiderend of bedreigend mag ervaar en omdat jonger kinders soms nie oor toereikende verbale vermoëns beskik om hulleself duidelik uit te druk nie (vgl. Seidman, 2013:10). Vir die rede is daar besluit om eerder van kindertekeninge gebruik te maak waarin die Grondslagfase-leerders van die verskillende klasgroepe (Grade R tot 3) voorvalle van afknouery wat hulle al gesien het en hulle beleving daarvan grafies kon uitbeeld.

Die navorser het die verskillende klasgroepe individueel besoek en het in die teenwoordigheid van die klasonderwyser, wat as bekende vertrouensfiguur opgetree het, 'n kort inleidende praatjie (ongeveer 10 minute) oor afknouery gelever. Tydens die praatjie het die navorser kortliks op wat afknouery behels gefokus en het sy die leerders ook gevra of hulle al afknouvoorvalle gesien het en hoe hulle gevoel het oor wat hulle gesien het. Daarna het die navorser 'n oop uitnodiging aan die leerders gerig om 'n prent van afknouvoorvalle wat hulle al gesien en hoe hulle daaroor gevoel het, te teken. Hulle is deur die navorser ingelig dat die tekenopdrag vrywillig is en dat hulle identiteit nie op enige wyse deur die tekening openbaar gemaak sal word nie. Die betrokke klasonderwyser het tydens die tekenopdrag deur die klas beweeg en het leerders individueel genader om vir haar oor die inhoud van die prent wat hulle geteken het, te vertel. Hierdie mededelings het die klasonderwyser op die betrokke prent geskryf (kyk Bylae G-1 tot G-3 vir die tekeninge en mededelings). Die Graad 3 leerders het hulle eie byskrifte op die prente aangebring (kyk Bylaag G-4 en H).

Die leerders het ook tydens die klasbesoek 'n oop uitnodiging van die navorser ontvang om, indien hulle 'n behoefte daaraan het, individueel met die navorser oor hulle belewenisse te praat. Sommige van die leerders (vier leerders) het wel van die uitnodiging gebruik gemaak, omdat hulle nog insidente van afknouery wat hulle aanskou het, kon onthou en die behoefte gehad het om met die navorser oor hulle belewenisse te praat. Tydens die individuele onderhoude is die

deelnemers weer eens daarvan verwittig dat die hulle identiteite nie openbaar gemaak sal word nie en dat hulle mededelings vertroulik hanteer sal word. Die navorser het ook vir die leerders gevra of daar oudio-opnames van die onderhoude gemaak kon word. Sommige van hierdie leerders wou nie hê dat die onderhoude op band vasgelê word nie en die navorser het aan hulle versoeke voldoen en slegs aantekening tydens die onderhoude gemaak (kyk Bylaag F).

4.4.3.3 Data-analise

“Data analysis is the process of making sense out of data. Making sense out of data involves consolidating, reducing and interpreting what people have said and what the researcher has seen and read. These meanings or understandings or insights constitute the findings of a study.” (Merriam, 1998:178). Die proses van data-analise is volgens Bogdan en Biklen (2007:135) ’n *“on-going process in qualitative research and can take place by developing, testing and changing of propositions through the process of systematically searching and arranging the interview transcripts, field notes and other materials... to increase your own understanding of them and to enable you to present what you have discovered to others.”* Mouton (2001:108) dui aan dat data-analise die *“breaking up”* van die data in beheerbare temas, patrone, neigings en verhoudings behels.

Vir die doeleindes van hierdie navorsing is inhoudsanalise as ’n toepaslike tipe van data-analise gebruik. Inhoudsanalise behels die interpretasie van die data met die doel om onderliggende betekenisse en patrone van verhoudings in die data te ontdek (Babbie, 2008:415; Babbie & Mouton, 2001:101).

Volgens Merriam (2009:176) is data-insamelingstrategieë en data-analise in kwalitatiewe navorsing ’n induktiewe proses wat mekaar voortdurend oorvleuel. Volgens Maree en van der Westhuizen (2007:104,105) vereis die groot hoeveelhede data wat ingesamel word, deeglike beplanning en organisering voordat die navorsingsverslag geskryf kan word. Henning, Van Rensburg en Smit (2004:104) vermeld dat die onderhoude wat gevoer is, getranskribeer moet word.

Die navorser het die volgende stappe tydens die data-analise gevolg:

- Die inhoud van al die onderhoude (individueel en fokusgroepe) is verbatim getranskribeer (kyk Bylae C-1 tot C-7 en D-1 tot D-7 vir die transkripsies). Die navorser het ook die leerders se mededelings van elke tekening verbatim neergeskryf (kyk Bylae G1 tot G-4).
- Daarna het die navorser die inhoud van al die transkripsies noukeurig en sensitief deurgelees om ’n *“gevoel”* vir die data te kry.

- Na die deurlees van die transkripsies is data-segmente geïdentifiseer en gekodeer (kyk Bylae H-1 tot H-5).
- Die geïdentifiseerde data-segmente is gekategoriseer (kyk Bylae H-1 tot H-5).
- Laastens is temas uit die verskillende kategorieë saamgestel, wat as die bevindinge van die ondersoek gedien het (kyk Bylae H-1 tot H-5).

4.4.3.4 Stappe wat gevolg is om die vertroubaarheid van die ondersoek te verseker

Maykut en Morehouse (2007:99) beweer dat vertroubaarheid 'n weerspieëling van die vertroue is wat 'n mens aan die bevindinge heg wat uit die kwalitatiewe ondersoek voortgespruit het. Volgens Lincoln en Guba (2009:392) is geloofwaardigheid, oordraagbaarheid, betroubaarheid en ooreenstemmigheid belangrike aspekte wat die vertroubaarheid van kwalitatiewe navorsing verhoog.

Geloofwaardigheid

Volgens Trochim (2006:101) behels geloofwaardigheid die bevestiging dat die resultate wat in die kwalitatiewe navorsing verkry is, geloofwaardig is. Die geloofwaardigheid van die onderhawige studie is verhoog omdat daar van meervoudige metodes van data-insameling gebruik gemaak is, naamlik: in-diepte individuele onderhoude met verskillende groepe deelnemers, fokusgroeponderhoude met leerders van verskillende onderrigfases en tekeninge van Grade R, 1, 2 en 3 leerders.

Oordraagbaarheid

Oordraagbaarheid verwys volgens Kelly (2006:381) na die moontlikheid van die navorsingsbevindinge om ook antwoorde vir probleme in ander kontekste te voorsien. Ander navorsers moet in staat wees om die navorsingsontwerp en -metodes van 'n spesifieke ondersoek vir navorsing in ander kontekste aan te wend. Om 'n basis vir oordraagbaarheid te stel en om ander navorsers in staat te stel om navorsing te dupliseer moet 'n navorsingsverslag volgens Smaling (2006:381) die volgende bevat:

- 'n Noukeurige beskrywing van die navorsingsproses.
- 'n Rede gee waarom sekere argumente en metodes gebruik is.
- Die verskaffing van 'n "*thick description*" van die situasie in konteks met die navorsing.

Die navorser is die mening toegedaan dat hierdie studie aan bogenoemde vereistes voldoen.

Betroubaarheid

Volgens Cohen, Manion en Morrison (2003:199) dui die begrip betroubaarheid op die wyse waarop die waarskynlike leser tot die oortuiging kan kom dat die bevindinge van die navorsing eerlik en van hoogstaande gehalte is. Die navorser sal 'n breedvoerige beskrywing van die navorsingsproses verskaf sodat die leser die navorsingsproses sal verstaan.

Ooreenstemmigheid

Lincoln en Guba (2007:100) dui aan dat ooreenstemmigheid na “... *the extent to which the data and interpretation of the study are grounded in events, rather than the enquirer's personal constructions*” verwys. Die navorser moet onpartydig wees wanneer die bevindinge van die navorsing vermeld word. In die onderhawige studie het die navorser die bevindinge weergegee soos dit uit die data-analise na vore getree het en is die bevindinge nie op enige wyse geplooi of gemanipuleer om enige vooropgestelde aannames van die navorser te bevredig nie. Ooreenstemmigheid impliseer ook dat die bevindinge van die ondersoek deur ander navorsingsbevindinge bevestig word. In die onderhawige navorsing het die navorser die bevindinge van hierdie ondersoek teen die agtergrond van ander navorsingsbevindinge geïnterpreteer en bespreek.

Vervolgings vermeld Wellington (2000:40) ook dat die betroubaarheid van 'n kwalitatiewe studie verbeter kan word deur van verskeie strategieë gebruik te maak. Die strategieë sluit die volgende in:

- Die insameling van die data en die bespreking daarvan met individue wat nie by die navorsing betrokke is nie.
- Die analise van data deur 'n onafhanklike analis.
- Die bekendmaking van die bevindinge aan die deelnemers.

In die onderhawige navorsing het die navorser die data-insamelingsproses met haar studieleier bespreek en is die proses van data-analise en ook die navorsingsbevindinge deur 'n onafhanklike analis geverifieer. Die navorser het ook terugvoering van die bevindinge aan die deelnemers gegee.

4.4.3.5 Etiese aspekte

Die volgende stappe is gevolg om te verseker dat die ondersoek aan die vereiste etiese voorwaardes voldoen:

- Die navorser het 'n etiekaansoek aan die Navorsingsetiekkomitee van die Noordwes-Universiteit gerig en etiese klaring vir die navorsingsprojek is deur dié komitee toegestaan (kyk Bylaag A-1).
- Die navorser het die Departement van Onderwys van KwaZulu-Natal skriftelik genader en versoek om die ondersoek in die betrokke skool uit te voer (kyk Bylaag A-1).
- Nadat toestemming van die Departement van Onderwys van KwaZulu-Natal verkry is (kyk Bylaag A-1) het die navorser skriftelik die voorsitter van die Beheerliggaam en die skoolhoof van die betrokke skool genader om toestemming vir die ondersoek te verkry (kyk Bylaag A-1).
- Die voorsitter van die Beheerliggaam en die skoolhoof het toestemming verleen dat die navorser die ondersoek in die betrokke skool kon doen (kyk Bylaag A-1).
- Tydens 'n bekendstellingsgeleentheid het die navorser die onderwysers, ouers en leerders mondeling oor die aard en doel van die ondersoek ingelig en 'n oop uitnodiging aan hulle gerig om vrywillig aan die ondersoek deel te neem.
- Alle deelnemers het skriftelik ingestem om aan die ondersoek deel te neem (kyk Bylaag A-1).

Die volgende etiese voorwaardes vir deelname is deurgaans gerespekteer:

- Deelnemers het vrywillig deelgeneem en kon hulself sonder benadeling van enige aard te enige tyd van die navorsing onttrek.
- Alle inligting is vertroulik hanteer en die identiteit van die deelnemers en die betrokke skool is nie openbaar gemaak nie.
- Na afloop van die navorsing het die navorser skriftelike terugvoering aan die onderwysers, ouers en leerders van die betrokke skool gegee.

4.5 SAMEVATTING

In hierdie hoofstuk is die navorsingsontwerp en -metodologie wat tydens die empiriese gedeelte van die ondersoek gevolg is, asook die etiese voorwaardes wat die ondersoek gerig het, beskryf. Die bevindinge wat uit die kwalitatiewe ondersoek voortgespruit het en 'n bespreking daarvan word in hoofstuk vyf weergegee.

HOOFSTUK 5

BEVINDINGE

5.1 INLEIDING

In hierdie hoofstuk word die bevindinge wat uit die kwalitatiewe ondersoek voortgespruit het, weergegee en bespreek.

5.2 NAVORSINGSVRAE

Aan die hand van die primêre navorsingsvraag en die verbandhoudende sekondêre navorsingsvrae, (vgl. par. 4.2) word die bevindinge weergegee.

5.2.1 Primêre navorsingsvraag

Hoe beleef aanskouers afknouery?

5.2.2 Sekondêre navorsingsvrae

- Wat is die aard, oorsake, en gevolge van afknouery?
- Watter tipes rolle speel die aanskouers tydens afknouvoorvalle?
- Hoe kan afknougedrag beter in die skool hanteer word?

5.3 BEVINDINGE

5.3.1 Aanskouers se belewing van afknouery

In hierdie gedeelte sal die bevindinge oor aanskouers se belewing van afknouery, wat uit die deelnemers se mededelings tydens individuele en fokusgroeponderhoude, informele gesprekke met leerders in die Grondslagfase, asook uit die beskrywings van Grade, 1, 2 en 3 leerders se tekeninge voortgespruit het, weergegee word (kyk Bylae B-3, B-4, F en G-1, G-2, G-3, G-4).

5.3.1.1 Bevindinge voortspruitend uit die individuele onderhoude en fokusgroeponderhoude

Die vraag wat met die aanskouers se belewing van afknouery verband hou wat tydens die individuele onderhoude met leerders (kyk Bylaag D) asook tydens fokusgroeponderhoude 1, 2, 3, 4, 6, 7, 8 (kyk Bylaag E) en informele gesprekke met leerders in die Grondslagfase en tydens tekenopdragte aan Grade R, 1 en 2 leerders gevra is (kyk Bylae F en G), was die volgende:

- *Vraag 2: Hoe het jy/julle gevoel toe jy/julle die afknouery gesien het? (kyk Bylae B-3 en B-4)*

Die volgende temas het na vore gekom:

- Intense en wisselende emosies is tydens die afknouery ervaar.
- Hulpeloosheid, magteloosheid en skuldgevoelens.
- Ongelukkigheid oor die onregverdigheid van die afknouery.
- 'n Sterk afkeur van afknouery.
- Affektiewe, kognitiewe en normatiewe belewingsmomente.
- Empatie met die teikens.
- Oënskynlike plesier wat afknouer uit die afknouery put.
- Voortsetting van afknouery ten spyte van ingryping.
- Ingryping deur die aanskouers word goedgekeur en afknouery word afgekeur.

Die volgende bevindinge is op grond van bogenoemde gemaak:

- Die aanskouers het intense en wisselende emosies ten aanskoue van die afknouery beleef te wete, gevoelens van hartseer, woede, hulpeloosheid, teleurstelling, afkeuring, vrees, skuld, verwarring en empatie.
- Die aanskouers het beleef dat die afknouer dit geniet om af te knou en dat hy ten spyte van ingryping met die afknouery sal voortgaan en ook die aanskouers sal afknou.
- Afknouery word afgekeur en ingryping deur die aanskouers word goedgekeur.
- Bevindinge voortspruitend uit die gesprekke met, en byskrifte van tekeninge van leerders in Grade R, 1, 2, 3 en die LSOB-klas (kyk Bylae F vir verbatim mededelings en Bylae G-1, G-2, G-3, G-4 vir byskrifte van tekeninge).

Die volgende temas het uit die mededelings van die leerders en die byskrifte van die tekeninge na vore gekom:

- Heftige beskrywings om afkeer teenoor die aanskouer te beskryf.
- Die aanskouers het wisselende emosies van vrees, empatie en magteloosheid beleef.

Die volgende bevindinge is op grond van bogenoemde gemaak:

- Die aanskouers het wisselende emosies soos empatie, woede en vrees beleef.
- Sommige aanskouers spreek hulle hewige afkeer jeens die afknouery uit.

5.3.1.2 Samevatting van die bevindinge oor aanskouers se belewing van afknouery

Op grond van bogenoemde bevindinge, word aanskouers se belewing van afknouery soos volg saamgevat:

Die aanskouers het intense en wisselende emosies van veral hulpeloosheid, verwarring, afkeuring, hartseer, woede, teleurstelling, vrees, skuld, ongelukkigheid en empatie ten aanskoue van die afknouery beleef.

Die aanskouers het beleef dat die afknouer dit geniet om af te knou en dat hy ten spyte van ingryping, met die afknouery sal voortgaan en ook die aanskouers sal afknou.

Afknouery word sterk en soms met 'n geweldige sterk beklemtoning afgekeur en ingryping deur die aanskouers word goedgekeur.

5.3.2 Die aard, oorsake en gevolge van afknouery

5.3.2.1 Die aard van afknouery

5.3.2.1.1 Bevindinge met betrekking tot die aard van afknouery

Die doel van die vrae wat gestel is, was van 'n tweërlei aard, naamlik: eerstens, om te bepaal wat onder die begrip afknouery verstaan word en tweedens om vas te stel watter tipes afknouery die deelnemers reeds aanskou het.

Individuele en fokusgroep onderhoude met leerders

Tydens die individuele onderhoude met leerders (kyk Bylaag D) en fokusgroeponderhoude 1 tot 8, met leerders (kyk Bylaag E), is die volgende vraag gestel:

- *Vraag1:* Verduidelik vir my wat is afknouery.

Die volgende temas het uit die mededelings na vore gekom:

- Afknouery behels fisieke, verbale, nie-verbale, (direkte en indirekte) verhoudings- en emosioneelgerigte daade (*soos uitsluiting, maak van wrede aanmerkings*) wat by herhaling voorkom en geneig is om te eskaleer.

- Die afknouery is daarop gemik om die teiken seer te maak en/of te verneder.
- Afknouery vind ook in die kuberruimte en sosiale media deur middel van die rekenaar en selfone plaas en sluit gewoonlik seksuele teistering en emosionele afknouery in.
- Die meeste afknouers in die skool is volgens die deelnemers wit leerders. Die groter wit leerders vorm groepe en knou mekaar wedersyds af.
- Die swart leerders knou mekaar minder af en sal mekaar ondersteun.
- Die afknouers soek na kwesbaarhede van hulle teikens.
- Afknouery vind soms onvoorspelbaar plaas.
- Afknouery vind doelbewus plaas. Volwassenes kan ook afknouers wees.

Die volgende bevinding is van bogenoemde temas afgelei:

Afknouery is 'n algemene, herhalende en eskalerende verskynsel wat nie slegs op die tradisionele wyse nie, maar ook in die kuberruimte en sosiale media voorkom.

- Die aard van afknouery sluit fisieke, verbale, emosionele en verhoudingsgerigte dade in wat herhaaldelik kan plaasvind en wat ten doel het om die teiken seer te maak, te benadeel en te verneder.
- Die afknouery vind dikwels doelbewus, maar soms ook onvoorspelbaar plaas.
- Afknouers identifiseer kwesbaarhede van hulle teikens.
- Volwassenes knou ook kinders af.

Gesprekke met die leerders in die Grondslagfase en die beskrywings van tekeninge van die leerders in Grade R, 1, 2 en 3:

Die volgende tema rondom die aard van afknouery wat uit die gesprekke wat met leerders van die Grondslagfase gevoer is, het na vore gekom (kyk Bylaag F):

- Fisieke en emosionele dade wat herhaaldelik voorkom en wat daarop gerig is om ander seer te maak.

Die volgende temas rondom die aard van afknouery is vanuit die tekeninge van afknouery en die beskrywings van die deelnemers se tekeninge (kyk Bylaag G) verkry.

- Fisieke (direkte), nie-fisieke, verbale (direkte), nie-verbale (direkte), emosionele, verhoudingsgerigte en soms rasgedrewe daad wat herhaaldelik voorkom met die doel om die teken seer te maak.
- Sterk bewoording wat die gewelddadigheid van die optredes beskryf, kom voor.
- Emosioneelgerigte daad van afknouery (afdreigings) kom ook in die byskrifte van die tekening voor.

Die volgende bevinding is op grond van bovermelde tema afgelei:

Afknouery hou met fisieke (direkte), nie-fisieke, verbale (direkte), nie-verbale (direkte), emosionele, verhoudingsgerigte en soms rasgedrewe daad wat teenoor teikens gepleeg word en wat herhaaldelik, doelbewus en soms sonder rede voorkom met die doel om die teken seer te maak en te benadeel verband.

Onderhoude met onderwysers, die voorsitter van die Beheerliggaam en skoolhoof

(kyk Bylae C-1 tot C-7)

Tydens die individuele onderhoude met die skoolhoof en voorsitter van die Beheerliggaam en onderwysers is die volgende vraag gevra (kyk Bylae B-1 en B-2):

- *Vraag 1:* Hoe sou u die invloed wat afknouery in skole op die leerder se lewe het beskryf? (Skoolhoof en voorsitter van die Beheerliggaam).
- *Vraag 1:* Hoe sal u afknouery definieer? (onderwysers)

Die volgende temas het uit die mededelings van die onderwysers na vore gekom:

- Afknouery word as fisieke, verbale en emosionele daad beskou.
- Die element van 'n magswanbalans kom voor.
- Aanvullend tot bogenoemde het die volgende temas uit die onderhoud met die voorsitter van die Beheerliggaam na vore getree:
- Dit is merendeels dogters wat mekaar in hulle vriendekringe afknou.
- Afknouery vind herhaaldelik plaas.
- Afknouery vind onder bepaalde kultuurgroepe plaas.
- Vanuit die onderhoud met die skoolhoof is 'n verdere tema bygevoeg:

- Afknouery kom in beide die laerskool- en in die hoërskoolfase voor.

Die volgende bevinding is op grond van bogenoemde gemaak:

- Afknouery behels fisieke, verbale en emosionele daade wat voorkom wanneer daar 'n duidelike magswanbalans tussen die afknouer en die teiken bestaan. Dit kom herhaaldelik onder kinders van verskillende kultuurgroepe en geslagte voor met die doel om die teiken skade te berokken. Afknouery kom in al die ontwikkelingsfases van leerders voor.

5.3.2.1.2 Samevatting van bevindinge oor die aard van afknouery

Die voorafgaande bevindinge oor die aard van afknouery word soos volg saamgevat:

- Afknouery is 'n algemene, herhalende verskynsel wat in intensiteit kan toeneem en nie slegs op die tradisionele wyse voorkom nie, maar ook in die kuberruimte en sosiale media.
- Afknouery hou met fisieke, verbale, nie-verbale, emosionele, verhoudingsgerigte en soms rasgedrewe daade verband wat herhaaldelik, doelbewus en soms sonder rede teenoor teikens gepleeg word, met die doel om die teiken seer te maak en te benadeel.
- Daar bestaan gewoonlik 'n duidelike magswanbalans tussen die afknouer en die teiken wie se kwesbaarheid deur die afknouer geïdentifiseer word.
- Dit kom onder kinders van verskillende kultuurgroepe, geslagte en ontwikkelingsfases voor, en selfs volwassenes kan hulle aan afknouery skuldig maak.

5.3.2.2 Die oorsake van afknouery

5.3.2.2.1 Bevindinge met betrekking tot die oorsake van afknouery

Algemene oorsake van afknouery:

Om vas te stel wat die algemene oorsake van afknouery is, is die vraag wat hierna volg aan leerders tydens individuele (kyk Bylaag B-3) fokusgroeponderhoude (kyk Bylaag B-4) gevra:

- *Vraag 4:* Wat is die rede waarom die afknouer iemand afknou?

Die volgende temas het na vore gekom: afknouery word veroorsaak deur:

- Die persoonlikheidseienskappe van die afknouer.
- Die opvoedingstyl van die ouers.

- Die ongewildheid van teikens by die portuurgroep.
- Die grootte van die teikens.
- Die afknouer poog om vrees in te boesem.
- Die bevinding wat uit bogenoemde gemaak is, is soos volg:

Die persoonlikheid van die afknouer, ouers se opvoedingstyl, die ongewildheid van teikens wat gewoonlik klein van postuur is en die afknouer se behoefte om vrees in te boesem is oorsake van afknouery.

Om verdere oorsake van afknouery te identifiseer is die volgende opvolgvrae wat betrekking op die afknouer, die teikens en die aanskouers het aan die leerders tydens fokusgroeponderhoude gestel (kyk Bylaag B-4, Fokusgroepe 1, 2, 3, 4, 6, 7 en 8):

- Waarom knou die afknouer iemand af ?

Die afknouer

Die volgende mededelings het na vore gekom:

- Die afknouer is ongelukkig en kwaad, daarom knou hy of sy ander kinders, veral kleineres af.
- Die afknouer is jaloers en voel onseker, word self afgeknou, neem weerwraak, maak van ander kinders misbruik en knou hulle vir hul geld af.
- Die afknouer projekteer sy seer en frustrasie op die teiken wat kleiner is en omdat hy weet dat die teiken hartseer gaan wees spoor dit hom aan om af te knou.
- Sommige afknouers se ouers bederf hulle en tree nie op wanneer hulle afknou nie.
- Die afknouers voel sleg oor hulleself.
- Afknouery kan ook met dwelmmisbruik verbind word.
- Die afknouer dink hy is beter as die ander kinders en wil in beheer wees.
- Die afknouer wil hê dat die ander kinders hom moet bewonder.

Die volgende bevinding is uit bogenoemde mededelings gemaak:

Die afknouer is kwaad en ongelukkig omdat hy moontlik self afgeknou word, deur die ouers bederf of verkeerd opgevoed word. Dwelmmisbruik kan ook met afknouery verband hou en die afknouer het 'n behoefte om in beheer en gewild te wees. Die afknouer verplaas sy eie emosionele pyn op die teiken omdat hy daarvan bewus is dat die afknouery emosionele pyn by die teiken gaan veroorsaak.

Die teiken

Om te bepaal waarom die teiken afgeknou word, is die volgende vraag tydens fokusgroeponderhoude aan die leerders gestel (kyk Bylaag B-4, Fokusgroep 5):

- *Vraag 3:* Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?

Die volgende mededelings het na vore gekom:

- Die teiken is 'n kleiner persoon.
- Die teikens is presteerders en die afknouer is jaloers op hulle.
- Die afknouer dink hy of sy is beter as die teiken.
- Die afknouer het self emosionele pyn ervaar en gebruik die teiken dan as 'n afleier om van sy emosionele pyn ontslae te raak
- Die ouers se negatiewe voorbeeld kan die afknouer beïnvloed deur hom te laat voel dat dit sy reg is om ander kinders af te knou en om sodoende in beheer te wees.

Die volgende bevinding is op grond van bogenoemde gemaak:

Die oorsake waarom die teiken afgeknou word kan onder andere aan die klein postuur van die teiken, die prestasies van teikens waarop die afknouer jaloers is, dat teikens as afleiers dien waarop die afknouer sy eie emosionele pyn kan ontlaai en die feit dat die afknouer as gevolg van die ouers se negatiewe voorbeeld die wanpersepsie het dat dit sy goeie reg is om ander kinders af te knou en om beheer oor teikens uit te oefen, toegeskryf word.

- Afknouery in isolasie

Ten einde vas te stel of die teenwoordigheid van andere oorsaaklik vir afknouery kan wees, is die volgende vraag aan die deelnemers tydens die individuele onderhoude (kyk Bylaag B-3) gestel:

- *Vraag 5:* Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy of sy alleen is?

Die mededelings wat na vore gekom het, was soos volg:

- Die afknouer sal nie iemand op sy eie afknou nie omdat hulle bang is.
- Afknouers sal nie die teiken alleen afknou nie, behalwe wanneer hulle anoniem hulle selfone vir hul afknouery gebruik.

Die volgende bevinding het uit bogenoemde voortgevloei:

Die afknouer is bang om, wanneer hy alleen is, iemand af te knou en sal gewoonlik net iemand op 'n anonieme wyse deur middel van 'n selfoon afknou.

- Die teenwoordigheid van aanskouers

Ten einde te bepaal of die teenwoordigheid van aanskouers as 'n oorsaak vir afknouery kan dien, is die volgende vraag aan die deelnemers van die individuele en fokusgroep onderhoude, (kyk Bylae B-3, B-4) gestel:

- *Vraag 6:* Waarom dink julle het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy die teiken afknou? en
- *Vraag 5:* Wat is die redes waarom die afknouer die teiken in die teenwoordigheid van die aanskouers afknou? Fokusgroep 7 (kyk Bylaag B-4) gevra:

Die volgende mededelings het na vore gekom:

- Die afknouer soek aandag en wil in die kollig te wees.
- Die afknouer knou kleiner kinders af.
- Die afknouer blameer iemand anders (*aanskouers*) vir die afknouery (*verplaas die skuld*).
- Die afknouer wil hê dat die aanskouers se teenwoordigheid vrees by die teiken sal inboesem; dit laat die afknouer magtig voel.

Op grond van bogenoemde is die volgende bevinding gemaak:

Die teenwoordigheid van aanskouers voed die afknouer se behoefte aan aandag en mag en dit gee ook die geleentheid aan die afknouer om die blaam van die afknouery na die aanskouers te verplaas en om vrees by die teiken in te boesem.

'n Verdere vraag is ook aan die deelnemers van Fokusgroepe 6 en 8 gevra (kyk Bylaag B-4, vraag 5) om vas te stel waarom die aanskouers se teenwoordigheid bydraend tot afknouery mag wees.

Die vraag het soos volg gelui:

- *Vraag 5:* Waarom is daar altyd aanskouers tydens 'n afknouery teenwoordig?

Die volgende mededelings het na vore gekom:

- Die aanskouers luister na skinderpraatjies, is nuuskierig om te sien wat aangaan, vind die afknouery opwindend en moedig die afknouer aan.
- Sommige aanskouers verlekker hulle in die teiken se seerkry, geniet die afknouery en moedig die afknouer aan.

Die volgende bevinding is op grond van bogenoemde gemaak:

Die aanskouers is nuuskierig, ervaar opwinding en verlekker hulle in die teiken se seerkry.

- Voordeel wat die afknouer uit afknouery trek

Die volgende vraag is aan die deelnemers tydens die Fokusgroeponderhoude 6 en 8 (kyk Bylae B-4, vraag 4) gevra om vas te stel of die afknouer voordeel uit afknouery trek:

- *Vraag 4:* Wat dink jy/julle baat die afknouer by sy of haar gedrag?

Die volgende mededelings is gemaak:

- Die afknouer put moontlik genot uit die afknouery, voel gerespekteer en voel dat hy gesag en mag oor die teiken het.
- Die afknouer voel in beheer en verlekker hom in ander mense se seerkry, omdat hy self seer het.
- Die afknouer ervaar die ondersteuning van die aanskouers.

Op grond van bogenoemde is die volgende bevinding gemaak:

In die teenwoordigheid van aanskouers, voel die afknouer gerespekteer, in beheer en magtig en put hy genot uit die seerkry van andere wat vir die gevoelens van seerkry, wat hy moontlik self ervaar, kompenseer.

- Nie-aanmelding van afknouery

Die volgende vraag is aan die deelnemers van Fokusgroep 5 (kyk Bylaag B-4, vraag 4) gevra om te bepaal of die nie-aanmelding van afknouery as oorsaaklike faktor vir afknouery kan dien:

- *Vraag 4:* Waarom is aanskouers huiwerig om die afknouery te rapporteer?

Die volgende mededeling het na vore gekom:

- Hulle is bang om as verklikkers bekend te staan en deur die afknouer gebrandmerk te word.
- Op grond van bogenoemde is die volgende bevinding gemaak:
- Die aanskouers is huiwerig om afknouery aan te meld, omdat hulle bang is om as verklikkers bekend te staan en moontlik self teikens van afknouery te word.

Die onderwysers is ook gevra om hulle standpunte met die navorser betreffende die onwilligheid van aanskouers om afknouery aan te meld, te deel (kyk Bylaag I, vraag 5). Die mededelings van die onderwysers was soos volg:

- Die aanskouers is onseker oor die onderwyser se reaksie op die aanmelding.
- Die afknouer wil nie betrokke raak nie uit vrees dat hulle die volgende teiken van afknouery kan word.
- Hulle wil nie dislojaal teenoor hulle maats wees nie.
- Sommige van hulle kan nog nie tussen reg en verkeerd onderskei nie.
- Alhoewel hulle nie noodwendig met die situasie saamstem nie, ondersteun hulle die afknouer, omdat hulle aansien of erkenning van die afknouer en sy volgelinge soek.
- Die afknouer beveel die aanskouers om die afknouery geheim te hou.

Op grond van bogenoemde word die volgende bevinding gemaak:

Die aanskouers is huiwerig om afknouery by onderwysers aan te meld omdat hulle onseker oor die onderwyser se reaksie voel en nie uit vrees vir moontlike vergelding betrokke wil raak nie omdat die afknouer hulle tot geheimhouding gedwing het. Hulle wil ook nie as dislojaal bestempel word nie. Sommige kan nie tussen reg en verkeerd onderskei nie en andere ondersteun die afknouer omdat hulle aanvaarding van die afknouer en sy volgelinge soek

- Onwilligheid om hulp aan teikens tydens afknouery te verleen

Ten einde vas te stel of aanskouers se onwilligheid om hulp aan teikens tydens afknouery te verleen oorsaaklik tot afknouery kan wees, is die volgende vraag tydens Fokusgroep 7 aan die leerders gestel (kyk Bylaag B-4, vraag 5):

- *Vraag 5:* Waarom is die aanskouers huiwerig om die teiken tydens afknouery te help?

Die volgende mededelings het na vore gekom:

- Die aanskouers is bang om te help omdat hulle self nie ook wil seerkry nie.
- Die aanskouers is selfsugtig.

Die volgende bevinding is uit bogenoemde gemaak:

Die huiwering van aanskouers om teikens te help kan aan vrees en selfsug toegeskryf word.

- Sistemiese oorsake van afknouery

Ten einde te bepaal of daar moontlike sistemiese oorsake van afknouery mag bestaan, is die volgende vrae aan die skoolhoof en die voorsitter van die Beheerliggaam tydens die individuele onderhoude gevra (kyk Bylaag B-1, vraag 4):

- *Vraag 4:* Watter struikelblokke beïnvloed die uitvoering van die skoolbeleid, ten opsigte van die hantering en voorkoming van afknouery in u skool, negatief?

Die volgende mededelings van die skoolhoof het na vore gekom:

- Die beleidsstelsel, dissiplinêre stelsel en menseregte veroorsaak dat die afknouer bevoordeel en die teiken benadeel word.
- Die onderwyser as opvoeder en gesagsdraer moet binne die perke van die wet korrek optree, anders loop hulle die gevaar om self teikens van die Departement van Onderwys te word.

Verdere moontlike oorsake is ook genoem:

- Afknouery kan moontlik van die “*Struggle*” (die geweld wat met die stryd om gelykheid gepaard gegaan het) se kant kom. Die negatiewe voorbeeld wat sommige ouers stel en ouers wat nie saamwerk nie.

Mededelings van die voorsitter van die Beheerliggaam was soos volg:

- Beleidsaspekte beperk die onderwysers se vermoë om dissipline effektief toe te pas.
- Die oorbeklemtoning van die leerders se regte veroorsaak dissiplinêre probleme.
- Sommige ouers staan apaties teenoor hulle kinders se betrokkenheid as afknouers.

Die bevinding wat uit bogenoemde mededelings gemaak is, behels die volgende:

Faktore wat die uitvoering van die skoolbeleid oor afknouery negatief beïnvloed is die departementele beleidsstelsel, dissiplinêre stelsel en die menseregte stelsel wat veroorsaak dat die afknouer bevoordeel en die teiken benadeel word en effektiewe toepassing van dissipline deur onderwysers beperk word. Sommige ouers stel 'n negatiewe voorbeeld, is nie bereid om hulle samewerking te gee nie en staan apaties teenoor hulle kinders se betrokkenheid by afknouery. Verder kan afknouery ook een van die uitvloeisels van die geweld wees wat met die stryd om gelykheid gepaard gegaan het.

Die mededelings van die onderwysers was soos volg (kyk Bylaag C, nie pertinente vraag nie, maar menings daaroor is spontaan gelug).

- Sommige leerders word tuis afgeknou en haal hulle seerkry op leerders by die skool uit.
- Die verval van morele standaarde, waardes en norme in die samelewing gee aanleiding tot afknouery.
- Ouers is onbetrokke by hul kinders se skoolaktiwiteite.
- Die aantal leerders per klas is te veel.

Die bevinding wat uit bogenoemde gemaak word, is soos volg:

Die onderwysers skryf die oorsake van afknouery aan kinders toe wat tuis afgeknou word en hulle psigiese pyn op leerders by die skool uithaal, ouers se swak opvoedingstyl en onbetrokkenheid by die skool, die algemene verval van die samelewing se morele standaarde, waardes en norme en die oorbesetting van die klaskamers.

5.3.2.2.2 Samevatting van bevindinge oor die oorsake van afknouery

Die voorafgaande bevindinge oor die oorsake van afknouery word soos volg saamgevat:

- Faktore wat met die afknouer verband hou: Die persoonlikheid van die afknouer, ouers se verkeerde opvoedingstyl, woede en ongelukkigheid by die afknouer omdat hy moontlik self

afgeknou word, die afknouer se behoefte om in beheer en gewild te wees, of om vrees in te boesem, die afknouer se verplasing van sy eie emosionele pyn op die teiken, die moontlike dwelmmisbruik van die afknouer en die wanpersepsie wat by die afknouer bestaan dat dit sy goeie reg is om ander kinders af te knou en om beheer oor teikens uit te oefen.

- Faktore wat met die teiken verband hou: die klein postuur van die teiken, die feit dat daar 'n magswanbalans tussen die afknouer en die teiken bestaan, waar die teiken gewoonlik jonger, kleiner en liggaamlik swakker as die afknouer is en prestasies wat teikens behaal waarop die afknouer jaloers is.
- Die teenwoordigheid van aanskouers: Afknouery vind gewoonlik nie in isolasie plaas nie en die afknouer is gewoonlik slegs alleen wanneer hy iemand op 'n anonieme wyse deur middel van 'n selfoon afknou. Die teenwoordigheid van aanskouers voed die afknouer se behoefte aan aandag, mag, beheer en respek en dit gee ook die geleentheid aan die afknouer om, indien nodig, die blaam van die afknouery na die aanskouers te verplaas en om vrees by die teiken en aanskouers in te boesem.
- Die gedrag van die aanskouers: Sommige aanskouers is nuuskierig om die afknouvoerval te aanskou, andere ervaar opwinding en party verlekker hulle in die teiken se seerkry. Sommige aanskouers kan nie tussen reg en verkeerd onderskei nie en andere ondersteun die afknouer omdat hulle aanvaarding van die afknouer en sy volgelingen soek. Die huiwering van aanskouers om teikens te help kan aan vrees en selfsug toegeskryf word.
- Die nie-aanmelding van afknouery: Aanskouers is huiwerig om afknouery aan te meld, omdat hulle onseker oor die onderwyser se reaksie voel, nie betrokke wil raak nie uit vrees vir moontlike vergelding omdat die afknouer hulle tot geheimhouding gedwing het, hulle bang is om as verklikkers bekend te staan en moontlik self teikens van afknouery kan word.
- Departementele faktore: Faktore wat die uitvoering van die skoolbeleid oor afknouery negatief beïnvloed is die departementele beleidsstelsel, dissiplinêre stelsel en die menseregte stelsel wat veroorsaak dat die afknouer bevoordeel en die teiken benadeel word en die effektiewe toepassing van dissipline deur onderwysers beperk word. Klasoorbesetting maak dit ook moeilik om afknougedrag effektief in die klaskamer te bestuur.
- Gesinsfaktore: Sommige kinders word tuis afgeknou en sommige ouers se opvoedingstyl is swak en hulle stel 'n negatiewe voorbeeld, is nie betrokke by die skool nie en staan apaties teenoor hulle kinders se betrokkenheid by afknouery.

- Samelewingsfaktore: Afknouery kan moontlik een van die uitvloeisels van die geweld wees wat met die stryd om gelykheid in Suid-Afrika gepaard gegaan het en kan ook simptome van die algemene verval in die samelewing se morele standaarde, waardes en norme wees.

5.3.2.3 Die gevolge van afknouery

5.3.2.3.1 Bevindinge met betrekking tot die gevolge van afknouery

In hierdie gedeelte word die bevindinge oor die gevolge van afknouery weergegee soos dit uit die mededings van die deelnemers tydens die Fokusgroeponderhoud 5 voortgespruit het (kyk Bylaag B-4).

Die leerders

Die volgende vraag is tydens Fokusgroeponderhoud 5 aan leerders gestel (kyk Bylaag B-4 vraag 4):

- *Vraag 4*: Wat is die gevolge van afknouery vir die teiken, die aanskouer en die afknouer?

Die volgende mededings het na vore gekom:

Mededings wat met die teikens verband hou:

- 'n Minderwaardigheidsgevoel ontwikkel by die teikens.
- Die teikens raak emosioneel ongelukkig.
- Die teikens wil selfmoord pleeg.

Mededings wat met die aanskouer verband hou:

- Die voorbeeld van die afknouer spoor party aanskouers aan om moontlik self afknouers te word.

Mededings wat met die afknouers verband hou:

- Die afknouer is 'n ongelukkige persoon.
- Die afknouer voel minderwaardig en sy afknouery kompenseer vir sy swak selfbeeld.
- Die afknouer steur hom nie daaraan nie.
- Die hoofboelie sal dit in die openbaar doen, want niemand sal teen hom opstaan nie, want hulle is te bang.

Op grond van bogenoemde is die volgende bevind:

Die teikens voel minderwaardig, is ongelukkig en kan selfs selfmoord oorweeg. Die aanskouers kan die verkeerde voorbeeld van die afknouer begin navolg en self ook afknouers word. Die valse gevoel van mag en selfvertroue versterk die swak selfbeeld en minderwaardigheidsgevoelens van die afknouer.

Die skoolhoof en die voorsitter van die Beheerliggaam

Die volgende vraag wat tydens 'n individuele onderhoud aan die skoolhoof en die voorsitter van die Beheerliggaam gevra is (kyk Bylaag B-1, vraag 1) het soos volg gelui:

- *Vraag 1:* Hoe sou u die invloed wat afknouery in skole op die leerders se lewe het, beskryf?

Die volgende mededelings het na vore gekom:

Gevolge vir die skoolklimaat

- 'n Geweldige invloed wat afknouery op die leerders het sodat hulle die skool wil verlaat, omdat hulle nie in staat is om die situasie te hanteer nie.
- Die negatiewe invloed wat dit op die leerders se skoolbywoning, akademiese prestasies en selfbeeld het.
- Die wreedheid van afknouery wat veral die dogters traumatiseer.

Gevolge vir teikens

Afknouery veroorsaak aggressie by die teikens wat daartoe lei dat hulle weerwraak kan oorweeg en neem.

Gevolge vir afknouer

Die afknouer reageer op die teikens se reaksies wat hulle tot erger afknouery aanspoor.

Die volgende bevinding is uit bogenoemde gemaak:

- Afknouery beïnvloed leerders emosioneel, traumatiseer hulle (veral meisies) en dit gee tot 'n verlaging in skoolprestasie, skoolbywoning en ook skoolverlating aanleiding. Afknouery kan ook tot dade van aggressie en weerwraak aanleiding gee wat op afknouers gerig is, wat weer erger vorme van afknouery by afknouers ontketen.

Die onderwysers

Die volgende vraag is tydens die individuele onderhoude aan die onderwysers gevra (kyk Bylaag B-2, vraag 2):

- *Vraag 2:* Watter waarneembare tekens (emosies, gedrag) dui daarop dat 'n leerder afgeknou word?

Die volgende tema het na vore gekom: die emosionele gedragsverandering blyk 'n aanduiding te wees dat 'n leerder afgeknou word na aanleiding van:

- Die leerders se emosionele gedrag wat verander en duidelike tekens van afknouery toon en dat afknouery in die betrokke skool voorkom.

Die volgende bevindinge is op grond van bogenoemde gemaak:

- Die teikens se emosionele gedrag toon duidelike tekens van afknouery.
- Afknouers word tuis afgeknou, knou vervolgens weer kinders by die skool af.
- Groot klasse het tot gevolg dat onderwysers negatief, geïrriteerd, en ongeduldig is en nie ondersteunend genoeg teenoor leerders wat afgeknou word optree nie.
- Die skoolhoof, voorsitter van die Beheerliggaam en onderwysers is van die emosionele gedragsverandering by 'n leerder wat afgeknou word bewus en tree daadwerklik met simpatie en empatie teenoor die betrokke leerders op.

5.3.2.3.2 Samevatting van bevindinge oor die gevolge van afknouery

Bovermelde bevindinge oor die gevolge van afknouery word soos volg saamgevat:

Gevolge vir die teikens, aanskouers en ander leerders

- Afknouery beïnvloed teikens emosioneel, is traumatiserend en kan aanleiding tot selfmoord gee.
- Afknouery gee tot 'n verlaging in skoolprestasie, skoolbywoning en ook tot skoolverlating aanleiding.
- Aanskouers kan die verkeerde voorbeeld van die afknouer begin navolg en self ook afknouers word.

Gevolge vir afknouers

- Die feit dat baie afknouers tuis afgeknou word, lei tot verdere afknougedrag by die skool.
- Afknouery gee tot daad van aggressie en weerwraak onder teikens, aanskouers en ander leerders, wat op afknouers gerig is aanleiding en erger vorme van afknouery ontketen.
- Die valse gevoel van mag en selfvertroue versterk die swak selfbeeld en minderwaardigheidsgevoelens van die afknouer en gee tot verdere afknougedrag aanleiding.

Gevolge vir onderwysers

- Die emosionele impak wat oorgroot klasse op onderwysers uitoefen, gee daartoe aanleiding dat onderwysers dikwels nie die nodige emosionele ondersteuning aan teikens van afknouery kan gee nie.

5.3.3 Die rolle wat die aanskouers tydens afknouery speel

5.3.3.1 Bevindinge met betrekking tot die rolle wat die aanskouers tydens afknouery speel

In hierdie gedeelte gaan die bevindinge oor die rolle wat aanskouers gedurende afknouery speel soos dit uit die mededelings van die deelnemers gedurende individuele en fokusgroeponderhoude voorgespruit het (kyk Bylae B-3 en B-4).

Die volgende vraag is aan die leerders tydens individuele onderhoude en fokusgroeponderhoude gevra om vas te stel watter rolle die aanskouers tydens afknouery vertolk:

- *Vraag 3: Wat het jy/julle gedoen toe jy/julle die afknouery gesien het?*

Op grond van die mededelings is die volgende bevindinge oor die verskillende rolle wat die aanskouers speel, gemaak (kyk Bylae B-3 en B-4):

- Instigerende aanskouers wat die afknouer aanhits en ander aanskouers opsweep (destrukties-aktiewe rol).
- Manipulerende aanskouers wat die afknouer manipuleer en aanmoedig om meer hardhandig teenoor die teiken op te tree (destrukties-aktiewe rol).

- Medewerkende aanskouers wat die teiken tydens die afknouery beledig (destrukties-aktiewe rol).
- Vermydende en ontwykende aanskouers wat niks doen om die afknouery te stop nie en dit stilswyend gade slaan, ignoreer, of die toneel verlaat (destrukties-passiewe rol).
- Ingrypende aanskouers wat intree, die situasie probeer ontloot en die teiken help (konstrukties-aktiewe rol).
- Beskermende aanskouers wat die afknouer waarsku om die afknouery te stop, die afknouer berispe en hulp aan die teiken verleen (konstrukties-aktiewe rol).
- Empatiese aanskouers wat meelewing met die teiken vertoon, maar nie aktief ingryp om die afknouery stop te sit nie (konstrukties-passiewe rol).
- Simpatieke aanskouers wat die teiken na die afknouery troos, maar wat uit vrees nie tydens die afknouery intree nie (konstrukties-passiewe rol).

5.3.3.2 Samevatting van bevindinge met betrekking tot die rolle wat die aanskouers tydens afknouery speel

Bovermelde bevindinge oor die gevolge van afknouery word soos volg saamgevat:

- Al die aanskouers speel 'n besondere rol tydens afknouery.
- Elke rol kan bydraend tot afknouery wees, hetsy die aanloop daartoe, of die voorkoming daarvan.

5.3.4 Die hantering van afknouery in die skool

5.3.4.1 Bevindinge oor hoe afknouery in die skool hanteer kan word

In hierdie afdeling gaan bevindinge weergegee word oor hoe afknouery in die skool hanteer kan word.

5.3.4.1.1 Bevindinge wat uit individuele onderhoude met leerders voortgespruit het (kyk Bylaag B-3)

Die volgende vraag is aan leerders gestel:

- *Vraag 8: Wat stel jy voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of te stop?*

Op grond van die mededelings van die leerders (kyk Bylaag D-3) het die volgende bevindinge na vore gekom:

- Die afknouery kan by prefekte of volwassenes aangemeld word en die leerders kan self ingryp om die teiken te help.
- Die afknouer moet gestraf word en hulp kry.
- Teikens moet bemagtig word om afknouery af te weer.
- Aanskouers moet leer hoe om afknouery te hanteer en stop te sit.
- Leerders wat tydens afknouery ingryp en/of dit aanmeld moet beloon word en vir leiersposisies geïdentifiseer word.

5.3.4.1.2 Bevindinge wat uit fokusgroeponderhoude na vore gekom het

Die volgende vrae is aan Fokusgroepe 1, 2 en 3, vraag 5 en Fokusgroep 7, vraag 6 (kyk Bylaag B-4) gestel:

- *Vrae 5 en 6:* Wat stel jy voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop?

Op grond van die mededelings het die volgende bevindinge na vore gekom (kyk Bylaag B-4): Die afknouery moet aangemeld word.

- Daar moet teen die afknouer opgetree word en die afknouer moet hulp kry.
- Teikens moet hulp kry en weerbaar teen afknouery gemaak word.
- Aanskouers moet saamstaan en aktief tydens afknouvoorvalle ingryp om dit stop te sit en die teiken te help.
- Leerders moet 'n anti-boelie veldtog in die skool van stapel stuur en 'n kollektiewe standpunt teen afknouery inneem.

Die volgende vraag met betrekking tot die hantering van afknouery deur die onderwysers is aan Fokusgroepe 1, 2 en 3, vraag 5 en Fokusgroep 7 (kyk Bylaag B-4) gevra:

- *Vraag 6 en 7:* Wat kan die onderwysers of die skool doen om afknouery te voorkom of te stop?

Op grond van die leerders se mededelings (kyk Bylaag E) is die volgende bevindinge gemaak:

- Onderwysers moet met die afknouer in gesprek tree.
- Die afknouer se ouers moet van die afknouery in kennis gestel word.
- Onderwysers moet die afknouvoerval by die skoolhoof aanmeld, sodat die nodige dissiplinêre stappe teen die afknouer gevolg kan word.
- Die afknouer moet gestraf word.

Op grond van die deelnemers van Fokusgroep 7 se mededelings (kyk Bylaag E) is die volgende bevindinge gemaak:

- Onderwysers is nie streng genoeg nie en tree nie teen afknouers op nie.
- Onderwysers stel nie die ouers van afknouers in kennis van hulle kind se afknougedrag nie.
- Sommige onderwysers weet nie hoe om die afknouery te hanteer nie en sê dat leerders dit self moet oplos.

'n Bykomende vraag is aan die leerders tydens Fokusgroeponderhoud 8 (kyk Bylaag B-4) gevra en het soos volg gelui:

- *Vraag 8:* Wat stel julle voor moet die Departement van Onderwys en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop?

Die volgende bevindinge het uit die leerders se mededelings voortgespruit (kyk Bylaag E):

- Sommige deelnemers voel dat die Departement van Onderwys meer betrokke by die voorkoming van afknouery in skole moet wees.
- Ander deelnemers was van mening dat dit nie die Departement van Onderwys se taak is om kinders op te voed nie, maar dat dit die taak van ouers is om hulle kinders korrek oor afknouery op te voed.
- 'n Ander leerder het voorgestel dat onderwysers reeds vroeg in leerders se skoolloopbane hulle oor afknouery moet inlig en voorlig sodat leerders beginselfas teen afknouery by skole begin optree.

5.3.4.1.3 Bevindinge voortspruitend uit die individuele onderhoude met die skoolhoof en die voorsitter van die Beheerliggaam

Die volgende vraag is tydens die individuele onderhoude aan die skoolhoof en die voorsitter van die Beheerliggaam (kyk Bylaag B-1, vraag 3) gestel:

- *Vraag 3:* Watter beleidsaspekte is op die afknougedrag in u skool van toepassing?

Die volgende bevindinge het uit die mededelings van die skoolhoof en die voorsitter van die Beheerliggaam voortgespruit (kyk Bylae C-1 en C-2, vraag 3):

- Die skool volg 'n voorgeskrewe beleid teen afknouery in die skool en ouers van leerders wat hulle aan afknouery skuldig maak word onmiddellik daarvan in kennis gestel en dissiplinêre stappe word vervolgens teen die afknouer gevolg.

'n Verdere vraag wat aan die skoolhoof en die voorsitter van die Beheerliggaam gevra is, het soos volg gelui:

- *Vraag 6:* Watter aanbevelings sal u maak om die positiewe hantering van die afknou-verskynsel in skole te bevorder?

Op grond van die skoolhoof en die voorsitter van die Beheerliggaam se mededelings, (kyk Bylae C-1 en C-2, vraag 6) is die volgende bevindinge gemaak:

- Die Departement van Onderwys moet aan die skoolhoof die nodige ondersteuning verleen om onmiddellik, sonder departementele rompslomp, die gepaste dissiplinêre stappe teen die afknouer te neem.
- Ouers moet hulle kinders met die nodige waardes en integriteit opvoed.
- Die skool en die ouers moet gesamentlik die probleem van afknouery bespreek en op strategieë besluit om dit te hanteer en te voorkom.
- Die Departement van Onderwys moet professionele hulp aan teikens en afknouers beskikbaar stel.

5.3.4.1.4 Bevindinge wat uit mededelings van onderwysers voortspruit

Die volgende vraag is tydens individuele onderhoude aan die onderwysers (kyk Bylaag B-2, vraag 3) gestel:

- *Vraag 3:* Hoe tree u op wanneer u sien dat 'n leerder as gevolg van afknouery deur die groep uitgesluit word?

Op grond van die mededeling van die onderwysers (kyk Bylae C-4, 5, 6, en 7, vraag 3) is die volgende bevindinge gemaak:

- Die onderwysers bied ondersteuning aan die teiken sowel as die afknouer deur die omstandighede rondom die afknouery te ondersoek, na albei partye te luister en die saak met die ouers te bespreek om sodoende die probleem te probeer oplos.

Die volgende vraag is tydens individuele onderhoude aan die onderwysers gestel om te bepaal watter riglyne die onderwysers volg wanneer afknouery plaasvind (kyk Bylaag B-2, vraag 4):

- *Vraag 4:* Watter riglyne volg u wanneer u sien dat afknouery, teistering, diskriminasie of geweld in die skool plaasvind?

Die volgende bevindinge het uit die onderwysers se mededelings na vore getree:

- Daar word individuele gesprekke met die afknouer en die teiken gevoer om inligting oor die aard en oorsake van die afknouery te kry.
- Die ouers word skriftelik van die afknouery in kennis gestel.
- Indien nodig, word die voorgeskrewe dissiplinêre stappe gevolg.

'n Verdere vraag is aan die onderwysers ten opsigte van die vertroulike hantering van 'n afknousituasie gestel en het soos volg gelui (kyk Bylaag B-2, vraag 6):

- *Vraag 6:* Hoe hanteer u die situasie wanneer 'n leerder u van die afknouery vertel, maar versoek dat u nie teen die afknouer moet optree nie, omdat hy bang is dat die afknouer se gedrag sal vererger?

Die volgende bevindinge is op grond van die onderwysers se mededelings gemaak (kyk Bylae C-4, 5, 6 en 7, vraag 6):

- Die onderwysers troos die teiken.
- Die onderwysers is daarop gesteld om nie die teiken se vertroue te verbreek nie en vra die toestemming van die teiken om die afknouery met ander persone, insluitend die afknouer, te bespreek.
- Wanneer die geleentheid hom voordoen sal die onderwyser die saak met die afknouer bespreek.
- Die situasie word dopgehou en die onderwyser sal sonder om name te noem, die implikasies van afknouery in groepverband met die leerders bespreek, hulle menings vra en hulle aanmoedig om afknouery aan te meld.

- Afknouvoorvalle word by die Departementshoof en die hoof aangemeld.
- Afknouvoorvalle word in 'n boek aangeteken, die ouers word ingeroep en die saak word ondersoek.

Die volgende vraag is aan die onderwysers gevra om vas te stel hoe afknouery verydel of beëindig kan word (kyk Bylaag B-2, vraag 7):

- *Vraag 7:* Hoe dink u kan die probleem van afknouery gestuit word sodat die leerder se reg om in 'n veilige leeromgewing onderrig te word en onderrig te ontvang, gehandhaaf word?

Op grond van die onderwysers se mededelings (kyk Bylae C-4, 5, 6 en 7, vraag 7) is die volgende bevindinge gemaak:

- Meer ouer- en gemeenskapsbetrokkenheid by skole wat teen afknouery gerig is.
- Ouerlike opvoeding wat op gesonde morele waardes en norme van respek en nie-diskriminasie gerig is.
- Ouers moet toereikend ingelig wees en toesig oor hulle kinders se doen en late hou en daar moet meer gespreksgeleenthede tussen ouers en kinders plaasvind.
- Die Departement van Onderwys moet meer klem op afknouery in die skool- kurrikulum plaas en die klasgroottes moet beperk word, sodat meer individuele kommunikasie, veral oor afknouery, tussen onderwysers en leerders kan plaasvind.

5.3.4.1.5 Samevatting van bevindinge met betrekking tot die hantering van afknouery in die skool

Die voorafgaande bevindinge oor die hantering van afknouery word soos volg saamgevat:

- Die skoolhoof en die onderwysers volg die voorgeskrewe departementele beleid teen afknouery in skole.
- Al die deelnemers het voorstelle vir die hantering van afknouery in die skool gemaak.
- Afknouery moet aangemeld word.
- Die afknouer moet verantwoording vir sy dade doen.
- Daar moet beter kommunikasie tussen die onderwysers en leerders ten opsigte van die hantering van afknouery wees.

- Die Departement van Onderwys moet meer by die voorkoming van afknouery in die skole betrokke wees.
- Die skoolhoof en onderwysers moet meer gesag oor die hantering van afknouery kry.

Die bespreking van die bevindinge sal in die volgende afdeling plaasvind.

5.4 BESPREKING VAN BEVINDINGE

In hierdie afdeling word die bevindinge soos dit uit die data-analise na vore getree het, bespreek.

Die volgende akronieme word gebruik word om die mededelings van die deelnemers in die bespreking van die bevindinge aan te dui:

- Individuele onderhoude met leerders: IOL (IOL-A en IOL-E vir Afrikaans- en Engelssprekende deelnemers onderskeidelik)
- Individuele onderhoude met opvoeders: IOO
- Individuele onderhoud met skoolhoof: IOS
- Individuele onderhoud met Voorsitter van die Beheerliggaam: IOVB
- Fokusgroeponderhoude: FGO1; FGO2 (FGO1-A en FGO1-E vir Afrikaans- en Engelssprekende deelnemers onderskeidelik)
- Tekeninge van leerders in Graad R: TLGR (TLGR-A en TLGR-E vir Afrikaans- en Engelssprekende deelnemers onderskeidelik)
- Tekeninge van leerders in Graad 1: TLG1 (TLG1-A en TLG1-E vir Afrikaans en Engelssprekende deelnemers onderskeidelik)
- Tekeninge van leerders in Graad 2: TLG2-E (Slegs Engelssprekende leerders)
- Tekeninge van leerders in Graad 3: TLG3 (TLG3-A en TLG3-E vir Afrikaans- en Engelssprekende deelnemers onderskeidelik)
- Tekeninge van leerders in die LSOB-Klas (Leerders met Spesiale Onderwysbehoefte): TLSOB
- Informele gesprekke met leerders van die Grondslagfase: IGLGSF
- Deelnemers: D-1; D-2; D-3

- Grondslagfase: GSF
- Intermediêre Fase: IMF
- Senior Fase: SF
- VOO Fase: VOOF
- Leerders met Spesiale onderwysbehoefte: LSOB

5.4.1 Bespreking van die aanskouers se belewing van afknouery

Die volgende bevindinge is ten opsigte van aanskouers se belewing van afknouery gemaak (vgl. par. 5.3.1.1):

- Die aanskouers het intense en wisselende emosies van hartseer en simpatie, empatie, woede en lojaliteit, skuldgevoelens en gevoelens van hulpeloosheid, vrees en angs, verwarring/ambivalensie en teleurstelling ten aanskoue van die afknouery beleef.
- Die aanskouers het beleef dat die afknouer dit geniet om af te knou en dat hy ten spyte van ingryping, met die afknouery sal voortgaan en ook die aanskouers sal afknou.
- Afknouery word sterk afgekeur en ingryping deur aanskouers word goedgekeur.

Uit bogenoemde bevindinge blyk dit dat daar affektiewe (emosionele), morele en kognitiewe momente van belewing na vore tree.

5.4.1.1 Affektiewe, normatiewe en kognitiewe belewingsmomente

5.4.1.1.1 Affektiewe belewingsmomente

Soos vroeër aangedui is, is dit bevind dat aanskouers intense en wisselende emosies ten aanskoue van die afknouery beleef te wete, gevoelens van hartseer en simpatie, empatie, woede en lojaliteit, vrees en angs, skuld en gevoelens van hulpeloosheid, verwarring/ambivalensie en teleurstelling. Hierdie bevinding word ook deur Lodge en Frydenberg (2005:332) ondersteun wat aangedui het dat aanskouers 'n mengelmoes van emosies tydens afknouery beleef, soos byvoorbeeld skuldgevoelens, woede, verwarring en vrees dat hulle moontlik die volgende teikens kan word.

Die volgende mededelings van die deelnemers ondersteun bogenoemde uitspraak van Lodge en Frydenberg (2005:332) asook die bevindinge wat uit die empiriese ondersoek na vore gekom het. Die volgende mededelings van die deelnemers beklemtoon die intensiteit van die emosies:

"I felt sad about it." (IOL-E, D-12, IMF); *"Ek het baie hartseer gevoel – baie."* (FGO1-A, D-6). Die deelnemers was ontsteld oor die fisieke afknouery wat hulle aanskou het: *"Baie hartseer, want ek kan altyd sien hoe doen hulle dit dan is ek baie hartseer."* (FGO3-A, D-2); *"En ja, dit is, dit is... seer om te kyk wat hulle doen – dit maak baie seer."* (IOL-A, D-3, SF); *"I felt very sorry for the person that was being hit, because it looked so painful."* (IOL-E, D-12, IMF).

Die intensiteit van die emosies hou ook met die aard van die afknouery en die gevolge wat die afknouery vir die teiken ingehou het, verband. Die volgende mededelings illustreer hierdie stelling: *"Hartseer. Dit is... want hulle kry seer, hulle gaan hartseer word en goed."* (FGO2-A, D-4); *"Ek het 'actually' hartseer gevoel vir die kind wat nou seergekry het. Dit het baie seer gelyk, want hulle het hom ook partykeer teen die muur gegooi. Hulle het hom baie seergemaak, so..."* (IOL-A, D-2, SF). Die byskrifte op die leerders se tekeninge beskryf die hartseer-emosie verder: *Sy huil baie, want die boelie het haar geklap. Ons harte is seer.* (TLGR-A, D-2); *Boelie skop hom. My maatjie hy is hartseer. Ek kyk vir hulle en ek is hartseer.* (TLG1-A, D-1). Die byskrif op hierdie leerder se tekening openbaar haar seerkry oor die reaksie van 'n afknouer: *"I get sad when someone laughs at my dress."* (TLG1-E, D-18).

Uit bogenoemde blyk dit dat veral fisieke vorme van afknouery wat met pyn gepaard gaan, intense emosies by die aanskouers kan ontlok. Dit is egter ook so, dat sekere nie-fisieke vorme van afknouery ook intense emosies kan ontlok, soos wanneer daar die spot met iemand gedryf word, soos byvoorbeeld die persoon se kleredrag.

Vervolgens gaan die verskillende emosies wat aanskouers beleef in meer diepte bespreek word:

Hartseer en simpatie

Uit sommige deelnemers se mededelings wil dit voorkom asof hulle besef watter gevolge afknouery vir die teiken kan inhou: sommige persone maak die volgende opmerkings wat die indruk skep dat afknouery 'n *"normale deel van hulle grootword-proses"* is: *"Jy mag nooit vir die lamsakke (teikens) jammer wees nie, want jammerhartigheid en saggeaardheid is 'n teken van swakheid."* Rigby (1997:80) (vgl. par. 2.5.2.2). In teenstelling met hierdie mite oor afknouery het van die deelnemers aangedui dat hulle nie alleen hartseer voel nie, maar ook dat hulle vir die teiken jammer was: *"Baie hartseer, tannie en ek het die kinders (die teikens) baie jammer gekry."* (IOL-A, D-1, IMF); *"Ek was jammer en baie hartseer...vir die kind wat afgeknou is."* (IOL-A, D-1, SF); *"Ek het baie hartseer gevoel en ek het die mense jammer gekry."* (FGO1-A, D-4). Van die deelnemers het verduidelik waarom die afknouer die teikens uitsonder: *"Ek het hulle jammer gekry en omdat hulle kleiner is as ons moet ons probeer om hulle... om hulle nie seer te maak nie."* (FGO3-A, D-7). *"Die boelie het die klein dogtertjie seergemaak. Ek was baie hartseer, want 'n mens mag nie 'n klein kind seermaak (boelie) nie."* (TLSOB, D-18). Die

magswanbalans tree na vore wanneer die deelnemers meld dat die afknouer groter as die teiken is.

Die byskrifte by die leerders se tekeninge beeld hulle emosies en reaksies uit wat toon dat afknouery hulle diep raak soos: *“As my maat beklei en dan is ek hardseer.”* (TLG3-A, D-6), en *“My hart is baie seer as hulle mekaar seermaak.”* (TLG3-A, D-11). Die volgende byskrif op ’n tekening dui duidelik aan dat die deelnemer se vriendin gereeld afgeknou word. Deur haar opmerking kan die leerder se besorgdheid oor haar vriendin opgemerk word en dat sy bereid is om vir haar vriendin in die bresse tree: *“Leave my friend alone, you can’t bully her. I am sorry for her because she always gets bullied, you must leave her alone!”* (TLG3-E, D-12).

Die beskrywing van *“sleg gevoel”* kan met *“nie goed gevoel daaroor nie”* verbind word. Dit kan ’n aanduiding wees dat die leerder ’n emosie beskryf wat by hulle persoonlik belewing van afknouery aansluit; *“Ek het baie sleg gevoel.”* (FGO1-A, D1); *“Toe het ek sleg gevoel.”* (IOL-A, D-8, IMF), en ook dat hulle jammer vir die teiken voel: *“Sleg. Ek was jammer vir hulle (die teikens).”* (IOL-A, D-1, IMF). ’n Verdere beskrywing van hoe die leerder ten aanskoue van afknouery gevoel het word as: *“Seergemaak tannie, baie seergemaak...”* (FGO8-A, D-3) verwoord.

Bogemelde beskrywing van die emosies, *hartseer, baie hartseer, seergemaak, sleg en jammer gevoel* dui aan dat die deelnemers ’n sensitiwiteit teenoor die teikens openbaar. Hierdie mededelings dui daarop dat die aanskouing van afknouery diep emosionele letsels op ’n aanskouer kan laat en dat die aanskouer net soos die teiken, ook met die emosionele gevolge van die aanskouing van afknouery kan worstel.

Empatie

Die aanskouers het empatie met die teiken, gewoonlik omdat hulle self teikens was (McLaughlin, Arnold & Boyd, 2005:21) (vgl. par. 3.5.3.3).

Sommige deelnemers toon empatie en meelewing met die teiken, omdat van hulle self reeds in ’n soortgelyke situasie was: *“Hmmm...in die begin is dit snaaks, maar dan sien jy hoe die ander persoon seerkry en somtyds was jy in daardie situasie en dan weet jy eintlik hoe hy voel, so... ja.”* (FGO-A 6, D-2). *“Well, I feel like very sad and I get really angry cause I want them to... and when I actually know how it feels to be bullied.”* (IOL-E, D-1, VOOF); *“Seergemaak tannie ... want ek weet hoe hy (teiken) ook voel.”* (FGO8-A, D-8).

Hierdie deelnemers het almal deernis met die teikens. Soms kan ’n aanskouer wat ’n gevoel van empatie beleef, besluit om die teiken te help omdat hy jammer vir die persoon voel, maar vermy gewoonlik ingryping Paull et al. (2012:356-9).

5.4.1.1.2 Normatiewe belewingsmomente

Die normatiewe belewingsmomente ten opsigte van die deelnemers se genoemde emosies sluit by die vorige bespreking aan.

Normatiewe oortuiging is volgens Heusmann, Guerra, (1997:417) die aanskouer se self-regulerende oortuigings ten opsigte van die aanvaarbaarheid of die onaanvaarbaarheid van afknougedrag (vgl. par. 3.6.1.3).

Vir die meeste leerders is afknougedrag onaanvaarbaar. Die teikens is na hulle mening onskuldig: *"I felt sorry for that person because she or he did nothing wrong."* (FGO4-E, D-3); en die afknouery kan nie geregverdig word nie: *"I didn't feel it was fair."* (FGO7-E, D-7). Een deelnemer het die situasie soos volg opgesom: *"I felt very sorry because most of these people don't deserve it. They do nothing wrong, they just... People take advantage of the fact that they are fragile and they bruise easily."* (FGO-E-4, D-2), en lê veral klem op die afknouer wat van die geleentheid gebruik maak om die teiken se kwesbaarheid uit te buit. Dit is opmerklik hoe sterk die verkeerdheid van afknouery by die leerders voorkom: *"Dit is nie mooi nie en my hart is seer."* (Die boelies lag en terg en die teiken huil). (TLSOB, D-4). Die volgende deelnemers is dit eens dat die teiken nie die afknouery verdien nie: *"Weet jy, ek was, ek het gevoel, ek het gevoel... dat hulle dit nie verdien nie... dat hulle verdien om nie seer te kry nie."* (IOL-A, D-14, IMF); *"I felt... most of these people don't deserve it."* (FGO4-E, D-2).

Leerders wat die normatiewe oortuiginge oor aggressie goedkeur, beleef afknouery as aanvaarbaar (Heusmann, Guerra, 1997: 417) (vgl. par. 3.6.1.3).

Die volgende byskrif by 'n tekening beskryf die aanskouer se beleving van 'n afknou-situasie: *"Die boelies maak mekaar seer. Sy het haar boetie seergemaak. Toe sê sy dit vir die juffrou."* Die arrogante houding van die afknouer teenoor die teiken is maklik op die tekening waarneembaar: *"Die boelie sê dat juffrou niks aan haar kan doen nie. "Moenie my slaan nie!" (teiken is bang en kruip weg). "Die boelie sê: "Jy verdien dit."* (TLSO-B, D-17). In teenstelling met die benoudheid van die teiken beklemtoon die afknouer die regverdiging vir die daad deur vir die teiken te sê dat hy dit verdien. Voorts is die aggressie en die verwaandheid van die afknouer wat op die tekening uitgebeeld word ooglopend. Sullivan (2011:16) beklemtoon dat afknouery nie as toepassing van geregtigheid gebruik mag word nie omdat dit 'n onbillike handeling is.

Volgens Thornberg *et al.* (2012:249) besluit die leerders op grond van hulle eie morele oortuiginge of afknouery reg of verkeerd is (vgl. par. 3.5.3.4.4: *Morele evaluering*) wat ook die geval in bogemelde beskrywings was en by die volgende affektiewe belewingsmoment aansluit.

Woede

Die deelnemers spreek hulle ten sterkste teenoor afknouery uit. Die aanskouers spreek in die algemeen hulle woede teenoor afknouery uit. Lodge en Frydenberg (2005:332) beweer dat hierdie emosie baiekeer deur aanskouers, wat 'n passiewe en nie-ingrypende houding tydens afknouery openbaar, beleef word.

Uit die navorsing blyk dit dat die aanskouers kwaad word wanneer die afknouer iemand afknou. Die beklemtoning van die aanskouers se woede teenoor die afknouer word veral aangedui wanneer die deelnemers se vriende deur die afknouer geteister word: *"Ek was nogal bietjie kwaad toe hy dit gedoen het; want as iemand iets aan jou vriende doen voel jy nogal bietjie kwaad. Ja, dis hoe ek gevoel het."* (IOL, LSOB, D-2). Die deelnemer se lojaliteit teenoor sy maats skemer ook deur en kan volgens McLaughlin, Arnold en Boyd (2005:21) daartoe lei dat 'n aanskouer moontlik tussenbeide sal tree. Die afknouer se gedrag ontlok ook die woede van die aanskouers wanneer die teiken onderdanig die afknouer se opdragte uitvoer omdat hy voel dat niemand tussenbeide sal tree nie: *"Dit maak mens baie kwaad en dis baie hartseer om te sien dat hy doen wat hulle sê hy moet doen want hy voel niemand vir hom sal opstaan nie."* (FGO8-A, D8).

Steeds is die hartseer-emosie aan die orde van die dag wanneer die deelnemers hul woede beskryf. *"Well, I feel like very sad and I get really angry..."* (IOL-E, D-1, VOOB); *"Hartseer en kwaad."* (FGO6-A, D-4). Van die deelnemers se woede is so intensief dat die deelnemer bereid is om tot die daad oor te gaan en die afknouer by te kom: *"Angry, Miss. I just wanted to hit the person."* (FGO4-E, D-5). In die meeste gevalle is dit die passiewe en nie-ingrypende aanskouers wat woede beleef.

Vrees en angs

Baie aanskouers beleef vrees en angs omdat hulle vir die reaksie van die afknouer bang is wanneer hulle sou ingryp (Handwerk, 2005:11,12).

Vrees kom by die aanskouers volgens Lodge en Frydenberg (2005:332) voor. Coloroso (2004:67), Coyne (2011:11) en Gross (2002:20) noem dat die aanskouers bang is dat hulle die volgende teiken gaan word en dat hulle ook gaan seerkry (vgl. par. 3.6.1.1).

Die deelnemers se mededelings: *"... dan sal ek haar probeer help, maar ek sal nie kan nie, want ek gaan in die moeilikheid kom as ek gaan help en ek sal seerkry en ek sal sleg voel as ek hulle per ongeluk terug seermaak."* (FGO3-A, D-4); *B... die boelie slaan vir H... (teiken) H... is B... se slaansak. Ek is te bang B... slaan my as ek my maat help (aanskouer).* (TLSOB, D-20); *"Wel, eerstens bang, want as ek iets gaan sê, gaan die boelie my dalk aanval en my begin*

teister..." (IOL-A, D-3, VOOF) stem ooreen met die genoemde navorsers se stellings. Soos voorheen bespreek (vgl. par. 2.5.2.3) is daar wel aanskouers wat vir die afknouer bang is. Hulle is onseker wat die regte optrede is en wil nie deel aan die afknouery hê en ook 'n teiken word nie.

Die aanskouers het die vrees wat die teikens in hulle noodkrete openbaar duidelik in die tekeninge uitgebeeld. "*Gnaw, gnaw, help me!*" (TLG3-E, D-11); "*Help me! Why do they want to take me? Help me, help*" (victim) (TLG3-E, D-20). Die volgende deelnemer het verder die beleving van vrees soos volg beskryf: "*Ons hardloop weg, want ons is bang vir die boelie*" (TLGR-A, D-6). Verder het die leerders aangedui dat hulle die afknouer te lyf wil gaan: "*I wish I'd scweez them with my own hands.*" (bystander) (TLG3-E, D-5); "*I wish I would shoot him*" (bystander) (TLG3-E, D2-5); "*I wish I will kill him*" (bystander) (TLG3-E, D-27). Weer eens toon die passiewe en nie-ingrypende aanskouers dat hulle teenoor die afknouer sou wou optree.

Baie aanskouers is nie alleen bang vir die afknouer nie, maar beleef ook vrees en angste as gevolg van verwerping en verleentheid. Een deelnemer is bang om deur die portuurgroep verwerp te word: "*Want dan sê nou ek het uitgekóm en vir hulle gesê het: 'Los die kind uit!' dan sal ek die moffie in die verhaal gewees het in hulle oë.*" (IOL-A, D-2, VOOF). Hierdie deelnemer is ook bang om in die verleentheid geplaas te word, want hy wil nie met 'n skelnaam gebrandmerk word nie. Die empiriese navorsing ondersteun (Thornberg, 2007:8 -11) (vgl. par. 3.5.3.2) se stelling dat aanskouers die omstandighede tydens die afknouery met gevoelens van verleentheid vereenselwig.

Die emosie van verleentheidsassosiasie word ook deur party deelnemers beleef wanneer hulle voor ander persone verneder word. Die volgende deelnemer het selfgerigte verleentheidsassosiasie getoon: "*Well, ma'am it's very painful to know that people tease you in front of other people and then you just feel negative about yourself.*" (FG8-E, D-9). Hierdie beleving kan hulle ingryping by afknouery inhibeer.

Skuldgevoelens en hulpeloosheid

Sommige van die deelnemers het skuldgevoelens wat hulle hulpeloos laat voel, beleef.

Aanskouers kan volgens Kohut (2007: 57) tydens en na afknouery skuldig voel omdat hulle nie die teiken gehelp het nie.

Die deelnemer se opmerking "*Juffrou ek het ge... Hmmm... ek het so sleg gevoel omdat ek niks vir hulle gesê het om dit te stop nie...*" (IOL-A, D-2, VOOF) strook met Kohut (2007: 57) se stelling dat hulle nie onaangeraak deur die afknouery is nie. Ander deelnemers het aangetoon dat hulle hulpeloos gevoel het omdat hulle nie opgetree het nie (Janson, Carney, Hazler & Oh.

2009:324) (vgl. par. 2.2.1): *"I felt very helpless."* (FGO4-E, D-1); *"I felt also the same (helpless) because, Miss...hmmm... because like you were not helping that person that needed your help the most."* (FGO4-E, D-5). Die verantwoordelikheidsgevoel van die aanskouer tree uit hierdie opmerking na vore. Die moontlikheid bestaan dat die deelnemers nie oor die nodige persoonsvaardighede Coloroso (2004:67-69) beskik om afknouery te hanteer nie en gevolglik skuldgevoelens beleef Orpinas en Horne (2006:23). *"Ma'am it was really horrible because you know, it makes you feel very helpless..."* (FGO8-E, D-10). Die deelnemers het as gevolg van hulle passiwiteit gevoelens van uiterste ongemak en skuld ervaar wat in ooreenstemming met Hudson en Bruckman (2004:169) se bevinding is.

Verwarring / ambivalensie

Verwarring is nog een van die emosies wat die aanskouers volgens Lodge en Frydenberg (2005:332) kan beleef.

Sommige deelnemers het gemengde gevoelens beleef: *"Ma'am, sometimes I feel like, ma'am it's nice but other times I feel like it is bad."* (IOL-E, D-10, IMF); *"Ek dink partymaal is dit goed, maar ek dink ook dit is sleg meeste van die tyd."* (FGO-A 5, D-1). Een van die leerders het ongelukkig oor die afknouery gevoel en in teenstelling soms gelukkig: *"Ek het sleg gevoel, maar ek het bietjie gelukkig gewees en toe word ek weer hartseer."* (FGO-A 1, D-5). Uit hierdie mededelings blyk dit dat afknouery soms verwarring by die aanskouers veroorsaak wat met Lodge en Frydenberg (2005:332) se navorsing klop.

5.4.1.1.3 Kognitiewe belewingsmomente

Teleurstelling en frustrasie

Teleurstelling was ook een van die emosies wat deur 'n deelnemer beleef is. Sy het haar mening oor die afknouer skerp uitgedruk: *"Juffrou ek is baie teleurgesteld, want ek kan nie dink hoe iemand so laag kan daal en so dierlik kan wees om iemand te treiter of te baklei nie, want hy is kleiner as die ander. Dit maak mens baie kwaad en dis baie hartseer om te sien dat hy doen wat hulle sê hy moet doen, want hy voel niemand vir hom sal opstaan nie."* (FGO8-A, D-8).

Die volgende deelnemer het verduidelik waarom afknouery ontstellend is: *"As ek hulle sien soos in 'n geveg waar hulle nou vuiste gebruik en goed, ek word dadelik gefrustreerd, ek word, ek kan nie na 'n geveg kyk nie, want dan, ek het al een keer na een gekyk en toe het ek "uitgepass" van stres en dit het gevoel of alles my so druk en ek het "uitgepass"– ek kan nie naby 'n geveg wees nie."* (IOL-A, D-3, SF). Een deelnemer het besef dat afknouery verkeerd is en het 'n besliste

besluit geneem: *"Yes, I will stop bullying other children because I will call an adult to walk us back there to the park."* (TLG3-E, D-11).

Die affektiewe belewingsmomente van die aanskouers kan die besluitnemingsproses van hulle beplande gedragskeuses beïnvloed wat weer aanleiding tot 'n positiewe of negatiewe hantering van afknouery in die skool kan gee.

Die afknouer

Die aanskouers het beleef dat die afknouer dit geniet om af te knou en dat hy ten spyte van ingryping met die afknouery sal voortgaan en ook die aanskouers sal afknou.

Een van die elemente van afknouery soos in Rigby (2003:51) se definisie van afknouery vervat: *"...evident enjoyment by the aggressor and a sense of being oppressed on the part of the victim"* is die klaarblyklike genot wat die afknouer uit sy handeling put (vgl. par. 2.2.1).

Die aanskouer het beleef dat die afknouer dit geniet om af te knou: *"Ek het net gesien hoe party mense lekker kry om ander af te knou en hmm..."* (FGO-A 6, D-1). Die afknouer kan afknouery geniet omdat dit vermaaklikheid vir die aanskouers verskaf en die afknouer hom in die aandag wat hy van hulle kry verlustig: *"Because ma'am, some of them they were cheering and laughing."* (IOL-E, D-12); *"Nou hulle is soms net daar om te kyk en hulle is selfs daar om die boelie te ondersteun tydens die geboelie."* Die mededeling van die deelnemer tydens die navorsing bevestig Cowie (2000:91) en Smith, Twemlow en Hoover (1999: 33) (vgl. par. 3.4) se beskouing dat die aanskouers die afknouer ondersteun wat impliseer dat die afknouer dit geniet om af te knou.

Die deelnemers het verder genoem dat die afknouer hom nie deur die aanskouer se ingryping sal laat afskrik nie, maar sal voortgaan om af te knou: *"Hy (afknouer) sal aangaan en hy sal jou (aanskouer) ook seermaak."* (FGO2-A, IMF, D-1); *"Juffrou, as hy die mense seer maak dan gaan hy net aan en aan en dan sal hy die kinders so seermaak en..."* (FGO1-A, D-6). Hierdie mededeling kom ooreen met een van die kritiese elemente wat algemeen in die afknou-definisies voorkom te wete, herhaling (vgl. 2.2.1).

Afkeuring

Afknouery word afgekeur en ingryping deur die aanskouers word goedgekeur.

Duidelike afkeuring kan uit die volgende mededelings van die deelnemers waargeneem word: Salmivalli (2010:17) voer aan dat aanskouers baiekeer voel dat afknouery verkeerd is. Die aanskouers pas morele evaluering toe wanneer hulle afknouery op grond van wat reg of

verkeerd is beleef en besluit daarvolgens wat hulle eie morele oortuigings is Thornberg, Tenenbaum, Varjas, Meyers, Jungert en Vanegas, 2012:249-250).

Uit die deelnemers se mededelings blyk dit dat hulle sterk teen afknouery gekant is.

Ongelukkigheid oor die afknouery is opvallend in die deelnemers se mededelings: “O nee, toe ek dit gesien het, was ek nie baie “happy” gewees nie.” (FGO-A 7, D-6); “... you know, like it’s not very nice and other people they joke about it...It’s really not nice.” (IOL-E, D-1, VOOF). Dat afknouery teen die aanskouers se ingesteldheid indruis en dat hulle daarteen gekant is, (Rigby & Slee, 1991: 625) spreek duidelik uit die volgende opmerkings: “*Ek dink dit is... hmmm... lelikheit.*” (IOL-A, D-1, GSF). Veral sekere emosies soos die hartseer-emosie dra beduidend tot die aanskouers se beleving by wanneer afkeuring van afknouery soos volg verwoord word: “Sad. It’s not nice to bully people.” (IOL-E, D-3, GSF); “*Hartseer, baie hartseer, want dan sien ek hoe word hulle afgeknou en dit is nie mooi nie.*” (FGO3-A, D-1); “*Hmmm... want dan maak jy die mens se hart seer en dan is dit nie vir die mens lekker nie en dis baie lelik.*” (FGO3-A, D-2).

Die deelnemers spreek hulle ten sterkste teenoor afknouery uit en die gedrag word soms met ’n geweldige sterk beklemtoning afgekeur: “*Hay stop!*” *I am going call...*” (bystander) (the two boys are swearing to each other – teacher’s note) (TLG3-E, D-10); “*Stop it now, or you wil go to jail*” (bystander). (TLG3-E, D-19); “*I wish I would shoot him*” (bystander) (TLG3-E, D-25).

Van die leerders het uitdruklik gemeld dat hulle ingryping deur die aanskouers goedkeur: “*Ek sal hom (die aanskouer) help om die kinders uitmekaar uit te haal.*” (FGO3-A, D3, IMF); “*Ek sal ook hulle (aanskouers) gehelp het, juffrou.*” (FGO3-A D5, IMF). Die rol van die aanskouer as beskermmer kom hier te sprake (vgl. Tabel 3-3).

In die volgende afdeling sal die aard van afknouery bespreek word.

5.4.2 Bespreking met betrekking tot die aard van afknouery

Die volgende bevindinge is ten opsigte van die aard van afknouery gemaak (vgl. par. 2.5):

Afknouery is ’n algemene, herhalende verskynsel wat in intensiteit kan toeneem en nie slegs op die tradisionele wyse voorkom nie, maar ook in die kuberruimte en sosiale media.

Afknouery hou met fisieke, verbale, nie-verbale, emosionele, verhoudingsgerigte en soms rasgedrewe daade verband wat herhaaldelik, doelbewus en soms sonder rede teenoor teikens gepleeg word, met die doel om die teiken seer te maak en te benadeel.

Daar bestaan gewoonlik ’n duidelike magswanbalans tussen die afknouer en die teiken wie se kwesbaarheid deur die afknouer geïdentifiseer word.

Dit kom onder kinders van verskillende kultuurgroepe, geslagte en ontwikkelingsfases voor, en selfs volwassenes kan hul aan afknouery skuldig maak.

Uit bogenoemde bevindinge blyk dit dat afknouery algemeen in die skool voorkom. Al die deelnemers het afknouery voor en/of na amptelike skoolure, op die speelterrein, tydens aantree in die rye, in die klaskamers en kleedkamers aanskou. Aanskouers is ook op die sportveld en buite die skoolterrein aan afknougedrag blootgestel.

Uit die literatuur blyk dit ook dat die meeste voorvalle van afknouery op pad skool toe en ook op pad huis toe en op die speelterrein plaasvind waar daar nie altyd voldoende volwasse toesig teenwoordig is nie (Davis & Davis, 2007:1). Die volgende mededelings van die deelnemers dui aan hoe afknouery op die speelterrein plaasvind: *“Dit is oop en bloot wat dit gebeur tussen al die kinders, op die speelgronde sal dit oop en bloot gebeur tussen al die kinders en dan sal almal dit sien en dan daarvoor staan en lag, party mense en ander sal net wegloop.”* (IOL-A, D-2, VOOF).

Die deelnemers het nie slegs bevestig dat afknouery op die speelgrond plaasvind nie, maar ook hoe dit plaasvind: *“Ek het al gesien, nê dat iemand mekaar slat nê en dan druk hy hom in die boom vas en dan sê hy: “Jy’s “stupid.”* (FGO1-A, D-3). Soms word die teikens ook agtervolg met die doel om hulle af te knou: *“Boelie is as iemand jou seermaak en jou spot en agter jou aanloop.”* (IOL-A, D-9, IMF); *“Hulle (die afknouers) loop agter hulle (die teikens) aan en dan knou hulle, hulle af en vloek hulle...”* (IOL, D-1, LOSB).

Die trappe van die skoolgebou blyk ’n gewilde afknouplek te wees. Agtervolging met die doel om die teiken te beseer word in die volgende mededeling uitgebeeld: *“...daar’s ’n seun wat my healtyd volg en as ek by die trappe afklim dan stamp hy my.”* (IOL-A, D-14, IMF). Ander mededelings bevestig die trappe as ’n plek waar die afknouer sy kans waarneem om af te knou: *“Partykeer kom die hoërskoolkinders en hardloop en stamp die kleintjies van die trappe af.”* (IOL-A, D-2, GSF). *“Die kinders loop op die trappe. Die boelie het ’n ander kind gestamp toe val hy.”* (TLSOB-A, D-2); *“Ek het al op die trappe ’n maatjie gesien wat die ander stamp van die trappe af dat hulle val.”* (FGO1-A, D-2); *“Jy sit nog daarso by die trappe dan skop hulle jou so en dan sê hulle vir jou jy is ’n “loser.”* (FGO3-A, D-5).

Die uitbeelding van ’n magswanbalans, wat een van die kritiese elemente van afknouery is, (vgl. par. 2.2.1) word in byskrifte by sommige van die Graad R deelnemers se tekeninge aangetref: *Die boelie is baie groter. Ons is bang en hartseer.* (byskrif deur onderwyseres) (TLGR-A, D-7); *The big bully.* (byskrif deur onderwyseres) (TLG1-E, D-3). Die leerders se tekeninge dui aan dat die afknouer gewoonlik groter as die teiken is.

Dit blyk ook uit die mededelings dat afknouery gereeld tydens aantree in die rye plaasvind: *"...dit was toe ons in die rye gestaan het."* (IOL-A, D-2, LSOB). *"Ja... Dat twee seuns in ons ry... hulle het mekaar geslaan."* (IOL-A, D-5, IMF). Volgens 'n mededeling wat 'n deelnemer tydens 'n informele gesprek gemaak het, het sy gesien hoe 'n maatjie in die rye 'n ander leerder stamp en skop (IGLGSF-A, D-1). Die geneigdheid van die afknouer om agter in die rye in te val, is deur een van die deelnemers tydens 'n informele gesprek gemeld. Hy het vertel dat hy gereeld sien dat die afknouer die leerders wat na pouses agter in die ry aantree, wegstamp omdat hy (die afknouer) daar wil staan (IGLGSF-A, D-4). Uit die bogenoemde mededelings word Davis en Davis (2007:1) se bevindinge gestaaf dat afknouery op enige plek op die skoolterrein kan plaasvind.

Die deelnemers het ook gemeld dat afknouery nie 'n vreemde verskynsel in klaskamers is nie en bevestig so Burton (2008:32-33) se bewering dat die klaskamers in sommige Suid-Afrikaanse skole die plekke is waar die meeste afknouery plaasvind. Een van die deelnemers het dit so gestel: *"Ahmmm... een seuntjie in my klas baklei toe het hy (my) met die vuis geslaan..."* (IOL-A, D7, IMF); *"Die boelies is net stout in die klas."* (TLSOB-A, D-3). 'n Ander deelnemer het genoem dat sommige leerders geen respek vir die onderwyseres se ingryping tydens afknouery toon nie: *"Dit was twee seuns in ons klas... wat baklei het en toe die juffrou hulle probeer stop het die seun die juffrou ook seergemaak."* (IOL-A, D-6, IMF). Sommige deelnemers het ook fisieke afknouery in hulle tekeninge uitgebeeld en een het dit soos volg beskryf: *"Die kinders stoei in die klas en op die speelgrond."* (TLSOB-A, D-3).

Hoewel dit wil voorkom of afknouery nie dikwels in die kleedkamers plaasvind nie, het van die deelnemers gemeld dat daar wel insidente van afknouery voorgekom het. Die volgende mededeling dien as bewys: *"... and they put their things in the toilet..."* (IOL-E, D-12, IMF). Die volgende mededeling van die skoolhoof dui ook aan dat afknouery soms in die toilette voorkom *"... die band lê hierso in die kantoor waar twee kinders mekaar in die badkamer te lyf gegaan het en dat die ander kinders wat om hom staan, moedig mekaar aan met slaan, slaan, slaan, enne, en die arme een wat aan die kortste end trek, ek dink as hulle bloed sien loop hoeveel te meer dis lekkerder..."* (IOS). Burton (2008:32) het bevind dat waar die seuns en meisies se toilette aan mekaar grens en daar nie toesig is nie, die leerders uit vrees vir afknouery te bang is om daarvan gebruik te maak.

Een deelnemer se besorgdheid oor intimidasie (vgl. par. 2.8.5.1.1) spreek duidelik uit die volgende mededeling: *"Juffrou by die rugbyoefening het ek gesien hoe een van my spanmaats een van my ander van spanmaats rondstuur om sy tas te gaan haal en ... want hy soos intimideer hulle met hy gaan hulle slaan en..."* (FGO8-A, D-8).

Die volgende mededeling bevestig dat afknouery op pad skool toe en op pad huis toe plaasvind: *"Sometimes it happens when you come out of the school."* (IOL-E, D-11, IMF). Hierdie mededeling stem met die bevindinge van Davis en Davis (2007:1) ooreen. 'n Ander mededeling dui ook aan dat afknouery buite die skoolterrein, op pad huis toe plaasvind: *"...wanneer daar 'n klein meisie of 'n klein seuntjie is en die klein meisie loop en sy wil huis toe gaan en dan is daar 'n hele klomp kinders wat haar agtervolg en wat haar stamp en wat haar seermaak."* (FGO3-A, D6).

Die magswanbalans, (vgl. par. 2.2.1) wat een van die kritiese elemente van afknouery is, word deur die volgende mededeling van 'n deelnemer geïllustreer: *"My friend, ma'am. In Grade 5 my friend was being bullied by a boy who was finished with school."* (FGO4-E, D-6) en *"Ma'am on... ma'am last week it was on our way to school, ma'am when one girl she dropped us and ma'am and then some other girl she started talking that they are going to hit her, ma'am. The girl was in Grade 7, ma'am. I don't know what they did to her, ma'am."* (IOL-E, D-10, IMF). Davis en Davis (2007:1) se gevolgtrekking dat afknouery ook buite skoolverband plaasvind, word deur bogenoemde mededelings bevestig.

Afknouery vind ook in sommige ouerhuise plaas wat impliseer dat dit ook aangeleerde gedrag is wat tuis gemodelleer word. Hierdie stelling sluit aan met Olweus (2006:43) se bewering dat kinders meer geneig is om aggressie te openbaar nadat hulle aggressiewe gedrag aanskou het. Die volgende mededelings sluit hierby aan: *"Dis soos hulle grootword."* (FGO5-A, D-4); *"Ma'am, I have seen people who are black... bullies... basically their background..."* (FGO8-E, D-9). Die ouers se negatiewe voorbeelde van konflikhantering kan by die afknouer die indruk skep dat afknouery die wyse is om beheer oor ander persone uit te oefen. Een van die deelnemers het die volgende opinie gelug: *"Ek dink daar is miskien... dat sy ouers dalk heeltyd met mekaar baklei of dat sy pa doen iets sleg en dan doen hy dit agterna of sy ma, of anders baklei sy ouers saam dan doen hy dit ook met die kinders."* (IOL-A, D-2, SF). Die volgende mededeling van 'n onderwyser sluit by die opinie aan: *"Dit is 'n ding wat uit 'n huis uit kom."* (IOO, D-1). 'n Ander deelnemer het tydens 'n fokusgroeponderhoud ook die volgende mening gelug: *"Some people have been bullied, and when they grow up they take it from their childhood, ma'am."* (FGO4-E, D-2). Laasgenoemde deelnemer se opinie ondersteun Sullivan et al. (2005:2) se mening dat daar bewyse bestaan dat afknouery 'n lewenslange negatiewe invloed op die betrokkenes kan uitoefen.

Afknouery is 'n algemene verskynsel wat nie slegs op die tradisionele wyse voorkom nie, maar ook deur middel van die sosiale media (vgl. par. 2.5.4.2.2). In die onderhawige studie is bevind dat die selfoon die meeste in kubertreitering gebruik word. Een van die deelnemers beskryf afknouery onder meer as: *"Afknouery is wanneer iemand vir jou slegsê oor die foon en..."* (IOL-A, D-8, IMF). Volgens hierdie deelnemer sal die afknouer slegs iemand anders alleen afknou

deur van die selfoon gebruik te maak: *“Ja, op die selfoon. Want dan’s daar niemand naby hulle nie, hulle kan nie raas kry en goed nie.”* (IOL-A, D-8, IMF). Uit ’n mededeling blyk dit asof meisies meer geneig is om die selfoon as ’n instrument vir afknouery te gebruik: *“Juffrou, dis meeste die meisies wat mekaar so uithaal met die fone.”* (IOL-A, D-2, VOOF). Die moontlikheid om ’n ander persoon in die kuberruimte af te knou, word deur die volgende deelnemer genoem: *“...in vandag se lewe is boeliery meer pertinent in kuberruimtes. So nou kan jy selfs, jy sien die persoon, jy weet nie wie die persoon is nie, hy kan dalk in heeltemal ’n ander kontinent as jy bly, maar jy kan steeds aangeval word deur daardie persoon al ken jy hom nie.”* (IOL-A, D-3, VOOF).

Die skoolhoof het ook bevestig dat die selfoon handig te pas kom wanneer aanskouers voorvalle van afknouery wil afneem (vgl. par. 2.5.4.2.5, *“Happy slapping”*): *“As jy skielik so ’n geweldige lawaai hoor dan moet jy weet daar is êrens ’n bakleiery aan die gang en ek het nou ’n insident gehad waar hulle dit op band geneem het...”* (IOS). Hierdie tipe afknouery staan as *“happy slapping”* bekend (Slonje, 2011:45) en die verfilming van die afknou gebeure met die doel om die teiken te verneder, ondersteun Smith, Mahdavi, Carvalho, Fisher, Russell en Tippet (2008:376) se bevindinge.

Afknouery neig om te vererger. In weerwil van verskeie pogings om afknouery te beheer of te voorkom, neem afknougedrag by die dag in intensiteit toe (Anderson, 2011:2). Die mededelings van die volgende deelnemers illustreer hoe die intensiteit van afknouery toeneem: *“Ek dink dit beteken as jy iemand terg en dan eindig dit op in ’n bakleiery. Dan begin dit op ’n “cat fight.”* (meisies) (IOL-A, D-6, IMF). In die volgende mededeling is die magswanbalans en die intensiteit van die afknouery ook ter sprake: *“Juffrou, daarso dink ek dis net heeltyd bakleiery, soos hulle sal net mekaar begin slaan. As die een ou kleiner is as die ander ou dan sal hulle met hom moeilikheid soek en dit sal in ’n bakleiery ontaard.”* (IOL-A, D-2, VOOF) (vgl. par. 2.2.1) Die mededeling van die volgende deelnemer beklemtoon ook die erns van die afknouery: *“As hulle iemand seermaak dan moet ons help dat hulle nie aangaan nie, want as hulle aangaan sal hulle mekaar net doodmaak en doodslaan.”* (FGO1-A, D-4). Laasgenoemde mededelings strook met Field (2007:3) se stelling dat afknouery van goeie getergery tot moord kan eskaleer (vgl. par. 2.5.4).

Dit is in hierdie navorsing bevind dat afknouery met fisieke, verbale, nie-verbale, emosionele, verhoudingsgerigte en soms rasgedrewe daade verband hou wat herhaaldelik, doelbewus en soms sonder rede teenoor teikens gepleeg word, met die doel om die teiken seer te maak en te benadeel. Die volgende mededeling van ’n deelnemer dui die veelfasettige aard van afknouery goed aan: *“Dit beteken jy is net ’n boelie. Boelie beteken jy is net bang vir iemand. Hulle (die afknouers) terg, hulle stamp, partykeer doen hulle ietsie verkeerd wat hulle nie moet doen nie.*

Hulle vloek en hulle bring goed soos messe en alles skool toe as hulle boelie en hulle... hmmm... gryp jou. Hulle steel van die mense en alles af." (IOL-A, D-2, GSF).

Die literatuur dui ook aan dat daar verskeie tipes afknouery bestaan (vgl. par. 2.5.4.1).

Fisieke afknouery (direkte) is die maklikste herkenbaar aan die kneus- of stukkende plekke aan die teiken se liggaam. Die soort afknouery vind openlik plaas en die teiken weet in die meeste gevalle wie die afknouer is (vgl. par. 2.5.4.1.1).

Die deelnemers het vermeld dat hulle die volgende tipes van fisieke afknouery (direk) beleef het: "... hulle slaan jou en... spoeg jou en skop jou en trek jou hare..." (IOL, D-2, LSOB); "Afknouery is as hulle jou slaan, stamp, spoeg, skop en hulle boelie baie mense. Ja, knyp, hare trek, alles." (IOL-A, D-2, SF). "I know ma'am that is when they hit, and kick you and they do everything that you don't like." (IOL-E, D-12, IFM). Een van die deelnemers was eerlik: "... ek het getrip en toe slaan ek my vuus per ongeluk teen my maatjie se neus vas, toe kry... toe kry ek... toe vertel ek die waarheid vir my ma." (FGO1-A, D1). Die afneem van besittings word ook deur sommige deelnemers beskryf: "... hulle vat net hulle geld, of hulle eet net hulle kos van 'n ander kant af..." (IOL-A, D-1, SF); Give me your lunch box while I am standing on you. (bully to victim) (TLG3-E, D-11).

Afknouery word ook as gewelddadig deur die aanskouers beleef: "help me!! why do they want to take me? help me help! No!! Let's go take the boy. (pulls the victim along forcefully) (TLG3-E, D-20). Die geweld waarmee afknouery gepaard gaan is ook soos beskryf: "fisieke teistering waar hulle mekaar letterlik by die skool sal aanval..." (IOL-A, D-3, VOOF). "Hy sal blou kolle op hom hê..." (FGO8-A, D-3) dui op die liggaamlike beserings wat die teiken tydens die afknouery opgedoen het.

Hierdie mededelings van fisieke afknouery word deur die bevindinge van navorsers soos Anderson, 2011:2; Handwerk, 2005:26; Coloroso, 2004:16; Cowie en Jennifer, 2008:2,3; De Wet, 2005b:2; Dixon en Smith 2011:29; Field, 2007:6; Parsons, 2005:17; Rigby, 2003:3; Sullivan et al., 2005:5 en Sullivan, 2011:11, bevestig.

Hierdie fisieke, maar indirekte, nie-verbale vorms van afknouery sluit onder meer die rondgooi van ander se besittings en die beskadiging van 'n ander persoon se eiendom in (Handwerk, 2005: 36). Die gooi van voorwerpe word in een van die deelnemers se tekening uitgebeeld: *She is throwing things and laughing at me.* (byskrif deur onderwyseres) (TLG2-E, D-4). Ander deelnemers het die rondgooi en beskadiging van eiendom soos volg verwoord: "they took his phone ma'am, they kicked it around, ma'am." (IOL-E, D-12, IMF). "... of hulle breek sommer net ietsie wat joune is." (IOL-A, D-1, SF).

Direkte, verbale afknouery word as een van die algemeenste vorme van afknouery beskou, wat dikwels meer emosionele skade as fisieke afknouery kan aanrig (vgl. par. 2.5.4.1.2). Die deelnemers het die volgende mededelings van verbale afknouery gemaak: *“Boelie is dat jy iemand afknou en vloek.”* (IOL-A, D-1, LSOB); *“Afknouery is soos hulle sê lelike goed oor jou en...”* (IOL-A, D-2, LSOB); *“I know the bullying is that ... when you gossip about it ... Maybe they say that that person is ugly or something like that.”* (IOL-E, D-13, IMF). Die noem van kwetsende byname kom ook in die volgende mededelings duidelik na vore: *“Because they always fight, they call him stupid and they call me “Shorty Poops...”* (IOL-E, D-3, GSF); *“Hulle noem ons slegte name.”* (IOL-A, D-2, SF); *“... en dan sê hy: “Jy’s “stupid.”* (FGO1-A, D-3) *“... en dan sê hulle vir jou jy is ’n “loser.”* (FGO3-A, D-5).

Direkte, verbale afknouery kom volgens die deelnemers ook voor wanneer die afknouer die teiken wil intimideer. Die volgende mededeling is voorbeelde hiervan: *“... en hom gesê hy is ’n sissie en hy sal dit nie doen nie en as hy dit nie doen nie is hy ’n moffie en sulke goed.”* (IOL-A, D-2, VOOB). Wrede opmerkings word ook gemaak, soos byvoorbeeld: *“Dit is as jy mense ietsie toevoeg wat jy self nie wil hê iemand vir jou moet sê nie.”* (FGO5-A, D-7); *“Dis as jy iemand emosioneel seermaak deur hulle gewig te gebruik en te sê hulle is vet of hulle eet te veel.”* (FGO7-A, D-1); *“Veral as hulle soos hulle vra ’n maer meisie of sy “anorexic” is en dan is sy nie rêrig nie”* (FGO7-A, D-4) word deur die meer senior leerders as direkte verbale afknouery ervaar.

Die skoolhoof het die volgende opinie gelug waarom verbale vorme van afknouery voorkom: *“... enne, dat hulle baiekeer mekaar verbaal geweldig sleg sê. Omdat hulle die boelie nie fisies kan aanvat nie sal hulle verbaal die lelikste taal denkbaar gebruik ...”* (IOS). Die volgende opmerking van ’n deelnemer ondersteun die skoolhoof se mening: *“As ons nou pouses in groepies staan sal... sal hulle mekaar lelike woorde, woorde wat ons nie in ons opvoeding gehad het, toe ons nog jonger soos in Graad 8, 9 ...vieslike woorde wat die meisies mekaar toesnou.”* (IOL-A, D-3, VOOB). Die opmerkings: *“Where a bunch of seniors pick on a junior. They did not necessary hit him but did it verbally.”* (FGO7-E, D-2); *“When you hit other children and it is not always mentally but verbally also.”* (FGO7-E, D-2), illustreer die betrokke deelnemers se opinies rondom verbale afknouery.

Direkte verbale afknouery is selfs in sommige deelnemers se tekeninge uitgebeeld of in die tekeninge se byskrifte verwoord: *The bullies were swearing at me.* (TLG3-E, D-10). Die afknouer se uitsprake word duidelik aangehaal: *Jou mal kind! (afknouer); Jy is ’n vetsak. (afknouer); Stop you ugly cat! (bully); Istipooops!!!* (TLG3-E, D-23); *You are agly now.* (TLG3-E, D-19); *Look... torn cloths ... ugly hair... untied shoes! (bully)* (TLG3-E, D-5). *Kru taal word in die byskrifte gebruik: Hey @%&... you!* (TLG3-E, D-17); *@%&... you.* (TLG3-E, D-18). Al die bogenoemde mededelings oor verbale afknouery stem met die navorsingsbevindinge van

(Beane, 2009:177; Handwerk, 2005:37-39; Coloroso, 2004:15, 16; Dixon & Smith 2011:39; Parsons, 2005:17; SunWolf, 2008:64) ooreen dat verbale afknouery dikwels voorkom.

Die doelbewuste en beplande uitsluiting van 'n persoon, asook voorvalle van diefstal word ook as vorme van nie-fisieke en nie-verbale afknouery beskou (De Wet & Jacobs, 2008:202). Die sosiale isolasie, of uitsluiting van persone blyk uit die volgende mededelings: *"O! En hulle stoot jou uit die groepie uit as jy saam met jou vriende is en ja."* (IOL-A, D-2, LSOB); *"O, nee jy het my nou per ongeluk seergemaak en nou is ek nie meer jou maatjie nie, Dommie."* (FGO1-A, D2); *"Jy loop nè, en dan speel hulle nè, en dan vra hy of hy kan saamspeel, maar jy wil hom eintlik nie daar hê nie en dan maak jy hom seer."* (FGO3-A, D-3); *"...en sê vir 'n ander maatjie hy kan nie meer saamspeel nie."* (FGO2-A, D-2); *"Ag ja, jy's dom ek soek jou nie meer nie."* (IOL-A, D-1, LSOB).

Die deelnemers het die volgende mededeling oor diefstal gemaak: *"...hulle vat hulle geld, of hulle eet net hulle kos van 'n ander kant af, of hulle steel dalk ietsie wat jy mee speel daaronder..."* (IOL-A, D-1, SF); *Boelie vat die teiken se lekkers* (TLSOB-A, D13). *"She is taking my money from me."* (TLGR-E, D-12).

Verhoudingsgerigte afknouery kan deur die afknouer gebruik word om die teiken van sy maats te vervreem met die doel om die vriendskap te vernietig (Coloroso 2004: 17). Een deelnemer het hierdie tipe van afknouery beleef en het dit soos volg gestel: *"So every time there was a new girl, they would send that girl to me because I was that friendly, quiet kind of girl. So ... so every time I build the relationship with that person, ma'am serious, they see that maybe that person is going to play with me they start to tell her bad stuff about me and tell them: 'sorry guys you shouldn't want that girl become friends with them and because of this or that.'" (FGO8-E, D-6).*

Intimidasie en dreigemente word as emosionele of psigologiese afknouery beskou (Beane, 2009:177). Sommige deelnemers het aangedui dat hulle al soortgelyke afknouery beleef het en beskryf dit soos volg: *"As jy nie wil doen wat hulle wil hê jy moet doen nie dan word jy ook afgekraak. Soos as jy nie saam met iemand wil slaap nie, dan is jy of 'n non of jy is 'n kloosterkoek of jy weet nie wat lekker is in die lewe nie. As jy nie saam met hulle wil rook nie is jy nou nie goed genoeg nie."* (FGO6-A, D-2). 'n Ander deelnemer het gesê: *"... deur groepsdruk soos as jy saam met jou vriende is wat rook en as hulle vir jou sê: 'Ag sissie' en sulke goed en dan eindig jy op om saam met hulle te rook."* (IOL-A, D-2, VOOF) en dieselfde deelnemer brei verder daaroor uit: *"...hulle sal jou begin spot soos... Die een outjie wou nie saam met hulle gedrink het nie en toe eindig hy op om die dronkste te wees en in die moeilikheid te kom, want hulle het hom begin afknou en hom gesê hy is 'n sissie en hy sal dit*

nie doen nie en as hy dit nie doen nie, is hy 'n moffie en sulke goed.” Dit is duidelik dat intimidasie en dreigemente in die portuurgroep as metodes van afknouery gebruik word.

Die afknouers maak dikwels van sosiale afknouery gebruik wanneer hulle teikens se selfbeeld en sosiale status binne die portuurgroep wil benadeel (Steinberg, Lowe Vandell & Bornstein, 2011:346). Dit sluit openbare vernedering in wat daarop gerig is om die teiken voor andere in die verleentheid te stel Beane (2009:178). Die volgende mededelings is voorbeelde hiervan:

“Juffrou, soos die kind sal net daar staan en dan sal hulle hom begin spot met ietsie omdat hy dit nie saam met hulle wil doen nie of hy sal rooi hare hê dan sal hulle hom vra op watse dwelms is jy dat jou hare so rooi word.” (IOL-A, D-2, VOOOF). Volgens Parsons (2005) is sosiale afknouery die mees algemene vorm van afknouery by meisies, veral binne hulle eie portuurgroep of vriendekring. Voorbeelde hiervan blyk uit die volgende mededelings: *“Juffrou, dis wanneer jy iemand emosioneel, soos wanneer ongemaklik laat voel oor homself...”* (FGO8-A, D-1) *“They make jokes of someone else.”* (IOL-E, D-11, IMF). *“ Yes, you just feel bad about yourself because people see you as a bad person.”* (FGO8-A, D-9); *“... it makes you feel like you are just nothing...”* (FGO8-A, D-10).

Soms kom rasgedrewe vorme van afknouery ook voor (vgl. par. 2.5.4.1.5). Een deelnemer het dit soos volg in haar tekening en die byskrif by die tekening uitgebeeld: *“I went to the shop and a white girl bullied me. She said my dress is so ugly.* (byskrif deur onderwyseres. (TGF2-E, D-7).

Olweus (2010:67) noem dat pro-aktiewe afknouery gewoonlik sonder enige klaarblyklike provokasie van, of bedreiging deur die teiken, kan plaasvind. Pro-aktiewe afknouery word deur die afknouer gebruik om 'n bepaalde doel te bereik (Cowie & Jennifer, 2008:4). Die volgende mededelings beklemtoon dat pro-aktiewe afknouery soms voorkom: *“Juffrou as mense jou seermaak, aspris...”* (FGO5-A, D-4); *“He did on purpose ma’am.”* (FGO4-E, D6). Een deelnemer het die volgende rede verskaf waarom die afknouer teikens sonder enige vorm van aanleiding afknou: *“Hy maak hulle seer want hy weet hulle hart gaan seer wees...”* (FGO3-A, D-8). Die onregverdige gebruik van mag volgens Rigby (2003:51) (vgl. par. 2.2.1) deur sterker persone of groepe, met die doel om die teiken se kwesbaarhede te identifiseer het ook uit die deelnemers se mededelings na vore getree. Een deelnemer het dit so beskryf: *“Ek dink op 'n tyd hou hulle (afknouers) jou soos van baie dop om te kyk wat is jou swakpunte en wat dit is... waar hulle kan druk waar dit seermaak soos byvoorbeeld mense se gewig of byvoorbeeld as jy nou byvoorbeeld nie 'n broer of iets het nie of iemand in die familie kry swaar dan sal hulle daarop druk tot jy breek.”* (FGO6-A, D-1). 'n Ander deelnemer was van oortuiging dat die afknouer van die magswanbalans gebruik maak om voordeel daaruit te trek en het dit soos volg gestel: *“And because the person thinks he can take advantage.”* (FGO4-E, D-2). Sullivan

(2011:39, 41) se afwaartse spiraal van afknouery (Figuur 3-3) dui ook aan dat die afknouers reeds vroeg in die nuwe skooljaar, kwesbare leerders identifiseer wat as potensiele teikens van afknouery kan dien.

Navorsers soos Pillay (2005:6-9) en Greeff (2004:21) het in Suid-Afrika verskille tussen leerders van uiteenlopende kulture met betrekking tot afknouery opgemerk. In die onderhawige navorsing het daar ook uiteenlopende mededelings na vore gekom wat met kultuurgroeperinge verband hou. Van die deelnemers het genoem dat afknouery oorwegend by wit leerders voorkom en die volgende mededelings dien as voorbeelde hiervan: *"All Whites, ma'am, Whites."* (FGO4-E, D-1); *"Yes, Whites. They bully more."* (FGO4-E, D-3); *"Jy kry dit nie baie onder die swart kinders nie want hulle sal eerder vir mekaar opstaan maar ons wit kinders sal 'opgang' teenoor mekaar en dan sal ons in groepe verdeel en mekaar afknou."* (FGO6-A, D-2). In teenstelling hiermee, was die skoolhoof van oortuiging dat afknouery meer onder swart leerders voorkom en hy het dit soos volg gestel: *"Veral onder jou swart leerders waar, waar, waar hulle hierdie geweld aanblaas en aanhits en aanhits, want hulle wil graag bloed sien."* (IOS). Die voorsitter van die Beheerliggaam het ook aangedui dat, afknouery meer onder bepaalde kultuurgroepe voorkom: *"Ek ondervind meer dit is bepaalde kultuurgroepe wat onder mekaar afknou."* (IOVB). Bogenoemde mededelings dui aan dat afknouery onder verskillende kultuurgroepe voorkom, maar dat dit nie slegs tot bepaalde kulturele groeperinge beperk is nie.

Beide seuns en meisies kan afknouers wees, maar in die meeste gevalle maak seuns en meisies van verskillende metodes van afknouery gebruik (De Wet & Jacobs, 2008:224; Walker, Ramsey & Gresham, 2004:239; Wentzel, 2008:86,87). Uit die mededelings van die deelnemers het dit ook geblyk asof daar 'n geslagspesifieke karakter aan die tipes van afknouery is wat deur seuns en meisies gebruik word. Die volgende mededelings dien as illustrasie van hierdie stelling: *"Ja. Sy pik op almal. Sy wil ons nie uitlos nie. Sy terg ons, sy laat ons huil amper elke dag, tannie."* (IOL-A, D-1, IMF) *"Dat twee seuns in ons ry, hulle het mekaar geslaan."* (IOL-A, D-5, IMF). Die voorsitter van die Beheerliggaam was ook van mening dat meisies meer geneig is om indirekte, verbale, nie-verbale en manipulerende afknouery toe te pas en het dit soos volg gestel: *"...ek vind dit is asof... meer meisiekinders wat dit (afknouery) veroorsaak, maar dis amper dit meer nogal in die vriendegroepe is wat dit gebeur..."* (IOVB). 'n Ander deelnemer het afknouery van meisies wat sy al ervaar het soos volg beskryf: *"It was just like they will call me names and they don't want to be with me like in breaks I would only sit with my friend, they wouldn't want to sit with us and stuff."* (IOL-E, D-1, VOOFF).

Afknougedrag kom by al die ontwikkelingsfases voor (Lawson, 1994:13,14). Een van die deelnemers was van mening dat afknouers al van kleinsaf begin om ander kinders af te knou en het die opinie soos volg verwoord: *"Want hulle (die afknouers) begin nou van kleins af... hulle begin nou skelms raak."* (IOL, D-1, LSOB). Die skoolhoof het egter genoem dat afknouery

onder al die skoolfasies voorkom: “... en dit is van klein af van laerskool af tot hoërskool.” Die mededelings ondersteun Lawson, (1994:13,14) se opinie en bevestig dat afknouery in al die ontwikkelingsfasies van die kind plaasvind.

Parsons (2005:11) noem dat die afknouer ’n leerder of ’n onderwyser kan wees en dat afknouers alleen, of saam in ’n groep kan optree. Volgens die deelnemers kan enige persoon ’n afknouer wees en die volgende mededelings dien as illustrasie: “*Ons kinders in ons klas en groot kinders in Graad 10, 9 en daai.*” (IOL-A, D-1, IMF); “*Dis net die grotes.*” (FGO6-A, D-4); “*Ja, dis die ouer kinders wat mekaar so afknou.*” (FGO6-A, D-1); “*Groot kinders wat kleintjies afknou.*” (IOL, D-1, LSOB). Een van die deelnemers het genoem dat leerders van ander skole ook leerders van ’n spesifieke skool na skoolure kan afknou. Die deelnemer het dit soos volg gestel: “*Bigger children ...from the other schools.*” (IOL-E, D-12, IMF).

Sommige deelnemers het op die volgende wyse aangetoon dat dit nie slegs kinders is wat afknou nie: “*Some of the children and some of the grownups.*” (IOL-E, D-13, IMF); “*Al twee en ouers.*” (IOL-A, D-4, IMF); “*Grootmense ook, onderwysers.*” (IOL-A, D-2, IMF); Die volgende leerders het genoem dat “*Kinders, grootmense, oumense... partykeer...*” (IOL-A, D-8, IMF) kan afknou en een het aangedui dat: “*Dit kan almal wees.*” (IOL, D-2, LSOB).

Afknouers kan ook as ’n groep optree soos die volgende deelnemers aangedui het: “*Meestal groepe, tannie.*” (FGO6-A, D-9); “*Dit is in groepe, maak nie saak hoe dit oorkom nie.*” (FGO6-A, D-9). Bogemelde mededelings ondersteun Parsons (2005:11) se bevinding dat afknouers kinders, sowel as volwassenes kan wees.

Die bevindinge van die oorsake van afknouery sal in die volgende afdeling beskryf word.

5.4.3 Bespreking met betrekking tot die oorsake van afknouery

Die bevindinge (vgl. par. 5.3.2.1.1) dui aan dat verskeie faktore met die oorsake van afknouery verband hou.

5.4.3.1 Faktore wat met die afknouer verband hou

Daar is bevind dat die volgende faktore met die afknouer verband hou:

Die persoonlikheid van die afknouer, ouers se verkeerde opvoedingstyl, woede en ongelukkigheid by die afknouer omdat hy moontlik self afgeknou word, die afknouer se behoefte om in beheer en gewild te wees, of om vrees in te boesem, die afknouer se verplasing van sy eie emosionele pyn op die teiken, die moontlike dwelmmisbruik van die afknouer. Daar bestaan ook die wanpersepsie by die afknouer dat dit sy goeie reg is om ander kinders af te knou en om beheer oor teikens uit te oefen.

Die persoonlikheid van die afknouer

Volgens Lawson, (1994:19, 20) is afknouers selfgeldende individue wat ander leerders afknou om te kry wat hulle wil hê. In hierdie opsig het een van die deelnemers dit soos volg gestel: *“Want miskien kry hy nie sy sin as hy dit nie doen nie.”* (LOSB, D-2).

Volgens Colorosa (2004:19) is afknouers net oor hulle eie behoeftes en wense besorg. Die volgende deelnemer beskryf hierdie egoïstiese persoonlikheidskenmerk van die afknouer soos volg: *“Hulle gee nie vir mekaar om nie, hulle dink net aan hulleself, hulle gee niks vir ander om nie.”* (IOL-A, D-3, IMF).

Afknouers is verwaand. Olweus (1987:109) redeneer dat afknouers ’n gebrek aan empatie teenoor hul teikens toon en dat hulle dikwels ’n narsistiese en verwaande beeld van hulleself het. Die deelnemers beskryf die afknouer se narsistiese en verwaande selfoortuigings soos volg: *“To show that he is like the big shot at the school.”* (FGO7-E, D-2); *“Hulle dink hy is bravo.”* (IOL-A, D-4, IMF); *“Want ek dink hy probeer soos ook... hy probeer daai ‘shine’ vang, hy wil ook dié ou in die skool wees of dié meisie in die skool wees wat dink hy kan almal regeer en beheer en al daai goed.”* (IOL-A, D-3, SF).

Die volgende deelnemer het soos volg probeer verklaar waarom die afknouer so optree en wat die moontlike oorsaak van afknouery kan wees: *“... but then sometimes you just want to be cool, so you go on and curse people so that just people would think that you are cool, because whenever something happens like I am attacking her everyone is going to look at me and so I am the cool guy, right? You feel you are cool because you are just bossing someone around.”* (FGO8-E, D-7). Hierdie verklaring hou weer met die afknouer se negatiewe selfbeeld en sy soeke na aanvaarding by die portuurgroep verband.

Ouers se verkeerde opvoedingstyl

Olweus (2006:35) beweer dat ’n verdere moontlike oorsaak vir afknouers se gedrag in hulle disharmoniese huislike omstandighede gevind kan word wat aanleiding tot ’n vyandige ingesteldheid teenoor andere kan gee (vgl. par. 2.8.4.1.2).

Afknouery kan ook deur die verandering en die verval van morele waardes by die huis, waar daar geen respek vir volwassenes, maats of die kind self is nie, en selfs dwelms misbruik word, veroorsaak word (Lessing & De Witt, 2011:411). Daar bestaan ook die moontlikheid dat afknouery die gevolg van aangeleerde gedrag kan wees (vgl. par. 2.8.4.1.3). Die volgende mededeling van ’n deelnemer bevestig die laasgenoemde navorsers se bevindinge. *“Ek dink daar is miskien ... dat sy ouers dalk heeltyd met mekaar baklei of dat sy pa doen iets sleg en*

dan doen hy dit agterna of sy ma, of anders baklei sy ouers saam dan doen hy dit ook met die kinders." (IOL-A, D-2, SF).

Voorts kan 'n ontoereikende opvoedingstyl van die ouers, veral in die geval van verwenning, of ouerlike onbetrokkenheid tot afknouery aanleiding gee. Kinders wat in ouerhuise opgroei waar 'n onbetrokke ouerskapstyl (onsensitief en afsydig) (vgl. par. 2.8.4.1.2) van toepassing is, kan geneig wees om afknouers of teikens van afknouery te word (Berns, 2010:143). Een deelnemer het dit soos volg gestel: *"Ma'am, sometimes at home they are spoiled and like when they are naughty their parents do nothing, and then they come at school and they hit someone else, and if the teachers tell their parents, their parents don't do nothing and they keep on doing that."* (FGO4-E, D-1). *"Want hulle kry nie baie aandag by hulle huise nie of hulle ma's gee te veel geld vir hulle of koop alles vir hulle wat hulle wil hê... Hy't miskien lekker baie geld gehad..."* (IOL-A, D-1, SF).

Die swak emosionele binding met hulle ouers veroorsaak dat afknouers dikwels emosionele, kognitiewe en sosiale probleme ervaar, impulsief optree en 'n swak selfbeeld vertoon (Berns, 2010:143). Die volgende mededeling sluit hierby aan: *"Ma'am I think, children who are bullies, I think get enough love at home, so, I don't see why they should be bullies, because people who bully is people who seek love and attention outside."* (FGO8-E, D-10).

Die afknouer word moontlik self afgeknou en is kwaad en ongelukkig

Ofskoon die afknouer straatwys is, ervaar hulle moontlik self probleme tuis (Beane, 2009:188,189). Die huislike omstandighede en die soort blootstelling wat 'n kind in die ouerhuis kry, kan tot afknouery aanleiding gee (vgl. paragrawe 2.8.4.1.2; 2.8.4.1.3). Die volgende mededelings van die deelnemers illustreer die moontlikheid van ontoereikende huislike omstandighede en negatiewe lewenservarings: *"Dis soos hulle grootword."* (FGO5-E, D-4); *"I think it is because they are not happy with their life, they are very insecure, hmmm... they don't think straight, they are not happy. They are not happy with the life they are living, and they think it's much better if they ruin someone else's life because they think their life isn't nice."* (FGO4-E, D-3); *"Sometimes you do get it from home..."* (FGO8-E, D-7); *"Miskien kom hy uit 'n gebroke gesin soos daar is baie hartseer in sy gesin en sy selfbeeld is laag en dat hy ander afbreek om beter te voel oor sy situasie."* (FGO8-A, D-8).

Wanneer kinders aan hoë vlakke van geweld en mishandeling deur aggressiewe ouers blootgestel word, kan hulle geneig wees om self ook aggressief op te tree. Ouers wat self aan viktimisasie blootgestel was, toon dikwels aggressiewe gedrag teenoor hulle kinders (Van Vuuren, 2004:366). Die deelnemers opper die moontlikheid dat die afknouer tuis afgeknou word, soos volg: *"...omdat hy afgeknou word of by die huis dalk geslaan word, of gemolesteer*

word of al daai dinge." (IOL-A, D-3, VOOF); *"Some people have been bullied, and when they grow up they take it from their childhood, ma'am."* (FGO4-E, D-3); *"Tannie ek dink dalk was hy ook geboelie eens op 'n tyd."* (FGO8-A, D-5); *"Hy is kwaad, want hy wil net die kleintjies seermaak, want hulle is so klein."* (FGO1-A, D-2); *"Want hy haal sy gevoelens op die ander mense uit en as hy kwaad is haal hy dit nie op homself uit nie, hy haal dit op die ander mense uit."* (FGO1-A, D-4). *"... ek weet nie of dit dalk van die 'Struggle' se kant af kom nie of van die voorbeeld wat daar gestel is van dit is hoe goed gedoen moet word nie, maar ek weet nie dit, dit... ek kan nie dink dat so iets nie van die huis af kom nie omdat dit alles te make het met die tipe opvoeding wat jy kry."* (IOS). Sommige deelnemers was die mening toegedaan dat afknouers jaloers op die teiken is omdat hulle self ongelukkige kinders is: *"tannie, ek dink hulle is jaloers, tannie."* (IOL-A, D-1, IMF); *"Want hy is 'jealous' omdat hy (die teiken) beterder as hy is nè, en hy voel baie gelukkig, nè, en hy voel altyd net sleg en dan wil hy hom altyd net seermaak dat hy gelukkig kan voel."* (FGO1-A, D-3); *"Hy maak die kinders seer want hy is jaloers op hulle."* (FGO3-A, D-7). Hierdie mededelings stem met die bewering van Van Vuuren (2004:366) ooreen dat kinders wat deur ouers mishandel word, ook afknouers kan word.

Die afknouer se behoefte om in beheer en gewild te wees en om vrees in te boesem

Die afknouer het 'n behoefte daaraan om in beheer en gewild te wees en om vrees by die ander persone te laat ontstaan (Colorosa, 2004:19). Die volgende mededelings werp meer lig hierop: *"Hy wil seker hê die ander moet sien hoe sterk is hy en hy slaan baie seerder as die ander kinders."* (IOL-A, D-1, IMF). *"Hulle... Hmm... hulle dink hulle is die baas van almal en alles. Want hulle dink hulle kan mense 'boss' soos hulle wil."* (IOL-A, D-2, GSF); *"Ek dink sy dink sy is die baas – dis al."* (FGO2-A, D-5). *"Ek dink ... die persoon wat hulle afknou, soos hulle voel lekker en hulle voel 'in charge' en ek weet nie, dis al wat ek dink."* (FGO6-A, D-1); *"By making us feel weak and look weak, they feel powerful."* (IOL-E, D-1, SF).

Daar bestaan 'n wanpersepsie by die afknouer dat dit sy goeie reg is om ander kinders af te knou

Volgens Rigby (1997:80) kom die verskynsel *"Might is right"* (Mag is reg) wat dikwels as regverdiging vir die afknouer se dade dien, voor. Hierdie wanpersepsie dien dikwels as verskoning vir die afknouer se wandade want dit impliseer dat dit aanvaarbaar vir die afknouer is om mag oor andere uit te oefen en om deur andere oorheers te word, 'n skande is.

In aansluiting met bogenoemde wanpersepsie is afknouers verkeerdelik van oortuiging dat hulle dade geregverdig is (Parsons, 2005:8). Die volgende mededelings sluit by hierdie wanpersepsie aan: *"Ma'am, I have seen people who are black... bullies... basically their background, maybe they thought that if they were bullied, say by their mothers, they have the*

right to bully others." (FGO8-E, D-9); *"Hy dink hy is die hmmm... een wat... mag doen wat hy wil."* (FGO2-A, D-2); *"Dink hulle (die afknouers) kan doen wat hulle wil en alles."* (IOL-A, D-4, IMF).

Die afknouers verplaas hulle emosionele pyn op die teiken

Wanneer 'n persoon kwaad gemaak is, kan dit gebeur dat hy aggressief reageer en sy emosionele pyn op ander verplaas deur sy woede op die teiken uit te haal deur hom af te knou (Underwood, Galen, & Paquette, 2001: 253). Die volgende deelnemers beskryf hulle ervaring oor die verplasing van emosionele pyn soos volg: *"Want hy het seker al so seer gekry en dan wil hy net sy seer uit sy hart uitkry om jou seer te maak."* (FGO3-A, D-3); *"Want hy sien daardie persoon is gelukkig en hy nie, dan wil hy hom ongelukkig maak."* (FGO3-A, D-1); *"Omdat, as daar 'n kleiner persoon is as hy, en dan kom hy na hierdie klein persoon toe en sê vir hom: 'O, jy het mos my maatjie weggevat,' en dan sê hulle ja: 'As jy... as jy gelukkig is hoekom kan ek nie gelukkig wees om jou seer te maak nie.'"* (FGO3-A, D-2); *"Hulle kry baie lekker daaruit want hulle weet dat ander mense ook pyn voel, dat hy nie die enigste een is wat seerkry nie."* (FGO6-A, D-2).

Die moontlikheid van dwelmmisbruik

Verder kan die moontlike misbruik van dwelms deur die afknouer ook aan afknouery gekoppel word. Disfunksionele gesinne, alkohol- en dwelmmisbruik, mishandeling en afwesige ouers is volgens (Lessing & De Witt, 2011:411) oorsake van gedragsprobleme. Een van die deelnemers het gevoel dat dwelmmisbruik afknouery veroorsaak en het dit so gestel: *"Some of them smoke dagga and drugs."* (FGO4-E, D-4).

5.4.3.2 Faktore wat met die teiken verband hou

Daar is bevind dat die klein postuur van die teiken, die feit dat daar 'n magswanbalans tussen die afknouer en die teiken bestaan, waar die teiken gewoonlik jonger, kleiner en liggaamlik swakker as die afknouer is en prestasies wat teikens behaal waarop die afknouer jaloers is, ook as moontlike oorsake van afknouery kan dien.

Magswanbalans en kwesbaarheid van die teiken

Redes waarom die afknouer 'n spesifieke persoon afknou, word in die algemeen aan die kenmerke van die passiewe teiken (Olweus, 2006:32) gekoppel. In die geval van seuns, is die teikens dikwels fisiek kleiner as hulle klasmaats (Olweus, 2006:32). Een van die deelnemers beskryf die magswanbalans tussen die afknouer en die teiken soos volg: *"En hy hou daarvan*

om klein kinders seer te maak omdat hy, hy haal sy frustrasie op ander mense uit." (FG3-A, D-5).

Sullivan *et al.* (2005:17,18) identifiseer die volgende faktore wat tot die teiken se kwesbaarheid bydra: enige persoon wat nie die ondersteuning van 'n groep het nie, kan 'n teiken van afknouery wees. Die teiken trek die negatiewe aandag van die groep en word daarom afgeknou. Hulle word verder deur die groep verwerp en van die groep afgesonder (Crick, Grotpeter & Bigbee, 2002:1139). Die deelnemers se mededelings illustreer bogenoemde soos volg: *"You can't really say like why, like some people will always go and pick on a smaller person and if like they are standing in a fence group and they see a guy standing alone, obviously the guy who was standing alone wouldn't say anything back."* (FGO7-A, D- 9); *"Ek dink dat die persoon wat afgeknou word, is dalk 'n maklike teiken vir die afknouer."* (IOL-A, D-3, VOOOF). Dit blyk dus dat teikens wat eensaam is, min of geen vriende het nie en sosiaal afgesonder van die portuurgroep is, dit moeilik vind om hulle te laat geld en teen afknouery te verset.

Leerdere wat om die een of ander rede *"anders"* as die res is, kan as gevolg van hulle andersheid deur die portuurgroep verwerp word (Sullivan *et al.*, 2005:17,18). Die deelnemers beskryf die andersheid van die teikens soos volg: *"... dies wat skraal is en nie baie vriende het nie, die "loners."* (FGO5-A, D-6) *"In sommige gevalle kan jy dit in sy houding sien. Hmmm... Dis mense wat uitstaan."* (FGO5-A, D-3); *"Dit is kinders wat nie... sê nou maar hulle wil nie iemand anders slegsê nie. Dan sê die kinders hulle is 'n "loser" en hulle sê hulle is uit en wil niks met hulle te doen hê nie en dan sê hulle, hulle sleg."* (FGO5-A, D-6); *"Tannie daar is mos altyd groepe. Jy het jou vriendekring en die mense wat gewoonlik nie in jou vriendekring is nie, hulle is die "odd ones out" hulle is die mense wat geboelie word."* (FGO5-A, D-5). Hierdie mededelings bevestig dat afknouers gewoonlik teikens kies wat min sosiale ondersteuning het en dat teikens sekere kwesbaarhede projekteer wat afknouers tot hul voordeel misbruik (Davis & Davis, 2007:10).

Jaloesie op prestasies wat teikens behaal

Jaloesie op teikens se prestasies en spesifiek skoolprestasies, kan ook as oorsake van afknouery dien (Parsons, 2006:11). Een deelnemer het dit soos volg gestel: *"Juffrou die wat erg is oor hulle leerwerk..."* (FGO5-A, D-6). Wanneer die afknouer gewild, aantreklik en invloedryk is, kan iemand wat dieselfde kwaliteite vertoon ook uit vrees vir moontlike kompetisie geteiken word. 'n Ander deelnemer het dit soos volg gestel: *"Dit is omdat party kinders is goed op die sportvelde en ander is weer goed in die klasse en ander is ryker as die ander kinders. Die ryk kinders sal die arm kinders afknou."* (FGO7-A, D-6). Die opmerking van 'n volgende deelnemer dui egter aan dat die afknouer nie noodwendig die presteerders uitsonder nie: *"Dit kan almal*

wees. *Dies wat erg is oor hulle leerwerk, dies wat nie erg is daaroor nie. Dis mens se persoonlikheid, dink ek.*” (FGO5-A, D-2).

5.4.3.3 Faktore wat met die aanskouers verband hou

5.4.3.3.1 Aanskouers se teenwoordigheid as 'n oorsaak van afknouery

Afknouery vind gewoonlik nie in isolasie plaas nie

Dit is bevind dat afknouery gewoonlik nie in isolasie plaasvind nie (vgl. par. 2.8.1) en dat afknouers gewoonlik slegs alleen is wanneer hy iemand op 'n anonieme wyse deur middel van 'n selfoon afknou. Die teenwoordigheid van aanskouers voed die afknouer se behoefte aan aandag, mag, beheer en respek en dit gee ook die geleentheid aan die afknouer om, indien nodig, die blaam van die afknouery na die aanskouers te verplaas en om vrees by die teiken en aanskouers in te boesem.

Afknouery word deur die gesin, portuurgroep, skool en die gemeenskap beïnvloed en is daarom nie 'n geïsoleerde aggressiewe daad nie (Swearer *et al.*, 2009:5).

Die deelnemers het soos volg gemeld dat die afknouer gewoonlik nie iemand op sy eie sal afknou nie, omdat hulle bang is: *“Want hy is bang. Sy ouers weet dat hy is 'n boelie maar wil hom help maar hy wil nie.* (GSF-A, D-2); *“Hy sal dit nie alleen doen nie want as hy dit alleen doen dan gaan mense hom sien en as mense hom sien dan, dan, dan gaan hulle hom gaan aankla want hy gaan die enigste enetjie wees wat dit gedoen het.”* en *“Omdat hy 'n hele span kort om dit saam met hom te kan doen want hy kan dit nie alleen doen as hy nie mense saam het hom het nie.”* (IOL-A, D-14, IMF). Die deelnemers se mededelings hou met Swearer *et al.* (2009:5) se opinies verband dat afknouery gewoonlik nie in isolasie plaasvind nie.

Verder was een deelnemer van mening dat afknouers die teiken slegs alleen sal afknou, wanneer hulle anoniem hulle selfone daarvoor gebruik: *“Want dan's daar niemand naby hulle nie, hulle kan nie raas kry en goed nie.”* (IOL-A, D-14, IMF). Hierdie mededeling sluit aan by die bevindinge van Shariff en Gouin (2006:34) dat die afknouer iemand op 'n anonieme wyse deur middel van 'n selfoon sal afknou.

Die volgende mededeling van 'n onderwyser beklemtoon dat die afknouer soms op 'n slinkse manier iemand sal afknou: *“'n Boelie kruip weg, 'n boelie is nie iemand wat openlik boelie nie, hy boelie sodra jy nie kyk nie en hmm...”* (IOO, D-4).

Die teenwoordigheid van aanskouers voed die afknouer se behoefte aan aandag, mag, beheer en respek

Die afknouer toon 'n sterk behoefte aan mag en dominansie, want hulle hou daarvan om in beheer te wees en het dus nodig om iemand anders te onderdruk (Olweus, 2006:35).

Volgens die deelnemers maak afknouer staat op die aanskouers se teenwoordigheid en ondersteuning om sy behoefte aan aandag, mag, beheer en respek te voed. Die volgende mededelings dien as voorbeelde hiervan: *“Want hulle (die afknouers) probeer die rol speel en goed.”* (IOL-A, D-8, IMF); *“Hy dink net hy is snaaks en hy dink net hy is ‘cool’.”* (IOL-A, D-3, IMF); *“Soos as daar 'n bakleiery is by die skool is daar altyd 'n bondel.”* (FGO6-A, D-2); *“Hulle moedig aan.”* (FGO6-A, D-5); *“... dit asof hulle 'n absolute kring om daardie mense maak en die geweld aanblaas.”* (IOS); *“Want hy dink hy's ‘cool.’ Hy dink dis lekker om af te knou. Hulle ‘like’ dit as die kinders kyk.”* (IOL-A, D-7, IMF).

Afknouers het almal 'n behoefte aan aandag (Colorosa, 2004:19). Die deelnemers vermeld hierdie behoefte soos volg in hulle mededelings: *“Kinders soek aandag en dan knou hulle af of hulle wil oorheersend wees teenoor ander kinders of hulle wil dominant wees en dan boelie hulle.”* (IOO, D-4); *“Laat hulle kan aandag kry...”* (IOL-A, D-4, IMF). *“Want dan kan hy vir die mense wys hoe sterk hy is en hoe populêr hy is deur aandag te soek.”* (FGO7-A, D-1). Die afknouer se versugting na mag word deur die volgende mededelings geïllustreer: *“So that they feel powerful.”* (IOL-E, D-1); *“Ma'am I think he gets something out of it, because, you know this is my theory, bullies wouldn't continue bully if they didn't get something out of it. They do this because these people, the people that stand by, watching and cheering him on they are like his fans. They are not exactly his friends but they are his followers. So if he has all these followers and people who love him he gets more fond of himself. So that is what he gets out of it. The bully feels he is in power and he is doing the right thing.”* (FGO8- E, D-9).

Sullivan et al. (2005:5) beklemtoon dat die afknouer beheer oor ander persone wil hê, daarom moet hy bewys dat hy sterker as hulle is, deur af te knou. Die deelnemers stel hierdie behoefte aan beheer soos volg: *“Want hy dink hy is die ‘coolste’ en hy wil net wys hy is die sterkste.”* (IOL-A, D-2); *“Hy wil seker hê die ander moet sien hoe sterk is hy en hy slaan baie seerder as die ander kinders.”* (IOL-A, D-1, IMF).

Die aandag wat die afknouer van die aanskouers kry, skep 'n gewaande gevoel dat hy gerespekteer word. Een van die deelnemers het dit soos volg gestel: *“Respek. Ek dink hy sien dalk hy kry respek en dan outoriteit.”* (IOL-A, D-3, VOOO). Dié deelnemer bevestig Colorosa (2004:19) se bewering dat die afknouer daarvan hou om ander kinders te oorheers.

Verplasing van die blaam van afknouery na die aanskouers

Die teenwoordigheid van die aanskouers skep 'n verdere geleentheid aan die afknouer om, indien nodig, die blaam van die afknouery na die aanskouers te verplaas. Afknouers ontken dikwels dat hulle iemand afgeknou het en blameer ander persone vir hulle daade (Davis en Davis, 2007:10).

Een deelnemer het dit soos volg gestel: *“Ek dink so... Lat hulle... lat die... lat hulle kan sê... hulle het baklei dan sê hulle vir die juffrouens of hulle ouers en goete... hulle (almal teenwoordig) het baklei en dat die ander kind wat nie eers baklei het nie moet raas kry.”* (IOL-A, D-4, IMF); *“Ons het 'n geval gehad in hierdie week waar een kind aanmekaar 'n hele paar kinders boelie en die skuld op almal om hom pak.”* (IOL, D-4). Die mededeling van die deelnemer sluit aan by die bevinding van Davis en Davis (2007:10) dat die afknouer dikwels nie verantwoordelikheid vir sy daade wil aanvaar nie en vervolgens die skuld op ander leerders pak.

Die afknouer wil vrees by die aanskouers laat ontstaan

Die afknouer hoop dat almal hom sal bewonder as hy vrees by die teiken inboesem en het dus nodig om iemand anders bang te maak (Handwerk 2005:36). Die volgende mededelings ondersteun laasgenoemde stelling: *“Hy maak hulle seer laat die mense kan sien en dink dat hy die sterkste is.”* (FGO3-A, D-6); *Ek dink hy probeer miskien wys dat hy die sterkste in die klas nog steeds is.”* (LOSB, D-2); *“Hy dink dis lekker om af te knou.”* (IOL-A, D-7, IMF); *“Want ek dink hy probeer soos ook... hy probeer daai ‘shine’ vang, hy wil ook dié ou in die skool wees of dié meisie in die skool wees wat dink hy kan almal regeer en beheer en al daai goed.”* (IOL-A, D-3, SF); *“Hy dink net hy is snaaks en hy dink net hy is ‘cool’. Sodat hulle bang raak vir hom.”* (IOL-A, D-3, IMF); *“Hy is gewoonlik die outjie wat dink hy is die nekkie van die plekkie, juffrou. Ek dink na matriek raak hulle ook so, juffrou.”* (IOL-A, D-2, VOOF). Die afknouer wil hê dat die aanskouers se teenwoordigheid verdere vrees by die teiken sal inboesem, want dit laat die afknouer magtig voel. Deelnemers het dit soos volg gestel: *“Wel, ek dink, omdat hy dink hy's, hy's sterker as almal en hy, en hy kan beter goeters doen as wat die ander kan doen.”* (IOL-A, D-14, IMF); *“... en lat hulle kan sien hy is die wenner en alles.”* (IOL-A, D-4, IMF); *“Hy dink net hy is snaaks en hy dink net hy is ‘cool.’ Sodat hulle bang raak vir hom.”* (IOL-A, D-3, IMF).

5.4.3.3.2 Die gedrag van die aanskouers

Die volgende bevinding wat betrekking op die gedrag van die aanskouers het, is gemaak: sommige aanskouers is nuuskierig om die afknouvooral te aanskou, andere ervaar opwinding en party verlekker hulle in die teiken se seerkry. Sommige aanskouers kan nie tussen reg en verkeerd onderskei nie en andere ondersteun die afknouer omdat hulle aanvaarding van die

afknouer en sy volgelinge seek. Die huiwering van aanskouers om teikens te help kan aan vrees en selfsug toegeskryf word.

Die aanskouers is nuuskierig

Een van die gedragskenmerke van aanskouers is nuuskierigheid (Nel, *et al.*, 2012:14). Sommige van die deelnemers was ook van mening dat aanskouers nuuskierig is en daarom na die afknouery kyk. Hulle het dit soos volg gestel: *"Maybe, I think they want to see what is going on."* (FGO8-E, D-6); *"I think it is about gossip, you know. If you hear somebody whispering something everyone wants to know what it is about. Everyone is curious about it. I think that is why, so you go and you stand around as a bunch to see who is going to win and you start cheering and it is going all exited and it shouldn't, you know? But then it seems they just do that."* (FGO8-E, D-9).

Die aanskouers ervaar opwinding en sommige verlekker hulle in die teiken se seerkry

Owens, Shute, en Slee (2000:78) is van mening dat aanskouers afknouery opwindend vind en verveeldheid teëwerk. Die volgende mededelings illustreer hierdie opinie: *"I don't know. I can never understand that, it just happens. When people start fighting the crowd just goes there, cheering them on and then the fight goes on."* (FG8O-E, D-10); *"Want dit is vir hulle (aanskouers) lekker."* (FGO6-A, D-1); *"Want hulle geniet dit om te kyk hoe iemand seerkry."* (FGO6-A, D-4); *"Hulle sal aanhits en sê gaan nog aan want die persoon kry seer."* (FGO6-A, D-7).

Onsekerheid oor wat reg en verkeerd is

Sommige aanskouers voel onseker en daarom is hulle huiwerig om die teiken te help (Colorosa, 2004:67). Een van die onderwysers was van oordeel dat sommige aanskouers nie tussen reg en verkeerd kan onderskei nie en het dit so gestel: *"Die kinders in hierdie stadium (adolessente) van hulle lewe is nie heeltemal seker is dit reg of verkeerd nie ..."* (IOO-D-3).

Die aanskouers wil deur die portuurgroep aanvaar word

Afknouery is sosiaal van aard en word as 'n groepverskynsel beskou (Salmivalli *et al.*, 1996:11). Die portuurgroep se aanvaarding is vir die individu baie belangrik. Leerders sal dikwels hul eie waardes laat vaar sodat hulle nie deur die portuurgroep verwerp of uitgesluit word nie (Hibbert, 2007:30). Die voorsitter van die Beheerliggaam stel sy beskouing oor die behoefte aan portuurgroep aanvaarding soos volg: *"Ek dink die omstanders is meer geneig om die afknouer se part te vat as die persoon wat afgeknou word, omdat ek weet nie, miskien skep dit 'n persepsie dat dit 'n persoon meer status gee as hy hom vereenselwig met die afknouer"* (IOVB).

Die volgende mededeling van een van die onderwysers stem met dié van die voorsitter van die Beheerliggaam saam: *“Jy weet, dalk soek hulle ook maar ’n bietjie aanklank of aansien, erkenning, maar in daai geval soek hulle daai erkenning op die verkeerde plek, op ’n negatiewe manier, heeltemal by die verkeerde persone in daai geval by die verkeerde plek.”* (IOO-D-2). Die volgende deelnemers was ook almal van mening dat die aanskouers die afknouer sal ondersteun omdat hulle aanvaar wil word en het dit soos volg gestel: *“Want ek dink dit is soort van hmmm ... hulle wil in die in-groep wees en dit is gewoonlik die ‘main man’ soos hulle sê is daar en dan is dit sy ondersteuners om hom te ondersteun en teen enige iemand te staan wat die afknouery probeer stop ... Die groep is gewoonlik daar om die afknouer te ondersteun.”* (IOL-A, D-3, VOOF); *“Because ma’am some of them they were cheering and laughing – some of them are bullies, ma’am.”* (IOL-E, D-12). Die volgende deelnemer skets die kompleksiteit van die afknoufenomeen: *“What I think ma’am, there can’t be a lot of bullies because even if you are a bully and you come to school or something and there is another bully, what they normally do is to become friends, then they are both bullies, but then you don’t find a group there and they are bullies and a group there and they are bullies because the next thing is going to be like now you pick, there is no sense in it because now you’re picked and be bullied by this group and tomorrow by that group ... ”* (FGO8-E, D-9).

Die huiwering van aanskouers om teikens te help kan aan vrees en selfsug toegeskryf word.

Die aanskouers voel dikwels dat afknouery verkeerd is, maar ofskoon hulle teenkanting ervaar, het hulle soms ’n negatiewe ingesteldheid teenoor sekere van die teikens (Salmivalli, 2010:117). Een onderwyser het dit soos volg gestel: *“Selfs somtyds dink ek dat al stem hulle nie saam nie, met die situasie, met die boelie nie, dan sal hulle eerder saam met die boelie staan.”* (IOO-D-2). By sekere aanskouers ontbreek die nodige sosiale en emosionele vaardighede om die afknouery korrek te kan hanteer en daarom verkies hulle om nie in te gryp nie (Coloroso, 2004:67-69). Die rede waarom aanskouers nie maklik ingryp om die teiken te help nie, is omdat hulle bang is. Die volgende mededelings dien as ’n bewys hiervan: *“Hulle is bang.”* (FGO5-A, D-2); *“Hulle dink hulle is die volgende teiken.”* (FGO5-A, D-5); *“Ek dink dit is omdat hulle die ‘victim’ is van die afknouer, so dan is hulle bang.”* (FGO8-A, D-2); *“Hulle wil nie betrokke raak nie, want ek dink baie van hulle wil ook nie ’n teiken raak nie. Hulle is bang hulle word self dan geteiken ... ”* Oor hulle bang is. (IOO-D-2).

Een van die deelnemers beskou die huiwering van die aanskouers om die teiken te help as selfsugtigheid omdat hulle bang is: *“Hulle is bang hulle kry self seer, by bakleiery ook, by ’n skietery of enigiets. Hulle is te bang hulle kry self seer. Dis selfsugtigheid.”* (FGO7-A, D-4).

5.4.3.3.3 Die nie-aanmelding van afknouery

Daar is bevind dat die volgende faktore met die nie-aanmelding van afknouery verband hou: aanskouers is huiwerig om afknouery aan te meld, omdat hulle onseker oor die onderwyser se reaksie voel, nie uit vrees vir moontlike vergelding betrokke wil raak nie omdat die afknouer hulle tot geheimhouding gedwing het, hulle bang is om as verklikkers bekend te staan en moontlik self teikens van afknouery kan word.

Onsekerheid oor die onderwyser se reaksie

Daar word van die opvoeders verwag om 'n leerderveilige omgewing te skep (Louw, *et al.*, 1999:363; Oosthuizen & de Waal, 2008:5; Wentzel, 2008:31). Een onderwyser het genoem dat leerders moontlik nie seker is oor hoe die onderwyser gaan reageer wanneer afknouery aangemeld word nie en het dit soos volg gestel: *“Want hulle weet nie wat die reaksie gaan wees nie. Hulle weet nie wat om van jou of van die hoof of wie ook al daarmee te doen gaan kry, te verwag nie.”* (IOO-D-1). Tydens die onderhoud was dit duidelik dat dit die erns van die onderwysers is om 'n leerder veilige omgewing te skep en dat die leerders nie bang hoef te wees om afknouery aan te meld nie.

Vrees vir moontlike vergelding omdat die afknouer hulle tot geheimhouding gedwing het.

Die aanskouers het dikwels 'n gevestigde *‘kode van stilswye’* en wil nie as verklikkers bekend staan nie (Coloroso, 2004:67-69). Die leerders sal dikwels nie die afknouer gaan verkla nie. 'n Onderwyser het dit soos volg gestel: *“Want, die kind sê nie, daar word ook gesê vir die kleintjies dit is 'n geheim tussen hulle en die groter kinders”* (IOO-D-4).

Hulle is bang om as verklikkers bekend te staan en moontlik self teikens van afknouery te word.

Die teiken vrees dikwels dat afknouery in intensiteit sal toeneem indien hy die voorval aanmeld omdat dit impliseer dat hy stories aandra (Trim, 2010). Van die deelnemers het soos volg hieroor gerapporteer: *“Hulle is bang hulle kry self seer, by bakleiery ook, by 'n skietery of enigiets. Hulle is te bang hulle kry self seer* (FGO7-A, D-4); *“Hulle dink hulle is die volgende teiken.”* (FGO5-A, D-5); *“Hulle gaan soos half die “splitgatte” wees en dan gaan die mense hulle begin boelie.”* (FGO5-A, D-7).

Coloroso (2004:67-69) noem dat leerders ook huiwerig is om in te gryp wanneer die afknouer 'n vriend(in) van die aanskouer is, selfs al tree die afknouer onregverdig en onregmatig op. Een van die deelnemers het dit soos volg gestel: *“Dit gebeur eintlik baie. Dit is 'n aansteeklike ding, want jy steek die ander een op met jou betrokkenheid. Hulle voel hulle is dislojaal teenoor hulle*

vriende. Dit gaan daaroor dat; ek wil nie my vertrouensverhouding met my vriend of vriendin verbreek nie en as ek dit sou gaan rapporteer ... is dit 'n kwessie van vertrouensverhouding."

5.4.3.3.4 Sistemiese oorsake van afknouery

Die volgende sistemiese faktore wat oorsaaklik tot afknouery kan wees, is deur die deelnemers geïdentifiseer:

Departementele faktore

Die faktore wat die uitvoering van die skoolbeleid oor afknouery negatief beïnvloed behels volgens sommige van die deelnemers die volgende: die departementele beleidsstelsel, dissiplinêre stelsel en die menseregte stelsel wat veroorsaak dat die afknouer bevoordeel en die teiken benadeel word en die effektiewe toepassing van dissipline deur onderwysers beperk word. Klasoorbesetting maak dit ook moeilik om afknougedrag effektief in die klaskamer te bestuur.

Beleidsstelsel

Die volgende struikelblokke beïnvloed die uitvoering van die skoolbeleid ten opsigte van die hantering en voorkoming van afknouery in skole negatief. Die departementele beleidsstelsel, die dissiplinêre stelsel en die beperking van dissipline uitvoering deur onderwysers.

Die teikens word ondanks hulle fundamentele mense- en demokratiese reg om in 'n veilige skoolomgewing onderrig te word, (Handves van Menseregte) aan herhaalde voorvalle van afknouery blootgestel word (OECD, 2012). Die beleidsstelsel, dissiplinêre stelsel en menseregte wetgewing veroorsaak volgens die skoolhoof dat die afknouer bevoordeel en die teiken benadeel word. Die skoolhoof het dit soos volg gestel: *"Ek dink die hele beleidsstelsel, dissiplinêre stelsel, die hele menseregte storie in die land maak dat, dat die afknouer, die boelie, die skelm, die rower, meer staatmaak op sy regte as wat die slagoffer het."* (IOS); Die voorsitter van die Beheerliggaam het die probleem met dissipline toepassing soos volg gestel: *"Ek dink juis die feit dat daar werklik geen dissipline toegepas kan word nie, behalwe om met kinders te praat miskien met ouers te praat hmmm ... maar selfs skorsing ook hmmm ... as jy dit werklik vat: leer 'n kind iets uit skorsing uit, is dit dalk vir hom 'n vakansie? ... Ek weet nie. Die regering as sulks het so baie mag van die skole, die onderwyser af weggevat om ... dissipline ensovoorts toe te pas dat hulle eintlik sit met hande in die hare."* (IOBV).

Menseregte wetgewing

Volgens Oosthuizen & De Waal (2008:6) kan te streng toepassing van dissipline die leerders in opstand bring, die gebrek daaraan kan weer tot wanorde lei (Buckert & Manning, 2002:163).

Die oorbeklemtoning van die leerders se regte veroorsaak volgens sommige deelnemers soms dissiplinêre probleme, omdat daar nie streng teenoor die afknouer opgetree kan word nie: Die voorsitter van die Beheerliggaam het die situasie soos volg beskryf: *“Maar op die oomblik dink ek ons, ons hele stelsel... dit wat die regering vir ons daar gestel het – om dissipline toe te pas en dit is amper niks van dissipline toepas nie, die regte van die kinders of van die mense word so beskerm of so voor op die voorgrond geplaas dat daar werklik geen manier is om dissipline effektief toe te pas nie.”* (IOBV).

Die navorser is egter van mening dat hierdie siening van sommige van die deelnemers ongegrond is. Menseregte is juis daarop ingestel om die regte van *alle* mense te beskerm en daarom is die opinie dat dit die dissipline van die skool negatief sal beïnvloed, onjuis.

Dissiplinêre stelsel

Zeelie (2004:24) noem dat alle beleide waarby dissipline ingesluit is, in ooreenstemming met die skool se gedragskode geformuleer moet word en aan nasionale wetgewing en die Grondwet onderworpe moet wees. Dit wil egter voorkom asof sommige van die deelnemers van oortuiging is dat daar 'n oorbeklemtoning van die leerders se regte plaasvind en dat dit die opvoeders se werk bemoeilik. Sommige van die deelnemers was van mening dat die toepassing van dissipline hulle aan departementele optrede kan blootstel. Die skoolhoof het homself soos volg hieroor uitgedruk: *“Wanneer jy die oortreder aanspreek moet jy so versigtig wees dat jy binne die perke van die wet optree en so menswaardig optree dat jy nie verkeerd ... maar wanneer jy teenoor die slagoffer optree met menswaardigheid en respek en al daardie belangrike morele waardes glad nie teenwoordig nie, maar wanneer jy as opvoeder of as gesagsdraer die, die wet moet toepas en die orde moet handhaaf.”* (IOS). Die skoolhoof het ook beklemtoon dat die menseregte stelsel die dissipline handhawing in die skool benadeel: *“So, menseregte maak dat jy nie daadwerklik met die oortreder kan optree nie. Ek dink dat al wanneer jy dalk moontlik 'n saak kan hê is as hy dalk iemand doodmaak. Verder kom die oortreders weg met moord.”* (IOS). Volgens genoemde deelnemers veroorsaak die menseregte stelsel dat die afknouer bevoordeel, die teiken benadeel word en die effektiewe toepassing van dissipline deur onderwysers beperk word.

Die navorser voel dat bogenoemde siening ongegrond is. Wanneer die dissiplinebeleid en die toepassing daarvan volgens die Handves van Menseregte plaasvind sal geen leerder daardeur benadeel word of onregmatig bevorder word nie. Die Grondwet is inderdaad daarop ingestel om alle burgers van Suid-Afrika se regte te beskerm en kan nie as 'n oorsaaklike faktor beskou word wat dissipline in die skool gaan benadeel nie.

Klasoorbesetting

Volgens Olweus (Olweus, 1978: 77; Olweus, 2006: 23, 24) het navorsing aangedui dat daar geen verband tussen klasse met groot leerdergetalle en afknouery is nie. 'n Onderwyser se mededelings weerspreek egter Olweus se bevindinge soos volg: *“Mens kan ook begin deur vir die Departement van Onderwys te sê hulle moenie die klasse so groot maak nie, want omdat die klasse so groot is, raak die onderwyser geïrriteerd ... en dan stoot jy hulle weg want jy is geïrriteerd.”* (IOO, D-3).

5.4.3.3.5 Gesinsfaktore

Dit is bevind dat gesinsfaktore ook as oorsake van afknouery kan dien. Sommige kinders word tuis afgeknou en sommige ouers se opvoedingstyl is swak en hulle stel 'n negatiewe voorbeeld, is nie by die skool betrokke nie en staan apaties teenoor hulle kinders se betrokkenheid by afknouery.

Sommige kinders word tuis afgeknou. Party ouers se opvoedingstyl is swak en hulle stel 'n negatiewe voorbeeld (vgl. par. 2.8.4.1.2).

Afknouery kan volgens Lessing en De Witt (2011:411) aan die veranderinge en die verval van morele waardes by die huis gekoppel word. Soos voorheen bespreek kan die oorsake van afknouery na die huislike omstandighede van die afknouer teruggevoer word.

Die onverskillige houding van die ouers

Die onverskillige houding van die ouers jeens hulle kinders se betrokkenheid by afknouery by die skool is volgens onderwysers een van die redes waarom afknouery nie reg hanteer word nie. Daar is ouers wat nie bereid is om hulle samewerking te gee nie en dit skep sodoende probleme vir die onderwysers om dissipline te handhaaf. Sommige ouers staan onverskillig teenoor hulle kinders se betrokkenheid as afknouers. Die voorsitter van die Beheerliggaam was ook van mening dat ouerlike onbetrokkenheid en onverskilligheid tot afknouery bydra en hy het dit soos volg gestel: *“...ongelukkig, al wanneer die ouers rêrig begin saamwerk nè, is as hy self geraak word, maar sodra hmmm ... jy weet 'n ouer wie se kind nooit geboelie word nie staan redelik apaties teenoor hierdie goed en dis op die einde van die dag 'n handjie vol ouers wat regtig wil saamstaan om so 'n probleem op te los.”* (IOBV). Hierdie standpunt ondersteun Berns (2010, 2010:143) se uitsprake dat ouerlike onbetrokkenheid daartoe aanleiding kan gee dat die kinders afknouers of teikens van afknouery kan word.

5.4.3.3.6 Samelewingsfaktore

Dit is bevind dat afknouery moontlik een van die uitvloeisels van die geweld wat met die stryd om gelykheid in Suid-Afrika gepaard gegaan het, kan wees en ook simptome van die algemene verval in die samelewing se morele standarde, waardes en norme kan wees.

Die uitvloeisel van geweld

Afknouery kan ook een van die uitvloeisels van die geweld wees wat met die stryd om gelykheid gepaard gegaan het. Volgens Van Vuuren, (2004:358) het die jeug tydens die Soweto-skoolopstande in 1976 geweld-ondersteunde norme gekoester wat tot die daarstelling van 'n demokratiese bestel in Suid-Afrika gelei het (vgl. par. 2.4). Hierdie gebeurtenis wat as die “*Struggle*” (die geweld wat met die stryd om gelykheid gepaard gegaan het) bekend staan, kan volgens die skoolhoof moontlik aanleiding tot afknouery gee: “*Dis moontlik, ek weet nie of dit dalk van die “Struggle” se kant af kom nie of van die voorbeeld wat daar gestel is van dit is hoe goed gedoen moet word nie, maar ek weet nie ...*” (IOS).

Die verval van morele standarde, waardes en norme in die samelewing

Die oorsake van afknouery kan volgens Lessing en De Witt (2011:411) aan die algemene verval van die samelewing se morele standarde, waardes en norme toegeskryf word.

Een van die onderwysers het dit soos volg gestel: “*Ek dink die verhouding tussen baie ouers en kinders deesdae is nie wat dit moet wees nie en as gevolg daarvan sit ’n mens met verskeie probleme, onder andere byvoorbeeld afknouery by skole.*” (IOO, D-2). ’n Ander onderwyser het ook baie sterk gevoel oor die verval van die morele waardes waarmee die samelewing te kampe het: “*Nee, ek dink in vandag se moderne lewe – ons morele waardes het verval. As ek kyk hoe los ons kinders optree. Van hulle kom in die middel van die nag huis toe, dan’s hulle in Graad 8 en dan val my mond oop as ek hoor wat hulle alles gedoen. Is daar ’n oplossing? Ek weet nie. Hmmm... Ek dink dit is van mens tot mens en wat is jou morele standarde en hoe betrokke is jy by jou kind.*”

Die deelnemer het verder aangedui dat die moontlike oorsaak van die verval van morele standarde, waardes en norme in die samelewing ’n direkte uitvloeisel van die ouers se onbetrokkenheid by hulle kinders se opvoeding kan wees: “*Daar is nie, daar is nie vaste norme en standarde en waardes en sulke dinge nie en die ouers is te behep met hulleself en hulle eie ek, om na hulle eie kinders om te sien... want dit moet by die huis begin.*” Die deelnemer se bewustheid van die moontlike oorsake van afknouery staaf die bevindinge van Lessing en De Witt (2011:411) wat beweer dat afknouery aan die algemene verval van die samelewing se morele standarde, waardes en norme toegeskryf kan word.

Die bespreking van die gevolge van afknouery sal in die volgende afdeling hanteer word.

5.4.4 Bespreking met betrekking tot die gevolge van afknouery

Die bevindinge (vgl. par. 5.3.2.3.1) dui die gevolge van afknouery wat die deelnemers beleef aan.

Die volgende bevinding met betrekking tot die gevolge van afknouery is gemaak en gaan verder in hierdie afdeling bespreek word.

Afknouery hou emosionele gevolge vir die teiken en die afknouer in en kan 'n aansporing vir die aanskouer wees om ook af te knou. De Wet (2005b:82) beklemtoon dat afknouery inbreuk op die kind se reg tot menswaardigheid, privaatheid, vryheid en veiligheid maak en dat dit verreikende gevolge vir al die betrokkenes kan inhou.

Gevolge vir die teikens en aanskouers

Dit is in die onderhawige ondersoek bevind dat afknouery teikens emosioneel beïnvloed, dat dit traumatiserend vir aanskouers kan wees en selfs tot selfmoord aanleiding kan gee.

Die teikens van afknouery kan ernstige emosionele letsels opdoen. Hulle voel ook soms dat hulle as gevolg van hulle andersheid en kwesbaarheid aanleiding tot die afknouery gegee het. Met verloop van tyd word hulle gevoelens van selfwaarde benadeel en kan dit tot depressie aanleiding gee. Uiteindelik kan hierdie depressiewe toestand vererger en kan teikens begin om selfmoord te oorweeg of te pleeg Sullivan *et al.* (2005:17, 18). Soms lei kubertreitering, wat 'n baie traumatiese ervaring is, ook tot die teiken se selfmoord (Hinduja & Patchin, 2010c:1) (vgl. par. 2.5.4.2.11).

Afknouery, hetsy tradisionele afknouery (Olweus, 1978; Coloroso, 2004: 62,63) of kuberafknouery (Hinduja & Patchin, 2010a:2) affekteer nie alleen die afknouer en die teiken nie, maar kan ook 'n baie traumatiese impak op aanskouers hê. Volgens die skoolhoof van die skool waar die onderhawige ondersoek geloods is, veroorsaak tradisionele afknouery ook emosionele verwonding by aanskouers wat voorvalle van afknouery by die skool aanskou. Hy het dit soos volg gestel: *“Dit traumatiseer wel van die kinders veral van die dogters kan partykeer die wreedheid regtig nie verwerk nie...”* (IOS). Een van die deelnemers het haar belewing van die aanskouing van afknouery soos volg beskryf: *“As ek hulle sien soos in 'n geveg waar hulle nou vuiste gebruik en goed, ek word dadelik gefrustreerd, ek word, ek kan nie na 'n geveg kyk nie, want dan, ek het al eenkeer na een gekyk en toe het ek “uitgepass” van stres en dit het gevoel of alles my so druk en ek het “uitgepass” ek kan nie naby 'n geveg wees nie.”* (IOL-A, D3, SF). Volgens 'n ander deelnemer word die teiken se kwesbaarheid ook deur afknouers uitgebuit

“...people take advantage of the fact that they are fragile and they bruise easily.” (FGO4-E, D-2). Al die bogemelde mededelings van die deelnemers ondersteun die bevindinge van navorsers soos Sullivan *et al.* (2005:17,18) en Hinduja en Patchin (2010b:1) dat afknouery ernstige emosionele gevolge vir teikens en aanskouers kan inhou.

Die skoolhoof het die volgende stelling gemaak wat met bogenoemde verband hou: *“Ek dink dit takel hulle selfbeeld heeltemal af...”* (IOS). Een van die deelnemers het verder daaroor uitgebrei en beskryf die gevolge vir die teiken soos volg: *“Baie van hulle (die teikens) begin minderwaardig teenoor hulleself voel en begin hulle (die afknouers) glo en raak selfbewus en hmmm ... of hulle raak emosioneel ongelukkig, hulle is nie meer die gelukkige persoon wat hulle altyd was nie, en ja. Of, hulle wil selfmoord pleeg.”* (FGO5-A, D-5).

Vir die volgende deelnemers wat al self onder afknouery deurgeloop het, was die ervaring baie ontstellend en hulle beskryf dit soos volg: *“Well ma’am, it’s very painful to know that people tease you in front of other people and then you just feel negative about yourself. Yes, you just feel bad about yourself because people see you as a bad person.”* (FGO8, D-9); *“Bullying is like it hurts you, even when you are older you’ve got trust issues, you cannot trust people, like now I’ve got a whole lot of friends but I do not trust them.”* (IOL-E, D-1, VOOF). Die emosionele gevolge wat die deelnemers beleef het, word deur die navorsingsbevindinge van Olweus, (1978); Coloroso, (2004: 62, 63) en Hinduja en Patchin, (2010b:1) ondersteun.

Sullivan *et al.* (2005:17, 18) het bevind dat die teiken se gevoel van hulpeloosheid en hopeloosheid soms oorweldigend kan wees. Die ernstigheid van die gevolge van afknouery word deur die volgende deelnemer se mededeling beklemtoon: *“Ma’am it was really horrible because you know it makes you feel very helpless and very weak just stupid, it makes you feel like you are just nothing ... it makes you feel this way and at the end you start to believe it, and it’s hard for you to get back to being yourself and what you know what you are good at and it really makes you feel horrible.”* (FGO8, D-10). Afknouery gee ook tot ’n verlaging in skoolprestasie, skoolbywoning en soms ook tot skoolverlating aanleiding. Sullivan *et al.* (2005:17, 18) beklemtoon die erns van die situasie soos volg: die teikens kan afknouery so erg ervaar dat hulle weier om skool toe te gaan. Dit impliseer dat swak skoolbywoning tot onbevredigende akademiese prestasie en ’n verdere gevoel van mislukking aanleiding kan gee.

Die skoolhoof het hierdie beskouing gedeel en homself soos volg uitgedruk: *“Ek dink dit het ook akademiese invloed op ’n leerling want hy wil nie skool toe kom nie. Hy is voortdurend bang, hmmm... wat gaan die ou volgende aan hom doen. Sy konsentrasie neem af so ek dink dit het ’n geweldige, geweldige invloed op ’n kind.”* (IOS).

Indien die probleem van afknouery nie bevredigend by skole opgelos kan word nie, is dit moontlik dat teikens skoolangs begin ervaar (Peters Mayer, 2008:122,115) en selfs uiteindelik hulle skoolloopbane opskort (Sullivan, 2011:90, 91; Ward, 2006:21). Die voorsitter van die Beheerliggaam beaam laasgenoemde stelling soos volg: “*Verbale afknouery het ’n geweldige invloed op die leerders in so ’n mate dat hulle die skool wil verlaat omdat hulle nie in staat is om die situasie te hanteer nie. Ongelukkig, omdat die kinders nie altyd weet hoe om die situasie te hanteer nie is miskien die eerste reaksie om uit die situasie uit weg te hardloop en dan moontlik eerder na ’n ander skool toe sal wil gaan.*” (IOVB).

Gevolge vir die aanskouers

Dit is bevind dat aanskouers die verkeerde voorbeeld van afknouers kan begin volg en self ook afknouers word.

Dit is moontlik dat aanskouers emosionele gevolge, wat soortgelyk aan dié van die teiken is, kan beleef wanneer hulle afknouery aanskou (Paull et al., 2012:359) (vgl. par.3.5.1.4).

Ten einde die traumatiserend effek van die aanskouing te vermy, distansieer sommige aanskouers hulself doelbewus van die teiken en skaar hulself by die afknouer. Gevolglik distansieer hulle hulself van die teiken en kan hulle selfs aan die afknouery deelneem om deur die afknouer wat in die magsposisie is, aanvaar te word (vgl. par. 2.8.4.1.5). Die mededelings van die volgende deelnemers bevestig laasgenoemde stellings: “*Want dan sê nou ek het uitgekom en vir hulle gesê het: ‘Los die kind uit!’ dan sal ek die moffie in die verhaal gewees het in hulle oë.*” (IOL-A, D-2, VOOFF). Die volgende mededeling van een van die deelnemer impliseer dat hy waarskynlik nie weer tydens afknouery sal ingryp nie: “*Juffrou, dit het self met my ook al gebeur. Nie my geboelie nie, maar ek het moeilikheid gekry omdat ek hom gehelp het.*” (FGO5-A, D-4).

Aanskouers het ’n keuse om die teiken te help of om self ’n afknouer te word (Coloroso, 2004:63). Die moontlikheid bestaan dat aanskouers ook afknouers kan word soos dit in die volgende deelnemers se mededelings verwoord word: “*They (the bystanders) are afraid ma’am because they, they are also being bullies ma’am, because they are part of the team..., some of them.*” ’n Ander deelnemer het dit soos volg gestel: “*As party van ons mense sien hoe die mense mekaar afknou gaan hulle ook miskien so raak. Hulle (die aanskouers) word ook boelies.*” (FGO5-A, D-5). Na aanleiding van die uitbeelding van geweld wat in koerantberigte en in die media verskyn, het sommige deelnemers die volgende opmerkings gemaak: “*Hy kry nuwe idees van hoe om iemand af te knou.*” (FGO5-A, D-5) “*Ek dink nie dis baie goed nie, want as hy dit doen, hmmm ..., as hy dit doen gaan die ander kinders afkyk en dit ook doen.*” (IOL-A, D-4, IMF).

Wanneer aanskouers sien dat die afknouery nie nadelige gevolge vir die afknouer inhou nie, kan dit hulle aanspoor om self aggressiewe gedrag in die toekoms toe te pas (Entenman, Muren, & Hendricks, 2006:355). Een deelnemer se mededeling sluit soos volg by laasgenoemde opinie aan: *“As party van ons mense sien hoe die mense mekaar afknou gaan hulle ook miskien so raak. Hulle word ook boelies.”* (die aanskouers) (FGO5-A, D-2).

Gevolge vir die afknouers

Dit is bevind dat, omdat sommige afknouers tuis afgeknou word, dit tot verdere afknougedrag by die skool aanleiding gee.

Wat by die huis gebeur, word deur die kind se gedrag by die skool en teenoor die portuurgroep weerspieël (Burton, 2007:23).

Afknouers se huislike omstandighede kan een van die onderliggende faktore wees waarom hulle vyandig teenoor andere is (Olweus, 2006:35). Die ouers se negatiewe voorbeeld kan afknouers aanspoor om ander leerders af te knou. Die volgende mededeling van een van die onderwysers illustreer laasgenoemde stelling baie duidelik: *“Ek het ’n geval gehad van ’n kind wat aanmekaar kinders boelie en hmmm... toe ek mooi ingaan toe kom ek agter dat hierdie kind word eintlik by die huis geboelie en omdat hy geboelie word by die huis, hy kan nie veg teen ’n ouer persoon nie daarom veg hy teen die kinders in die klas...”* (IOO, D-4).

Die kind leer om afknouery as aanvaarbaar te beskou wanneer dit tuis as norm, eerder as afkeurenswaardige gedrag beskou word (Ward, 2007:19). Die volgende mededeling van een van die deelnemers sluit mooi by hierdie stelling aan: *“Dis net van... want hulle almal sit soveel druk op jou. Dis jou pa wat vir jou sê jy kan nie dit doen nie, en dan is dit jou ma wat jou weer probeer regkry en dan kom jou pa en slaan alles weer in die grond in en dan weer jou vriende wat dit vir jou sê om dit te doen en alles raak net te veel, tannie, en dit is wanneer jy net begin breek en dis wanneer jy begin boelie raak en wanneer jy in groepsdruk gaan en wanneer jy “uitsneak” by die huis om na “parties” toe te gaan en te begin drink en goed soos dit. ... toe tannie daardie gesprek gegee het nou vanoggend toe was dit rêrig ’n “eye opener” want ek was al ... ek was al baie lank ’n boelie en omdat ek ’n boelie is, kom dit nou al vanself. Ek kom nie eers meer agter as ek boelie nie, maar toe tannie nou vanoggend daaroor praat toe kom ek agter dat hoe die ... “jy boelie nog steeds.”* (IOL-A, D-3, SF).

Aggressiewe gedrag word in baie gevalle aangeleer Björqvist (1994:181). Mouttapa, Valente, Gallaher, Rohrbach en Unger (2004:326) is dit eens dat kinders dikwels hulle ouers se aggressiewe gedrag navolg. Die volgende mededeling van ’n deelnemer stel die moontlikheid dat die afknouers hulle ouers se voorbeeld kan navolg soos volg: *“Soos om iemand emosioneel af te kraak en omdat soos hulle dalk by die huis afgeknou te word dan kom haal hulle dit uit op*

die kinders by die skool." (FGO6-A, D-5). Dit is bevind dat afknouery aanleiding tot daade van aggressie en weerwraak onder teikens, aanskouers en ander leerders gee, wat op afknouers gerig is en erger vorme van afknouery kan ontketen.

Volgens Lawson (1994:23) sal die provokatiewe teiken, afknouery deur sy optrede aanhits en vervolgens weerstand bied wanneer hy afgeknou word.

Die skoolhoof beskryf die situasie soos volg: *"Ek ... ek dink dit veroorsaak ook geweldige aggressie by hulle (die teikens) dat hulle partykeer reg in eie hande neem enne ... dat hulle baiekeer mekaar verbaal geweldig sleg sê. Omdat hulle die boelie nie fisies kan aanvat nie sal hulle verbaal die lelikste taal denkbaar, die ou wat hom intimideer of seermaak, beledig en ek kry altyd die gevoel dit is wat die boelie soek sodat hy dan werklik tot die maksimum daad kan voortgaan."* (IOS). Die volgende deelnemers se mededelings illustreer die weerwraakhandeling: *"Ek kon niks gedoen het nie, al wat ek gedoen het, ek het hulle teruggeslaan."* (IOL-A, D-1, LSOB); *"Ek het al gesien ... my maatjie het, my maatjie het ... ek het per ongeluk ... ek het 'getrip' en toe slaan ek my vuus per ongeluk teen my maatjie se neus vas, toe kry... toe kry ek ... toe vertel ek die waarheid vir my ma."* (FGO1-A, D-1); *"They tease us and hit us, but they hit us back."* (FGO4-E, D-2). Soms word alles net te veel vir die teikens en dan tree hulle self gewelddadig op. Een van die deelnemers het dit soos volg gestel: *"Ek was selfs eenkeer in 'n vuusgeveg wat baie swak is vir 'n meisie ... maar dit was net dat iemand het my nog sleg gesê en ek kon dit nie meer vat nie. Dit was net toe ek begin vuiste slaan. Ek het net op daai punt gebreek – ek kon dit nie meer vat nie."* (IOL-A, D-3.)

Dit is bevind dat die valse gevoel van mag en selfvertroue die swak selfbeeld en minderwaardigheidsgevoelens van die afknouer versterk en aanleiding tot verdere afknougedrag gee.

Afknouers voel dat hulle beheer oor teikens het. Dié beheer word deur 'n misbruik van mag wat tot afknouers se voordeel strek verwerf (Shariff, 2009:28). Hierdie gewaande magsgevoel word verder deur aanskouers se ondersteuning versterk. Slonje (2011:282, 288) is van mening dat aanskouers die afknousituasie deur hulle aanmerkings vererger en dit veroorsaak soms dat die afknouery fisiek van aard kan word: Die deelnemers het soos volg aangesluit by bogenoemde beskouings: *"So if he has all these followers and people who love him he gets more fond of himself. So that is what he gets out of it. The bully feels he is in power and he is doing the right thing."* (FGO8-E, D-9); *"... dit is gewoonlik die 'main man' soos hulle sê is daar ..."* (IOL-A D-3, VOOF); *"Die boelie sal dit in die publiek doen, maar soos byvoorbeeld die hoofboelie, niemand sal teen hom opstaan nie want hulle is te bang."* (FGO5, D-7); *"By die ander kry hy dit nie, hulle kry dalk eerder 'n bang gevoel maar hy voel hy kry respek en daai outoriteit oor daai persoon."* (IOL3-A, D-3); *"Ja, hy dink hy is beter as die ander."* (FGO7, D-4).

Gevolge vir onderwysers

Dit is bevind dat die druk wat oorvol klasse op onderwysers uitoefen, daartoe aanleiding gee dat onderwysers dikwels nie die nodige emosionele ondersteuning aan teikens van afknouery gee nie.

Olweus noem dat navorsing aangetoon het dat afknouery nie as gevolg van 'n klasoorbesetting plaasvind nie (Olweus 1978: 77; Olweus 2006: 23, 24). Die mededeling van een van die onderwysers weerspreek egter Olweus se bevinding: “... omdat die klasse so groot is, raak die onderwyser geïrriteerd en as die onderwyser geïrriteerd is, het hulle nie geduld met die kinders nie. As jy nie geduld het met die kinders nie is jy negatief ingestel en as jy negatief ingestel is, wil jy, is jy nie ontvanklik vir hierdie kinders se einas nie en dan stoot jy hulle weg want jy is geïrriteerd ...” (IOO, D-4). Een van die deelnemers het ook aangedui dat leerders beleef dat die onderwysers nie meer vir leerders se probleme ontvanklik is nie: “*Ek dink uit my punt die is onderwysers nie so streng teenoor ons nie. Hulle sal nie ons ouers inroep en goed nie, hulle sal net vir ons sê julle moet dit self uitsorteer en wat julle doen is lelik. So, hoe ons dit dan uitsorteer is, ons maak dit net erger deur dalk te baklei, fisies en met die mond, hmmm ... want hulle sal ons nie soos bymekaar roep of sê wat julle doen is genoeg of ons ouers bel nie.*” (FGO7-A, D-3).

Die bespreking van die bevindinge van die rolle wat aanskouers tydens afknouery speel sal in die volgende afdeling aandag geniet.

5.4.5 Bespreking met betrekking tot die rolle van die aanskouers

Die bevindinge wat oor die rolle wat die aanskouers tydens afknouery speel gemaak is, word vervolgens bespreek.

Dit is bevind dat aanskouers verskillende rolle tydens afknouery speel (vgl. par. 3.5.1.4). Volgens Paull *et al.* (2012: 356-359) kan die gedrag van aanskouers op 'n kontinuum geplaas word wat vanaf 'n aktiewe betrokkenheid tot 'n passiewe betrokkenheid strek, (vgl. par. 3.5.1.4) en kan aanskouers ook meer as een rol vertolk.

Die verskillende rolle, soos dit uit die empiriese ondersoek na vore getree het, sal vervolgens bespreek word:

Die instigerende aanskouers (aanhitser / opsweper)

Die *instigerende aanskouers* vertolk 'n destruktief-aktiewe rol (vgl. par. 3.5.1.4). Hulle hits die afknouer aan en sweep ander leerders op.

Aanskouers wat 'n instigerende of aanstigende rol speel bewerkstellig 'n manier om afknouery te begin en om ander aanskouer op te sweep (Twemlow *et al.*, 2010:76) (vgl. Tabel 3-2). Een deelnemer het vermeld dat 'n instigeerder gewoonlik die afknouery sal begin: *“Daar is een persoon wat dit begin dan sal die vriende soos saamkom en saamlag en saam ... soos die leier help en dan opstaan op die verkeerde manier.”* (FGO6-A, D-3).

Afknouery sal volgens Salmivalli *et al.* (2010:442) waarskynlik eers begin wanneer daar 'n aantal leerders teenwoordig is (vgl. par. 3.3.2). In aansluiting met Swearer en Doll (2001), het sommige deelnemers genoem dat afknouery 'n groepsaktiwiteit is en nie in afsondering plaasvind nie. Hulle het dit soos volg gestel:

“Ja, daar is gewoonlik net een persoon wat begin dan sal die ander inval.” (FGO6-A, D-4); *“When people start fighting the crowd just goes there, cheering them on and then the fight goes on.”* (FGO8-A, D-10). *“I think that is why; so you go and you stand around as a bunch to see who is going to win and you start cheering and it is going all exited and it shouldn't, you know? But then it seems they just do that.”* (FGO8-A, D-9); *“Dit is 'n groep, tannie.”* (FGO6-A, D-5); *“Meestal groepe, tannie.”* (FGO6-A, D-7); *“Dit is in groepe, maak nie saak hoe dit oorkom nie.”* (FGO6-A, D-9).

Instigeerders van afknouery versprei ook gerugte oor die teiken of die afknouer met die uitsluitlike doel om aanskouers aggressief te laat optree (Twemlow *et al.*, 2010:76). Op die manier vind sosiale kontaminasie plaas (Olweus, 1978:143-144; 2006:43-44). Van die deelnemers het beweer dat leerders deur die skinderpraatjies van die aanskouers opgeswee word en het dit soos volg verwoord: *“I think it is about gossip, you know. If you hear somebody whispering something, everyone wants to know what it is about. Everyone is curious about it.”* (FGO8-A, D-9). Sosiale kontaminasie vind vervolgens plaas: *“Maybe, I think they want to see what is going on.”* (FGO8-A, D-6).

Die manipulerende aanskouers

Die *manipulerende aanskouers* vertolk 'n destruktief-aktiewe rol (vgl. par. 3.5.1.4). Hulle manipuleer die afknouer en moedig hom aan om meer hardhandig teenoor die teiken op te tree. Volgens die skoolhoof manipuleer en moedig die aanskouers die afknouer aan om meer hardhandig teenoor die teiken op te tree en hy het dit soos volg gestel: *“... waar twee kinders mekaar in die badkamer te lyf gegaan het en dat die ander kinders wat om hom staan, moedig mekaar aan met slaan, slaan, slaan, enne ... “Veral onder jou swart leerders waar, waar, waar hulle hierdie geweld aanblaas en aanhits, en aanhits, en aanhits want hulle wil graag bloed sien.”* (IOS).

Van die deelnemers het die skoolhoof se opinie soos volg ondersteun: *"Hulle moedig aan."* (FGO6-A, D-5). *"Hulle sal aanhits en sê gaan nog aan want die persoon kry seer."* (FGO6-A, D-7); *"Hulle sê: 'slaan hom!'"* (TLG1-A, D-10). Hierdie mededelings bevestig (Gross, 2002:20) se bevinding dat sommige aanskouers (veral die aanhitters) afknouery genotvol en opwindend kan beleef. Van die deelnemers het ook die manipulerende rol van aanskouers soos volg in die byskrifte van hulle tekeninge verwoord: *"Slaan hom met dit."* (TLG3-A, D-5); *Hulle sê: "slaan hom!"* (TLG1-A, D-10).

Volgens Paull *et al.* (2012: 356 – 359) beoog hierdie aanskouers om die afknouer se optrede te beïnvloed en misbruik van 'n bestaande situasie te maak om die teiken en afknouer in konflik met mekaar te bring. Die manipulerende aanskouers kies gewoonlik openlik die kant van die afknouer.

Die voorsitter van die Beheerliggaam het ook daarvan melding gemaak dat aanskouers sal verkies om nie die teiken te ondersteun nie, maar wel die afknouer. In hierdie geval versterk die aanskouers die afknouer in sy gedrag. Hy het dit soos volg gestel: *"Die omstanders is meer geneig om die afknouer se part te vat as die persoon wat afgeknou word."* Die voorsitter van die Beheerliggaam het ook 'n moontlike rede genoem waarom die aanskouers hulle aan die kant van die afknouer skaar: *"... miskien skep dit 'n persepsie dat dit 'n persoon meer status gee as hy hom vereenselwig met die afknouer, homself met die manne vereenselwig ... kan maar sê, as die swakkeling van die hmmm ... wat nou afgeknou word."* (IOVB).

Gross, (2002:20) en Parsons, (2005:18) identifiseer 'n verdere gedragskenmerk van manipulerende aanskouers. Hulle kan inligting oor die teiken verskaf, weerhou, of verdraai met die doel om die afknouer daardeur op te sweep. Soms kondig aanskouers die afknouery aan en versprei verdere inligting oor die gebeure. Een deelnemer het die volgende bewering gemaak: *"If you hear somebody whispering something everyone wants to know what it is about. Everyone is curious about it."* (FGO1-E, D-9).

Die medewerkende aanskouers (samerwerkende aanskouer / assistent / aggressiewe aanskouers)

Die *medewerkende aanskouers* vertolk 'n destruktief-aktiewe rol (vgl. par. 3.5.1.4) en beledig gewoonlik die teiken tydens die afknouery.

Volgens Salmivalli *et al.* (1996:1-15) neem die assistente (medewerkende aanskouers) aktief aan die afknouery deel om die afknouer te help, of om te keer dat die teiken hulp gaan soek. Die mededelings van die deelnemers beskryf die rol wat medewerkende aanskouers vertolk soos volg: *"... dan is dit sy ondersteuners om hom te ondersteun en teen enigiemand te staan wat die afknouery probeer stop ..."* (IOL-A, VOOOF, D-3); *"Juffrou dit is gewoonlik is dit sy*

vriende, maar daar sal ander mense ook wees en dan sal hulle niks sê nie want hulle voel sleg daaroor.” (IOL-A, VOOF, D-2).

Sommige van die deelnemers het aangetoon dat die aanskouers die afknouer wil beïndruk: *“Want ek dink dit is soort van ... hmmm ... hulle wil in die in-groep wees ... Die groep is gewoonlik daar om die afknouer te ondersteun.” (IOL-A, VOOF, D-3); “Juffrou, want van hulle, is net hulle persoonlikhede verskil, soos die een ou sal met almal wil vriende wees en die ander ou sal net met ’n sekere groep wil vriende wees en die groep wat nie in is nie, sal hulle wil afknou.” (IOL-A, VOOF, D-2); “Tannie daar is mos altyd groepe. Jy het jou vriendekring en die mense wat gewoonlik nie in jou vriendekring is nie, hulle is die “odd ones out” hulle is die mense wat geboelie word.” (FGO5-A, D-5).*

Volgens Paull et al. (2012:356-359) is destruktiewe optrede kenmerkend van medewerkende aanskouers. Hierdie tipe aanskouers sal hulle aggressie of bespotting vir die teiken openlik of deur middel van e-posse toon in hulle pogings om die afknouer te ondersteun.

Die volgende deelnemers se mededelings illustreer medewerkende aanskouers se gedrag: *“Juffrou, soos die kind sal net daar staan en dan sal hulle hom begin spot met ietsie omdat hy dit nie saam met hulle wil doen nie of hy sal rooi hare hê dan sal hulle hom vra op watse dwelms is jy dat jou hare so rooi word – sulke goed sal hulle vir hom sê.” (IOL-A, VOOF, D-2); “I was good in my academics and sports and I was like the tallest girl – ja – they make jokes about that and ja...” (IOL-E, VOOF, D-8).*

Paull et al. (2012:356-359) het die volgende redes vir medewerkende aanskouers se optrede aangedui: om ’n goeie indruk op die afknouer te maak, om te voorkom dat hulself ’n teiken word, of omdat hulle die afknouer se renons vir die teiken se posisie, waardes of vriende deel.

Van die deelnemers het ook genoem dat dit by die aanskouers wil voorkom dat hulle ook afgeknou word, daarom sal hulle nie die afknouer teëgaan nie. *“Die boelie sal dit in die publiek doen, maar soos byvoorbeeld die hoofboelie, niemand sal teen hom opstaan nie want hulle is te bang. Hulle is nie bang vir slaan nie, maar hulle is bang vir die woorde wat hy sê wat hulle seermaak.” (FGO5-A, D-7); “Because ma’am, some of them they were cheering and laughing.” (IOL-E, IMF, D-12).*

Medewerkende aanskouers het soms ’n negatiewe ingesteldheid teenoor die teiken omdat hulle nie van die teiken hou nie (Salmivalli, 2010:117). Die volgende deelnemer se mededeling toon aan dat die teiken moontlik ongewild is en daarom ondersteun aanskouers die afknouer: *“Hmmm ... maybe they (the audience) don’t like that person.” (IOL-E, IMF, D-13).*

Een van die deelnemers het ook die moontlikheid van 'n vyandigheid teenoor die teiken geopper: *"Ja, juffrou as daar bakleiery is tussen mense soos sê ek hou nie van 'n persoon nie sal ek soontoe gaan om te kyk wat gebeur. Jy hou nie van die ene wat, wat teen die ander een baklei nie soos byvoorbeeld sê nou hier ... as hulle vuiste slaan sal ek gaan kyk."* (IOL-A, VOOF, D-2).

Die fasiliterende aanskouers

Die *fasiliterende aanskouers* vertolk 'n destruktief-aktiewe rol (vgl. par. 3.5.1.4). Hierdie aanskouers ondersteun die afknouery aktief of passief deur hulle teenwoordigheid, deur te lag en om positiewe terugvoering aan die afknouer gee (Salmivalli et al., 1996:1-15). Die fasiliterende aanskouers kan ook die afknouery versterk deur die gebrek aan ondersteuning aan die teiken (Coyne et al., 2004:312-313). Die mededelings van die volgende deelnemers bevestig die stelling van genoemde navorsers: *"... Ma'am some of them they were cheering and laughing."* (IOL-E, IMF, D-12); *"...dan sal almal dit sien en dan daarvoor staan en lag ..."* (IOL-A, VOOF, D-2); *Op die tekeninge word die teikens uitgelag: "Die seun (aanskouer) lag vir die seun (teiken)."* (TLSOB-KLAS-A, D-15); *"I feel sad. Bystander laughing at A."* (TLG1-E, D-23).

Die vermydende en ontwykende aanskouers

Die *vermydende en ontwykende aanskouers* vertolk 'n destruktief-passiewe rol (vgl. par. 3.5.1.4). Hulle doen niks om die afknouery te stop nie en sal dit stilswyend gadeslaan, ignoreer, of die toneel verlaat (Paull et al., 2012: 356 – 359).

Tydens 'n informele gesprek het 'n deelnemer gemeld dat hy veral bang was dat hy nie teen die afknouer opgewasse sal wees nie, daarom bly hy onbetrokke en rapporteer nie die voorvalle nie (IGLGSF-A, D-4). Die volgende deelnemers het ook gesê dat hulle die afknouery vermy: *"Ons draai net om."* (FGO5-A, D-2); *"Nee tannie, ek het net verder aangeloop, tannie."* (IOL-A, IMF, D-1); *"Persoonlik het ek probeer wegbly."* (IOL-A, VOOF, D-3). Een deelnemer het 'n ongeërgde houding getoon: *"Niks ... want ek was nie deel van dit nie."* (IOL-A, IMF, D-2).

Hierdie aanskouers is bewus van die gevolge wat die afknouery vir die teiken inhou, maar vermy ingryping. Vermyding in hierdie geval is 'n poging van die aanskouers om hulself ten koste van die teiken te beskerm. (Paull et al., 2012:356-359). Die mededelings van die volgende deelnemers illustreer waarom hulle afknouery vermy: *"B die boelie slaan vir H (teiken). H is B se slaansak. Ek is te bang B slaan my as ek my maat help."* (aanskouer). (LSOB-KLAS, D-20); *"Ek het dit net gelos want ek was bang ek kom ook in die moeilikheid en ek baklei ook."* (IOL-A, IMF, D-7); *"Juffrou ek het ge ... hmmm ek het so sleg gevoel omdat ek niks vir hulle gesê het om dit te stop nie, maar dit was ook half of dit nie vir my saak gemaak het"*

nie, want dan sê nou ek het uitgekóm en vir hulle gesê het: "Los die kind uit!" dan sal ek die moffie in die verhaal gewees het in hulle oë." (IOL-A, VOOF, D-2).

Die vermydende aanskouers kan volgens Paull *et al.* (2012:356-359) die afknouery fasiliteer deur hulle persoonlike verantwoordelikheid om iets daaraan te doen, te ontken. Die houding van die volgende deelnemer dui aan dat hy nie verantwoordelikheid sal neem om die afknouery aan te meld nie: *"Ek het niks gesê nie, ek het niks gedoen nie, ek het net stilgebly."* (FGO5-A, D-3).

Volgens Colorosa (2004:63) kan aanskouers onseker oor die rolle wat hulle gaan vertolk voel. Indien hulle sou besluit om slegs na die afknouery te kyk of dit te ignoreer, kan hulle enersyds met die besluit worstel om die voorval te rapporteer of nie; andersyds kan hulle gewetens hulle ten opsigte van hulle morele verantwoordelikheid teenoor die teiken aankla. In hierdie verband het die volgende deelnemer soos volg gemeld: *"Partykeer sal ek inspring en dit keer of ek sal saam baklei, maar ek voel sleg partykeer daarna, of ek sal net los en as ek sien die een outjie verloor, sal ek net hom los en net saam lag om nie uit te voel nie, juffrou."* (IOL-A, VOOF, D-2).

Uit die deelnemers se mededelings kom die emosionele worsteling wat ervaar word na vore: *"Juffrou... daar sal ander mense ook wees en dan sal hulle niks sê nie, want hulle voel sleg daaroor."* (IOL-A, VOOF, D-2); *"Ek sal hartseer wees as hulle die maatjie afknou, dan sal ek haar probeer help, maar ek sal kan nie, want ek gaan in die moeilikheid kom as ek gaan help en ek sal seerkry en ek sal sleg voel as ek hulle per ongeluk terug seermaak."* (FGO3-A, D-4)

Die volgende deelnemer het tydens die informele gesprek aangedui dat hy bang was vir die afknouer en jammer vir die teiken daarom het hy nie ingegryp nie, maar tog die teiken ondersteun deur saam met hom die voorval aan te meld (IGLGSF-A, D-3).

Sommige deelnemers het aangedui hoe hulle met die afknouer sou wou afreken: *"Ek wou ingestaan het om dit te keer."* (FGO7-A, D-3); *"Ek wou net opstaan maar ek kon net nie."* (IOL-A, IMF, D-3,). *"I wash (wish) I can bush (punch) hem!"* (bystander) (TLG3-E, D-9); *"I jast want to heat my brother becos he hit's my friend and pinch him."* (TLG3-E, D-13); Ander deelnemers het die begeerte uitgespreek om gewelddadig op te tree: *"I wish I'd scweez them with my own hands."* (TLG3-E, D-5); *"I wish I would shoot him."* (TLG3-E, D-25); *"I wish I will kill him."* (TLG3-E, D-27).

Die ingrypende aanskouers

Die *ingrypende aanskouers* vertolk 'n konstruktief-aktiewe rol (vgl. par. 3.5.1.4). Hulle tree tussenbeide, probeer die situasie ontloot en help die teiken. Die aanskouers wat tussenbeide tree neem stappe om afknouery te beëindig of om vergelding te voorkom. Paull *et al.*

(2012:356-359) het bevind dat die aanskouers wat tussenbeide tree ten doel het om die afknouery te verhoed, te keer dat die afknouery in intensiteit sal toeneem, te beëindig, of om konflik of vergelding te voorkom.

Die volgende deelnemers het daadwerklik tussenbeide tydens 'n afknousituasie getree en het dit soos volg beskryf: *"Wel, soos ek dit sien – dit het nou al 'n paar keer gebeur wat iemand..., iemand afknou en dan los ek dit maar net tot op 'n punt dan stop ek dit."* (FGO5-A, D-7); *"Ek vat hom aan daaroor en sê hy moet stop."* (FGO5-A, D-5). Een deelnemer het vertel hoe hy opgetree het: *"Ek kon niks gedoen het nie, al wat ek gedoen het, ek het hulle teruggeslaan."* (IOL-A, LSOB-KLAS, D-1). 'n Ander deelnemer het meer selfbeheersing in sy optrede getoon: *"Ma'am I, ma'am I would love to hit him ma'am but I just say: "Stop it!" because, ma'am ..."* (IOL-E, IMF, D-3).

'n Ander deelnemer het nie net empatie teenoor die teiken vertoon nie, maar het opgetree om die teiken te probeer help: *"I did actually stand up against the bullying and I told the bully that it is wrong. 'I understand her pain I know what she is going through, so please stop.' Then ... hmm... they didn't stop so I went to the teacher and I reported it and it stopped."* (IOL-E, VOOF, D-1); 'n Ander deelnemer het aangedui dat hy tussenbeide tree: *"Gewoonlik sal ek dit stop."* (FGO7-A, D-6).

Van die deelnemers het hulle bereidwilligheid getoon om die teikens te ondersteun: *"If it is necessary, I will stand in."* (FGO7-E, D-10); *"As ek sien hoe hulle my vriende seermaak sal ek self ingaan en help sodat ek my vriende kan beskerm teen die boelies."* (FGO7-A, D-4); *"As ek sien 'n groter ou pik op 'n kleiner ou sal ek vir hom sê dis nie reg nie en as hy hom slaan sal ek hom terugslaan."* (FGO7-A, D-8). *"I tried to break up the fight but then they just carried on. And then we called the monitors and then the monitors sorted them out."* (IOL-E, IMF, D-13).

Sommige aanskouers besit volgens Paull et al. (2012:356-359) nie oor die nodige gesag om die afknouery te hanteer nie, of verkies om dit nie te gebruik nie, maar sal die konflik liever deur onderhandeling en kommunikasie probeer oplos. Hulle raak betrokke om die eskalering van die situasie te voorkom. Die volgende mededeling illustreer hoe die deelnemer die situasie probeer ontloot het: *"Ma'am I, ma'am I would love to hit him ma'am but I just say "Stop it!" because, ma'am ... but B started to talk back at him, ma'am and it was going to be a mess ma'am, and then I stop B ma'am and then we went to the field."* (IOL-E, IMF, D-10). Van die deelnemers het die moed gehad om die afknouers oor hulle afknouery te konfronteer. *"I confronted the bully Miss, and I asked him why he is doing this to the other person."* (FGO4-E, D-4); *"Wat dink jy doen jy?"* (TLG3-A, D-12). *"Ma'am, this person lives with my friend and I asked him why he does this to children, why doesn't he do it to his own age group."* (FGO4-E, D-2); *"The big bully. We said "no, no" to the bully."* (TLGR-E, D-13). *"Die boelies maak hom bang. Ons keer vir die*

boelies." (TLGR-A, D-3); *"Ek het hulle probeer help. Soos om vir hulle (die afknouers) te sê moenie dit doen en goed nie."* (IOL-A, IMF, D-8); *"Die boelie slaan hom. Ek sê hulle moet ophou."* (TLGR-A, D-4).

Vir baie deelnemers was hulle optredes 'n beginselsaak en het dit soos volg gestel: *"I will kill you!" (the bully)* *"No!"* *"No, you must not fight, friends must not fight, be happy!"* (bystander). (TLG3-E, D-2). *"You are rood ef you het some bode. God made hem."* (TLG3-E, D-16). *"@%#... you"* (bully). *"No, don't say that!"* (bystander). (TLG3-E, D-18); *"Julle mag nie seermaak nie"*. (TLG3-A, D-3); *"Die boelie het die klein dogtertjie seergemaak. Ek was baie hartseer, want 'n mens mag nie 'n klein kind seermaak (boelie) nie."* (TLSOB-KLAS, D-18); *"No!"* *"No, you must not fight, friends must not fight, be happy!"* (TLG3-E, D-2).

Paull et al. (2012:356-359) het ook gevind dat die afknouery dikwels net ontloft word in plaas daarvan dat dit pro-aktief opgelos word. Die volgende deelnemers het genoem dat hulle wel ingegryp het, maar dit het geen vrugte afgewerp nie: *"Toe hy dit gedoen het, toe sê ek net vir Z: 'Hou net asseblief op!' en toe wou hy nie geluister het nie en toe sê ek vir die juffrou hy wil nie ophou nie en toe gaan hy nog aan."* (IOL-A, LSOB-KLAS, D-2); *"... every time they bully my friends, I tell them stop but they carry on and they call him stupid and all of those. Ma'am, I always try to stop it."* (IOL-E, GSF, D-3); *"I tried to break up the fight but then they just carried on. And then we called the monitors and then the monitors sorted them out."* (IOL-E, IMF, D-13).

Die beskermende aanskouers

Die *beskermende aanskouers* vertolk 'n konstruktief-aktiewe rol (vgl. par. 3.5.1.4). Hierdie aanskouers waarsku die afknouer om op te hou, hulle berispe die afknouer en verleen hulp aan die teiken. Die byskrifte by die tekeninge van die volgende deelnemers toon aan dat die aanskouers die afknouer waarsku om op te hou: *"Stop it now, or you wil go to jail"* (TLG3-E, D-19); *"You two stop it, or you will go to the headmaster!"* (TLG3-E, D-3); *"Moet nie baklei nie. Ek gaan vir Ma roep!"* (TLG3-A, D-4); *"I am going to tele my mom."* (TLG3-E, D-26); *"Hou op hom verwurg! Ek gaan vir Juffrou sê."* (TLG3-A, D-5); *"Stop you two, and don't play with him!"* (TLG3-E, D-4); We said *"no, no"* to the bully. (TLG1-E, D-3); *"No stop!"* (TLG3-E, D-23); *"Stop, stop!"* (TLG3-E, D-20); *"@%&... you"* (bully). *"No don't say that!"* (TLG3-E, D-18).

Sommige deelnemers het die afknouer soos volg berispe: *"Wat dink jy doen jy?"* (TLG3-A, D-12); *"You are rood ef you het (hit) some bode"*. (TLG3-E, D-22); *"Julle mag nie seermaak nie."* (TLG3-A, D-3). Een deelnemer het selfs gewaag om 'n onderwyseres te berispe *"... ek het al vir 'n vriendin opgestaan. Ek het voor die hele klas, die onderwyser was by, ... en sy het saamgelag met die kinders, toe het ek ... toe het ek die onderwysers terug sleggesê en ek het*

vir haar gesê wat ek van haar gedink het en toe het ek vir my vriendin opgestaan." (IOL-A, SF, D-3).

Een deelnemer het die teiken gerus gestel met die volgende byskrif op die tekening: *"I am for to help you"*. (TLG3-E, D-28), terwyl 'n ander deelnemer beskryf dat 'n aanskouer hulp verleen: *"The bully makes fun of me. I cry. He (the bystander) helps me."* (TLGR-E, D15); *"Bully is laughing at me. I feel so sad. Sister says: 'What's the matter?'"* (TLG2-E, D-15); *"Die boelies maak hom bang. Ons keer vir die boelies."* (TLGR-A, D-3). Die beskermers tree in die bres vir die teiken deur teen die afknouer se gedrag protes aan te teken (Paull et al., 2012:356-359). Die mededelings van die volgende deelnemers illustreer hulle houding teenoor die afknouer: *"Ek het hulle (die teikens) probeer help. Soos om vir hulle (die afknouers) te sê moenie dit doen en goed nie."* (IOL-A, IMF, D-8); *"Ma'am, I laughed at him (the bully), ma'am, because he was naughty, ma'am."* (FGO4-E, D-1).

Die beskermers is ook die leerders wat die teikens probeer ondersteun en/of die afknouery beëindig deur onmiddellik in te gryp, of om 'n volwassene daarvan in kennis te stel (Salmivalli et al., 1996:1-15). Die skoolhoof het aangedui dat die aanskouers nie somer afknouery sal aanmeld nie en hy het dit soos volg gestel: *"Hulle is baie versigtig."* (IOS). Hierteenoor het die meeste deelnemers aangetoon dat hulle die afknouery sal aanmeld of dat hulle dit wel gerapporteer het: *"Ek het net omgedr ... Ek het net omgedraai en toe gaan sê ek vir die juffrou."* (FGO1-A, D-4); *"Ek het juffrou gaan roep."* (TLGR-A, D-10); *"Ek het vir juffrou gaan sê."* (FGO3-A, D-4); *"Maatjie huil. Ek het juffrou gaan roep."* (TLGR-A, D-10); *"Juffrou sal dit 'uitsort', nè en as hulle nie ophou nie sal juffrou hulle hoof toe vat en as hulle nog steeds nie wil ophou nie sal die hoof die polisie bel."* (FGO3-A, D-3); *Toe hy dit gedoen het, toe sê ek net vir K: 'Hou net asseblief op!' en toe wou hy nie geluister het nie en toe sê ek vir die juffrou hy wil nie ophou nie en toe gaan hy nog aan."* (IOL-A, LSOB-KLAS, D-1); *"Ek het ... Wat ek gedoen het ... ek het na die meneer toe gegaan en vir hom gesê: 'Meneer dit en dit het gebeur.' En toe't ek vir hom gesê daarvan. Toe sê hy vir my, OK, hy sal dit uitsorteer en toe't hy dit uitsorteer."* (IOL-A, IMF, D-14); *"Ek het vir my ma gaan sê en my ma het vir hulle gesê hulle moet ophou en as hulle nie wil ophou nie, dan gaan sy vir die ouers sê en dan gaan die ouers hulle straf."* (FGO3-A, D-1); *"Ek het vir my ma en my pa gaan sê."* (FGO1-A, D-1); *"... I tell them stop but they carry on and they call him stupid and all of those. Ma'am, I always try to stop it."* (IOL-E, GSF, D-3).

Die empatiese aanskouers

Die *empatie*se aanskouers vertolk 'n konstruktief-passiewe rol (vgl. par. 3.5.1.4). Hulle vertoon meelewing met die teiken maar gryp nie aktief in om die afknouery stop te sit nie.

Navorsing deur Caravita *et al.* (2009:156, 157) toon aan dat empatie met die ondersteuning en beskerming van teikens verband hou.

Ofskoon empatie met die aanskouer se vermoë om dieselfde emosionele reaksies as die teiken te ervaar verband hou (Salmivalli, *et al.*, 2010:443) sal dit nie noodwendig die aanskouer aanspoor om tussenbeide te tree nie (Caravita *et al.*, 2009:156, 157). Volgens Paull *et al.* (2012:356-359) het die empatiese aanskouer wel empatie met die teiken, identifiseer met die aanskouer, maar vermy ingryping en sê en doen niks om die afknouery te stop nie.

Die volgende mededelings van die deelnemers ondersteun genoemde navorsers se bevindinge: "... want jy begin huil vir die persoon." (IOL-A, SF, D-3); *"I am always sorry for her because she always gets bullied."* (TLG3-E, D-12); *"Poor kid". "Stop!"* (aanskouer) (TLG3-E, D-21); *"Ek wou net opstaan (vir die teiken), maar ek kon net nie."* (IOL-A, D-3, IMF); *"Ek wou ingestaan het om dit te keer."* (FGO7-A, D-3); *"My hart voel seer vir hom."* (TLG3-A, D-1). In ooreenstemming met Paull *et al.* (2012:356-359) toon die deelnemers meeleving met die teiken maar hulle bly passief en doen, of sê niks om die afknouery te stop nie.

Een deelnemer het in sy uitbeelding van afknouery in die byskrif gewys dat die afknouer se medewerker ook empatie met die teiken kan hê: *"Dude let's go, why...? "Ha, ha, do you think that you can stop me? No! Let's go with the boy"* (bully) (TLG3-E, D-20), maar hy was nie suksesvol nie.

Die simpatieke aanskouers

Die *simpatieke aanskouers* vertolk 'n konstruktief-passiewe rol (vgl. par. 3.5.1.4). Hierdie aanskouers troos die teiken gewoonlik na die afknouery, maar tree uit vrees nie tydens die afknouery tussenbeide nie.

Een van die deelnemers het tydens 'n informele gesprek genoem dat sy nie tussenbeide getree nie en omdat sy jammer vir die teiken was en laasgenoemde net getroos het. Alhoewel sy gesien het hoe 'n maatjie 'n ander maatjie geslaan en geskop het, het sy nie opgetree nie, omdat sy bang was dat die afknouer haar ook sou afknou. (IGLGSF, D-1). Die volgende byskrifte wat op die tekeninge van die deelnemers verskyn het, toon hulle simpatie met die teiken: *"I feel sad. Bystander laughing at A."* (TLGR-E, D-24); *"I am for to help you"*. (TLG3-E, D-28).

5.4.6 Bespreking met betrekking tot die hantering van afknouery

In hierdie afdeling word die bevindinge soos dit uit die data-analise na vore getree het, bespreek.

5.4.6.1 Die navolging van 'n beleid teen afknouery in die skool

Afknouery in skole is 'n groot bedreiging vir al die betrokkenes en Swearer *et al.* (2009:5,6) beklemtoon die belangrikheid van beleide teen afknouery in skole om die bewusmaking van gesonde sosiale gedrag te verhoog. 'n Anti-afknouebeleid is ook 'n aanduiding dat die skool van voorneme is om teen afknougedrag op te tree en so 'n grondslag vir verandering daar te stel. Verder sal die beleid en die gedragskode oor afknouery, sowel as die konsekwente toepassing daarvan, ook die leerders se morele ingesteldheid jeens afknouery bepaal (Rigby 2006:433).

In die onderhawige navorsing is bevind dat die skool wel 'n beleid volg waarvolgens fisieke en emosionele afknouery aangespreek word. Die skoolhoof het die wyse waarop die skoolbeleid toegepas word soos volg verduidelik: *“'n Beleid wat ons teen enige vorm van bakleiery of intimidasie beskerm. By fisiese bakleiery word die ouers onmiddellik in kennis gestel en 'n kind word gesuspendeer. En waar dit nou meer sielkundige boelie is en intimidasie word die ouers ingekry en as dit daarop aankom word die ouers maar versoek om 'n interdik te kry teen die kind, maar as die ouers eers ingekry is, dan gewoonlik sal die boelie terugstaan en besef hy het nou probleme.”* (IOS).

Soms is dit volgens (Mukherji, 2001:105) nodig om 'n leerder se skoolbywoning tydelik op te skort of die leerder selfs te skors wanneer die leerder hom herhaaldelik aan wangedrag soos afknouery skuldig maak. Die voorsitter van die Beheerliggaam het hom soos volg in die verband uitgespreek: *“... maar daar is hmmm ... vorms waar die kinders aangespreek word en dan ... Daar is ook op die einde van die dag, as niks meer help nie, kan hulle dissiplinêr verhoor word en dan kan hulle geskors word uit die skool uit, ja.”* (IOVB).

5.4.6.2 Voorstelle vir die hantering van afknouery in die skool

Die bevindinge voortspruitend uit die ondersoek dui daarop dat die meeste van die deelnemers van mening was dat daadwerklike maatreëls getref moet word om afknouery in die skool hok te slaan. In die verband is die volgende voorstelle gemaak:

Rapportering van afknouery

Parsons (2005:19) het bevind dat die leerders afknouery selde rapporteer. Uit die volgende mededelings van die deelnemers blyk dit tog dat die leerders geweet het dat dit belangrik is om afknouery rapporteer: *“Vir die monitors gaan vertel. (Sal die monitors help?) Nee, want hulle stem saam met daardie kind.”* (afknouer) (IOL-A, GSF, D-1); *“Vir die juffrou gaan sê.”* (IOL-A, IMF, D-9); *“I told... My parents went to them and tell them to stop fighting and now they stop fighting and became friends.”* (IOL-E, GSF, D-3); *“Om vir iemand anders te gaan sê.”* (FGO1-A, D-2); *“Ons sal vir die hoof gaan sê het laat die hoof hom kan skors.”* (FGO3-A, D-6); *“I will go to*

tell the teacher or my parents.” (IOL-E, GSF, D-3); “Call the police, call adults.” (IOL-E, IMF, D-12); “... and telling the police and by telling an older person and they will try to sort it out or maybe we can tell someone near us and we can tell older people.” (IOL-E, IMF, D-13).

Een van die deelnemers het tydens ’n informele gesprek gemeld dat hy en die teiken die voorval aan die onderwyseres gaan rapporteer het (IGLGSF, D-3).

Uit bogenoemde mededelings blyk dit dat die leerders geweet het dat dit belangrik is om voorvalle van afknouery te rapporteer en hierdie positiewe ingesteldheid moet deurlopend deur die skool aangemoedig word. Dit is uiters belangrik dat voorvalle van afknouery dadelik aangemeld moet word en dat daadwerklike en sigbare stappe deur die skool geneem moet word wanneer voorvalle van afknouery aangemeld word. Indien hierdie stappe nie geneem word nie, sal die voorkoms van afknouery eskaleer, want die afknouer, leerders, ouers en onderwysers van die skool sal die gebrek aan optrede as ’n boodskap dat die skool afknouery nie werklik in ’n ernstige lig bejeën nie interpreteer. Afknouers floreer in omgewings waar daar min, of geen stappe teen afknouery geneem word nie. Dit is ook baie belangrik dat al die partye deeglik oor die verskillende rapporteringslyne wat gevolg kan word om afknouery aan te meld ingelig is en dat persone wat die afknouery aanmeld teen moontlike vorme van viktimisasie en intimidasie beskerm sal word.

Hulp moet ingeroep, of verleen word

Dit is baie belangrik dat leerders besef dat hulle ’n hupverlenende rol tydens voorvalle van afknouery behoort te speel, veral wat die teikens aanbetref en dat hulle nie passief en stilswyend afknouery hoef te aanskou nie. Indien hulle self nie hulp kan aanbied nie, moet hulle weet waar om hulp te kry. Indien die meerderheid van die leerders daarop ingestel is om hulp aan teikens te verleen, of om hulp te verkry, sal die voorkoms van afknouery beduidend afneem. Die afknouer sal vervolgens die boodskap kry dat sy gedrag vir die meerderheid van die leerders onaanvaarbaar is en dat sy afknougedrag negatiewe gevolge vir hom sal inhou.

Die volgende voorstelle in verband met die verkryging en die verlening van hulp is gemaak: *“Ek kan die prefeks roep.” (IOL-A, GSF, D-1); “Mens kan die polisie gaan roep.” (IOL-A, IMF, D-9); “Ons kan vir meneer gaan vra om met die kind te praat en as dit nog steeds nie stop nie, dan kan ons met ons ouers gaan praat en dan sal ons kyk of dit nie kan ... hom of haar nie kan stop nie.” (FGO3-A, D-5).*

Die volgende deelnemers het genoem dat hulle bereid is om self hulp aan te bied: *“Ons kan hulle help as hulle baklei en dan kan ons vir meneer gaan sê of juffrouens of ons ouers.” (FGO1-A, D-1); “Ons kan die kind wat afgeknou word help.” (IOL-A, IMF, D-3).* Sommige deelnemers het aangedui dat hulle afknouery nie goedkeur nie en dat hulle hulp gaan soek het:

“... of ek sal miskien dalk ’n grootmens gaan vra wat dalk daar rondloop of by iemand se huis – ek sal gou daantoe hardloop en gaan vra vir hulp.” (IOL-A, SF, D-1); “Ek sal gaan hulp soek ... na ’n onderwyser toe gaan of dit self te stop.” (FGO7-A, D-6).

Sommige deelnemers was van mening dat afknouery ook deur die leerders self gestop kan word: *“’n Mens kan hulle stop.” (IOL-A, IMF, D-4); “Ma’am you can tell them to stop ... or you can separate them.” (IOL-E, IMF, D-12); “Ons kan hulle stop. Mekaar van mekaar af weghou.” (IOL-A, IMF D-2); “Ons kan die ouers kry of jy kan hulle uitmekaar uit vat.” (IOL-A, IMF D-4)*

Gesprekvoering met die afknouer

Indien leerders selfgeldend kan optree en openlik en duidelik hulle afkeer teenoor afknouers kan uitspreek, sal dit ook help om voorvalle van afknouery te laat verminder. Afknouers floreer op die aandag van aanskouers en indien die meerderheid leerders openlik hulle teëkanting uitspreek, sal afknouvoorvalle afneem. Sommige van die deelnemers het ook gevoel dat dit sal help as hulle in gesprek met die afknouers tree en hulle self soos volg uitgespreek: *“Wel ons, ons kan dit stop deur om met hulle te praat, of ons kan vir hulle sê ... hmmm ... hulle moet hulle lewe verander en, of anderste kan ons hulle lewe verander deur om hulle te sê julle moet dit nie doen nie en so.” (IOL-A, IMF, D-14); “Jy kan vir hulle vra: ‘Wat makeer julle dat julle vir die ander kind seermaak. Wat het hy wat julle nie het nie?’ ” (FGO3-A, D-4); “Jy kan net vir hulle (die afknouers) sê: ‘Moenie dit doen nie, gaan lees jou Bybel’ en goed.” (IOL-A, IMF, D-8); “Ma’am I think that’s ma’am if someone can talk to them and ma’am then they will realize that what they do is wrong, ma’am.” (IOL-A, IMF, D-10); “We can stop bullying by engaging with the ... the people that are being bullied and stopping the police and by telling an older person and they will try to sort it out or maybe we can tell someone near us and we can tell older people.” (IOL-E, IMF, D-13); “Mens kan hulle reg sien of mens kan hulle vir hulle sê: ‘Nee, dis verkeerd.’ Gee vir hom (afknouer) medisyne (IOL-A, IMF, D-3).*

Voorstelle wat betrekking op die rolspelers het

Die roete van afknouery kan betekenisvol verander deur die optredes van die afknouer, die teiken en die aanskouer te verander (Anderson, 2008:24).

Omdat die onderskeie rolspelers verskillende probleme ondervind, moet dit op verskillende maniere opgelos word (Sullivan, 2011:16).

Voorstelle wat betrekking op die afknouer het

Ingryping by die afknouers se optredes moet daarop gemik wees om hulle te help om vaardighede aan te leer wat hulle in staat sal stel om hul woede te beteuel en te verhoed dat

hulle ander persone vir hulle eie probleme sal verkwalik. Een van die deelnemers het die tipe ondersteuning soos volg verwoord: *“Ek dink dis in die eerste plek om vir die persoon wat afgeknou het hom te ondersteun.”* (IOL-E, VOOF, D-3).

Die deelnemers het ook aangevoer dat die afknouer verantwoording vir sy daade moet doen en daarom sal hulle die afknouery hanteer deur onder meer vir die afknouer te waarsku om op te hou. Die deelnemers het dit soos volg gestel: *“Tannie, ek sal net vir hulle (die afknouers) sê hulle moet ophou en as hulle nie ophou nie gaan ek na my juffrou toe en dan sê ek vir haar en as sy wil niks doen nie sê ek maar vir die hoof of die polisie en dan sal ek baie bly wees as hulle iets gaan doen.”* (FGO1-A, D-2); *“Ek sal vir hulle sê ... ek sal so maak en dan sal ek vir hulle sê: ‘Ok, julle moet ophou anders gaan julle almal seerkry en dan gaan julle in die moeilikheid beland.’ ”* (FGO3-A, D-7); *“Ek sal vir hom (boelie) gesê het, God is in die Hemel en sien hom as hy ’n boelie is. Dit is nie mooi nie en my hart is seer.”* (TLSOB-KLAS D-4); *“Ons moet vir die juffrouens gaan sê of as ons sy ma ken, gaan sê ons vir sy ma wat jy doen.”* (IOL-A, GSF, D-2); *“Ek sal vir hom gaan sê het hy moet ophou daarmee, want dit gaan terugkom wat hy aan ander persone doen.”* (FGO3-A, D-5).

Van die deelnemers was van mening dat gesprekvoering met die afknouer ook tot ’n oplossing van die afknouprobleem sal bydra: *“Wel ons, ons kan dit stop deur om met hulle te praat ...”* (IOL-A, IMF, D-14); *“Hmmm ... hulle boelie hulle want hulle het nie maatjies nie en ek sal self met hom speel en dan vra ek vir hom vrae en as ek die antwoord kry dan sal ek net vir hom sê hy moet dit ophou doen.”* (FGO3-A, D-7); *“Jy moet uitvind wat verkeerd is. Jy moet vir hulle (die afknouers) vrae vra, soos hoekom doen jy dit en hoe voel jy oor dit en hoekom doen jy dit, want dit is nie reg nie.”* (FGO1-A, D-7); *“Om met hulle te praat waaroor hulle baklei.”* (FGO1-A, D-6); *“Ek sal met hulle praat en vra hoekom haat hulle die persoon.”* (FGO1-A, D-7); *“Jy kan vir hulle vra: ‘Wat makeer julle dat julle vir die ander kind seermaak. Wat het hy wat julle nie het nie?’ ”* (FGO3-A, D-4).

Van die deelnemers het ook voorgestel dat ’n onderwyser met die afknouer moet praat om uit te vind waarom hy afknou: *“Ek dink mens moet met ’n onderwyser praat dat hy hulle net bietjie stop en reg leer.”* (IOL-A, SF, D-2); *“En dan moet hy (onderwyser) vir hulle vra: ‘Waarvoor boelie julle?’ ”* (FGO3-A, D-4).

Van die deelnemers was van oortuiging dat dit meer effektief sal wees as volwassenes eerder as kinders met afknouers in gesprek sal tree en het dit soos volg gestel: *“Tannie, ek wil net hê tannie moet graag met haar praat en dat sy net ophou en dat sy nie ons terg en daai nie.”* (IOL-A, IMF, D-1); *“Die mense moet vir die boelies sê dat dit verkeerd is om af te knou en dat hulle dit nie moet doen nie.”* (LSOB-KLAS, D-1); *“Die onderwysers moet vir hulle vra hoekom hulle klein kinders afknou en hoekom hulle so baie boelies is.”* (FGO3-A, D-3); *“Hulle (onderwysers)*

... moet met die kind praat en by hom uitvind hoekom doen hy dit en waarom gaan hy net vir dieselfde kind en as hulle uitgevind het dan kan hulle die saak verder laat gaan." (FGO3-A, D-8); *"As die kinders nou nie wil ophou nie en hulle kom met messe en goed skool toe, dan moet die hoof vir hulle sê as hulle weer 'n keer dit doen dan gaan hy hulle nie meer ... dan gaan hy nie meer nonsens vat nie en hulle skors."* (FGO3-A, D-6).

Sommige deelnemers was van mening dat daar streng teenoor die afknouer opgetree moet word en het dit soos volg verwoord: *"Al manier wat ek dink dit sal help is om daai ou 'n goeie pak slae te gee."* (FGO7-A, D-8); *"Hulle moet hom skors en uit die skool uitsit dat hy nie weer in die skool in kom nie."* (FGO2-A, D-4); *"Juffrou ek dink om die ouens (afknouers) uit te soek en dan uit die skool uit te jaag. Ek dink dis die maklikste."* (IOL-A, VOOF, D-2); *"Allocation."* (FGO8-E, D-7); *"Al manier wat ek dink dit sal help is om daai ou 'n goeie pak slae te gee."* (FGO7-A, D-8); *"Deur hom 'n bietjie van sy eie medisyne te gee."* (FGO5-A, D-2). Leerders was ook van mening dat daar minder probleme in die skool sal wees indien die skoolhoof die afknouer skors. Een deelnemer was van oortuiging dat skorsing die afknouprobleem sal oplos en het dit soos volg gestel: *"Dat hulle nie meer ons harte kan seermaak nie, want dan gaan ons nie meer enige probleme in die skool hê nie."* (FGO3-A, D-8); *"As die kinders nou nie wil ophou nie en hulle kom met messe en goed skool toe, dan moet die hoof vir hulle sê as hulle weer 'n keer dit doen dan gaan hy hulle nie meer ... Dan gaan hy nie meer nonsens vat nie en hulle skors."* (FGO3-A, D-1). *"Ma'am they are supposed to listen to us, ma'am because bullying someone is against the law. Ma'am I think that's ma'am if someone can talk to them and ma'am then they will realize that what they do is wrong, ma'am."* (IOL-E, IMF, D-10).

Afknougedrag kan moontlik aangeleer wees (Lines, 2008:71). Die volgende deelnemer was van mening dat afknouery die gevolg van aangeleerde gedrag is en het dit so gestel: *"Ek dink omtrent dat ... dat omtrent nie agter sy (die afknouer) ouers aan moet gaan nie, doen sy eie ding ophou met die verkeerde vriende speel ..."* (IOL-A, SF, D-2).

Björqvist (1994:181) stem saam dat verskillende vorme van aggressiewe gedrag aangeleer kan word en Mouttapa et al. (2004:326) is dit eens dat kinders dikwels hulle ouers se aggressiewe gedrag navolg. Daar is van die deelnemers wat gemeld het dat die afknouer se gedrag aan die ouers se verkeerde voorbeeld toegeskryf kan word: *"Dit is 'n ding wat uit 'n huis uit kom..."* (IOO, D-1); *"... want hulle doen reeds dit wat hulle doen dalk as gevolg van 'n gegil en skree by die huis, dalk as gevolg van persoonlike redes by die huis wat nou oorspoel van haglike omstandighede."* (IOO, D-2); *"... toe kom ek agter dat hierdie kind word eintlik by die huis geboelie en omdat hy geboelie word by die huis, hy kan nie veg teen 'n ouer persoon nie daarom veg hy teen die kinders in die klas ..."* (IOO, D-4); *"... ek kan nie dink dat so iets nie van die huis af kom nie omdat dit alles te make het met die tipe opvoeding wat jy kry."* (IOS).

Die ontoereikende oorlewing van waardes en norme deur die ouers en die verval van morele waardes veroorsaak wangedrag (Lessing & De Wit, 2011:411). Die volgende deelnemer se mededeling illustreer die stelling: *“Die hele ding is die verval van morele standaarde en waardes. Ek dink dat 90% van alle ouers is skuldig. Onbetrokke, te besig met hulle eie ek, het vergeet hoe swaar ’n kind kry in daai ouderdomsgroep, hmmm... As ek kyk hoe los ons kinders optree. Van hulle kom in die middel van die nag huis toe, dan’s hulle in Graad 8 en dan val my mond oop as ek hoor wat het hulle alles gedoen.”* (IOO, D-3).

Van die leerders het voorgestel dat afknouers vir terapie moet gaan om vas te stel wat hulle probleem is om hulle sodoende te probeer help. *“Ja, mens kan dit stop, juffrou want hmmm ... boelies moet gaan ... soos van ... terapie sodat mens kan hoor wat is fout met hulle en probeer om hulle te help. Dit help nie om soos almal op te staan en hulle nog meer af te kraak nie. Dit gaan die situasie net nog meer vererger. So luister na hulle en gee soos in emosionele hulp soos in ... juffrou, probeer hulle net help.”* (FGO8-A, D-4); Een deelnemer was van mening dat wanneer die afknouer ingelig word, sal hy verstaan waarom hy nie mag afknou nie: *“Ma’am, I think that if someone can talk to them and ma’am, explain to them and ma’am ... then they will realize that what they do is wrong, ma’am.”* (IOL-E, IMF, D-10).

Een van die deelnemers het die volgende mededeling gemaak: *“Ek meen jy ... jy moet net ’n “mindset” hê. As jy glo jy kan verander en jy glo jy kan van al die goed vergeet wat gebeur het en jy probeer om alles stelselmatig te vergeet en jouself stadig op te bou dan glo ek jy kan verander ... Toe tannie daardie gesprek gegee het nou vanoggend toe was dit rêrig ’n “eye opener” want ek was al ... ek was al baie lank ’n boelie en omdat ek ’n boelie is, kom dit nou al vanself. Ek kom nie eers meer agter as ek boelie nie, maar toe tannie nou vanoggend daaroor praat toe kom ek agter dat hoe die ... ‘jy boelie nog steeds.’* (IOL-A, SF, D-3).

Dit is verblydend om te sien dat die voorstelle wat betrekking op gedragsveranderinge by afknouers het nie slegs op strafmaatreëls fokus nie, maar dat die deelnemers ook oor die insig beskik dat afknouers psigoterapeutiese hulp nodig het.

Voorstelle wat betrekking op die teikens het

Teikens is geneig om afknouery weg te steek en om nie selfgeldend op te tree nie (Sullivan et al., 2005:2). In die verband het een deelnemer gemeld dat die teiken homself moet probeer handhaaf: *“We can stop bullying by engaging with the ... the people that are being bullied ...”* (IOL-E, IMF, D-13). Die teiken moet ook aangemoedig word om hulp te vra en om die afknouery aan te meld. Een deelnemer het dit soos volg gestel: *“... die teiken ook om raad te gaan soek iewers en met iemand te praat sodat die persoon uitgesorteer kan word wat die moeilikheid maak.”* (IOL-E, VOOF, D-2).

Dit is belangrik dat teikens leer hoe om meer selfgeldend op te tree (Sullivan *et al.*, 2005:104). Sommige deelnemers doen aan die hand dat wanneer iemand afgeknu word hy sy man teen die afknouer moet staan en hom ignoreer: *“Teen hom opstaan soos byvoorbeeld vir hom te sê as hy jou boelie: ‘Jy praat nie so met my nie.’ Jy staan jou man, jy gaan nie soos weg en huil nie, want dan sê hy: ‘OK, hy kry dit reg’ en dan sal hy (die afknouer) aanhou deur soos op te staan en te sê: ‘Jy praat nie so met my nie’ of so ietsie.”* (FGO6-A, D-1); *“Om op te staan teen daardie persoon.”* (FGO5-A, D-1); *“Jy kan probeer opstaan teen hom, ... deur om vir hom te sê dis nie reg nie of deur soos byvoorbeeld as ’n groot ou ’n klein outjie boelie dan kan soos ’n klomp klein outjies teen hom opstaan en sê: ‘Jy praat nie so met ons nie, dis nie reg soos jy dit hanteer nie.’ en daai tipe goed.”* (FGO7-A, D-1); *“Deur om soos sê nou maar hy knou jou af, jy moet nie soos in terug afknou nie, jy moet net vir daai persoon kyk en jou rug draai en dan wegloop, want dan gaan hulle eintlik voel dat dit pla die persoon nie en hulle gaan dalk ophou.”* (FGO6-A, D-2). Die mededelings van die deelnemers stem met die stelling van die genoemde navorser – dat die teiken sy man teen die afknouer moet staan – ooreen.

Voorstelle met betrekking tot die aanskouers

Anderson (2008:24, 25) beklemtoon dat alhoewel al drie die rolspelers in die triadiese interaksie ’n invloed op afknouery kan uitoefen, die aanskouer volgens Coloroso (2004:75) oor die meeste mag beskik om ’n positiewe verandering in afknougedrag mee te bring. Swearer *et al.* (2010:39) sê ook dat die aanskouers ’n kragtige positiewe of negatiewe invloed op afknouery kan uitoefen en dat beginselvastheid een van die belangrike eienskappe is wat by aanskouers ontwikkel behoort te word.

Aanskouers kan volgens Orpinas *et al.* (2006:23) in twee groepe ingedeel word, naamlik dié wat deel van die afknouprobleem is en diegene wat deel van die oplossing kan word. ’n Aanskouer kan daadwerklik ingryp om die afknouery te beëindig (Cowie, 2000:91; Smith *et al.*, 1999:33). Jeffrey (2004: 7) beklemtoon dat die mobilisering van aanskouers se gedrag ’n belangrike faktor in die voorkoming en bekamping van afknouery is. Een van die deelnemers sluit by laasgenoemde standpunt aan en het dit soos volg gestel: *“Juffrou ek dink jy kan dalk die aanskouer meer maniere leer soos as hulle iets sien dit te behandel ... en die teiken ook om raad te gaan soek iewers en met iemand te praat sodat die persoon uitgesorteer kan word wat die moeilikheid maak.”* (IOL-E, VOOF, D-2).

Die aanskouers het die mag om die afknou-dinamiek te verander indien hulle die teiken, in plaas van die afknouer, sou ondersteun (Sullivan *et al.*, 2006:20). Een deelnemer het die aanskouers se houding sterk aangespreek en die volgende gemeld: *“Ma’am I think like the bystander should develop a backbone and be able to say no and something that’s wrong is just wrong. You can’t change wrong to right so the bystanders should develop some backbone and be*

ignoring the bully and... yes.” (FGO8-E, D-9); “Ma’am, I also agree because I think that if the children themselves, the learners or the students or whatever, if they make a difference it will stop because you can’t ask a teacher or a mother or someone to stop it because, seriously, it will just carry on because it didn’t happen when the teachers or the mothers were there. So if the children just stop and they stop following them then it will end.” (FGO8-E, D-10).

Volgens Slonje (2011:282,288) doen die aanskouers gewoonlik niks behalwe om na die afknouery te kyk en sodoende word die afknouer in sy kwaad versterk. Volgens ’n deelnemer sal afknouery gestop word wanneer die aanskouers ophou om na die afknouer te luister en liever die teiken te ondersteun: *“What I think is that if the followers can stop follow the bullies it will stop ... it will finally end because it is like the other film that you showed us. As soon as the followers stop listening to the bully or whatever like entertaining what he was doing and everyone stood up for the person who was being bullied, it all ended, it was like now he was the hmmm ... ja the bullied one.” (FGO8-E, D-10).*

Daar bestaan nie so iets soos ’n onskuldige aanskouer nie (Limber, 2002:8) en aanskouers moet daarom geleer word dat afknouery in die skool ’n gemeenskaplike probleem is en dat die oplossing daarvan almal se verantwoordelikheid is. Een onderwyser het die volgende opinie gehuldig: *“Dit is, ek dink nie dit is net ’n skoolprojek daai nie. Dis ’n gemeenskapsprojek. Jy moet die ouers en die mense by die huise bereik, jy moet die samelewing verander om ...” (IOO, D-2).*

’n Ander deelnemer het met die volgende voorstel gekom om afknouery te hanteer: Leerders moet volgens ’n merietestelsel op grond van hul positiewe gedrag ten opsigte van die voorkoming of bekamping van afknouery, as prefekte en klasleiers gekies word. *“Ek dink jy moet vir hulle soort van ’n beloning gee indien daar iemand besig is om afgeknou te word, vir hom sê as jy dit stop sal jy dit en dit kry. Om hom soort van hom ook ... ek dink dit is hoekom prefekte ook sulke belangrike rol speel en ook RCL, om hulle dalk te sê as jy dit, en dit, en dit doen staan jy kan som prefek te word. Om dalk soort van ’n lys op te stel en dan nie laat die onderwysers of die leerders die prefekte kies nie maar dat hulle gekies word op ’n meriete basis. Soos wat in Graad 8 het hy daai persoon so daai gedrag getoon en volgens meriete die leiers van die skool te kies.” (IOL-E, VOOE, D-3).*

Voorts het sommige van die deelnemers ook aangedui dat die leerders nie fisiek op afknouery moet reageer nie en het die volgende gedragswyses aanbeveel om op afknouery te reageer : *“As iemand jou seermaak moet jy omdraai en wegloop en vir juffrou gaan sê.” (TLSOB-KLAS, D-19); “Deur om soos sê nou maar hy knou jou af, jy moet nie soos in terug afknou nie, jy moet net vir daai persoon kyk en jou rug draai en dan wegloop, want dan gaan hulle eintlik voel dat dit pla die persoon nie en hulle gaan dalk ophou.” (FGO6-A, D-2); “Ons moet net probeer om*

vrede te maak onder mekaar en ons moenie altyd mekaar probeer seermaak en healtyd stories aandra oor mekaar nie." (FGO1-A, D-1).

Vervolgens het die deelnemers ook verdere voorstelle vir die hantering van afknouery gemaak: *"Miskien moet mens groepe maak en as 'n groep na die persoon toe gaan en vir hom te sê om dit te stop, want as jy alleen gaan dan sal dit tien teen een eindig in 'n bakleiery, want jy kan dink hy sal jou wil aanvat daaroor maar as jy in 'n groep gaan en almal sê vir hom dan sal hy nie."* (FGO5-A, D-7); *"Juffrou ek dink almal in jou Graad of ouderdomsgroep moet dalk saamstaan."* (FGO5-A, D-5); *"... ons kan vir hulle sê ... hmmm ... hulle moet hulle lewe verander en, of anderste kan ons hulle lewe verander deur om hulle te sê julle moet dit nie doen nie en so."* (IOL-A, IMF, D-14); *"Ma'am, I think ma'am, that we must stand up for each other."* (IOL-E, IMF, D-11).

Aanskouers moet uit hulle gemaksone tree en sterk standpunt teenoor afknouery inneem. Navorsers soos Pepler et al. (2000: 9), O'Connell et al. (1999: 450), Salmivalli (1999) en Staub (1989) rapporteer dat die meeste aanskouers se gedrag passief ten opsigte van hulpverlening aan teikens is. Die volgende deelnemer het gemeld dat hulle reeds pro-aktief optree: *"Stand up against the bullying. Well for me, I talked to my friends like we have created this kind of group where we are actually like if we do see people getting bullied we stand up and we say OK, this is wrong they shouldn't do this. You know like we actually do that we actually stop bullies ..."* (IOL-E, VOOE, D-1).

Uit die literatuur blyk dit duidelik dat afknouery nie beëindig kan word nie, maar dat daar wel pogings aangewend kan word om dit te probeer voorkom (vgl. par. 3.8). Sommige deelnemers was ook van mening dat afknouery moontlik verminder kan word, maar nie heeltemal stopgesit kan word nie: *"Nie baie maklik nie."* (IOL-A, IMF, D-6). *"Jy kan dit nie stop nie en jy moet na iemand toe gaan en vir hulle sê ... hmmm ... daar's iemand in die dorp wat mekaar gestamp het of seergemaak het."* (FGO2-A, D-2). *"My personal opinion is that I really don't think you would be able to stop it completely. You maybe minimise it but you won't be able to stop it. I mean if somebody, say for instance, I am a bully, somebody comes to me and says to me like, listen stop bullying and whatever, just because somebody told me that doesn't mean I am going to do it. I mean, ja."* (FGO7-E, D-2).

Groter betrokkenheid van die Departement van Onderwys by die voorkoming van afknouery in die skole

Die leerders het uiteenlopende menings gelug oor die betrokkenheid van die Departement van Onderwys by die voorkoming of beëindiging van afknouery in skole. Een deelnemer het voorgestel dat onderwysers die leerders vroeër in hulle skoolloopbaan oor afknouery moet inlig:

“Juffrou ek wil net sê, dit maak nie saak of dit direk of indirek die Departement betrokke is nie. Dis net jy word grootgemaak in ’n manier van jy mag nie boelie nie. As ’n kind vroeër in kinders se skoolloopbaan geleer word jy mag nie boelie nie sal dit mos in hulle koppe ingaan. Maar ek dink kinders weet nie wat boelie is nie. Ja, hulle weet nie van die verskillende soorte boelies wat is daar nie. So, as dit vroeër geleer word vir hulle dan sal hulle kan grootword met die gesindheid dat jy nie moet boelie nie en as jy geboelie word, praat daarvan en stop dit wanneer jy kan.” (FGO8-A, D-8). Die volgende deelnemer stem saam: *“I think the Department of Education should do more. Yes, ma’am, they must do more and the teachers must explain to the children why it is so bad and stuff like that.”* (FGO8-E, D-7). Die volgende deelnemer lê die oplossing vir afknouery voor die leerders se eie deur: *“I don’t think you can put the blame on the Department of Education. I think learning a dog you treats all dogs you treat something hard, I think like us as scholars you should develop some backbone and stand up to the bully and it will become right.”* (FGO8-E, D-9).

In verband met die betrokkenheid van die Departement van Onderwys by die voorkoming van afknouery in skole het die skoolhoof die volgende gesê: *“Ek sal sê die Departement moet vir ons genoeg outoriteit gee om so daadwerklik op te tree sonder al die rompslomp van die dissiplinêre verhoor met al die stappe wat jy moet deurgaen wat dit vir jou so onmoontlik maak, so moeilik maak dat jy moet ... ”*

Gee vir die hoof genoegsame outoriteit om sonder al die rompslomp van verhoor en al daai goed sodanig teenoor die kind op te tree dat hy weer ’n gesagdraer kan word sodat daar ’n goeie atmosfeer van onderrig in die skool weer herstel kan word, maar bring lyfstraf terug, gee die hoof genoegsame outoriteit om as hulle nie lyfstraf wil terug bring nie, om van so ’n kind ontslae te raak al moet hy hom kronies elke week suspendeer.” (IOS)

Die skoolhoof het ook sy frustrasie met die dissiplinêre hantering van leerders wat voortdurend gedragsoortredings begaan, soos volg gelug: *“... en eendag toe hy weer klasontwrigtend is en hy vra vir sy oorplasingertifikaat toe laat kom ek die ouer, ek gee vir hom sy oorplasingertifikaat en ek sê vir hom gaan. Sy het reguit na die inspekteur toe gegaan, hy het my gebel en nie gevra wat gaan aan nie, vir my uitgetrap na ’n kant toe, hoe durf ek die kind uitstuur, die kind is skoolpligtig, ek sal die kind terugvat, klaar. Hmmm ... ek het die kind teruggevat, ek het ’n dissiplinêre verhoor gehou, die kind is gesuspendeer. Daai eerste dag toe hy terug is doen hy presies dieselfde, presies dieselfde. Ek het die ouers weer gekontak en vir hom gesê ek het die skoolsielkundige alles by gehad in die dissiplinêre verhoor. Ons het gewag vir die skoolsielkundige om terug te kom na my toe. Die kind het hulle toe in ’n ander skool gesit.”*

Die voorsitter van die Beheerliggaam was van mening dat die Departement van Onderwys duidelike dissiplinêre riglyne vir die hantering van afknouery in skole daar moet stel, sodat dit effektief in skole toegepas kan word en dat afknouers die gevolge van hulle daade kan dra: *“...die groot probleem is, jy sal altyd, ek glo jy sal altyd iewers iemand kry wat iemand anders gaan afknou en die ding is hoe spreek jy hierdie individu aan tensy daar riglyne vir jou gestel word om dit effektief te doen ... waar dissipline definitief meer gehanteer kan word en meer toegepas kan word ...”* Volgens hierdie riglyne kan van die afknouer verwag word om verantwoordelikheid vir sy daade te neem: *“... hulle moet voel dat as jy iets verkeerd gedoen het moet hulle die gevolge daarvan kan dra.”* (IOVB).

Van die onderwysers was ook van mening dat hulle mag om dissipline toe te pas beperk is en een onderwyser het dit soos volg verwoord: *“Ek dink juis die feit dat daar werklik geen dissipline toegepas kan word nie behalwe om met kinders te praat miskien met ouers te praat hmmm ... maar selfs skorsing ook hmmm ... As jy dit werklik vat: leer ’n kind iets uit skorsing uit, is dit dalk vir hom ’n vakansie, ek weet nie.”* (IOVB).

Volgens ’n koerantberig het navorsers wat ’n ondersoek in Suid-Afrikaanse skole geloods het aangedui dat afknouery die gevolg van oorbesette skole en klasse is (vergelyk die koerantberig: *“Bullying at school a problem -survey”, 2012*). In die onderhawige studie het een onderwyser ook genoem dat oorvol klasse dissiplinêre probleme in die hand werk en dat dit ook indirek tot afknouery aanleiding kan gee. Die onderwyser het dit soos volg gestel: *“Mens kan ook begin deur vir die Departement van Onderwys te sê hulle moenie die klasse so groot maak nie, want omdat die klasse so groot is, raak die onderwyser geïrriteerd en as die onderwyser geïrriteerd is, het hulle nie geduld met die kinders nie. As jy nie geduld het met die kinders nie is jy negatief ingestel en as jy negatief ingestel is, wil jy, is jy nie ontvanklik vir hierdie kinders se einas nie en dan stoot jy hulle weg want jy is geïrriteerd. So, gaan dit verander? “I don’t think so.”* (IOO, D-3).

Beter kommunikasie tussen die onderwysers en leerders ten opsigte van die hantering van afknouery

Baie onderwysers is nie opgelei om verhoudingsprobleme en spesifiek anti-sosiale gedrag soos afknouery te hanteer nie (Sullivan, 2011:5; Badenhorst et al., 2007:313; Janse van Rensburg, 2010:106) maar daar word van hulle verwag om op te tree (Davis et al., 2007:40). Die mededeling van die volgende deelnemer illustreer die diverse rolle wat onderwysers moet speel: *“Wel, die groot ding is ons is hier om te onderrig, ons moet skool gee, ons moet hulle iets leer, en dan hierdie dinge is vir ons ook belangrik want ons werk ook aan die emosionele, maar wanneer hulle in die groter grade kom, dan moet daar ’n sekere sillabus voltooi word. In ons fase – in die kleintjies se fase is die onderwyseres die ma en ons leer hulle van die begin dat as*

daar 'n probleem is dan kom jy na jou ma toe en as jou ma niks aan die saak kan doen nie dan sal sy self verder gaan na die hoof of na die ouers of wie ook al. Maar meeste van die tyd moet jy so 'n verhouding hê met die kinders dat hulle met enige ding na jou toe kan kom. Hulle moet nie voel dat hulle gaan nou raas kry as hulle kom vertel nie. Hulle moet eerder voel dat juffrou hoor en sy sal help. Hierdie roloorlading kan die kommunikasie tussen onderwysers en leerders belemmer.

Kennis, vaardighede en selfvertroue om afknouery te herken en die afknouer tot verantwoording te roep, ontbreek dikwels by die onderwyser (Cowie & Jennifer, 2008:1). Een van die deelnemers het die volgende meegedeel: *“Ek dink van die onderwysers weet nie hoe om sekere situasies te hanteer nie, want in kleiner skole kom daar somtyds minder boelie voor soos hierdie is 'n klein skool. Hier is nie eintlik soos in boelie nie hier is net baie katterigheid en bakleiery maar ek dink in groter skole is die onderwysers meer, hoe sal ek sê, geleerd met boelie.”* (FGO7-A, D-3). Soos vroeër vermeld, meld leerders afknouery selde aan, met die gevolg dat die meeste onderwysers dikwels onbewus daarvan is. Hierdie skynbare onbewustheid van onderwysers mag die indruk by leerders skep dat dit geen doel dien om die voorval by onderwysers aan te meld nie (Parsons, 2005:19). Sommige deelnemers staan skepties teenoor die onderwysers se betrokkenheid by die hantering van afknouery. Van die deelnemers was ook van mening dat die onderwysers nie genoegsame aandag aan afknouery gee nie en dat sekere onderwysers hulle self skuldig aan die afknouery van leerders maak: *“Ek dink uit my punt die is onderwysers nie so streng teenoor ons nie. Hulle sal nie ons ouers inroep en goed nie, hulle sal net vir ons sê julle moet dit self uitsorteer en wat julle doen is lelik. So, hoe ons dit dan uitsorteer is, ons maak dit net erger deur dalk te baklei, fisies en met die mond, hmmm ... want hulle sal ons nie soos bymekaar roep of sê wat julle doen is genoeg of ons ouers bel nie.”* (FGO7-A, D-3); *“Dit is die waarheid wat sy gesê het, want onderwysers doen deesdae niks nie. Ek ken vir twee onderwysers in die skool wat klein kinders ... wat dit self doen hier in die skool.”* (FGO7-A, D-6); *“As R (name) said, well, teachers don't do anything about it and there is in this school is lot of bullying going on but it is mostly between the children but as he said there are also two teachers in this school that take on smaller kids.”* (FGO7-E, D-10).

Meer ouerbetrokkenheid en beter kommunikasie tussen ouers en die skool

Die ouers se onbetrokkenheid by hulle kinders se skoolaktiwiteite Smith (2006:12) en (Leoschut et al., 2007:101) asook die gebrek aan kommunikasie tussen die ouers en kinders (Leoschut et al., 2007:101) kan met afknouery verband hou. Die ouers se betrokkenheid by hulle kinders se skoolaktiwiteite is van groot belang in die hantering van afknouery in skole: Die skoolhoof het beklemtoon dat sommige ouers nie belangstel nie: *“Hmmm ... daar is van jou ouers wat nie wil saamwerk nie, wat nie wil glo dat hulle kind by sulke tipe dade betrokke kan wees nie. In baie*

gevalle as jy die ouers probeer kontak en hulle sien dis die skool se nommer dan antwoord hulle nie hul fone nie.” (IOS).

Die onderwysers het ook beklemtoon dat ouers en die skool gesamentlik by die hantering van afknouery betrokke moet wees: *“ ’n Mens moet aanhoudend in kontak bly met die ouers deur briefies te skryf.” Almal moet betrokke bly.” (IOO, D-1).*

Die onderwysers het ook die belangrikheid van goeie verhoudinge en kommunikasie met ouers beklemtoon. Een onderwyser het dit soos volg gestel: *“Ek voel dat ’n mens die hele tyd ’n oop verhouding moet hê met die ouers. Meer ouerkontak hê.” (IOO, D-1).*

Die voorsitter van die Beheerliggaam het ook aangedui dat die betrokkenheid van ouers en kinders van wesenlike belang in die hantering van afknouery is. Hy het dit soos volg gestel: *“Hmmm... ek dink ’n ou moet werklik gaan sit met die kinders wat betrokke is enne ‘deal’...” (IOVB); “Dis dalk ’n goeie idee as ons dalk kinders bymekaar kry en ouers bymekaar kry en kyk waar lê die probleme. Hoekom gebeur hierdie dinge.” (IOVB).* Hy voel ook dat die probleem van afknouery beter aangespreek sal word wanneer ouers bereid is om hulle kinders reg op te voed. *“Ek dink dit is miskien waar ons sal moet begin, want as jy die kind grootmaak met waardes en integriteit sal hy dit deur sy loopbaan volg ...”*

Groter mate gemeenskapsbetrokkenheid en samewerking

Volgens Swearer *et al.* (2009:5) kan afknouery nie in isolasie beskou en hanteer word nie, want vanuit ’n sosio-ekologiese perspektief moet die gesin, portuurgroep, skool en die gemeenskap gesamentlik daarby betrokke wees. Een deelnemer was ook van mening dat almal by die hantering van afknouery betrokke moet wees: *“Dis ’n gemeenskapsprojek. Jy moet die ouers en die mense by die huise bereik, jy moet die samelewing verander ... ’n mens moet na maniere kyk om die ouers meer betrokke te kry positief betrokke te kry by die skool en basies by die gemeenskappe – by die skool, met aktiwiteite by die skool.” “... ons kan met hulle gesels, ons kan elke kind individueel beter leer ken, sodat ons elke situasie beter kan hanteer. Hmmm ... jy weet, aanklank vind by elke kind, die vertroue wen by elke kind, jy weet of dit nou die kind is wat afgeknou word of die kind wat die afknouwerk doen, want as jy eers die vertroue het dan gaan jy hulle makliker bereik en dan kan jy hulle makliker beïnvloed om die regte ding te doen. Maar ek dink die groter siening of die groter probleem – waar die groot probleem vandaan kom, is van die huise af en ek dink ’n mens moet na maniere kyk om die ouers meer betrokke te kry, positief betrokke te kry by die skool en basies by die gemeenskappe – by die skool, met aktiwiteite by die skool en ek dink dís baie ‘tricky’.” (IOO, D-2).*

Swearer *et al.* (2009:6) ondersteun bogenoemde mededeling en is van mening dat dit ’n goed gekoördineerde poging van al die betrokkenes by die skool en die gemeenskap verg, om

afknouery te stuit of in toom te hou. Omdat dit 'n gesamentlike poging verg, was sommige onderwysers van mening dat daar nie 'n maklike en vinnige oplossing vir afknouery in skole is nie: *“Dit sal nie onmiddellik kan gebeur nie. Dit gaan geweldig tyd neem.”* (IOO, D-1); *“...dit gaan 'n moeilike een wees.”* (IOO, D-2); *“Oplossing? Ek weet nie. Die hele ding is die verval van morele standarde en waardes. Daar is nie, daar is nie vaste norme en standarde en waardes en sulke dinge nie en die ouers is te behep met hulleself en hulle eie ek om na hulle eie kinders om te sien. Want dit moet by die huis begin.”* (IOO, D-3).

5.5 SAMEVATTING

In hierdie hoofstuk is die bevindinge wat uit die ondersoek voortgespruit het, weergegee en bespreek. Die studie sal in die volgende hoofstuk saamgevat word en aanbevelings aan die hand gedoen word om die afknouerskynsel in skole aan te spreek en hopelik te verlig.

HOOFSTUK 6

SAMEVATTING, GEVOLGTREKKINGS EN AANBEVELINGS

6.1 INLEIDING

In die vorige hoofstuk is die bevindinge wat uit die empiriese ondersoek voortgespruit het, weergegee en bespreek.

Die doel van hierdie hoofstuk is tweeledig van aard: eerstens, om 'n samevatting van die studie aan te bied en tweedens, om op grond van die bevindinge gevolgtrekkings en aanbevelings te maak.

6.2 SAMEVATTING VAN DIE STUDIE

In hoofstuk een is die leser ten opsigte van die studie georiënteer. Die primêre en sekondêre navorsingsvrae is geformuleer en die verbandhoudende primêre navorsingsdoel en sekondêre navorsingsdoelwitte is gestel. Die navorsingsontwerp en -metodologie wat tydens die empiriese ondersoek gevolg is, is kortliks beskryf en 'n beknopte oorsig van die verskillende hoofstukke is aangebied.

In hoofstuk twee is daar aandag aan die verskillende fasette van die afknouerskynsel gegee. Toepaslike literatuur is geraadpleeg om 'n historiese oorsig van navorsing oor tradisionele afknouery en kubertreitering te verkry en om die voorkoms, aard en moontlike oorsake en gevolge daarvan te identifiseer en te bespreek. Die verskillende rolle wat die betrokkenes by afknouery vertolk, is ondersoek en uitgelig. Verder is die afknouerskynsel vanuit Bronfenbrenner se bio-ekologiese sisteem-perspektief bekyk en laastens is bestaande afknouvoorkomingsprogramme kortliks bespreek.

In hoofstuk drie is daar op aanskouers van afknouery gefokus en is daar spesifiek aandag aan navorsing oor aanskouers, verskillende definisies en omskrywings van die begrip "aanskouers", verskillende aanskouerrolle en -gedrag en die belewing van aanskouers geskenk. Voorts is die moontlike gevolge wat die aanskouing van afknouery vir aanskouers inhou, ook geïdentifiseer en laastens is aanskouers se betrokkenheid by afknouvoorkomings- en intervensieprogramme ook bespreek.

In hoofstuk vier is die navorsingsontwerp en -metodologie wat in die empiriese gedeelte van die navorsing gevolg is, bespreek.

In hoofstuk vyf is die bevindinge wat uit die empiriese navorsing voortgespruit het, weergegee en bespreek.

6.3 GEVOLGTREKKINGS

Op grond van die bevindinge wat uit die empiriese ondersoek voortgespruit het, is die volgende gevolgtrekkings ten opsigte van die primêre en sekondêre navorsingsvrae gemaak:

6.3.1 Gevolgtrekkings rondom die primêre navorsingsvraag

Hoe beleef aanskouers afknouery?

- Die aanskouers het intense en wisselende emosies van veral hulpeloosheid, verwarring, afkeuring, hartseer, woede, teleurstelling, vrees, skuld, ongelukkigheid en empatie ten aanskoue van die afknouery beleef.
- Die aanskouers het beleef dat afknouers dit geniet om af te knou en dat hulle ten spyte van ingryping, met die afknouery sal voortgaan en ook aanskouers sal afknou.
- Die aanskouers het afknouery sterk afgekeur en was van oordeel dat hulle 'n morele plig het om tydens afknousituasies in te gryp.

6.3.2 Gevolgtrekkings rondom die sekondêre navorsingsvrae

Wat is die aard, oorsake, en gevolge van afknouery?

6.3.2.1 Gevolgtrekkings rondom die aard van afknouery

- Afknouery is 'n algemene, herhalende verskynsel wat in intensiteit kan toeneem en nie slegs op die tradisionele wyse nie, maar ook in die kuberruimte en sosiale media voorkom.
- Afknouery hou met fisieke, verbale, nie-verbale, emosionele, verhoudingsgerigte en soms rasgedrewe daade verband wat herhaaldelik, doelbewus en soms sonder rede teenoor teikens gepleeg word, met die doel om die teiken seer te maak en te benadeel.
- Daar bestaan gewoonlik 'n duidelike magswanbalans tussen die afknouer en die teiken wie se kwesbaarheid deur die afknouer geïdentifiseer word.
- Dit kom onder kinders van verskillende kultuurgroepe, geslagte en ontwikkelingsfases voor, en selfs volwassenes kan hulle aan afknouery skuldig maak.

6.3.2.2 Gevolgtrekkings rondom die oorsake van afknouery

Die volgende faktore dien as oorsake van afknouery:

Faktore wat met die afknouer verband hou

Die persoonlikheid van die afknouer, ouers se verkeerde opvoedingstyl, woede en ongelukkigheid by die afknouer omdat hy moontlik self afgeknou word, die afknouer se behoefte om in beheer en gewild te wees, of om vrees in te boesem, die afknouer se verplasing van sy eie emosionele pyn op die teiken, die moontlike dwelmmisbruik van die afknouer en die wanpersepsie wat by die afknouer bestaan dat dit sy goeie reg is om ander kinders af te knou en om beheer oor teikens uit te oefen.

Faktore wat met die teiken verband hou

Die klein postuur van die teiken, die feit dat daar 'n magswanbalans tussen die afknouer en die teiken bestaan, waar die teiken gewoonlik jonger, kleiner en liggaamlik swakker as die afknouer is en prestasies wat teikens behaal waarop die afknouer jaloers is.

Die teenwoordigheid van aanskouers

Afknouery vind gewoonlik nie in isolasie plaas nie en die afknouer is gewoonlik slegs alleen wanneer hy iemand op 'n anonieme wyse deur middel van 'n selfoon afknou. Die teenwoordigheid van aanskouers voed die afknouer se behoefte aan aandag, mag, beheer en respek en dit gee ook die geleentheid aan die afknouer om indien nodig, die blaam van die afknouery na die aanskouers te verplaas en om vrees by die teiken en aanskouers in te boesem.

Die gedrag van die aanskouers

Sommige aanskouers is nuuskierig om die afknouvoerval te aanskou, andere ervaar opwindning en party verlekker hulle in die teiken se seerkry. Sommige aanskouers kan nie tussen reg en verkeerd onderskei nie en andere ondersteun die afknouer omdat hulle aanvaarding van die afknouer en sy/haar volgelinge soek. Die huiwering van aanskouers om teikens te help kan aan vrees en selfsug toegeskryf word.

Die nie-aanmelding van afknouery

Aanskouers is huiwerig om afknouery aan te meld, omdat hulle onseker oor die onderwyser se reaksie voel, nie uit vrees vir moontlike vergelding betrokke wil raak nie omdat die afknouer hulle tot geheimhouding gedwing het, hulle bang is om as verklikkers bekend te staan en moontlik self teikens van afknouery kan word.

Departementele faktore

Faktore wat die uitvoering van die skoolbeleid oor afknouery negatief beïnvloed kan mootlik toegeskryf word aan 'n ontoereikende departementele beleidsstelsel en die leemtes in die dissiplinêre stelsel wat veral die uitoefening van dissipline betref. Klasoorbesetting maak dit ook moeilik om afknougedrag effektief in die klaskamer te bestuur.

Gesinsfaktore

Sommige kinders word tuis afgeknou en sommige ouers se opvoedingstyl is swak en hulle stel 'n negatiewe voorbeeld, is nie betrokke by die skool nie en staan apaties teenoor hulle kinders se betrokkenheid by afknouery.

Samelewingsfaktore

Afknouery kan moontlik een van die uitvloeisels van die geweld wees wat met die stryd om gelykheid in Suid-Afrika gepaard gegaan het en kan ook simptome van die algemene verval in die samelewing se morele standaarde, waardes en norme wees.

6.3.2.3 Gevolgtrekkings rondom die gevolge van afknouery

Gevolge vir die teikens, aanskouers en ander leerders

- Afknouery beïnvloed teikens emosioneel, is traumatiserend en kan aanleiding tot selfmoord gee.
- Afknouery gee tot 'n verlaging in skoolprestasie, skoolbywoning en ook tot skoolverlating aanleiding.
- Aanskouers kan die verkeerde voorbeeld van die afknouer begin navolg en self ook afknouers word.

Gevolge vir afknouers

Die feit dat baie afknouers tuis afgeknou word, lei tot verdere afknougedrag by die skool.

Afknouery gee tot daad van aggressie en weerwraak onder teikens, aanskouers en ander leerders, wat op afknouers gerig is en erger vorme van afknouery ontketen aanleiding.

Die valse gevoel van mag en selfvertroue versterk die swak selfbeeld en minderwaardigheidsgevoelens van die afknouer en gee tot verdere afknougedrag aanleiding.

Gevolge vir onderwysers

Die emosionele impak wat oorgroot klasse op onderwysers uitoefen, gee daartoe aanleiding dat onderwysers dikwels nie die nodige emosionele ondersteuning aan teikens van afknouery kan gee nie.

6.3.2.4 Gevolgtrekkings rondom die verskillende rolle wat aanskouers tydens afknouery speel.

Aanskouers kan die volgende rolle speel

- Instigerende aanskouers wat die afknouer aanhits en ander aanskouers opsweep (destruktief-aktiewe rol).
- Manipulerende aanskouers wat die afknouer manipuleer en aanmoedig om meer hardhandig teenoor die teiken op te tree (destruktief-aktiewe rol).
- Medewerkende aanskouers wat die teiken tydens die afknouery beledig ((destruktief-aktiewe rol).
- Vermydende en ontwykende aanskouers wat niks doen om die afknouery te stop nie en dit stilswyend gade slaan, ignoreer, of die toneel verlaat (destruktief-passiewe rol).
- Ingrypende aanskouers wat intree, die situasie probeer ontloot en die aanskouer help (konstruktief-aktiewe rol).
- Beskermende aanskouers wat die afknouer waarsku om die afknouery te stop, die afknouer berispe en hulp aan die teiken verleen (konstruktief-aktiewe rol).
- Empatiese aanskouers wat meelewing met die teiken vertoon maar nie aktief ingryp om die afknouery stop te sit nie (konstruktief-passiewe rol).
- Simpatieke aanskouers wat die teiken na die afknouery troos, maar wat uit vrees nie tydens die afknouery intree nie (konstruktief-passiewe rol).

6.3.2.5 Gevolgtrekkings rondom die hantering van afknouery in die skool

- Die voorgeskrewe departementele beleid teen afknouery in skole moet konsekwent deur die Departement van Onderwys en skole uitgevoer word.
- Afknouery moet dadelik deur die bestaande kanale by die skool en die Departement van Onderwys aangemeld word.

- Die voorgeskrewe dissiplinêre prosedures moet gevolg word en indien die afknouer skuldig bevind word moet hy op 'n gepaste wyse gestraf word.
- Daar moet beter kommunikasie tussen die onderwysers, leerders en ouers ten opsigte van die hantering van afknouery wees.
- Die Departement van Onderwys moet meer by die voorkoming van afknouery in skole betrokke wees.
- Die skoolhoof en onderwysers moet meer gesag oor die dissiplinêre hantering van afknouery kry.

6.4 AANBEVELINGS

Op grond van die voorafgaande gevolgtrekkings word die volgende aanbevelings op die makro-meso- en mikro-vlakke voorgestel sodat afknouery in skole en aanskouers se beleving daarvan, effektief aangespreek kan word.

6.4.1 Aanbevelings op makrovlak

Die volgende aanbevelings word gemaak om die afknoufenomeen in die geheel op die makrovlak aan te spreek:

6.4.1.1 Aanbevelings vir die regering

In die Handves van Menseregte (1996) (Grondwet *kyk* Suid-Afrika, 1996) word kinders se fundamentele en demokratiese reg om skool te gaan en om in 'n veilige skoolomgewing onderrig te word, beklemtoon. Prinsloo (2005:7) beklemtoon die belangrikheid van 'n veilige skoolomgewing waar elke leerder en onderwyser se menswaardigheid gerespekteer en beskerm moet word en waar leerders teen enige vorm van geweld beskerm moet word en daar nie inbreuk op hulle reg tot privaatheid gemaak sal word nie.

Wanneer die Handves van Menseregte (1996) (Grondwet *kyk* Suid-Afrika, 1996) geraadpleeg word, is dit duidelik dat die kind se fundamentele menseregte op die volgende wyses deur afknouery geskend word:

Afknouery maak inbreuk op die kind se reg tot menswaardigheid

Alle vorme van afknouery, hetsy tradisionele afknouery of kubertreitering beperk die kind se reg tot menswaardigheid.

Afknouery skend die kind se reg tot vryheid en fisieke en psigologiese sekuriteit

Fisieke, verbale, verhoudingsgerigte, psigologiese en sosiale afknouery skend die kind se fundamentele reg om nie onregverdig op 'n wrede of onmenslike wyse behandel te mag word nie.

Afknouery skend die kind se reg tot privaatheid

Dit is veral van toepassing wanneer 'n leerder se persoonlike besittings gesteel, of deur die afknouer beskadig word en ook wanneer persoonlike en vertroulike inligting oor die leerder deur die afknouer openbaar gemaak word.

Wanneer hierdie fundamentele regte van leerders en onderwysers deur afknouery geskend word, word 'n negatiewe en onveilige onderrig- en leeromgewing geskep en is dit die regering se verantwoordelikheid om toe te sien dat:

- Die Handves van Menseregte behoorlik en konsekwent in skole in toegepas word.
- Skole verplig word 'n skoolbeleid teen afknouery te ontwikkel en te implementeer ten einde 'n positiewe skoolklimaat te bevorder.
- Skole geskikte afknouvoorkomings- en intervensieprogramme sal ontwikkel en implementeer.
- Strenger beheer oor films, video's, rekenaarspeletjies en sosiale media, wat aggressiewe en gewelddadige gedrag uitbeeld of aanmoedig, uitgeoefen word.

Die regering sal in samewerking met alle belanghebbendes ook daadwerklike veldtogte van stapel moet stuur om die algehele morele verval in die Suid-Afrikaanse samelewing hok te slaan. In die verband word daar spesifiek na die hoë voorkoms van geweld teen vroue en kinders, die misbruik van alkohol en ander afhanklikheidsmiddels, die disintegrasie van gesinne, kinderverwaarlosing, korrupsie, wetteloosheid en die algemene verval van norme en waardes verwys.

Indien bogenoemde aanbevelings in ag geneem word, sal dit tot 'n afname in die insidensie van afknouery in skole bydra en sal dit leerders se reg om in 'n veilige skoolomgewing onderrig te word, laat realiseer.

Verder sal dit ook daartoe lei dat kinders in veilige omgewings in Suid-Afrika kan woon en opgevoed kan word.

6.4.1.2 Aanbevelings op nasionale vlak

Op nasionale vlak is die samewerking van sekere staatsdepartemente, soos die Departement van Basiese Onderwys en Opleiding, Departement van Hoër Onderwys en Opleiding, Departement van Maatskaplike Ontwikkeling, Departement van Samewerkende Regering en Tradisionele Sake en die Departement vir Vroue in Die Presidensie, van belang om werkbare strategieë te ontwikkel om afknouery aan te spreek en te voorkom.

- Hierdie strategieë sal ook op die belangrike rol wat aanskouers in die voorkoming van afknouery kan speel, moet fokus. Voorts moet ander belanghebbendes soos nie-regeringsorganisasies, professionele-, vroue-, maatskaplike- en kultuurorganisasies, tradisionele leiers, vakbonde, en godsdienstige groeperinge ook geraadpleeg word om hulle insette in die ontwikkeling en implementering van bogenoemde strategieë te verkry.
- Ten einde afknouery, nie-rassistiese, anti-seksistiese en anti-sosiale gedrag in skole te voorkom, sal daar meer prominensie aan hierdie probleme in die skoolkurrikulum gegee moet word. In hierdie verband word daar veral aan die kurrikulums van die vakke Lewensvaardighede en Lewensoriëntering gedink. Onderrig oor hierdie onderwerpe moet 'n kern komponent van die kurrikulums van hierdie vakke vorm.
- Die aanleer van praktiese vaardighede soos die stigting van vriendskappe en ander sosiale verhoudinge, selfgeldende gedrag, konflikthantering en woede beheer moet ook integrale deel van die kurrikula van bogenoemde vakke uitmaak.
- Bo en behalwe kurrikuluminhoud, is bewusmakingsveldtogte oor afknouery van die uiterste belang. Die voorkoms, tipes afknouery, oorsake, gevolge, en die positiewe hantering van afknouery in skole deur individue (leerders, onderwysers en ouers) behoort deel van hierdie bewusmakingsveldtogte uit te maak. Daar moet veral klem op wedersydse respek vir mekaar en die belangrike rol wat die aanskouers in die voorkoming of die bekamping van afknouery kan speel, gelê word.

6.4.1.3 Aanbevelings vir die Departement van Hoër Onderwys en Opleiding

Bepaalde aanbevelings vir die Departement van Hoër Onderwys en Opleiding word vervolgens maak:

6.4.1.3.1 Aanbevelings vir onderwysersopleiding en verdere professionele ontwikkeling vir onderwysers

Aanbevelings vir die opleiding van onderwysstudente

Die Departement van Hoër Onderwys en Opleiding moet in die raamwerk vir die opleiding van onderwysstudente spesifiek daarvan melding maak dat onderwysstudente deeglik oor die volgende aspekte, wat op die afknouerskynsel betrekking het, opgelei moet word: die bewusmaking van die afknouerskynsel in Suid-Afrikaanse skole en die impak daarvan op die leerders.

- Bekendmaking met die bio-ekologiese sisteem-perspektief wat as teoretiese raamwerk gebruik kan word om die afknouerskynsel holisties op die verskillende vlakke van die samelewing te analiseer en te begryp.
- Die vroeë identifisering van afknouery en ander vorme van aggressiewe gedrag en die implementering van proaktiewe strategieë om dit te voorkom.
- Die sinvolle hantering en bestuur van afknouery indien dit wel voorkom
- Vroeë intervensiestrategieë en professionele hulpverlening aan die verskillende rolspelers wat by afknouery betrokke is, naamlik: afknouers, teikens en aanskouers.
- Die manifestasie van verskillende tipes afknouery in die verskillende kinderontwikkelingsfases. Die bewusmaking van onderwysers se professionele rol en verantwoordelikheid ten opsigte van die voorkoming en bestuur van afknougedrag en hoe die onderwyser saam met ander belanghebbendes kan werk om die probleem die hoof te bied.
- Respek vir kulturele diversiteit en hoe afknouery wat tussen verskillende kultuurgroepe plaasvind hanteer moet word, sodat dit nie aanleiding tot diskriminasie en rassistiese gedrag gee nie.

Aanbevelings vir die verdere professionele ontwikkeling van diensdoende onderwysers

- Voorligtings- en inligtingsprogramme oor afknouery moet ontwikkel word sodat diensdoende onderwysers ook tydens hulle voortgesette professionele opleidingsprogramme deurlopende opleiding oor die voorkoming en hantering van afknouery kan ontvang.
- Goed opgeleide fasiliteerders kan tydens indiensopleidingsprogramme, die onderwysers met meer kennis en praktiese vaardighede oor die voorkoming en die hantering van die

afknoufenomeen toerus. Dit sal tot gevolg hê dat onderwysers op die hoogte van die mees resente inligting oor afknouery en kubertreitering en toepaslike afknouvoorkomingsprogramme bly. Die onderwysers kan op so wyse in staatgestel word om afknouvoorkomingsprogramme suksesvol in hulle skole te implementeer.

6.4.1.4 Aanbevelings op provinsiale vlak

Die onderskeie provinsiale onderwysdepartemente moet teen die agtergrond van die Handves van Menseregte begryp dat afknouery 'n ernstige probleem in skole is, wat onderwysers, leerders en ook ouers se fundamentele regte aantas en dat daar 'n wetlike en morele verpligting op hulle rus om toe te sien dat afknouery uitgeroei moet word. In die lig hiervan word die volgende aanbevelings vir provinsiale onderwysdepartemente gemaak:

- Departementele amptenare en onderwysers moet op 'n gereelde basis opleiding oor die voorkoming en die bestuur van afknouery in departementele skole ontvang.
- Onderwysdepartemente moet 'n teenafknoubeleid aan skole beskikbaar stel, asook praktiese uitvoerbare voorkomings- en intervensieprogramme wat skole kan implementeer.
- Onderwysdepartemente moet 'n professionele span van kundiges saamstel wat vir raad en advies ten opsigte van die voorkoming en hantering van afknouery gekontak kan word.
- Bewusmakingsveldtogte en -projekte moet op 'n deurlopende basis deur provinsiale onderwysdepartemente van stapel gestuur word om 'n groter mate van bewuswording oor afknouery by skole en die algemene publiek te bevorder.

Voorbeelde van sodanige bewusmakingsveldtogte en -projekte wat aangepak kan word sluit die volgende in:

- 'n Teen-afknou bewusmakingsweek by skole.
- 'n Plakkaatveldtog met slagspreuke teen afknouery wat by skole en openbare plekke aangebring kan word.
- 'n Provinsiale afknou-hulplyn wat anoniem deur fluitjieblasers gebruik kan word om afknou-aktiwiteite by skole aan te meld.
- 'n SMS- of Whatsapp-veldtog waarmee inligting oor afknouery een keer per maand aan alle selfoongebruikers gestuur word.
- Teen-afknouprogramme en werksinkels wat deur kundige persone by skole aangebied word.

- Die voorsiening van toepaslike literatuur aan onderwysers en leerders oor die aard van afknouery en die voorkoming en hantering daarvan.
- Provinsiale onderwysdepartemente moet navorsing oor skolegeweld en afknouery en veral die voorkomende rol wat die aanskouers in die verband kan speel, aanmoedig.
- Provinsiale onderwysdepartemente moet die probleem van oorbesetting in skole en klaskamers aanspreek en ondersteuningsmaatreëls in plek stel om die moraal en algemene psigiese welstand van onderwysers te bevorder.

6.4.2 Aanbevelings op mesovlak

Die mesovlak wat uit die onderlinge mikro-sisteme bestaan, speel 'n belangrike rol in die voorkoming en hantering van afknouery. Die betrokkenheid van die breë gemeenskap speel hier 'n belangrike rol.

6.4.2.1 Aanbevelings vir die breë gemeenskap

Die volgende aanbevelings word vir die gemeenskap gemaak:

- Vanuit die breë gemeenskap moet ondersteuningsnetwerke, bestaande uit kundige persone soos byvoorbeeld maatskaplike werkers, sielkundiges, beraders, akademici, onderwysers, jeugwerkers, personeel van dagsorgsentrums, kerkleiers, regsgeleerdes, polisiebeamptes, medici en verpleegkundiges gestig word. Hierdie ondersteuningsnetwerke kan waardevolle ondersteuning en opleiding aanbied, waardeur ouers, onderwysers en leerders bemaatig kan word om die afknoufenomeen te voorkom en op 'n professionele wyse te hanteer en te bekamp. Dit is veral leerders en aanskouers van afknouery wat baat by sodanige ondersteuningsnetwerke sal vind omdat hulle dan nie alleen teen afknouery staan nie, maar dat hulle op die ondersteuning van kundige persone kan staatmaak. Op hierdie wyse kan leerders en veral aanskouers van afknouery 'n waardevolle rol in afknouvoorkomingsprogramme begin speel. Die breë gemeenskap sal ook baat vind wanneer die anti-sosiale en aggressiewe gedrag by skole en in die gemeenskap verminder.
- Die waarde van ondersteuningsnetwerke lê ook in die stigting van gemeenskapsforums wat in verskillende gemeenskappe van 'n provinsie werksaam kan wees. Kommunikasie tussen die gemeenskapsforum en die gemeenskapslede moet van so aard wees dat laasgenoemde met vertroue die probleme wat hulle, as gevolg van afknouery en geweld ervaar, onder die aandag van die gemeenskapsforums kan bring en daar in provinsies 'n teen-afknou- en geweldskultuur begin ontwikkel. Gekose verteenwoordigers uit die volgende instansies kan lede van die gemeenskapsforums vorm wat op 'n gereelde

grondslag vergader waartydens aandag aan die toepaslike probleme geskenk word en insette gelewer kan word:

- Die provinsiale Departement van Onderwys.
- Die Departement van Maatskaplike Ontwikkeling.
- Die Suid-Afrikaanse Polisie Diens.
- Die plaaslike regering wat die stadsraad of dorpsraad behels. Godsdienstige gemeenskapsleiers en godsdienstige jeugleiers.
- Godsdienstige jeuggroepe kan veldtogte teen geweld en afknouery onder die jeug loods.
- Jeugorganisasies soos die Voortrekkers, Landsdiens, Brownies en Boy Scouts. Die plaaslike welsynsorganisasies en weldoeners soos Childline.
- Die plaaslike streekskoerant en /of radio.
- Die plaaslike sakekamer.
- Gereelde artikels en rubrieke moet in plaaslike koerante en tydskrifte gepubliseer word. Onderwerpe soos die identifisering van afknouery, wie die betrokke rolspelers in die afknoudrama is en watter rolle hulle tydens die afknouvoorval vertolk kan gedek word.
- Die doel van sulke gemeenskapsforums is om die gemeenskap van die afknoufenomeen bewus te maak. Verder moet die gemeenskap aangemoedig word om met die aanspreek van afknouery op die mesovlak te help sodat die probleem voorkom en uitgeskakel kan word.

Die meso-sisteem sluit die gesin, die skool en die portuurgroep in. Wat by die huis gebeur, word deur die kind se gedrag by die skool en teenoor die portuurgroep weerspieël: 'n kind wat gesinsgeweld beleef kan konsentrasieprobleme ontwikkel wat tot swak prestasie lei.

6.4.3 Aanbevelings op mikrovlak

Die volgende aanbevelings word op mikrovlak gemaak.

6.4.3.1 Aanbevelings vir skole

Skole kan as 'n mikrogemeenskap beskou word en is naas die gesin een van belangrikste sosialisering- en opvoedingsagente. Alhoewel huislike omstandighede 'n kind se gedrag negatief kan beïnvloed, is dit ook so dat 'n onveilige skoolomgewing leerders se ontwikkeling in

totaliteit kan belemmer. In die onderhawige studie is gevind dat leerders wat afknouery aanskou 'n negatiewe persepsie van hul skoolomgewing ontwikkel. Skole kan egter in samewerking met die skoolpersoneel, ouers en die gemeenskap 'n leerdervriendelike omgewing skep waarin kinders hulle potensiaal kan realiseer.

Die volgende aanbevelings word vir skole gemaak

- Die fundamentele demokratiese waardes van menswaardigheid, gelykheid en vryheid soos dit in die Handves van Menseregte vervat is (Grondwet *kyk* Suid-Afrika, 1996) moet onderliggend aan die skool se etos wees en moet as maatstawwe dien waarteen skole hulself voortdurend moet beoordeel om te bepaal of daar leerdervriendelike onderrig- en leeromgewings aan leerders gebied word.
- Bogenoemde waardes en die kernwaarde van wedersydse respek, moet nie slegs as mooi ideale in die skool se visie- en missiestellings en ander beleidstukke aangeteken word nie, maar moet op sigbare en aanvoelbare wyses by leerders, onderwysers, ouers en alle ander belanghebbendes ingeskerp, bevorder en uitgeleef word.
- Die ontwikkeling en konsekwente implementering van 'n teen-afknouebeleid wat daarop ingestel is om afknouery te voorkom en om voorvalle van afknouery op 'n professionele wyse te bestuur, is een van die sigbare manifestasies van die skool se erns om 'n veilige en mensvriendelike omgewing aan leerders en onderwysers te bied.
- Die teen-afknouebeleid moet een van die uitvloeisels van die skool se gedragskode wees wat volgens Artikel 20 (1) (d) en Artikel 8 (1) van die Suid-Afrikaanse Skolewet deur die skool se Beheerliggaam in oorlegpleging met die leerders, ouers en onderwysers van die skool ontwikkel en geïmplementeer moet word.

Die volgende aspekte moet by die ontwikkeling van sodanige teen- afknouebeleid in ag geneem word:

- Die beleid moet op die kernwaardes van menswaardigheid, geregtigheid, respek, gelykheid, billikheid en nie-diskriminasie gegrond wees.
- Die voorgeskrewe departementele beleid teen afknouery moet ook in by die samestelling van die skool se teen afknouebeleid ag geneem word.
- Die beleid teen afknouery moet in oorlegpleging met die onderwysers, ouers en leerders saamgestel word.

- Skoolbeleide wat afknouery aanspreek moet nie slegs tot leerder afknouery beperk word nie, maar moet ook afknouery van leerders deur onderwysers en ander volwassenes in die skool insluit.
- Die uniekheid van elke skool moet ook by die ontwikkeling van 'n afknouebeleid in ag geneem word.
- Die onderwysers se professionele en etiese aanspreeklikheid oor wat reg en billik betreffende die hantering en die beheer van afknouery is, moet ook by die ontwikkeling van die beleid in aanmerking geneem word.
- Hierdie beleid moet die onderwysers bemaatig om die voorkoms van afknouery in die skool te verminder of te voorkom.
- Die beleid moet duidelik uitstippel watter vorme van gedrag as afknouery bestempel sal word en moet ook kubertratering insluit.
- Toepaslike reëls, dissiplineprosedures en strafmaatreëls moet duidelik in die teen afknouebeleid aangedui word.
- Die prosedures vir die aanmelding van afknouery deur leerders, onderwysers, ouers en ander persone moet ook duidelik in die beleid uitgestippel word en klem moet op die vertroulikheid van aanmeldingsprosedures geplaas word sodat diegene wat dit rapporteer nie geïdentifiseer en moontlik geviktimizeer kan word nie.
- Die afknouebeleid moet skriftelik na alle belanghebbendes in die skoolgemeenskap (leerders, ouers, onderwysers) versprei word en 'n duidelike boodskap uitstuur dat afknouery in 'n ernstige lig deur die skool beskou word en dat dit nie in die skool geduld sal word nie.
- Die ontwikkeling en implementering van afknouvoorkomingsprogramme

Dit is belangrik dat bo en behalwe die ontwikkeling en implementering van teen afknou beleide, skole ook afknouvoorkomingsprogramme sal gebruik om te verhoed dat afknouery en ander vorme van geweld nie in skole eskaleer nie. In hierdie verband stel die navorser voor dat die handleiding *Bullying Prevention for Schools: A step-by-step guide to implementing a successful anti-bullying program* van Beane (2009) vir die opstel en uitvoering van 'n effektiewe afknouvoorkomingsprogram deur skole oorweeg sal word. Die handleiding stel die volgende stappe voor (Beane, 2009: 2-3):

- 1) Verskaf afknoubewuswordings opleiding aan die skoolpersoneel.
- 2) Reël 'n afknoubewuswordings- byeenkoms vir al die leerders in die skool.
- 3) Reël 'n afknoubewuswordings-aanbieding vir die ouers en ander belangstellendes in die gemeenskap.
- 4) Ontwikkel 'n evalueringsplan om voortdurend die stand en aard van afknouery in die skool te bepaal.
- 5) Stel alle belanghebbendes bekend aan die doelstellings van die afknouvoorkomingsprogram en ontwikkel visuele en ouditiwe materiaal om die program te bemark. Gebruik vakke soos Lewensvaardighede en Lewensoriëntering om temas en onderwerpe wat met afknouery verband hou in die klaskamer te onderrig.
- 6) Vestig afknouvoorkomingsreëls.
- 7) Ontwikkel dissipline-rubrieke wat die verskillende vorme van afknougedrag en die gevolge daarvan uitstippel, asook pro-sosiale gedragstrategieë voorstel.
- 8) Ontwikkel 'n duidelike plan van optrede teen afknouery wat spesifiek op die volgende sal let:

Optrede teenoor afknouers wat leerders afknou.

Optrede teenoor afknouers wat skoolpersoneel afknou.

Optrede teenoor skoolpersoneel wat leerders afknou.

Optrede teenoor ouers wat skoolpersoneel afknou.
- 9) Identifiseer die hoë-risiko situasies en tye wat tot afknouery aanleiding gee en ontwikkel en stel 'n gekoördineerde en gekontroleerde toesighouplan en -skedule in werking.
- 10) Ontwikkel en stel 'n leerderbetrokkenheid- en bemagtigingsplan in werking.
- 11) Ontwikkel en stel ouer- en gemeenskapsontwikkeling- en opvoedingsplanne in werking.

6.4.3.1.1 Aanbevelings vir skoolhoofde en skoolbestuurspanne

Die skoolhoof en die skoolbestuurspan moet toesien dat die afknoubeleid en afknouvoorkomingsprogramme op 'n konsekwente en professionele wyse deur onderwysers geïmplementeer word. Die aanbieding van 'n ondersteuningsprogram vir leerders, ouers en

onderwysers moet aangemoedig en uitgevoer word. Leerders moet remediërende hulp, wat skoolorganisasories van aard is, ontvang sodat, waar die afknouer inbreuk op die teiken se regte maak, hy professionele hulp kry.

6.4.3.1.2 Aanbevelings vir onderwysers

Onderwysers is nie altyd van afknouery bewus nie en onderskat dikwels die erns daarvan. 'n Belangrike rede daarvoor is ongetwyfeld die onderduimse aard van afknouery en die subtiele wyse wat afknouers gebruik om hul teikens te intimideer. Verder dra die wanopvatting wat onder leerders bestaan dat dit ongewens is om stories aan te dra, dikwels tot die onderwysers se onbewustheid van die aard en omvang van afknouery in die skool by. Onderwysers is egter by magte om afknouery suksesvol te voorkom en te hanteer.

Onderwysers is 'n groot deel van die dag by die opvoeding van die leerder betrokke. Klaskamerpraktyke en die houdings van onderwysers teenoor afknouery speel 'n belangrike rol in die vestiging van 'n skoolklimaat wat tot afknouery kan bydra, of dit voorkom.

Aanbevelings vir onderwysers behels die volgende

- Geleenthede om opleiding oor die aard, voorkoming en hantering van afknouery op te doen en in die klaskamer toe te pas, moet deur die onderwysers benut word.
- Onderwysers moet bedag wees op die emosionele behoeftes van leerders en hoe om daaraan te voldoen.
- Om 'n betekenisvolle verandering in die gesindheid jeens afknouery teweeg te bring moet leerders ervaar dat onderwysers alle afknou-insidente wat onder hulle aandag kom, onverwyld en konsekwent hanteer.
- Onderwysers moet die skoolbeleid teen afknouery as vertrekpunt gebruik om 'n klaskamerbeleid met reëls teen afknouery in samewerking met die leerders, op te stel.
- Hierdie reëls en gepaardgaande dissiplinêre maatreëls wat met die oortreding van die reëls gevolg sal word, moet aan al die leerders en hulle ouers beskikbaar getel word.
- Die onderwyser moet die inhoud van die afknouvoorkomingsprogram van die skool aan leerders bekend stel en leerders deurlopend aanmoedig om daarby betrokke te raak.
- Die aspekte wat met afknouery verband hou moet op 'n deurlopende basis onder die aandag van die leerders gebring word:
- Die leerders moet geleer word hoe om afknouery te herken en te definieer.

- Die oorsake, gevolge en die hantering van afknouery moet aan hulle verduidelik word.
- Die leerders moet hulle beleving as aanskouers van afknouery verbaliseer.
- Die leerders moet van die onderskeie rolle wat aanskouers gedurende afknouery kan speel bewus gemaak word en moet kennis neem van die aktief-konstruktiewe rolle wat hulle as aanskouers tydens afknouvoorvalle behoort te speel.
- Die leerders moet aangemoedig word om voorstelle te maak oor hoe hulle as aanskouers kan optree om afknouery te voorkom en hoe hulle moet optree as hulle afknouvoorvalle sien gebeur.
- Onderwysers moet die leerders wat pro-aktief en voorkomend teenoor afknouery optree aanprys, en die nodige erkenning moet aan die leerders gegee word.
- Onderwysers moet ouers dadelik oor afknou-insidente waarby hulle kinders as teikens, of as afknouer betrokke was, inlig.

6.4.3.1.3 Aanbevelings vir leerders

- Leerders moet verstaan dat hulle houdings en gedrag jeens afknouery ander leerders op 'n positiewe of negatiewe wyse sal beïnvloed.
- Die leerders moet aangemoedig word om tydens afknouery tussenbeide te tree en die voorvalle aan te meld. Leerders se positiewe houdings en gedrag teen afknouery moet as een van die belangrike kriteria vir die identifisering, nominasie en keuse van leerlingleiers dien. Die verteenwoordigers van die leerlingraad moet op 'n deurlopende basis opleiding ontvang om afknouery te voorkom en indien dit gebeur, op 'n positiewe en konstruktiewe wyse te hanteer.

6.4.3.1.4 Aanbevelings vir die verskillende rolspelers wat by afknouery betrokke is

Al die leerders moet onderrig word om hulle onderskeie rolle tydens afknouery te herken, hoe om dit te hanteer en hoe om dit te modifiseer ten einde afknouery te voorkom.

Aanbevelings wat betrekking op afknouers het

- Dit is belangrik dat afknouers nie slegs vir hulle oortredings gestraf word nie, maar dat daar ook die nodige hulverlening aan hulle gebied sal word. Die skool se afknouvoorkomingsprogram moet dus ook ruimte vir hulp aan aanskouers laat en in die hulpverleningsprogram behoort die volgende aspekte aandag te geniet:

- Afknouers moet daarvan bewus gemaak word dat hulle ten alle tye met onderwysers oor hulle probleme kan praat en dat onderwysers sodanige mededelings vertroulik sal hanteer en aan hulle die nodige ondersteuning sal bied.
- Afknouers moet vaardighede aanleer wat hulle in staat sal stel om hul woede te beteuel, empatie te ontwikkel en positiewe sosiale verhoudinge met andere te stig.
- Afknouers moet geleer word dat hulle self vir hulle dade verantwoordelikheid moet neem en nie ander daarvoor moet blameer nie.
- Afknouers moet bewus gemaak word van die negatiewe gevolge wat afknouery op hulself, die teiken en die aanskouers het.
- Afknouers moet geleer word dat hulle eie probleme nie deur afknouery opgelos kan word nie en dat dit slegs tot verder probleme aanleiding sal gee. Afknouers moet bo en behalwe die ondersteuning van onderwysers ook verdere professionele hulp ontvang.
- Hulpverlening aan afknouers se optredes moet op die ontwikkeling van selfrespek en respek vir ander mense fokus.

Aanbevelings wat betrekking op teikens het

Die teikens het dikwels ondersteuning nodig om hulle te help om 'n meer positiewe gevoel van eiewaarde en meer selfgeldende gedrag te ontwikkel.

Die volgende word vir die teikens aanbeveel:

- Teikens moet leer dat sekere aspekte van hulle houding en gedrag hulle kwesbaar vir afknouery maak. Tydens hulpverlening moet teikens geleer word om hierdie kwesbaarhede te identifiseer en moet hulle vaardighede aanleer om aspekte van hulle houding en gedrag te verander.
- Alhoewel sekere aspekte van hulle houding en gedrag hulle kwesbaarheid vir afknouery mag verhoog, moet dit egter tydens hulpverlening aan teikens beklemtoon word dat hulle nie vir die afknouery te blameer is nie.
- Teikens moet aangemoedig word om openlik hulle emosies, vrese en frustrasies met 'n onderwysers, ouers of ander betroubare volwassenes te bespreek wat hulle in dié verband kan help of wat reëlins kan tref sodat hulle meer professionele hulp kan ontvang.
- Teikens moet geleer word om afknouery dadelik aan te meld en nie daaroor te swyg nie. Hulle moet weet dat dit nie verklikkery is wanneer hulle afknouery rapporteer nie.

- Die teikens moet geleer word hoe om potensiële afknousituasies te beoordeel en hoe om dit vermy, of hoe om meer selfversekerd in sulke situasie op te tree. Teikens moet leer om hulle sosialiserings-vaardighede te verbeter en hoe om gesonde interpersoonlike verhoudinge met ander leerders te kan stig, sodat hulle nie alleenlopers is wat nie oor 'n gesonde portuurgroep ondersteuningstelsel beskik nie.
- Teikens moet leer om hulle persoonlike sterkpunte te identifiseer en om dit verder te ontwikkel sodat hulle met meer selfvertroue kan optree.

Aanbevelings wat betrekking op aanskouers het

- Soos voorheen vermeld, speel aanskouers 'n belangrike rol in die voorkoming of bevordering van afknouery en daarom word die volgende aanbevelings vir aanskouers aan die hand gedoen:
- Die aanskouers moet ondersteun, onderrig en toegerus word met toepaslike strategieë wat hulle kan help om afknouery te voorkom.
- Aanskouers moet van die belangrike rol en funksie wat hulle kan speel om afknouery in die skool en die gemeenskap te stuit, bewus gemaak word.
- Aanskouers moet die geleentheid kry om oor hulle verantwoordelikhede as leerders te praat en om toepaslike strategieë te bespreek oor hoe om op 'n meer pro-aktiewe wyse teenoor afknouery op te tree sodat hulle 'n positiewe rol kan speel om afknouery te verminder.
- Aanskouers moet geleer word dat hulle 'n morele en sosiale verantwoordelikheid het om in te gryp wanneer hulle afknouery aanskou.
- Die aanskouers se positiewe ingryping moet konsekwent deur die skool aangemoedig en erken word om so die "*kode van stilswye*" te verbreek.
- Aanskouers kan geleer word hoe om die teikens te help en te ondersteun deur afknouery by volwassenes aan te meld, die teikens te verdedig en om hulle by groepsaktiwiteite te betrek.
- Aanskouers moet daarvan bewus gemaak word in welke mate hulle gedrag afknouers kan ondersteun of ontmoedig.

6.4.3.2 Aanbevelings vir ouers

In hierdie gedeelte word spesifieke aanbevelings vir ouers as primêre opvoeders gemaak

6.4.3.2.1 Ondersteuning- en opleidingsprogramme vir ouers

Die skool het die verantwoordelikheid om die ouergemeenskap oor afknouery en die positiewe rol wat hulle in dié verband kan speel op te voed.

Dit kan tydens oueraande of ander geleenthede, waartydens die fokus op die volgende sake sal val, plaasvind:

- Die aard, oorsake, gevolge, voorkoming en hantering van afknouery en wat ouers kan doen om hulle kinder meer weerbaar teen afknouery te maak en hoe om hulle te ondersteun indien hulle teikens van afknouery is.
- Ouers se verantwoordelikhede en regte met betrekking tot afknouery.
- Bekendstelling aan die skool se teenafknoubeleid en 'n uitnodiging om verdere insette te lewer om die beleid verder te ontwikkel.
- Die aanmeldingskanale wat gevolg kan word om afknouery by die skool aan te meld.
- Die stigting van ouer ondersteuningsgroepe om mekaar en die skool in die voorkoming en die hantering van afknouery te ondersteun.
- Dit is ook belangrik dat die ouers van hulle ouerlike verantwoordelikhede vir die vestiging van 'n gesonde gesinslewe bewus gemaak word en dat temas soos positiewe ouerlike rolmodelle, ouerskapstyle, dissipline, konflikhantering en morele opvoeding aandag kry.
- Wat morele opvoeding betref, moet ouers besef dat hulle vir hulle kinders se morele ontwikkeling verantwoordelik is en dat hulle as ouers as positiewe, morele rolmodelle vir hulle kinders in die gesin en ander sosiale kontekste moet optree.
- Die volgende aspekte moet ook in die opvoeding van ouers aangespreek word:
- Ouers moet hulle kinders leer hoe om normale vlakke van konflik te kan hanteer en sodoende die kind se selfbeeld en sosialisering ontwikkel.
- Die ouers moet bewus gemaak word in welke mate die gebrek aan kommunikasie tussen hulle en hul kinders en die gebrek aan ouerbetrokkenheid by hulle kinders se skoolaktiwiteite 'n invloed op afknouery kan hê.

- Verder moet die ouers besef dat rassistiese vooroordele aanleiding tot rasgedrewe vorms van afknouery in die skool kan gee.
- Die ouers moet die skool se gedragskode en afknouebeleid tuis ondersteun en bevorder.

6.4.4 Aanbevelings vir verdere navorsing

Die bevindinge van hierdie ondersoek het uit 'n gevallestudie voortgespruit waarby een skool betrokke was en daarom kan dit nie na die wyer skoolpopulasie veralgemeen word nie. Derhalwe word dit aanbeveel dat meer uitgebreide navorsing oor aanskouers se belewing van afknouery onder 'n meer verteenwoordigende steekproef van Suid-Afrikaanse skole onderneem word. Dit word ook aanbeveel dat 'n meer diepgaande ondersoek na die besondere rol wat aanskouers in afknouvoorkomingsprogramme kan speel, geloods moet word.

6.4.5 Slotopmerking

Daar bestaan ongetwyfeld goeie redes vir kommer oor die toenemende voorkoms van afknouery in Suid-Afrikaanse skole. Afknouery hou ernstige negatiewe gevolge (fisiek, emosioneel, sosiaal en moreel) vir afknouers, teikens en aanskouers in. Afknouery skep 'n onveilige skoolklimaat en druis teen die regte van die leerders in om in 'n veilige omgewing sonder vrees en intimidasie, onderrig te ontvang. Aanskouers het 'n uiters belangrike rol in die voorkoming van afknouery te speel en die wens word uitgespreek dat elke aanskouer van afknouery die volgende sal besef en uitleef:

“Moenie 'n weldaad weerhou van iemand aan wie dit toekom, terwyl dit in jou mag is om dit te bewys nie.” Spreuke 3: 27

BRONNELYS

American Academy of Child and Adolescent Psychiatry (AACAP) 2007. Practice parameter for the assessment and treatment of children and with attentiondeficit/hyperactivity disorder.

Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry, 46: 894-921.

Adams, C.D. & Kelley, M. L. 1992. Managing sibling aggression: overcorrection as an alternative to time-out. *Behavior Therapy*, 23(4):707-717.

Aftab, P. 2006-2011. A parent's guide to cyberbullying.

https://www.wiredsafety.org/toolkitmedia/files/file/Parents_Articles/A_Parents_Guide_to_Cyberbullying_-_Extended.pdf. Datum van gebruik: 13 Oktober 2012.

Ajzen, I. 1991. The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50(2):179-211.

Ajzen, I. 2006. Constructing a TPB questionnaire: conceptual and methodological considerations: brief description of the theory of planned behavior.

Almeida, A., Correia, I. & Marinho, S. 2009. Moral disengagement, normative beliefs of peer group, and attitudes regarding roles in bullying. *Journal of school violence*, 9(1):23-36.

Anderson, S. 2008. The educational professional as bystander: an examination of the role educational professionals play in school bullying. Charles Sturt University.

Anderson, S. 2011. No more bystanders = no more bullies: activating action in educational professionals. Thousand Oaks, CA Toronto, ON US Canada: Corwin Press Ontario Principals' Council.

Andreou, E. 2001. Bully/Victim problems and their association with coping behaviour in conflictual peer interactions among school-age children. *Educational Psychology*, 21(1):59-66.

Aoyama, I. 2010. Cyberbullying: what are the psychological profiles of bullies, victims, and bully-victims? Ph.D. A dissertation approved by the Department of Educational Psychology. Accepted by the Graduate School

Aricak, T., Siyahhan, S., Uzunhasanoglu, A., Saribeyoglu, S., Ciplak, S., Yilmaz, N. & Memmedov, C. 2008. Cyberbullying among Turkish adolescents. *Cyberpsychology and*

Behavior: The impact of the Internet, multimedia and virtual reality on behavior and society, 11(3): 253-261.

Atherley, C.A. 1990. The effects of academic achievement and socio-economic status upon the self- concept in the middle years of school: a case study. *Educational research*, 32:224-229.

Atlas, R.S. & Pepler, D.J. 1998. Observations of bullying in the classroom. *The journal of educational research*, Vol.92 (2):86-98.

Babbie, E. & Mouton, J. 2001. The practice of social work research. Suid-Afrikaanse uitgawe Cape Town: Oxford University Press.

Babbie, E. 2008. The basics of social research. 4th ed. Belmont, California: Thompson Wadsworth.

Badenhorst, J., Steyn, M. & Beukes, L. 2007. Die dissiplinedilemma in post-apartheid Suid-Afrikaanse hoërskole: 'n kwalitatiewe ontleding. (Afrikaans). The dilemma of disciplinary problems within secondary schools in a post-apartheid South Africa: a qualitative analysis. (English). *Tydskrif vir Geesteswetenskappe*, 47(3):301-319. September 2007.

Badiuk, B. 2006. Cyberbullying in the global village: the worldwide emergence of high-tech as a weapon for bullies. *Education students' anthology*, 9:12-16.

Bandura, A., Underwood, B. & Fromson, M.E. 1975. Disinhibition of aggression through diffusion of responsibility and dehumanization of victims. *Journal of Research in Personality*, 9: 253-269.

Bandura, A. 1999. Moral disengagement in the perpetration of in humanities. *Personality and Social Psychology review*, 3(3):103-209.

Barnes, B. & Handwerk M. 2005. Parents as advocates in the skool and home. (In Bolton, J. & Grave, S., eds. No room for bullies: from the classroom to cyberspace. Boys Town. p.145-167.)

Batche, G.M. & Knoff, H.M. 1994. Bullies and their victims: understanding a pervasive problem in schools. *School Psychology Review*, 23(2):156-174.

Bateman, A., Fonagy, P. 2004. Psychotherapy for borderline personality disorder: mentalization-based treatment. New York: Oxford University Press.

Beane, A.L. 2009. Bullying prevention for schools: a step-by-step guide to implementing a successful anti-bullying program. San Francisco, CA US: Jossey-Bass.

Beaver, K.M., DeLisi, M., Vaughn, M.G., & Barnes, J.C. 2010. Monoamine oxidase A genotype is associated with gang membership and weapon use. *Comprehensive Psychiatry*, 51(2):130-134.

Belsey, B. 2004. Cyber-bullying: an emerging threat to the “always on” generation. <http://www.bullying.org.html>. Datum van gebruik: 10 Augustus 2013.

Belsey, B. 2006. Bullying.org: A learning journey. *Bulletin-Newfoundland and Labrador Teachers Association*, 49(4):20.

Bemak, F. & Keys, S. 2000. Violent and aggressive youth : intervention and prevention strategies for changing times. Thousand Oaks, Calif: Corwin Press.

Beran, T. & Li, Q. 2005. Cyber-Harassment: a study of a new method for an old behavior. *Journal of Educational Computing Research*, 32(3):265-277.

Berger, K.S. 2003. The developing person: through childhood and adolescence. 6th ed. New York: Worth Publishers.

Berns, R. 2010. Child, family, school, community : socialization and support. 8th ed.

Besag, V.E. 2002. The playground. (In Elliott, M., ed.. Bullying: a practical guide to coping for schools. 3rd ed. London: Pearson Education [published in association with] Kidscape, p.195-206.)

Bhana, D. 2005. What matters to girls and boys in a black primary school in South Africa. *Early Child Development and Care*, 175(2):99-111.

Birmingham City Council. 2005. Together we can stop bullying. Education Service.

Bjorkqvist, K. 1994. Sex differences in physical, verbal, and indirect aggression: a review of recent research. *Sex Roles*, 30(3/4):177-188.

Björkqvist, K., Ekman, K., & Lagerspetz, K.M. 1982. Bullies and victims: their ego picture, ideal ego picture and normative ego picture. *Scandinavian Journal of Psychology*, 23(4):307-313.

Bogdan, R.C. & Biklen, S. 2007. Qualitative research for education: an introduction to theories and methods. 5th ed. Boston: Allyn & Bacon.

Bowers, L., Smith, P.K. & Binney, V. 1994. Perceived family relationships of bullies, victims and bully/victims in middle childhood. *Journal of Social and Personal Relationships*, 11:215–232.

Boyd, D.R. & Bee, H.L. 2012. The developing child. 13th ed. New Jersey, Upper Sadle River, USA: New York: Pearson.

Britz, J.J. 2005. Kuberetiek en die soeke na 'n morele gemene deler. *Tydskrif vir Geesteswetenskappe*, 45(3):190-203.

Bronfenbrenner, U. 1979. The ecology of human development: experiments by nature and design. Cambridge: Harvard University press.

Bronfenbrenner, U., ed. 2005. Making human beings human: bioecological perspectives on human development. Thousand Oaks. London: Sage.

Bronfenbrenner, U. & Morris, P. 1998. The bioecological model of human development. www.columbia.edu/cu/.../BronfenbrennerModelofDevelopment.pdf Datum van gebruik: 28 Maart 2013.

Bronfenbrenner, U. & Morris, P.A. 2006. The bioecological model of human development. (In Lerner, R.M. & Damon, W., eds. Handbook of child psychology. Vol 1, Theoretical models of human development. 6th ed. Hoboken, NJ US: John Wiley & Sons Inc. p. 793-828).

Burk, F.L. 1897. Teasing and bullying. *Pedagogical seminary*, 4(3):336-371.

Burton, P., ed. 2007. Someone stole my smile: an exploration into the causes of youth violence in South Africa. Cape Town: Centre for Justice and Crime Prevention.

Burton, P. 2008. Merchants, skollies and stones: experiences of school violence in South Africa. Cape Town: *Centre for Justice and Crime Prevention*. Monograph Series. Cape Town: Hansa Print.

Button, D.M. & Gealt, R. 2010. High risk behaviors among victims of sibling violence. *Journal of Family Violence*, 25(2):131-140.

Bybel. Die Bybel: nuwe vertaling. Kaapstad: Bybelgenootskap van Suid-Afrika.

- Campbell, M.A. 2005. Cyber bullying: an old problem in a new guise? *Australian Journal of Guidance and Counselling* 15(1):68-76.
- Campbell, M.A. 2008. (In International Online Conference Report. 15)
- Campfield, D.C. 2006. Cyber bullying and victimization: psychosocial characteristics of bullies, victims, and bully/victims. Dissertation. University of Montana.
- Canadian Journal of School Psychology, 13(2):41-59.
- Canovan, C. 2002. Bullies now pick on those their own size. *Times Educational Supplement*, (4474):3.
- Caplan, M.Z. & Hay, D.F. 1989. Preschoolers' responses to peers' distress and beliefs about bystander intervention. *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, 30(2):231-242.
- Caravita, C.S.C., Di Blasio, P. & Salmivalli, C. 2009. Unique and interactive effects of empathy and social status on involvement in bullying. *Social development*, 18(1):140-163.
- Cardwell, M. 2004. (In Cardwell, M., Clark, L. & Meldrum, C. Psychology. 3rd ed. London: Collins. p. 338-373.)
- Carlson, L.W. & Cornell, D.G. 2008. Differences between persistent and desistent middle school bullies. *School Psychology International*, 29(4):442-451.
- C.A.R.E.S., 2013. Resiliency & protective factors. American Psychological Association (APA) Help Center: The road to resilience risk and protective factors for youth violence fact sheet. www.crsd.org/Page/4952 Datum van gebruik: 29 April 2013.
- Carpendale, J.I.M. & Lewis, C. 2006. How children develop social understanding. Malden, MA Oxford: Blackwell Publisher.
- Carpenter, D. & Ferguson, C.J. Types of cyber bullying. Netplaces. Dealing with Bullies.
- Carrasco, M., Barker, E.D., Tremblay, R.E. & Vitaro, F. 2006. Eysenck's personality dimensions as predictors of male adolescent trajectories of physical aggression, theft and vandalism. *Personality and Individual Differences*, 41(7):1309-1320.
- Centers for Disease Control and Prevention. 2011.

Cesarani, D. & Levine, P.A. 2002. "Bystanders" to the Holocaust: a re-evaluation. London: Frank Cass.

Chaux, E. 2005. 'Role of third parties in conflicts among Colombian children and early adolescents'. *Aggressive Behavior*, 31(1):40-55.

Cohen, L., Manion, L. & Morrison, K. 2000. Research methods in education. 5th ed. London: Routledge.

Cohn, A. & Canter, A. 2003. Bullying: facts for schools and parents.

http://www.jeanette.k12.pa.us/6652432181111/lib/665243218111125/Bullying_facts.doc

Datum van gebruik: 1 Julie 2010.

Collins, K., McAleavy, G. & Adamson, G. 2004. Bullying in schools: a Northern Ireland study. *Educational Research*, 46(1):55-72. Spring.

Coloroso, B. 2004. The bully, the bullied, and the bystander: from preschool to high school – how parents and teachers can help break the cycle of violence. New York: HarperCollins.

Comcast Foundation. 2008. Cyberbullying examples of cyberbullying.

<http://www.youngwomanshealth.org/cyberbullying.html> Datum van gebruik: 18 Julie 2012.

Committee for Children. 2001. Steps to respect: a bullying prevention program. Seattle,

W.A: Author (*In* Jimerson, S.R., Swearer, S.M. & Espelage, D.L. 2010. Handbook of bullying in schools: an international perspective. New York: Routledge. p.571-592.)

Cowie, H. 2000. Bystanding or standing by: gender issues in coping with bullying in English schools. *Aggressive Behavior*, 26(1):85-97.

Cowie, H. & Jennifer, D. 2008. New perspectives on bullying. New York NY: McGraw-Hill.

Coyne, I., Craig, J. & Smith-Lee Chong, P. 2004. Workplace bullying in a group context.

British Journal of Guidance and Counselling 32(3):301–317.

Coyne, M. 2011. The menacing nature of bullying: what we know and what we can do.

ScholarWorks Colleagues, 6(2):1-4.

Craig, W.M. & Harel, Y. 2004. Bullying, physical fighting and victimization. (*In* Currie, C.,

Roberts, C., Morgan, A., Smith, R., Settertobulte, W., Samdal, O. & Barnekow Rasmussen, V

eds. Young people's health in context. Behaviour in school-aged children (HBSC) study: international report from the 2001/2002 survey. p.133-144.)

Craig, W.M. & Pepler, D.J. 1995. Peer processes in bullying and victimization: an observational study. *Exceptionality Education Canada*, 5(3/4):81-95. (Abstract).

Craig, W.M. & Pepler, D.J. 1998. Observations of bullying and victimization in the school yard. *Canadian Journal of School Psychology*, 13(2):41-59.

Craig, W.M. & Pepler, D.J. 2003. Identifying and targeting risk for involvement in bullying and victimization. *Canadian Journal of Psychiatry*, 48(9): 577-582.

Craig, W.M. & Pepler, D.J. 2007. Understanding bullying: from research to practice. *Canadian Psychology/Psychologie canadienne*, 48(2):86-93.

Craig, W.M., Pepler, D. & Atlas, R. 2000. Observations of bullying in the playground and in the classroom. *School Psychology International*, 21(2):22-36.

Creswell, J.W. 2003. Research design: qualitative, quantitative, and mixed method approaches. 2nd ed. London: Sage Publications.

Creswell, J.W. 2007. Qualitative inquiry and research design choosing among five approaches 2nd ed. Thousand Oaks. California: Sage Publications.

Creswell, J.W. 2009. Research design: qualitative, quantitative and mixed methods approaches. 3rd ed. Thousand Oaks, CA: Sage.

Crick, N. & Dodge, K. 1996 soos aangehaal deur Smith (2003:160). (In Smith, P. K., Cowie, H., & Blades, M. Understanding children's development 2003. 4th ed. Malden, MA ; Oxford: Blackwell Pub.

Crick, N.R., Casas, J.F. & Ku, H. 1999. Relational and physical forms of peer victimization in preschool. *Developmental Psychology*, 35(2):376-385.

Crick, N.R., Grotpeter, J.K., & Bigbee, M.A. 2002. Relationally and physically aggressive children's intent attributions and feelings of distress for relational and instrumental peer provocations. *Child Development*, 73(4):1134-1142.

Cyber Bullying. <http://www.netplaces.com/dealing-with-bullies/cyber-bullying/types-ofcyber-bullying.htm> Datum van gebruik: 28 Junie 2012.

Dahlberg, I. & McCraig, C. 2010. Practical research and evaluation: a start-to-finish guide for practitioners. Thousand Oaks, Calif: Sage.

Dake, J.A., Price, J.H., & Telljohann, S.K. 2003. The nature and extent of bullying at school. *Journal of School Health*, 73(5):173-180.

Darley, J.M. & Latane, B. 1968. Bystander intervention in emergencies: diffusion of responsibility. *Journal of personality and social psychology*, 8(4p1):377.

Davis, S. & Davis, J. 2007. Schools where everyone belongs: practical strategies for reducing bullying. 2nd ed. Champaign, IL US: Research Press.

D'cruze, S. 2000. Everyday violence in Britain 1850 -1950. London: Longman.

Dehue, F., Bolman, C. & Völlink, T. 2008. Cyberbullying: youngsters' experiences and parental perception. *CyberPsychology & Behavior*, 11(2):217-223.

De Klerk, J. & Rens, J. The role of values in school discipline. *Koers*, 68(4):353-371.

DeLara, E.W. 2008. Developing a philosophy about bullying and sexual harassment: Cognitive coping strategies among high school students. *Journal of School Violence*, 7(4): 72-96.

Dellasega, C. & Nixon, C. 2003. Girl wars: 12 strategies that will end female bullying. New York: Simon & Schuster.

Denscombe, M. 2010. Ground rules for social research: guidelines for good practice. 2nd ed. Maidenhead: Open University Press.

Del Ray, R., Elipe, P. & Ortega-Ruiz, R. 2012. Bullying and cyberbullying: overlapping and predictive value of the co-occurrence. *Psicothema*, 2012. 24(4):608-613.
www.psicothema.com Datum van gebruik: 14 Nov. 2012.

De Wet, C. 2003. Eastern Cape educators 'perceptions of the causes and the scope of school violence. *Acta Criminologica*, 16 (3):89-106.

De Wet, C. 2005a. Bullebakery in skole: almal se probleem. Intreerede, 1 Junie 2005. Universiteit van die Vrystaat. <http://www.uniqwa.ac.za/newsarticle.php?NewsID=199> Datum van gebruik: 1 Oktober 2010.

- De Wet, C. 2005b. The nature and extent of bullying in Free State secondary schools. *South African Journal of Education*, 25(2):82-88.
- De Wet, N.C. 2005c. Educator recognition of and intervention in school bullying situationsthe perspectives and experiences of Free State educators and learners. *Acta Criminologica*, 18(2):44-55.
- De Wet, C. 2005d. The voices of victims and witnesses of school bullying. *Koers*, 70(4):705-725.
- De Wet, C. 2006a. Free State educator's experiences and recognition of bullying at schools. *EASE South African Journal of Education*, 26(1):61-73.
- De Wet, C. 2006b. Bullebakkerij: almal se probleem. *Tydskrif vir Geesteswetenskappe*, 46(1):87-100.
- De Wet, C. & Jacobs, L. 2008. Kosgangers se ervarings van bullebakkerij: 'n gevallestudie. Eerste voorlegging: Maart 2007. *Acta academia*, 40(1):197-235.
- Die_grootste_struikelblokke_vir_onderwys_in_Suid-Afrika. Datum van gebruik: 19 Junie 2012.
- Dixon, R. & Smith, P.K. 2011. Rethinking school bullying: towards an integrated model. New York, NY US: Cambridge University Press.
- Donald, D., Lazarus, S. & Lolwana, P. 2001. Educational psychology in social context. 2nd ed. Cape Town: Oxford: Oxford University Press.
- Donald, D.R., Lazarus, S. & Lolwana, P. 2010. 4th ed. Educational psychology in social context: ecosystemic applications in southern Africa. Cape Town: Oxford University Press Southern Africa.
- Dooley, J.J., Pyżalski, J. & Cross, D. 2009. Cyberbullying versus face-to-face bullying: a theoretical and conceptual review. *Zeitschrift für Psychologie/Journal of Psychology*, 217(4): 182-188.
- Duncan, R.D. 1999. Peer and sibling aggression: an investigation of intra- and extra- familial bullying. *Journal of Interpersonal Violence*, 14(8):871-886.
- Dunn, J. 2004. Children's friendships: the beginnings of intimacy. Malden, MA: Blackwell Publishing.

- Ehrenreich, R.M. & Cole, T. 2005. The perpetrator-bystander-victim constellation: rethinking genocidal relationships. *Human Organization*, 64(3):213-224.
- Elliott, M. ed. 2002. *Bullying: a practical guide to coping for schools*. 3rd ed. London: Pearson Education in association with Kidscape.
- Elliott, M. 2002. Bullies and victims. (In Elliott, M., ed. 3rd ed. *Bullies: a practical guide to coping for schools*. London: Pearson Education Limited. p.1-11.)
- Entenman, J., Murnen, T.J. & Hendricks, C. 2005. Victims, bullies, and bystanders in K-3 Literature. *The Reading Teacher*, (4):352.
- Eisenbraun, K.D. 2007. Violence in schools: prevalence, prediction, and prevention. *Aggression and Violent Behavior*, 12(4):459-469.
- Eslea, M. & Smith, P.K. 1994. Developmental trends in attitudes to bullying. Paper presented at the XIII Biennial Meetings of ISSBD, Amsterdam: Holland.
- Espelage, D.L. & Swearer, S.M. 2003. Research on school bullying and victimization: what have we learned and where do we go from here? *School Psychology Review*, 32:365-383.
- Espelage, D.L., & Swearer, S.M., eds. 2004. *Bullying in American Schools: a social-ecological perspective on prevention and intervention*. Mahwah, NJ and London: Lawrence Erlbaum.
- Espelage, D. L., & Swearer, S. M. 2010. A social-ecological model for bullying prevention and intervention: Understanding the impact of adults in the social ecology of youngsters. (In Jimerson, S.R., Swearer, S. M. & Espelage, D. L., eds. *Handbook of bullying in schools: an international perspective*. New York: Routledge. p. 61-72.)
- Estévez, E., Emler, N. & Wood, C. 2009. Violent offending: an analysis of family, school and community risk factors (In Sahin, O. & Maier, J. *Delinquency: causes, reduction and prevention*. p. 275-302.)
- Farrington, D.P. 1993. Understanding and preventing bullying. *Crime and Justice: a review of research*, 17:381-458. Chicago and London: University of Chicago Press.
- Farrington, D.P. & Baldry, A.C. 2010. Individual risk factors for school bullying. *Journal of Aggression, Conflict and Peace Research*, 2(1):4-16.

- Farrington, P.B., Baldry, A.C., Kyvsgaard, B., Ttofi, M.M. 2008. Effectiveness of programs to prevent school bullying. *Systematic Review Protocol*.
- Feindler, E. L. & Weisner, S. 2006:354 (*In Jimerson, S.R. & Furlong, J., eds. The handbook of school violence and school safety : from research to practice. New York: Routledge. p. 353-363*)
- Fekkes, M., Pijpers, F.I. M. & Verloove-VanHoric, S.P. 2005. Bullying: who does what, when and where?: involvement of children, teachers and parents in bullying behavior. *Oxford journals medicine health education research*. 20(1):81-91. (Abstract in Oxford Journals.)
- Felix, E.D. & Greif Green, J. 2010. Popular girls and brawny boys: the role of gender in bullying and victimization experiences. (*In Jimerson, S.R., Swearer, S.M. & Espelage, D.L., eds. Handbook of bullying in schools: an international perspective. New York: Routledge. p.173-185.*)
- Ferrell-Smith, F. 2009. Bullying puts teens at risk. (*In C. Watkins., ed. Teens at risk. Farmington Hills, MI US: Greenhaven Press/Gale Cengage Learning. p. 51-59*).
- Field, E.M. 2007. Bully blocking: six secrets to help children deal with teasing and bullying. Revised Edition: Jessica Kingsley Publishers.
- Fishbein, M. & Ajzen, I. 1975. Belief, attitude, intention and behavior: an introduction to theory and research. Reading, MA: Addison-Wesley.
- Fitzgerald, L.F., Gelfand, M.J. & Drasgow, F. 1995. Measuring sexual harassment: theoretical and psychometric advances. *Basic and Applied Social Psychology*, 17(4): 425-445
- Flick, U. 2009. An introduction to qualitative research. 4th ed. London: Sage.
- Frankel, F. & Feinberg, D. 2002. Social problems associated with ADHD vs. ODD in children referred for friendship problems. *Journal of Child Psychiatry and Human Development*, 33(2):125-146. (Abstract).
- Frey, K.S., Hirschstein, M.K., Edstrom, L.V. & Snell, J.L. 2009. Observed reductions in school bullying, nonbullying aggression, and destructive bystander behavior: a longitudinal evaluation. *Journal of Educational Psychology*, 101(2):466-481.

Fogelman, E. 1996. Victims, perpetrators, bystanders, and rescuers in the face of genocide and its aftermath. (In Strozier, C.B. & Flynn, M., eds. *Genocide, war, and human survival*. Lanham, MD England: Rowman & Littlefield. p. 87-97).

Fouché, C.B., Delport, C.S.L. & De Vos, A.S. 2011. Quantitative research designs. (In De Vos, A.S., Strydom, H., Fouché, C.B. & Delport, C.S.L. 2011. *Research at grass roots for the social sciences and human service professions*. 4de ed. Pretoria: Van Schaik: p.142-157).

Furniss, C. 2000. Bullying in schools: it's not a crime -- is it? *Education and the law*, 12(1):9-29.

Gasa, V. G. 2005. Learners' aggressive behaviour in secondary school: a psycho-social perspective. Pretoria: UNISA (Dissertation – PhD).

Gini, G., Pozzoli, T., Borghi, F. & Franzoni, L. 2008. The role of bystanders in students' perception of bullying and sense of safety. *Journal of School Psychology*, 46(6):617-638.

Gordon, S. 2014. How witnessing bullying impacts bystanders: kids who witness bullying may be as affected as victims. <http://bulluig.about.com/od/Effects/a/How-Witnessing-BullyImpact-Bystanders.htm> Datum van gebruik: 8 Oktober 2013.

Greeff, P. 2004. The nature and prevalence of bullying during the intermediate school phase. UOVS: Bloemfontein.

Grondwet *kyk* Suid-Afrika. 1996.

Gross, M.D. 2002. "We are all either bullies, bullied, or bystanders". *Educational forum on adolescent health. American medical association*. p.15-2.

<http://wwwAma-assn.org/ama/pub/upload/mm/39/youthbullying.pdf> Datum van gebruik: 13 Mei 2010.

Groves, B.M. 2002. Children who see too much: lessons from the child witness to violence project. Boston, MA US: Beacon Press.

Handves van Menseregte *kyk* Suid-Afrika.

Handwerk, M. 2005. Profiles of the key players. (In Bolton, J. & Graeve, S., eds. *No room for bullies: from the classroom to cyberspace*. p.19-31)

Harachi, L., Catalano, R., Hawkins, J. 1999. The National School of Bullying: A Cross- National Perspective. (In The nature of school bullying: A cross-national perspective. Smith, Peter K. p)

Hartas, D. 2008. The right to childhoods: critical perspectives on rights, difference and knowledge in a transient world. London; New York : Continuum International Pub. Group.

Harris, J.R. 1995. Where is the child's environment? A group socialization theory development. *Psychological Review*, 102(3):458-489).

HAT: handwoordeboek van die Afrikaanse taal. 2005. 5de uitg. Kaapstad: Pearson Education.

Hawkins, J.D., Herrenkohl, T.I., Farrington, D.P., Brewer, D., Catalano, R.F., Harachi, T.W. & Cothorn, L. 2000. *Predictors of Youth Violence*.

<http://nwulib.nwu.ac.za/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=eric&AN=ED440196&site=eds-live> Datum van gebruik: 29 April 2013.

Hawkins, D.L., Pepler, D.J. & Craig, W.M. 2001. Naturalistic observations of peer interventions in bullying. *Social Development*, 10(4):512-527.

Hays, D.G. & Singh, A.A. 2012. Qualitative inquiry in clinical and educational settings. New York: The Guilford Press.

Hazler, R.J., Miller, D.L., Carney, J.V. & Green, S. 2001. Adult recognition of school bullying situations. *Educational Research*, 43(7):133-145.

Henning, E., Van Rensburg, W. & Smit, B. 2007. Finding your way in qualitative research. Pretoria: Van Schaik Publishers.

Hennink, M., Hutter, I. & Bailey, A. 2012. Qualitative research methods. London: Sage.

Hibbert, A. 2006. Why do people Bully? Great Britain: St. Andrews' Place Wayland.

Hinduja, S. & Patchin, J. W. 2008. Cyberbullying: an exploratory analysis of factors related to offending and victimization. *Deviant Behavior*, 29(2):129-156.

Hinduja, S. & Patchin, J, W. 2009. Bullying beyond the schoolyard: preventing and responding to cyber-bullying. Thousand Oaks, California: Corwin Press. SAGE.

Hinduja, S. & Patchin J.W. 2010a. Cyberbullying: identification, prevention, and response. Cyberbullying Research Center. <http://www.cyberbullying.us> Datum van gebruik: 9 Julie 2012.

Hinduja, S. & Patchin J.W. 2010b. Cyberbullying research summary: cyberbullying and self-esteem. <http://www.cyberbullying.us> Datum van gebruik: 9 Julie 2012.

Hinduja, S. & Patchin J.W. 2010c. Cyberbullying research summary: cyberbullying and suicide. 14(3):206-221. <http://www.cyberbullying.us> Datum van gebruik: 17 Dec. 2010.

Hinduja, S. 2012 Smart phone apps and bullying. <http://cyberbullying.us/blog/smartphone-apps-and-bullying.html> Datum van gebruik: 15 November 2012.

Hodges, E.V.E. & Perry, D.G. 1999. Personal and interpersonal antecedents and consequences of victimization by peers. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76(4):677-685.

Hoffman, M.L. 2000. Empathy and moral development: implications for caring and justice. New York, NY US: Cambridge University Press.

Hoffman, K.K., Kiecolt, K.J. & Edwards, J.N. 2005. Physical violence between siblings: a theoretical and empirical analysis. *Journal of Family Issues*, 26:1103-1130.

Holt, N., Bremner, A., Sutherland, E., Vlieg, M.L.W., Passer, M. & Smith, R. 2012. Psychology: the science of mind and behaviour. 2nd ed. London: McGraw-Hill Education.

Holt, M.K., Finkelhor, D. & Kaufman Kantor, G.K. 2007. Hidden forms of victimization in elementary students involved in bullying. *School Psychology Review*, 36(3):345-360.

Hudson, J.M. & Bruckman, A.S. 2004. The bystander effect: a lens for understanding patterns of participation. *Journal of the Learning Sciences*, 13(2):165-195.

Huesmann, L.R. & Guerra, N.G. 1997. Children's normative beliefs about aggression and aggressive behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 72:408-419.

Huesmann, L.R., Moise-Titus, J., Podolski, C.L. & Eron, L.D. 2003. Longitudinal relations between children's exposure to TV violence and their aggressive and violent behavior in young adulthood: 1977-1992. *Developmental Psychology*, 39(2):201-221.

Irvine, J.J. 1990. Black students and school failure, policies, practices, and prescriptions. New York: McGraw-Hill.

Jansen, J.D. 2007. The language of research. (In Maree, K., ed. First steps in research. Pretoria: Van Schaik Publishers. p. 15 -21)

Janse van Rensburg, A.P. 2010. Dimensions, coping strategies and management of school based violence. UOVS Bloemfontein. (Dissertation).

Janson, G.R., Carney, J.V., Hazier, R.J. & Oh, I. 2009. Bystanders' reactions to witnessing repetitive abuse experiences. *Journal of Counseling and Development*, 87(3):319-326.

Jeffrey, L.R. 2004. Bullying bystanders. *The Prevention Researcher*, 11(3):7-8.

Jimerson, S.R., Morrison, G.M., Pletcher, S.W. & Furlong, M.J. 2006. Youth engaged in antisocial and aggressive behaviors: who are they? (In Jimerson, S. R. & Furlong, M.J., eds. *Handbook of school violence and school safety: from research to practice*. London: Lawrence Erlbaum Associates Publishers. p. 3-19.)

Jimerson, S.R., Swearer, S.M., & Espelage, D.L., eds. 2010. *Handbook of bullying in schools: an international perspective.*, New York, NY US: Routledge/Taylor & Francis Group. York: Routledge.

Joubert, R. & Squelch, J. 2003. Learner discipline in schools. Centre for Education Law and Education Policy (CELP): Pretoria.

The Josephson Institute of Ethics. 2001.

Jones, D. 2002. Practical considerations in dealing with bullying behaviour in secondary school. (In Elliott, M., ed. *Bullying: a practical guide to coping for schools*. 3rd ed. London: Pearson Education in association with Kidscape. p.26-38.)

Jones, & Carpendale 2002. Soos aangehaal Carpendale, J. I. M. & Lewis, C. 2006. *How children develop social understanding*. Malden, MA : Oxford: Blackwell Publisher

Juvenile Victimization Questionnaire (JVQ) modules.

Juvonen, J., Graham, S. & Schuster, M.A. 2003. Bullying among young adolescents: the strong, the weak, and the troubled. *Journal of the American Academy of Pediatrics*, 112(6):1,231-1,237.

Juvonen, J. & Gross, E.F. 2008. Extending the school grounds?—bullying experiences in cyberspace. *Journal of School Health*, 78(9):496-505.

Kassin, S.M., Fein, S. & Markus, H. 2011. International ed. *Social psychology*. 8th ed. Belmont, CA: Cengage Wadsworth.

Keenan, T.P.D. & Evans, S. 2010. An introduction to child development. 2nd ed. London: Sage.

Kelly, K. 2006. Calling it a day: reaching conclusions in qualitative research. (*In Terre Blanch, M., Durrheim, K. & Painter, D., eds. Research in practice. Cape Town: UCT Press. p. 371-387.*)

Kerig, P.K. 1996. Assessing the links between interparental conflict and child adjustment: the conflicts and problem-solving scales. *Journal of Family Psychology*, 10(4):454.

Kim, Y.S. & Leventhal, B. 2008. Bullying and suicide: review. *International Journal of Adolescent Medicine and Health*, 20(2):133-154.

Kinman, T. 2012. Bullying, anger, and other social issues for children with ADHD. (Attention Deficit Hyperactivity Disorder). Retrieved from HealthLine website:
<http://www.healthline.com/health/adhd/bullying-anger-social-issues> Datum van gebruik: 9 Desember 2012.

Krige, H., Pettipher, R., Squelch, J. & Swart, E. 2000. A teacher's and parent's guide to bullying. Aucklandpark: RAU. Kruger, C. 2011. Ongenadig aangeval terwyl leerling verfilm. <http://www.rapport.co.za/Suid-Afrika/Nuus/VIDEO-Ongenadig-aangeval-terwyl-leerling-verfilm-20110820>

Kohut, M. R. 2007. The complete guide to understanding, controlling, and stopping bullies & bullying: a complete guide for teachers & parents: Atlantic Publishing Company.

Koo, H. 2007. A time line of the evolution of school bullying in differing social contexts. *Asia Pacific Education Review*, 8(1):107-116.

Koo, H., Kwak, K. & Smith, P. K. 2008. 'Victimization in Korean schools: the nature, incidence, and distinctive features of Korean bullying or wang-ta'. *Journal of School Violence*, 7(4):119-139.

Kowalski, R. M., Limber, S. P. & Agatston, P. W. 2008. Cyber bullying: Bullying in the digital age. Malden: Blackwell Publishing.

Kumar, R. 2005. Research methodology: a step-by-step guide for beginners. London: Sage Publications.

- Lagerspetz, K. M., Björkqvist, K., Berts, M., & King, E. 1982. Group aggression among school children in three schools. *Scandinavian Journal of Psychology*, 23(1):45-52.
- Lajoie, G., McLellan, A., & Seddon, C. 2001. Foreword. In *Take action against bullying*. 2nd ed. p.xi. Coquitlam, BC: Bully B'ware Productions..
- Latane, B., & Darley, J. M. 1968. Group inhibition of bystander intervention in emergencies. *Journal of personality and social psychology*, 10(3):215.
- Latané, B., & Darley, J. M. 1970. *The unresponsive bystander: why doesn't he help?* New York: Appleton-Century Crofts.
- Latané, B. & Nida, S. 1981. Ten years of research on group size and helping. *Psychological Bulletin*, 89(2):308-324.
- Latané, B., Williams, K. & Harkins, S. 1979. Many hands make light the work: the causes and consequences of social loafing. *Journal of Personality and Social Psychology*, 37(6):822-832.
- Lawson, S. 1994. *Helping children cope with bullying*. London: Sheldon Press.
- Leach, L. & Mitchell, C., eds. 2006. *Combating gender violence in and around schools*. Staffordshire, England: Trentham Books Ltd.
- Leedy, P.D. & Ormrod, J.E. 2005. *Practical research: planning and design*. 8th ed. Upper Saddle River, NJ: Prentice-Hall.
- Lerner, R. 2005. Urie Bronfenbrenner: career contributions of the consummate developmental scientist. *Making human beings human*. Thousand Oaks, CA: Sage. (p. ix–xxvi).
- Le Roux, C. 2010. Environmental education research – what is it all about? (*In* Loubser, C.P., ed. *Environmental education: some South African perspectives*. Pretoria: Van Schaik. p.174-194.)
- Lessing, A.C. & De Witt, M.W. 2011. Stemme uit die Suid-Afrikaanse Onderwysunie- geledere oor dissipline. (Afrikaans). *Voices from the ranks of the South African Teachers Union on discipline. (English)*, 51(3):403-418.
- Levine, M., Cassidy, C., Brazier, G. & Reicher, S. 2002. Self-categorization and bystander non-intervention: two experimental studies. *Journal of Applied Social Psychology*, 32(7):1452-1463.

- Levin-Epstein, M. 2003. Bullies found to be at risk for violent behaviour. *Inside School Safety*, 8(2).
- Li, Q. 2006. Cyberbullying in schools: a research of gender differences. *School psychology International*, 27(2):157-170.
- Li, Q., Smith, P.K. & Cross, D. 2012. Research into cyberbullying: context.(In Li, Q., Cross, D. & Smith, P.K., eds. *Cyberbullying in the global playground: research from international perspectives*. Wiley-Blackwell. p. 3-12.
- Lichtman, M. 2013. *Qualitative research in education: a user's guide*. 3rd ed. Thousand Oaks, California: Sage.
- Limber, S. P. 2002. Addressing youth bullying behaviors. Paper presented at the proceedings from the American Medical Association Educational Forum on Adolescent Health: Youth Bullying. Chicago, IL: American Medical Association. p. 5-16.
- Lines, D. 2008. *The bullies: understanding bullies and bullying*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Lindegger, G. 2006. Research methods in clinical research. (In Terre Blanch, M., Durrheim, K, & Painter, D., eds. *Research in practice*. Cape town: UTC Press. p. 457-475.)
- Lincoln, Y.S. & Guba, E.G. 1985. (In Flick, U. 2009. *An introduction to qualitative research*. 4th ed. London: Sage. p.)
- Lodge, J. & Frydenberg, E. 2005. The role of peer bystanders in school bullying: positive steps toward promoting peaceful schools. *Theory into Practice*, 44(4):329-336.
- Loeber, R., Farrington, D.P. & Petechuk, D. 2003. Child dilynquency: early intervention and prevention. Bullitin series. US. Department of Justice. Office of Justice Programs. Office of Juvenile Justice and Dilynquency Preventions. (OJJDP). p. 1-19.
- Loeber, R. & Pardini, D. 2008. Neurobiology and the development of violence: common assumptions and controversies. *Philosophical Transactions: Biological Sciences*, 363(1503):2491-2503.
- Leoschut, L. & Bonora, A. 2007. Offender perspectives on violent crime. (In Burton, P. ed. *Someone stole my smile: an exploration into the causes of youth violence in South Africa*. Cape Town: Center for Justice and Crime prevention. p. 89-111.)

- Long, J.D. & Pellegrini, A.D. 2003. Studying change in dominance and bullying with linear mixed models. *School Psychology Review*, 32(3).
- Louw, D.A., Van Ede, D.M. & Louw, A.E. 1999. Menslike ontwikkeling. 3de uitg. 2de dr. Kaapstad: Kasigo Tersiër.
- Louw, E. & Barnes, M. 2003. Stout kind: dis die ouers se skuld. *Die Huisgenoot*, 60(320):10.
- Ludwig, T. 2007. Understanding girl world: friendships, cliques, and power plays. *Redress*, 31:35.
- MacDonald, I.M. 2005. Expanding the lens: student perceptions of school violence (*In* Epp, J.R. & Watkinson A. M., ed. *Systemic violence: how schools hurt children*. London: RoutledgeFalmer. p. 83-92)
- Macintyre, C. 2009. Bullying and young children: understanding the issues and tackling the problem. London: Routledge.
- Maree, K. 2000. What cannot be endured must be cured: untying the Gordian Knot of violence in South African schools. *Acta Criminologia*, 13(3):1–10.
- Maree, K., ed. 2007. First steps in research. Pretoria: Van Schaik.
- Maree, J.G. & Pietersen, J. 2007. Sampling. (*In* Maree, K., ed. *First steps in research*. Pretoria: Van Schaik Publishers. p. 172-181).
- Maree, K. & Van der Westhuizen, C. 2009a. Planning a research proposal. (*In* Maree, K., ed. *First steps in research*. Pretoria: Van Schaik Publishers. p. 23-45.)
- Maree, K. & Van der Westhuizen, C. 2009b. Head start in designing research proposals in the social sciences. Cape Town: Juta.
- Mason, K.L. 2008. Cyberbullying: a preliminary assessment for school personnel. *Psychology in the Schools*, 45(4):323-348.
- Mawdsley, R.D. 2005. Bullying in American schools: a problem in search of a solution. Presentation at the 10 th ed. SAELPA conference, Bloemfontein, spa lodge, September, 2005.
- Mayer, D.P. 2008. Overcoming school anxiety: how to help your child deal with separation, tests, homework, bullies, math phobia, and other worries. New York, NY US: AMACOM.

Maykut, P. & Morehouse, R. 2007. (In O'Donoghue, T. Planning your qualitative research project: an introduction to interpretivist research in education. London: Routledge.)

Mazza, J.J. & Reynolds, W.M. 1999. Exposure to violence in young inner-city adolescents: relationships with suicidal ideation, depression, and PTSD symptomatology. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 27(3):203-213.

McAra, L. 2004. Truancy, school exclusion and substance misuse. Edinburgh Study of Youth Transitions and Crime: 4. Edinburgh: Centre for Law and Society, University of Edinburgh.

McDevitt, T.M. & Ormrod, J.E. 2004. Child development: educating and working with children and adolescents. 2nd ed. Upper Saddle River, New Jersey: Pearson Education.

McKenna, K.Y.A. & Bargh, J.A. 2000. Plan 9 from cyberspace: the implications of the Internet for personality and social psychology. *Personality and Social Psychology Review*, 4(1):57-75.

McLaughlin, C., Arnold, R. & Boyd, E. 2005. Bystanders in schools: what do they do and what do they think?: factors influencing the behaviour of English students as bystanders. *Pastoral Care in Education*, 23(2):17-22.

MediFocus. 2002. Attention deficit hyperactivity disorder.

<http://www.medifocus.com/guidedetail.asp?gid=p500&a=a> Datum van gebruik: 29 April 2013.

Mercy, J., Butchart, A., Farrington, D. & Cerdá, M. 2002. (In Krug, E. G., Dahlberg, L.L., Mercy, J.A., Zwi, A.B. & Lozano, R., eds. Youth violence. *World report on violence and health*. World health organisation, Geneva: Swizerland. p. 23-56.)

Merriam-Webster Online Dictionary. 2002.

<http://www.merriamwebster.com/dictionary/bystander> Datum van gebruik: 15 November 2013.

Merriam, S.B. 2009. Qualitative research: a guide to design and implementation. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.

Mertler, C.A. 2006. Action research: teachers as researchers in the classroom. Thousand Oaks, California: Sage.

Mishna, F. 2012. Bullying: a guide to research, intervention, and prevention. New York, NY US: Oxford University Press.

- Mishna, F., Saini, M. & Solomon, S. 2009. Ongoing and online: children and youth's perceptions of cyber bullying. *Children and Youth Services Review*, 31(12):1222-1228.
- Minichiello, V. & Kottler, J.A. 2010. Qualitative journeys: student and mentor experiences with research. California: Sage.
- Monks, D.C. & Coyne, I., ed. 2011. Bullying in different contexts. Cambridge: Cambridge University Press.
- Moore, C. 2003. The ecosystem approach. (In Meyer, W., Moore, C. & Vilene, H. Personology: from individual to ecosystem. Johannesburg: Heinemann Publishers p.)
- Morita, Y., Soeda, H., Soeda, K. & Taki, M. 1999. Bullying in Japan. (In Smith, P.K., Morita, Y., Junger-Tas, J., Olweus, D., Catalano, R. & Slee, P., eds. The nature of school bullying: a cross-national perspective. London: Routledge. p. 309-323).
- Mouton, J. 2001. How to succeed in your master's and doctoral studies: a South African guide and resource book. Pretoria: Van Schaik.
- Mouton, J. 2009. How to succeed in your master's and doctoral studies: a South African guide and resource book. Pretoria: Van Schaik.
- Mouttapa, M., Valente, T., Gallaher, P., Rohrbach, L.A. & Unger, J.B. 2004. Social network predictors of bullying and victimization. *Adolescence*, 39(154):315-335. Summer.
- Mukherji, P., Hobart, C. & Frankel, J., eds. 2001. Understanding children's challenging behaviour. Cheltenham, UK: Nelson Thornes. 210p.
- MyFundi. Die grootste struikelblokke vir onderwys in Suid-Afrika .
http://myfundi.co.za/a/Die_grootste_struikelblokke_vir_onderwys_in_Suid-Afrika. Datum van gebruik: 19 Junie 2012.
- Nansel, T.R., Overpeck, M., Pilla, R.S., Ruan, W.J., Simons-Morton, B. & Scheidt, P. 2002. Bullying behaviors among U.S. youth: prevalence and association with psychosocial adjustment. (Abstract). *American Journal of Health Promotion*, 16(5):304-304.
- Nel, N., Nel, M. & Hugo, A. J., eds. 2012. Learner support in a diverse classroom: a guide for foundation, intermediate and senior phase teachers of language and mathematics. Pretoria : Van Schaik.

Neser, J., Prinsloo, J. & Ladikos, A. 2005. An exploration of peer victimization in public schools. *ICS Research Monograph Series 1*.

Neser, J., Ovens, M., Van der Merwe, E., Morodi, R. & Ladikos, A. 2003. Peer victimisation in schools: the observation of bullying. *Crime research in South Africa*, 5. <http://www.crisa.org.za/>
Datum van gebruik: 7 Augustus 2013.

Neser, J., Ovens, M., Van der Merwe, E., Morodi, R., Ladikos, A. & Prinsloo, J. 2004. *The victims of bullying in schools*. *Acta Criminologica*, 17:28-47.

News24: "How safe are our kids at school?" 2013.

Nickerson, A.B. & Slater, E.D. 2009. School and community violence and victimization as predictors of adolescent suicidal behavior. *School Psychology Review*, 38(2):218-232.

Nieuwenhuis, J. 2009. Qualitative research designs and data gathering techniques. (In Maree, J.G., ed. *First steps in research*. Pretoria: Van Schaik Publishers. p.69 - 97).

Nuccitelli, M. 2012. Dr Michael Nuccitelli discusses cyber bullying with Craig Price. *Dark Psychology Forensic & Cyber Criminal Mind Exploration*. April. <http://darkpsychology.co/dr-michael-discusses-cyber-bullying-with-craig-price> Datum van gebruik: 28 Junie 2012.

O'Connell, P., Pepler, D. & Craig, W. 1999. Peer involvement in bullying: insights and challenges for intervention. *Journal of Adolescence*, 22(4):437-452.

OECD. Observer. 2012. Bullying at school: tackling the problem. Dan Olweus Research Centre for health promotion, University of Bergen, Norway.
http://www.oecdobserver.org/news/fullstory.php/aid/434/Bullying_at_school:_tackling_the_problem Datum van gebruik: 3 September 2012.

Oh, I. & Hazler, R.J. 2009. Contributions of personal and situational factors to bystanders' reactions to school bullying. *School Psychology International*, 30(3):291-310.

O'Moore, A. M., Kirkham, C. & Smith, M. 1997. Bullying behaviour in Irish schools: a nationwide study. *The Irish Journal of Psychology*, 18(2):141-169.

Olweus, D. 1978. *Aggression in the schools: bullies and whipping boys*. Oxford England: Hemisphere.

- Olweus, D. 1984. Aggressors and their victims: bullying at school. (*In* Frude, N. & Gault, H., eds. *Disruptive behaviours in schools*. New York: Wiley. p. 57-76).
- Olweus, D. 1993. *Bullying at school: what we know and what we can do*. Oxford, UK; Cambridge, USA : Blackwell, 1993.
- Olweus, D. 1994. Bullying at school: basic facts and an effective intervention programme. *Promotion and Education*, 1(4):27.
- Olweus, D. 2001a. Bullying at school: tackling the problem. *OECD Observer*. (225):24.
- Olweus, D. 2001b. Peer harassment: a critical analysis and some important issues. (*In* Juvonen, J., ed. & Graham, S. *Peer harassment in school*. New York: Guildford Publications. p. 3-20)
- Olweus, D. 2006. *Bullying at School: What We Know and What We Can Do*. Victoria Australia: Blackwell Publishing.
- Olweus, D. & Limber, S.P. 2010. The Olweus Bullying Prevention Program: implementation and evaluation over two decades. (*In* Jimerson, S.R., Swearer, S.M. & Espelage, D.L., eds. *Handbook of bullying in schools: An international perspective*. New York, NY US: Routledge/Taylor & Francis Group. p. 377-401).
- O'Moore, A.M., Kirkham, C. & Smith, M. 1997. Bullying behaviour in Irish schools: a nationwide study. *The Irish Journal of Psychology*, 18(2):141-169.
- Oosthuizen, I.J., ed. De Waal, E., De Wet, A., Rossouw, J.P. & Van Huyssteen, A. 2005. *Safe schools*. Pretoria : Interuniversity Centre for Education Law and Education Policy (CELP).
- Oosthuizen, I.J. & De Waal, E. 2005. Orientation to safe schools. (*In* Oosthuizen, I.J., ed. *Safe Schools*. Pretoria: Centre for Education Law and Education Policy.)
- Orpinas, P. & Horne, A.M. 2006. *Bullying prevention: creating a positive school climate and developing social competence*. Washington: American Psychological Association.
- Østvik, K. & Rudmin, F. 2001. Bullying and hazing among Norwegian army soldiers: two studies of prevalence, context, and cognition. *Military Psychology (Taylor & Francis Ltd)*, 13(1): 17-39.

Owens, L., Shute, R. & Slee, P. 2000. "Guess what I just heard!": indirect aggression among teenage girls in Australia. *Aggressive Behavior*, 26:667-83.

Parault, S.J., Davis, H.A. & Pellegrini, A.D. 2007. The social contexts of bullying and victimization. *Journal of Early Adolescence*, 27(2):145-174.

Parsons, L. 2005. Bullied teacher, bullied student: how to recognize the bullying culture in your school and what to do about it. Markham, ON: Pembroke Publishers.

Paull, M., Omari, M. & Standen, P. 2012. When is a bystander not a bystander?: a typology of the roles of bystanders in workplace bullying. *Asia Pacific Journal of Human Resources*, 50(3):351-366.

Pearce, J. 2002. What can be done about the bully? (In Elliott, M., ed. 3rd ed. *Bullies: a practical guide to coping for schools*. London: Pearson Education Limited. p.74-91.)

Pellegrini, A.D. 2004. Bullying during middle school years. (In Sanders, C.E. & Phye, G.D., eds. *Bullying: implications for the classroom*. San Diego, CA US: Elsevier Academic Press. p.177-202.)

Pepler, D.J. & Atlas, R.S. 1998. Observations of bullying in the classroom. *Journal of Educational Research*, 92(2):86-98.

Pepler, D.J. & Craig, W.M. 1995. A peek behind the fence: naturalistic observations of aggressive children with remote audiovisual recording. *Developmental Psychology*, 31(4):548-553.

Pepler, D.J. & Craig, W.M. 2000. Making a difference in bullying.
<http://www.melissainstitute.org/documents/makingadifference.pdf> Datum van gebruik: 9 Januarie 2012.

Percy-Smith, B. & Matthews, H. 2001. Tyrannical spaces: young people, bullying and urban neighbourhoods. *Local Environment*, 6(1):49-63.

Pervin, K. & Turner, A. 1998. A study of bullying of teachers by pupils in an Inner London school. *Pastoral Care in Education*, 16(4):4.

Pharos: Afrikaans –Engels Engels-Afrikaans. 2005. Kaapstad: Pharos Woordboek.

- Pikas, A. 1975. 'Treatment of mobbing in school: principles for and the result of the work of an anti mobbing group'. *Scandanavian Journal of Educational research*, 19:1-12.
- Pikas, A. 1989. A pure concept of mobbing gives the best results for treatment. *School Psychology International*, 10(2), 95-104.
- Pillay, J. 2004. Experiences of learners from informal settlements. *South African Journal of Education*, 24(1):5-9.
- Piskin, M. 2002. School bullying: definition, types, related factors, and strategies to prevent bullying problems. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 2(2):555.
- Polanin, J.R., Espelage D.L. & Pigott, T.D. 2012. A meta-analysis of school-based bullying prevention programs' effects on bystander intervention behavior. *School Psychology Review*, 41(1):47-65.
- Porter, W., Plog, A., Jens, K., Garrity, C. & Sager, N. 2010. Bully-proofing your elementary school: Creating a caring community. (In Jimerson, S.R., Swearer, S.M., & Espelage, D.L., eds. *Handbook of bullying in schools: an international perspective*. New York: Routledge. p. 431-440).
- Prinsloo, I.J. 2005. How safe are South African schools. *South African Journal of Education*, 25(1):5-10.
- Prinsloo, E. & Gasa, V. 2011. Addressing challenging behavior on the classroom. (In Landsberg, E., Krüger, D. & Swart, E., eds. 2nd ed. Pretoria: Van Schaik. p. 490-507.)
- Prinsloo, J. & Naser, J. 2007a. Skoolgeweld en portuurgroepviktimisering in openbare skole in Tshwane-Suid. (Afrikaans). *School violence and peer group victimisation in public schools in Tshwane South. (English)*, 47(3):320-330.
- Prinsloo, J. & Naser, J. 2007b. Operational assessment areas of verbal, physical and relational peer victimisation in relation to the prevention of school violence in public schools in Tshwane South. *Acta Criminologica*, 20(3):46-60.
- Punch, K.F. 2011. Developing affective research proposals. London: Sage.
- Ray, V. & Gregory, R. 2001. School experiences of the lesbian and gay. Australian Institute of Family Studies. *Family Matters*, No. 59. Winter.

- Rigby, K. 1997. *Bullying in schools, and what to do about it*. London: Jessica Kingsley.
- Rigby, K. 2002. *New Perspectives on Bullying*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Rigby, K. 2003. Defining bullying: a new look at an old concept. *Defining Bullying*. www.education.unisa.edu.au/bullying/define.htm.
- Rigby, K. 2005. Why do some children bully at school?: the contributions of negative attitudes towards victims and the perceived expectations of friends, parents and teachers. *School Psychology International*, 26(2):147-161.
- Rigby, K. & Johnson, B. 2005a. Introduction to the International bystander project. *Pastoral Care in Education*, 23(2):6-9.
- Rigby, K., & Johnson, B. 2005b. Student bystanders in Australian schools. *Pastoral Care in Education*, 23(2):10-16.
- Rigby, K. & Johnson, B. 2006. Expressed readiness of Australian schoolchildren to act as bystanders in support of children who are being bullied. *Educational Psychology*, 26(3):425-440.
- Rigby, K. & Slee, P.T. 1991. Bullying among Australian school children: reported behavior and attitudes toward victims. *Journal of Social Psychology*, 131(5):615-627.
- Robinson, G. & Maines, B. 2008. *Bullying: a complete guide to the support group method*. London: Thousand Oaks, California: Sage.
- Rodkin, P.C., Farmer, T.W., Pearl, R. & Van Acker, R. 2000. Heterogeneity of popular boys: Antisocial and prosocial configurations. *Developmental Psychology*, 36(1):14-24.
- Rodkin, P.C. & Hodges, E.V.E. 2003. Bullies and victims in the peer ecology: four questions for psychologists and school professionals. *School Psychology Review*, 32(2):384-400.
- Roland, E. 2002. Bullying, depressive symptoms and suicidal thoughts. *Educational research*, 44(1):55-67.
- Rossouw, J.P. 2012. The feasibility of localised strike action by educators in cases of learner misconduct. *South African Journal of Education*, 32(2):133-143.

- Rossouw, J.P. & Stewart, D. 2008. Student/learner discipline and bullying: a comparative analysis of legal risk management in schools in Australia and South Africa. *Acta Academica*, 40(2):244-274.
- Salmivalli, C. 1999. Participant role approach to school bullying: implications for interventions. *Journal of Adolescence*, 22(4):453-459.
- Salmivalli, C. 2001. Group view on victimization: empirical findings and their implications. (In Juvonen, J. & Graham, S., eds. *Peer harassment in school: the plight of the vulnerable and victimized*. New York, NY US: Guilford Press. p.398-419).
- Salmivalli, C. 2002. Is there an age decline in victimization by peers at school? *Educational Research*, 44(3):269-277.
- Salmivalli, C. 2010. Bullying and the peer group: a review. *Aggression and Violent Behavior*, 15(2):112-120.
- Salmivalli, C., Huttunen, A. & Lagerspetz, K.M.J. 1997. Peer networks and bullying in schools. *Scandinavian Journal of Psychology*, 38(4) :305-312.
- Salmivalli, C., Kärnä, A. & Poskiparta, E. 2010. From peer putdowns to peer support: a theoretical model and how it translated into a national anti-bullying program. (In Jimerson, S.R., Swearer, S.M., & Espelage, D.L., eds. *Handbook of bullying in schools: an international perspective*. New York, NY US: Routledge/Taylor & Francis Group. p. 441-454.)
- Salmivalli, C., Lappalainen, M. & Lagerspetz, K. M. J. 1998. Stability and change of behavior in connection with bullying in schools: A two-year follow-up. *Aggressive Behavior*, 24(3):205-218.
- Salmivalli, C., Lagerspetz, K., Björkqvist, K., Österman, K. & Kaukiainen, A. 1996. Bullying as a group process: participant roles and their relations to social status within the group. *Aggressive Behavior*, 22(1):1-15.
- Salmivalli, C. & Voeten, M. 2004. Connections between attitudes, group norms , and behaviour in bullying situations. *International Journal of Behavioral Development*, 28(3):246-258.
- Salmivalli, C., Poskiparta, E. & Voeten, M. 2011. Bystanders matter: associations between reinforcing, defending, and the frequency of bullying behavior in classrooms. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 40(5):668-676.

Santrock, J.W. 2010. Children. 11th ed. New York: McGraw-Hill.

SAPA. (2012, 2012-07-07). Bullying at school a problem - survey. News24. Retrieved from <http://www.news24.com/SouthAfrica/News/Bullying-at-school-a-problem-survey-20120706>

Sansom, G.B. 1981. Japan: a short cultural history. Tokio: Charles, E. Tuttle.

Schaffner, S. 2009. An exploratory study on how factors such as gender, age groups and race affect incidence and type of bullying in a private high school in Pretoria. (Dissertation – MA). University of Pretoria.

Seidman, I. 2013. Interviewing as qualitative research: a guide for researchers in education and the social sciences. 4th ed. Teachers College Press Columbia University New York and London.

Shariff, S. 2008. Cyber-bullying: issues and solutions for the school, the classroom and the home. London; New York: Routledge.

Shariff, S. 2009. Confronting cyber-bullying: what schools need to know to control misconduct and avoid legal consequences. New York : Cambridge University Press.

Shariff, S. & Gouin, R. 2006. Cyber-hierarchies: a new arsenal of weapons for gendered violence in schools. *Combating Gender Violence In and Around Schools*, 33-41.

Shariff, S. & Hoff, D.L. 2007. Cyber bullying: clarifying legal boundaries for school supervision in cyberspace. *International Journal of Cyber Criminology*, 1(1):76-118.

Shiraldi, K. 2008. Cyber-bullying: the new generation of mean. *Journal of the behavioural Sciences. College of Saint Elizabeth*. 2.

Sijtsema, J., Veenstra, R., Lindenberg, S. & Salmivalli, C. 2009. Empirical tests of bullies' status goals: Assessing direct goals, aggression and prestige. *Aggressive Behavior*, 35:57-67.

Silverman, D. 2005. Doing qualitative research: a practical handbook. 2nd ed. London: Sage Publications.

Simmons, R. 2002. Odd girl out: the hidden culture of aggression in girls. New York: Harcourt.

Skinner, J.A. & Kowalski, R.M. 2013. Profiles of sibling bullying. *Journal of interpersonal violence*, 28(8):1726-1736.

Slonje, R. 2011. The nature of cyberbullying in Swedish schools: processes, feelings of remorse by bullies, impact on victims and age-and gender differences. (Doctoral theses) Goldsmiths, University of London. <http://eprints.gold.ac.uk/6568/>

Slonje, R. & Smith, P.K. 2008. Cyberbullying: another main type of bullying? *Scandinavian Journal of Psychology*, 49(2): 147-154.

Slonje, R., Smith, P.K. & Frisé, A. 2013. The nature of cyberbullying, and strategies for prevention. *Computers in Human Behavior*, 29(1):26-32.

Smaling, A. 1992. Varieties of methodological intersubjectivity: the relations with qualitative and quantitative research, and with objectivity. *Quantity and Quality*, 26: 169-180.

Smartphone. Definition from Answers.com. www.answers.com/topic/smartphone Datum van gebruik: 14 September 2012.

Smith, D.J. 2006. School experience and delinquency at ages 13 to16: *Edinburgh Study of Youth Transitions and Crime Research Findings*. No.13.

Smith, J., Twemlow, S.W. & Hoover, D.W. 1999. Bullies, victims and bystanders: a method of in-school intervention and possible parental contributions. *Child Psychiatry and Human Development*, 30(1):29-37.

Smith, P.K. 2004. Bullying: recent developments. *Child and Adolescent Mental Health*, 9(3):98-103.

Smith, P.K. 2011. Bullying in schools: thirty years of research. (In Monks, C.P. & Coyne, I., eds. *Bullying in different contexts*. New York, NY US: Cambridge University Press. p. 36-60.)

Smith, P.K., Cowie, H. & Blades, M. 2003. Understanding children's development. 4th ed. Malden, MA, USA Blackwell Publishing.

Smith, P.K., Madsen, K.C. & Moody, J.C. 1999. What causes the age decline in reports of being bullied at school?: towards a developmental analysis of risks of being bullied. *Educational Research*, 41(3):267-285.

Smith, P.K., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell, S. & Tippett, N. 2008. Cyberbullying: its nature and impact in secondary school pupils. *Journal of Child Psychology & Psychiatry*, 49(4):376-385.

Smokowski, P.R. & Kopasz, K. H. 2005. Bullying in school: an overview of types, effects, family characteristics, and intervention strategies. *Children and Schools*, 27(2):101-110.

Snell, J.L., MacKenzie, E.P. & Frey, K.S. 2002. Bullying prevention in elementary schools: The importance of adult leadership, peer group support, and student social-emotional skills. (In Shinn, M.R., Walker, H.M. & Stoner, G., eds. Interventions for academic and behavior problems. 2:2. Prevention and remedial approaches. Bethesda, MD: *National Association of School Psychologists*. p. 351-372.)

Sourander, A., Helstelä, L., Helenius, H. & Piha, J. 2000. Persistence of bullying from childhood to adolescence: a longitudinal 8 year follow-up study. *Child Abuse Neglect*, 24:873-881.

Stake, R.E. 2000. Case studies. (In Denzin, N.K. & Lincoln, Y.S., eds. Handbook of qualitative research. California: Sage Publications. p. 435-454).

Stassen Berger, K. 2007. Update on bullying at school: science forgotten? *Developmental Review*, 27(1).

Staub, E. 1989. Individual and societal (group) values in a motivational perspective and their role in benevolence and harmdoing: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.

Steinberg, L.D., Lowe Vandell, D.L. & Bornstein, M.H. 2011. Development: infancy through adolescence. Belmont, California: Wadsworth Cengage Learning.

Stephenson, P. & Smith, D. 2002. Why some schools don't have bullies. (In Elliott, M., ed. 3rd ed. Bullying: a practical guide to coping for schools. London: Pearson Education Limited. p. 12-25.)

Stephenson, P. 2002. Bullying in children's homes. (In Elliott, M., ed. 3rd ed. *Bullying: A practical guide to coping for schools*. London: Pearson Education Limited. p. 267-274.)

Stierhler, A. 2002. Meisies deesdae die groot boelies: Volksblad.

Stocker, C.M., Burwell, R.A. & Briggs, M.L. 2002. Sibling conflict in middle childhood predicts children's adjustment in early adolescence. *Journal of Family Psychology*, 16(1):50.

Strassberg, Z., Dodge, K.A., Pettit, G.S. & Bates, J.E. 1994. Spanking in the home and children's subsequent aggression toward kindergarten peers. *Development and Psychopathology*, 6:445-461.

- Stueve, A., Dash, K., O'Donnell, L., Tehranifar, P., Wilson-Simmons, R., Slaby, R.G. & Link, B.G. 2006. Rethinking the bystander role in school violence prevention. *Health promotion practice*, 7(1):117-124.
- Suid-Afrika, 1996a. Die Suid-Afrikaanse Grondwet, Wet 108 van 1996, Staatsdrukker, Pretoria.
- Suid-Afrika, 1996b. Die Suid Afrikaanse Skolewet, Wet 84 van 1996, Staatsdrukker, Pretoria.
- Sullivan, K. 2001. The anti-bullying handbook. Oxford University Press.
- Sullivan, K. 2011. The anti-bullying handbook. 2nd ed. Los Angeles, California: SAGE.
- Sullivan K., Cleary, M. & Sullivan, G. 2005. Bullying in Secondary Schools: what it looks like and how to manage it. London: Corwin Press.
- Sunwolf, D. 2008. Peer groups: expanding our study of small group communication. Los Angeles: Sage.
- Sutherland, I. & Shepherd, J.P. 2002. A personality-based model of adolescent violence. *British Journal of Criminology*, 42:433-441.
- Swart, E. & Bredekamp, J. 2009. Non-physical bullying: exploring the perspectives of Grade 5 girls. *South African Journal of Education*, 29(3):405-425.
- Swart, E. & Pettipher, R. 2005. A framework for understanding inclusion. (In Landsberg, E., ed., Krüger, D. & Nel, N. (assistant editors). Addressing barriers to learning: a South African perspective, Pretoria: Van Schaik. p. 3-21.)
- Swearer, S.M. 2010. Bullying, cyberbullying and the schools education & public policy. <http://www.schoolbriefing.com/532/bullying-cyberbullying-and-the-schools/> Datum van gebruik: 7 April 2012.
- Swearer, S.M. & Doll, B. 2001. Bullying in schools: an ecological framework. *Journal of Emotional Abuse*, 2(2/3):7-23.
- Swearer, S.M., Espelage, D.L. & Napolitano, S.A. 2009. Bullying prevention and intervention: realistic strategies for schools. New York, NY US: Guilford Press.
- Swearer Napolitano, S.M., Espelage, D.L., Vaillancourt, T. & Hymel, S. 2010. What can be done about school bullying?: linking research to educational practice. *Educational Researcher*, 39(1):38-47.

- Swearer, S.M., Peugh, J., Espelage, D.L., Siebecker, A.B., Kingsbury, W.L. & Bevins, K.S. 2006. A socioecological model for bullying prevention and intervention in early adolescence: an exploratory examination. (In Jimerson, S.R. & Furlong, M., eds. Handbook of school violence and school safety: from research to practice. Mahwah, NJ US: Lawrence Erlbaum Associates Publishers. p. 257-273.)
- Thayser, E.M. 2001. Confronting the legacy of peer persecution: a narrative study. Unpublished Master's dissertation. RAU Johannesburg.
- Terre Blanche, M., Kelly, K. & Durrheim, K. 2006. Why Qualitative research? (In Terre Blanche, M., Durrheim, K. & Painter, D., eds. Research in practice. Cape Town: UCT Press. p. 272-284.)
- Thornberg, R. 2007. A classmate in distress: schoolchildren as bystanders and their reasons for how they act. *Social Psychology of Education*, 10(1):5-28.
- Thornberg, R. 2010. A student in distress: moral frames and bystander behavior in school. *Elementary School Journal*, 110(4):585-608.
- Thornberg, R., Tenenbaum, L., Varjas, K., Meyers, J., Jungert, T. & Vanegas, G. 2012. Bystander motivation in bullying incidents: to intervene or not to intervene? *Western Journal of Emergency Medicine*, 13(3).
- Thomas, G. 2009. How to do your research project: a guide for students in education and applied social sciences. London: Sage.
- Tippett, N., Thompson, F. & Smith, P. 2010. Research on Cyberbullying: key findings and practical suggestions. *Bullying Special Edition Contributor*, 4.
- Townsend, L., Flisher, A.J., Chikobvu, P., Lombard, C. & King, G. 2008. The relationship between bullying behaviors and high school dropout in Cape Town, South Africa. *South African Journal of Psychology*, 38(1):21-32.
- Tremblay, R.E. & LeMarquand, D. 2001. Individual risk and protective factors. (In Loeber, R. & Farrington, D.P., eds. *Child Delinquents: development, intervention, and service needs*. London: Sage. Publishers Inc.
- Trim, D. 2010. Five reasons students don't report bullying. Articles, School climate, Teachers' Corner.

Twemlow, S.W., Fonagy, P. & Sacco, F.C. 2004. The role of bystander in social architecture of bullying and violence in schools and communities. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1036:215–232.

Twemlow, S.W., Fonagy, P. & Sacco, F.C. 2010. The etiological cast to the role of the bystander in the social architecture of bullying and violence in schools and communities. (In Jimerson, S.R., Swearer, S.M. & Espelage, D.L., eds. *Handbook of bullying in schools: an international perspective*. New York, NY US: Routledge/Taylor & Francis Group. p. 73-86.)

Twemlow, S.W., Fonagy, P., Frank C. Sacco, F.C., Gies, M.L., Hess, D. & Cohen, J. 2001. *Caring classrooms/intelligent schools: the social emotional education of young children*. Series on social emotional learning (Cohen, J., ed.). New York; London:

Twemlow, S.W., Sacco, F.C. & Williams, P. 1996. A clinical and interactionist perspective on the bully-victim-bystander relationship. *Bulletin of the Menninger Clinic*, 60(3):296-313.

Tustin, D. 2012. Youth Research Unit (YRU) of the Bureau of Market Research (BMR) in the College of Economic and Management Sciences at Unisa, (144).

Underwood, M.K., Galen, B.R. & Paquette, J.A. 2001. Top ten challenges for understanding gender and aggression in children: why can't we all just get along? *Social Development*, 10(2):248-266.

Van der Merwe, A. & Dawes, A. 2007. Youth violence: a review of risk factors, causal pathways and effective intervention. *Journal of Child and Adolescent Mental Health*, 19(2):95-113.

Van Der Ven, J.A., Dreyer, J.S. & Pieterse, H.J.C. 2006. The evil of violence: a trigger for a human rights culture? *Religion & Theology*, 13(3-4):264-313.

Van Niekerk, C. 2011. Meeste boelies ontgroeï dit nie.
<http://www.beeld.com/Leefstyl/Nuus/Meeste-boelies-ontgroeï-dit-nie-20110621>

Van Niekerk, P.A., red. 1986. *Die opvoedkundige-sielkundige: 'n handleiding in die opvoedkundige-sielkunde*. Stellenbosch: Universiteitsuitgewers en –Boekhandelaars.

Van Vuuren, D. 2004. Televisiegeweld: is dit 'n probleem in Suid-Afrika? *Tydskrif vir Geesteswetenskappe*. 44(4):358-371.

Voors, W. 2003. Bullying: both sides of the fence. *Paradigm*, 8(1) & 6(4):16.

Walker, H.M., Ramsey, E. & Gresham, F.M. 2004. Antisocial behavior in school: evidence-based practices. 2nd ed. Australia: Victoria. Thomson Wadsworth.

Walker, H. M., Colvin, G. & Ramsey, E. 1995. Antisocial behavior in schools: strategies and best practices. Pacific Grove, CA: Brooks/Cole.

Ward, C.L. 2006. 'It feels like it's the end of the world': Cape Town youth talk about gangs and community violence. Report to the institute for Security Studies on the child participation study in support of the COAV Cities Project. Cape Town, South Africa Human Sciences Research Council.

Ward, C.L. 2007. Young people's violent behaviour: social learning in context. (*In* Burton, P., ed. Someone stole my smile: an exploration into the causes of youth violence in South Africa. Cape Town: Centre for Justice and Crime Prevention. p. 9-35.)

Webb, J.T., Gore, J.L., Amend, E.R. & De Vries, A.R. 2007. A parent's guide to gifted children. Scottsdale: Great Potential Press.

Weir, E. 2001. The health impact of bullying. CMAJ: Canadian Medical Association Journal = Journal De L'association Medicale Canadienne, 165(9):1249-1249.

Wellman, S. Voorwoord. 2004. (*In* Ludwig, T. My secret bully. Berkeley: Tricycle Press.)

Wentzel, J.A. 2008. Treitering in Suid-Afrikaanse skole en die regs-en onderwysbestuursimplikasies daarvan vir leerdereveiligheid. Pretoria: (Proefskrif- PhD) 352 p.

Whitney, I. & Smith, P.K. 1993. 'A survey of the nature and extent of bullying in junior/middle and secondary schools'. *Educational Research*, 35(1):3-25. Spring.

Willard, N. 2005. Educator's guide to cyberbullying addressing the harm caused by outline social cruelty. <http://www.asdk12.org/MiddleLink/AVB/bullytopics/EducarorsGuideCyberbullying.pdf>. Datum van gebruik: 18 Julie 2013.

Willard, N.E. 2006. Cyberbullying and cyberthreats: responding to the challenge of online social cruelty, threats, and distress. Eugene, Oregon: Center for Safe and Responsible Internet Use.

Willard, N. 2011. Cyberbullying, Sexting, and Predators, Oh My! Addressing youth risk in the digital age in a positive and restorative manner.

<http://www.embracecivility.org/wpcontent/uploadsnew/2011/10/digitalrisk.pdf> Datum van gebruik: 19 Julie 2012

Willis, J.W., Jost, M. & Nilankanta, R. 2007. Foundations of qualitative research: an interpretive and critical approaches. Thousand Oaks, California. Sage.

Wiseman, R. 2003. Queen bees and wannabes: helping your daughter survive cliques, gossip, boyfriends, and other realities of adolescence. New York: Crown Publishers..

Wolke, D., Woods, S., Stanford, K. & Schultz, H. 2001. Bullying and victimization of primary school children in England and Germany: prevalence and school factors. *British Journal of Psychology*, 92(4):673-696.

Woolfolk, A. 2007. Educational psychology. 10th ed. Boston: U.S.A. Pearson Education Inc.

Xie, H., Swift, D.J., Cairns, B.D. & Cairns, R.B. 2002. Aggressive behaviors in social interaction and developmental adaptation: a narrative analysis of interpersonal conflicts during early adolescence. *Social Development*, 11(2):205-224.

Ybarra, M.L. & Mitchell, K.J.K. 2004. Youth engaging in online harassment: associations with caregiver-child relationships, internet use, and personal characteristics. *Journal of Adolescence*, 27(3):319-336.

Yeager, A. 2012. The Bystander: solution or part of the problem?

<http://chasewilsoneducation.wordpress.com/> Datum van gebruik: 6 Augustus 2013.

Yin, R.K. 2008. Case study research: design and methods. 4th ed. Thousand Oaks, CA: Sage.

Young, E.L., Boye, A.E. & Nelson, D.A. 2006. Relational aggression: understanding, identifying, and responding in schools. *Psychology in the schools*, 43(3):297- 312.

Zapf, D. 1999. Organisational, work group related and personal causes of mobbing/bullying at work. *International journal of manpower*, 20(1-2):70-86.

Zeelie, D.G. 2004. Managing bullying in primary schools in Johannesburg. RAU. (Mini Dissertation - MEd) 64.

NORTH-WEST UNIVERSITY
YUNIBESITHI YA BOKONE-BOPHIRIMA
HOORDWES-UNIVERSITEIT

Dr Nkosinathi S P Sishi

Head of Department

PrivatBagX9137

Pietermaritzburg

3200

Dr Nkosinathi S P Sishi

PERMISSION TO CONDUCT A MEd-RESEARCH STUDY

I, **Elizabeth, J M Schutte**, am a MEd student enrolled at the Faculty of Educational Sciences, North-West University, Potchefstroom Campus. I am in the process of conducting research on bystanders' experiences of bullying in schools. The title of my research is: *Bystanders' experiences of bullying: A case study of a multicultural school*. The purpose of my study is to determine empirically how bystanders experience bullying and how their insights could lead to the development and implementation of a bullying preventing program in schools. The research proposal has already been accepted by the MEd and PhD Programme Committee of the Faculty and I am in the process of submitting an ethics application for ethical approval to the Ethics Committee of the North West University.

I hereby humbly ask for permission to conduct this research involving the principal, teachers and learners of the school. The method of data collection involves in-depth, one to one interviews with the participants and focus group discussions with learners in each phase.

I commit myself to adhere to the professional code of ethics for researchers which include the following:

- The participation of all participants will be strictly voluntary
- The anonymity and confidentiality of the school and participants will be protected and guaranteed.

- The research will not interfere with the general and academic programme of the school and the participants
- Upon completion, the findings of the research will be made available to the Department of Education, as well as the school that participated in the research.

It is intended that the research will take place during March 2012. If you need any additional information about this research, you are most welcome to contact my supervisor, Prof Lukas Meyer (018 299 4778), or myself (018 290 5175)

I thank you in anticipation

Yours sincerely

Researcher: Mrs. E.J.M. Schutte

BYLAAG A – 2
INSTEMMING TOT NAVORSING

kzn education

Department:
Education
KWAZULU-NATAL

Enquiries: Sibusiso Alwar

Tel: 033 341 8610

Ref.:2/4/8/188

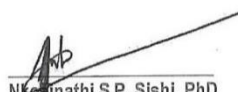
Mrs. Elizabeth Johanna Magdalena Schutte
Po Box 19802
Noordbrug
2522

Dear Mrs. Schutte

PERMISSION TO CONDUCT RESEARCH IN THE KZN DoE INSTITUTIONS

Your application to conduct research entitled: **Bystanders' Experiences of Bullying in Schools: a Case Study of a Multicultural School**, in the KwaZulu-Natal Department of Education Institutions has been approved. The conditions of the approval are as follows:

1. The researcher will make all the arrangements concerning the research and interviews.
2. The researcher must ensure that Educator and learning programmes are not interrupted.
3. Interviews are not conducted during the time of writing examinations in schools.
4. Learners, Educators, Schools and Institutions are not identifiable in any way from the results of the research.
5. A copy of this letter is submitted to District Managers, Principals and Heads of Institutions where the intended research and interviews are to be conducted.
6. The period of investigation is limited to the period from 01 May 2012 to 31 August 2013.
7. Your research and interviews will be limited to the schools you have proposed and approved by the Head of Department. Please note that Principals, Educators, Departmental Officials and Learners are under no obligation to participate or assist you in your investigation.
8. Should you wish to extend the period of your survey at the school(s), please contact Mr. Alwar at the contact numbers below.
9. Upon completion of the research, a brief summary of the findings, recommendations or a full report / dissertation / thesis must be submitted to the research office of the Department. Please address it to The Director-Resources Planning, Private Bag X9137, Pietermaritzburg, 3200.
10. Please note that your research and interviews will be limited to the following School:
10.1 Amajuba High School

Nkosinathi S.P. Sishi, PhD
Head of Department: Education

2012/06/11
Date

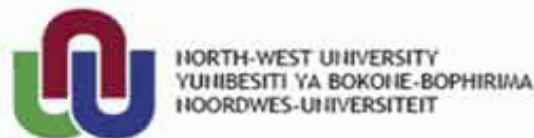
...dedicated to service and performance
beyond the call of duty.

KWAZULU-NATAL DEPARTMENT OF EDUCATION

POSTAL: Private Bag X9137, Pietermaritzburg, 3200, KwaZulu-Natal, Republic of South Africa
PHYSICAL: Office G 25, 188 Pietermaritz Street, Metropolitan Building, Pietermaritzburg 3201
TEL: Tel: +27 33 341 8610 | Fax: +27 33 3341 8612 | E-mail: sibusiso.alwar@kzndoe.gov.za |
Web: www.kzndoe.gov.za

BYLAAG A – 3

AANSOEK OM 'N MED-NAVORSING IN DIE SKOOLTE ONDERNEEM: DIE VOORSITTER VAN DIE BEHEERLIGGAAM

Geagte Mnr _____

Ek, Elizabeth, J. M. Schutte, is 'n ingeskrewe student by die Fakulteit Opvoedingswetenskappe aan die Noordwes-Universiteit, Potchefstroomkampus. Ek nader die data-insamelingsfase van my navorsing in Opvoedkundige Sielkunde, wat handel oor aanskouers se belewing van afknouery in skole. Die titel van my verhandeling is: *Aanskouers se belewing van afknouery: 'n Gevallestudie van 'n multi-kulturele skool*. Die doel van hierdie skrywe is om u toestemming te verkry om die navorsing in u skool te onderneem.

My empiriese studie is op die insameling van kwalitatiewe navorsingsdata gebaseer. Vir hierdie doel het ek reeds die Departement van Onderwys van KwaZulu Natal genader vir toestemming om die navorsing in u skool te onderneem en ek sal die departementele toestemmingsbrief aan u stuur, sodra ek dit ontvang het. Die Etiekkomitee van die Fakulteit Opvoedingswetenskappe het ook etiese klaring aan die navorsing verleen.

Vir die doeleindes van data-insameling sal ek graag individuele onderhoude met u as Voorsitter van die Beheerliggaam, die skoolhoof, onderwysers op die personeel en ook met die leerders wil voer. Verder sal ek ook fokusgroep onderhoude met die leerders in die onderskeie fases wil voer. Die onderhoude sal ook digitaal opgeneem word.

Die volgende etiese riglyne sal deurgaans tydens die navorsing nagevolg word:

- Deelnemers se deelname aan die navorsing is vrywillig en deelnemers sal op geen wyse benadeel word indien hulle nie aan die navorsing wil deelneem nie
- Deelnemers mag hulleself sonder benadeling te eniger tyd van die navorsing onttrek
- Die deelnemers en die skool se identiteit sal nie openbaar gemaak word nie
- Alle inligting sal vertroulik deur slegs die navorser en die studieleier hanteer word en vir 'n periode van sewe jaar in veilige bewaring deur die studieleier by die NWU gehou word, waarna dit volgens voorskrif vernietig sal word

- Geen inbreuk sal op die akademiese program van die skool en die deelnemers gemaak word nie
- Die bevindinge van die navorsing sal aan u en die Departement van Onderwys en op aanvraag aan die deelnemers beskikbaar gestel word.

Die navorsing word vir 'n tydperk van twee weke gedurende Maart 2012 beplan. Enige verdere navrae aangaande die navorsing kan aan my, (018 290 5175) of my studieleier, Prof. Lukas Meyer (018 299 4778) gerig word.

By voorbaat dank

Vriendelike groete

Die uwe

Mev. E.J.M. Schutte

BYLAAG A – 4

AANSOEK OM 'N MED-NAVORSING IN DIE SKOOLTE ONDERNEEM: DIE
SKOOLHOOF

Geagte Mnr_____

Ek, Elizabeth, J. M. Schutte, is 'n ingeskrewe student by die Fakulteit Opvoedingswetenskappe aan die Noordwes-Universiteit, Potchefstroomkampus. Ek nader die data-insamelingsfase van my navorsing in Opvoedkundige Sielkunde, wat handel oor aanskouers se beleving van afknouery in skole. Die titel van my verhandeling is: *Aanskouers se beleving van afknouery: 'n Gevallestudie van 'n multi-kulturele skool*. Die doel van hierdie skrywe is om u toestemming te verkry om die navorsing in u skool te onderneem.

My empiriese studie is op die insameling van kwalitatiewe navorsingsdata gebaseer. Vir hierdie doel het ek reeds die Departement van Onderwys van KwaZulu Natal genader vir toestemming om die navorsing in u skool te onderneem en ek sal die departementele toestemmingsbrief aan u stuur, sodra ek dit ontvang het. Die Etiekkomitee van die Fakulteit Opvoedingswetenskappe het ook etiese klaring aan die navorsing verleen.

Vir die doeleindes van data-insameling sal ek graag individuele onderhoude met u as skoolhoof, die onderwysers op u personeel en ook met die leerders wil voer. Verder sal ek ook fokusgroep onderhoude met die leerders in die onderskeie fases wil voer. Die onderhoude sal ook digitaal opgeneem word.

Die volgende etiese riglyne sal deurgaans nagevolg word:

- Deelnemers se deelname aan die navorsing is vrywillig en deelnemers sal op geen wyse benadeel word indien hulle nie aan die navorsing wil deelneem nie.
- Deelnemers mag hulleself sonder benadeling te eniger tyd van die navorsing onttrek.
- Die deelnemers en die skool se identiteit sal nie openbaar gemaak word nie.

- Alle inligting sal vertroulik deur slegs die navorser en die studieleier hanteer word en vir 'n periode van sewe jaar in veilige bewaring deur die studieleier by die NWU gehou word, waarna dit volgens voorskrif vernietig sal word.
- Geen inbreuk sal op die akademiese program van die skool en die deelnemers gemaak word nie.
- Die bevindinge van die navorsing sal aan u en die Departement van Onderwys en op aanvraag aan die deelnemers beskikbaar gestel word.

Die navorsing word vir 'n tydperk van twee weke gedurende Maart 2012 beplan. Enige verdere navrae aangaande die navorsing kan aan my (018 290 5175), of my studieleier, Prof. Lukas Meyer (018 299 4778) gerig word.

By voorbaat dank

Vriendelike groete

Die uwe

Mev. E.J.M. Schutte

VERSOEK OM DEELNEME AAN 'N MED-NAVORSINGSTUDIE: DIE VOORSITTER
VAN DIE BEHEERLIGGAAM

Aan u as Voorsitter van die Beheerliggaam

Geagte Mnr _____

Ek, Elizabeth, J. M. Schutte, is 'n ingeskrewe student by die Fakulteit Opvoedingswetenskappe aan die Noordwes-Universiteit, Potchefstroomkampus. Ek nader die data-insamelingsfase van my navorsing in Opvoedkundige Sielkunde, wat handel oor aanskouers se belewing van afknouery in skole. Die titel van my verhandeling is: *Aanskouers se belewing van afknouery: 'n Gevallestudie van 'n multi-kulturele skool.*

My empiriese studie is op kwalitatiewe navorsingsdata gegrond. Ek beoog om 'n individuele onderhoud met u as voorsitter van die Beheerliggaam te voer. U deelname as voorsitter is belangrik vir die navorsing en daarom word u met hierdie skrywe vriendelik genader om deelname aan die navorsing. U deelname aan die individuele onderhoud van ongeveer 45 minute word verlang en sal geskeduleer word vir 'n tyd wat u pas. Ek onderneem om die professionele en etiese voorskrifte vir navorsing na te kom, te wete:

- Die deelnemers se deelname aan die navorsing is vrywillig.
 - Anonimiteit en vertroulikheid van u identiteit en persoonlike inligting word gewaarborg.
 - Deelnemers mag ten eniger tyd onttrek.
 - Geen inbreuk sal op die akademiese program van die skool gemaak word nie.
 - Die bevindinge sal aan u en die Departement van Onderwys beskikbaar gestel word.
- Die navorsing word vir 'n tydperk van twee weke gedurende Maart 2012 beplan. Enige verdere navrae aangaande die navorsing kan aan my, (018 290 5175) of my studieleier, Prof. Lukas Meyer (018 299 4778) gerig word.

Sal u asseblief u toestemming vir u deelname aan die navorsing skriftelik verleen deur die meegaande toestemmingsvorm te voltooi en aan my terug te besorg. U ondersteuning deur aan die navorsing deel te neem word opreg waardeer.

By voorbaat dank.

Vriendelike groete

Die uwe

Mev. E.J.M. Schutte

BYLAAG A – 6

VERSOEK OM DEELNEME AAN 'N MED-NAVORSINGSTUDIE: DIE SKOOLHOOF

Aan u as skoolhoof

Geagte Mnr _____

Ek, Elizabeth, J. M. Schutte, is 'n ingeskrewe student by die Fakulteit Opvoedingswetenskappe aan die Noordwes-Universiteit, Potchefstroomkampus. Ek nader die data-insamelingsfase van my navorsing in Opvoedkundige Sielkunde, wat handel oor aanskouers se belewing van afknouery in skole. Die titel van my verhandeling is: *Aanskouers se belewing van afknouery: 'n Gevallestudie van 'n multi-kulturele skool.*

My empiriese studie is op kwalitatiewe navorsingsdata gegrond. Ek beoog om 'n individuele onderhoud met u as skoolhoof te voer. U deelname as skoolhoof is belangrik vir die navorsing en daarom word u met hierdie skrywe vriendelik genader om deelname aan die navorsing. U deelname aan die individuele onderhoud van ongeveer 45 minute word verlang en sal geskeduleer word vir 'n tyd wat u pas. Ek onderneem om die professionele en etiese voorskrifte vir navorsing na te kom, te wete:

- Die deelnemers se deelname aan die navorsing is vrywillig.
- Anonimiteit en vertroulikheid van u identiteit en persoonlike inligting word gewaarborg.
- Deelnemers mag ten eniger tyd onttrek.
- Geen inbreuk sal op die akademiese program van die skool gemaak word nie.
- Die bevindinge sal aan u en die Departement van Onderwys beskikbaar gestel word.

Die navorsing word vir 'n tydperk van twee weke gedurende Maart 2012 beplan. Enige verdere navrae aangaande die navorsing kan aan my, (018 290 5175) of my studieleier, Prof. Lukas Meyer (018 299 4778) gerig word.

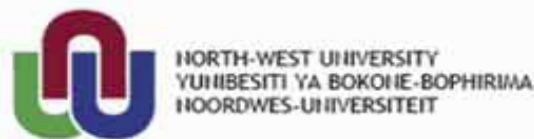
Sal u asseblief u toestemming vir u deelname aan die navorsing skriftelik verleen deur die meegaande toestemmingsvorm te voltooi en aan my terug te besorg. U ondersteuning deur aan die navorsing deel te neem word opreg waardeer.

By voorbaat dank.

Vriendelike groete

Die uwe

Mev. E.J.M. Schutte

Aan u as onderwyser

Geagte Mnr/Mev/Me _____

Ek, Elizabeth, J. M. Schutte, is 'n ingeskrewe student by die Fakulteit Opvoedingswetenskappe aan die Noordwes-Universiteit, Potchefstroomkampus. Ek nader die data-insamelingsfase van my navorsing in Opvoedkundige Sielkunde, wat handel oor aanskouers se beleving van afknouery in skole. Die titel van my verhandeling is: *Aanskouers se beleving van afknouery: 'n Gevallestudie van 'n multi-kulturele skool.*

My empiriese studie is op die insameling van kwalitatiewe data gebaseer. Vir hierdie doel het ek reeds die Departement van Onderwyser van KwaZulu Natal genader vir toestemming om die navorsing in die skool te onderneem en heg ek die departementele toestemmingsbrief vir u aandag aan. Verder het ek ook die voorsitter van die Beheerliggaam van u skool, asook u skoolhoof om toestemming genader. Die Etiekkomitee van die Fakulteit Opvoedingswetenskappe het ook etiese klaring aan die navorsing verleen.

Vir die doeleindes van data-insameling sal ek graag 'n individuele onderhoud met u as onderwyser van die skool wil voer.

Ek onderneem om die professionele en etiese voorskrifte vir navorsing na te kom, te wete:

- Deelnemers se deelname aan die navorsing is vrywillig en deelnemers sal op geen wyse benadeel word indien hulle nie aan die navorsing wil deelneem nie.
- Anonimiteit en vertroulikheid van u identiteit en persoonlike inligting word gewaarborg.
- Deelnemers mag ten eniger tyd onttrek.
- Geen inbreuk sal op die akademiese program van die skool gemaak word nie.
- Die bevindinge sal aan u en die Departement van Onderwys beskikbaar gestel word.

Die navorsing word vir 'n tydperk van twee weke gedurende Maart 2012 beplan. Enige verdere navrae aangaande die navorsing kan aan my, (018 290 5175) of my studieleier, Prof. Lukas Meyer (018 299 4778) gerig word.

Sal u asseblief u toestemming vir u deelname aan die navorsing skriftelik verleen deur die meegaande toestemmingsvorm te voltooi en aan my terug te besorg. U ondersteuning deur aan die navorsing deel te neem word opreg waardeer.

By voorbaat dank.

Vriendelike groete

Die uwe

Mev. E.J.M. Schutte

BYLAAG A – 8

TOESTEMMING VIR DEELNEME VAN LEERDERS AAN 'N MED-NAVORSINGSTUDIE: OUIERS/VOOGDE VAN LEERDERS (AFRIKAANS EN ENGELS)

AFRIKAANS

Aan u as ouer/voog

Geagte Meneer/Mevrou _____

Ek, Elizabeth, J. M. Schutte, is 'n ingeskrewe student by die Fakulteit Opvoedingswetenskappe aan die Noordwes-Universiteit, Potchefstroomkampus. Ek nader die data-insamelingsfase van my navorsingstudie in Opvoedkundige Sielkunde, wat handel oor die aanskouers se belewing van afknouery in skole. Die titel van my verhandeling is: *Aanskouers se belewing van afknouery: 'n Gevallestudie van 'n multi-kulturele skool.*

Ek beplan om 'n MEd-navorsingstudie by u skool uit te voer en vra u toestemming vir u kind se deelname. My empiriese studie is op kwalitatiewe navorsingsdata gebaseer. Ek beoog om individuele onderhoude op 'n vrywillige basis, met u kind te voer. Indien dit blyk dat dit nodig sou wees, sal fokusgroeponderhoude met leerders in elke fase onderneem word.

Die deelname van u kind is belangrik vir die navorsing en daarom word u met hierdie skrywe vriendelik genader om toestemming te verleen sodat u kind aan die navorsing mag deelneem. Die onderhoude en fokusgroeponderhoude sal ongeveer 45 minute duur. Ek onderneem om die professionele en etiese voorskrifte vir navorsing na te kom, te wete:

- Die deelnemers se deelname aan die navorsing is vrywillig.
- Anonimiteit en vertroulikheid van u identiteit en persoonlike inligting word gewaarborg.
- Deelnemers mag ten eniger tyd onttrek.
- Geen inbreuk sal op die akademiese program van die skool gemaak word nie.
- Die bevindinge sal aan u en die Departement van Onderwys beskikbaar gestel word.

Die navorsing word vir 'n tydperk van twee weke gedurende Maart 2012 beplan. Enige verdere navrae aangaande die navorsing kan aan my, (018 290 5175) of my studieleier, Prof. Lukas Meyer (018 299 4778) gerig word.

Sal u asseblief u toestemming vir u deelname aan die navorsing skriftelik verleen deur die meegaande toestemmingsvorm te voltooi en aan my terug te besorg. U ondersteuning deur aan die navorsing deel te neem word opreg waardeer.

By voorbaat dank.

Vriendelike groete

Die uwe

Mev. E.J.M. Schutte

ENGELS

Dear Madam/Sir_____

I, Elizabeth, J M Schutte, am a MEd student enrolled at the Faculty of Educational Sciences, North-West University, *Potchefstroom* Campus. I am in the process of conducting research on the bystanders' experience of bullying in schools in your school. The title of my research is: *The bystanders' experience of bullying in schools: A case study of a multicultural school.*

I hereby request your permission to conduct research by way of an individual interview with your child or the child in your care on his/her experience of bullying. My empirical study is based on qualitative research data, and I intend to conduct the interviews on a voluntary base. If needed, I may also conduct focus group interviews with the learners in each phase and need your permission.

The participation of your child is of most importance for the study, therefore I shall appreciate it if you are willing to give me the permission to conduct the research. The interviews and focus group discussions will each take approximately 45 minutes.

I commit myself to the professional code of ethics for researchers which include the following:

- The participation of all research participants is strictly voluntary. The anonymity and confidentiality of the research participants are protected and guaranteed.
- No interference with the general and academic programme of the school will take place.
- Upon completion, the findings of the research will be made available to the Department of Education, as well as the school that participated in the research.

The planning for this research is intended for a period of two weeks during March 2012. If you need any additional information about this research, you are most welcome to contact my supervisor, Prof Lukas Meyer (018 299 4778) or myself.

Could you please provide me with your written consent by completing the sections on the next page and returning it to the school?

Your support is highly appreciated. I thank you for your interest in my research.

Yours faithfully

Mrs. E.J.M. Schutte

BYLAAG A – 9

INSTEMMING TOT DEELNEME AAN 'N MED-NAVORSINGSTUDIE: VOORSITTER
VAN DIE BEHEERLIGGAAM/SKOOLHOOF EN PERSONEEL

INSTEMMINGTOT DEELNAME AAN MED-NAVORSING

MEd-navorsing: *Aanskouers se beleving van afknouery: 'n Gevallestudie van 'n multi-kultureleskool*

Navorser: Me EJM Schutte

Aan u as voorsitter van die Beheerliggaam, die skoolhoof en personeel

Ek _____ (naam en van) onderneem in my hoedanigheid as voorsitter van die Beheerliggaam/ skoolhoof/ personeellid van die _____ (skool) om aan die navorsing deel te neem soos in die voorgaande skrywe beskryf.

Ek verstaan die etiese riglyne waarvolgens die navorsing onderneem sal word. Ek is bewus daarvan dat ek dat ek vrywillig aan die navorsing deelneem dat ek myself sonder benadeling, te eniger tyd aan die navorsing mag onttrek en dat alle inligting wat ek verstrek, anoniem en vertroulik deur die navorser hanteer sal word.

_____	_____	_____
Naam en van	Handtekening	Datum

Kontakbesonderhede: _____

BYLAAG A – 10

INSTEMMING VAN OUERS/VOOGDE: LEERDES SE DEELNAME AAN DIE
NAVORSING

AFRIKAANS

MEd-navorsing: *Aanskouers se belewing van afknouery: 'n Gevallestudie van 'n multi-kultureleskool*

Navorser: Me EJM Schutte

Aan u as ouers/voog van die kind(ers)

Ek/ons _____ (naam en van) gee hiermee my toestemming dat my/ons kind(ers) aan die navorsing mag deelneem soos in die navorser se skrywe aan my/ons uiteengesit is.

Ek/ons verstaan die etiese riglyne waarvolgens die navorsing uitgevoer sal word. Ek/ons is daarvan bewus dat my/ons kind(ers) vrywillig aan die navorsing deelneem, dat hy/sy/hulle, hom-/haar-/ hulleself te eniger tyd aan die navorsing mag onttrek en dat alle inligting wat hy/sy/hulle verstrek anoniem en vertroulik deur die navorser hanteer sal word.

_____ Naam en van	_____ Handtekening	_____ Datum

Kontakbesonderhede: _____

INSTEMMING VAN OUERS/VOOGDE: LEERDES SE DEELNAME AAN DIE
NAVORSING

Permission for Research Project

MEd-research: *Bystanders' experience of bullying: A case studie of a multicultural School*

Researcher: Me EJM Schutte

Letter of consent: Parents/guardian (learners)

I, _____ (name and surname) parents/guardian of
_____ (child(ren's) name and surname) hereby give my/our
consent that an interview may be conducted with abovementioned child at the school. I
understand that the participation is voluntary participation; that at any time, the learner may
withdraw from the research, and that the learner's personal information will be treated as
confidential.

Name and surname

Signature

Date

Contact details: _____

BYLAAG B – 1

RIGTINGGEWENDE VRAE AAN SKOOLHOOF EN VOORSITTER VAN DIE
BEHEERLIGGAAM TYDENS INDIVIDUELE ONDERHOUE

- ❖ Vraag 1: Hoe sou u die invloed wat afknouery in skole op die leerder se lewe het beskryf?
- ❖ Vraag 2: Watter rol speel die aanskouer van afknouery in die skool?
- ❖ Vraag 3: Watter beleidsaspekte is van toepassing op die afknougedrag in u skool?
- ❖ Vraag 4: Watter struikelblokke beïnvloed die uitvoering van die skoolbeleid negatief ten opsigte van die hantering en voorkoming van afknouery in u skool?
- ❖ Vraag 5: Bestaan daar 'n positiewe wisselwerking tussen die skool en die ouergemeenskap as dit by die hantering van afknouery by die skool kom?
- ❖ Vraag 6: Watter aanbevelings sal u maak om die positiewe hantering van die afknouerskynsel in skole te bevorder?

BYLAAG B – 2

RIGTINGGEWENDE VRAE AAN DIE ONDERWYSERS IN DIE VERSKILLENDEN FASES EN DIE LSOB – KLAS TYDENS INDIVIDUELE ONDERHOUD

- ❖ Vraag 1: Hoe sal u afknouery definieer?
- ❖ Vraag 2: Watter waarneembare tekens dui daarop dat 'n leerder afgeknou word?
- ❖ Vraag 3: Hoe tree u op wanneer u sien dat 'n leerder as gevolg van afknouery deur die groep uitgesluit word?
- ❖ Vraag 4: Watter riglyne volg u wanneer u sien dat afknouery, teistering, diskriminasie of geweld in die skool plaasvind?
- ❖ Vraag 5: Waarom dink u is die aanskouers huiwerig om afknougedrag te rapporteer?
- ❖ Vraag 6: Hoe hanteer u die situasie wanneer 'n leerder u van die afknouery vertel, maar versoek dat u nie teen die afknouer moet optree nie, omdat hy of sy bang is dat die afknouer se gedrag sal vererger?
- ❖ Vraag 7: Hoe dink u kan die probleem van afknouery gestuit word sodat die leerders se reg om in 'n veilige leeromgewing onderrig te word en onderrig te ontvang, gehandhaaf word?

BYLAAG B – 3

RIGTINGGEWENDE VRAE WAT AAN DIE DEELNEMERS TYDENS DIE INDIVIDUELE ONDERHOUE MET DIE LEERDERS IN DIE SLOB-KLAS, GRONDSLAGFASE, INTERMIDIËREFASE, SENIORFASE EN VOOFASE GEVRA IS

- ❖ Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery.
- ❖ Question 1: Explain to me what bullying is.

- ❖ Vraag 2: Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?
- ❖ Question 2: How did you feel when you saw the bullying taking place?

- ❖ Vraag 3: Wat het jy gedoen toe jy die afknouery gesien het?
- ❖ Question 3: What did you do when you saw the bullying taking place?

- ❖ Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?
- ❖ Question 4: What are the reasons for the bully to bully someone else?

- ❖ Vraag 5: Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy alleen is?
- ❖ Question 5: Do you think the bully will bully someone when he is alone?

- ❖ Vraag 6: Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy die teiken afknou?
- ❖ Question 6: Why does the bully like an audience?

- ❖ Vraag 7: Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook?
- ❖ Question 7: Who are usually the bullies, only children or adults too?

- ❖ Vraag 8: Wat stel jy voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of om dit te stop?
- ❖ Question 8: What do you suggest one should do to prevent or to stop bullying?

BYLAAG B – 4

RIGTINGGEWENDE VRAE WAT AAN DIE DEELNEMERS TYDENS DIE FOKUSGROEPONDERHOUDE MET LEERDERS IN DIE VERSKILLEND FASES GEVRA IS

FOKUSGROEP 1

LSOB-Klas (Leerders met spesiale onderwysbehoefes)

(Vlak 1-4, Manlik en vroulik, Afrikaanssprekend)

- ❖ Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery (aard)
- ❖ Vraag 2: Hoe het julle gevoel toe julle die afknouery gesien het? (belewing)
- ❖ Vraag 3: Wat het julle gedoen toe julle die afknouery gesien het? (rolle)
- ❖ Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou? (oorsake)
- ❖ Vraag 5: Wat stel julle voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop? (hantering)

FOKUSGROEP 2

INTERMEDIÊRE FASE (Graad 4 leerders, Manlik en vroulik, Afrikaanssprekend)

- ❖ Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery (aard)
- ❖ Vraag 2: Hoe het julle gevoel toe julle die afknouery gesien het? (belewing)
- ❖ Vraag 3: Wat het julle gedoen toe julle die afknouery gesien het? (rolle)
- ❖ Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou? (oorsake)
- ❖ Vraag 5: Wat stel julle voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop? (hantering)

FOKUSGROEP 3

INTERMEDIÊRE FASE (Graad 5 leerders, Manlik en vroulik, Afrikaanssprekend)

- ❖ Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery (aard)
- ❖ Vraag 2: Hoe het julle gevoel toe julle die afknouery gesien het? (belewing)
- ❖ Vraag 3: Wat het julle gedoen toe julle die afknouery gesien het? (rolle)
- ❖ Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou? (oorsake)

- ❖ Vraag 5: Wat stel julle voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop? (hantering)

FOKUSGROEP 4

INTERMEDIÊRE FASE (Graad 6, Manlik en vroulik, Engelssprekend)

- ❖ Question 1: Explain to me what you think bullying is. (aard)
- ❖ Question 2: How did you feel when you saw the bullying taking place? (belewing)
- ❖ Question 3: What did you do when you saw the bullying taking place? (rolle)
- ❖ Question 4: What would you say are the reasons that someone is being bullied? (oorsake)
- ❖ Question 5: Who are usually the bullies? (aard)

FOKUSGROEP 5

SENIOR FASE (Graad 7, en 8, Manlik en vroulik, Afrikaanssprekend)

- ❖ Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery (aard)
- ❖ Vraag 2: Wat het julle gedoen toe julle die afknouery gesien het? (rolle)
- ❖ Vraag 3: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou en watter leerders word gereeld afgeknou? (oorsake)
- ❖ Vraag 4: Waarom is aanskouers huiwerig om afknouery te rapporteer? (oorsake)
- ❖ Vraag 5: Wat is die gevolge van afknouery vir die teiken, die aanskouer en die afknouer? (ook die gevolge van die berigte van geweld en misdaad in die media) (gevolge)
- ❖ Vraag 6: Wat stel julle voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of te stop? (hantering)

FOKUSGROEP 6

SENIOR FASE (Graad 9, Manlik en vroulik, Afrikaanssprekend)

- ❖ Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery (aard)
- ❖ Vraag 2: Hoe het julle gevoel toe julle die afknouery gesien het? (belewing)
- ❖ Vraag 3: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou? (oorsake)
- ❖ Vraag 4: Wat dink julle baat die afknouer by sy of haar gedrag? (oorsake)

- ❖ Vraag 5: Waarom is daar gewoonlik aanskouers tydens 'n afknouery teenwoordig (oorsake, rolle)
- ❖ Vraag 6: Onder watter kultuurgroep kom afknouery die meeste voor? (aard)
- ❖ Vraag 7: Wat stel julle voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of te stop? (hantering)

FOKUSGROEP 7

VOO FASE (Graad 10, Manlik en vroulik, Afrikaans en Engelssprekend)

- ❖ Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery (aard)
- ❖ Question 1: Explain to me what bullying is.

- ❖ Vraag 2: Hoe het julle gevoel toe julle die afknouery gesien het? (beleving)
- ❖ Question 2: How did you feel when you saw the bullying taking place?

- ❖ Vraag 3: Wat het julle gedoen toe julle die afknouery gesien het? (rolle)
- ❖ Question 3: What did you do when you saw the bullying taking place?

- ❖ Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer die teiken in die teenwoordigheid van die aanskouers afknou? (oorsake)
- ❖ Question 4: What are the reasons for the bully to bully someone else in the presence of the bystanders?

- ❖ Vraag 5: Waarom is die aanskouers huiwerig om die teiken tydens afknouery te help? (oorsake, rolle)
- ❖ Question 5: Why do most of the bystanders not intervene during a bullying episode?

- ❖ Vraag 6: Wat stel julle voor moet die onderwysers en die leerders doen om afknouery te voorkom of te stop? (hantering)
- ❖ Question 6: What do you recommend should the teachers and the learners do to stop bullying from occurring?

FOKUSGROEP 8

VOO FASE (Graad 11 en 12, Manlik en vroulik, Afrikaans en Engelssprekend)

- ❖ Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery
- ❖ Question 1: Explain to me what bullying is

- ❖ Vraag 2: Hoe het julle gevoel toe julle die afknouery gesien het?
- ❖ Question 2: How did you feel when you saw the bullying taking place?

- ❖ Vraag 3: Om watter redes knou die afknouer die teiken af?
- ❖ Question 3: What are the reasons for the bully to bully someone else?

- ❖ Vraag 4: Wat dink julle baat die afknouer by sy of haar gedrag?
- ❖ Question 4: What does the bully benefited in his or her behaviour?

- ❖ Vraag 5: Waarom is daar gewoonlik aanskouers by 'n afknouery teenwoordig?
- ❖ Question 5: Why are there usually bystanders present during a bullying episode?
(Slegs Engelssprekende leerders het hierdie vraag beantwoord)

- ❖ Vraag 6: Waarom is die meeste leerders nie afknouers nie?
- ❖ Question 6: Why are most learners not bullies?

- ❖ Vraag 7: Wat stel julle voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of te stop?
- ❖ Question 7: What do you suggest one should do to prevent or to stop bullying?

- ❖ Vraag 8: Wat stel julle voor moet die Departement van Onderwys en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop?
- ❖ Question 8: What do you recommend should the Department of Education and the school do to prevent or to stop bullying?

BYLAAG C – 1

VERBATIM MEDEDELINGS VAN INDIVIDUELE ONDERHOUD MET DIE VOORSITTER VAN DIE SKOOLBEHEERLIGGAAM

KLEURKODERING

- ❖ Die invloed wat afknouery in skole op die leerder se lewe het. — Rooi.
- ❖ Die rol van die aanskouer — Grys.
- ❖ Beleidsaspekte van toepassing — Geel.
- ❖ Struikelblokke wat die uitvoering van die skoolbeleid negatief beïnvloed — Pers.
- ❖ Positiewe wisselwerking tussen die skool en die ouergemeenskap — Blou.
- ❖ Aanbevelings — Groen.

Vraag 1: Hoe sou u die invloed wat afknouery in skole op die leerder se lewe het beskryf?

Voorsitter: Ek sou sê dit kan 'n geweldige negatiewe invloed hê. Ek praat nie nou net van afknouery met boelie nie ek praat nou van verbale afknouery en so aan tot in so 'n mate dat 'n kind eintlik die skool wil verlaat om weg te kom van die mense af. Wel, dis al wat ek wil sê daarvan. Ongelukkig, omdat die kinders nie altyd weet hoe om die situasie te hanteer nie is miskien die eerste reaksie om uit die situasie uit weg te hardloop en dan moontlik eerder na 'n ander skool toe sal wil gaan.

Vraag 2: Watter rol speel die aanskouer van afknouery in die skool?

Voorsitter: Hmmm ... ek kan net ... Ek kan net eintlik antwoord soos ek dink. Ek dink die omstanders is meer geneig om die afknouer se part te vat as die persoon wat afgeknou word, omdat ek weet nie, miskien skep dit 'n persepsie dat dit 'n persoon meer status gee as hy hom vereenselwig met die afknouer, homself met die mans vereenselwig, kan maar sê, as die swakkeeling van die hmm... wat nou afgeknou word.

Vraag 3: Watter beleidsaspekte is van toepassing op die afknougedrag in u skool?

Voorsitter: Hmmm... op die oomblik ... dis vir my moeilik om te sê dat ... wat kan jy doen om 'n kind te stop, ek meen ... die regering as sulks het so baie mag van die skole en die onderwyser af weggevat om, hmmm... dissipline ensovoorts toe te pas dat hulle eintlik sit met hande in die hare, hmmm ... maar daar is, hmmm ... vorms waar die kinders aangespreek word en dan is daar ook op die einde van die dag as, hmmm ... niks meer help nie kan hulle dissiplinêr verhoor word en dan kan hulle geskors word uit die skool uit, ja.

Vraag 4: Watter struikelblokke beïnvloed die uitvoering van die skoolbeleid negatief ten opsigte van die hantering en voorkoming van afknouery in u skool?

Voorsitter: Ek dink juis die feit dat daar werklik geen dissipline toegepas kan word nie behalwe om met kinders te praat, miskien met ouers te praat, hmmm ... maar selfs skorsing ook hmmm ..., as jy dit werklik vat: leer 'n kind iets uit skorsing uit, is dit dalk vir hom 'n vakansie?, ek weet nie. Maar op die oomblik dink ek ons, ons hele stelsel op die oomblik dit wat die regering vir ons daar gestel het – om dissipline toe te pas en dit is amper niks van dissipline toepas nie, die regte van die kinders of van die mense word so beskerm of so voor op die voorgrond geplaas dat daar werklik geen manier is om dissipline effektief toe te pas nie.

Vraag 5: Bestaan daar 'n positiewe wisselwerking tussen die skool en die ouergemeenskap as dit by die hantering van afknouery by die skool kom?

Voorsitter: Ek dink die ouers sal definitief wil saamwerk om dit te doen, maar ongelukkig al wanneer die ouers rêrig begin saamwerk, nê is as hy self geraak word, maar sodra, hmmm ... jy weet n ouer wie se kind nooit geboelie word nie staan redelik apaties teenoor hierdie goed en dis op die einde van die dag n handjievol ouers wat regtig wil saamstaan om so 'n probleem op te los. Ek ondervind meer dit is bepaalde kultuurgroepe wat onder mekaar afknou. Jy sal dalk die geval kry waar dit dalk oor die grense heen gaan maar ek vind dit is asof vernaam, en ek wil sê meer meisiekinders wat dit veroorsaak, maar dis amper dit meer nogal in die vriendegroepe is wat dit gebeur, ja.

Vraag 6: Watter aanbevelings kan u doen om die positiewe hantering van die afknouerskynsel in skole te bevorder?

Voorsitter: Ek dink dit is nodig om 'n effektiewe oplossing te kry, want ek weet nie as ons langer net na strooitjies gryp en probeer om simptome te dokter gaan dit net erger en erger word en waar dit dan dreig na 'n geval waar kinders skiet en daai tipe goed – dit is vir my 'n bekommernis.

Hmmm ... ek dink n ou moet werklik gaan sit met die kinders wat betrokke is, enne “deal” ... ek weet nie, sielkundig – professionele sielkundige hulp in te kry om hulle te hanteer en ook dalk vas te stel hoekom, wat dryf die kind dan om afknouerig te wees – word hy dan self by die huis so hanteer dat hulle dink dit is reg om ander so te hanteer. Ek dink dit is miskien waar ons sal moet begin, want as jy die kind grootmaak met waardes en integriteit sal hy dit deur sy loopbaan volg, maar ja, hmmm ... die groot probleem is, jy sal altyd, ek glo jy sal altyd iewers iemand kry wat iemand anders gaan afknou en die ding is, hoe spreek jy hierdie individu aan tensy daar riglyne vir jou gestel word om dit effektief te doen, maar ek dink op

die einde van die dag is dit nog steeds, en ek wil nie te veel hierop hammer nie, maar daar moet iets deur 'n professionele liggaam of iemand van die regering se kant af geskep word, waar dissipline definitief meer gehanteer kan word en meer toegepas kan word waar kinders meer, ek weet nie, ek wil amper sê hulle moet hmmm ... hulle moet voel dat as jy iets verkeerd gedoen het moet hulle die gevolge daarvan kan dra. Op die oomblik dink ek nie dit vind rêrig plaas op hierdie stadium nie hmmm ... ek dink op hierdie oomblik gebruik net die hele stelsel om rêrig ongedissiplineerd te wees.

Wat my net bekommer is as 'n mens begin "*brainstorming*" doen saam met ouers waar die kinders by is, dat die kinders dalk nie sal wil praat nie. Dis dalk 'n goeie idee as ons dalk kinders bymekaar kry en ouers bymekaar kry en kyk waar lê die probleme. Hoekom gebeur hierdie dinge?

Onderhoudvoerder: Baie dankie vir u deelname.

VERBATIM MEDEDELINGS VAN INDIVIDUELE ONDERHOUD MET DIE
SKOOLHOOF

KLEURKODERING

- ❖ Die invloed wat afknouery in skole op die leerder se lewe het. — Rooi.
- ❖ Die rol van die aanskouer — Grys.
- ❖ Beleidsaspekte van toepassing — Geel.
- ❖ Struikelblokke wat die uitvoering van die skoolbeleid negatief beïnvloed — Pers.
- ❖ Positiewe wisselwerking tussen die skool en die ouergemeenskap — Blou.
- ❖ Aanbevelings — Groen.

Vraag 1: Hoe sou u die invloed wat afknouery in skole op die leerder se lewe het beskryf?

Skoolhoof: Weet jy afknouery het definitief 'n invloed op kinders se lewens. Ek sou sê dit maak hulle bang om skool toe te kom. Ek dink dit takel hulle selfbeeld heeltemal af en ek dink dit veroorsaak ook geweldige aggressie by hulle dat hulle partykeer reg in eie hande neem, enne dat hulle baiekeer mekaar verbaal geweldig sleg sê. Omdat hulle die boelie nie fisies kan aanvat nie sal hulle verbaal die lelikste taal denkbaar gebruik, die ou wat hom intimideer of seermaak, beledig en ek kry altyd die gevoel dit is wat die boelie soek sodat hy dan werklik tot die maksimum daad kan voortgaan. Ja, dit het werklike 'n negatiewe invloed. Ek dink dit het ook akademiese invloed op 'n leerling want hy wil nie skool toe kom nie, hy is voortdurend bang, hmmm ... wat gaan die ou volgende aan hom doen. Sy konsentrasie neem af so ek dink dit het 'n geweldige, geweldige invloed op 'n kind.

Vraag 2: Watter rol speel die aanskouer van afknouery in die skool?

Skoolhoof: Nie baie nie. Hulle is baie versigtig. Wat ek nou al hier by ons teëgekrom het, as kinders met mekaar handgemeen raak, veral onder jou Engelse leerders, dan is dit asof hulle 'n absolute kring om daardie mense maak en die geweld aanblaas. As jy skielik so 'n geweldige lawaai hoor dan moet jy weet daar is êrens 'n bakleiery aan die gang en ek het nou 'n insident gehad waar hulle dit op band geneem het, ek dink die band lê hierso in die kantoor, waar twee kinders mekaar in die badkamer te lyf gegaan het en dat die ander kinders wat om hom staan, moedig mekaar aan met slaan, slaan, slaan, enne, en die arme een wat aan die kortste end trek, ek dink as hulle bloed sien loop hoeveel te meer dis lekkerder, dis hmmm ... en dit is van klein af van laerskool af tot hoërskool. Ja, ek dink bloed vuur hulle aan. En dan die feit dat hulle dit op band neem. Hmmm ... dit traumatiseer wel van die kinders veral van die dogters kan partykeer die wreedheid regtig nie verwerk nie. Dit

is dit is wreed. Veral onder jou swart leerders waar, waar, waar hulle hierdie geweld aanblaas en aanhits, en aanhits, en aanhits, want hulle wil graag bloed sien.

Ek weet nie of dit dalk van die “struggle” se kant af kom nie of van die voorbeeld wat daar gestel is van dit is hoe goed gedoen moet word nie, maar ek weet nie dit, dit ... ek kan nie dink dat so iets nie van die huis af kom nie omdat dit alles te make het met die tipe opvoeding wat jy kry.

Vraag 3: Watter beleidsaspekte is van toepassing op die afknougedrag in u skool?

Skoolhoof: 'n Beleid wat ons teen enige vorm van bakleiery of intimidasie beskerm. By fisiese bakleiery word die ouers onmiddellik in kennis gestel en 'n kind word gesuspendeer. En waar dit nou meer sielkundig geboelie is en intimidasie word die ouers ingeroep en as dit daarop aankom word die ouers maar versoek om 'n interdik te kry teen die kind, maar as die ouers eers ingeroep is dan, gewoonlik sal die boelie terugstaan en besef hy het nou probleme.

Vraag 4: Watter struikelblokke beïnvloed die uitvoering van die skoolbeleid negatief ten opsigte van die hantering en voorkoming van afknouery in u skool?

Skoolhoof: Ek dink die hele beleidsstelsel, dissiplinêre stelsel, die hele menseregte storie in die land maak dat, dat die afknouer, die boelie, die skelm, die rower, meer staatmaak op sy regte as wat die slagoffer het. Wanneer jy die oortreder aanspreek moet jy so versigtig wees dat jy binne die perke van die wet optree en so menswaardig optree dat jy nie verkeerd ... maar wanneer jy teenoor die slagoffer optree met menswaardigheid en respek en al daardie belangrike morele waardes wat glad nie teenwoordig is by die boelie nie, en wanneer jy as opvoeder of as gesagsdraer die, die wet moet toepas en die orde moet handhaaf; as jy nie menswaardig optree of nie korrek optree nie dan is jy die volgende slagoffer, dan word jy deur die wet en die Departement geboelie.

Ek het 'n geval van waar 'n dogter seksueel gemolesteer is deur suggestiewe aanmerkings, deur 'n Graad 6 seun hier by die skool. Dat die kinders briewe skryf en, en, en eendag toe hy weer klasontwrigtend is en hy vra vir sy oorplasingstifikaat toe laat kom ek die ouer, ek gee vir hom sy oorplasingstifikaat en ek sê vir hom, gaan. Sy het reguit na die inspekteur toe gegaan, hy het my gebel en nie gevra wat gaan aan nie, vir my uitgetrap na 'n kant toe, hoe durf ek die kind uitstuur, die kind is skoolpligtig, ek sal die kind terugvat klaar, 'n Engelse leerder.”

Hmmm ... ek het die kind teruggevat, ek het 'n dissiplinêre verhoor gehou, die kind is gesuspendeer. Daai eerste dag toe hy terug is doen hy presies dieselfde, presies dieselfde.

Ek het die ouers weer gekontak en vir hulle gesê ek het die skoolsielkundige alles by gehad in die dissiplinêre verhoor. Ons het gewag vir die skoolsielkundige om terug te kom na my toe. Die kind het hulle toe in 'n ander skool gesit. So, menseregte maak dat jy nie daadwerklik met die oortreder kan optree nie. Ek dink dat al wanneer jy dalk moontlik 'n saak kan hê is as hy dalk iemand doodmaak. Verder kom die oortreders weg met moord.

Vraag 4: Bestaan daar 'n positiewe wisselwerking tussen die skool en die ouergemeenskap as dit by die hantering van afknouery by die skool kom?

Skoolhoof: Weet jy in baie opsigte, ja. As jy die ouers ingekry het en jy het om die tafel gesit kry jy goeie reaksie. Hmmm ... daar is van jou ouers wat nie wil saamwerk nie, wat nie wil glo dat hulle kind by sulke tipe dade betrokke kan wees nie. Dis is ook ongelukkig 'n feit, maar oor die algemeen kry mens goeie samewerking van die ouers. In baie gevalle as jy die ouers probeer kontak en hulle sien dis die skool se nommer dan antwoord hulle nie hul fone nie. Hulle weet. Daar is êrens 'n probleem. Maar naderhand kry 'n mens darem reaksie van hulle.

Vraag 5: Watter aanbevelings kan u doen om die positiewe hantering van die afknouerskynsel in skole te bevorder?

Skoolhoof: Met ander woorde, wat sal ons doen om in werklikheid boelie op skool stop te sit of te verminder. Ek sal sê die Departement moet vir ons genoeg outoriteit gee om so daadwerklik op te tree sonder al die gerompslomp van die dissiplinêre verhoor met al die stappe wat jy moet deurgaan wat dit vir jou so onmoontlik maak, so moeilik maak dat jy moet ... Dit is iets wat jy in die aand moet doen, dis die beheerliggaam wat betrokke is, hulle is ver, hulle werk – gee vir die hoof die genoegsame outoriteit om so 'n kind, ek wil amper sê, te suspendeer sonder 'n verhoor en, en as hy, hmmm ... bring lyfstraf terug. Ek sou sê bring lyfstraf terug. Gee vir die hoof genoegsame outoriteit om sonder al die rompslomp van verhore en al daai goed sodanig teenoor die kind op te tree dat hy weer 'n gesagdraer kan word sodat daar 'n goeie atmosfeer van onderrig in die skool weer herstel kan word, maar bring lyfstraf terug, gee die hoof genoegsame outoriteit om as hulle nie lyfstraf wil terug bring nie, om van so 'n kind ontslae te raak al moet hy hom kronies elke week suspendeer.

Onderhoudvoerder: Baie dankie Meneer.

BYLAAG C – 3

VERBATIM MEDEDELINGS VAN INDIVIDUELE ONDERHOUDE MET ONDERWYSERS IN DIE GRONDSLAGFASE, INTERMEDIÊREFASE, SENIORDFASE VOOFASE EN DIE LSOB-KLAS

KLEURKODERING

- ❖ Hoe sal u afknouery definieer? -- Rooi.
- ❖ Watter waarneembare tekens dui daarop dat 'n leerder afgeknou word? – Swart.
- ❖ Hoe tree u op wanneer u sien dat 'n leerder as gevolg van afknouery deur die groep uitgesluit word? – Groen.
- ❖ Watter riglyne volg u wanneer u sien dat afknouery, teistering, diskriminasie of geweld in die skool plaasvind? – Geel.
- ❖ Waarom dink u is die aanskouers huiwerig om afknougedrag te rapporteer? ---Pers.
- ❖ Hoe hanteer u die situasie wanneer 'n leerder u van die afknouery vertel, maar versoek dat u nie teen die afknouer moet optree nie, omdat hy/sy bang is dat die afknouer se gedrag sal vererger? – Blou.
- ❖ Hoe dink u kan die probleem van afknouery gestuit word sodat die leerders se reg om in 'n veilige leeromgewing onderrig te word en onderrig te ontvang, gehandhaaf word? ---Donkergroen.

- Deelnemer 1: Grondslagfase
- Deelnemer 2: Intermediêre – en Seniorfase
- Deelnemer 3: Voofase
- Deelnemer 4: LSOB-KLAS

❖ *Vraag1: Hoe sal u afknouery definieer?*

D-1: Afknouery by kleintjies is meestal kinders wat self swaarkry wat dit dan... wat op 'n manier die kwaad wat hulle het hmmm... wil uitbring op iemand anders om nou te sê: “Wel, ek het seergekry so jy moet nou bietjie voel hoe voel ek.” Dit is 'n ding wat uit 'n huis uit kom en as so iets gebeur by 'n huis, dan is daar baie keer die probleem dat die ouers nie weet hoe om dit te hanteer nie, omdat hulle self ook in hulle lewe in hulle eie huise daardie manier gehad het.

D-2: Afknouery is as daar konstant op iemand gepik word, fisies of emosioneel en die persoon kan hom – of haarself nie verdedig nie of nie opstaan vir hom- of haarself nie.

D-3: Dit hang af watter tipe afknouery: is dit fisies of is dit geestelik.

D-4: Kinders soek aandag en dan knou hulle af, of hulle wil oorheersend wees teenoor ander kinders, of hulle wil dominant wees en dan boelie hulle.

❖ **Vraag 2: Watter waarneembare tekens dui daarop dat 'n leerder afgeknou word?**

D-1: Baie gespanne. 'n Kind wat terugtrek.

D-2: Dis reeds die stille teruggetrokke kind waarop daar gepik word... word hulle nog stiller en nog meer teruggetrokke. Skoolbywoning sal ook afneem.

D-3: Heel eerste, die skrif verander, sy optrede verander. Sy openhartigheid verander. Kinders is teruggetrokke. Hulle lag minder, hulle is aggressief.

D-4: Kinders wat gedurigdeur huil, eensaam is en terugtrek, ander kom angsbevange voor en hy is bang. Daar sal baie klagtes kom dat die kind nie wil skool toe kom nie, omdat daar iets by die skool verkeerd is... kom ek agter dat hierdie kind word eintlik by die huis geboelie en omdat hy geboelie word by die huis, hy kan nie veg teen 'n ouer persoon nie daarom veg hy teen die kinders in die klas.

❖ **Vraag 3: Hoe tree u op wanneer u sien dat 'n leerder as gevolg van afknouery deur die groep uitgesluit word?**

D-1: Die beste is dat 'n mens dan 'n maatjie wat ook alleen is en ook miskien teruggetrokke is, nadertrek en hulle tweetjies dan bymekaar uitbring. Sodra jy hulle in 'n groepie inbring dan gaan die groep weer teen hulle draai. Meeste van die tyd is dit dan of daai kind optel, asof dit beter gaan, dat hulle dan voel dat die ander enetjie beteken iets vir hom. Die ander een voel dan ook belangrik, want juffrou het spesiaal vir hom gevra om met die maatjie te speel en nie vir die ander kinders in die klas nie.

D-2: Ek probeer regtig nie net in klasverband nie maar ook op sport- en kultuurgebied met die kinders te gesels. Ek dink baie van die stiller kinders wat 'n bietjie uitgeskuif word vind mekaar ook.

D-3: Ek luister na hulle storie en dan bring ek die twee verskillende partye bymekaar uit en gee aan elkeen 'n kans om te sê wat hulle wil sê, maar ek tree dan as 'n arbiter op.

D-4: Ek tree gewoonlik op teen die kind wat geboelie is en die kind wat geboelie word. Ek roep hulle bymekaar en dan sal ek vra wat was die omstandighede om seker te maak dat jy al twee partye erkenning gee. As die boelie die skuldige een is dan sal ek net met hom praat... ook die kind wat geboelie word, word dan ook ingeroep saam met die ander ouers... ek wil altyd graag weet wat is die oorsaak en hoe kan 'n mens dit oplos.

❖ **Vraag 4: Watter riglyne volg u wanneer u sien dat afknouery, teistering, diskriminasie of geweld in die skool plaasvind?**

D-1: Die meeste van die tyd skakel ek die ouer. Wanneer ek ook sien dat 'n kind geterroriseer word en 'n ouer is nie bewus daarvan nie, dan laat weet ek hulle ook deur 'n briefie. Ek voel dat 'n mens die hele tyd 'n oop verhouding moet hê met die ouers. Ons het 'n beleid maar meeste van die tyd wanneer daar so iets gebeur dat 'n mens sien daar is 'n gesinsprobleem dan betrek ons die sielkundiges... maar die opvolg is nie voldoende nie. Dit moet alles deur die Departement gebeur. As ons sien dat die Departement nie genoeg aandag gee nie, dan probeer ons privaat... maar dit kos baie geld en die meeste van die ouers waar daar probleme is, het nie mediese fonds of geld om dit te kan doen nie.

D-2: Ek sal eers nader gaan, met hulle gesels, elke kind 'n spreekbeurt gee en uitvind wat is die situasie en wat is die probleem en dan ... kan jy uitpluis wie ... praat die waarheid en wie nie. En indien dit 'n geval is van boeliewerk, dan sal ek met die boelie of die kind wat die afknouery doen alleen praat en uitvind hoekom doen hy dit... en dan ligtelik daaroor gesels indien dit 'n ligtelike situasie was en indien die situasie nie so ligtelik is nie, dan sal ek die dissiplinêre stelsel volg of die ouers betrokke kry en dan net vir hulle noem.

D-3: As ek sien 'n kind maak seer dan wil ek weet hoekom. En dan probeer ek vir die kind wys hoe hy sou voel as ek dit met hom sou doen. Ek hoop dat wanneer ek klaar is met hulle, klaar met hulle gepraat het, klaar vir hulle gewys het hoe voel die ander... die ander persoon voel, dat hulle sal verstaan.

D-4: Dan roep jy hulle bymekaar en kan jy agterkom... en dan sal jy sê: "Hoekom het jy dit gedoen?" Wel, ek sorg gewoonlik dat die kinders dan in vrede uitmekaar uitgaan.

❖ **Vraag 5: Waarom dink u is die aanskouers huiwerig om afknougedrag te rapporteer?**

D-1: Want hulle weet nie wat die reaksie gaan wees nie. Hulle weet nie wat om van jou of van die hoof of wie ook al daarmee te doen gaan kry, te verwag nie.

D-2: Hulle wil nie betrokke raak nie, want ek dink baie van hulle wil ook nie 'n teiken raak nie. Ek dink definitief hulle ondersteun die boelie. Selfs somtyds dink ek dat al stem hulle nie saam nie, met die situasie, met die boelie nie, dan sal hulle eerder saam met die boelie staan. Dalk soek hulle ook maar 'n bietjie aanklank of aansien, erkenning, maar... op die verkeerder plek, op 'n negatiewe manier, heeltemal by die verkeerde persone.

D-3: Hulle voel hulle is dislojaal teenoor hulle vriende. Die kinders in hierdie stadium van hulle lewe (adolessente) is nie heeltemal seker is dit reg of verkeerd nie.

D-4: Want, **die kind sê nie**, daar word ook **gesê vir die kleintjies dit is 'n geheim tussen hulle en die groter kinders**.

❖ **Vraag 6: Hoe hanteer u die situasie wanneer 'n leerder u van die afknouery vertel, maar versoek dat u nie teen die afknouer moet optree nie, omdat hy/sy bang is dat die afknouer se gedrag sal vererger?**

D-1: Dan is dit **tyd om te troos** en dan is **dit tyd om te sê hoe jy dit moet hanteer**. Wanneer daar 'n geleentheid is dat 'n mens wel **die afknouer eenkant kry**. Gaan **dit nie daai dag doen nie**, maar daar gaan miskien **vorentoe weer iets gebeur** dat 'n mens wel met die **afknouer kan praat**. ... die kind wat dit vir 'n mens kom vertel moet in jou 'n **vertrouensverhouding hê** en as dit **nie so bly nie**, dan gaan hy **volgende keer niks sê nie** en dan gebeur daar dan wel iets wat hom **emosioneel gaan affekteer**.

D-2: As 'n kind bang is om genoem te word – **ek gaan nie daai kind se vertroue breek deur sy of haar naam te noem nie**. Ek sal eerder indien daar **net 'n enkele getuie** ... in plaas daarvan dat ek dadelik na die boelie toe te gaan, en **sê ek het dit self gesien** dan sal ek **eerder met die boelie gaan gesels** of **dalk eerder net dophou** in die begin en kyk **indien dit weer gebeur ... dan daardie situasie hanteer** ... gaan ek nie daai kind se vertroue breek ... Ek sal **meer in klasverband** of ek sal **pouses 'n groepie kinders**, sal ek **gaan uitsoek en met hulle gesels**. Dan sal ek in **groepverband eerder met hulle gesels en almal se opinie probeer kry** en vra: **“Stem julle saam met dit?”** Sodat die kinders ook maar **self besef wat is reg en wat is nie reg nie** en dan sal ek dit ook vir hulle **noem**, jy weet, dat **hulle kan altyd met my kom praat daaroor**.

D-3: Ek as onderwyser **moet die kind vra: “Mag ek?”** As hy **vir my sê nee**, dan **doen ek dit wanneer ek 'n saalbyeenkoms doen**. Dan praat ek in die **breë trekke** en ek sê daar was 'n **situasie in my familie**. Wanneer ek **met 'n kind werk dan sê ek vir die kind: “Ek verstaan jou nie, ek verstaan rêrig nie. Ek dink dan so baie van jou, maar ek hoor of ek sien dit en dit en dit en dit. Is jy rêrig so? Haai juffrou kan dit nooit van jou dink nie.**

D-4: Ons sal gewoonlik **die situasie eers met die kind bespreek** dan sal ons **dit aanmeld** by ons hmmm... **Departementshoof** en sy sal **die saak dan verder hanteer**. Indien sy dit nie kan **uitsorteer nie word dit wel aangemeld by die hoof**. Ons het ook 'n **boekie** waarin hmmm... waar ons **bewerings aanmeld of gebeure op die speelgronde**, dan word dit daar **aangeteken** en dan word die ouers gewoonlik **ingekry** en dan **word die saak ondersoek**.

Die kinders **wat afgeknou het, het ons hulle bymekaar gekry** en ons het **gevra wat gaan nou eintlik aan**, **wat gebeur in die skool**, **hoekom doen hulle dit** en ons het **agtergekom dat** eintlik is dit kinders wat nie eers nodig het om af te knou nie. **Dit is welgestelde kinders**.

❖ **Vraag 7: Hoe dink u kan die probleem van afknouery gestuit word sodat die leerder se reg om in 'n veilige leeromgewing onderrig te word en onderrig te ontvang, gehandhaaf word?**

D-1: Dit sal nie onmiddellik kan gebeur nie. Dit gaan geweldig tyd neem. Meer ouerkontak hê. Almal moet betrokke bly en dit is een voordeel van ons van Graad 1 tot 12.

D-2: Dis 'n gemeenskapsprojek. Jy moet die ouers en die mense by die huise bereik, jy moet die samelewing verander. 'n Mens moet na maniere kyk om die ouers meer betrokke te kry, positief betrokke te kry by die skool en basies by die gemeenskappe – by die skool, met aktiwiteite by die skool. Dit gaan 'n moeilike een wees.

D-3: 90% van alle ouers is skuldig. Onbetrokke, te besig met hulle eie ek, het vergeet hoe swaar 'n kind kry in daai ouderdomsgroep. (adolessente) Oplossing? Ek weet nie. Die hele ding is die verval van morele standaarde en waardes. Daar is nie, daar is nie vaste norme en standaarde en waardes en sulke dinge nie en die ouers is te behep met hulleself en hulle eie ek om na hulle eie kinders om te sien, want dit moet by die huis begin. Vir die Departement van Onderwys te sê hulle moenie die klasse so groot maak nie. Die onderwyser raak geïrriteerd, hulle het nie geduld met die kinders nie, is negatief ingestel en as jy negatief ingestel is, is jy nie ontvanklik vir hierdie kinders se einas nie en dan stoot jy hulle weg.

D-4: Ek dink toesig is belangrik, ek dink hmmm... onderrig is belangrik in hierdie saak, ek dink dit is baie, baie belangrik, ek dink soos wat HIV is, is boelie miskien groter onder ons kinders en selfs grootmense boelie. Sodra jy die kind 'n kans gee om daaroor te praat kan jy iets daaromtrent doen... ek dink 'n mens moet meer luister na kinders.

VERBATIM MEDEDELINGS VAN INDIVIDUELE ONDERHOUDE MET
ONDERWYSERS: DEELNEMER 1, ONDERWYSERES: GRONDSLAGFASE

Vraag 1: Hoe sal u afknouery definieer?

Onderwyseres: Afknouery by kleintjies is meestal kinders wat self swaarkry wat dit dan ... wat op 'n manier die kwaad wat hulle het hmmm... wil uitbring op iemand anders om nou te sê: “*Wel, ek het seergekry so jy moet nou bietjie voel hoe voel ek.*” Dit is 'n ding wat uit 'n huis uit kom en as so iets gebeur by 'n huis, dan is daar baie keer die probleem dat die ouers nie weet hoe om dit te hanteer nie, omdat hulle self ook in hulle lewe in hulle eie huise daardie manier gehad het, hmmm ... die ouers was miskien te krities gewees of die ouers het gevoel dat hulle kind moet perfek wees, maar hulle het nie die manier gehad hoe om dit aan hulle oor te dra nie of baie keer voel 'n ouer dat die foute wat ek gemaak het, mag my kind nie maak nie en dan druk hulle hmmm ... 'n vormpie wat hulle eintlik self nie kan hanteer nie, want hulle weet nie hoe om die situasie te hanteer nie.”

Vraag 2: Watter waarneembare tekens dui daarop dat 'n leerder afgeknou word?

Onderwyseres: Baie gespanne. Die kinders is meestal baie gespanne, selfs wanneer jy as 'n onderwyseres by 'n kind kom om vir hom iets te verduidelik kry jy ook 'n kind wat terugtrek, omdat hulle nie weet, is juffrou nou besig om met my te raas omdat ek dit nou nie kan doen nie of is sy nou besig om met my te praat, hmmm ... baie keer het hulle, hulle kan nie die goed en die kwaad van mekaar onderskei nie, omdat hulle daaraan gewoond is om die hele tyd afgeknou te word.

Vraag 3: Hoe tree u op wanneer u sien dat 'n leerder as gevolg van afknouery deur die groep uitgesluit word?

Onderwyseres: Die beste is dat 'n mens dan 'n maatjie wat ook alleen is en ook miskien teruggetrokke is, nadertrek en hulle tweetjies dan bymekaar uitbring. Ons doen dit gereeld. Dit is 'n manier waarop ons weer die kinders dan bymekaar uitbring en dat hulle wel voel dat hulle iets beteken vir iemand. Sodra jy hulle in 'n groepie inbring dan gaan die groep weer teen hulle draai. So dit is beter om – omdat ons die kinders ken en ons weet hoe hulle gaan reageer, dat jy na 'n kind toe gaan en sê: “*Wat van as jy nou vandag met P of wie ook al speel, want hy voel vandag bietjie hartseer of hy voel vandag nie dat hy 'n maatjie wil hê nie, ek weet jy sal 'n goeie maatjie vir hom wees.*”

Meeste van die tyd is dit dan of daai kind optel, asof dit beter gaan, dat hulle dan voel dat die ander enetjie beteken iets vir hom. Die ander een voel dan ook belangrik, want juffrou het spesiaal vir hom gevra om met die maatjie te speel en nie vir die ander kinders in die klas nie. So op daardie manier het jy twee kinders bietjie opgehef.

Vraag 4: Watter riglyne volg u wanneer u sien dat afknouery, teistering, diskriminasie of geweld in die skool plaasvind?

Onderwyseres: Die meeste van die tyd skakel ek die ouer, want ek voel die ouer moet bewus wees daarvan dat hulle kind skool toe kom om ander te terroriseer. Hmmm... wanneer ek ook sien dat 'n kind geterroriseer word en 'n ouer is nie bewus daarvan nie, dan laat weet ek hulle ook deur 'n briefie dat kom gesels indien jou kind ongelukkig voel oor dinge wat by die skool gebeur of wat ook al. Hmmm ... ek voel dat 'n mens die hele tyd 'n oop verhouding moet hê met die ouers, want die ouers sien die kinders 20 uur 'n dag en ons baie minder. Ons sien hulle nie genoeg om hulle elke dag te kan help nie. Ons het 'n beleid maar meeste van die tyd wanneer daar so iets gebeur dat 'n mens sien daar is 'n gesinsprobleem dan betrek ons die sielkundiges. Hulle sal kom en die kinders kom toets maar die opvolg is nie voldoende nie. Dit moet alles deur die Departement gebeur. As ons sien dat die Departement nie genoeg aandag gee nie, dan probeer ons privaat. Ons het nou twee sielkundiges in die dorp, maar dit kos baie geld en die meeste van die ouers waar daar probleme is, het nie mediese fonds of geld om dit te kan doen nie.

Vraag 5: Waarom dink u is die aanskouers huiwerig om afknougedrag te rapporteer?

Onderwyseres: Want hulle weet nie wat die reaksie gaan wees nie. Hulle weet nie wat om van jou of van die hoof of wie ook al daarmee te doen gaan kry, te verwag nie. In ons fase, in die kleintjies se fase is die onderwyseres die ma en ons leer hulle van die begin dat as daar 'n probleem is dan kom jy na jou ma toe en as jou ma niks aan die saak kan doen nie dan sal sy self verder gaan na die hoof of na die ouers of wie ook al. Maar meeste van die tyd moet jy so 'n verhouding hê met die kinders dat hulle met enige ding na jou toe kan kom. Hulle moet nie voel dat hulle gaan nou raas kry as hulle kom vertel nie. Hulle moet eerder voel dat juffrou hoor en sy sal help.

Wel, die groot ding is ons is hier om te onderrig, ons moet skool gee, ons moet hulle iets leer, en dan hierdie dinge is vir ons ook belangrik, want ons werk ook aan die emosionele, maar wanneer hulle in die groter grade kom, dan moet daar 'n sekere sillabus voltooi word.

Ons almal weet dat die eerste sewe jaar in jou lewe is die belangrikste tyd en dit is waarom 'n ouer so belangrik is in so 'n situasie. As daar 'n probleem is, dan moet die ouers bewus wees daarvan en die ouers moet help en as hulle en ons nie saam kan help nie dan moet

ons sielkundige hulp van buite af inkry. Die Fase 1 ouderdom, dit is dan ses tot sewe, agt jaar oud, hulle is nog steeds in hulle vormingsjare en hulle emosionele ontwikkeling is die belangrikste. As hulle emosioneel sterk genoeg is sal hulle leervaardigheid ook sterk wees, maar as hulle emosioneel nie sterk is nie, dan gaan hulle baie moeilik leer. Ek was by 'n kursus gewees in Pretoria wat vir my ontsettend interessant was. Hulle het daar verduidelik dat as jy dink aan 'n piramiede, dan die onderste vloer van die piramiede, kan jy dink is jou huis, jou ouers, die kos wat jy eet en waar jy slaap en as ons nou dink aan vandag se mense dan is daar baie mense wat nie 'n pa of 'n ma het nie, hulle word deur ouma groot gemaak of enkelouer. Hulle het nie voldoende kos in die huis nie, so die voedingswaarde wat die kind nodig het, ontbreek. Hulle het nie 'n bedjie om in te slaap nie, want daar is so baie mense in die huis dat hulle maar net 'n kombesie op die vloer het of so iets. Nou, as jy nou daarna kyk, as hierdie piramiede se fondasie nie sterk is nie en die heel boonste punt van die piramiede is jou leervaardigheid soos wiskunde en tale en al daardie dinge, hoe gaan hulle ooit by daardie boonste deel van die piramiede uitkom as hierdie fondasie hier onder nie gelê was nie.

Vraag 6: Hoe hanteer u die situasie wanneer 'n leerder u van die afknouery vertel, maar versoek dat u nie teen die afknouer moet optree nie, omdat hy/sy bang is dat die afknouer se gedrag sal vererger?

Onderwyseres: Dan is dit tyd om te troos en dan is dit tyd om te sê hoe jy dit moet hanteer, dan is dit tyd om vir hom te sê: “Nou moet ons sterk wees.” Wanneer daar 'n geleentheid is dat 'n mens wel die afknouer eenkant kry, maar as die persoon dan gevra het, “Moenie met die afknouer praat nie,” gaan jy dit nie daai dag doen nie, maar daar gaan miskien vorentoe weer iets gebeur dat 'n mens wel met die afknouer kan praat. 'n Mens moet onthou dat die kind wat dit vir 'n mens kom vertel moet in jou 'n vertrouensverhouding hê en as dit nie so bly nie, dan gaan hy volgende keer niks sê nie en dan gebeur daar dan wel iets wat hom emosioneel gaan affekteer.

Onderhoudvoerder: Hoe dink u kan die probleem van afknouery gestuit word sodat die leerder se reg om in 'n veilige leeromgewing onderrig te word en onderrig te ontvang, gehandhaaf word?

Vraag 7: Dit sal nie onmiddellik kan gebeur nie. Dit gaan geweldig tyd neem. Meer ouerkontak hê. Ons het nie genoeg ouer-onderwyser of ouer-skoolkontak nie. Kinders se programme is deesdae so vol. Dit wat hulle moet leer elke dag en die huiswerk wat hulle moet doen, dit is vir 'n onderwyser op hierdie stadium belangriker as enigiets anders. Ons het 'n sillabus wat ons moet deurwerk en dan, dan voel 'n mens op die ou einde dat daar is nie tyd om by hulle uit te kom nie en die ouers voel dieselfde. Nou probeer 'n mens maar

dinge soos sport, as kinders na die sport toe kom, dan sal 'n mens ouers kan trek. Dan sien 'n mens hulle ook buite die akademie. So, daai tipe ouer sal 'n mens dan kan nader, maar die kind wat werklik 'n probleem het, daai ouer stel nie werklik belang in wat die kind doen nie. So, hulle neem ook nie eintlik deel aan sport nie of buite kulturele aktiwiteite nie. Hulle sal heel eerste hier wees en hulle sal TLC soek. Dit gebeur soveel keer dat ouers hier na die kantoor toe kom en kom kla oor 'n onderwyser en as ons dan met meneer oor die saak praat dan kom ons agter, maar hierdie ouer het self 'n bietjie aandag nodig en dit is waarom hy inkom. Hy soek net so bietjie daardie een tot een verhouding met die hoof of soms met die onderwyseres. Hmmm ... Dis dikwels ook in 'n situasie van dat hulle meer liefde soek en dat hulle dan deur vir ons op foute te wys wat ons doen, beter voel.

'n Mens moet aanhoudend in kontak bly met die ouers deur briefies te skryf. Ons het byvoorbeeld al ouers gekry wat sommer net by die hek instap en dan gaan hulle na die speelgronde en hulle gaan pluk 'n paar kindertjies daaruit en sê: *"Jy los my kind uit"*. Hulle besef nie dat hulle deur die kantoor moet werk nie en dan kom ons eers na die tyd agter dit het gebeur en dan het daai kind, die afknouer, het nog swaarder gekry omdat die ouer skielik nou ook – dis dan nie net die kind wat hom afknou nie maar ook die ouer en soms die afknouer se ma of pa, die kom ook in en ons moet die hele tyd, moet ons net daai ding dophou en gelukkig het ons mense om ons wat bewus is daarvan en hmmm... die kantoor laat weet. Hulle kom na die personeelkamer of na die speelgronde of waar die ouers ook al besig is om iemand beet te pak en dan gebruik hulle (*die ouers*) ook 'n taal wat, wat 'n mens voel, hoor hier, kan ons nie maar liever die kinders verwyder voordat ons verder gaan nie. Ja, hulle het hulle eie maniere.

Almal moet betrokke bly en dit is een voordeel van ons van Graad 1 tot 12. Die kindertjies is van Graad 1 af by ons en ons hou hulle dop. En as hulle in Fase 2 kom en hulle het 'n probleem dan kan ons terugverwys na wat werklik gebeur het. En ons het so geval gehad. 'n Kind het in Graad R by ons aangekom. Geen probleme gehad in Graad R nie, geen probleme in Graad 1 nie, hier in die middel van Graad 2 toe ontluik hy in totaal teenoorgestelde persoonlikheid as wat hy gehad het. Hy was 'n rustige kind wat saamgewerk het en skielik word hy 'n aggressiewe kind. 'n Kind wat kwaad is vir die wêreld en dit het al hoe erger en erger geword en toe ons teruggaan toe kom ons agter dit is die dag toe sy ouma wat vir hom absoluut al die ondersteuning en sy fondasie gelê het, dood is.

Ons het absoluut alles gedoen om hierdie kind te help. Ons het sielkundige hulp gekry, die kind self hmmm ... hy is in 'n huis waar 'n ma 'n nagma is, 'n nagvrou in die straat. Daar is 'n ander ouma wat nie sy biologiese ouma is nie wat hom wil help, maar wat nie luister na wat die probleem is nie. Sy probeer wegstroom van die probleem en dit het op die ou einde erger en erger geword en ons het die eerste keer in ons lewe, het ons 'n dissiplinêre verhoor gehad

met 'n Graad 6 kind, omdat hy binne 'n maand, het hy enige straf wat hy moes kry, sy huiswerk nie gedoen nie, of hmm..., om dogtertjies te betas of om dinge te sê wat nie reg is nie of enigiets, aggressief teenoor die onderwysers, al daai dinge het veroorsaak dat hy binne 'n maand van die jaar 'n dissiplinêre verhoor moes kry.

Onderhoudvoerder: Baie dankie dat u ingestem het tot die onderhoud.

VERBATIM MEDEDELINGS VAN INDIVIDUELE ONDERHOUDE MET
ONDERWYSERS: DEELNEMER 2, ONDERWYSER: INTERMEDIÊRE EN SENIOR
FASE

Onderhoudvoerder: Hoe sal u afknouery definieer?

Onderwyser: Wel, daar is verskillende vorms daarvan soos kinders wat mekaar fisies afknou. Jy weet boelie in 'n sin. Ek het in die hoërskool veral, jy weet jy kry jou seniors, jy kry jou senioriteit wat die kleintjies ook nog moet aanleer, maar afknouery is as daar konstant op iemand gepik word fisies of emosioneel en die persoon kan hom - of haarself nie verdedig nie of nie opstaan vir hom- of haarself nie.

Onderhoudvoerder: Watter waarneembare tekens dui daarop dat 'n leerder afgeknou word?

Onderwyser: Duidelike tekens? Hmmm ... Ek probeer attent wees op hierdie tipe goed. Die goed wat vir my uitstaan indien dit wel gebeur, dit is gewoonlik maar die ... daar is 'n mate van ... dis reeds die stille teruggetrokke kind waarop daar gepik word en wanneer dit gebeur dan is hulle nog. Ek dink daar is gevalle waar daar, jy weet, daar is gevalle waar daar hier en daar 'n spontane uitbarsting sal wees na aanleiding daarvan, maar eintlik word hulle nog stiller en nog meer teruggetrokke.

Ja-nee, skoolbywoning sal ook afneem alhoewel ek kan .ek voel hier by ons, jy weet hierdie tipe goed gebeur nie so baie nie, regtig, so skoolbywoning hier by ons, omdat ons so klein is, tel ons dit vinniger op en indien die kinders nie by die skool opdaag nie dan tel ons dit vinnig op en ons kan vinnig by die probleem dan uitkom en indien dit dan 'n geval is van boelie of van afknouery, maar, ja ek glo dat die skoolbywoning ook kan afneem.

Onderhoudvoerder: Hoe tree u op wanneer u sien dat 'n leerder as gevolg van afknouery deur die groep uitgesluit word?

Onderwyser: So, dit het reeds gebeur en nou is hy uitgesluit? Dis moeilik, daardie ... Dis baie, baie moeilik want jy weet daardie ... "OK", nou is die kind alleen. Wel, ek voel ek het 'n redelike verhouding met meeste van die kinders. Ek probeer regtig nie net in klasverband nie, maar ook op sport en kultuur gebied, jy weet, ek druk my neus ook maar orals in waar dit kom by skoolaktiwiteite, so ek probeer rêrig om met die kinders te gesels oor hulle belangstellings en so aan, hoe hulle dag was, hoe hulle naweek was en of hulle bietjie kontak en interaksie het by die skool, of dit nou met 'n personeellid is of met kinders.

Hmmm ... Ek dink baie van die stiller kinders wat 'n bietjie uitgeskuif word vind mekaar ook en dit hmmm ... Ek is attent daarop dat gedurende terreindiens loop ek rond en daar is nie kinders wat alleen-alleen staan die heelyd nie. Daar is stiller kinders, die meer teruggetrokke kinders wat dalk 'n bietjie saamstaan maar daar is nie kinders wat alleen-alleen staan nie.

Onderhoudvoerder: Watter riglyne volg u wanneer u sien dat afknouery, teistering, diskriminasie of geweld in die skool plaasvind?

Onderwyser: O, ek keur dit glad nie goed nie. Ek sal ... My eerste reaksie is om amper half af te gaan op die persoon wat die boeliewerk doen, maar as onderwyser moet jy maar eers uitvind wat die situasie is, want jy kan nie net so van 'n afstand af sien is dit nou boelie of is dit nou net 'n rusie tussen twee kinders, so ek sal eers nader gaan, met hulle gesels, elke kind 'n spreekbeurt gee en uitvind wat is die situasie en wat is die probleem en dan, jy weet ek glo dat as onderwyser, jy weet ek is nou al wat van 2004, in die onderwys, ek glo darem dat ek 'n objektiewe opinie kan lewer van die situasie.

Die “nice” ding is hoe beter jy hierdie kinders ken hoe meer kan jy uitpluis wie vertel die waarheid met hulle gesigsuitdrukkinge en hoeveel nonsens hulle nou eintlik ... wie praat die waarheid en wie nie. So ek glo ek kan 'n objektiewe opinie dan lewer en indien dit 'n geval is van boeliewerk, dan sal ek met die boelie, of die kind wat die afknouery doen alleen praat en uitvind hoekom doen hy dit, jy weet wat is die rede daaragter en as die rede dan nie -- dat die rede ooit goed is nie, glad nie, maar ek sal probeer uitvind wat die probleem is en dan ligtelik daaroor gesels indien dit 'n ligtelike situasie was, en indien die situasie nie so ligtelik is nie, dan sal ek die dissiplinêre stelsel volg of die ouers betrokke kry en dan net vir hulle noem dat hulle aandag aan die kind moet gee – aandag aan die probleem moet gee.

Onderhoudvoerder: Waarom dink u is die aanskouers huiwerig om afknougedrag te rapporteer?

Onderwyser: Hulle wil nie betrokke raak nie, want ek dink baie van hulle wil ook nie 'n teiken raak nie. Hulle is bang hulle word self dan geteiken, want ek dink hulle voel steeds -- die bystanders, hulle voel ook dalk hulle is een uit 'n groep van 30 en wie, wie gaan saam met hulle staan, maar ek dink as die kinders beseft dat vyf of 10 of 15 op 'n slag gaan opstaan en sê: “Haai, stop daai nonsens!” Dan sal dit glad nie meer gebeur nie, maar ek dink die kinders is ook maar meer bang hulle word ook 'n teiken van die boelie. Ek dink definitief hulle ondersteun die boelie. Selfs somtyds dink ek dat al stem hulle nie saam nie, met die situasie, met die boelie nie, dan sal hulle eerder saam met die boelie staan. Oor hulle bang is. Eerder dit as om op te staan, jy weet, as om te sê: “Dis nonsens, hierdie is

verkeerd.” Kinders doen goed vir snaakse redes. Jy weet, dalk soek hulle ook maar ’n bietjie aanklank of aansien, erkenning, maar in daai geval soek hulle daai erkenning op die verkeerde plek, op ’n negatiewe manier, heeltemal by die verkeerde persone in daai geval by die verkeerde plek.

Onderhoudvoerder: Hoe hanteer u die situasie wanneer ’n leerder u van die afknouery vertel, maar versoek dat u nie teen die afknouer moet optree nie, omdat hy/sy bang is dat die afknouer se gedrag sal vererger?

Onderwyser: O, nee, ek sal nie sê ... as ’n kind bang is om genoem te word – ek gaan nie daai kind se vertroue breek deur sy of haar naam te noem nie, glad nie, hmmm ... Ek sal eerder indien daar net ’n enkele getuie, in hierdie geval die kind wat nie genoem wil word nie, dan sal ek eerder in plaas daarvan dat ek dadelik na die boelie toe te gaan en sê ek het dit self gesien dan sal ek eerder met die boelie gaan gesels of dalk eerder net dophou in die begin en kyk indien dit weer gebeur, hmmm... en dan daardie situasie hanteer, want indien daar net een getuie is en die kind, jy weet, het die vrymoedigheid om met my te kom praat gaan ek nie daai kind se vertroue breek deur na die boelie toe te gaan en hom dadelik aan te spreek en dan weet die boelie outomaties, jy weet, daar was net een getuie, kom ons gaan teiken nou die persoon wat iets gedoen het of iets gesê het daaroor nie.”

Ek sal vir die kinders, veral my registerklas hmmm... jy weet die kinders wat klas het by my, dan sal ek met hulle as ’n groep gesels en sê ek hoor van hierdie situasie hmmm... ek is nie betrokke by saalopening nie, jy weet, ek is nie in beheer daarvan nie, maar ek sal meer in klasverband of ek sal pouses ’n groepie kinders, sal ek gaan uitsoek en met hulle gesels oor goed.

Jy moet net rêrig, ’n knoppie probeer kry in elke kind, ’n snaar probeer slaan dat hulle self besef dat dit wat hulle doen is nie reg nie hmmm... in plaas daarvan om op hulle af te gaan en te skree dat dit ... dit gaan nie werk nie, want hulle doen reeds dit wat hulle doen dalk as gevolg van ’n gegil en skree by die huis, dalk as gevolg van persoonlike redes by die huis wat nou oorspoel van haglike omstandighede. So, ek gaan eerder maar in groepsverband, in klasse, want ek gee vir meeste van die kinders skool, Dan sal ek in groepsverband eerder met hulle gesels en almal se opinie probeer kry en vra: “*Stem julle saam met dit?* “ Jy weet ek sal vir hulle die situasie probeer skilder en vra: “*Stem julle almal saam, ja of nee*”, sodat die kinders ook maar self besef wat is reg en wat is nie reg nie en dan sal ek dit ook vir hulle noem, jy weet, dat hulle kan altyd met my kom praat daaroor of ek in daardie situasie – hulle sal moet opstaan en sê dis nie reg nie.

Onderhoudvoerder: *Hoe dink u kan die probleem van afknouery gestuit word sodat die leerders se reg om in 'n veilige leeromgewing onderrig te word en onderrig te ontvang, gehandhaaf word?*

Onderwyser: Dit is, ek dink nie dit is net 'n skoolprojek daai nie. Dis 'n gemeenskapsprojek. Jy moet die ouers en die mense by die huise bereik, jy moet die samelewing verander om..... Dis, dis rêrig vir my. Ek dink daar is baie faktore ten opsigte van dissipline en jy moet ouers meer betrokke kry by hulle kinders op 'n positiewe manier. Ek dink die verhouding tussen baie ouers en kinders deesdae is nie wat dit moet wees nie en as gevolg daarvan sit 'n mens met verskeie probleme, onder andere byvoorbeeld afknouery by skole.

So, ek dink skole en personeel en kinders kan baie doen van hulle kant af. Hmmm... ons kan met hulle gesels, ons kan elke kind individueel beter leer ken, sodat ons elke situasie beter kan hanteer. Hmmm ... jy weet, aanklank vind by elke kind, die vertroue wen by elke kind, jy weet of dit nou die kind is wat afgeknou word of die kind wat die afknouwerk doen, want as jy eers die vertroue het dan gaan jy hulle makliker bereik en dan kan jy hulle makliker beïnvloed om die regte ding te doen. Maar ek dink die groter siening of die groter probleem – waar die groot probleem vandaan kom, is van die huise af en ek dink 'n mens moet na maniere kyk om die ouers meer betrokke te kry, positief betrokke te kry by die skool en basies by die gemeenskappe – by die skool, met aktiwiteite by die skool en ek dink dís baie “tricky” dit.

Onderhoudvoerder: Baie dankie dat u ingestem het tot die onderhoud.

VERBATIM MEDEDELINGS VAN INDIVIDUELE ONDERHOUDE MET
ONDERWYSERS: DEELNEMER 3, ONDERWYSERES: VOOFASE

Onderhoudvoerder: *Hoe sal u afknouery definieer?*

Onderwyseres: Dit hang af watter tipe afknouery: is dit fisies of is dit geestelik. Hmm... as ek sien 'n kind kry seer en ek is die tipe mens wat dit nogal redelik vinnig sien ook. As 'n kind se gedrag verander, as 'n kind se prestasie verander hmmm ... Mits ek die kind goed genoeg ken, hmm ... want die Graad 11's moet ek eers leer ken, die Graad 12's ken ek baie goed en ek hou daarvan om 'n baie nou vertrouensverhouding met my kinders te hê, so ek tel nogal vinnig op as iets anders is en ek het die vermoë om uit hulle uit te trek en dan gewoonlik, dan maak die kinders teenoor my oop. Fisies, geestelik, verhouding, teruggetrokkenheid, hmmm ... hulle manier verander en ek tel dit gewoonlik vinnig op.

Onderhoudvoerder: *Watter waarneembare tekens dui daarop dat 'n leerder afgeknou word?*

Onderwyseres: Daar is baie. Heel eerste, die skrif verander. Ek tel dit vinnig op. Tweede ene sy optrede verander. Sy openhartigheid verander. Kinders is teruggetrokke. Hulle lag minder, hulle is aggressief – hang af wat aan die kind gedoen word en wat die kind beleef en wat is die kind se tipe verhouding met my. Dan sal ek dit – die oomblik as die kind anders optree dan wil hulle altyd weet: “*Madam, how do you know that?*” Dit is die eerste vraag: “*How do you know that?*” en dan sal ek vir hulle sê: “*Because I love you.*”

Onderhoudvoerder: *Hoe tree u op wanneer u sien dat 'n leerder as gevolg van afknouery deur die groep uitgesluit word?*

Onderwyseres: Ek persoonlik – ek praat eers, ek vra eers: “*Wat het gebeur?*” *Hoekom het dit gebeur, Wat het jy gedoen dat die groep so voel?*” en na aanleiding van wat die kind dan vir my antwoord, luister ek wie was betrokke en dan kry ek die ander kinders in. Ek luister na hulle storie en dan bring ek die twee verskillende partye bymekaar uit en gee aan elkeen 'n kans om te sê wat hulle wil sê, maar ek tree dan as 'n arbiter op omdat ek dan met 'n ouer groep kinders werk en 99% van die tyd dan los ons dit so op. Elke mens is anders, so, wat vir my werk gaan nie noodwendig vir iemand anders werk nie so, ek kan nie sê dit gaan vir almal werk nie, want dit hang ook af wat is jou verhouding met die kinders.

Onderhoudvoerder: *Watter riglyne vol u wanneer u sien dat afknouery, teistering, diskriminasie of geweld in die skool plaasvind?*

Onderwyseres: Hmmm... ek wys... As ek sien 'n kind maak seer dan wil ek weet hoekom. "Hoekom maak jy so en so seer? Wat put jy daaruit?" En dan probeer ek vir die kind wys hoe hy sou voel as ek dit met hom sou doen. Sodat... ek sal nooit 'n kind laat afknou en dit daar los nie. Ek wil vir die kind wys: "*Hoe voel jy as ek dit met jou doen, want dit maak seer en dis presies wat jy doen met jou maatjie.*" Hmm ... die kinders ... die kinders reageer nogal maklik op die manier waarop ek met hulle gesels. Ek het nog nooit kinders gehad wat uit die kantoor uitstap en hulle is nie rustig nie. Al twee partye huil. Die een huil omdat hy nou eers verstaan hoekom sy maatjie dit doen. Die ander een huil omdat hulle simpel voel omdat hulle dit gedoen het. So, ek hoop en vertrou dat wanneer hulle uitstap is al twee rustiger. Die een wat afgeknou het en die ander een wat afgeknou is. So, ek hoop dat wanneer ek klaar is met hulle, klaar met hulle gepraat het, klaar vir hulle gewys het hoe voel die ander...die ander persoon voel, dat hulle sal verstaan.

Onderhoudvoerder: *Waarom dink u is die aanskouers huiwerig om afknougedrag te rapporteer?*

Onderwyseres: Dit gebeur eintlik baie. Dit is 'n aansteeklike ding, want jy steek die ander een op met jou betrokkenheid. En jy's net so skuldig. Baie mense beleef 'n situasie soos dit daardie persoon pas. Hmmm ... , ja. Hulle voel hulle is dislojaal teenoor hulle vriende. Dit gaan daaroor dat ek wil nie my vertrouensverhouding met my vriend of vriendin verbreek nie en as ek dit sou gaan rapporteer ... is dit 'n kwessie van vertrouensverhouding. Die kinders in hierdie stadium (*adolessente*) van hulle lewe is nie heeltemal seker is dit reg of verkeerd nie en dit is my opinie.

Onderhoudvoerder: *Hoe hanteer u die situasie wanneer 'n leerder u van die afknouery vertel, maar versoek dat u nie teen die afknouer moet optree nie, omdat hy/sy bang is dat die afknouer se gedrag sal vererger?*

Onderwyseres: Ek as onderwyser moet die kind vra: "Mag ek? Mag ek dit gaan bespreek?" As hy vir my sê nee dan doen ek dit wanneer ek 'n saalbyeenkoms doen. Dan praat ek in die breë trekke en ek sê daar was 'n situasie in my familie of ek bring dit na my kant toe en die kinders weet ek is ongelooflik familie georiënteerd en dan maak ek dit – daar is net twee mense wat sal weet ek praat oor hulle, dit is die een wat die werk doen en die ander een wat dit ontvang en dan ek – ek is die derde persoon. So, ons drie sal goed weet wat hier gesê word en op wie het dit betrekking, maar nou gaan die kind wat dit veroorsaak, wonder of is juffrou rêrig besig om oor haar familie te praat. Ek probeer dit altyd so vertel – en ek dink ek het nogal die vermoë om dit so te vertel dat sy gaan dink dit is wel my familie tipe van ding en ek probeer dit altyd so omdraai op my en ek maak dit my lewenservaring sonder om naam te noem en as dit werk sal die kind gewoonlik na my toe kom en sê:

“Juffrou, daai dag toe juffrou so en so gesê het in die saal met die byeenkoms ...” het dit gewerk. As dit nie werk nie, en die kind kom terug, ek ... dis baie selde dat hulle terugkom ... ek gaan gewoonlik en ek trek dit uit. As ek sien die kind se manier verswak dan sal ek die kind inroep en nie *“worry”* nie ... Ek sal die afknouer inroep. Ek sal nie name noem nie, maar ek sal sê ek het gesien en ek het gehoor.

Ek is 'n manipuleerder. Ja, ek kan kinders manipuleer sodat hulle my nie wil teleurstel nie. So, wanneer ek met 'n kind werk dan sê ek vir die kind: *“Ek verstaan jou nie, ek verstaan rêrig nie. Ek dink dan so baie van jou, maar ek hoor of ek sien dit en dit en dit en dit. Is jy rêrig so? Haai juffrou kan dit nooit van jou dink nie.”* Jy weet, in daai opsig dan wil die kind my nie ... Dis vir hulle baie belangrik dat ek, ek praat nou hier van myself, dat ek 'n hoë dink van hulle het, omdat ek hulle behandel as my gelyke.”

Onderhoudvoerder: Hoe dink u kan die probleem van afknouery gestuit word sodat die leerders se reg om in 'n veilige leeromgewing onderrig te word en onderrig te ontvang, gehandhaaf word?

Onderwyseres: Nee, ek dink in vandag se moderne lewe – ons morele waardes het verval. Ons, ons hmmm ... mikpunte is anders hmmm ... ek weet nie of dit noodwendig die TV is, net die TV is, wat 'n rol gespeel het nie, maar ek dink dat 90% van alle ouers is skuldig. Onbetrokke, te besig met hulle eie ek, het vergeet hoe swaar 'n kind kry in daai ouderdomsgroep, hmmm ... As ek kyk hoe los ons kinders optree. Van hulle kom in die middel van die nag huis toe, dan's hulle in Graad 8 en dan val my mond oop as ek hoor wat het hulle alles gedoen. Is daar 'n oplossing? Ek weet nie. Hmmm ... Ek dink dit is van mens tot mens en wat is jou morele standaard en hoe betrokke is jy by jou kind. As jy 'n mamma en pappa is wat koesterend is teen oor jou eie kinders, dan gaan hulle so wees teenoor ander mense se kinders.

Oplossing? Ek weet nie. Jy sal moet kyk na die wêreld, want dit kring uit. As jy hier regkom dan gaan die volgende stap regkom, gaan die volgende stap regkom, volgende stap regkom. Die hele ding is die verval van morele standaard en waardes. Vir my is daar nie 'n vinnige oplossing nie intendeel, ek is skrikkerig vir my eie kleinkinders, want waar eindig dit? Daar ... Ek het lyfstraf ontvang maar ek lewe nog en daar is niks fout met my nie. Hoe straf jy deesdae 'n kind wat seermaak, want daai kind is heel waarskynlik ook seergemaak. Watter strafmaatreëls kan 'n mens deesdae gebruik behalwe pak, ek praat nie noodwendig van pakslae nie. Daar is nie, daar is nie maniere. Ek is nie 'n vreeslike sielkundige nie en ek hou ook nie noodwendig van sielkundige metodes nie. Ek hou van praat. Ek sal byvoorbeeld nooit 'n kind straf tensy die kind presies verstaan waarvoor dit was nie -- maar dis ek. Wat doen die persoon langs my? Jy sien, daar is nie, daar is nie vaste norme en standaard en

waardes en sulke dinge nie en die ouers is te behep met hulleself en hulle eie ek om na hulle eie kinders om te sien, want dit moet by die huis begin.

Mens kan ook begin deur vir die Departement van Onderwys te sê hulle moenie die klasse so groot maak nie, want omdat die klasse so groot is, raak die onderwyser geïrriteerd en as die onderwyser geïrriteerd is, het hulle nie geduld met die kinders nie. As jy nie geduld het met die kinders nie is jy negatief ingestel en as jy negatief ingestel is, wil jy, is jy nie ontvanklik vir hierdie kinders se einas nie en dan stoot jy hulle weg want jy is geïrriteerd. So, gaan dit verander? *"I don't think so."*

Onderhoudvoerder: Baie dankie dat u ingestem het tot die onderhoud.

VERBATIM MEDEDELINGS VAN INDIVIDUELE ONDERHOUDE MET
ONDERWYSERS: DEELNEMER 4, ONDERWYSERES: LSOB - KLAS

Onderhoudvoerder: *Hoe sal u afknouery definieer?*

Onderwyseres: Kinders soek aandag en dan knou hulle af of hulle wil oorheersend wees teenoor ander kinders of hulle wil dominant wees en dan boelie hulle.

Onderhoudvoerder: *Watter waarneembare tekens dui daarop dat 'n leerder afgeknou word?*

Onderwyseres: Kinders wat gedurigdeur huil, eensaam is en terugtrek – ek dink hulle trek baie terug, ander kom angsbevange voor en hy is bang. 'n Kind wat geboelie word, is baie bang. Sodra die persoon wat nader kom, of enigsins 'n dreigement maak voor hom sal hy dadelik, onmiddellik onttrek van wat jy ook al mee besig is en eenkant gaan sit of hy sal uitbars in trane sodra die persoon net naby hom kom en sê: “*Hierdie persoon maak my seer.*” As hy 'n ekstrovert is dan sal hy praat, maar andersins praat hulle glad nie.

Skoolbywoning – dit hang af van kind tot kind. Hmm ... Hulle woon skool gereeld by, maar daar sal baie klagtes kom dat die kind nie wil skool toe kom nie, omdat daar iets by die skool verkeerd is, maar dit kan nie gesê word wat nie. Dan sal jy dikwels agterkom nadat jy ondersoek ingestel het dit is nie in die klas nie, dit is gewoonlik 'n situasie buite die klas waar die kinders op die speelgrond is, waar hy geboelie word en in die klassituasie word kinders ook geboelie maar jy moet baie mooi fyn kyk daarvoor, want die boelie is baie slim, want so 'n boelie sal nie boelie as jy kyk nie, hy boelie agter jou rug. Persoonlike ondervinding het ek gesien hoedat kinders saam uitgaan en vriendelik is en dat 'n kind dan terug kom en huil en dan sal jy agterkom dat hier is iets verkeerd en as jy uitvra dan sal hulle sê: “*Niks nie.*” en as jy ingaan op die saak sal jy agterkom dat die boelie in die klas het eintlik die kind weer bygekom en hulle teiken so 'n kind wat huil, want hulle moet een of ander satisfaksie daaruit kry en die kind huil omdat hy iewers in sy lewe seergekry het.

Ek het 'n geval gehad van 'n kind wat aanmekaar kinders boelie en hmmm ... Toe ek mooi ingaan toe kom ek agter dat hierdie kind word eintlik by die huis geboelie en omdat hy geboelie word by die huis, hy kan nie veg teen 'n ouer persoon nie daarom veg hy teen die kinders in die klas en dit veroorsaak regtig groot probleme en as die kinders hom uitwys dan sal hy sê maar hy het nie, hy is nie skuldig nie. Omdat jy die omstandighede by die huis ken dan weet jy dat dit eintlik so is, al ontken die boelie dit en as jy mooi gaan kyk het hy ook

slegte dae en hy het goeie dae so wanneer daar geboelie is in die aand of die oggend daardie dag is hy ekstra omgekrap en dan boelie hy baie meer.

Onderhoudvoerder: *Hoe tree u op wanneer u sien dat 'n leerder as gevolg van afknouery deur die groep uitgesluit word?*

Onderwyseres: Wel, ek tree gewoonlik op teen die kind wat geboelie is en die kind wat geboelie word. Ek roep hulle bymekaar en dan sal ek vra wat was die omstandighede om seker te maak dat jy al twee partye erkenning gee, want dit help nie om net die boelie by te kom en dan nie weet waarom hierdie kind boelie nie, of daar dalk geterg of getempteer is deur een van die ander leerders. As die boelie die skuldige een is dan sal ek net met hom praat. In gevalle het ons die ouers ingekry en gesien dat hierdie kind is eintlik 'n boelie. Veral in ons klassituasie kan jy maklik die ouers kontak, want hulle werk saam. Met oueraande bespreek ons hierdie tipe van ding, ons praat as daar enigsins iets is wat die kinders by die huis pla en dit kom by ons uit, dan sal ons sê ons wil graag die ouers sien. Hulle weet dit vooraf en dan ook die kind wat geboelie word, word dan ook ingeroep saam met die ander ouers. Veral in my klassituasie, omrede jy moet kyk na die kind se welstand in die klas, want dit is die plek waar hulle die meeste tyd deurbring en dan wil hulle ... Ek wil altyd graag weet wat is die oorsaak en hoe kan 'n mens dit oplos.

Onderhoudvoerder: *Watter riglyne vol u wanneer u sien dat afknouery, teistering, diskriminasie of geweld in die skool plaasvind?*

Onderwyseres: Daar is kinders wat gereeld, veral op speelgronde, sal jy agterkom dat een kind miskien 'n hele paar kinders aanmekaar omkrap en dan moet jy gaan kyk wat is die situasie – is dit net een kind of is dit 'n paar kinders. Ons het 'n geval gehad in hierdie week waar een kind aanmekaar 'n hele paar kinders boelie en die skuld op almal om hom pak en dan roep jy hulle bymekaar en kan jy agterkom, nee maar dit is jou boelie wat jy reeds al 'n lang tyd ken en dan sal jy sê: “*Hoekom het jy dit gedoen?*” Dan het hy altyd baie verskonings maar intussen wil hy dalk ... soos in hierdie geval, bring hy voertuie skool toe, klein karretjies en speelgoed. Dan sal hy dit uitruil met die ander kind om 'n beter speelding te kry en dan wil hy op die ou einde sy speelding terug hê en hy wil sy eie hou. Hy wil nie ... hy wil twee hê, hy gun die ander kind niks nie. Omdat die speelding dalk mooier is en syne nie so mooi is nie, maar hy wil al twee hê. Hy is nie bereid om te ruil nie. Hy ruil hom, maar hy wil hom weer terug hê.

Wel, ek sorg gewoonlik dat die kinders dan in vrede uitmekaar uitgaan deur die speelgoed terug te gee en dan vir mekaar jammer te sê en vir die kind wat boelie te sê dat dit is nie die

regte manier om dit uit te sorteer nie. Jy kan nie iemand anders se goed neem en dan jou eie wil terug hê nadat jy geruil het nie. So, dit is nogal 'n groot ding.

Kinders wat mekaar slaan – jy kan sien dat hulle geskop en geslaan word deur iemand en dan doen hy dieselfde aan 'n kind, gewoonlik kleiner as hy, want as dit 'n groter kind is dan sal die groter kind terug veg maar 'n kleiner kind kan nie terug veg nie, want jou boelie is dan groter en dan het jy probleme en dan maak ek hulle gewoonlik uitmekaar en sal dan vir die kleinding vra waarom dit gebeur het en hy sal sê: “*Wel, hy wou my broodjie gehad het en ek wou dit nie vir hom gee nie.*”; want die kind is honger, die boelie is honger en dan sal jy sê: “*Goed jy kan nie dit doen nie, ons moet jou ouers kontak dat jy meer kos skool toe bring.*”. --- -- en hulle boelie gereeld oor kos. Boelies boelie baie gereeld oor kos, omdat daar nie genoeg voedsame kos vir hom skool toe gestuur is nie. Hy sal byvoorbeeld al sy broodjies vroeg in die oggend opeet en dan baklei vir ander kinders se kos en as die kinders dit nie vrywillig gee nie, dan wil hulle dit met geweld afvat.

Onderhoudvoerder: *Waarom dink u is die aanskouers huiwerig om afknougedrag te rapporteer?*

Onderwyseres: Want, die kind sê nie, daar word ook gesê vir die kleintjies dit is 'n geheim tussen hulle en die groter kinders. So, ek het 'n paar van die briewe onderskep en so eintlik die hele probleem oopgevelek, want van die onderwysers in die klasse was glad nie bewus van die probleem nie. Dit het baie stil onder die kleiner kinders en die groter kinders gebeur. Nadat ek dit aangemeld het by die hoof het hulle van die kinders begin ondervra en dit het toe uitgekom dat daar meer is. Daar was 'n paar gevalle waar hierdie groot kinders die kleintjies so geboelie het dat hulle glad nie eers hulle eie kospakkies geëet het nie. Omdat die ouers net een kospakkie inpak het hulle hul eie kos vir hierdie groot kinders gegee en dan die hele dag sonder kos deurgegaan.

Onderhoudvoerder: *Hoe hanteer u die situasie wanneer 'n leerder u van die afknouery vertel, maar versoek dat u nie teen die afknouer moet optree nie, omdat hy/sy bang is dat die afknouer se gedrag sal vererger?*

Onderwyseres: Wel, uit ondervinding en ek dink oefening in hierdie situasie van boelies waar ons weet dat 'n kind boelie, sal ons gewoonlik die situasie eers met die kind bespreek dan sal ons dit aanmeld by ons hmmm ... Departementshoof en sy sal die saak dan verder hanteer. Indien sy dit nie kan uitsorteer nie word dit wel aangemeld by die hoof. Ons het ook 'n boekie waarin hmmm ... Waar ons bewerings aanmeld of gebeure op die speelgronde, dan word dit daar aangeteken en dan word die ouers gewoonlik ingekry en dan word die saak ondersoek, want ons is nogal regtig -- wel in my geval, baie, baie versigtig vir 'n kind wat

'n ander kind boelie, omrede dat hy die kleinkind kan knak terwyl hy nog baie jonk is en vir die res van sy lewe gaan hy met hierdie vrees deur van iemand, hmmm ... wat hy oorspronklik vertrou het en wat hom dan begin afpers.

Ons sal nie hom teiken nie. Ons sal die afknouer – in die geval waarvan ek nou praat, het ons die kinders wat afgeknou het, het ons hulle bymekaar gekry en ons het gevra wat gaan nou eintlik aan, wat gebeur in die skool, hoekom doen hulle dit en ons het agtergekom dat eintlik is dit kinders wat nie eers nodig het om af te knou nie. Dit is welgestelde kinders. Hulle het nie die kos nodig van die kleintjies nie. Dit was net 'n groepie kinders wat besluit het dat hulle dit nou gaan doen. Dit het vyf jaar terug ook gebeur en toe nou drie jaar terug weer. Dit was 'n siklus so van twee jaar tussenin en gelukkig het ons het dit gou gestop want dit het regtig vir hierdie kleintjies baie bang gemaak.

Onderhoudvoerder: *Hoe dink u kan die probleem van afknouery gestuit word sodat die leerders se reg om in 'n veilige leeromgewing onderrig te word en onderrig te ontvang, gehandhaaf word?*

Onderwyseres: Ek dink dat, hmmm ... dat toesig is baie belangrik, wat wel by ons skool is. Daar is altyd iemand op diens op die speelgrond, maar ek dink jy moet kyk na jou kinders se houding. As jou kind ewe skielik verander en jy ... ons werk met hulle, jy moet kan sien dat 'n kind vandag nie dieselfde is as wat hy gister was nie of miskien vir die laaste tydperk was nie, so daarom as daar verandering is, moet 'n mens intree en met hierdie kinders gesels of net so 'n vragie vra soos: “Hoekom voel jy nou vandag so sleg?” of: “Wat het nou met jou gebeur, is daar iets verkeerd, voel jy nie lekker nie?” en sodra jy liefde begin wys dink ek sal enige kind oopmaak, alhoewel baie van hulle bang is en sal sê: “Nee daar is niks met my verkeerd nie.” En dan moet jy net later weer probeer kyk of vra net weer: “Ek sien jy voel nog steeds nie lekker nie. Wat is dan fout vandag met jou?”. Wel, uit ondervinding, na so 'n paar keer dat jy vir die kind wys dat jy bekommerd is oor hom, dan begin hulle praat en 'n mens moet tog kyk wanneer jy sien dinge, soos briefies onder kinders begin rondgaan, want daai briefies bevat inligting wat noodsaaklik is, want die boelie sal ook dan vir die kind 'n briefie skryf, dan het jy 'n bewys van wie af dit kom en aan wie dit gestuur is en in alle gevalle dink ek moet jy baie oplettend wees.

'n Boelie kruip weg, 'n boelie is nie iemand wat openlik boelie nie, hy boelie sodra jy nie kyk nie en hmmm... ek dink toesig is belangrik, ek dink hmmm ... onderrig is belangrik in hierdie saak, ek dink dit is baie, baie belangrik, ek dink soos wat HIV is, is boelie miskien groter onder ons kinders en selfs grootmense boelie, hmmm ... ek dink baie van ons grootmense is geneig om iets vir 'n kind te sê en dan aanhoudend op daardie selfde kind te pik en dit breek ook 'n kind af, want jy boelie daai kind ook op 'n manier wat jy nie eers altyd besef nie.

Hmmm ... ek weet van baie gevalle waar die onderwyser aanhoudend of net iets sal sê en dat die kind so fyngevoelig is dat jy agterkom, sjoe, maar hierdie kind is glad nie meer dieselfde nie. Hy is nie meer so spontaan nie en sodra jy begin vra dan sal jy agterkom dat hierdie kind is ongelukkig in 'n sekere klassituasie. Dis iets wat al 'n paar keer gebeur het en dan sodra jy die kind 'n kans gee om daaroor te praat kan jy iets daaromtrent doen, want 'n mens doen dit nie altyd bewustelik nie en hmmm... ja, ek dink 'n mens moet meer luister na kinders.

Onderhoudvoerder: Baie dankie dat u ingestem het tot die onderhoud.

VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE
ONDERHOUE: LSOB-KLAS

KLEURKODERING

- ❖ Verduidelik vir my wat is afknouery?
- ❖ Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?
- ❖ Wat het jy gedoen toe jy sien dat die afknouer iemand afknou?
- ❖ Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?
- ❖ Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy alleen is?
- ❖ Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy die teiken afknou?
- ❖ Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook
- ❖ Wat stel jy voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop?

Deelnemer 1 (Manlik, 9 jaar oud, Vlak 1, Afrikaanssprekend)

Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery.

Leerder: Boelie is dat jy iemand afknou en vloek. Daar... Hmmm... Daar is soos... Daar is mense wat almal boelie maar hulle noem dit afknouery. Hulle loop agter hulle aan en dan knou hulle hulle af en vloek hulle.

Vraag 2: Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Hartseer.

Vraag 3: Wat het jy gedoen toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Ek kon niks gedoen het nie, al wat ek gedoen het, ek het hulle teruggeslaan.

Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?

Leerder: Want hulle (die afknouers) begin nou van kleins af... hulle begin nou skelms raak. Hulle voel tweesaam.

Vraag 5: Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy alleen is?

Leerder: (Geen antwoord)

Vraag 6: *Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy die teiken afknou?*

Leerder: (Geen antwoord)

Vraag 7: *Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook?*

Leerder: Groot kinders wat kleintjies afknou.

Vraag 8: *Wat stel jy voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of om dit te stop?*

Leerder: Ons moet hulle stop, met jou hand wegstoot. Om hulle net te help.

Onderhoudvoerder: Baie dankie dat jy met my kom praat het.

VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE
ONDERHOUE: LSOB-KLAS

KLEURKODERING

- ❖ Verduidelik vir my wat is afknouery?
- ❖ Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?
- ❖ Wat het jy gedoen toe jy sien dat die afknouer iemand afknou?
- ❖ Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?
- ❖ Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy alleen is?
- ❖ Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy die teiken afknou?
- ❖ Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook?
- ❖ Wat stel jy voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop?

Deelnemer 2 (manlik, 12 jaar oud, Vlak 3, Afrikaanssprekend)

Vraag 1: Verduidelik vir my wat afknouery is

Leerder: Afknouery is soos hulle sê lelike goed oor jou en... laat jou hartseer voel en... al daai goed ja, en dis soos afknouery is en hulle slaan jou en... spoeg jou en skop jou en trek jou hare en goed en... O; en hulle stoot jou uit die groepie uit as jy saam met jou vriende is en ja. Wel, toe ek en A gespeel het en toe sê... en toe speel ek en A albasters. Ons...net ek en hy speel en toe B gekom het toe sê ons vir hom ek en R speel bietjie albaster, toe sê hy ons hy wil saamspeel, maar elke keer wanneer ons vir hom 'n albaster gee dan sê hy "kweba" en dan vat hy die albaster, maar as ons vir hom sê, gee terug die albaster dan sê hy nee. Toe sê ons vir hom nee, en toe ons vir hom nee gesê het toe, toe wou hy vir R geslaan het toe sê ons maar hoekom wil jy ons slaan, maar jy vat ons albasters en toe speel ek en A Hmm... weer. En die dag toe dit Valentynsdag was, toe die dag daarna het ons, ek en A al vir, vir... C en D en vir E-hulle gevra om saam met ons albasters te speel... Ek het gesien hoe hmmm... B vir A gestamp het. Hy het my al gestamp, hy het vir E seergemaak en alles. Hy het al vir...hmmm...

Vraag 2: Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Ek was nogal bietjie kwaad toe hy dit gedoen het want as iemand iets aan jou vriende doen voel jy nogal bietjie kwaad. Ja, dis hoe ek gevoel het.

Vraag 3: Wat het jy gedoen toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Toe hy dit gedoen het, toe sê ek net vir B: "Hou net asseblief op!" en toe wou hy nie geluister het nie en toe sê ek vir die juffrou hy wil nie ophou nie en toe gaan hy nog aan. Dit was toe ons in die rye gestaan het om na 'n ander klas toe te gaan.

Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?

Leerder: Die rede is hoekom ons gesê het nee want... Want as hy, as ons vir hom sê nee, dan sê hy... dan wil hy ons net die heeldyd slaan of... Want miskien kry hy nie sy sin as hy dit nie doen nie. Ek dink hy probeer miskien wys dat hy die sterkste in die klas nog steeds is.

Vraag 5: Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy, of sy alleen is?

Leerder: Nee, hy sal nie. Wel, want niemand sal na hom kan kyk en al daai goed nie.

Vraag 6: Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy of sy die teiken afknou?

Leerder: Wel... hy probeer wys dat hy sterk en alles is voor al die kinders.

Vraag 7: Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook?

Leerder: Dit kan almal wees.

Vraag 8: Wat stel jy voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of om dit te stop?

Leerder: Wel, jy kan hom straf. Wel, as hy so baklei en almal staan in die kring en jy sê vir hom: "Hou op!" en jy staan op vir jou vriend en als en die kinders begin lag en goed, wel dan maak jy hom darem bietjie skaam voor al die kinders. Jy kan vir hom sê hou op en alles, want die oomblik as mens dit sê en baie kinders staan daar jy... jy laat hom sleg voel en dan kry hy skaam ook voor al sy maats as hulle vir hom lag. Jy kan dit dalk doen.

Onderhoudvoerder: Baie dankie dat jy hierheen gekom het.

VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE
ONDERHOUDE: GRONDSLAGFASE

KLEURKODERING

- ❖ Verduidelik vir my wat is afknouery?
- ❖ Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?
- ❖ Wat het jy gedoen toe jy sien dat die afknouer iemand afknou?
- ❖ Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?
- ❖ Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy alleen is?
- ❖ Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy die teiken afknou?
- ❖ Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook
- ❖ Wat stel jy voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop?

Deelnemer 1 (manlik, 6 jaar oud, Graad 1, Afrikaanssprekend)

Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery.

Leerder: Ek dink dit is... hmmm... lelikheit. Hulle (die afknouers) maak kinders seer...want hulle (die teikens) huil. Hulle baklei en hulle is baie mislik met ander mense.

Vraag 2: Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Baie hartseer.

Vraag 3: Wat het jy gedoen toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Ek kan die prefeks roep.

Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?

Leerder: Want... hy (die afknouer) is nie mooi in sy hartjie nie.

Vraag 5: Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy, of sy alleen is?

Leerder: Hmmm...

Vraag 6: Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy of sy die teiken afknou?

Leerder: Hmm...

Vraag 7: *Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook?*

Leerder: (Geen antwoord)

Onderhoudvoerder: *Wat stel jy voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of om dit te stop?*

Vraag 8: Vir die monitors gaan vertel. (Sal die monitors help?) Nee, want hulle stem saam met daardie kind. (afknouer) Raas. Ons moet hulle (die afknouers) stop. Hulle na Meneer H (die hoof) toe vat.

Onderhoudvoerder: Baie dankie dat jy gekom het.

VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE
ONDERHOUDE: GRONDSLAGFASE

KLEURKODERING

- ❖ Verduidelik vir my wat is afknouery?
- ❖ Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?
- ❖ Wat het jy gedoen toe jysien dat die afknouer iemand afknou?
- ❖ Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?
- ❖ Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy alleen is?
- ❖ Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy die teiken afknou?
- ❖ Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook
- ❖ Wat stel jy voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop?

Deelnemer 2 (Manlik, 9 jaar oud, Graad 3, Afrikaanssprekend)

Vraag 1: Verduidelik vir my wat afknouery is

Leerder: Boelie beteken jy is net bang vir iemand. Dit beteken jy is net 'n boelie. Hulle terg, hulle stamp, partykeer doen hulle ietsie verkeerd wat hulle nie moet doen nie. Hulle vloek en hulle bring goed soos messe en alles skool toe as hulle boelie en hulle hmmm... Hulle gryp jou. Hulle steel van die mense en alles af.

Vraag 2: Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Hmmm... Hy's in my klas. Hy het my altyd net geboelie vir niks.

Vraag 3: Wat het jy gedoen toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Ons kan na die juffrou toe gaan of 'n meneer of ons of mense wat kyk na ons op die gronde of ons ma of pa.

Onderhoudvoerder: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?

Leerder: Hulle ... Hmmm... hulle dink hulle is die baas van almal en alles. Want hulle dink hulle kan mense "boss" soos hulle wil.

Vraag 4: Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy, of sy alleen is?

Leerder: Nee, Juffrou. Want hy is bang. Sy ouers weet dat hy is 'n boelie maar wil hom help maar hy wil nie. Hy is 'n kind in my klas. "Maybe" Juffrou, miskien.

Vraag 5: Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy of sy die teiken afknou?

Leerder: Want hy dink hy is die "coolste" en hy wil net wys hy is die sterkste.

Vraag 6: Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook?

Leerder: Partykeer kom die hoërskoolkinders en hardloop en stamp die kleintjies van die trappe af.

Onderhoudvoerder: En grootmense?

Leerder: Ja, maar partykeer weet hulle hulle mag nie boelies wees nie.

Vraag 7: Wat stel jy voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of om dit te stop?

Leerder: Ons moet na die juffrou toe gaan of 'n meneer of mense wat kyk na ons op die gronde of ons ma of pa. Ons moet vir die juffrouens gaan sê of as ons sy ma ken, gaan sê ons vir sy ma wat jy doen.

Onderhoudvoerder: Baie dankie dat jy gekom het.

VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE
ONDERHOUDE: GRONDSLAGFASE

KLEURKODERING

- ❖ Explain to me what **bullying** is.
- ❖ How did you **feel** when you saw the bullying taking place?
- ❖ What **did you do** when you saw the bullying taking place?
- ❖ What are the **reasons** for the bully to bully someone else?
- ❖ Do you think the bully will bully someone when he is **alone**?
- ❖ Why does the bully like an **audience**?
- ❖ **Who** are usually the bullies, only children or adults too?
- ❖ What do you suggest one **should do** to prevent or to stop bullying?

Deelnemer 3 (manlik, 8 jaar oud, Graad 3, Engelssprekend)

Question 1: Explain to me what you think bullying is.

Learner: Ma'am I know about bullying it's not nice to bully people.... because sometimes they (the victims) get **scared** and they start to **cry** or they go call the parents to shout at them. Because they **always fight**, they **call him stupid**. Ma'am they are always fighting with me. Ma'am because every time they fight with me and **I just stay inside the class...**

Question 2: How did you feel when you saw the bullying taking place?

Learner: **Sad.** **It's not nice to bully** people, **I don't like it.** I **always cry** and **go away...**

Question 3: What did you do when you saw the bullying taking place?

Learner: Ma'am at my class, there is people always bullying me and my friends and every time they bully my friends, **I tell them stop** but they carry on and they call him stupid and all of those. Ma'am, **I always try to stop it.** I told... **My parents** went to them and **tell them to stop fighting** and now they stop fighting and became friends.

Question 4: What are the reasons for the bully to bully someone else?

Learner: Because they **don't like each other.** ...and they **call me "Shorty Poops"** ... because I am the shortest in the class and **shut me out.**

Question 5: *Do you think the bully will bully someone when he or she is alone?*

Learner: Hmm...

Question 6: *Why does the bully like an audience?*

Learner: Hmm...

Question 7: *Who are usually the bullies, only children or adults too?*

Learner: The bigger boys.

Question 8: *What do you suggest one should do to prevent or to stop bullying?*

Learner: I will go to tell the teacher or my parents. We can try to stop it and tell them to be friends and play together and don't fight. Because every time if they bully each other and they fight together they hurt each other or they go to cry to their parents and then they go tell them and the persons who bullied them, they will get into trouble.

Interviewer: Thank you so much.

VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE
ONDERHOUD: INTERMEDIÊRE FASE

- ❖ Verduidelik vir my wat is afknouery?
- ❖ Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?
- ❖ Wat het jy gedoen toe jy sien dat die afknouer iemand afknou?
- ❖ Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?
- ❖ Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy alleen is?
- ❖ Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy die teiken afknou?
- ❖ Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook?
- ❖ Wat stel jy voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop?

Deelnemer 1 (Vroulik, 9 jaar oud, Graad 4, Afrikaanssprekend)

Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery.

Leerder: Hmmm (aarseling)...Tannie ek hou glad nie daarvan nie. Tannie, ek wil graag vir tannie vertel. Daar's 'n meisiekind in ons klas, tannie, haar naam is A, tannie. Sy pik op almal. Sy wil ons nie uitlos nie, tannie. Sy terg ons, sy skop ons sy laat ons huil amper elke dag, tannie. Tannie, ek het gesien sy skop die kinders, tannie, sy slaan ons, sy maak dat ons elke dag huil, tannie. Tannie, partykeer vloek hulle mekaar, tannie. Partykeer slaan hulle, soos die seuns in ons klas.

Vraag 2: Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Ek voel baie sleg. Baie hartseer, tannie en ek het die kinders baie jammer gekry.

Vraag 3: Wat het jy gedoen toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Tannie, ek was nog besig om verby my klas, hmmm... verby die kinders te loop, ek wou nog na die speelgrond toe loop, toe sien ek sy skop kinders, tannie. Nee tannie, ek het net verder aangeloop, tannie.

Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?

Leerder: Tannie, ek dink hulle is jaloers, tannie, ek dink hulle wil ons net baie seermaak.

Vraag 5: Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy, of sy alleen is?

Leerder: Hmmm... Ek weet nie.

Vraag 6: Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy of sy die teiken afknou?

Leerder: Ek weet nie. Hy wil seker hê die ander moet sien hoe sterk is hy en hy slaan baie seerder as die ander kinders.

Vraag 7: Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook?

Leerder: Hmmm... Ons kinders in ons klas en groot kinders in Graad 10, 9 en daai.

Vraag 8: Wat stel jy voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of om dit te stop?

Leerder: Tannie ek wil net hê tannie moet graag met haar praat en dat sy net ophou en dat sy nie ons terg en daai nie. Ek dink tannie moet met haar praat en vir haar net sê wat ek op die briefie geskryf het vir tannie.

Onderhoudvoerder: Baie dankie dat jy kom gesels het en baie dankie.

VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE
ONDERHOUDE: INTERMEDIÊRE FASE

KLEURKODERING

- ❖ Verduidelik vir my wat is afknouery?
- ❖ Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?
- ❖ Wat het jy gedoen toe jy sien dat die afknouer iemand afknou?
- ❖ Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?
- ❖ Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy alleen is?
- ❖ Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy die teiken afknou?
- ❖ Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook
- ❖ Wat stel jy voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop?

Deelnemer 2 (Manlik, 9 jaar oud, Graad 4, Afrikaanssprekend)

Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery.

Leerder: Boelies. Hulle boelie mekaar. Slaan mekaar met die vuiste en skop mekaar en stamp mekaar en maak mekaar seer. A het vir B gestamp op die, by die, agterop sy tas en toe val hy teen die muur vas.

Vraag 2: Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Sleg.

Vraag 3: Wat het jy gedoen toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Niks. Want ek was nie deel van dit nie.

Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?

Leerder: Want hulle het mekaar gestamp.

Vraag 5: Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy, of sy alleen is?

Leerder: Hmmm

Vraag 6: *Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy of sy die teiken afknou?*

Leerder: (Geen antwoord)

Vraag 7: *Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook?*

Leerder: Grootmense ook. Onderwysers.

Vraag 8: *Wat stel jy voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of om dit te stop?*

Leerder: Ons kan hulle stop. Mekaar van mekaar af weghou.

Onderhoudvoerder: Baie dankie.

VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE
ONDERHOUDE: INTERMEDIÊRE FASE

KLEURKODERING

- ❖ Verduidelik vir my wat is afknouery?
- ❖ Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?
- ❖ Wat het jy gedoen toe jy sien dat die afknouer iemand afknou?
- ❖ Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?
- ❖ Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy alleen is?
- ❖ Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy die teiken afknou?
- ❖ Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook
- ❖ Wat stel jy voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop?

Deelnemer 3 (Manlik, 9 jaar oud, Graad 4, Afrikaanssprekend)

Vraag1: Verduidelik vir my wat is afknouery.

Leerder: Dis boelies wat dink hulle is “cool.” Hulle gee nie om vir mekaar nie, hulle dink net aan hulleself, hulle gee niks om vir die ander nie. Ek het gesien hoe A vir B heen en weer stamp.

Vraag 2: Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Ek het sleg gevoel daaroor.

Vraag 3: Wat het jy gedoen toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Ek wou net opstaan maar ek kon net nie.

Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?

Leerder: Hy dink net hy is snaaks en hy dink net hy is “cool.”

Vraag 5: Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy, of sy alleen is?

Leerder: Hmmm...

Vraag 6: Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy of sy die teiken afknou?

Leerder: Sodat hulle (teikens) bang raak vir hom.

Vraag 7: Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook?

Leerder: Al twee. My suster.

Vraag 8: Wat stel jy voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of om dit te stop?

Leerder: Mens kan hulle regsien of mens kan hulle vir hulle sê nee dis verkeerd. Gee vir hom (afknouer) medisyne. Ons kan die kind wat afgeknou word help.

Onderhoudvoerder: Baie dankie.

VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE
ONDERHOUDE: INTERMEDIÊRE FASE

KLEURKODERING

- ❖ Verduidelik vir my wat is afknouery?
- ❖ Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?
- ❖ Wat het jy gedoen toe jy sien dat die afknouer iemand afknou?
- ❖ Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?
- ❖ Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy alleen is?
- ❖ Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy die teiken afknou?
- ❖ Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook?
- ❖ Wat stel jy voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop?

Deelnemer 4 (Manlik, 10 jaar oud, Graad 4, Afrikaanssprekend)

Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery.

Leerder: A het my geruk en pluk oorlat hy eerste by die rye kan kom en toe ruk en pluk hy my teen die muur en alles. Hulle..., hulle..., hulle slaan hom en alles en hulle slaan jou en skop jou dat hulle net kan aandag kry.

Vraag 2: Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Ek dink nie dis baie goed nie want as hy dit doen, hmmm, as hy dit doen gaan die ander kinders afkyk en dit ook doen.

Vraag 3: Wat het jy gedoen toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Hmmm...

Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?

Leerder: Ek dink so lat hulle lat die lat hulle kan sê hulle het baklei dan sê hulle vir die juffrouens of hulle ouers en goete dan hulle het baklei en dat die ander kind wat nie eers baklei het nie moet raas kry. Hulle dink hulle is bravo.

Vraag 5: Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy, of sy alleen is?

Leerder: Hmm...

Vraag 6: *Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy of sy die teiken afknou?*

Leerder: Laat hulle (afknouers) kan aandag kry en, hmm..., en lat hulle kan sien hy is die wenner en alles.

Vraag 7: *Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook?*

Leerder: Al twee en ouers wat soos in dink hulle kan doen wat hulle wil en alles.

Vraag 8: *Wat stel jy voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of om dit te stop?*

Leerder: Ons kan die ouers kry of jy kan hulle uitmekaar uit vat.

Onderhoudvoerder: Baie dankie.

VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE
ONDERHOUDE: INTERMEDIÊRE FASE

KLEUKODERING

- ❖ Verduidelik vir my wat is afknouery?
- ❖ Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?
- ❖ Wat het jy gedoen toe jy sien dat die afknouer iemand afknou?
- ❖ Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?
- ❖ Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy alleen is?
- ❖ Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy die teiken afknou?
- ❖ Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook
- ❖ Wat stel jy voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop?

Deelnemer 5 (Vroulik, 9 jaar oud, Graad 4, Afrikaanssprekend)

Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery.

Leerder: Ek dink dit is wanneer hulle mens irriteer. Dat, twee seuns in ons ry, hulle het mekaar geslaan.

Vraag 2: Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Ek was hartseer.

Vraag 3: Wat het jy gedoen toe jy dit gesien het?

Leerder: Ek het vir die monitore gaan sê.

Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?

Leerder: Want die een seun het gesê dat hy moenie, hy moenie agter in die ry gaan staan nie, hy moet voor hom staan.

Vraag 5: Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy, of sy alleen is?

Leerder: Hmmm ...

Vraag 6: Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy of sy die teiken afknou?

Leerder: Hmm ...

Vraag 7: Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook?

Leerder: Groot mense en kinders. Hmm ... Soos die oom wat naby ons bly ... oorkant.

Aanvullende vraag: Wat doen hy?

Leerder: Hy het begin skree op die ander mense.

Vraag 8: Wat stel jy voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of om dit te stop?

Leerder: 'n Mens kan hulle stop.

Aanvullende vraag: Dink jy ons sal dit kan stop?

Leerder: Nee.

Onderhoudvoerder: Baie dankie.

VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE
ONDERHOUDE: INTERMEDIÊRE FASE

KLEURKODERING

- ❖ Verduidelik vir my wat is afknouery?
- ❖ Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?
- ❖ Wat het jy gedoen toe jy sien dat die afknouer iemand afknou?
- ❖ Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?
- ❖ Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy alleen is?
- ❖ Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy die teiken afknou?
- ❖ Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook
- ❖ Wat stel jy voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop?

Deelnemer 6 (Vroulik, 9 jaar oud, Graad 4, Afrikaanssprekend)

Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery.

Leerder: Ek dink dit beteken as jy iemand terg en dan eindig dit op in 'n bakleiery. Dan begin dit op 'n "cat fight." (meisies). Skop en praat. Dit was twee seuns in ons klas laasjaar ook wat baklei het en toe die juffrou hulle probeer stop toe het die seun die juffrou ook seergemaak.

Vraag 2: Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Hmmm ...

Vraag 3: Wat het jy gedoen toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Hmmm ...

Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?

Leerder: Partykeer as hulle baklei word dit erger en erger.

Vraag 5: Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy, of sy alleen is?

Leerder: (Geen antwoord nie)

Vraag 6: *Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy of sy die teiken afknou?*

Leerder: Hmm ..

Vraag7: *Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook?*

Leerder: Grootmense en kinders partykeer. Hulle (die grootmense) skree en vloek mekaar.”

Vraag 8: *Wat stel jy voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of om dit te stop?*

Leerder: Nie baie maklik nie.

Onderhoudvoerder: Goed, baie dankie.

VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE
ONDERHOUDE: INTERMEDIÊRE FASE

KLEURKODERING

- ❖ Verduidelik vir my wat is afknouery?
- ❖ Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?
- ❖ Wat het jy gedoen toe jy sien dat die afknouer iemand afknou?
- ❖ Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?
- ❖ Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy alleen is?
- ❖ Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy die teiken afknou?
- ❖ Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook
- ❖ Wat stel jy voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop?

Deelnemer 7 (Vroulik, 9 jaar oud, Graad 4, Afrikaanssprekend)

Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery.

Leerder: Ek het al eenkeer toe het ek en, Hmmm ... een seuntjie in my klas baklei toe het hy met die vuis geslaan, hy het my gevloek en goed. Dit was nou hierdie jaar gewees.

Vraag 2: Hoe het jy gevoel toe jy sien dat ander kinders afgeknou word.

Leerder: Ek was hartseer.

Vraag 3: Wat het jy gedoen toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Ek het dit net gelos want ek was bang ek kom ook in die moeilikheid en ek baklei ook.

Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?

Leerder: Want hy dink hy's "cool." Hy dink dis lekker om af te knou.

Vraag 5: Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy alleen is?

Leerder: Hmmm ...

Vraag 6: Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy of sy die teiken afknou?

Leerder: Hmmm ... Dit is dat hulle moet ... Hulle “like” dit as die kinders kyk.

Vraag 7: Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook?

Leerder: Kinders en grootmense.

Vraag 8: Wat stel jy voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of om dit te stop?

Leerder: Hmmm ..

Onderhoudvoerder: Baie dankie.

VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE
ONDERHOUD: INTERMEDIÊRE FASE

KLEURKODERING

- ❖ Verduidelik vir my wat is afknouery?
- ❖ Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?
- ❖ Wat het jy gedoen toe jy sien dat die afknouer iemand afknou?
- ❖ Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?
- ❖ Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy alleen is?
- ❖ Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy die teiken afknou?
- ❖ Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook
- ❖ Wat stel jy voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop?

Deelnemer 8 (Manlik, 10 jaar oud, Graad 4, Afrikaanssprekend)

Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery.

Leerder: Afknouery is wanneer iemand vir jou sleg sê oor die foon en goed, soos lelike goed wat hulle vir die mense stuur op fone en met die hande ... Soos as iemand vir jou spoeg, slaan en sê jy mag nie meer saam met hulle speel nie.

Vraag 2: Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Sleg. Ja, ek was jammer vir hulle.

Vraag 3: Wat het jy gedoen toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Ek het hulle probeer help. Soos om vir hulle te sê moenie dit doen en goed nie.

Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?

Leerder: Want hulle probeer sterk speel en goed.

Vraag 5: Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy, of sy alleen is?

Leerder: Nee ... Ja, op die selfoon. Want dan's daar niemand naby hulle nie, hulle kan nie raas kry en goed nie.

Vraag 6: Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy of sy die teiken afknou?

Leerder: Want hulle probeer die rol speel en goed.

Vraag 7: Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook?

Leerder: Kinders, grootmense, oumense ...partykeer. Soos as hulle die kind sleg sê, die grootmense...

Vraag 8: Wat stel jy voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of om dit te stop?

Leerder: Jy kan net vir hulle sê: "Hoor hier moenie dit doen nie, gaan lees jou Bybel" en goed. Om vir hulle te sê: "Hoor, hier julle hou nou net op en goed." Hmmm ... As jy hom delete.

Onderhoudvoerder: Goed en baie dankie dat jy gekom het.

VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE
ONDERHOUD: INTERMEDIÊRE FASE

KLEURKODERING

- ❖ Verduidelik vir my wat is afknouery?
- ❖ Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?
- ❖ Wat het jy gedoen toe jy sien dat die afknouer iemand afknou?
- ❖ Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?
- ❖ Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy alleen is?
- ❖ Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy die teiken afknou?
- ❖ Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook
- ❖ Wat stel jy voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop?

Deelnemer 9 (Vroulik, 9 jaar oud, Graad 4, Afrikaanssprekend)

Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery.

Leerder: Boelie is as iemand jou seermaak en jou spot en agter jou aanloop. Hulle vloek jou.

Vraag 2: Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Toe het ek sleg gevoel. Hy het my nefie seer gemaak.

Vraag 3: Wat het jy gedoen toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Ek het vir die ... Ek het ... Ons het mos naby die polisiekantoor gebly en toe gaan ek soontoe en toe roep ek die polisie. Hulle het die ... Hulle het hmmm ... niks aan die boelie gedoen nie, maar hulle het die meneer gaan kry en toe vat hy sy rotang en toe slaan hy hulle – vier lyne. En toe het hulle dit uitgesort.

Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?

Leerder: Want ... want die ander ene sukkel vir 'n mens.

Vraag 5: Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy, of sy alleen is?

Leerder: Dan sal hy hom nie boelie nie.

Vraag 6: Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy of sy die teiken afknou?

Leerder: Ek weet nie.

Vraag 7: Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook?

Leerder: Hulle het my en my nefie seergemaak, die groot kinders. Dit was ... Dit sal twee groot seuns wees. En toe kom 'n groot seun van 'n groot skool af om sy broer te kom kry want ek het net met sy broer gespeel – toe slaan hy my hierso.

Vraag 8: Wat stel jy voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of om dit te stop?

Leerder: 'n Mens kan vir die polisie gaan roep.

Onderhoudvoerder: Baie dankie, ons het lekker gesels.

VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE
ONDERHOUD: INTERMEDIËRE FASE

KLEURKODERING

- ❖ Explain to me what **bullying** is.
- ❖ How did you **feel** when you saw the bullying taking place?
- ❖ What **did you do** when you saw the bullying taking place?
- ❖ What are the **reasons** for the bully to bully someone else?
- ❖ Do you think the bully will bully someone when he is **alone**?
- ❖ Why does the bully like an **audience**?
- ❖ **Who** are usually the bullies, only children or adults too?
- ❖ What do you suggest one **should do** to prevent or to stop bullying?

Deelnemer 10 (Manlik, 11 jaar oud, Graad 5, Engelssprekend)

Question 1: Explain to me what bullying is.

Learner: Ma'am if you **do something wrong so the other person**, ma'am, like **taking his or her scarf, that is without permission** ma'am. Ma'am, they started to **fight**, Ma'am

Question 2: How did you feel when you saw the bullying taking place?

Learner: Ma'am, **sometimes, I feel** like, Ma'am **it's nice but other times I feel** like **it is bad**. Ma'am, **I feel bad for him**.

Question 3: What did you do when you saw the bullying taking place?

Learner: Ma'am I, Ma'am **I would love to hit** him Ma'am **but I just say: "Stop it"** because, Ma'am but B started to talk back at him, Ma'am and it was going to be a mess Ma'am, and then I stop B Ma'am and then we went to the field.

Question 4: What are the reasons for the bully to bully someone else?

Learner: Ma'am, I don't have an answer for that, Ma'am. Ma'am, they take one ... Ma'am, Ma'am its because sometimes **some people are naughty**. Ma'am and they are **doing things that they are not supposed to** do, Ma'am. **It's against the rules**, Ma'am.

Question 5: Do you think the bully will bully someone when he or she is alone?

Learner: Hmmm ...

Question 6: Why does the bully like an audience?

Learner: Ma'am some people bullied me, Ma'am last year, December, Ma'am they hit me, Ma'am and then I have a bruises here, Ma'am and then my mother took me to the police and I came with the police here at school, Ma'am and then they took pictures of me, Ma'am and then Ma'am ...

Question 7: Who are usually the bullies, only children or adults too?

Learner: Ma'am, it was another boy, Ma'am in high school Ma'am, his name is A. Ma'am he push B like this Ma'am, and he was going to slap him. Ma'am on ... Ma'am last week it was on our way to school, Ma'am when one girl she dropped us and Ma'am, and then some other girl she started talking that they are going to hit her, Ma'am. The girl was in grade seven, Ma'am. I don't know what they did to her, Ma'am.

Question 8: What do you suggest one should do to prevent or to stop bullying?

Learner: Ma'am, do not fight back. Just go to the teacher and they will solve the problem, Ma'am. If they can call the police, they can. Ma'am they are supposed to listen to us, Ma'am because bullying someone is against the law. Ma'am I think that's Ma'am if someone can talk to them and Ma'am then they will realize that what they do is wrong, Ma'am."

Interviewer: Thank you very much.

VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE
ONDERHOUD: INTERMEDIËRE FASE

KLEURKODERING

- ❖ *Explain to me what **bullying** is.*
- ❖ *How did you **feel** when you saw the bullying taking place?*
- ❖ *What **did you do** when you saw the bullying taking place?*
- ❖ *What are the **reasons** for the bully to bully someone else?*
- ❖ *Do you think the bully will bully someone when he is **alone**?*
- ❖ *Why does the bully like an **audience**?*
- ❖ ***Who** are usually the bullies, only children or adults too?*
- ❖ *What do you suggest one **should do** to prevent or to stop bullying?*

Deelnemer 11 (Manlik, 11 jaar oud, Graad 5, Engelssprekend)

Question 1: *Explain to me what bullying is.*

Learner: Bullying is when **someone hits you every day**, **takes your lunch box** and that's what it is.

Question 2: *How did you feel when you saw the bullying taking place?*

Learner: **Hmmm ...**

Question 3: *What did you do when you saw the bullying taking place?*

Learner: **Hmmm ... I ...**

Question 4: *What are the reasons for the bully to bully someone else?*

Learner: Ma'am, **they want to be cool**.

Question 5: *Do you think the bully will bully someone when he or she is alone?*

Learner: **Hmmm ...**

Question 6: *Why does the bully like an audience?*

Learner: **Maybe ...**

Question 7: *Who are usually the bullies, only children or adults too?*

Learner: The bigger boys, Ma'am.

Question 8: *What do you suggest one should do to prevent or to stop bullying?*

Learner: Ma'am, I think Ma'am that we must stand up for each other.

Interviewer: Thank you.

VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE
ONDERHOUD: INTERMEDIËRE FASE

KLEURKODERING

- ❖ *Explain to me what **bullying** is.*
- ❖ *How did you **feel** when you saw the bullying taking place?*
- ❖ *What **did you do** when you saw the bullying taking place?*
- ❖ *What are the **reasons** for the bully to bully someone else?*
- ❖ *Do you think the bully will bully someone when he is **alone**?*
- ❖ *Why does the bully like an **audience**?*
- ❖ ***Who** are usually the bullies, only children or adults too?*
- ❖ *What do you suggest one **should do** to prevent or to stop bullying?*

Deelnemer 12 (Manlik, 11jaar oud, Graad 5, Engelssprekend)

Question 1: Explain to me what bullying is.

Learner: I know Ma'am that is when they **hit you** and they **do everything that you don't like**. Ma'am they took him and they **kick him** they **take his phone** Ma'am, they **kicked it around** Ma'am. He was **hurt** Ma'am.

Question 2: How did you feel when you saw the bullying taking place?

Learner: I felt **sad** about it.

Question 3: What did you do when you saw the bullying taking place?

Learner: **I can help** Ma'am or I can ... Ma'am and then the police came, Ma'am.

Question 4: What are the reasons for the bully to bully someone else?

Learner: Hmmm ... **Don't know, Ma'am.**

Question 5: Do you think the bully will bully someone when he or she is alone?

Learner: Hmmm ...

Question 6: Why does the bully like an audience?

Learner: **(No answer)**

Question 7: *Who are usually the bullies, only children or adults too?*

Learner: Ma'am. From the other school.

Question 8: *What do you suggest one should do to prevent or to stop bullying?*

Learner: They can punish them Ma'am, or they can take all their hmmm... what do they call it they can take all their breaks and punish them. Call the police. Call adults. Ma'am you can tell them to stop. Yes, Ma'am you can tell them or you can separate them

Interviewer: Thank you

VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE
ONDERHOUD: INTERMEDIËRE FASE

KLEURKODERING

- ❖ Explain to me what **bullying** is.
- ❖ How did you **feel** when you saw the bullying taking place?
- ❖ What **did you do** when you saw the bullying taking place?
- ❖ What are the **reasons** for the bully to bully someone else?
- ❖ Do you think the bully will bully someone when he is **alone**?
- ❖ Why does the bully like an **audience**?
- ❖ **Who** are usually the bullies, only children or adults too?
- ❖ What do you suggest one **should do** to prevent or to stop bullying?

Deelnemer 13 (Manlik, 11 jaar oud, Graad 5, Engelssprekend)

Question 1: Explain to me what you think bullying is.

Learner: I know the bullying is that **when you hurt someone** or when you **gossip** about it, it **hurts your feelings** or you **hit** him or you **kick** or **hurt him badly**. Maybe they **say that person is ugly** or something like that.

Question 2: How did you feel when you saw the bullying taking place?

Learner: I felt **very sorry** for the person that was being hit, **because it looked so painful**.

Question 3: What did you do when you saw the bullying taking place?

Learner: I **tried to break up the fight** but then they just carried on. And then we **called the monitors** and then the **monitors sorted them out**.

Question 4: What are the reasons for the bully to bully someone else?

Learner: It's because **maybe they don't like that person** or **maybe they say that that person is ugly** or something like that.

Question 5: Do you think the bully will bully someone when he or she is alone?

Learner: Hmmm ...

Question 6: Why does the bully like an audience?

Learner: (No answer)

Question 7: *Who are usually the bullies, only children or adults too?*

Learner: Some of the children and some of the grownups.

Question 8: *What do you suggest one should do to prevent or to stop bullying?*

Learner: We can stop bullying by engaging with the ... the people that are being bullied and telling the police and by telling an older person and they will try to sort it out or maybe we can tell someone near us and we can tell older people.

Interviewer: Thank you so much.

VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE
ONDERHOUDE: INTERMEDIÊRE FASE

KLEURKODERING

- ❖ Verduidelik vir my wat is afknouery?
- ❖ Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?
- ❖ Wat het jy gedoen toe jy sien dat die afknouer iemand afknou?
- ❖ Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?
- ❖ Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy alleen is?
- ❖ Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy die teiken afknou?
- ❖ Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook?
- ❖ Wat stel jy voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop?

Deelnemer 14 (Vroulik, 11 jaar oud, Graad 6, Afrikaanssprekend)

Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery.

Leerder: OK daar was, hmmm ... is 'n seuntjie wat, hmmm ... ek was in X (skool) gewees, hmmm...en ek het hmmm ... ek het van die trappies afgeloop en toe kom 'n klomp seuns, daar was drie seuns gewees. Die een was ... ek kan nou nie almal, hulle name onthou nie. Hulle het by die trappe afgeloop, en ek was naastenby onder en toe het ek, ek het, ek het verby hulle geloop en môre en alles gesê en, en toe het hulle ... my gestamp. Ek het hmmm... baie hard geval en ek het, ek het 'n knop, agge, 'n gat hierso op my been wat 'n been deurgesteek het van my been. En hmmm ... en toe, toe was hulle aangekla hmmm ... ons het hulle aankla by die polisie. En toe sê, toe sê die ouers, ja, hmmm ... daar's niks, die polisie het gesê, die polisie het gesê dat hulle, hulle kan aankla en toe sê hulle, hmmm, toe sê hulle, toe vra hulle my wat het gebeur. Toe sê ek vir hulle, nee, hulle het my afgestamp van die trappe, en toe het hulle my begin stamp en stoot en goeters en...

Toe het ek nou, toe't ek vir, toe daai tyd was ek nog skaam gewees want ek was nuut in die skool en toe't ek, ek het vir die juffrouens gesê hmmm...: "Luister daar's 'n seun wat my heeltyd volg en as ek by die trappe afklim dan stamp hy my." En die laaste keer toe het hy hmmm ... Toe het hy, het hy verby my geloop. Hy't eerste by die trappe afgeklim en toe was daar die ander twee seuns wat boelies is, hulle was iets soos 13 en ek was agt jaar oud en toe kom hulle by die trappe af en toe't hulle my weer vir die tweede keer gestamp, en toe't

ek, my ma het my nie geglo nie, en toe't ek net vir haar gesê: "*Mamma ons moet praat, ons moet hmm... by die meneer gaan sê dat hulle my gestamp het.*" En toe't ons hmm... ons het... toe met die meneer gaan praat, en toe sê hy: "OK." en hmmm ... Toe skop hy hulle uit die skool uit want dis **aanhoudend** dat hulle dit gedoen het, en ...

Vraag 2: Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Weet jy, ek was, ek **het gevoel**, ek het gevoe l... **dat hulle (die teikens) dit nie verdien nie** – dat **hulle verdien om nie seer te kry nie.**

Vraag 3: Wat het jy gedoen toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Ek het... Wat ek gedoen het ... **ek het na die meneer toe gegaan** en vir hom gesê: "*Meneer dit en dit het gebeur.*" En **toe't ek vir hom gesê daarvan.** Toe sê hy vir my OK hy sal dit uitsorteer en toe't hy dit uitsorteer.

Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?

Leerder: Wel, ek dink hmmm ... die vorige keer toe was daar ... ek, ek en 'n meisie het gespeel, daar was 'n seuntjie daarby en toe't hy gesê hmmm ... Hy het seker by die ander gaan aankla of iets, want ons het 'n *game* gespeel en toe't ons gespeel ek was, ek was swanger, en ons het net gespeel, en, en toe't hy nou vir die ander seuns gaan sê dat hy saam met my geslaap het. Hy was seker **jaloers** en ja, en, en toe het ek nou, ek nou gesê Ok, ek het toe met die meneer gaan praat en my ma het toe met die meneer gaan praat en toe sê my ma dit was net 'n speletjie, ons het net gespeel en ek het vir haar daarvan vertel, gelukkig het ek haar daarvan vertel, anders was ek in groot moeilikheid gewees.

Vraag 5: Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy of sy alleen is?

Leerder: **Nee.** Hy **sal dit nie alleen doen nie** want as hy dit alleen doel dan gaan mense hom sien en as mense hom sien dan, dan, dan gaan hulle hom gaan aankla want hy gaan die enigste enetjie wees wat dit gedoen het.

Vraag 6: Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy die teiken afknou?

Leerder: Wel, ek dink, omdat **hy dink hy's, hy's sterker as almal** en hy, en hy **kan beter goeters doen as wat die ander kan doen.** **Omdat hy 'n hele span kort om dit saam met hom te kan doen** want hy **kan dit nie alleen doen as hy nie mense saam met hom het nie.**

Vraag 7: Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook/

Leerder: Grootmense ook ... Groot mense kan ook afknouers wees. Want jy sien partykeer is daar grootmense en daar's klein kinders daarby en dan baklei hulle, dan stoei en goeters die grootmense en dan maak ... hmmm ... dan kry die grootmense dan seer en dan gaan die kleintjies skool toe en dan vertel hulle dit dan nou vir die ander kinders en dit veroorsaak 'n groot ... 'n groot hmmm ... moeilikheid.

Vraag 8: Wat stel jy voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of om dit te stop?

Leerder: Wel, ons, ons kan dit stop deur om met hulle te praat of ons kan vir hulle sê hmmm ... hulle moet hulle lewe verander en of anderste kan ons hulle lewe verander deur om hulle te sê julle moenie dit doen nie en so.

Onderhoudvoerder: Baie dankie dat jy gekom het.

VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE
ONDERHOUDE: SENIOR FASE

KLEUKODERING

- ❖ Verduidelik vir my wat is afknouery?
- ❖ Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?
- ❖ Wat het jy gedoen toe jy sien dat die afknouer iemand afknou?
- ❖ Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?
- ❖ Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy alleen is?
- ❖ Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy die teiken afknou?
- ❖ Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook?
- ❖ Wat stel jy voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop?

Deelnemer 1 (Vroulik, 12 jaar oud, Graad 7, Afrikaanssprekend)

Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery.

Leerder: Hulle bedoel hulle maak die kinders seer... hulle vat hulle geld, of hulle eet net hulle kos van 'n ander kant af, of hulle steel dalk ietsie wat jy mee speel daaronder of hulle breek sommer net ietsie wat joune is en hulle... Hy het hom geslaan en hy het hom geskop.

Vraag 2: Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Ek was jammer en hartseer vir die kind wat afgeknou was.

Vraag 3: Wat het jy gedoen toe jy die afknouer gesien het?

Leerder: Niks.

Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?

Leerder: Want hulle kry nie baie aandag by hulle huise nie of hulle ma's gee te veel geld vir hulle of koop alles vir hulle wat hulle wil hê. Hy't miskien lekker baie geld gehad.

Vraag 5: Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy of sy alleen is?

Leerder: Nee. Want as hulle te veel is dan sal almal om hom staan as hulle aan hom slaan van een kant af as hulle hom begin slaan.

Vraag 6: *Waarom, dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy die teiken afknou?*

Leerder: Vir wanneer hy seerkry dan kan hy miskien **net binne in die sirkel gaan** dan kan **hulle die ou verder seermaak** en **slaan en skop** en...

Vraag 7: *Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook?*

Leerder: **Hmmm...**

Vraag 8: *Wat stel jy voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of om dit te stop?*

Leerder: Ek sal dit **miskien gaan opbreek** of **met die juffrou of meneer gaan praat** of ek sal miskien **dalk 'n grootmens gaan vra wat dalk daar rondloop** of by **iemand se huis** – ek sal **gou daantoe hardloop en gaan vra vir hulp**. Want ek **wil nie hê dat enige kind sommer 'n ander seuntjie gaan slaan nie**.

Onderhoudvoerder: Baie dankie dat jy gekom het.

VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE
ONDERHOUDE: SENIOR FASE

KLEURKODERING

- ❖ Verduidelik vir my wat is afknouery?
- ❖ Hoe het julle gevoel toe julle die afknouery gesien het?
- ❖ Wat het julle gedoen toe julle sien dat die afknouer iemand afknou?
- ❖ Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?
- ❖ Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy alleen is?
- ❖ Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy die teiken afknou?
- ❖ Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook
- ❖ Wat stel julle voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop?

Deelnemer 2 (Vroulik, 14 jaar oud, Graad 8, Afrikaanssprekend)

Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery.

Leerder: Afknouery is as hulle jou slaan, stamp, spoeg, skop en hulle boelie baie mense ... Ja knyp, hare trek, alles. Hulle noem ons slegte name. Ek het al gesien van baie ... kinders wat ander geslaan het maar ek ken nie hulle name nie, geslaan en geskop het en hare getrek het.

Vraag 2: Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Ek het “actually” hartseer gevoel vir die kind wat nou seergekry het. Dit het baie seer gelyk want hulle het hom ook partykeer teen die muur gegooi. Hulle het hom baie seergemaak, so ... Ek weet nie rêrig hoekom nie.

Vraag 3: Wat het jy gedoen toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Hmmm ...

Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?

Leerder: Hulle het net dit gedoen. Ek het nie geweet hoekom doen hulle dit nie. Ek dink daar is miskien ... dat sy ouers dalk heeltyd met mekaar baklei of dat sy pa doen iets sleg en dan doen hy dit agterna of sy ma of anders baklei sy ouers saam dan doen hy dit ook met die kinders.

Vraag 5: *Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy alleen is?*

Leerder: Hmm...

Vraag 6: *Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy die teiken afknou?*

Leerder: Want hulle wil altyd met hulle vriende ... saam te maak om te wys dat hulle sterk is en ... Ek dink hulle wil soos ... Hulle dink is dan groot en wil net kinders, kleintjies seermaak en dink hulle is sterk.

Vraag 7: *Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook?*

Leerder: Groot kinders.

Vraag 8: *Wat stel jy voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of om dit te stop?*

Leerder: Ek dink mens moet met 'n onderwyser praat dat hy hulle net bietjie stop en reg leer en ... Ek dink omtrent dat ... dat omtrent nie agter sy ouers aan moet gaan nie, doen sy eie ding ophou met die verkeerde vriende speel, of ...

Onderhoudvoerder: Baie dankie dat jy met my kom praat het.

VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE
ONDERHOUDE: SENIOR FASE

KLEURKODERING

- ❖ Verduidelik vir my wat is afknouery?
- ❖ Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?
- ❖ Wat het jy gedoen toe jy sien dat die afknouer iemand afknou?
- ❖ Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?
- ❖ Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy alleen is?
- ❖ Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy die teiken afknou?
- ❖ Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook
- ❖ Wat stel y voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop?

Deelnemer 3 (Vroulik, 15 jaar oud, Graad 9, Afrikaanssprekend)

Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery.

Leerder: Ek weet jy kry baie groepe van afknouery, ek meen, jy kry fisies en jy kry emosioneel, maar vir my het die ergste is emosioneel. Want jy ... Hmmm ... Hoe kan ek sê? My pa byvoorbeeld, nê. Hmmm ... my ma probeer my vertroue en goeters opbou, maar my pa breek my vertroue. Hy sê altyd vir my sleg. Hy sê altyd vir my ek sal nooit dit kan doen of dit nie. Hy probeer my liefde vir hom koop. Hy probeer, hy laat my self sleg voel want ek onthou op 'n tyd was ek erg onder groepsdruk en ek het begin rook en gedrink, ek het net Tannie, ek rook nog steeds, ek probeer ophou maar omdat ... omdat ek ... hmmm ... rook het hy vir my gesê ek is 'n swakkeling, ek sal almal altyd in die steek laat. Ek sal nooit êrens in die lewe kom nie en daai woorde wat hy vir my gesê het, het my ... ek ... nou nog ... is ek ... As mense vir my sê hulle vertrou my of hulle maak beloftes en goed aan my, ek glo hulle nie want omdat my pa nooit sy beloftes gehou het nie, omdat hy my altyd sleg gesê het, is daai goeters dit wat ek nie glo nie.

Ek meen my pa het vir my en my ma mishandel en as ek na haar toe gegaan het en gesê het: "Mamma ek is lief vir mamma." Dan het hy reguit vir my gesê daar bestaan nie so iets soos liefde nie. So vir nou nog glo ek nie rêrig aan liefde nie, ek ... ek weet as ek vir my ma sê ek is lief vir haar dan bedoel ek dit want ek weet dit is my liefde vir haar en as ek vir my ou sê ek is lief vir hom dan bedoel ek dit want ek is lief vir hom, maar as mense vir my terug sê hulle is lief vir my dan, dan, ek is nie altyd seker of ek hulle glo nie.

Vraag 2: Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: As ek hulle sien soos in 'n geveg waar hulle nou vuiste gebruik en goed – ek word dadelik **gefrustreerd**, ek word ek kan nie na 'n geveg kyk nie want dan – ek het al een keer na een gekyk en toe het ek **'uitgepass' van stres** en dit het **gevoel of alles my so druk** en ek het **'uitgepass'** – ek kan nie naby 'n geveg wees nie. En emosioneel het dit ... dit **maak seer want jy begin huil vir die persoon**. Ek het begin huil vir die persoon wat afgeknou word en hulle het toe na my toe gekom en gevra nou waaroor staan ek en huil en toe het ek vir hulle gesê **"Maar julle is vertraag, hoekom doen julle dit?"** En ja, dit is, dit is ... **seer om te kyk wat hulle doen** – dit maak baie seer.

Vraag 3: Wat het jy gedoen toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Tannie, **met die vuisgevegte kon ek niks doen** nie omdat ek **'uitgepass'** het maar met die emosionele mishandeling het ek, ek het al **vir 'n vriendin opgestaan**. Hulle het aanhou vir haar **'gego'** en **gesê sy is oorgewig** en haar **gesig is nie mooi nie** en sy is 'n **puisiegesig** en dit. En ek het eenkeer, toe staan ek op vir haar en ek het **voor die hele klas**, die onderwyser was by dit was toe ek in 'n vorige skool was, toe was die **onderwyser** by en **sy het saamgelag** met die kinders, toe het ek ... toe het **ek die onderwysers terug sleggesê** en ek het **vir haar gesê wat ek van haar gedink** het en toe het ek vir my vriendin opgestaan. Toe... almal in daardie klas het teenoor haar verander, net so.

Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?

Leerder: Ek weet nie. Ek dink dit is **meestal groepsdruk** en ... Hmmm ... ek weet jy kry die ouers wat baie mishandelend is en ek sien, **soos wat mens groot word**, dis al wat jy sien so hoe weet jy hoe anders om te lewe. Ek meen **jou ouers leer jou nie wat is reg of verkeerd nie** so hoe moet jy weet wat is reg of verkeerd. Dit hang maar af van huis tot huis en van hoe dit is. Ja. Dit kan ook dalk wees van hulle **selfbeeld** want hulle dink **"Ok" wel ek het seer so hoekom kan ek nie ander mense sien seerkry nie**. Ek dink dis ook 'n groot deel daarvan.

Ek dink dalk ... want meeste van my vriendinne hulle sê hulle het ouer boeties en sussies en die **ouer boeties en sussies knou mos redelik af**, want ek meen ek het 'n kleiner sussie en **ek is skuldig daaraan** maar **my ouer boetie het my baie afgeknou**. Ja, so nou is dit, my sussie is daar en ek is verskriklik lief vir haar en ek sien wat maak ek fout met haar maar dis in daai oomblik as jy kwaad word vir haar dan is daai goeters wat jy vir haar sê en goeters dink jy dis reg maar na die tyd kom jy agter dit is eintlik seer want sy wys net vir jou liefde en sy aanbid die grond waarop jy loop maar dan is jy die een wat vir haar sleg sê. So na 'n ruk voel jy **"actually"** so sleg oor wat jy vir haar gesê het en wat jy gedoen het dat jy nie iets anderste kan doen as om hmmm ..., hoe kan ek sê ... om ... ek gaan nou 'n lelike woord gebruik maar om te gaan gatkruip. Ja, dan kan jy niks anderste doen as dit om net **daai jammer te kry** –

om net daai vergifnis te kry nie. En omdat hulle nog so klein is weet jy nie hoe hulle rêrig voel nie.

Vraag 5: Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy alleen is?

Leerder: Hmmm...

Vraag 6: Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy die teiken afknou?

Leerder: Want ek dink hy probeer soos ook ... hy probeer daai “shine” vang, hy wil ook dié ou in die skool wees of dié meisie in die skool wees wat dink hy kan almal regeer en beheer en al daai goed. So, ek dink hy doen dit om vir die mense te wys dat hy die ou is en hulle moet wegbly van hom en sy meisie af of “whatever”, hy kan dit doen en dit doen aan jou en ek dink dis meestal daaroor.

Hmmm ... Ek was self 'n boelie, Tannie, want in die laerskool, wel ek is nog steeds 'n boelie, maar in die laerskool was daar altyd op my gepik en daar was, omdat ek in groepsdruk was, het almal altyd vir my gesê dat ek is die swakkeling, ek kan nie dit doen nie, ek is daai kind, ek sal altyd die “outsider” wees en ek sal nooit iets in die lewe bereik nie. Hulle het vir my gesê dat ek nie voor 13 sal maak nie omdat ek nou begin rook het en goeters het hulle nou gedink dat ek nou die een gaan wees wat vroeg in my lewe gaan doodgaan. So hulle het my altyd... hulle het altyd vir my byname gegee soos die grafkind want ek sal op 'n baie vroeë ouderdom doodgegaan het en, Hmmm ... hulle het my ... Ek meen ek was rêrig baie emosioneel seergekry.

Ek was selfs eenkeer in 'n vuigsgeveg wat baie swak is vir 'n meisie. Ek weet dis baie swak, so ek hou glad nie daarvan nie, maar dit was net dat iemand het my nog sleg gesê en ek kon dit nie meer vat nie. Dit was net toe ek begin vuiste slaan. Ek het net op daai punt gebreek – ek kon dit nie meer vat nie. Dis net van – want hulle almal sit soveel druk op jou. Dis jou pa wat vir jou sê jy kan nie dit doen nie, en dan is dit jou ma wat jou weer probeer regkry en dan kom jou pa en slaan alles weer in die grond in en dan weer jou vriende wat dit vir jou se om dit te doen en alles raak net te veel, Tannie, en dit is wanneer jy net begin breek en dis wanneer jy begin boelie raak en wanneer jy in groepsdruk gaan en wanneer jy “uitsneak” by die huis om na parties toe te gaan en te begin drink en goed soos dit.

Vraag 7: Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook?

Leerder: Almal.

Vraag 8: Wat stel jy voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of om dit te stop?

Leerder: Ja, as jy wil. Ek meen jy ... jy moet net 'n "mindset" hê. As jy glo jy kan verander en jy glo jy kan van al die goed vergeet wat gebeur het en jy probeer om alles stelselmatig te vergeet en jousef stadig op te bou dan glo ek jy kan verander want ek meen dit.

Onderhoudvoerder: *Het jy al dit reggekry?*

Leerder: Ek is nog besig daarmee, Tannie, maar dit is moeilik, ek meen, daar is 'n dogtertjie in ons klas wat ek ... Ek is skuldig daaraan, ek sê haar baie sleg – sy is net ... sy ... want vandat sy in Graad 2 was, was sy "Home schooling" en sy is nog baie kinderagtig, dis omdat sy nie daardie vriendegroep om haar gehad het nie weet sy nie hoe vriende is nie en sy is baie irriterend en ek het toe haar nou gesien en sy, hmmm... sy was die teiken, sy was almal in die klas se teiken, sy was daar. Die seuns het haar gehap, die meisies ... niemand het eintlik omgee oor haar nie en toe nou – toe Tannie daardie gesprek gegee het nou vanoggend toe was dit rêrig 'n eye opener want ek was al ... ek was al baie lank 'n boelie en omdat ek 'n boelie is, kom dit nou al van self. Ek kom nie eers meer agter as ek boelie nie, maar toe Tannie nou vanoggend daaroor praat toe kom ek agter dat hoe die – "Jy boelie nog steeds". Ek het vir haar jammer gaan sê oor al die tye. Ek het vir haar gesê ek is jammer oor die tye – ek gaan nie nou dadelik al begin vriende raak met haar nie, want dit sal tyd vat om gewoon te raak aan haar, maar ek is jammer ek sal probeer om op te hou met my geboeliery. Toe sê sy dis reg.

Onderhoudvoerder: Baie dankie, ons het lekker gesels.

VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE
ONDERHOUDE: VOO FASE

KLEURKODERING

- ❖ *Explain to me what **bullying** is.*
- ❖ *How did you **feel** when you saw the bullying taking place?*
- ❖ *What **did you do** when you saw the bullying taking place?*
- ❖ *What are the **reasons** for the bully to bully someone else?*
- ❖ *Do you think the bully will bully someone when he is **alone**?*
- ❖ *Why does the bully like an **audience**?*
- ❖ ***Who** are usually the bullies, only children or adults too?*
- ❖ *What do you suggest one **should do** to prevent or to stop bullying?*

Deelnemer 1 (Vroulik, 15 jaar oud, Graad 10, Engelssprekend)

Question 1: Explain to me what bullying is.

Learner: When I was in grade one **I was bullied** and at first I did not understand it. It was just like Ok, **they're just making jokes it will stop but it didn't stop**. They also did it in Grade 2 and Grade 3. That is **why I moved to another school**. Hmmm ... It was like **I didn't have that many friends**. I only had like one friend with me and she tried to stop them but she was just alone so they didn't listen to her. **I tried telling the teachers** but they did nothing about it because they didn't see it, **it only happened like during breaks when no one was around** – it was just us. **I tried telling my mom** but like she did come to the school and she did talk to the principle and the teachers. They said they will check for it but they didn't do anything, like it **felt as if the teachers they didn't care**. They were just like: its fine and it was ... **really painful** for me **cause I didn't want to go to school** and stuff.

It was just like they will **call me names** and **they don't want to be with me** like in breaks I would only sit with my one friend, **they wouldn't want to sit with us** and stuff, and it was like **very bad** cause I **was like very young** and I didn't know what was going on and stuff, **and it really affected me**. Like **now it still affects me** cause like now I cannot, like if somebody says something about me in class like it feels as if they also doing the same thing, **they also bullying me cause it's like I have that image** like, **its coming back to me** and it's like **I cannot cope in class** and most of the time I am like, **just sitting on my own cause**. That's what I am used like being in a crowd of people. It's like ... and they ask me why it's like I am sitting alone they do not understand why I do this **because it's what I grew up doing like sitting**

alone – no one else sit with me and I find that most of the time they did it because I did like, I was good in my academics and sports and I was like the tallest girl – ja – they make jokes about that and ja ...

Bullying is like it hurts you. Even when you are older you've got trust issues, you cannot trust people, like now I've got a whole lot of friends but I do not trust them.

Normally with the other kids they would hit them and stuff and then put their things in the toilets and stuff like that, doing really nasty things. Ja, but with me they would say things. And they are excluding me.

Question 2: How did you feel when you saw the bullying taking place?

Learner: Well, I feel like very sad and I get really angry cause I want them to, you know, like it's not very nice and other people they joke about it and when I actually knows how it feels to be bullied. It's really not nice.

Question 3: What did you do when you saw the bullying taking place?

Learner: Well I ... in the school there was a child that has been bullied and she was in my class and, Hmmm ... I did actually stand up against the bullying and I told the bully that it is wrong: "I understand her pain I know what she is going through, so please stop." Then ... hmmm ... they didn't stop so I went to the teacher and I reported it and it stopped.

They told that teacher, that I ... First they told the teacher that I was lying and that I was telling tales and stuff and then I told the teacher and I asked that girl to come with me and tell the teacher what they are doing to her. She did and then they called her parents and stuff and then it stopped.

Question 4: What are the reasons for the bully to bully someone else?

Learner: I think the bully feels powerful and stuff. By making us feel weak and look weak, they feel powerful.

Question 5: Do you think the bully will bully someone when he is alone?

Learner: They are not alone. I ... They are scared to be alone so they bring their friends along to make you feel scared.

Question 6: Why does the bully like an audience?

Learner: So that they feel powerful.

Question 7: Who are usually the bullies, only children or adults too?

Learner: Grownups also do bully children. I've seen like high school children come and bully the little ones. That's why they also do it. They never took any action like my teacher she, I told her that I am, like I didn't feel comfortable in the class – they were saying bad things about me and she was like she didn't care. She was like so and she chased me away and when they say that stuff about me in class she wouldn't stop them she would just keep quiet. She didn't do anything.

Question 8: What do you suggest one should do to prevent or to stop bullying?

Learner: Well, for me I talked to my friends like we have created this kind of group where we are actually like if we do see people getting bullied we stand up and we say: "OK, this is wrong, you shouldn't do this." You know like we actually do that, we actually stop bullies.

Interviewer: Thank you so much.

VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE
ONDERHOUDE: VOO FASE

KLEURKODERING

- ❖ Verduidelik vir my wat is afknouery?
- ❖ Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?
- ❖ Wat het jy gedoen toe jy sien dat die afknouer iemand afknou?
- ❖ Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?
- ❖ Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy alleen is?
- ❖ Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy die teiken afknou?
- ❖ Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook
- ❖ Wat stel jy voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop?

Deelnemer 2 (Manlik, 16 jaar oud, Graad 11, Afrikaanssprekend)

Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery.

Leerder: Juffrou ek weet daar is verskillende maniere van afknouery soos daarso is afknouery wat hulle doen deur groepsdruk soos as jy saam met jou vriende is wat rook en as hulle vir jou sê “Ag sissie” en sulke goed en dan eindig jy op om saam met hulle te rook. En daar is fisiese afknouery waar jy sien hoe slaan kinders ander kinders en knou hulle af deur hulle te spot en net seer te maak. Ja juffrou, dis meer sielkundig die afknouery by ons in ons fase.

Juffrou, soos die kind sal net daar staan en dan sal hulle hom begin spot met ietsie omdat hy dit nie saam met hulle wil doen nie of hy sal rooi hare hê dan sal hulle hom vra; “Op watse dwelms is jy dat jou hare so rooi word?” – sulke goed sal hulle vir hom sê. Maar hmmm ... hulle sal jou begin spot soos hulle hmmm ... Die een outjie wou nie saam met hulle gedrink het nie en toe eindig hy op om die dronkste te wees en in die moeilikheid te kom want hulle het hom begin afknou en hom gesê hy is ’n sissie en hy sal dit nie doen nie en as hy dit nie doen nie is hy ’n moffie en sulke goed.

Ander is net fisies soos slaan en skop en als en knyp en sulke goed, Juffrou. En dis meeste die meisies wat mekaar so uithaal met die fone.

Vraag 2: Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Juffrou ek het ge ... hmmm. Ek het so sleg gevoel omdat ek niks vir hulle gesê het om dit te stop nie, maar dit was ook half of dit nie vir my saak gemaak het nie. Want dan sê nou ek het uitgekóm en vir hulle gesê het: “Los die kind uit!” dan sal ek die moffie in die verhaal gewees het in hulle oë.

Vraag 3: Wat het jy gedoen toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Partykeer sal ek inspring en dit keer of ek sal saam baklei, maar ek voel sleg partykeer daarna of ek sal net los en as ek sien die een outjie verloor sal ek net hom los en net saam lag om nie uit te voel nie, Juffrou.

Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?

Leerder: Ek dink hy is sielkundig in sy kop nie lekker nie want miskien geniet hy dit om iemand seer te maak, Juffrou, dis al wat ek dink hy daaruit kry, Juffrou. Ek weet ook nie Juffrou, ek dink dit is iets in hulle koppe wat nie lekker is nie, met die afknouer dat hy wil uitgaan om seer te maak.

Juffrou, daarso dink ek dis net heeldyd bakleiery, soos hulle sal net mekaar begin slaan. As die een ou kleiner is as die ander ou dan sal hulle met hom moeilikheid soek en dit sal in 'n bakleiery ontaard. Juffrou ek het al in ons fase gesien dis met al die kinders, maar dis een persoon wat dit doen met hulle. Nee, Juffrou hy, maar ek dink van hulle voel net sleg oor hulself dat hulle dit doen met die ander kinders. Ek dink dit kom van grootmaakdae af, Juffrou.

Vraag 5: Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy alleen is?

Leerder: Ja Juffrou, ek dink party van hulle sal, maar ander sal weer nie. Ek dink ander van hulle doen dit ook maar net saam met hom, want hulle wil nie afgeknou word nie. Hulle wil nie die volgende teiken word waarmee die persoon dit doen nie.

Vraag 6: Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy die teiken afknou?

Leerder: Juffrou dit is gewoonlik is dit sy vriende, maar daar sal ander mense ook wees en dan sal hulle niks sê nie want hulle voel sleg daarvoor. Juffrou want dit gebeur tussen hulle. Dit is oop en bloot wat dit gebeur tussen al die kinders op die speelgronde sal dit oop en bloot gebeur tussen al die kinders en dan sal almal dit sien en dan daarvoor staan en lag, party mense en ander sal net wegloop. Ek weet ook nie hoekom gaan kyk hulle nie, Juffrou.

Aanvullende vraag: Gaan jy partykeer kyk as daar 'n bakleiery is?

Leerder: Ja Juffrou, as daar bakleiery is tussen mense soos sê ek hou nie van 'n persoon nie sal ek soontoe gaan om te kyk wat gebeur. Jy hou nie van die ene wat, wat teen die ander een baklei nie soos byvoorbeeld sê nou hier ... as hulle vuiste slaan sal ek gaan kyk.

Vraag 7: Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook?

Leerder: Juffrou want van hulle is net, hulle persoonlikhede verskil, soos die een ou sal met almal wil vriende wees en die ander ou sal net met 'n sekere groep wil vriende wees en die groep wat nie in is nie sal hulle wil afknou.

Vraag 8: Wat stel jy voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of om dit te stop?

Leerder: Juffrou ek dink om die buens uit te soek en dan uit die skool uit te jaag. Ek dink dis die maklikste. Hy is gewoonlik die outjie wat dink hy is die nekkie van die plekkie, Juffrou. Juffrou ek dink daarso, dat soos dalk sy trawante wat nie saam met hom dit wil doen nie, hulle kan dalk nog gehelp word maar soos die leier van die groep ek dink nie daar is eintlik hulp vir hulle nie.

Juffrou ek dink jy kan dalk die aanskouer meer maniere leer soos as hulle iets sien dit te behandel en die teiken ook om raad te gaan soek iewers en met iemand te praat sodat die persoon uitgesorteer kan word wat die moeilikheid maak. In my ou skool het hulle ons permanent pakslae gegee as jy moeilikheid gemaak het, Juffrou. Juffrou, ek dink van die ouers sal daarvan hou maar die ander sal nou weer gaan kla daaroor en ek dink dit is die boelies se ouers wat sal kla daaroor omdat hulle nie mans genoeg is om die pakslae te vat daarna nie. Juffrou, want party van hulle is maar 'n twee gesig hulle kom so goed voor, voor hulle ouers maar agter hulle rug sal hulle, hulle in die rug steek.

Aanvullende vraag: Dink jy dit was die moeite werd dat ek met julle kom praat het?

Leerder: Ja Juffrou, ek dink definitief dit was Juffrou. Ek dink daai A. Hy wil nou net almal uitsorteer wat boelie, Juffrou.

Onderhoudvoerder: Baie dankie vir die gesprek, ek dink julle gaan 'n lekker span maak.

VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE
ONDERHOUDE: VOO FASE

KLEURKODERING

- ❖ Verduidelik vir my wat is afknouery?
- ❖ Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?
- ❖ Wat het jy gedoen toe jy sien dat die afknouer iemand afknou?
- ❖ Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?
- ❖ Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy alleen is?
- ❖ Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy die teiken afknou?
- ❖ Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook
- ❖ Wat stel jy voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop?

Deelnemer 3 (Vroulik, 18 jaar oud, Graad 12, Afrikaanssprekend)

Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery.

Leerder: Ek weet dat afknouery is wanneer een persoon deur 'n ander persoon geteister word. Dit kan bewustelik of onbewustelik wees. Veral in die toenemende groei van tegnologie in vandag se lewe is boeliery meer pertinent in kuberruimtes. So nou kan jy selfs, jy sien die persoon, jy weet nie wie die persoon is nie, hy kan dalk in heeltelmal 'n ander kontinent as jy bly, maar jy kan steeds aangeval word deur daardie persoon al ken jy hom nie. En ek meen dit kan selfs nou seksuele teistering wees, emosionele teistering, en fisieke teistering. Dis wat ek onder boeliery verstaan. Toe ek afknouery gesien het, is daar gewoonlik iemand wat die teistering doen en 'n klomp mense wat net bystaan. Nou hulle is soms net daar om te kyk en hulle is selfs daar om die boelie te ondersteun tydens die geboelie.

Briewe, fisieke teistering waar hulle mekaar letterlik by die skool sal aanval tydens pouse sal die meisies mekaar slegsê. Meisies is baie, hulle is erg, hulle sal mekaar ... As ons nou pouses in groepies staan sal, sal hulle mekaar lelike woorde, woorde wat ons nie in ons opvoeding gehad het, toe ons nog jonger soos in Graad 8, 9 ... vieslike woorde wat die meisies mekaar toesnou.

Vraag 2: Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Wel, eerstens bang want as ek iets gaan sê gaan die boelie my dalk aanval en my begin teister en ek het soort van hartseer gevoel vir die persoon wat geboelie word. Soort van 'n gevoel van ek wil hom help maar ek is bang en ek voel hy verdien dit nie en dit maak my hartseer.

Vraag 3: Wat het jy gedoen toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Persoonlik het ek probeer wegbly.

Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?

Leerder: Ek dink dat die persoon wat afgeknou word, is dalk 'n maklike teiken vir die afknouer. Hy kan dalk sien dat die persoon het nie so 'n sterk persoonlikheid nie en hy praat dalk nie met sy ouers of die onderwysers nie want hy is te bang en dit is dalk hoekom hy die persoon herhaaldelik afknou omdat hy afgeknou word of by die huis dalk geslaan word, of gemolesteer word of al daai ander dinge. Die kind, wat het in die kind se lewe gebeur wat hom 'n afknouer gemaak het? Die ander kinders wat dalk nie boelies geword het nie is dalk in die situasie anders behandel. Hulle het dalk pakslae by die huis gekry maar hulle kon dit hanteer. Die persoon wat die afknouer is, het dalk pakslae gekry maar hy voel dat hy dit op iemand ander moet afdwing. So ek dink dit hang af van hoe 'n persoon self is om dan daai situasie te hanteer.

Vraag 5: Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy alleen is?

Leerder: Ja Juffrou.

Vraag 6: Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy die teiken afknou?

Leerder: Respek. Ek dink hy sien dalk hy kry respek en dan outoriteit. Hy kry dit nie maar in sy "mind" kry hy dit. By die ander kry hy dit nie, hulle kry dalk eerder 'n bang gevoel maar hy voel hy kry respek en daai outoriteit oor daai persoon. Want ek dink dit is soort van hmmm ... Hulle wil in die in-groep wees en dit is gewoonlik die "main" man soos hulle sê is daar en dan is dit sy ondersteuners om hom te ondersteun en teen enige iemand te staan wat die afknouery probeer stop, maar tensy dit nou 'n onderwyser is wat tussenin tree dan sal hulle gou uitmekaar uit spat. Ek weet nie. Ek dink hulle (die aanskouers) is net te bang om enigiets te sê, so dis hoekom die probleem opduik, want niemand wil iets daarvoor sê nie, so, dis hoekom hulle probeer wegbly daarvan, want hulle is bang vir wat gesê kan word. Die groep is gewoonlik daar om die afknouer te ondersteun. Dit is wat ek nou al gesien het

Vraag 7: Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook?

Leerder: Albei.

Vraag 8: Wat stel jy voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of om dit te stop?

Leerder: Ek dink dis in die eerste plek om vir die persoon wat afgeknou het hom te ondersteun die bystanders moet ... Ek dink jy moet vir hulle soort van 'n beloning gee indien daar iemand besig is om afgeknou te word, vir hom sê as jy dit stop sal jy dit en dit kry. Om hom soort van hom ook ... ek dink dit is hoekom prefekte ook sulke belangrike rol speel en ook RCL, om hulle dalk te sê as jy dit, en dit, en dit doen staan jy kan som prefek te word. Om dalk soort van 'n lys op te stel en dan nie laat die ou onderwysers of die leerders die prefekte kies nie maar dat hulle gekies word op 'n meriete basis. Soos wat in graad 8 het hy daai persoon so daai gedrag getoon en volgens meriete die leiers van die skool te kies.

Onderhoudvoerder: Baie dankie vir jou tyd en die inligting.

KLEURKODERING

- ❖ Verduidelik vir my wat is afknouery?
- ❖ Hoe het julle gevoel toe julle die afknouery gesien het?
- ❖ Wat het julle gedoen toe julle sien dat die afknouer iemand afknou?
- ❖ Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?
- ❖ Wat stel julle voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop?

FOKUSGROEP 1

Deelnemers 1 – 7 (Manlik en vroulik 9 -14 jaar oud, Vlakke 1-4 , Afrikaanssprekend)

Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery (aard)

D-1: Hulle stamp hulle en hulle sê: 'Ag ja, jy's dom ek soek jou nie meer nie.'

D-2: As hulle sê: 'O, nee jy het my nou per ongeluk seergemaak en nou is ek nie meer jou maatjie nie, Dommie.'

D-4: As hulle iemand seermaak dan moet ons help dat hulle nie aangaan nie, want as hulle aangaan sal hulle mekaar net doodmaak en doodslaan.

D-1: Ek het al gesien ... My maatjie het, my maatjie het ... ek het per ongeluk ... ek het 'getrip' en toe slaan ek my vuus per ongeluk teen my maatjie se neus vas, toe kry ... toe kry ek ... toe vertel ek die waarheid vir my ma.

D-2: Ek het al op die trappe 'n maatjie gesien wat die ander stamp van die trappe af dat hulle val.

D-3: Ek het al gesien, nè dat iemand mekaar slat nè en dan druk hy hom in die boom vas en dan sê hy: "Jy's stupid."

Vraag 2: Hoe het julle gevoel toe julle die afknouery gesien het? (belewing)

D-1: Ek het baie sleg gevoel.

D-2: Ek het baie sleg gevoel.

D-3: Baie sleg.

D-4: Ek het baie hartseer gevoel en ek het die mense jammer gekry.

D-5: Ek het sleg gevoel maar ek het bietjie gelukkig gewees en toe word ek weer hartseer.

D-6: Ek het baie hartseer gevoel – baie.

D-7: Ek het baie hartseer gevoel want my maatjie het hom...

Vraag 3: Wat het julle gedoen toe julle sien dat die afknouer iemand afknou? (rolle)

D-1: Ek het vir my ma en my pa gaan sê.

D-3: Ek het ... My ma het my vertel dat my pa is al doodgeslaan met 'n byl en daai polisie kan hulle kry.

D-4: Ek het net omgedraai... Ek het net omgedraai en toe gaan sê ek vir die juffrou.

Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou? (oorsake)

D-1: Want hy sien die ander persone is gelukkig en hy is ongelukkig en dan probeer hy hom (die teiken) ongelukkig maak.

D-2: Hy is kwaad, want hy wil net die kleintjies seermaak, want hulle is so klein en hulle is ... hulle is ... As hulle uit die skool uit kom, dan kom die ander groot kinders, maar die groot kinders kan nie vir die kleintjies slaan nie, want hulle is lekker om mee te speel en dan is hulle nie "fine" nie en dan sal hulle gelukkig wees dan.

D-4: Hy haal sy gevoelens op die ander mense uit.

D-3: Laas keer toe ek by my maatjie gaan kuier het nê, toe sien ek my maatjie knou hierdie ander ene af en toe ... Want hy het die duiwel in sy hart.

D-4: Want hy haal sy gevoelens op die ander mense uit en as hy kwaad is haal hy dit nie op homself uit nie, hy haal dit op die ander mense uit."

D-2: Omdat hy ... hy dink hy is beter as die ander en hy wil net sien hoe kry die ander seer.

D-3: Want hy is "jealous" omdat hy beterder as hy is nê, en hy voel baie gelukkig, nê, en hy voel altyd net sleg en dan wil hy hom altyd net seermaak dat hy gelukkig kan voel.

D-4: Want hy sien daai outjie is sterker maar die regte rede is hy is nie, en dan dink almal hy is sterker en dan wys hy vir almal dat hy nie rêrig so sterk is nie.

D-5: Want as hy dit een keer doen dan is daardie kind die "target."

D-6: Juffrou as hy die mense seer maak dan gaan hy net aan en aan en dan sal hy die kinders so seermaak en ...

D-7: Omdat hy swakker is.

D-1: Omdat hy kleiner is as ons en ons is groter as hy en dan dink ons deur hom seer te maak gaan dit ons gevoelens beterder maak as hy.

Vraag 5: Wat stel julle voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop? (hantering)

D-1: Ons kan hulle help as hulle baklei en dan kan ons vir meneer gaan sê of juffrouens of ons ouers.

D-2: Tannie, ek sal net vir hulle sê hulle moet ophou en as hulle nie ophou nie gaan ek na my juffrou toe en dan sê ek vir haar en as sy wil niks doen nie sê ek maar vir die hoof of die polisie en dan sal ek baie bly wees as hulle iets gaan doen.

D-5: Ek sal net ... Ek sal op my beste probeer help.

D-4: Ja, ek sal baie help en ek sal net soos in hulle probeer keer, maar as hulle my slaan sal ek net omdraai en vir die juffrou gaan sê.

D-6: Die probleem uitsorteer wat hulle het.

D-7: Ek sal met hulle praat en vra hoekom haat hulle die persoon.

D-1: Ons moet net probeer om vrede te maak onder mekaar en ons moenie altyd mekaar probeer seermaak en healtyd stories aandra oor mekaar nie.

D-2: Om vir iemand anders te gaan sê.

D-4: Om probleme uit te sorteer.

D-6: Om met hulle te praat waarom hulle baklei.

D-7: Jy moet uitvind wat verkeerd is. Jy moet vir hulle vrae vra soos: "hoekom doen jy dit en hoe voel jy daaroor en hoekom doen jy dit", want dit is nie reg nie.

Onderhoudvoerder: Baie dankie dat julle met my kom praat het.

BYLAAG E – 2
VERBATIM MEDEDELINGS TYDENS FOKUSGROEPONDERHOUE:
INTERMEDIËREFASE

KLEURKODERING

- ❖ Verduidelik vir my wat is afknouery?
- ❖ Hoe het julle gevoel toe julle die afknouery gesien het?
- ❖ Wat het julle gedoen toe julle sien dat die afknouer iemand afknou?
- ❖ Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?
- ❖ Wat stel julle voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop?

FOKUSGROEP 2

Deelnemers 1-5 (Manlik en vroulik, 9,10 jaar oud, Graad 4, Afrikaanssprekend)

Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery (aard)

D1: Skop, skinder en ... baklei.

D2: Dit is skop, slaan en baklei en sê vir 'n ander maatjie hy kan nie meer saamspeel nie.

D1: Ek het al gesien – 'n man. Hy is 'n boemelaar en toe kom 'n ou en toe slaan hy hom en ...

Vraag 2: Hoe het julle gevoel toe julle die afknouery gesien het? (belewe)

D4: Hartseer. Dit is ... want hulle kry seer, hulle gaan hartseer word en goed.

D5: Ek dink ... Want as ... Hulle word hartseer.

Vraag 3: Wat het julle gedoen toe julle sien dat die afknouer iemand afknou? (rolle)

D2: Jy kan dit nie stop nie en jy moet na iemand toe gaan en vir hulle sê ... hmmm ... daar's iemand in die dorp wat mekaar gestamp het of seergemaak het.

D3: Ons kan vir ons juffrouens en monitors gaan sê.

D4: Die monitors gee deesdae nie meer om nie.

Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou? (oorsake)

D1: Want hy dink hy is "cool."

D2: Hy dink hy is die hmmm ... een wat ... mag doen wat hy wil.

D3: Sy sal ... hulle sal ... sy sal ... een se hare trek en goed.

D4: Want sy dink sy is die enigste een wat groot is en goed.

D5: Ek dink sy dink sy is die baas – dis al.

D1: Hy (afknouer) sal aangaan en hy sal jou (aanskouer) ook seermaak.

Vraag 5: Wat stel julle voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop? (hantering)

D1: Hulle kan die kind D-merietes gee en hulle kan haar skors.

D2: Hulle kan haar ... hmmm ... hoof toe vat of hulle kan haar ma-hulle inroep.

D3: Ek dink hulle kan na die hoof toe gestuur word.

D4: Hulle moet hom skors en uit die skool uitsit dat hy nie weer in die skool in kom nie.

Onderhoudvoerder: Baie dankie dat julle gekom het.

BYLAAG E – 3

VERBATIM MEDEDELINGS TYDENS FOKUSGROEPONDERHOUE: INTERMEDIËREFASE

KLEURKODERING

- ❖ Verduidelik vir my wat is afknouery?
- ❖ Hoe het julle gevoel toe julle die afknouery gesien het?
- ❖ Wat het julle gedoen toe julle die afknouery gesien het?
- ❖ Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?
- ❖ Wat stel julle voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop?

FOKUSGROEP 3

Deelnemers 1-8 (Manlik en vroulik, 10-11 jaar oud, Graad 5, Afrikaanssprekend)

Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery (aard)

D-1: Jy loop en jy stamp iemand en jy sê: “ Ag, jy’s dom.”

D-2: Jy loop en jy slaan iemand vir niks.

D-3: Jy loop nè, en dan speel hulle nè, en dan vra hy of hy kan saamspeel, maar jy wil hom eintlik nie daar hê nie en dan maak jy hom seer.

D-4: As julle bakleiery speel.

D-5: Jy sit nog daarso by die trappe dan skop hulle jou so en dan sê hulle vir jou jy is ’n “loser”

D-6: Afknouery is wanneer, hmmm ... daar’s, hmmm ... wanneer daar ’n klein meisie of ’n klein seuntjie is en die klein meisie loop en sy wil huis toe gaan en dan is daar ’n hele klomp kinders wat haar agtervolg en wat haar stamp en wat haar seermaak.

D-3: Dis nie reg nie, Tannie. Mense kry baie seer en baie voel hartseer in hulle harte.

D-1: Omdat jy daai persoon kan seermaak, jy kan hulle baie seer maak. In hulle hart.

Vraag 2: Hoe het julle gevoel toe julle die afknouery gesien het? (belewing)

D-1: Hartseer, baie hartseer, want dan sien ek hoe word hulle afgeknou en dit is nie mooi nie

D-2: Baie hartseer, want ek kan altyd sien hoe doen hulle dit dan is ek baie hartseer.

D-4: Ek sal hartseer wees as hulle die maatjie afknou dan sal ek haar probeer help, maar ek sal nie kan nie, want ek gaan in die moeilikheid kom as ek gaan help en ek sal seerkry en ek sal sleg voel as ek hulle per ongeluk terug seermaak.

D-5: Ek sal hartseer gevoel het en toe vir die juffrouens gaan roep het.

D-6: Baie hartseer. Want jy sien 'n ander persoon kry seer.

D-7: Ek het hulle jammer gekry en omdat hulle kleiner is as ons moet ons probeer om hulle... om hulle nie seer te maak nie.

D-4: Sy hartjie sal baie seer wees as 'n mens hom afknou.

D-2: Hmmm ... want dan maak jy die mens se hart seer en dan is dit nie vir die mens lekker nie en dit is baie lelik.

Vraag 3: Wat het julle gedoen toe julle die afknouery gesien het? (rolle)

D-1: Ek het vir my ma gaan sê en my ma het vir hulle gesê hulle moet ophou en as hulle nie wil ophou nie, dan gaan sy vir die ouers sê en dan gaan die ouers hulle straf.

D-2: Ek het vir my pa gesê en toe sê my pa as hulle nie ophou nie gaan hy die polisie bel. Toe bel hy die polisie vir hulle en toe vat die polisie hulle.

D-4: Ek het vir juffrou gaan sê.

D-3: Juffrou sal dit "uitsort", nè en as hulle nie ophou nie sal juffrou hulle hoof toe vat en as hulle nog steeds nie wil ophou nie sal die hoof die polisie bel.

D-5: Ek sal vir hom gaan sê het hy moet ophou daarmee, want dit gaan terugkom wat hy aan ander persone doen.

D-8: Ek het ... ek het vir die Juffrou gaan sê en toe het sy vir my gevra wat het gebeur en toe het ek vir haar gesê wat het gebeur en toe sê sy hmmm ... al wat ons moet doen is ons moet met die kind praat en ons moet uitvind hoekom doen hy dit, waarom maak hy dieselfde persoon seer.

Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou? (oorsake)

D-1: Want hy sien daardie persoon is gelukkig en hy nie, dan wil hy hom ongelukkig maak.

D-2: Omdat, as daar 'n kleiner persoon is as hy, en dan kom hy na hierdie klein persoon toe en sê vir hom: "O, jy het mos my maatjie weggevat," en dan sê hulle ja: "As jy ... as jy gelukkig is hoekom kan ek nie gelukkig wees om jou seer te maak nie."

D-3: Want hy het seker al so seer gekry en dan wil hy net sy seer uit sy hart uitkry om jou seer te maak.

D-4: Hy sien die persoon is baie gelukkig en dan wil hy hom seermaak dat hy ook baie ongelukkig kan wees, want hy is net so ongelukkig.

D-5: En hy hou daarvan om klein kinders seer te maak omdat hy, hy haal sy frustrasie op ander mense uit.

D-6: Hy maak hulle seer laat die mense kan sien en dink dat hy die sterkste is.

D-7: Hy maak die kinders seer want hy is jaloers op hulle.

D-8: Hy maak hulle seer want hy weet hulle hart gaan seer wees en hy dink hulle gaan nooit weer glimlag nie en dan sien hy hulle is weer gelukkig.

D-4: Ek weet nie Juffrou.

Vraag 5: Wat stel julle voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop? (hantering)

D-8: Hulle kan, hulle kan ... Hulle moet met die kind praat en by hom uitvind hoekom doen hy dit en waarom gaan hy net vir dieselfde kind en as hulle uitgevind het dan kan hulle die saak verder laat gaan.

D-2: Juffrou, hulle kan hulle straf en sê hulle moet die hele pouse inbly en dan moet hulle, hmmm ... op een boud sit met hulle hande op hulle koppe en as dit nie help nie, dan moet hulle net detensie kry.

D-3: Die onderwysers moet vir hulle vra hoekom hulle klein kinders afknou en hoekom hulle so baie boelies is.

D-4: Jy kan vir hulle vra: "Wat makeer julle dat julle vir die ander kind seermaak. Wat het hy wat julle nie het nie?" En dan moet hy (onderwyser) vir hulle vra: "Waarvoor boelie julle?"

D-7: Ek sal vir hulle sê ... Ek sal so maak en dan sal ek vir hulle sê: "Ok, julle moet ophou anders gaan julle almal seerkry en dan gaan julle in die moeilikheid beland."

D-5: Ons kan vir meneer gaan vra om met die kind te praat en as dit nog steeds nie stop nie, dan kan ons met ons ouers gaan praat en dan sal ons kyk of dit nie kan ... hom of haar nie kan stop nie.

D-6: Ons sal vir die hoof gaan sê het laat die hoof hom kan skors.

D-3: Ek sal hom (die aanskouer) help om die kinders uitmekaar uit te haal.

D-5: Ek sal ook hulle (aanskouers) gehelp het, Juffrou.

D-2: Ek sal ... dan sal ek vir hulle gehelp het, sê dis reg want dis nie mooi as hulle iemand anders seermaak nie en dan sal ek ook vir juffrou dit gaan sê.

D-1: Ek sal baie gelukkig voel want dan ...

D-7: Hmmm ... hulle boelie hulle want hulle het nie maatjies nie en ek sal self met hom speel en dan vra ek vir hom vrae en as ek die antwoord kry dan sal ek net vir hom sê hy moet dit ophou doen.

D-8: Dat hulle nie meer ons harte kan seermaak nie, want dan gaan ons nie meer enige probleme in die skool hê nie.

D-6: As die kinders nou nie wil ophou nie en hulle kom met messe en goed skool toe, dan moet die hoof vir hulle sê as hulle weer 'n keer dit doen dan gaan hy hulle nie meer... dan gaan hy nie meer nonsens vat nie en hulle skors.

Onderhoudvoerder: Baie dankie, dit was lekker om met julle te kon gesels het.

VERBATIM MEDELELINGS TYDENS FOKUSGROEPPONDERHOUE:
INTERMEDIËREFASE

KLEURKODERING

- ❖ Explain to me what you think **bullying** is.
- ❖ How did you **feel** when you saw the bullying taking place?
- ❖ What **did you do** when you saw the bullying taking place?
- ❖ What would you say is the **reason** that someone is being bullied?
- ❖ **Who** are usually the bullies?

FOKUSGROEP 4

Deelnemers 1-5 (Manlik 11-12 jaar oud, Graad 6, Engelssprekend)

Question1: Explain to me what you think bullying is. (aard)

P-1: People Ma'am, that bully us are mad.

P-2: They tease us and hit us, but they hit us back.

P-3: I would define bullying as people who are insecure, people who are not very happy with their lives and take it out on other people.

P-4: They are smoking and they get very high and they bully us, Ma'am to get their stress off. Then we don't know what to do.

P-5: I have seen people bullying my friend for nothing, for their money, their lunch and their stuff.

P-6: My friend, Ma'am. In Grade 5 my friend was being bullied by a boy who was finished with school.

Question 2: How did you feel when you saw the bullying taking place? (belewing)

P-5: Angry, Miss. I just wanted to hit the person.

P-3: I felt sorry for that person because she or he did nothing wrong.

P-6: He did on purpose Ma'am, and he didn't say sorry, Ma'am. My other friend says sorry, and nothing happened to him.

P-2: I felt very sorry because most of these people don't deserve it. They do nothing wrong, they just ... People take advantage of the fact that they are fragile and they bruise easily.

P-4: I feel sorry and sad for them because they didn't do anything mean and now these people come and push them but they didn't do anything wrong.

P-1: I felt very helpless.

P-5: I felt also the same because, Miss ... Hmmm ... because like you were not helping that person that needed your help the most.

Question 3: What did you do when you saw the bullying taking place? (rolle)

P-1: Ma'am, I laughed at him, Ma'am, because he was naughty, Ma'am.

P-2: Ma'am, this person lives with my friend and I asked him why he does this to children, why doesn't he do it to his own age group.

P-3: I wanted to help but Ma'am ... some police guys come ... then ... then ... we missed.

P-4: I confronted the bully Miss, and I asked him why he is doing this to the other person.

Question 4: What would you say are the reasons that someone is being bullied? (oorsake)

P-3: I think it is because they are not happy with their life; they are very insecure, hmmm ... they don't think straight, they are not happy. They are not happy with the life they are living, and they think it's much better if they ruin someone else's life because they think their life isn't nice.

P-1: Ma'am, sometimes at home they are spoiled and like when they are naughty their parents do nothing, and then they come at school and they hit someone else, and if the teachers tell their parents, their parents don't do nothing and they keep on doing that.

P-4: Some of them smoke dagga and drugs.

P-2: Hmmm ... it's because hmmm ... sometimes ... It's because they sometimes don't realise how much a person feels and ... and they don't realise how much they break a person's heart. And because the person thinks he can take advantage.

P-2: Some people have been bullied, and when they grow up they take it from their childhood, Ma'am.

P-5: Some of them they bully you for your, let's say for your money at school. They say: "Give me your money now or I will hit you!"

P-3: Some people bully you because they are jealous of your life.

Question 5: Who are usually the bullies? (aard)

P-1: All Whites, Ma'am, Whites.

P-3: Yes, Whites. They bully more.

P-5: I think grownups.

P-4: Ma'am, it is mostly the black men because when they are drunk they hit their own children.

Interviewer: "Thank you so much for coming."

BYLAAG E – 5

VERBATIM MEDEDELINGS TYDENS FOKUSGROEPONDERHOUE: SENIORFASE

KLEURKODERING

- ❖ Verduidelik vir my wat is afknouery?
- ❖ Wat het julle gedoen toe julle sien dat die afknouer iemand afknou?
- ❖ Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou en watter leerders word gereeld afgeknou?
- ❖ Waarom is aanskouer huiwerig om afknouery te rapporteer?
- ❖ Wat is die gevolge van afknouery vir die teiken, die aanskouer en die afknouer? (ook die gevolge van die berigte van geweld en misdaad in die media)
- ❖ Wat stel julle voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of te stop?

FOKUSGROEP 5

Deelnemers 1-7 (Manlik en vroulik, 12-14 jaar, Graad 7,8, Afrikaanssprekend)

Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery (aard)

D-1: Ek persoonlik dink dat afknouery of boelie is om mense seer te maak deur hulle emosies aan te vat.

D-2: Ek dink hulle doen dit, want hulle voel nie reg met hulleself nie.

D-3: Dit is die aanhoudende gepik op 'n sekere persoon om homself te laat beter voel.

D-4: Juffrou as mense jou seermaak, aspris, en hulle dink dit is snaaks en jou vloek en so, Juffrou.

D-5: As iemand jou afbreek, fisies en emosioneel.

D-6: Dit is as jy iemand slegsê of sleg doen aan iemand.

D-7: Dit is as jy mense ietsie toevoeg wat jy self nie wil hê iemand vir jou moet sê nie.

D-1: Tannie, daar waar ons bly is daar hmmm ... klomp kinders. Ons bly in 'n sirkel en dan almal is omtrent dieselfde ouderdom en dan is daar een seuntjie wat omtrent vier jaar jonger as ons ander is. Wel, hy speel ook elke middag saam met ons bal en rugby of ietsie. Hulle speel elke dag iets en die seuns hou daarvan om hom te slaan of te stamp dat hy val of hulle sê hom sleg, maar ek het altyd... maar na Tannie se gesprek toe besef ek dis boelie.

D-3: Tannie ek was ook al ... Ek het ook al gesien, maar ... hmmm... Ek het al gesien hoe hulle iemand ... aangaan oor haar gewig ... ja.

D-6: Juffrou my nefie ... hy is baie skraal gebou en kinders het hom altyd geboelie in laerskool en dan sal iemand vir hom opkom en dit het altyd in 'n bakleiery ontaard.

D-4: Juffrou, dit het self met my ook al gebeur. Nie my geboelie nie, maar ek het moeilikheid gekry omdat ek hom gehelp het.

Vraag 2: Wat het julle gedoen toe julle die afknouery gesien het? (Rolle)

D-7: Wel, soos ek dit sien – dit het nou al 'n paar keer gebeur wat iemand ... iemand afknou en dan los ek dit maar net tot op 'n punt dan stop ek dit.

D-5: Ek vat hom aan daaroor en sê hy moet stop.

D-3: Ek het niks gesê nie, ek het niks gedoen nie, ek het net stilgebly.

D-2: Ons draai net om.

Vraag 3: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou en watter leerders word gereeld afgeknou? (oorsake)

D-1: Want hulle voel sleg oor hulleself. Hulle het niks goed vir hulle self te sê of vir iemand anders nie en dan sê hulle wat hulle vir hulleself eintlik voel.

D-4: Dis soos hulle grootword.

D-7: Ja, dis soos hulle grootword.

D-6: Juffrou die wat erg is oor hulle leerwerk, dies wat skraal is en nie baie vriende het nie, die "loners."

D-2: Dit kan almal wees. Dies wat erg is oor hulle leerwerk, dies wat nie erg is daaroor nie. Dis mens se persoonlikheid, dink ek.

D-3: In sommige gevalle kan jy dit in sy houding sien. Hmmm ... Dis mense wat uitstaan.

D-6: Dit is kinders wat nie ... sê nou maar hulle wil nie iemand anders slegsê nie. Dan sê die kinders hulle is 'n "loser" en hulle sê hulle is uit en wil niks met hulle te doen hê nie en dan sê hulle, hulle sleg.

D-5: Tannie daar is mos altyd groepe. Jy het jou vriendekring en die mense wat gewoonlik nie in jou vriendekring is nie, hulle is die “odd ones out” hulle is die mense wat geboelie word.

Vraag 4: Waarom is aanskouers huiwerig om afknouery te rapporteer? (oorsake)

D-2: Hulle is bang.

D-5: Hulle dink hulle is die volgende teiken.

D-7: Hulle gaan soos half die “splitgatte” wees en dan gaan die mense hulle begin boelie.

Vraag 5: Wat is die gevolge van afknouery vir die teiken, die aanskouer en die afknouer? (ook die gevolge van die berigte van geweld en misdaad in die media)

D-1: Baie van hulle (die teikens) begin minderwaardig teenoor hulleself voel en begin hulle (die afknouers) glo en raak selfbewus en hmmm ... of hulle raak emosioneel ongelukkig, hulle is nie meer die gelukkige persoon wat hulle altyd was nie, en ja. Of hulle wil selfmoord pleeg.

D-2: As party van ons mense sien hoe die mense mekaar afknou gaan hulle ook miskien so raak. Hulle word ook boelies. (die aanskouers)

D-4: Ek dink die boelie is 'n baie ongelukkige persoon en soos hmmm ... sê nou soos twee vriendinne. Hy wil ook graag daai sterk band of daai vriendskap hê of by die huis dan kry hy nie aandag nie en hy word geslaan en dit, en dan voel hy minderwaardig of klein by die huis en as hy by die skool kom dan voel hy, hy is sterk en “in charge”.

D-5: Ek dink hy (die afknouer) steur hom nie daaraan nie.

D-7: Die boelie sal dit in die publiek doen, maar soos byvoorbeeld die hoofboelie, niemand sal teen hom opstaan nie want hulle is te bang. Hulle is nie bang vir slaan nie, maar hulle is bang vir die woorde wat hy sê wat hulle seermaak.

D-3: Ja Juffrou, ek dink hy sal sleg voel as hy sien hoe swaar kry daardie outjie op die TV.

D-2: Ek dink dit sal hom sleg laat voel.

D-5: Hy kry nuwe idees van hoe om iemand af te knou.

D-1: Ek dink partymaal is dit goed, maar ek dink ook dit is sleg meeste van die tyd.

D-7: Ek sou sê hy sal altwee voel, want hy ... as hy ... hy gaan aggressief ... daai aggressie voel van hy kry nog idees of anders gaan hy sleg voel, want hy weet hy doen dit aan ander mense.

Vraag 6: *Wat stel julle voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of te stop? (hantering)*

D-1: Om op te staan teen daardie persoon.

D-2: Deur hom 'n bietjie van sy eie medisyne te gee.

D-3: Jy kan, soos in daardie video wat Tannie vir ons gewys het van die outjie wat sy hare ook rooi gaan daai het (om soos die teiken te lyk). Jy kan ook jou voorkoms verander om soos daai ou te lyk dan gaan hy (die afknouer) mos ophou.

D-4: Jy kan dit aanmeld en jy kan soos die kind vat na 'n ouer gesag wat jy weet dit reg sal hanteer.

D-5: Juffrou ek dink almal in jou graad of ouderdomsgroep moet dalk saamstaan.

D-6: Jy kan ook selfs as skrywer, kan jy ook selfs die... as die afknouer 'n teiken het en hy sê hom sleg kan jy ook slegte goed vir hom ook sê dat hy skuldig voel en ophou met die afknouery.

D-7: Miskien moet mens groepe maak en as 'n groep na die persoon toe gaan en vir hom te sê om dit te stop, want as jy alleen gaan dan sal dit tien teen een eindig in 'n bakleiery, want jy kan dink hy sal jou wil aanvat daaroor maar as jy in 'n groep gaan en almal sê vir hom dan sal hy nie.

D-7: Mens moet 'n beweging stig soos die ABB, die Anti-Boelie Beweging.

Onderhoudvoerder: Baie dankie vir alles wat julle vir my vertel het.

VERBATIM MEDEDELINGS TYDENS FOKUSGROEPONDERHOUE:
SENIORFASE

KLEURKODERING

- ❖ Verduidelik vir my wat afknouery is.
- ❖ Hoe het julle gevoel toe julle die afknouery gesien het?
- ❖ Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?
- ❖ Wat dink julle baat die afknouer by sy of haar gedrag?
- ❖ Waarom is daar gewoonlik aanskouers tydens 'n afknouery teenwoordig?
- ❖ Onder watter kultuurgroep kom afknouery die meeste voor?
- ❖ Wat stel julle voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of te stop?

FOKUSGROEP 6

Deelnemers 1-9 (Manlik en vroulik, 14-15 jaar, Graad 9, Afrikaanssprekend)

Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery (aard)

D-1: Dis is soos om iemand emosioneel seer te maak.

D-2: En om hulle gevoelens baie seer te maak en om hulle fisies seer te maak deur om hulle te boelie.

D-3: Dit is om al die verkeerd in almal te sien maar jy sien nie die reg in hulle nie, jy sien net al die verkeerd soos 'pin point' maar dis al wat jy sien.

D-5: Soos om iemand emosioneel af te kraak en omdat soos hulle dalk by die huis afgeknou te word dan kom haal hulle dit uit op die kinders by die skool.

D-1: Ek het net gesien hoe party mense lekker kry om ander af te knou en hmmm ... soos as iemand afgeknou word weet hy nie rêrig wat om terug te sê nie, ja.

D-3: Deur om te sien hoe iemand, iemand anders se gewig aantass en deur hulle fisies seer te maak deur om na hulle gewig te verwys.

D-4: Emosionele afknouery.

D-1: Ek dink op 'n tyd hou hulle (afknouers) jou soos van baie dop om te kyk wat is jou swakpunte en wat dit is ... waar hulle kan druk waar dit seermaak soos byvoorbeeld mense

se gewig of byvoorbeeld as jy nou byvoorbeeld nie 'n broer of iets het nie of iemand in die familie kry swaar dan **sal hulle daarop druk tot jy breek.**

D-2: **As jy nie wil doen wat hulle wil hê jy moet doen** nie dan **word jy ook afgekraak.** Soos as jy **nie saam met iemand wil slaap nie,** **dan is jy of 'n non of jy is 'n kloosterkoek** of **jy weet nie wat lekker is in die lewe nie.** **As jy nie saam met hulle wil rook** nie **is jy nou nie goed genoeg nie.**

D-3: Daar is **een persoon wat dit begin dan sal die vriende soos saamkom en saamlag** en saam ... **Soos die leier help** en dan **opstaan op die verkeerde manier.**

D-4: Ja, daar is **gewoonlik net een persoon wat begin** **dan sal die ander inval.**

D-5: Dit is **'n groep,** Tannie.

D-7: **Meestal groepe,** Tannie.

D-8: Dit is in **groepe.**

D-9: Dit **is in groepe,** maak nie saak hoe dit oorkom nie.

Vraag 2: Hoe het julle gevoel toe julle die afknouery gesien het? (belewing)

D-2: Hmmm ... **In die begin is dit snaaks, maar dan sien jy hoe die ander persoon seerkry** en **somtyds was jy in daardie situasie** en **dan weet jy eintlik hoe hy voel,** so ... ja.

D-4: **Hartseer en kwaad.**

Vraag 3: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou? (oorsake)

D-1: **Jaloesie.**

D-2: Die **persoon wat die mense afknou** kan dalk ook **emosionele probleme** hê, hy kan **probleme by die huis hê** of sy **ouers kan hom dalk afknou** en nou wil **hy hê ander mense moet sy pyn voel.**

Vraag 4: Wat dink julle baat die afknouer by sy of haar gedrag (oorsake)

D-1: Ek dink soos as sekere mense afgeknou word en die persoon wat hulle afknou, soos hulle **voel lekker en hulle voel "in charge"** en ek weet nie, dis al wat ek dink.

D-2: Hulle **kry baie lekker daaruit** want hulle weet dat **ander mense ook pyn voel,** dat **hy nie die enigste een is wat seerkry nie."**

Vraag 5: Waarom is daar altyd aanskouers tydens 'n afknouery teenwoordig? (oorsake, rolle)

D-1: Want dit is vir hulle lekker.

D-4: Want hulle geniet dit om te kyk hoe iemand seerkry.

D-2: Soos as daar 'n bakleiery is by die skool is daar altyd 'n bondel.

D-5: Hulle moedig aan.

D-7: Hulle sal aanhits en sê gaan nog aan, want die persoon kry seer.

Vraag 6: Onder watter kultuurgroep kom afknouery die meeste voor? (kultuurgroepe)

D-2: Jy kry dit nie baie onder die swart kinders nie want hulle sal eerder vir mekaar opstaan maar ons wit kinders sal "opgang" teenoor mekaar en dan sal ons in groepe verdeel en mekaar afknou.

D-4: Dis net die grotes.

D-1: Ja, dis die ouer kinders wat mekaar so afknou.

D-2: Van Graad 6 af sal hulle begin verdeel.

D-7: Ja.

D-6: Van Graad 6 af begin hulle verdeel en katterig raak en dan ja...

Vraag 7: Wat stel julle voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of te stop? (hantering)

D-1: Teen hom opstaan soos byvoorbeeld vir hom te se as hy jou boelie, jy praat nie so met my nie, jy staan jou man jy gaan nie soos weg en huil nie want dan sê hy: "OK, hy kry dit reg" en dan sal hy aanhou ... Deur soos op te staan en te sê: "Jy praat nie so met my nie" of so ietsie.

D-2: Deur om soos sê nou maar hy knou jou af, jy moet nie soos in terug afknou nie, jy moet net vir daai persoon kyk en jou rug draai en dan wegloop, want dan gaan hulle eintlik voel dat dit pla die persoon nie en hulle gaan dalk ophou.

Onderhoudvoerder: Baie dankie dat julle gekom het en ook vir julle samewerking.

KLEURKODERING

- ❖ Verduidelik vir my wat is afknouery.
Explain to me what bullying is.
- ❖ Hoe het julle gevoel toe julle die afknouery gesien het?
How did you feel when you saw the bullying taking place?
- ❖ Wat het julle gedoen toe julle die afknouery gesien het?
What did you do when you saw the bullying taking place?
- ❖ Wat is die redes waarom die afknouer die teiken in die teenwoordigheid van die aanskouers afknou?
What are the reasons for the bully to bully someone else in the presence of the bystanders?
- ❖ Waarom is die aanskouer huiwerig om die teiken tydens afknouery te help?
Why do most of the bystanders not intervene during a bullying episode?
- ❖ Wat stel julle voor moet die onderwysers en die leerders doen om afknouery te voorkom of te stop?
What do you recommend should the teachers and the learners do to stop bullying from occurring?

FOKUSGROEP 7

Deelnemers 1-10 (Manlik en vroulik, 16-17 jaar, Graad 10, Afrikaanssprekend en Engelssprekend)

Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery (aard)

Question 1: Explain to me what bullying is.

D-1: Dis as jy iemand emosioneel seermaak deur hulle gewig te gebruik en te sê hulle is vet of hulle eet te veel.

D-2: When you hit other children and it is not always mentally but verbally also.

D-3: Hulle slaan hom en skop hom.

D-4: Ek het al baie boelies gesien wat mekaar skop, slaan en mekaar spot. Veral as hulle soos hulle vra 'n maer meisie of sy "anorexic" is en dan is sy nie rêrig "anorexic" nie.

D-5: Where **a bunch of seniors pick on a junior**. They did not necessary hit him but **did it verbally**.

Vraag 2: Hoe het julle gevoel toe julle die afknouery gesien het? (belewing)

Question 2: How did you feel when you saw the bullying taking place?

D-6: O nee, toe ek dit gesien het, was ek **nie baie "happy" gewees nie**.

D-7: **I didn't feel it was fair**.

Vraag 3: Wat het julle gedoen toe julle die afknouery gesien het?

Question 3: What did you do when you saw the bullying taking place?

D-6: **Gewoonlik sal ek dit stop**. Ek **sal gaan hulp soek ... na 'n onderwyser toe gaan** of dit self te stop.

D-4: As ek sien hoe hulle **my vriende seermaak** sal ek **self ingaan en help sodat ek my vriende kan beskerm teen die boelies**.

D-8: As ek sien **'n groter ou pik op 'n kleiner ou** sal ek vir hom sê dis nie reg nie en as hy hom slaan sal ek hom terugslaan.

D-10: **If it is necessary, I will stand in**.

D-3: **Ek wou ingestaan het om dit te keer**.

Vraag 3: Wat is die redes waarom die afknouer die teiken in die teenwoordigheid van die aanskouers afknou? (oorsake)

Question 3: What are the reasons for the bully to bully someone else in the presence of the bystanders?

D-8: Wel, die **meeste rede is net jaloesie**.

D-6: Dit is **omdat party kinders is goed op die sportvelde** en **ander is weer goed in die klasse** en **ander is ryker as die ander kinders**. Die **ryk kinders sal die arm kinders afknou**.

D-1: Hy voel **beter as die ander ou**.

D-4: Ja, hy **dink hy is beter as die ander**.

D-9: You can't really say like why, like some people will always go and pick on a smaller person and if like they are standing in a fence group and they see a guy standing alone, obviously the guy who was standing alone wouldn't say anything back.

D-3: Hy voel dan goed oor homself en hy voel dat hy iets bereik het.

D-1: Want dan kan hy vir die mense wys hoe sterk hy is en hoe populêr hy is deur aandag te soek.

D-2: To show that he is like the big shot at the school.

Vraag 5: Waarom is die aanskouers huiwerig om die teiken tydens afknouery te help? (oorsake, rolle)

Question 5: Why do most of the bystanders not intervene during a bullying episode?

D-4: Hulle is bang hulle kry self seer, by bakleiery ook, by 'n skietery of enigiets. Hulle is te bang hulle kry self seer. Dis selfsugtigheid.

D-1: As ek sien hoe hulle dalk van my vriende seermaak sal ek self ingaan en help, sodat ek my vriende kan beskerm teen die boelies.

Vraag 6: Wat stel julle voor moet die onderwysers en die leerders doen om afknouery te voorkom of te stop? (hantering)

Question 6: What do you recommend should the teachers and the learners do to stop bullying from occurring?

D-1: Jy kan probeer opstaan teen hom, maar van hulle is soos, deur om vir hom te sê dis nie reg nie of deur soos byvoorbeeld as 'n groot ou 'n klein outjie boelie dan kan soos 'n klomp klein outjies teen hom opstaan en sê: "Jy praat nie so met ons nie, dis nie reg soos jy dit hanteer nie" en daai tipe goed.

D-3: Ek dink uit my punt die is onderwysers nie so streng teenoor ons nie. Hulle sal nie ons ouers inroep en goed nie, hulle sal net vir ons sê julle moet dit self uitsorteer en wat julle doen is lelik. So, hoe ons dit dan uitsorteer is, ons maak dit net erger deur dalk te baklei, fisies en met die mond, hmmm ... Want hulle sal ons nie soos bymekaar roep of sê wat julle doen is genoeg of ons ouers bel nie.

D-6: Dit is die waarheid wat sy gesê het, want **onderwysers doen deesdae niks** nie. Ek ken vir twee onderwysers in die skool wat klein kinders... wat dit self doen hier in die skool.

D3: Ek dink van die **onderwysers weet nie hoe** om sekere situasies te hanteer nie, want in kleiner skole kom daar somtyds minder boelie voor soos hierdie is 'n klein skool. Hier is nie eintlik soos in boelie nie hier is net baie katterigheid en bakleiery maar ek dink in groter skole is die onderwysers meer, hoe sal ek sê, geleerd met boelie.

D-8: Al manier wat ek dink dit sal help is om **daai ou 'n goeie pak slae te gee**.

D-2: My personal opinion is that I **really don't think you would be able to stop it completely**. You **maybe minimise it** but you won't be able to stop it. I mean if somebody, say for instance, I am a bully, somebody comes to me and says to me like, listen stop bullying and whatever, just because somebody told me that doesn't mean I am going to do it. I mean, ja.

D-10: As R (*name*) said, well, **teachers don't do anything about it** and there is in this school is lot of bullying going on but it is mostly between the children but as he said there are also two teachers in this school that take on smaller kids.

Onderhoedvoerder: Baie dankie, and thank you for participating.

KLEURKODERING

- ❖ Verduidelik vir my wat is afknouery.
Explain to me what bullying is.
- ❖ Hoe het julle gevoel toe julle die afknouery gesien het?
How did you feel when you saw the bullying taking place?
- ❖ Om watter redes knou die afknouer die teiken af?
What are the reasons for the bully to bully someone else?
- ❖ Wat dink julle baat die afknouer by sy of haar gedrag?
What does the bully benefited in his or her behaviour?
- ❖ Waarom is daar gewoonlik aanskouers by 'n afknouery teenwoordig?
Why are there usually bystanders present during a bullying episode?
(Slegs Engelssprekende leerders het hierdie vraag beantwoord)
- ❖ Waarom is die meeste leerders nie afknouers nie?
Why are most learners not bullies?
- ❖ Wat stel julle voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of te stop?
What do you suggest one should do to prevent or to stop bullying?
- ❖ Wat stel julle voor moet die Departement van Onderwys en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop?
What do you recommend should the Department of Education and the school do to prevent or to stop bullying?

FOKUSGROEP 8

Deelnemers 1-10 (Manlik en vroulik, 17-18 jaar, Graad 11 en 12, Afrikaanssprekend en Engelssprekend)

Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery (aard)

Question 1: Explain to me what bullying is.

D-1: Juffrou, dis wanneer jy iemand emosioneel, soos wanneer ongemaklik laat voel oor homself en wanneer jy hom ongelukkig maak en dis al.

D-2: As jy rêrig iemand erg seermaak en hulle het niks om terug te doen nie.

D-3 Ja, jy kan iemand boelie as jy groter is as hulle, want dan kan hulle niks terug doen aan jou nie.

D-4: As jy soos iemand slegsê en ja, jy beïnvloed hulle omstandighede.

D-5: My boetie word geboelie.

D-6: Ma'am I think bullying, bullying can be in many ways. It can be physical, mental, but basically bullying is wrong, Ma'am. Ja, that's what I think about bullying.

D-7: Ma'am, what I think bullying is, is that when you... you ... hmmm... you tease somebody if they have something that you doesn't have, maybe they are different from what you are. Maybe if she has got big eyes and I don't then I am going to tease her because she has big eyes and I don't understand why she got big eyes and I don't. And that's exactly why these bullies start teasing people and then making them feel bad about what they have and there is nothing wrong with it.

D-5: My boetie word geboelie. Want, hy sal soos in die middag as ek by die huis kom dan is hy "grumpy" en hy is net nie soos hy altyd is nie. Dan sal hy vir my sê, ja kinders sê vir hom, hy, hy is baie groot, en ek sien dit nie as vet nie, ek sien dit as fris. En... en hmmm... eendag toe loop ek net netbal toe en toe het hy 'n klomp skopmerke op sy tas. Toe vra ek vir hom wat was dit en toe sê hy, nee, hmmm... Seuns, ek skat hulle so Graad 8 of 9, hulle was in, hulle het hom heeltyd geskop.

D-8: Juffrou by die rugbyoefening het ek gesien hoe een van my spanmaats een van my ander spanmaats rondstuur om sy tas te gaan haal en... want hy soos intimideer hulle met hy gaan hulle slaan en...ja dis dit.

D-3: Tannie my broer word ook geboelie. Hy sal bloukolle op hom hê, hy vertrou my ook, dan kom sê hy ook vir my en ...

D-2: En Tannie nog 'n ding is, mens se hande is afgekap, want mens kan nie rêrig iets aan die boelies doen nie, want jy weet nie altyd wie hulle is nie.

D-7: Yes. I have experience it. It was a family member, he drank and come back and fight, fight but he doesn't do it anymore because I am old enough but he bullied my mother, my grandmother etcetera, etcetera.

D-6: I want to tell something about myself, Ma'am. When I was still in Grade 5, 6 there was just a group of girls who was known as the in-girls. So I was one of these fat girls who they never cared about, who was just the 'whatever' girl in the class. So every time there was a

new girl, they would **send that girl to me because I was that friendly**, quiet kind of girl. So ... so every time I **build the relationship with that person**, Ma'am serious, they **see that maybe that person is going to play with me they start to tell her bad stuff about me and tell them: 'Sorry guys you shouldn't want that girl become friends with them and because of this or that'.** So it was really ...

D-9: I have been a victim. I have seen it because the **people who were doing it to me were also doing it to the others.**

Vraag 2: Hoe het julle gevoel toe julle die afknouery gesien het? (belewing)

Question 2: How did you feel when you saw the bullying taking place?

D-5: Tannie, ek dink nie hy het 'n ... **hy voel gevoelloos daarteen**, of as hulle dit doen dan, **want hy is te bang**, hy ... hy is soos my pa, hulle is sagte mense en hy sal kom huil by my. Hy, hy wil dit nie vir my pa-hulle sê nie, want hy weet ... my pa sal hom aanmoedig om iets te doen. Dan sal hy eerder na my toe kom en hmmm ... Hy vertrou my, ja, en ja.

D-3: Seergemaak Tannie, **baie seergemaak en kwaad** want ek **weet hoe hy (boetie) ook voel.**

D-8: Juffrou ek is baie teleurgesteld want ek kan nie dink hoe iemand so laag kan daal en so dierlik kan wees om iemand te treiter of te baklei nie **want hy is kleiner as die ander**. Dit maak mens **baie kwaad** en dis **baie hartseer** om te sien dat hy doen wat hulle sê hy moet doen want **hy voel niemand vir hom sal opstaan nie.**

D-9: Well Ma'am it's very **painful** to know that people **tease you in front of other people** and then **you just feel negative about yourself**. Yes, you just **feel bad about yourself because people see you as a bad person.**

D-10: Ma'am **it was really horrible** because you know **it makes you feel very helpless** and **very weak just stupid**, it **makes you feel like you are just nothing**. It makes you feel this way and **at the end you start to believe it, and it's hard for you to get back to being yourself** and what you know what you are good at and it really makes you feel horrible.

Vraag 3: Om watter redes knou die afknouer die teiken af? (oorsake)

Question 3: What are the reasons for the bully to bully someone else?

D-1: Ek dink dit is, die boelie het seer in sy lewe en nou wil hy dit op iemand anderste uithaal.

D-8: Miskien kom hy uit 'n gebroke gesin soos daar is baie hartseer in sy gesin en sy selfbeeld is laag en dat hy ander afbreek om beter te voel oor sy situasie.

D-5: Tannie ek dink dalk was hy ook geboelie eens op 'n tyd.

D-9: Ma'am, I have seen people who are black ... bullies ... basically their background, maybe they thought that if they were bullied, say by their mothers, they have the right to bully others. (voorleef van ouers).

D-7: Not all the time, Ma'am. (na aanleiding van vorige deelnemer se antwoord). Sometimes you do get it from home but then sometimes you just want to be cool so you go on and curse people so that just people would think that you are cool because whenever something happens like I am attacking her everyone is going to look at me and so I am the cool guy, right? You feel you are cool because you are just bossing someone around.

D-10: Yes. You feel you are cool because you are just bossing someone around.

Vraag 4: Wat dink julle baat die afknouer by sy of haar gedrag? (oorsake)

Question 4: What does the bully benefited in his or her behaviour?

D-1: Miskien voel hy nie lekker nie.

D-3: Ek dink hy voel beter nadat hy iemand geboelie het. Dalk is daar 'n sisteem om dit te doen. Dalk as hy dit elke dag doen en dit een dag nie doen nie voel hy...

D6: Nothing.

D-9: Ma'am I think he gets something out of it, because, you know this is my theory, bullies wouldn't continue bully if they didn't get something out of it. They do this because these people, the people that stand by, watching and cheering him on they are like his fans. They are not exactly his friends but they are his followers. So if he has all these followers and people who love him he gets more fond of himself. So that is what he gets out of it. The bully feels he is in power and he is doing the right thing.

Vraag 5: Waarom is daar altyd aanskouers tydens 'n afknouery teenwoordig, maar die meeste van hulle is nie afknouers nie? (oorsake)

Question 5: Why are there usually bystanders present during a bullying episode but most of them are not bullies?

D-6: Maybe, I think they want to see what is going on.

D-9: I think it is about gossip, you know. If you hear somebody whispering something everyone wants to know what it is about. Everyone is curious about it. I think that is why, so you go and you stand around as a bunch to see who is going to win and you start cheering and it is going all exited and it shouldn't, you know? But then it seems they just do that.

D-10: I don't know. I can never understand that, it just happens. When people start fighting the crowd just goes there, cheering them on and then the fight goes on.

Vraag 6: Waarom is die meeste leerders nie afknouers nie? (oorsake)

Question 6: Why are most learners not bullies?

D-2: Ek dink dit is omdat hulle die "victim" is van die afknouer, so dan is hulle bang.

D-1: Ek dink onbewus boelie almal iemand in hul leeftyd emosioneel. Ja, maar hulle kom dit nie agter nie soos wanneer ek na die puisie op haar voorkop kyk en sy is nou baie bewus daarvan en dan gaan sy die hele dag sleg voel daaroor.

D-8: En ek dink omdat hulle so min is, minder as nou is, dat situasies in skole is so dat kinders nie rêrig kan boelies wees nie, want daar word stappe teen hulle geneem as hulle afknou, want kinders van vandag staan op en praat as hulle geboelie word, maar daar is steeds kinders wat stilbly en die "punch" vat, maar dis baie min veral hier op skool.

D-10: Ma'am I think, children who are bullies, I think get enough love at home, so, I don't see why they should be bullies, because people who bully is people who seek love and attention outside.

D-9: What I think Ma'am, there can't be a lot of bullies because even if you are a bully and you come to school or something and there is another bully, what they normally do is to become friends, then they are both bullies, but then you don't find a group there, and they are bullies, and a group there, and they are bullies because the next thing is going to be like now you pick, there is no sense in it because now you're picked and be bullied by this group and tomorrow by that group.

Vraag 6: Wat stel julle voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of te stop? (hantering)

Question 6: What do you suggest one should do to prevent or to stop bullying?

D-4: Ja, mens kan dit stop, Juffrou want hmmm ... boelies moet gaan soos van ... terapie sodat mens kan hoor wat is fout met hulle en probeer om hulle te help. Dit help nie om soos almal op te staan en hulle nog meer af te kraak nie. Dit gaan die situasie net nog meer vererger. So luister na hulle en gee soos in emosionele hulp soos in ... Juffrou, probeer hulle net help.

D-7: Allocation.

D-10: What I think is that if the followers can stop follow the bullies it will stop. It will finally end because it is like the other film that you showed us. As soon as the followers stop listening to the bully or whatever like entertaining what he was doing and everyone stood up for the person who was being bullied, it all ended. It was like now he was the hmmm ... ja the bullied one.

D-9: Ma'am I think like the bystander should develop a backbone and be able to say no and something that's wrong is just wrong. You can't change wrong to right so the bystanders should develop some backbone and be ignoring the bully and ... yes.

Vraag 7: Wat stel julle voor moet die Departement van Onderwys en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop? (hantering)

Question 7: What do you recommend should the Department of Education and the school do to prevent or to stop bullying?

D-8: Juffrou ek wil net sê, dit maak nie saak of dit direk of indirek die Departement betrokke is nie. Dis net jy word grootgemaak in 'n manier van jy mag nie boelie nie. As 'n kind vroeër in kinders se skoolloopbaan geleer word jy mag nie boelie nie sal dit mos in hulle koppe ingaan. Maar ek dink kinders weet nie wat boelie is nie. Ja, hulle weet nie van die verskillende soorte boelies wat is daar nie. So, as dit vroeër geleer word vir hulle dan sal hulle kan grootword met die gesindheid dat jy nie moet boelie nie en as jy geboelie word, praat daarvan en stop dit wanneer jy kan.

D-7: I think the Department of Education should do more. Yes, Ma'am, they must do more and the teachers must explain to the children why it is so bad and stuff like that.

D-9: I don't think you can put the blame on the Department of Education. I think learning a dog you treats all dogs you treat something hard, I think like us as scholars you should develop some backbone and stand up to the bully and it will become right.

D-10: Ma'am, I also agree because I think that if the children themselves, the learners or the students or whatever, if they make a difference it will stop because you can't ask a teacher or a mother or someone to stop it because, seriously, it will just carry on because it didn't happen when the teachers or the mothers were there. So if the children just stop and they stop following them then it will end.

Onderhoudvoerder: Baie dankie, thank you so much.

VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INFORMELE GESPREKKE:
GRONDSLAGFASE, GRADE 2 EN 3

KLEURKODERING

- ❖ Aard van afknouery: **Rooi**
- ❖ Aanskouers se emosies: **Geel**
- ❖ Aanskouers se optredes: **Groen**

Vier leerders in die Grondslagfase het nadat hulle prente van die afknouvoorvalle wat hulle aanskou het die behoefte teenoor die navorser uitgespreek om individueel verder met die navorser te gesels. Die navorser het die volgende notas van gesprekke gemaak:

Deelnemer 1: Graad 2, vroulik, 7 jaar oud, Afrikaanssprekend

Hierdie leerder het spontaan gesels oor die afknouery wat sy gesien en hoe sy dit beleef het. Alhoewel sy gesien het hoe 'n maatjie 'n ander maatjie **geslaan en geskop** het, het sy **nie opgetree nie**, omdat sy **bang** was dat die afknouer haar **ook sou afknou**. Sy het ook gesien hoe 'n ander leerder die **voorbeeld van die afknouer volg** en 'n maatjie in die rye **stamp** en skop.

Deelnemer 3: Graad 3, vroulik, 8 jaar oud, Afrikaanssprekend

Alhoewel hierdie leerder aanvanklik huiwerig was om te praat het sy tog die volgende inligting meegedeel. Sy het gesien hoe die afknouer die teiken **klap en spoeg**. Volgens die deelnemer gebeur die afknouery **herhaaldelik**. Sy het **nie tussenbeide getree nie** en omdat sy **jammer** vir die teiken was, laasgenoemde net **getroos**. Sy het ook **nie die voorval gerapporteer nie**, omdat sy vir die afknouer wat groter as hulle is, **bang** is.

Deelnemer 3: Graad 3, manlik, 8 jaar oud, Afrikaanssprekend

Hierdie leerder het vertel dat hy teenwoordig was toe die afknouer sy maatjie se **karretjie by hom afgeneem** het en nie wou teruggee nie. Die afknouer het die maatjie **hardhandig weggestamp**, sodat die teiken **geval en seergekry** het. Die aanskouer en die teiken het die voorval aan die onderwyseres gaan rapporteer. Die onderwyseres het die afknouer beveel om die **karretjie** terug te gee en die afknouer het, maar dit was **reeds gebreek**. Die aanskouer was bang vir die afknouer en jammer vir die teiken daarom het hy **nie ingegryp nie**, maar tog die **teiken ondersteun** deur saam met hom **die voorval aan te meld**.

Deelnemer 4: Graad 2, manlik, 8 jaar oud Afrikaanssprekend

Die leerder het vertel dat hy gereeld sien dat die afknouer die leerders wat na pouses agter in die ry aantree, **wegstamp** omdat hy daar wil staan. Die aanskouer sorg daarom dat hy altyd **naby die aantree plek speel**, sodat hy nie laat kom en dan dalk agter in die ry op die plek van die afknouer beland nie. Volgens hom is hy bang om in die afknouer se onguns te kom en is hy veral **bang** dat hy **nie** teen die afknouer **opgewasse sal wees nie**, daarom bly hy **onbetrokke en rapporteer nie die voorvalle nie.**

Afrikaans- en Engelssprekende leerders soos aangeteken deur hulle onderwyseresse

KLEURKODERING

- ❖ Aard van afknouery: **Rooi**
- ❖ Aanskouers se beleving: **Blou**
- ❖ Aanskouers se optredes: **Groen**

Graad R Afrikaans

- ❖ D-1: Die boelie **slaan** hom. Hy **huil** en ek is **bang**.
- ❖ D-2: Sy **huil baie**, want die boelie het haar **geklap**. Ons **harte is seer**.
- ❖ D-3: Die boelies. Die boelies **maak hom bang**. **Ons keer vir die boelies**.
- ❖ D-4: Die boelie **slaan** hom. Ek sê hulle moet ophou.
- ❖ D-5: Die boelie **terg** ons. Ek is **hartseer**. My maatjie **wil weghardloop**.
- ❖ D-6: **Ons hardloop weg**, want ons is **bang vir die boelie**.
- ❖ D-7: Die boelie is baie groter. Ons is **bang en hartseer**.
- ❖ D-8: My **hart is seer**. Die boelie **slaan** hom. Sy **oog bloei**.

Graad R Engels

- ❖ D-1: Ma **fighting**.
- ❖ D-2: He **is ugly to me**. He **bullies me**! I feel **angry**. **I go home!**
- ❖ D-3: I **feel sad**.
- ❖ D-4: The bully. My school. **I hide**.
- ❖ D-5: I am **sad**. The **bully is bad**
- ❖ D-6: She is **a bad bully**. She **makes us cry**.
- ❖ D-7: **I feel sad**. The bully **is laughing at me**.

***Afrikaans-en Engelssprekende leerders soos aangeteken deur hulle
onderwyseresse***

KLEURKODERING

- ❖ Aard van afknouery: **Rooi**
- ❖ Aanskouers se beleving: **Geel**
- ❖ Aanskouers se optredes: **Groen**

Graad 1 Afrikaans

- ❖ D-1: Boelie **skop** hom. My maatjie hy is **hartseer**. Ek kyk vir hulle en ek is **hartseer**.
- ❖ D-2: Juffrou. Boelies. **Ek gaan vertel vir Juffrou.**
- ❖ D-3: Boelie. Ek en my maat **huil**.
- ❖ D-4: **Boelie my** sussie.
- ❖ D-5: Boelies. Juffrou. **Ek sê vir juffrou.**
- ❖ D-6: **Ek roep my juffrou.** Boelies.
- ❖ D-7: Jesus wat **huil**. Boelies. Juffrou.
- ❖ D-8: **Ek skree vir my ma.** Hulle **boelie mekaar**.
- ❖ D-9: Ek **huil**. **"Gee die geld!"** (afknouers).
- ❖ D-10: Hulle (aanhitsers) sê: **"slaan hom!"** **Ek het juffrou gaan roep.** Boelie. Maatjie **huil**.
- ❖ D-11: Duiwels sê hulle moet baklei. Toe **baklei die 2 boelies teen my.**
- ❖ D-12: Boelies **slaan** hom. Ek en A... **huil**.
- ❖ D-13: Hulle **baklei**. Hulle slaan my sussie **dood**.

Graad 1 Engels

- ❖ D-1: I saw them. The bully is **nasty** to her. Her **nose bled**.
- ❖ D-2: The **bully makes fun** of me. I **cry**. **He** (the bystander) **helps me**.
- ❖ D-3: The big bully. We said **"no, no"** to the bully.
- ❖ D-4: **I feel sad**.
- ❖ D-5: **She's taking my money from me.** **I feel sad**.
- ❖ D-6: My friend **bullies me**. **I hit him back**. My friend is making me **angry**!
- ❖ D-7: **I felt sad**. The bullies were **swearing at me**.
- ❖ D-8: The bully is **laughing at** me and **I feel sad**.
- ❖ D-9: **I feel sad**. Bully **laughing at me**.

- ❖ D-10: I get sad when someone laughs at my dress.
- ❖ D-11: I feel sad. Bystander laughing at A.
- ❖ D-12: I feel sad.
- ❖ D-13: I feel sad.

Engelssprekende leerders soos aangeteken deur hulle onderwyseresse

KLEURKODERING

- ❖ Aard van afknouery: **Rooi**
- ❖ Aanskouers se beleving: **Geel**
- ❖ Aanskouers se optredes: **Groen**

Graad 2 Engels

- ❖ D-1: The bully is **shooting** my mom! **I'm sad.**
- ❖ D-2: bully (the good one) **I cry** when I am bullied!
- ❖ D-3: I went to the shop and a **white girl bullied me.** She **said my dress is so ugly!**
- ❖ D-4: bully **is laughing at me.** I **feel so sad.** **Sister says: "What's the matter?"**
- ❖ D-5: Me -- **I was arresting them.** They were **bullying my dad.** daddy bully bully
- ❖ D-6: I **feel sad.** She is **laughing at my dress.**
- ❖ D-7: **I told my brother to come.** **I felt sad.** This one was **bullying my brother.**
- ❖ D-8: **I feel sad.** he was **kicking and punching** me!
- ❖ D-9: He was **punching him in the face.**
- ❖ D-10: He is **laughing at me.** **I feel sad.**
- ❖ D-11: bully Me. **I feel sad.**
- ❖ D-12: bully I **feel sad.**
- ❖ D-13: She's **throwing things and laughing at me.** **Sad.**
- ❖ D-14: He **thought my dress is ugly.** **I am crying.** He is **laughing at me.**
- ❖ D-15: Me I **feel sad.** bully
- ❖ D-16: The bully is **pulling my hair.** **I feel sad.**
- ❖ D-17: She **laughs at me!**
- ❖ D-18: **I feel sad.** Someone who **is bullying me.**

Afrikaans-en Engelssprekende leerders se eie byskrifte by hulle tekeninge

KLEURKODERING

- ❖ Aard van afknouery: **Rooi**
- ❖ Aanskouers se beleving: **Geel**
- ❖ Aanskouers se optredes: **Groen**

Graad 3 Afrikaans

- ❖ D-1: My **hart voel seer** vir hom. **Ek gaan die juffrou sê.**
- ❖ D-2: Ek **hou nie van die boelie nie.**
- ❖ D-3: **"Julle mag nie seermaak nie."**
- ❖ D-4: **"Eina!"** (teiken). **"Jou mal kind!"** **Moet nie baklei nie.** **Ek gaan vir Ma roep!"** (aanskouer).
- ❖ D-5: **"Slaan hom met dit"**. (afknouer se maat) "Jy is 'n **vetsak**". (afknouer) **"Hou op hom verwurg!"** **Ek gaan vir Juffrou sê"**. (aanskouer)
- ❖ D-6: As my maat **beklei** en dan is ek **hardseer.**
- ❖ D-7: My **hart is baie seer.**
- ❖ D-8: Boelie. My **hart is seer.**
- ❖ D-9: **"Nee, los my!"** (teiken) "Ek wil jou nog **slat!"** (afknouer) **"Ek gaan vir die juffrou sê."** (aanskouer).
- ❖ D-10: Ek is **baie harseer.** As die boelie my **seermaak** **hartloop ek weg.**
- ❖ D-11: My **hart is baie seer** as hulle **mekaar seermaak.**
- ❖ D-12: **"Wat dink jy doen jy?"** (aanskouer). "Ek gaan jou nog **verder seermaak!"** (afknouer) **"Help my!"** (teiken) **"Gee my jou gelt!"** (afknouer).
- ❖ D-13: **I Love God.** Ek is **lief vir Juffrou.**
- ❖ D-14: My **hart is seer.**
- ❖ D-15: My **hart is seer.**
- ❖ D-16: Bullie.

Engels

- ❖ D-1: "No!" **"I will kill you!"** **"No!"**
- ❖ D-2: **"No!"** "I will **kill** you!" **"No, you must not fight, friends must not fight, be happy!"** (bystander).
- ❖ D-3: **"You two stop it, or you will go to the Headmaster!"** (bystander). **"No, I will tell"**

- Mom!" (victim) "Stop it!" (victim) "I like to fight with you." (bully) "Now you will go to hospital." (bully).
- ❖ D-4: "I don't like you!" (bully) "I'm sorry." (victim). "Stop you two, and don't play with him!" (bystander)
 - ❖ D-5: "I wish I'd scweez them with my own hands". (bystander) "I musent cry or run or scream. I will go to the adolts; they will tell them to leave me alone." (victim)
"Look her torn cloths." "And look at your ugly hair and your untied shoes and our school is much more beautiful then yours. Loser!" (bullies)
 - ❖ D-6: "What can I do? I'll run away." (victim) "That girl, she's cry baby. She's crying."
"I'm going to follow her." (bully)
 - ❖ D-7: "No! No! Look!" (bystander) kick (the boy kicks another boy - teacher's note)
 - ❖ D-8: "I love you friend." (bully). "No! no friend you are!" (bystander).
 - ❖ D-9: "I wash (wish) I can bush (punch) hem!" (bystander) "Youyur luns. (your lunch) I go puch (punch) you." (bully)
 - ❖ D-10: "Hay stop!" I am going call..." (bystander) (the two boys are swearing to each other – teacher's note)
 - ❖ D-11: "Yes, I will stop bullying other children because I will call an adolt to walk us back there to the park." (bystander) "Ha, ha, ha, you think you can stop me from being a bully. Give me your lunch box while I am standing on you, ha, ha, ha."
(bully) "Gnaw, gnaw, help me!" Child being bullied.
 - ❖ D-12: "Leave my friend alone, you can't bully her. I am sorry for her because she always gets bullied, you must leave her alone!"
 - ❖ D-13: "I jast want to heat my brother becos he hit's my friend and pinch him." friend brother
 - ❖ D-14: "I am sorry friend. " "OK friend." "I am goin to punsh him." (bully).
 - ❖ D-15: "I must help him. I'm gonna hit him. I got to go in. Three, two one."
 - ❖ D-16: "You are rood ef you het some bode. God made hem."
 - ❖ D-17: "Hay @%#... you". (bully) "Uh?" (victim) "What can I do about that crazy girl?" (bystander) (girls)
 - ❖ D-18: "@%#... you" (bully). "No, don't say that!" (bystander).
 - ❖ D-19: "Stop it now, or you wil go to jail" (bystander). "You are ugly now" (bully). "Don't hit me!" (victim).
 - ❖ D-20: "Dude let's go, why...?" (bully's friend). "Ha, ha, do you think that you can stop me? No! Let's go with the boy" (bully). "Help me! Why do they want to take me? Help, help" (victim). "Stop, stop!" (bystander)
 - ❖ D-21: "Ha, ha, ha" (bully kicks the victim). "Poor kid". "Stop!" (bystander).
 - ❖ D-22: "You are rood ef you het some bode."

- ❖ D-23: "Istipoops!" "Ha, ha, ha" (bully). "I wish I can kick you" (victim). "No, stop!" (bystander).
- ❖ D-24: "You can't booli me and I will tell my mom." (victim). "I will booli you." (bully). "I wish I will shoot her." (bystander).
- ❖ D-25: "I wish I would shoot him." (bystander).
- ❖ D-26: "I am going to tele my mom." (bystander). "I am going to box you." (victim). "Ha, ha, ha, ha, ha." (bully).
- ❖ D-27: "I think to kill him" (bully). "Please don't kill me." (victim). "I wish I will kill him." (bystander).
- ❖ D-28: "I am for to help you." (bystander).
- ❖ D-29: "Stop you ugly cat" (bullies). "I think thay are going to bolly me." (victim).

***Leerders met spesiale onderrigbehoefte, Afrikaans-en Engelssprekende
leerders se eie byskrifte by hulle tekeninge***

KLEURKODERING

- ❖ Aard van afknouery: **Rooi**
- ❖ Aanskouers se beleving: **Geel**
- ❖ Aanskouers se optredes: **Groen**

- ❖ **D-1:** Die mense moet vir die boelies **sê dat dit verkeerd is om af te knou** en dat hulle dit **nie moet doen nie.**
- ❖ **D-2:** Boelie Teiken Aanskouers Skool Die kinders loop op die trappe. Die boelie het 'n ander kind **gestamp** toe val hy.
- ❖ **D-3:** Die kinders **slaan met die vuus.** Ons **"fight"**. Ek het gesien hoe kinders **op die trappies val nadat die boelie hulle geslaan** het. Die kinders **stoel in die klas en op die speelgrond.** Hulle is **stout.** Teiken Boelie Trappies
- ❖ **D-4:** Ek sal vir hom (boelie) **gesê** het, **God** is in die Hemel en **sien hom as hy 'n boelie** is. Dit is **nie mooi nie** en **my hart is seer.** (*Die boelies lag en terg en die teiken huil op die tekening*). Boelie lag Teiken huil Boelie terg
- ❖ **D-5:** Die kinders **wil mekaar skiet** en die een wil die ander een **steek.** Dis **nie reg nie.** geweer mes
- ❖ **D-6:** Ek en my maatjie. Ek en my maatjie het lekker gespeel, toe **skiet** hy my op die been. Ek geweer Boelie
- ❖ **D-7:** Die mense (*teikens*) **hang hulleself op.** Die boelies is net **stout in die klas.**
- ❖ **D-8:** Die boelie **loop agter 'n klein kind** aan om hom **te boelie.** Die kind **was slim,** want sy was **naby mense.** Hulle (*die boelies*) moet **nie so maak nie.** Boelies Klein kinders
- ❖ **D-9:** Die vyf boelies het een seun **seergemaak,** want hy (*teiken*) het hulle kwaad gemaak. Toe kom 'n grootmens, toe loop hulle weg. Die boelies **gaan hom weer terg en seermaak.** Ek was **jammer vir die teiken.** Boelies Teiken Groot mens
- ❖ **D-10:** Ek sal **vir Juffrou gaan sê.** Aanskouer Boelie Teikens
- ❖ **D-11:** Ek dink ek moet **vir iemand gaan sê.** (*boelies, teikens en aanskouers is op die tekening aangedui*) Boelies Teikens en aanskouers.
- ❖ **D-12:** Die **boelies staan saam** om die teiken seer te maak. Ek is **hartseer.** Teiken Boelie Aanskouer school
- ❖ **D-13:** Vind die probleem! Boelie **vat die teiken se lekkers.** (*by die snoepie op die*

rugbyveld) Boelie paviljoen baklei rugbyveld

- ❖ **D-14:** Boelies **steek tong uit.** Teikens is **opgehang.** Boelies **skiet.** (*daar is ook afknouers met 'n mes en 'n rewolwer op die tekening*) opgehang Teiken skiet mes
- ❖ **D-15:** Die seun (**aanskouer**) **lag** vir die seun (*teiken*). Die man **slaan** die ander man.
Boelie Teiken
- ❖ **D-16:** Die boelie het twee seuns **opgehang.** Teiken Boelie Huis
- D-17:** Die boelies **maak mekaar seer.** Sy het haar **boetie seergemaak.** Toe **sê sy dit vir die juffrou.** Die boelie sê dat **juffrou niks aan haar kan doen nie.** “Moenie my slaan nie!” (*teiken is bang en kruip weg*). Die boelie sê: “**Jy verdien dit.**” dit.” “ is jy ok?”
teiken huil
- ❖ **D-18:** Die boelie het die **klein dogtertjie seergemaak.** Ek was **baie hartseer,** want ‘n mens **mag nie ‘n klein kind seermaak** (boelie) nie.
- ❖ **D-19:** As iemand jou **seermaak** **moet jy omdraai** en **wegloop en vir Juffrou gaan sê.** (*op die tekening loop daar bloed uit die teikens se monde*) Teiken bloed
- ❖ **D-20:** B ... die boelie **slaan** vir H... (*teiken*). H... is B... se **slaansak.** Ek is **te bang** B ... **slaan my as ek my maat help** (*aanskouer*) B... die Boelie

❖ **Vraag 1: Hoe sou u die invloed wat afknouery in skole op die leerder se lewe het beskryf?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Afknouery het definitief 'n invloed op kinders se lewens. • Dit maak hulle bang om skool toe te kom. • Dit takel hulle selfbeeld heeltemal af. • Dit veroorsaak ook geweldige aggressie by hulle dat hulle partykeer reg in eie hande neem. • Mekaar verbaal geweldig slegsê. • Dit is wat die boelie seek, sodat hy dan werklik tot die maksimum daad kan voortgaan. • Dit het ook akademiese invloed op 'n leerling. • Sy konsentrasie neem af. • Dit het 'n geweldige, geweldige invloed op 'n kind.	❖ Gevolge ➤ Algemeen ○ Definitief 'n invloed. ○ Geweldige invloed. ○ Bang om skool toe te kom. ○ Takel selfbeeld af. ○ Akademiese invloed. ○ Konsentrasie neem af. ➤ Afknouer ○ Wat boelie seek. ○ Tot maksimum daad oorgaan. ➤ Teiken ○ Veroorsaak aggressie. ○ Reg in eie hande. (<i>reaktief</i>) ➤ Nie-fisieke afknouery (<i>verbaal direk</i>) ○ Verbaal geweldig slegsê.	❖ Gevolge ➤ Algemeen ○ Afknouery het definitief 'n geweldige invloed op die leerders se skoolbywoning, akademiese pre-stasies en selfbeeld. ➤ Afknouer ○ Die afknouer reageer op die teikens se reaksies wat hulle aanspoor tot die maksimum optrede. ➤ Teikens ○ Afknouery veroorsaak aggressie by die teikens wat daartoe lei dat hulle die reg in eie hande neem. ➤ Nie-fisieke afknouery (<i>verbaal direk</i>) ○ Verbaal geweldig slegsê.

❖ Vraag 2: Watter rol speel die aanskouer van afknouery in die skool?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
- Nie baie nie. - Hulle is baie versigtig. - Absolute kring om daardie mense maak en die geweld aanblaas. - Moedig mekaar aan met slaan, slaan, slaan. - As hulle bloed sien loop, hoeveel te meer dis lekkerder. - Van kleins af, van laerskool af tot hoërskool. - En dan die feit dat hulle dit op band neem. - Dit traumatiseer wel van die kinders, veral van die dogters kan partykeer die wreedheid regtig nie verwerk nie. - Veral onder jou swart leerders waar hulle hierdie geweld aanblaas en aanhits, en aanhits, en aanhits, want hulle wil graag bloed sien. - Dit dalk van die “<i>Struggle</i>” se kant af kom nie of van die voorbeeld wat daar	❖ Rolle ➤ Aanskouers - Nie baie nie. - Baie versigtig. - Swart leerders (Groep) - Kring. - Geweld aanblaas. - Aanhits. - Moedig aan. - Bloed sien. - Neem op band. ❖ Oorsake ➤ Omgewing Oorsprong “<i>Struggle</i>”. - Opvoeding - Voorbeeld. ❖ Gevolge ➤ Emosionele belewing (affektief) - Wreedheid. - Traumatiseer ... kinders, veral dogters.	❖ Rolle ➤ Aanskouers - Die aanskouers rapporteer nie maklik afknouery nie, want hulle is baie versigtig. ➤ Kultuurgroepe - Swart leerders (<i>aanskouers</i>) beskerm die afknouer, blaas geweld aan en hits die afknouer aan, want hulle wil bloed sien. Neem op band. (“<i>happy slap</i>”) ➤ Oorsake (omgewing) - Die oorsprong van die rol wat die aanskouer speel, kan moontlik vanuit die “<i>Struggle-era</i>” kom en wat in hulle opvoeding tuis deur die voorbeeld wat die ouers stel, manifesteer. ➤ Gevolge • Affektiewe belewing - Die wreedheid van afknouery traumatiseer veral dogters.

❖ Vraag 2: Watter rol speel die aanskouer van afknouery in die skool?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
gestel is van dit is hoe goed gedoen moet word nie. • Omdat dit alles te make het met die tipe opvoeding wat jy kry.	❖ Ontwikkelingsfases ○ Van kleins af. ○ Van laerskool tot hoërskool	➤ Aard (Ontwikkelingsfases) ○ Afknouery kom in al die ontwikkelingsfases en ouderdomsgroepe van die leerder.

❖ Vraag 3: Watter beleidsaspekte is van toepassing op die afknougedrag in u skool?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• 'n Beleid wat ons teen enige vorm van bakleiery of intimidasie beskerm. • By fisiese bakleiery word die ouers onmiddellik in kennis gestel en 'n kind word gesuspendeer. • Waar dit meer sielkundig geboelie is en intimidasie word die ouers ingeroep en as dit daarop aankom word die ouers maar versoek om 'n interdik te kry teen die kind.	❖ Hantering ➤ Beleidsaspekte ten opsigte van: • Fisieke afknouery (<i>direk</i>) ○ Ouers in kennis gestel. ○ Gesuspendeer. • Emosionele afknouery (<i>hantering</i>) ○ Sielkundig. ○ Intimidasie. ○ Ouers ingeroep. ○ Interdik.	❖ Hantering ➤ Beleidsaspekte ○ Die skool volg 'n beleid waarvolgens fisieke en emosionele afknouery aangespreek word.

❖ **Vraag 4: Watter struikelblokke beïnvloed die uitvoering van die skoolbeleid negatief ten opsigte van die hantering en voorkoming van afknouery in u skool?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Die hele beleidsstelsel, dissiplinêre stelsel. • Die hele menseregte storie. • Die afknouer... meer staatmaak op sy regte as wat die slagoffer het. • Wanneer jy die oortreder aanspreek moet jy so versigtig wees dat jy binne die perke van die wet optree en so menswaardig optree. • Wanneer jy teenoor die slagoffer optree met menswaardigheid en respek en al daardie belangrike morele waardes wat glad nie teenwoordig is by die boelie... • wanneer jy as opvoeder of as gesagsdraer die... wet moet toepas en die orde moet handhaaf... as jy nie menswaardig optree of nie korrek optree nie dan is jy die volgende slagoffer, dan word jy deur die wet en	❖ Oorsake ➤ Struikelblokke • Algemeen ○ Beleidsstelsel. ○ Dissiplinêresistensie. ○ Menseregte. • Afknouer ○ Maak staat op regte. • Teiken. (Menseregte van teiken nie teenwoordig wanneer onderwyser as volg wil optree nie) ○ Met menswaardigheid. ○ Respek. ○ Morele waardes • Onderwyser (As opvoeder en gesagsdraer) ○ Orde handhaaf. ○ Versigtig. ○ Menswaardig.	❖ Oorsake ➤ Struikelblokke • Algemeen ○ Die beleidsstelsel, dissiplinêre stelsel en menseregte stelsel veroorsaak dat die afknouer bevoordeel en die teiken benadeel word. • Onderwyser ○ Die onderwyser as opvoeder en gesagsdraer moet binne die perke van die wet korrek optree, anders loop hulle die gevaar om self teikens van die Departement van onderwys te word. ○ Die onderwysers het alleenlik 'n saak as die afknouer iemand sou doodmaak.

❖ Vraag 4: Watter struikelblokke beïnvloed die uitvoering van die skoolbeleid negatief ten opsigte van die hantering en voorkoming van afknouery in u skool?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
die Departement geboelie. Al wanneer jy dalk moontlik 'n saak kan hê is as hy dalk iemand doodmaak.	- Binne perke van wet optree. - Wet toepas. - Nie korrek optree. - Volgende slagoffer. - Deur wet en Departement geboelie. - Moontlik 'n saak-- iemand doodmaak.	

❖ Vraag 5: Bestaan daar 'n positiewe wisselwerking tussen die skool en die ouergemeenskap as dit by die hantering van afknouery by die skool kom?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
- In baie opsigte, ja. - Daar is van jou ouers wat nie wil saamwerk nie ... wat nie wil glo dat hulle kind by sulke tipe daade betrokke kan wees nie.	❖ Rolle, oorsake ➤ Ouers Positiewe samewerking - Ja. Gevolge wat tot afknouery lei - Nie saamwerk nie. - Glo nie dat kind betrokke is nie.	❖ Rolle, oorsake, hantering ➤ Ouers Positiewe en negatiewe samewerking - Alhoewel daar in baie opsigte 'n positiewe samewerking ten opsigte van die hantering van afknouery tussen die skool en die ouers bestaan, is daar ouers wat nie wil saamwerk nie en nie glo dat hulle kinders afknouers is nie.

❖ **Vraag 6: Watter aanbevelings sal u maak om die positiewe hantering van die afknouerskynsel in skole te bevorder?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
- Die Departement moet vir ons genoeg outoriteit gee om so daadwerklik op te tree sonder al die gerompslomp van die dissiplinêre verhoor met al die stappe wat jy moet deurgaan wat dit vir jou so onmoontlik maak, so moeilik maak dat jy moet... - Bring lyfstraf terug. - Gee vir die hoof genoegsame outoriteit... om as hulle nie lyfstraf wil terug bring nie, om van so 'n kind ontslae te raak al moet hy hom kronies elke week suspendeer.	➤ Aanbevelings Departement - Genoegsame outoriteit. - Om op te tree. - Sonder gerompslomp. - Lyfstraf terug bring. Hoof - Genoegsame outoriteit. - Kind ontslae te raak. - Kronies suspendeer.	➤ Aanbevelings Die Departement van Onderwys moet aan die skoolhoof die nodige gesag verleen om onmiddelik die gepaste stappe teen die afknouer te neem.

BYLAAG H –2

DATA-ANALISE VAN INDIVIDUELE ONDERHOUD MET DIE VOORSITTER VAN DIE BEHEERLIGGAAM

❖ **Vraag 1: Hoe sou u die invloed wat afknouery in skole op die leerder se lewe het beskryf?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Kan 'n geweldige negatiewe invloed hê. • Verbale afknouery en so aan tot in so 'n mate dat 'n kind eintlik die skool wil verlaat om weg te kom van die mense af. • Dat kinders nie altyd weet hoe om die situasie te hanteer nie.	❖ Belewing ➤ Gevolge • Negatief ○ Geweldige negatiewe invloed. ○ Verbale afknouery. ○ Skool wil verlaat. ○ Weet nie hoe om situasie te hanteer nie.	❖ Belewing ➤ Gevolge ○ Verbale afknouery het 'n geweldige invloed op die leerders in so 'n mate dat hulle die skool wil verlaat, omdat hulle nie in staat is om die situasie te hanteer nie.

❖ **Vraag 2: Watter rol speel die aanskouer van afknouery in die skool?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Die omstanders is meer geneig om die afknouer se part te vat as die persoon wat afgeknou word. • Miskien skep dit 'n persepsie dat dit 'n	❖ Rolle ➤ Die aanskouers ○ Geneig om die afknouer se part te vat (en nie) die teiken. ➤ Sosiaal status	❖ Rolle ○ Die aanskouers is meer geneig om hulle aan die kant van die afknouer te skaar as om die teiken te ondersteun. ○ Die aanskouers kan onder die indruk

persoon meer status gee as hy hom vereenselwig met die afknouer as die swakkeling wat nou afgeknou word.	○ Meer status. ○ Vereenselwig met afknouer. ○ (<i>en nie met</i>) swakkeling.	verkeer dat hulle meer status bekom indien hulle nie die swakkeling (<i>teiken</i>) ondersteun nie.

❖ Vraag 3: Watter beleidsaspekte is van toepassing op die afknougedrag in u skool?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Die regering ... het so baie mag van die skole en die onderwysers weggevat om dissipline toe te pas. • Hulle sit met hulle hande in hulle hare. • Daar is vorms waar die kinders aangespreek word. • As niks meer help nie kan hulle dissiplinêr verhoor word. • Kan hulle uit die skool geskors word.	❖ Gevolge ➤ Beleidsaspekte ○ Die regering. ○ Mag van die onderwysers weggevat. ○ Dissipline toe te pas. ○ Hande in die hare. ❖ Hantering ○ Die kinders word aangespreek. ○ Kan dissiplinêr verhoor word. ○ Geskors word.	❖ Gevolge ➤ Beleidsaspekte ○ Beleidsaspekte wat deur die regering daargestel is, beperk die onderwysers se vermoë om dissipline effektief toe te pas. ❖ Hantering ○ Die leerders word aangespreek of kan dissiplinêr verhoor en moontlik geskors word.

❖ **Vraag 4: Watter struikelblokke beïnvloed die uitvoering van die skoolbeleid negatief ten opsigte van die hantering en voorkoming van afknouery in u skool?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Ek dink juis die feit dat daar werklik geen dissipline toegepas kan word nie behalwe om met kinders te praat, miskien met ouers te praat... maar selfs skorsing... leer 'n kind iets uit skorsing uit, is dit dalk vir hom 'n vakansie?" • "... die regte van die kinders... word so beskerm... dat daar werklik geen manier is om dissipline effektief toe te pas nie."	❖ Struikelblokke ➤ Oorsake ○ Geen dissipline toegepas kan word. ○ Met kinders en ouers te praat. ○ Leer uit skorsing? ○ Dalk vakansie? ○ Regte van die kinders... beskerm ○ Geen manier om dissipline effektief toe te pas.	❖ Struikelblokke ➤ Oorsake ○ Struikelblokke wat die uitvoering van die skoolbeleid negatief beïnvloed is die regte van die leerders wat so oordryf word dat geen effektiewe dissipline toegepas kan word nie, behalwe om met die leerders en die ouers te praat.

❖ **Vraag 5: Bestaan daar 'n positiewe wisselwerking tussen die skool en die ouergemeenskap as dit by die hantering van afknouery by die skool kom?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Ek dink die ouers sal definitief wil saamwerk. • Ongelukkig al wanneer die ouers rêrig begin saamwerk... is as hy self geraak word. • 'n Ouer wie se kind nooit geboelie word nie staan redelik apaties teenoor hierdie goed ... 'n handjievollers wat regtig wil saamstaan om so 'n probleem op te los. • Dit is bepaalde kultuurgroepe wat onder mekaar afknou. • Meer meisiekinders wat dit veroorsaak. • Meer... in die vriendegroepe.	❖ Aard ➤ Positiewe en negatiewe interaksie • Ouers ○ Ouers sal saamwerk. ○ Wanneer hulle self geraak word. ○ Apaties. ○ Handjievollers wat wil saamstaan. ➤ Aard ○ Bepaalde kultuurgroepe. ○ Onder mekaar afknou. ○ Meisiekinders. ○ Vriendegroepe.	❖ Aard ➤ Ouers ○ Ouers sal saamwerk, veral wanneer hulle kinders daarby betrokke is, anderssins staan hulle apaties daarteenoor. ➤ Aard Groepe ○ Afknouery vind onder bepaalde kultuurgroepe plaas. ○ Dit is meerendeels dogters wat mekaar in hulle vriendekringe afknou.

❖ **Vraag 6: Watter aanbevelings sal u maak om die positiewe hantering van die afknouerskynsel in skole te bevorder?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Ek dink dit is nodig om 'n effektiewe oplossing te kry. • 'n Ou moet werklik gaan sit met die kinders wat betrokke is, enne “deal”. • Professionele sielkundige hulp in te kry. • As jy die kind grootmaak met waardes en integriteit sal hy dit deur sy loopbaan volg. • Daar moet iets deur 'n professionele liggaam of iemand van die regering se kant af geskep word, waar dissipline definitief meer gehanteer kan word en meer toegepas kan word waar kinders... moet voel dat as jy iets verkeerd gedoen het moet hulle die gevolge daarvan kan dra. • As ons dalk kinders bymekaar kry en ouers bymekaar kry en kyk waar lê die probleme.	❖ Aanbevelings • Effektiewe oplossing. • Kinders wat betrokke is. • Professionele sielkundige hulp. • Waardes en integriteit. • Professionele liggaam. • Kinders en ouers bymekaar kry. • Kyk waar lê die probleme.	❖ Moontlike aanbevelings sluit die volgende in: ○ Die leerders wat betrokke is moet professionele hulp kry. ○ Die ouers moet die kinders met die nodige waardes en integriteit opvoed. ○ Die regering moet 'n professionele liggaam daarstel, sodat dissipline effektief toegepas kan word en die leeders die gevolge van hulle dade kan dra. ○ Ouers en leerders moet gesamentlik die probleme identifiseer en probeer om 'n oplossing te vind.

BYLAAG H – 3

DATA-ANALISE VAN INDIVIDUELE ONDERHOUDE MET DIE ONDERWYSERS VAN DIE VERSKILLEND FASES GRAAD 1 – 12
EN DIE LSOB-KLAS (MANLIK EN VROULIK)

❖ **Vraag 1: Hoe sal u afknouery definieer?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
- Afknouery by kleintjies is meestal kinders wat self swaarkry wat dit dan...op 'n manier die kwaad wat hulle het... wil uitbring op iemand anders om nou te sê: “<i>Wel, ek het seergekry, so jy moet nou bietjie voel hoe voel ek</i>”. - Dit is 'n ding wat uit 'n huis uit kom. - Afknouery is as daar konstant op iemand gepik word, fisies of emosioneel en die persoon kan hom – of haarself nie verdedig nie of nie opstaan vir hom – of haarself nie. - Dit hang af watter tipe afknouery. Is dit fisies of is dit geestelik. - Kinders soek aandag en dan knou hulle af of hulle wil oorheersend wees	❖ Aard ➤ Afknouery • Fisieke afknouery (<i>direk</i>) ○ Fisies. • Emosionele afknouery (<i>affektief</i>) ○ Geestelik • Herhaalde afknouery (<i>verbaal</i>) ○ Konstant op gepik word. ❖ Oorsake ➤ Emosionele afknouery (<i>affektief</i>) • Afknouer ○ Kinders wat swaarkry. ○ Uitbring op ander. ○ Ding wat uit 'n huis kom. ○ Soek aandag. ○ Wil oorheersend wees.	❖ Aard en oorsake ➤ Aard ○ Afknouery word deur die onderwysers as verbale, fisieke en emosionele daade beskou ➤ Oorsake ○ Leerders wat tuis self daaronder gebuk (oorsake) gaan uitgevoer word en wat daarop gemik is omherhaaldelik die seerkry op ander leerders wat hulleself nie kan verdedig nie uit te haal, aandag te soek en te wil oorheers.

❖ <i>Vraag 1: Hoe sal u afknouery definieer?</i>		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
teenoor ander kinders of hulle wil dominant wees en dan boelie hulle.	○ Wil dominant wees. ● Teiken ○ Nie verdedig nie. ○ Nie opstaan nie.	

❖ <i>Vraag 2: Watter waarneembare tekens dui daarop dat 'n leerder afgeknou word?</i>		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
● Baie gespanne. ● 'n Kind wat terugtrek. ● Dis reeds die stille teruggetrokke kind waarop daar gepik word. ● Word hulle nog stiller en nog meer teruggetrokke. ● Skoolbywoning sal ook afneem. ● Heel eerste die skrif verander. ● Sy optrede verander. ● Sy openhartigheid verander. ● Kinders is teruggetrokke. ● Hulle lag minder, hulle is aggressief.	❖ Tekens ➤ Die teikens ● Emosionele gevolge (<i>affektief</i>) ○ Gespanne. ○ Angsbevange. ○ Bang. ○ Huil. ○ Optrede verander. ○ Stiller ○ Terugtrek. ○ Eensaam. ○ Openhartigheid verander.	❖ Tekens ➤ Gevolge ○ Die teikens toon duidelike affektiewe gevolge wat in hulle gedrag ten opsigte van afknouery manifesteer. ➤ Oorsake/ gevolge ○ Die afknouer knou ander leerders af omdat hyself seerkry tuis. Nota: Daar is in die onderhoude met die onderwysers bevind dat die volgende

❖ **Vraag 2: Watter waarneembare tekens dui daarop dat 'n leerder afgeknou word?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
- Kinders wat gedurigdeur huil, eensaam is en terugtrek. - Kom angsbevange voor. - Hy is bang. - Daar sal baie klagtes kom dat die kind nie wil skool toe kom nie. - Hierdie kind word eintlik by die huis geboelie en omdat hy geboelie word by die huis, hy kan nie veg teen 'n ouer persoon nie daarom veg hy teen die kinders in die klas.	- Lag minder. - Aggressief. - Skrif verander. - Skoolbywoning sal afneem. ➤ Oorsake/ gevolge • Afknouer - Word by huis geboelie, veg teen ander kinders.	gevolge van toepassing is op: ✓ die teiken angsbevange ✓ die afknouer Word tuis afgeknou en knou dan kinders by die skool af.

❖ **Vraag 3: Hoe tree u op wanneer u sien dat 'n leerder as gevolg van afknouery deur die groep uitgesluit word?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
- Die beste is dat 'n mens dan 'n maatjie wat ook alleen is en ook miskien teruggetrokke is, nadertrek en hulle tweetjies dan bymekaar uitbring. - Sodra jy hulle in 'n groepie inbring dan	❖ Hantering ➤ Teiken ○ Tree op. ○ Maatjies wat alleen is bymekaar uitbring.	❖ Hantering ➤ Verskillende hanteringstegnieke ○ Die onderwysers bied ondersteuning aan die teiken sowel as die afknouer deur die omstandighede te ondersoek,

❖ **Vraag 3: Hoe tree u op wanneer u sien dat 'n leerder as gevolg van afknouery deur die groep uitgesluit word?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
gaan die groep weer teen hulle draai. • Meeste van die tyd is dit dan of daai kind optel, asof dit beter gaan, dat hulle dan voel dat die ander enetjie beteken iets vir hom. • Ek probeer regtig... nie net in klasverband nie maar ook op sport – en kultuur gebied... met die kinders te gesels. Ek dink baie van die stiller kinders wat 'n bietjie uitgeskuif word, vind mekaar ook. • Ek luister na hulle storie en dan bring ek die twee verskillende partye bymekaar uit en gee aan elkeen 'n kans om te sê wat hulle wil sê, maar ek tree dan as 'n arbiter op. • Ek tree gewoonlik op teen die kind wat geboelie is en die kind wat geboelie word. • Ek roep hulle bymekaar en dan sal ek vra wat was die omstandighede om	○ Groepie sal teen hulle draai. ○ Iets beteken. ➤ Albei partye ○ Wat was omstandighede. ○ Gesels. ○ Bring twee partye bymekaar. ○ Gee kans om te sê wat hulle wil sê. ○ Luister. ➤ Afknouer ○ Praat met boelie. ➤ Algemeen ○ Oueraande. ○ Oorsaak. ○ Oplos.	te luister, albei partye te erken, en die saak met die ouers tydens oueraande te bespreek om sodoende die probleem te probeer oplos. • Gevolge ○ Groepie sal teen hulle draai.

❖ **Vraag 3: Hoe tree u op wanneer u sien dat 'n leerder as gevolg van afknouery deur die groep uitgesluit word?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
seker te maak dat jy al twee partye erkenning gee. • As die boelie die skuldige een is, dan sal ek net met hom praat. • Met oueraande bespreek ons hierdie tipe van ding. • Die kind wat geboelie word, word dan ook ingeroep saam met die ander ouers. • Ek wil altyd graag weet wat is die oorsaak en hoe kan 'n mens dit oplos.		

❖ **Vraag 4: Watter riglyne volg u wanneer u sien dat afknouery, teistering, diskriminasie of geweld in die skool plaasvind?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Die meeste van die tyd skakel ek die ouer. • Wanneer ek ook sien dat 'n kind geterroriseer word en 'n ouer is nie bewus daarvan nie, dan laat weet ek	❖ Hantering (riglyne) ➤ Grondslagfase ○ Skakel ouer. ○ Briefie. ○ Oop verhouding.	❖ Hantering ➤ Grondslagfase • 'n Oop verhouding met die ouers is belangrik. Die ouers word geskakel, 'n briefie word geskryf en in die geval van

❖ **Vraag 4: Watter riglyne volg u wanneer u sien dat afknouery, teistering, diskriminasie of geweld in die skool plaasvind?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
hulle ook deur 'n briefie. • Ek voel dat 'n mens die hele tyd 'n oop verhouding moet hê met die ouers. • Wanneer daar so iets gebeur dat 'n mens sien daar is 'n gesinsprobleem dan betrek ons die sielkundiges. • Maar die opvolg is nie voldoende nie. • Dit moet alles deur die Departement gebeur. • As ons sien dat die Departement nie genoeg aandag gee nie, dan probeer ons privaat... maar dit kos baie geld en die meeste van die ouers waar daar probleme is, het nie mediese fonds of geld om dit te kan doen nie. • Ek sal eers nader gaan, met hulle gesels, elke kind 'n spreekbeurt gee en uitvind wat is die situasie en wat is die probleem en dan... kan jy uitpluis... wie praat die waarheid en wie nie. • Indien dit 'n geval is van boeliewerk,	○ Gesinsprobleem. ○ Sielkundiges. ○ Departement. ➤ Intermediêre – en Seniorfase ○ Gesels. ○ Spreekbeurt. ○ Alleen praat. ○ Waarheid. ○ Dissiplinêre stelsel. ➤ Voo fase ○ Hoe hy sou voel. ○ Verstaan. ➤ SNE-groep ○ Vra hoekom. ○ Vrede uitmekaar.	gesinsprobleme word sielkundige hulp ingeroep. ➤ Intermediêre – en Seniorfase ○ Die onderwyser gesels met die leerders, gee elkeen 'n kans om sy saak te stel om uit te vind wie praat die waarheid en sal dan met die afknouer praat en verdere dissiplinêre stappe neem indien nodig. ➤ VOO fase ○ Die onderwyser wil die ware toedrag van sake weet deur die rolle van die afknouer en teiken om te ruil en hulle te laat verstaan hoe die ander een sou voel. ➤ SNE-groep ○ Die leerders word bymekaar geroep, ondersoek word ingestel en gesorg dat die leerders in vrede uitmekaar gaan.

❖ **Vraag 4: Watter riglyne volg u wanneer u sien dat afknouery, teistering, diskriminasie of geweld in die skool plaasvind?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
dan sal ek met die boelie of die kind wat die afknouery doen alleen praat en uitvind hoekom doen hy dit... en dan ligtelik daaroor gesels, indien dit 'n ligtelike situasie was en indien die situasie nie so ligtelik is nie, dan sal ek die dissiplinêre stelsel volg of die ouers betrokke kry en dan net vir hulle noem. • As ek sien 'n kind maak seer dan wil ek weet hoekom. • En dan probeer ek vir die kind wys hoe hy sou voel as ek dit met hom sou doen. • Ek hoop dat wanneer ek klaar is met hulle, klaar met hulle gepraat het, klaar vir hulle gewys het hoe voel die ander...die ander persoon voel, hulle sal verstaan. • Dan roep jy hulle...en dan sal jy sê <i>"Hoekom het jy dit gedoen?"</i> Wel, ek sorg gewoonlik dat die kinders dan in		

❖ **Vraag 4: Watter riglyne volg u wanneer u sien dat afknouery, teistering, diskriminasie of geweld in die skool plaasvind?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
vrede uitmekaar uitgaan.		

❖ **Vraag 5: Waarom dink u is die aanskouers huiwerig om afknougedrag te rapporteer?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
- Want hulle weet nie wat die reaksie gaan wees nie. Hulle weet nie wat om van jou of van die hoof of wie ook al daarmee te doen gaan kry te verwag nie. - Hulle wil nie betrokke raak nie, want ek dink baie van hulle wil ook nie 'n teiken raak nie. - Ek dink definitief hulle ondersteun die boelie. - Somtyds dink ek dat al stem hulle nie saam nie, met die situasie, met die boelie nie, dan sal hulle eerder saam met die boelie staan. - Dalk soek hulle ook maar 'n bietjie	❖ Waarom is aanskouers huiwerig ➤ Aanskouers • Emosionele oorsake (affektief) ○ Weet nie wat die reaksie gaan wees nie. ○ Nie betrokke raak nie. ○ Wil nie 'n teiken raak nie. ○ Voel dislojaal. ○ Reg of verkeerd. ○ Soek aanklank. ○ Erkenning. ○ Aansien. ○ Op negatiewe manier. ○ Verkeerde plek. ○ Verkeerde persone.	❖ Oorsake (aanskouers) ➤ Affektiewe en kognitiewe oorsake wat rolle bepaal ○ Die aanskouers is onseker oor die reaksie wat kan volg, wil nie betrokke raak nie uit vrees dat hulle die volgende teiken sal word. ○ Hulle wil nie dislojaal teenoor hullemaats wees nie, omdat hulle nog nie tussen reg en verkeerd kan onderskei nie. ○ Alhoewel hulle nie noodwendig met die situasie saamstem nie, ondersteun hulle die afknouer, omdat hulle aanklank, aansien of erkenning

❖ **Vraag 5: Waarom dink u is die aanskouers huiwerig om afknougedrag te rapporteer?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
aanklank of aansien, erkenning maar... op die verkeerder plek, op 'n negatiewe manier, heeltemal by die verkeerde persone. - Hulle voel hulle is dislojaal teenoor hulle vriende. - Die kinders, in hierdie stadium van hulle lewe is nie heeltemal seker is dit reg of verkeerd nie.” (<i>laat adolessente</i>) - Want, die kind sê nie, daar word ook gesê vir die kleintjies dit is 'n geheim tussen hulle en die groter kinders.	- Geheim. (<i>intimideer teiken</i>) Emosionele oorsake (kognitief) - Stem nie saam met die situasie nie. Rol - Ondersteun die boelie.	soek -- gewoonlik op die verkeerde plek by die verkeerde persone. Die afknouer sê dat dit 'n geheim moet bly.

❖ **Vraag 6: Hoe hanteer u die situasie wanneer 'n leerder u van die afknouery vertel, maar versoek dat u nie teen die afknouer moet optree nie, omdat hy/sy bang is dat die afknouer se gedrag sal vererger**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
- Dan is dit tyd om te troos en dan is dit tyd om te sê hoe jy dit moet hanteer. - Wanneer daar 'n geleentheid is dat 'n mens wel die afknouer eenkant kry nie.	❖ Hantering ➤ Teiken - Troos. - Hanteer.	❖ Hantering ➤ Teiken Die onderwysers is daarop gesteld om nie die leerders se vertroue te verbreek

❖ **Vraag 6: Hoe hanteer u die situasie wanneer 'n leerder u van die afknouery vertel, maar versoek dat u nie teen die afknouer moet optree nie, omdat hy/sy bang is dat die afknouer se gedrag sal vererger**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
daai dag doen nie, maar daar gaan miskien vorentoe weer iets gebeur dat 'n mens wel met die afknouer kan praat. - Die kind wat dit vir 'n mens kom vertel moet in jou 'n vertrouensverhouding hê... As dit nie so bly nie dan gaan hy volgende keer niks sê nie en dan gebeur daar dan wel iets wat hom emosioneel gaan affekteer. - As 'n kind bang is om genoem te word – ek gaan nie daai kind se vertroue breek deur sy of haar naam te noem nie. - Ek sal eerder indien daar net 'n enkele getuie ... in plaas daarvan dat ek dadelik na die boelie toe te gaan en sê ek het dit self gesien dan sal ek eerder met die boelie gaan gesels of dalk eerder net dophou in die begin en kyk indien dit weer gebeur ... dan daardie situasie hanteer.	- Vertrouensverhouding. - Moet kind vra. ➤ Afknouer - Geleentheid. - Bespreek met kind. - Enkele getuie. ➤ Optrede - Situasie. - Dophou. - Klasverband. - Pouses. - Groepverband. - Opinie vra. - Self besef. - By saalbyeenkoms in breë trekke gesels. - Aanmeld by Departementshoof. - Hoof. - Boekie. - Op speelgrond.	nie een vra die toestemming van die teiken. - Hulle troos en help met die hantering van die probleem. ➤ Afknouer - Wanneer die geleentheid hom voordoens sal hulle die saak met die afknouer bespreek. ➤ Hantering - Die situasie word dopgehou en die onderwysres sal dit in klasverband, pouses en in groepverband met die leerders bespreek, hulle mening vrae en hulle laat besef dat hulle self die implikasies van afknouery besef. - Verder sal die saak tydens saalopening in breë trekke aangehaal word om die leerders die geleentheid te gee om daaroor te gaan praat. - Die gedrag word by die

❖ **Vraag 6: Hoe hanteer u die situasie wanneer 'n leerder u van die afknouery vertel, maar versoek dat u nie teen die afknouer moet optree nie, omdat hy/sy bang is dat die afknouer se gedrag sal vererger**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Ek sal meer in klasverband of ek sal pouses 'n groepie kinders, sal ek gaan uitsoek en met hulle gesels of ek sal pouses 'n groepie kinders, sal ek gaan uitsoek en met hulle gesels. • Dan sal ek in groepverband eerder met hulle gesels en almal se opinie probeer kry en vra: “<i>Stem julle saam met dit? ... Sodat die kinders ook maar self besef wat is reg en wat is nie reg nie en dan sal ek dit ook vir hulle noem, ... dat hulle kan altyd met my kom praat daaroor.</i>” • Ek as onderwyser moet die kind vra: “<i>Mag ek?</i>”. • As hy vir my sê nee, dan doen ek dit wanneer ek 'n saalbyeenkoms doen. • Dan praat ek in die breë trekke en ek sê daar was 'n situasie in my familie. • . wanneer ek met 'n kind werk dan sê ek	○ Ouers. ○ Saak ondersoek. ○ Gewoonlik welgestelde kinders.	Departementshoof en die hoof aangemeld. ○ Die voorvalle wat tydens pouses op die speelgrond plaas vind word in 'n boek aangeteken, die ouers word ingeroep en die saak word ondersoek. ○ Voortspruitend uit die ondersoek is gevind dat die afknouer nie nodig het om af te knou nie, omdat hy welgestelde ouers het.

❖ **Vraag 6: Hoe hanteer u die situasie wanneer 'n leerder u van die afknouery vertel, maar versoek dat u nie teen die afknouer moet optree nie, omdat hy/sy bang is dat die afknouer se gedrag sal vererger**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
vir die kind: “<i>Ek verstaan jou nie, ek verstaan rêrig nie. Ek dink dan so baie van jou, maar ek hoor of ek sien dit en dit en dit en dit. Is jy rêrig so? Haai juffrou kan dit nooit van jou dink nie.</i>” • “... sal ons gewoonlik die situasie eers met die kind bespreek dan sal ons dit aanmeld by ons... Departementshoof en sy sal die saak dan verder hanteer.” • Indien sy dit nie kan uitsorteer nie word dit wel aangemeld by die hoof. • Ons het ook 'n boekie waarin hmmm... waar ons bewerings aanmeld of gebeure op die speelgronde dan word dit daar aangeteken en dan word die ouers gewoonlik ingekry en dan word die saak ondersoek. • Die kinders wat afgekrou het, het ons hulle bymekaar gekry en ons het gevra wat gaan nou eintlik aan, wat		

❖ **Vraag 6: Hoe hanteer u die situasie wanneer 'n leerder u van die afknouery vertel, maar versoek dat u nie teen die afknouer moet optree nie, omdat hy/sy bang is dat die afknouer se gedrag sal vererger**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
gebeur in die skool, hoekom doen hulle dit? Ons het agtergekom dat eintlik is dit kinders wat nie eers nodig het om af te knou nie. Dit is welgestelde kinders.		

❖ **Vraag 7: Hoe dink u kan die probleem van afknouery gestuit word sodat die leerder se reg om in 'n veilige leeromgewing onderrig te word en onderrig te ontvang, gehandhaaf word?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
- Dit sal nie onmiddellik kan gebeur nie. - Dit gaan geweldig tyd neem. - Meer ouerkontak hê. - Aanhoudend in kontak bly met ouers. - Almal moet betrokke bly en dit is een voordeel van ons van Graad 1 tot 12. - Dis 'n gemeenskapsprojek. - Jy moet die ouers en die mense by die huise bereik, jy moet die samelewing	❖ Hantering ➤ Oplossing - Moelike een. - Ek weet nie. - Nie onmiddelik. - Geweldig tyd neem. ➤ Oorsake - Verval van morele standaarde en waardes.	❖ Hantering ➤ Oplossing - Die onderwysers is van mening dat daar nie 'n maklike en vinnige oplossing vir afknouery in skole is nie. ➤ Oorsake - Die rede vir afknouery word toe geskryf aan te groot klasse en die verval van morele standaarde,

❖ **Vraag 7: Hoe dink u kan die probleem van afknouery gestuit word sodat die leerder se reg om in 'n veilige leeromgewing onderrig te word en onderrig te ontvang, gehandhaaf word?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
verander. • 'n Mens moet na maniere kyk om die ouers meer betrokke te kry, positief betrokke te kry by die skool en basies by die gemeenskappe... by die skool, met aktiwiteite by die skool. • dit gaan 'n moeilike een wees. • 90% van alle ouers is skuldig. • Onbetrokke, te besig met hulle eie ek, het vergeet hoe swaar 'n kind kry in daai ouderdomsgroep. (<i>adolessente</i>) • Oplossing? Ek weet nie. • Die hele ding is die verval van morele standarde en waardes. • Daar is nie, daar is nie vaste norme en standarde en waardes en sulke dinge nie en die ouers is te behep met hulleself en hulle eie ek om na hulle eie kinders om te sien, want dit moet by die huis begin.	○ Nie vaste norme. ➤ Ouers ○ Aanhoudend in kontak bly. ○ Meer ouerkontak. ○ Aanhoudend in kontak met ouers. ○ Ouers betrokke. ○ 90% van alle ouers is skuldig. ○ Onbetrokke, te besig met hulle eie ek, ○ By huis begin. ➤ Gemeenskap ○ Almal betrokke. ○ Gemeenskapsprojek. ○ Samelewing verander. ➤ Departement ○ Departement van Onderwys. ○ Onderrig. (ten opsigte van afknouery instel) ○ Groot klasse. ❖ Gevolge ➤ Onderwysers	waardes en norme. ○ Baie ouers is onbetrokke by hul kinders se skoolaktiwiteite. Meer ouer en gemeenskaps-betrokkenheid is belangrik, daarom moet onderwysers voortdurend in kontak met die ouers bly. ➤ Aanbevelings ○ Die Departement van Onderwys moet onderrig ten opsigte van afknouery instel en klasse moet kleiner wees. ○ Toesig is belangrik en onderwysers moet meer na leerders luister.

❖ **Vraag 7: Hoe dink u kan die probleem van afknouery gestuit word sodat die leerder se reg om in 'n veilige leeromgewing onderrig te word en onderrig te ontvang, gehandhaaf word?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Vir die Departement van Onderwys te sê hulle moenie die klasse so groot maak nie die onderwyser (raak) geïrriteerd het hulle nie geduld met die kinders nie is negatief ingestel en as jy negatief ingestel is, is jy nie ontvanklik vir hierdie kinders se einas nie en dan stoot jy hulle weg. • ek dink toesig is belangrik ek dink onderrig is belangrik in hierdie saak, ek dink dit is baie, baie belangrik, ek dink soos wat HIV is, is boelie miskien groter onder ons kinders en selfs grootmense boelie sodra jy die kind 'n kans gee om daaroor te praat kan jy iets daaromtrent doen ... ek dink 'n mens moet meer luister na kinders.	○ Geïrriteerd. ○ Ongeduldig. ○ Negatief ingestel. ○ Nie ontvanklik. ○ Stoot weg. ○ Luister. ○ Kans gee om te praat. ○ Toesig.	

BYLAAG H – 4

DATA-ANALISE VAN INDIVIDUELE ONDERHOUE MET LEERDERS VAN DIE LSOB-KLAS, GRAAD 1- 12, MANLIK EN VROULIK, AFRIKAANS- EN ENGELSSPREKEND

❖ **Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery.**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Vloek. • Loop agter teiken aan. • Sê lelike goed oor jou. • Laat jou hartseer voel. • Slaan. • Spoeg. • Skop. • Hare trek. • Stoot uit groepie. • Lelikgeit. • Maak kinders seer. • Is baie mislik met ander. • Baklei. • Terg. • Stamp.	❖ Aard ➤ Fisieke afknouery (<i>direk</i>) ○ Maak seer. ○ Slaan. ○ Slaan met vuiste. ○ <i>Slap</i>. ○ Skop. ○ Stamp. ○ Spoeg. ○ Stoot. ○ Trek hare. ○ Ruk en pluk. ○ Baklei. ○ <i>“Cat fight”</i>. (dogters) ○ Knyp. ○ Gryp.	❖ Aard ○ Die afknouery kom op die tradisionele manier sowel as in die kuberruimte voor. ○ Die leerders het almal al afknouery aanskou wat op die speelgrond, tydens aantree in rye en in die klaskamers plaasgevind het. ➤ Tipe ○ Fisieke, verbale, nie-verbaal- indirekte, verhoudingsgerigte, emosionele en dade wat by herhaling voorkom, geneig is om te eskaleer en wat daarop gerig is om ander seer te maak en te benadeel. ➤ Afknouery en sluit die volgende in:

❖ **Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery.**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Bring messe skool toe om te boelie. • Gryp. • Steel. • <i>Start to cry (teikens).</i> • <i>Call him stupid.</i> • <i>Call me 'Shorty Poops'.</i> • <i>Call names.</i> • <i>Shut out.</i> • Pik op almal. • Wil nie uitlos nie. • Laat teikens amper elke dag huil. • Slaan met vuiste. • Ruk en pluk. • Irriteer. • <i>"Cat fight". (dogters)</i> • Terg eindig op in 'n bakleiery. • Word dit erger en erger. • Slegsê oor selfoon. • Mag nie saam speel nie. • Spot.	○ Vat geld. ○ <i>Take Lunch box.</i> ○ Maak kinders seer. ○ Heen en weer stamp. ○ Ruk en pluk, slaan en skop in die rye. ○ Baklei in die klas, ○ Maak die juffrou seer. ○ Met die vuis geslaan. ○ <i>Kicked him.</i> ○ <i>Was hurt.</i> ○ Hare getrek. ○ Teistering. ➤ Fisieke afknouery (<i>indirek nie-verbaal</i>) ○ Breek iets van teiken. ○ Wys met die hande. ○ <i>Took his phone.</i> ○ <i>Kicked it (phone) around.</i> ○ <i>Put their things in the toilet.</i> ➤ Nie-fisieke afknouery (<i>verbaal-direk</i>) ○ Vloek.	○ Beskadiging van eiendom. ○ Selfone word gebruik om mee af te knou. ○ Verbale afdreiging, spot en groepsdruk kom veral by die VOO fase voor. ❖ Oorsake ○ Groepsdruk ❖ Aanskouers se rol ○ Aanskouers wat passief staan en kyk en die afknouer ondersteun was teenwoordig. ❖ Gevolge ○ Laat hulle huil. ○ Eindig hy op om die dronkste te wees..en in die moeilikheid te kom.

❖ **Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery.**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• <i>Do something wrong to the other person.</i> • <i>Slap.</i> • <i>Hits you every day.</i> • <i>Take lunch box.</i> • <i>Makes jokes of someone.</i> • <i>Do everything that you don't like.</i> • <i>Gossip.</i> • <i>Hurts feelings.</i> • <i>Say someone is ugly.</i> • <i>Stoot.</i> • <i>Aanhoudende afknouery.</i> • <i>Heeltyd volg.</i> • <i>Breek ietsie van jou.</i> • <i>Vat hulle geld.</i> • <i>Knyp.</i> • <i>Noem slegte name.</i> • <i>Verbreek vertrouwe.</i> • <i>Slegsê.</i> • <i>Groepsdruk.</i>	○ <i>Terg.</i> ○ <i>Slegsê oor selfoon.</i> ○ <i>Call names, stupid, 'Shorty Poops'.</i> ○ <i>Say someone is ugly.</i> ○ <i>Mekaar vieslike woorde toesnou.</i> ○ <i>Making noises.</i> ○ <i>'Sissy.'</i> ○ <i>'Moffie.'</i> ➤ Nie-fisieke afknouery (<i>nie-verbaal-indirek</i>) ○ <i>Steel.</i> ○ <i>In kuberruimte - seksuele, emosionele afknouery deur briewe.</i> ○ <i>Lelike goed vir mense stuur op fone.</i> ➤ Verhoudingsgerigte afknouery (<i>verbaal</i>) ○ <i>Makes jokes of someone.</i> ○ <i>Sê lelike goed oor jou.</i> ○ <i>Skinder.</i> ○ <i>Spot.</i> ➤ Verhoudingsgerigte afknouery	Nota: <i>Verhoudingsgerigte afknouery deur die toepassing van emosionele groepdruk (verbale afknouery) gee aanleiding daartoe dat die teiken toegee met negatiewe gevolge vir die teiken.</i> Groepsdruk lei daartoe dat die teiken toegee en gevolglik in die moeilikheid kom.

❖ **Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery.**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• <i>Trust issues.</i> • Geteister. • In kuberruimte - seksuele, emosionele afknouery deur briewe. • Mekaar vieslike woorde toesnou. • Maak kinders seer. • Laat hulle huil. • Heen en weer stamp. • Ruk en pluk, slaan en skop in die rye. • Baklei in die klas, maak die juffrou seer. • Met die vuig geslaan. • Lelike goed vir mense stuur op fone. • Wys met die hande. • <i>They started to fight.</i> • <i>Making noises ... we were writing a test...</i> • <i>They took him and kicked him, they took his phone, they kicked it around. he was hurt.</i>	(emosioneel) ○ <i>Shut out.</i> ○ Stoot uit groepie uit. ○ Spot. (<i>groepdruk, intimidasie</i>) ➤ Emosionele afknouery (<i>affektief</i>) ○ Irriteer. ○ Hartseer. ○ <i>Get scared (teikens).</i> ○ <i>Start to cry (teikens).</i> ○ Loop agter (<i>teiken</i>) aan. ○ Heeltyd volg. ○ <i>Hurts feelings.</i> ○ <i>Trust issues.</i> ○ Verbreek vertrouwe. ○ Pik op almal. ○ Bring messe skool toe om te boelie. ○ Emosioneel. ○ Aanhoudende afknouery. ○ Nie uitlos nie. ○ Laat teikens amper elke dag huil. ➤ Emosionele afknouery (<i>normatief</i>)	

❖ **Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery.**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Hulle het hom (<i>teiken</i>) geslaan en geskop. • kinders wat ander geslaan het...en geskop het en hare getrek het. • hulle slaan mekaar het ek beleef en emosioneel het ek al gesien. • <i>They would hit him...and they put their things in the toilet... doing really nasty things.</i> • hom begin spot ...omdat hy dit nie saam met hulle wil doen nie... • of hy sal rooi hare hê dan sal hulle hom vra op watter dwelms is jy dat jou hare so rooi word ...hulle sal jou begin spot. • soos die een outjie wou nie saam met hulle gedrink het nie en toe eindig hy op om die dronkste te wees en in die moeilikheid te kom, want hulle het hom begin afknou en gesê hy is 'n "sissy" en hy sal dit nie doen nie en as hy dit nie doen nie is hy 'n 'moffie' en sulke goed.	○ Lelikgeit. ○ Mislik met ander. ○ <i>Do everything that you don't like.</i> ○ <i>Do something wrong to the other person.</i> ○ <i>Doing really nasty things.</i> ➤ Afknouery eskaleer ○ Terg eindig op in 'n bakleiery. ○ Word erger en erger. ➤ Oorsake ○ Groepsdruk ➤ Gevolge ○ Laat hulle huil. ○ Eindig hy op om die dronkste te wees ...en in die moeilikheid te kom. ➤ Aanskouers se rol ○ Te kyk. ○ Die boelie te ondersteun. ○ Vorm groepe.	

❖ Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery.		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Toe ek die afknouery gesien het is daar gewoonlik iemand wat die teistering doen en 'n klomp mense wat net bystaan. Nou, hulle is net daar om kyk en hulle is selfs daar om die boelie te ondersteun tydens die geboelie.		

❖ Vraag 2: Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Baie hartseer. • <i>Sad. It's not nice to bully people.</i> • Ek was nogal bietjie kwaad toe hy dit gedoen het, want as iemand iets aan jou vriende doen voel jy nogal bietjie kwaad. • Ek voel baie sleg... en ek het die kinders baie jammer gekry. • Ek was jammer vir die teiken. • <i>"....sometimes I feel like, Ma'am it's</i>	❖ Belewing ➤ Emosionele belewing (affektief) ○ Hartseer. ○ Kwaad. ○ Sleg. ○ Jammer. ○ Gefrustreerd. ○ 'Uitgepass' ○ Alles my so druk. ○ Maak seer, begin huil vir die persoon.	❖ Belewing ○ Die aanskouers het 'n mengelmoes van emosies beleef te wete, empatie, woede, verwarring, skuldgevoelens, vrees en emosionele belewing ervaar wat kognitief, affektief en normatief beskryf is. ○ <i>Magteloosheid.</i>

❖ **Vraag 2: Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
<i>nice, but other times I feel like it is bad.</i> • <i>I felt very sorry for the person that was being hit, because it looked so painful.</i> • Weet jy, ek het gevoel... dat hulle dit nie verdien nie – dat hulle verdien om nie seer te kry nie. • Ek was jammer en baie hartseer... vir die kind wat afgeknou is. • Ek het nie geweet hoekom hulle dit gedoen het nie. Ek het “<i>actually</i>” hartseer gevoel vir die kind wat nou seergekry het. • ek word dadelik gefrustreerd. ...Ek het al een keer na een gekyk (<i>’n geveg</i>) en toe het ek ‘<i>uitgepass</i>’ van stres en dit het gevoel of alles my so druk... • En emosioneel het dit... dit maak seer, want jy begin huil vir die persoon. • <i>I feel very sad.</i>	○ “<i>... know how it feels to be bullied.</i>” ○ ... so sleg gevoel, omdat ek niks vir hulle gesê het om te stop nie. ○ Gevoel ek wil help. ○ Bang – as ek iets gaan sê gaan die boelie my aanval en begin teister. ○ Bietjie kwaad. ○ <i>Get really angry</i> ➤ Emosionele belewing (<i>kognitief</i>) ○ <i>Sometimes... I feel it’s nice... other times I feel it is bad.</i> ○ Ek het nie geweet hoekom hulle dit gedoen het nie. ○ Hulle verdien nie om nie seer te kry nie. ➤ Emosionele belewing (<i>normatief</i>) ○ <i>Not nice to bully.</i>	

❖ **Vraag 2: Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• <i>I get really angry because I want them to..,</i> • <i>it's not very nice and other people they joke about it...</i> • <i>I actually know how it feels to be bullied. It's really not nice.</i> • Juffrou ek het ...so sleg gevoel omdat ek niks vir hulle gesê het om te stop nie... • was ek bang, want as ek iets gaan sê gaan die boelie my dalk aanval en my begin teister... • ek het soort van hartseer gevoel vir die teiken wat geboelie word. • Soort van 'n gevoel van ek wil hom help, maar ek is bang... • ek voel hy verdien dit nie en dit maak my hartseer.		

❖ Vraag 3: Wat het jy gedoen toe jy die afknouery gesien het?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Ek kan die prefeks roep. • Ons kan na die juffrou toe gaan of 'n meneer of ons mense wat na ons kyk op die gronde of ons pa of ma. • <i>I tell them to stop... but they carry on...</i> • Ek kon niks gedoen het nie, al wat ek gedoen het, ek het hulle • teruggeslaan. • Toe hy dit gedoen het, toe sê ek net vir hom hou net asseblief op en toe wou hy nie geluister het nie en toe sê ek vir die juffrou hy wil nie ophou nie en toe gaan hy net aan dit was toe ons in die rye gestaan het. • ek het net verder aangeloop. • Niks. Ek was nie deel van dit nie. • Ek wou net opstaan (vir die teiken), maar ek kon nie. • Ek het vir die monitors gaan sê. • Ek het dit net gelos, want ek was bang ek kom ook in die moeilikheid en ek	❖ Rolle ➤ Moontlik optredes ○ Kan prefeks roep. ○ Na die juffrou, meneer, mense wat na ons kyk, pa of ma gaan. ○ <i>Can help.</i> ➤ Werklike ingryping ○ <i>Tell them to stop.</i> ○ Sê hou asseblief op. ○ Sê vir juffrou. ○ Monitors gaan sê. ○ Polisie gaan roep. ○ Probeer help. ○ Sê moenie dit doen nie. ○ <i>Tried to break up the fight</i> ○ Meneer toe gegaan. ○ Vir 'n vriendin opgestaan.... ➤ Reaktiewe ingryping ○ Teruggeslaan. ○ Die onderwyser terug sleggesê. ➤ Passiewe, nie-ingryping	❖ Rolle van die aanskouers ➤ Tipe ○ Sommige aanskouers het na moontlike ingryping verwys. ○ Ander het aangetoon dat hulle hulp verleen het of sal probeer help. ○ 'n Verdere groep het as passiewe, nie-ingrypende aanskouers gereageer. <i>(Half asof dit nie saak gemaak het nie. Sê nou ek het uitgekóm en vir hulle gesê het: "Los die kind uit!" dan sou ek die 'moffie' gewees het in hulle oë.)</i> Reaktiewe optrede: ○ Teruggeslaan. ○ Die onderwyser terug sleggesê.

❖ Vraag 3: Wat het jy gedoen toe jy die afknouery gesien het?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
baklei ook. • Ek het hulle probeer help. Soos om vir hulle te sê moenie dit doen en goed nie. • Ek het vir ... ons het mos naby die polisiekantoor gebly en toe gaan ek soontoe en toe roep ek die polisie. • <i>Ma'am, I do not fight back.</i> • <i>Just go to the teacher.</i> • <i>"can help Ma'am.</i> • <i>I tried to break up the fight, but then they just carried on. Then we called the monitors and then the monitors sorted them out.</i> • Ek het na die meneer toe gegaan en vir hom gesê: <i>'Meneer, dit en dit het gebeur'</i>. toe sê hy vir my <i>'OK'</i> hy sal dit uitsorteer en toe't hy dit uitsorteer. • met die vuisgevegte kon ek niks doen nie ek het al vir 'n vriendin opgestaan ... toe het ek die onderwyser terug sleggesê en ek het vir haar gesê wat ek	○ Wou opstaan (<i>vir die teiken</i>), maar kon nie. ○ Kon niks doen nie. ○ Net gelos, was bang om ook in die moeilikheid te kom. ○ sou ek die <i>'moffie'</i> gewees het in hulle oë. ○ Probeer wegbly. ➤ Emosionele ingryping (normatief) ○ <i>I told the bully that it is wrong.</i> ○ Half asof dit nie saak gemaak het nie. ➤ Emosionele ingryping (kognitief) ○ Sê nou ek het uitgekóm en vir hulle gesê het: <i>"Los die kind uit!"</i> dan sou ek die <i>'moffie'</i> gewees het in hulle oë. ○ Niks, was nie deel van dit nie. ○ Aangeloop. ○ <i>I do not fight back.</i> ➤ Voorkoms ○ dit was toe ons in die rye gestaan het.	

❖ Vraag 3: Wat het jy gedoen toe jy die afknouery gesien het?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
van haar gedink het en toe het ek vir my vriendin opgestaan. • <i>I did actually stand up against the bullying and I told the bully that it is wrong. They ... didn't stop so I went to the teacher and I reported it and it stopped.</i> • Maar dit was ook half of dit nie vir my saak gemaak het nie... • Want sê nou ek het uitgekom en vir hulle gesê het: “<i>Los die kind uit!</i>” dan sou ek die ‘<i>moffie</i>’ gewees het in hulle oë. • Persoonlik het ek probeer wegbly.		

❖ Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Want hy (<i>die afknouer</i>) is nie mooi in sy hartjie nie. • Hulle (<i>die afknouers</i>) dink hulle is die	❖ Oorsake Die afknouer	❖ Oorsake vir afknouery ➤ Faktore • Die volgende faktore dra by tot

❖ Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
baas. - Hulle dink hulle kan almal “boss” soos hulle wil. <i>Because they don't like each other.</i> - Want hulle (<i>die afknouers</i>) begin nou van kleins af ... hulle begin nou skelms raak. - Hulle (<i>die afknouers</i>) voel eensaam. - Want miskien kry hy (<i>die afknouer</i>) nie sy sin as hy dit nie doen nie. - Hy probeer miskien bewys dat hy die sterkste in die klas in die klas nog steeds is. - ek dink hulle (<i>die afknouers</i>) is net jaloers. - Ek dink hulle wil ons net seermaak. - Sodat hulle (<i>die teikens</i>) bang raak vir hom (<i>die afknouer</i>). - dink hulle (<i>die afknouers</i>) kan doen wat hulle wil. - Partykeer as hulle baklei word dit erger	➤ Emosionele oorsake (affektief) - Kry nie baie aandag by hulle huis nie. - Sien ouers mishandel ander. - Groepsdruk. - Jaloers. - Hulle voel eensaam. <i>Feels powerful.</i> ➤ Emosionele oorsake (kognitief) - Dink hulle is die baas. - Kry hy nie sy sin as hy dit nie doen nie. - Probeer miskien bewys dat hy die sterkste in die klas in die klas nog steeds is. - Wil seermaak. - Dink hulle kan doen wat hulle wil. - Dink hy is “cool.” - Dink dis lekker om af te knou. - Probeer die rol speel. - Begin van kleins af... - Begin nou skelms raak. - Kry te veel geld.	afknouery: - Die persoonlikheids-eienskappe van die afknouer. - Is bederf - Aangeleerde gedrag - Die opvoedingstyl van die ouers. - Sien ouers mishandel ander. - Die verhouding tussen die afknouer en die teiken. - Die teikens is ongewild en gewoonlik kleiner. - Die afknouer poog om vrees by die teiken in te boesem. - Sommige leerders kan nie 'n rede sien vir afknouery nie. (<i>kognitief</i>) ➤ Afknouery eskaleer. <i>begin nou van kleins af...hulle begin nou skelms raak. (vgl. met skoolhoof)</i> ➤ Gevolge - Word erger en erger. - Sal in in bakleiery ontaard.

❖ Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
en erger. • Want hy (<i>die afknouer</i>) dink hy is “cool.” • Hy (<i>die afknouer</i>) dink dis lekker om af te knou. • Want hulle probeer die rol speel. • <i>Ma’am, I don’t have the answer for that.</i> • <i>Ma’am they want to be cool...</i> • <i>It’s because maybe they don’t like that person.</i> • Hulle kry nie baie aandag by hulle huise nie • Kry te veel geld. • Ouers koop alles wat hulle wil hê. • Kry net wat hulle wil hê. • Ek weet nie rêrig hoekom nie. • As die een kleiner as die ander ou...sal hulle met hom moeilikheid soek en dit sal in ’n bakleiery ontaard. • Meestal groepsdruk. • Sien ouers mishandel ander. • Ouers leer kinders nie wat reg of	○ Ouers koop alles wat hulle wil hê. ○ Kry net wat hulle wil hê. ○ Iets in hulle koppe wat nie reg is nie. ➤ Emosionele oorsake (normatief) ○ Nie mooi in sy hartjie nie. ○ Ouers leer kinders nie wat reg of verkeerd is nie. Die afknouer en die teiken ➤ Emosionele oorsake (affektief) ○ <i>Don’t like each other.</i> ○ <i>Don’t like that person.</i> ➤ Emosionele oorsake (kognitief) ○ Sodat hulle (<i>die teikens</i>) bang raak vir hom. ○ Kleiner (<i>die teiken</i>) as die ander ou. ○ <i>I don’t have the answer for that.</i> ○ Weet nie hoekom nie. ➤ Afknouery eskaleer Gevolge ○ Word erger en erger. ○ Sal in ’n bakleiery ontaard.	❖ Oorsake ➤ Karaktereienskappe en opvoeding van aanskouers ○ Die leerders het oor die algemeen ’n positiewe siening van die aanskouers, en is van mening dat die ouers se opvoeding ’n belangrike rol speel – daarom is hulle nie afknouers nie. ➤ Rolle ○ Sommige aanskouers sal afknouery vermy omdat hulle bang is. (<i>vermydingsrol</i>) ○ Sommige aanskouers wil vriende met die in-groep wees en sal die afknouer ondersteun om dié wat nie deel daarvan is nie af te knou.

❖ Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
verkeerd is nie. • <i>The bully feels powerful.</i> • Iets in hulle koppe wat nie reg is nie. Die aanskouers is nie afknouers nie omdat: • Omdat hulle weet wat reg en verkeerd is. • die soet, stil en rustige kinders. • Hulle weet wat hulle standpunt in die lewe is. • Hulle persoonlikhede verskil. • Sommige sal met almal vriende wees, die ander ou sal net met 'n sekere groep wil vriende wees en die groep wat nie in is nie sal afgeknou word. • Dit kom van grootmaakdae af.	❖ Oorsake Aanskouers (waarom hulle nie afknouers is nie) ➤ Karaktereienskappe ○ Weet wat reg en verkeerd is. ○ Soet, stil en rustige kinders. ○ Weet wat hulle standpunt in die lewe is. ○ Kan dalk die situasie beter hanteer. ○ Persoonlikhede verskil. ➤ Rolle ○ Met almal vriende wees, met 'n sekere groep wil vriende wees, die groep wat nie in is nie sal afgeknou word. ○ Net te bang om enigiets te sê. ○ Probeer om weg te bly, want hulle is bang. Die aanskouers is nie afknouers nie omdat: ➤ Opvoeding. ○ van grootmaakdae af. ○ Omstandighede by die huis.	

❖ Vraag 5: Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy of sy alleen is?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Nee, hy is bang. • Nee, niemand sal na hom kyk nie. • Weet nie. • Ja, op die selfoon. • Nee, mense sal hom aankla. • Nee, hulle sal hom slaan. • Nee, hulle wil met vriende saam maak. • <i>They are not alone.</i>	❖ Oorsake ➤ Emosionele oorsake (<i>affektief</i>) ○ Nee, hy is bang. ○ Wil met vriende saam maak. ➤ Emosionele oorsake (<i>kognitief</i>) ○ Ja, op die selfoon. ○ Nee, niemand sal kyk nie. ○ Hom aankla. ○ Hom slaan. ○ <i>They are not alone.</i> ○ Weet nie.	❖ Oorsake ➤ Emosionele oorsake (<i>affektief</i>) ○ Die afknouer is bang as daar nie aanskouers teenwoordig is nie. ➤ Emosionele oorsake (<i>kognitief</i>) ○ Die afknouers sal nie die teiken alleen afknou nie, behalwe wanneer hulle selfone gebruik. ○ Hulle sal teëgegaan word. ○ Sommige leerders weet nie.

❖ Vraag 6: Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te kyk hoe hy of sy die teiken afknou?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Hy dink hy is die “coolste”. • Hy wil wys hy is die sterkste. • Ander moet sien hoe sterk hy is. • Slaan baie seerder as die ander kinders. • Dink hy is snaaks.	❖ Oorsake ➤ Die afknouer • Emosionele oorsake (<i>affektief</i>) ○ Aandag. ○ Hulle “like” dit as die kinders kyk. ○ Probeer “shine” vang.	❖ Oorsake ➤ Afknouer Die leerders voer verskeie redes aan waarom die afknouers aanskouers nodig het om te sien hoe hulle die teiken afknou: • Emosionele oorsake (<i>affektief</i>)

❖ **Vraag 6: Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te kyk hoe hy of sy die teiken afknou?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Sodat hulle bang raak vir hom. • Aandag kry. • Ander moet sien hy is die wenner. • Sê ander kinders het baklei, en dat die ander kind wat nie baklei het nie, moet raas kry. • Hulle “like” dit as die kinders kyk. • Probeer sterk speel. • <i>They are naughty.</i> • <i>Doing things that they are not supposed to do, it's against the rules.</i> • <i>To be cool.</i> • <i>The bystanders are cheering and laughing.</i> • <i>They (bystanders) don't like that person.</i> • Kan beter goeters doen as ander. • Wanneer hy seerkry, gaan hy binne-in die sirkel, dan kan ander die ou verder seermaak. • Dink hulle is groot.	○ Wil dié ou of dié meisie wees. ○ Sê ander kinders het baklei, en dat die ander kind wat nie baklei het nie, moet raas kry. • Emosionele oorsake (kognitief) ○ Dink hy is snaaks, ...die “coolste,” ...die wenner, ...kan beter goeters doen as ander, ...hulle is groot. ...hy kan almal regeer en beheer. ○ Wil wys hy is die sterkste. ○ Ander moet sien hoe sterk hy is... ○ ...slaan baie seerder as die ander. ○ Wanneer hy seerkry, gaan hy binne-in die sirkel, dan kan ander die ou verder seermaak. ○ Hy is die “main man.” ○ Wil die kleintjies seermaak. • Emosionele oorsake (normatief) ○ <i>Naughty.</i> ○ <i>Doing things that they are not</i>	○ Die afknouer soek aandag. ○ Hy blameer iemand anders sodat hy nie raas kry nie. (<i>verplaas die skuld</i>) ○ Die afknouer put genot uit die afknouery, voel gerespekteer en voel dat hy gesag en mag oor die teiken het. • Emosionele oorsake (kognitief) ○ Die afknouer wil hê dat die aanskouers se teenwoordigheid vrees sal inboesem by die teiken en dit laat hulle (<i>die afknouers</i>) magtig voel. Die afknouer knou die kleiner kinders af. • Emosionele oorsake (normatief) ○ Dit is teen die reëls om af te knou. Die afknouers maak staat op die aanskouers tydens afknouery wat die volgende rolle vertolk: ➤ Aanskouers (rolle) ○ Die gedrag van die aanskouers weerspieël die verskillende rolle wat hulle tydens afknouery speel, te wete afkeuring, toejuiging, wil die in-groep

❖ **Vraag 6: Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te kyk hoe hy of sy die teiken afknou?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Wil die kleintjies seermaak. • Dink hulle is sterk. • Probeer “<i>shine</i>” vang. • Dink hy kan almal regeer en beheer. • Wil dié ou of dié meisie wees. • <i>They are scared to be alone and bring friends along to make you feel scared and they feel powerful.</i> • Ek weet nie hoekom nie. • <i>Maybe they (the bystanders) don't like that person.</i> • Die aanskouers sal niks sê nie, want hulle voel sleg daaroor. • Gebeur oop en bloot op die speelgrond... almal sal dit sien en dan daarvoor lag. • Party mense sal net wegloop. • Hulle wil die in-groep wees. • Hy is die “<i>main man</i>.” • Hulle is sy ondersteuners. • <i>So that they feel powerful.</i>	<i>supposed to do, it's against the rules.</i> ➤ Die teiken • Emosionele afknouery (<i>affektief</i>) ○ Sodat hulle bang raak vir hom. ○ <i>Scared to be alone and bring friends along to make you feel (die teikens) scared and they feel powerful.</i> ➤ Die aanskouers (waarom is hulle teenwoordig?) • Emosionele afknouery (<i>affektief</i>) ○ <i>Maybe they don't like that person.</i> ○ <i>They (bystanders) don't like that person.</i> ○ Sal niks sê nie, want hulle voel sleg daaroor. ○ Net wegloop. • Emosionele oorsake (<i>kognitief</i>) ○ Wil die in-groep wees. (<i>sosiaal</i>) ○ <i>Cheering and laughing.</i> ○ Is sy ondersteuners. ➤ Deelnemers ○ Weet nie hoekom nie.	wees, die afknouer is in hulle oë die held en daarom bied hulle hulle ondersteuning aan hom. ○ Die aanskouers openbaar 'n passiewe houding wat met skuldgevoelens gepaard gaan. ➤ Deelnemers • Emosionele oorsake (<i>kognitief</i>) ○ Sommige deelnemers weet nie waarom aanskouers vir die afknouer belangrik is nie. • Emosionele oorsake (<i>normatief</i>) ○ Die deelnemers keur die afknouery af. (impliseer) ❖ Oorsake ➤ Emosionele gewin (<i>affektief</i>) Die afknouer put genot uit die afknouery, voel gerespekteer en voel dat hy gesag en mag oor die teiken het.

❖ Vraag 6: Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te kyk hoe hy of sy die teiken afknou?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Miskien geniet hy dit om iemand seer te maak. • Respek. Hy voel hy kry respek en daai outoriteit oor daai persoon.	➤ Emosionele gewin (<i>affektief</i>) ○ Geniet. ○ Respek. ○ Outoriteit. ○ <i>Powerful.</i>	

❖ Vraag 7: Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders wat afknou of grootmense ook?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Groot kinders wat kleintjies afknou. • Hoërskoolkinders. • Kan almal wees. • <i>Bigger boys.</i> • Kinders in ons klas. • Groot kinders in Graad 9 en 10. • Grootmense. • Onderwysers. • My suster. • Ouers. • Oumense. • Groot seuns. • <i>Children from other schools.</i>	❖ Aard ➤ Afknouers ○ Grootmense. ○ Oumense. ○ Ouers. ○ Onderwysers. ○ Hoërskoolkinders. ○ Groot kinders. ○ Groot seuns. ○ Kinders in die klas. ○ Kinders van ander skole. ○ Broers en susters...	❖ Aard ➤ Magswanbalans (<i>element van afknouery</i>) ○ Afknouers sluit hoërskoolkinders, groot seuns, klasmaats, broers en susters en kinders van ander skole in, sowel as volwassenes soos oumense, ouers en onderwysers.

❖ Vraag 8: Wat stel jy voor moet 'n mens doen wanneer iemand afgeknou word?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Hulle stop. • Met jou hand wegstoot. • Hom straf. • Vir die monitors gaan sê. • Vir die juffrou gaan sê. • <i>I always try to stop them.</i> • Met haar (afknouer) praat. • Die kind wat afgeknou word help. • Vir die ouers sê. • Vir hulle sê: "Hou op." • <i>Call the police.</i> • <i>Call adults.</i> • Miskien hom gaan help. • Met onderwyser gaan praat... dat hy hulle stop en reg leer. • <i>Stand up against the bullying.</i> • Hulle help. • Sê om op te hou. • Staar op vir jou vriend. • As kinders lag maak jy hom skaam voor almal.	❖ Hantering ➤ Rapporteur ○ Vir die monitors gaan sê. ○ Vir die juffrou gaan sê. ○ Vir die ouers sê. ○ <i>Call the police.</i> ○ <i>Call adults.</i> ○ Met onderwyser gaan praat dat hy hulle stop en reg leer. ➤ Ingryp ○ Hulle stop. ○ Wegstoot. ○ Straf. ○ <i>Try to stop them.</i> ○ Met haar praat. ○ Sê: "Hou op!" ○ <i>Stand up.</i> ○ Miskien hom gaan help. ❖ Hantering ➤ Voorstelle • Die afknouer ○ Sê om op te hou.	❖ Hantering • Voorstelle vir hantering van afknouery sluit rapportering en ingryping op verskillende wyses in. ❖ Hantering ➤ Voorstelle • Afknouer ○ Die <i>afknouer</i> moet gestraf word en hulp kry. • Teiken ○ Die <i>teikens</i> moet geleer word om hulle man te staan. • Aanskouers ○ Die <i>aanskouers</i> moet geleer word hoe om afknouery te hanteer. ○ Leerders moet volgens 'n merietestelsel op grond van hul positiewe gedrag ten opsigte van die voorkoming of bekamping van afknouery as prefekte en klasleiers gekies word.

❖ Vraag 8: Wat stel jy voor moet 'n mens doen wanneer iemand afgeknou word?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Raas. • Na die hoof toe vat. • <i>Try to stop them.</i> • <i>Tell them to be friends and play together and don't fight.</i> • Met haar (afknouer) praat dat sy net kan ophou. • Van mekaar af weghou. • Kan hulle (afknouers) regsien. • Vir die afknouer sê dis verkeerd. • Gee vir hom (die afknouer) medisyne. • Die ouers kry. • Hulle uitmekaar vat. • Kan hulle stop. • Nie baie maklik nie. • Hom "delete". • Sê: "Moenie dit doen nie, gaan lees jou Bybel." • Kan die polisie gaan roep. • <i>You can talk to them and explain to them, then they will realize that what</i>	○ Raas. ○ Na die hoof toe vat. ○ <i>Try to stop them.</i> ○ Met haar praat. ○ (Afknoers) regsien. ○ Vir die afknouer sê dis verkeerd. ○ Gee vir die afknouer medisyne. ○ Die ouers kry. ○ Hom "delete". ○ Sê: "Moenie dit doen nie, gaan lees jou Bybel." ○ Kan die polisie gaan roep. ○ (Teachers) can punish them. ○ <i>Take all their breaks. (teachers)</i> ○ <i>By telling an older person.</i> ○ <i>Tell someone near us.</i> ○ Sê hulle moet hulle lewe verander of anders kan ons hulle lewe verander deur vir hulle te sê: "Moenie dit doen nie gaan lees jou Bybel." ○ Hy moet nie agter sy ouers aan gaan nie, sy eie ding doen.	Nota: (die belangrikheid van die rol wat die aanskouers speel kom duidelik na vore in die hantering van afknouery)

❖ Vraag 8: Wat stel jy voor moet 'n mens doen wanneer iemand afgeknou word?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
<i>they do is wrong.</i> • <i>Stand up for each other.</i> • <i>Tell them to stop.</i> • <i>Can separate them.</i> • <i>(Teachers) can punish them.</i> • <i>Take all their breaks.</i> • <i>By engage with the people that are being bullied.</i> • <i>By telling the police.</i> • <i>By telling an older person.</i> • <i>Tell someone near us.</i> • Kan dit stop deur met hulle te praat. • Sê hulle moet hulle lewe verander of anders kan ons hulle lewe verander deur vir hulle te sê: "<i>Julle moet dit nie doen nie!</i>" • Ek sal dit miskien gaan opbreek. • Ek sal miskien dalk 'n grootmens gaan vra vir hulp. • Hy moet nie agter sy ouers aan gaan nie, sy eie ding doen.	○ Ophou met die verkeerde vriende speel. ○ Jy kan jouself verander. ○ Uit die skool jaag. ○ Die leier van die groep, ek dink nie daar is eintlik hulp vir hulle nie. ○ Pakslae kry. ○ Die afknouer te ondersteun om hulp te kry. • Die teiken ○ Hulle help. ○ <i>Tell them to be friends and play together and don't fight.</i> ○ Van mekaar af weghou. ○ Hulle uitmekaar vat. ○ <i>Stand up for each other.</i> ○ <i>By engage with the people that are being bullied.</i> ○ Leer die teiken om raad te gaan soek, met iemand te praat. • Die aanskouers ○ As kinders lag maak jy hom (<i>afknouer</i>)	

❖ Vraag 8: Wat stel jy voor moet 'n mens doen wanneer iemand afgeknou word?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Ophou met die verkeerde vriende speel. • Jy kan jouself verander. • <i>We created this kind of group, when we see people getting bullied we stand up and tell them this is wrong, they shouldn't do this.</i> • Uit die skool jaag. (<i>afknouer</i>) • Trawante (<i>aanskouers</i>) wat nie wil saam doen nie kan gehelp word. • Aanskouers meer maniere leer sodat hulle die afknouery kan hanteer. • Leer die teiken om raad te gaan soek, met iemand te praat. • Pakslae kry. • Die afknouer te ondersteun om hulp te kry. • Aanskouers moet beloning kry wanneer hulle die afknouer aansê om te stop. • Leerders moet op meriete as RCL (<i>Representative Learner Council</i>) en	skaam voor almal. ○ <i>We stand up</i> ○ <i>Tell them this is wrong, they shouldn't do this.</i> ○ Trawante wat nie wil saam doen nie kan gehelp word. ○ Aanskouers meer maniere leer sodat hulle die afknouery kan hanteer. ○ Aanskouers moet beloning kry wanneer hulle ingryp. • Algemeen ○ Leerders moet op meriete as RCL (<i>voorheen klaskapteins</i>) en prefekte gekies word indien hulle probeer om afknouery te stop.	

❖ Vraag 8: Wat stel jy voor moet 'n mens doen wanneer iemand afgeknou word?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
prefekte gekies word indien hulle probeer om afknouery te stop.		

❖ Aanvullende vraag: Dink jy dat dit die moeite was dat ek met julle kom praat het?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Dit was rêrig 'n “eye opener.” • Ek sal probeer om op te hou met my geboelie. • Ek dink definitief dit was. • Daai B... (<i>'n maat</i>) wil nou net almal uitsorteer wat boelie. • Ja, Juffrou.	❖ Belewing ➤ Gesprekke ○ “Eye opener.” ○ Probeer om op te hou met my geboelie. ○ Ja, Juffrou. ○ Definitief. ○ Wil almal uitsorteer wat boelie.	❖ Belewing ➤ Gesprekke ○ Die leerders het die gesprekke oor afknouery sinvol gevind. Een leerder het besluit om te probeer ophou om af te knou.

BYLAAG H – 5

FOKUSGROEPONDERHOUE MET LEERDERS IN DIE VERSKILLENDSE FASES

FOKUSGROEP 1 LSOB-KLAS (VLAK 1-4, MANLIK EN VROULIK, AFRIKAANSSPREKEND)

❖ **Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
- Hulle stamp hulle. - Hulle sê: “Aag jy’s dom, ek soek jou nie meer nie.” “...nou is ek nie meer jou maatjie nie, Dommie!” ... as hulle aangaan sal hulle mekaar net doodmaak en doodslaan. ..ander stamp van die trappe af dat hulle val. ...mekaar slat... - druk hom teen die boom vas... ..sê: “Jy’s ‘stupid’.” - slaan ek my vuis per ongeluk teen my maatjie se neus vas	❖ Aard ➤ Afknouery • Fisieke afknouery (direk) ○ Stamp. ○ Slat. ○ Val. ○ Druk teen boom vas. • Nie-fisieke afknouery (verbaal- direk) ○ Sê: “Jy’s dom.” ○ ‘Dommie’. ○ “Stupid” • Verhoudingsgerigte afknouery (verbaal- direk) ○ Soek jou nie meer nie. ○ Nie meer jou maatjie nie. ➤ Afknouery eskaleer ○ Aangaan. Doodmaak en doodslaan.	❖ Aard ➤ Afknouery ○ Afknouery sluit herhaaldelike fisieke, verbale en verhoudingsgerigte wat emosionele (<i>uitsluiting</i>) dade in, wat daarop gemik is om die teiken seer te maak. ○ Kwetsende byname is gebruik

❖ Vraag 2: Hoe het julle gevoel toe julle die afknouery gesien het?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Baie sleg gevoel. • Baie sleg gevoel. • Baie hartseer. • Mense jammer gekry. • Sleg gevoel. • Bietjie gelukkig. • Hartseer. • Baie hartseer gevoel – baie. • Baie hartseer gevoel.	❖ Belewing ➤ Emosionele belewing (affektief) ○ Baie sleg. ○ Baie hartseer. ○ Jammer vir teiken. ○ Bietjie gelukkig.	❖ Belewing ○ Die leerders het gemeld dat hulle intense, wisselende emosies belewe tydens afknouery te wete, baie sleg, baie hartseer, empatie en selfs gelukkig.

❖ Vraag 3: Wat het julle gedoen toe julle die afknouery gesien het? (rolle)		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Vir my ma en pa gaan sê. • Ek het net omgedraai en vir die juffrou gaan sê.	❖ Rolle ➤ Rol van aanskouer ○ Vir ouers gaan sê. ○ Vir juffrou gaan sê. ○ Omgedraai.	❖ Rolle ○ Die leerders het nie tussenbeide getree nie, maar die afknouery aangemeld.

❖ Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• sien ander is gelukkig en hy is ongelukkig... dan probeer hy hom (<i>die teiken</i>) ongelukkig maak. • Hy is kwaad. Hy wil net die kleintjies seermaak. • Hy haal sy gevoelens op ander mense uit... want hy het die duiwel in sy hart. • As hy (<i>die afknouer</i>) kwaad is haal hy dit op ander uit. • Hy dink hy is beter as die ander.. hy wil net sien hoe kry die ander seer. • Want hy is “<i>jealous</i>.” • wil hom altyd net seermaak dat hy (<i>afknouer</i>) gelukkig kan voel. • dan dink almal hy is sterker (<i>as die teiken</i>). • eenkeer doen dan is daardie kind die “<i>target</i>.” • dan gaan hy net aan en aan en dan sal hy die kinders so seermaak. • Omdat hy (<i>die teiken</i>) swakker is.	❖ Oorsake ➤ Emosionele afknouery (<i>affektief</i>) ○ Probeer teiken ongelukkig maak. ○ Kwaad. ○ Haal gevoelens op ander uit. ○ Kleintjies seermaak. ○ Die duiwel in sy hart. ○ Kwaad, haal op ander uit. ○ Wil sien hoe kry ander seer. ○ “<i>Jealous</i>” ○ Beter as ander. ○ Gevoelens beterder maak. ○ Gelukkig kan voel. ○ Sterker. Emosionele afknouery (<i>kognitief</i>) ○ Swakker. (<i>die teiken</i>) ○ Kleiner. (<i>die teiken</i>) ➤ Herhaaldelik ○ Gaan aan en aan. ○ “<i>Target</i>”	❖ Oorsake ○ Die afknouer is ongelukkig, daarom knou hy of sy ander kinders af. ○ Die teiken word herhaaldelik afgeknou omdat hy of sy swakker of kleiner as die afknouer is en die afknouer emosionele probleme het. ❖ Gevolge Omdat die afknouer kwaad is haal hy dit op ander leerders uit deur hulle af te knou.

❖ Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
Omdat hy (<i>die teiken</i>) kleiner is as ons. dink deur hom seer te maak gaan dit ons gevoelens beterder maak.		

❖ Vraag 5: Wat stel julle voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
- Ons kan hulle help as hulle baklei. - Vir Meneer gaan sê of juffrouens of ons ouers. - ek sal vir hulle sê hulle moet ophou en as hulle nie ophou nie, gaan ek na my juffrou toe en as sy niks doen nie sê ek vir die hoof of die polisie. - Ek sal op my beste probeer help. - Ek sal baie help soos in hulle probeer keer. - as hulle my slaan sal ek net omdraai en vir die juffrou gaan sê. - Die probleem uitsorteer. - Ek sal met hulle praat en vra hoekom	❖ Rolle ➤ Aktiewe rol ○ Help. ○ Probleem uitsorteer. ○ Probeer keer. ➤ Rapporteur ○ Iemand anders gaan sê. ○ Vir meneer, juffrouens of ouers gaan sê. ○ Vir polisie gaan sê. ➤ Passiewe optrede ○ Omdraai. ➤ Al die betrokkenes ○ Vrede maak. ○ Nie seermaak nie.	❖ Rolle ○ Die leerders het aangedui dat hulle as aanskouers die rol van die aktiewe verdedigers asook passiewe aanskouer tydens afknouery sal inneem Die leerders het verskeie oplossings om afknouery te voorkom of on dit te stop, voorgestel en aangedui dat afknouery verkeerd is. Nota: <i>Jy moet uitvind wat verkeerd is. Jy moet vrae vra soos hoekom doen jy dit en hoe voel jy oor dit...want dit is nie reg nie. .</i>

❖ **Vraag 5: Wat stel julle voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
haat hulle die persoon. • Moet probeer om vrede te maak onder mekaar... ons moenie altyd mekaar probeer seermaak... nie... • en (nie) heeltyd stories aandra oor mekaar nie.” • vir iemand anders gaan sê. • Om probleme uit te sorteer. • Om met hulle te praat waarom hulle baklei. • Jy moet uitvind wat verkeerd is. • Jy moet vrae vra soos hoekom doen jy dit en hoe voel jy oor dit...want dit is nie reg nie.	○ Nie stories aandra nie. ➤ Teenoor afknouer ○ Te praat. ○ Uitvind. ○ Vrae vra. ○ Nie reg nie. ○ Sê hulle moet ophou. ○ Met hulle praat. ○ Vra hoekom haat hulle die teiken.	

FOKUSGROEP 2 INTERMEDIÊRE FASE (GRAAD 4 LEERDERS, MANLIK EN VROULIK, AFRIKAANSSPREKEND)

❖ **Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Skop. • Skinder. • Baklei. • Slaan. • Sê vir ander maatjie hy kan nie meer saamspeel nie.	❖ Aard • Fisieke afknouery (<i>direk</i>) ○ Baklei. ○ Skop. ○ Slaan. • Verhoudingsgerigte afknouery (<i>verbaal</i>) ○ Skinder. ○ Nie saamspeel nie.	❖ Aard • Al die leerders het al afknouery aanskou. • Afknouery behels fisieke, en emosionele dade wat daarop gemik is om die teiken seer te maak en te verneder. Nota: Doelbewuste uitsluiting.

❖ **Vraag 2: Hoe het julle gevoel toe julle die afknouery gesien het?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Hartseer, want hulle (<i>die teikens</i>) kry seer. • Ek dink... hulle (<i>die teikens</i>) word hartseer.	❖ Belewing ➤ Emosionele belewing (<i>affektief</i>) ○ Baie hartseer.	❖ Belewing • Die leerders toon empatie met die teikens.

❖ Vraag 3: Wat het julle gedoen toe julle sien dat iemand afgeknou word?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Na iemand toe gaan en vir hulle sê. • Vir Juffrouens en monitors sê. • Die monitors gee nie meer om nie.	❖ Rolle ○ Rapporteur ○ Na iemand gaan. ○ Vir Juffrouens en monitors sê. ○ Die monitors gee nie meer om nie.	❖ Rolle • Die leerders het aangetoon dat hulle die afknouery sal aanmeld. Nota: (Beleef die monitors gee nie meer om nie)

❖ Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Hy dink hy is “cool.” • Hy dink... hy mag doen wat hy wil. • Dink sy is die enigste een wat groot is. • Dink sy is die baas. • Hy (afknouer) sal aangaan en jou (aanskouer) ook seermaak.	❖ Oorsake (Afknouer) ➤ Emosionele belewing (affektief) ○ “Cool.” ○ Mag doen wat hy wil. ○ Enigste wat groot is. ○ Dink hy is baas. ○ Aangaan. ○ Seermaak.	❖ Oorsake ○ Sekere karaktereienskappe is uitgelig. ○ Die afknouer sal voortgaan en die aanskouers ook afknou.

❖ Vraag 5: Wat stel julle voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
- Hulle kan die kind merietes gee - Hulle kan haar skors. - Hulle kan haar ma-hulle inroep. - Hulle kan na die hoof toe gestuur word. - Hom skors en uit die skool uitsit.	❖ Voorkom of bekamp ○ Aanbevelings ○ Merietes. ○ Ouers inroep. ○ Hoof. ○ Skors.	❖ Aanbevelings ○ Verskeie aanbevelings is gemaak.

FOKUSGROEP 3 INTERMEDIÊRE FASE (GRAAD 5 LEERDERS, MANLIK EN VROULIK, AFRIKAANSSPREKEND)

❖ Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
- Stamp. - Sê: "Aag jy's dom." - Slaan vir niks. - wil hom nie eintlik daar hê nie (saamspeel) en dan maak jy hom seer. - Bakleiery. - Skop. - sê jy is 'n "loser.	❖ Afknouery (aard) ➤ Fisieke afknouery (direk) ○ Baklei. ○ Skop. ○ Slaan. (sonder rede) ○ Stamp. ○ Seermaak. ➤ Nie-fisieke afknouery (verbaal-direk)	❖ Aard ○ Afknouery behels fisieke, verbale verhoudingsgerigte en emosionele dade wat daarop gemik is om die teiken seer te maak en te verneder. Nota: Slaan. (sonder rede) Onvoorspelbaar.

❖ Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Agtervolg. • Stamp en seermaak.	○ “Dom”. ○ “Loser.” ○ Verhoudingsgerigte afknouery ○ Skinder. ○ Nie daar hê nie. ➤ Emosionele afknouery (affektief) ○ Agtervolg.	<i>Maak teiken seer omdat hy nie wil hê dat teiken moet saamspeel nie.</i>

❖ Vraag 2: Hoe het julle gevoel toe julle die afknouery gesien het?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Baie hartseer, want dan sien ek hoe word hulle (<i>die teikens</i>) afgeknou en dit is nie mooi nie. • ...ek kan altyd sien hoe doen hulle dit (<i>die afknouers</i>) dan is ek baie hartseer. • Ek sal sleg voel as ek hulle per ongeluk... seermaak. • Baie hartseer, want jy sien 'n ander persoon kry seer. • Ek het hulle (<i>die teikens</i>) jammer gekry...omdat hulle kleiner is as ons.	❖ Belewing ➤ Emosionele belewing (affektief) ○ Baie hartseer. ○ Jammer. ○ Kry baie seer. (<i>in hulle hart, teiken</i>) ➤ Emosionele belewing (kognitief) ○ Kleiner ➤ Emosionele belewing (normatief) ○ Nie mooi nie. ○ Persoon kry seer. ○ Dit is baie lelik.	❖ Belewing ○ Die leerders toon affektiewe, kognitiewe en normatiewe belewing wat empatie met die teikens (<i>wat dikwels kleiner as die afknouers is</i>), insluit en keur die afknouery nie goed nie. ○ Al die leerders het al afknouery aanskou, toon empatie met die teikens en keur die gedrag nie goed nie. ❖ Gevolge

❖ Vraag 2: Hoe het julle gevoel toe julle die afknouery gesien het?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Want jy sien 'n ander persoon kry seer. • jy kan hulle baie seermaak, in hulle hart. • Is nie vir die mens lekker nie ... dit is baie lelik. • Dit is nie reg nie. • Mense kry baie seer en baie voel hartseer. • Sy hartjie sal baie seer wees.	○ Dit is nie reg nie. ➤ Gevolge: ...kan hulle baie seermaak	Afknouery kan die teikens emosioneel baie benadeel.

❖ Vraag 3: Wat het julle gedoen toe julle sien dat die afknouer iemand afknou?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Vir my ma gaan sê. • Vir my pa gaan sê. • Vir Juffrou gaan sê. • Juffrou sal hulle “uitsort”. • Juffrou sal hulle na die hoof toe vat. • Die hoof sal die polisie bel. Vir hom gaan sê hy moet ophou ... dit gaan terugkom wat hy aan die ander persoon	❖ Rolle ➤ Beskermer Rapporteer ○ Ma. ○ Pa. ○ Juffrouens. ○ Hoof. ➤ Die aanskouers wat die situasie ontfont	❖ Rolle ➤ Beskermer ○ Die leerders het aangetoon dat hulle die afknouery sal rapporteer. ➤ Die aanskouers wat die situasie ontfont ○ Die leerders is bereid om in te gryp deur uit te vind wat die rede vir die

❖ **Vraag 3: Wat het julle gedoen toe julle sien dat die afknouer iemand afknou?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
doen. - Juffrou het gesê ons moet met hom - gaan praat en uitvind hoekom doen hy dit, waarom maak hy dieselfde persone seer. - Ek sal haar probeer help, maar ek sal nie kan nie, want ek gaan in die moeilikheid kom en ek sal seerkry. - Ek sal self met hom speel en dan vir hom vrae vra... dan sal ek vir hom sê hy moet dit ophou doen.	- Sê om op te hou. - Uitvind hoekom doen hy (<i>die afknouer</i>) dit. - Uitvind waarom maak hy dieselfde persoon seer. - Sal probeer help.	afknouery was veral herhaaldelik teenoor dieselfde teiken en die afknouer aan te spreek. Nota: <i>Uitvind waarom maak hy dieselfde persoon seer. (Volle vertroue in die hoof en onderwyseres om die saak op te los)</i>

❖ **Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
- Wil... hom ongelukkig maak. 'n Kleiner persoon. <i>“As jy gelukkig is, hoekom kan ek nie gelukkig wees om jou seer te maak nie.”</i> - Hy wil net sy seer uit sy hart uitkry om	❖ Oorsake ➤ Emosionele oorsake (<i>affektief</i>) • Afknouer ○ Ongelukkig ○ Seer uit sy hart uitkry. ○ Frustrasie.	❖ Oorsake ➤ Affektiewe en kognitiewe oorsake is redes vir afknouer: ○ Die teiken is kleiner as die afknouer. ○ Die onstabiele gemoedstoestand van die afknouer is genoem.

❖ Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
jou seer te maak. - Dat hy (<i>die teiken</i>) ook baie ongelukkig kan wees, want hy (<i>die afknouer</i>) is net so ongelukkig. - Hy hou daarvan om klein kinders seer te maak. - Hy haal sy frustrasie op ander mense uit. - Laat mense kan sien en dink hy is die sterkste. - Hy is jaloers op hulle. - Hy weet hulle hart gaan seer wees.	- Jaloers. ➤ Emosionele oorsake (kognitief) 'n Kleiner persoon (<i>teiken</i>). - Dat hy (<i>die teiken</i>) ook baie ongelukkig kan wees, want hy (<i>die afknouer</i>) is net so ongelukkig. - Ander moet sien en dink hy is die sterkste. - Weet hulle hart gaan seer wees. (<i>met voorbedagte rade</i>)	Die afknouer projekteer sy/haar seer op die teiken. Nota: Doelbewus. Hy weet hulle hart gaan seer wees. (<i>met voorbedagte rade</i>)

❖ Vraag 5: Wat stel julle voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
- Ek sal vir hulle (<i>die aanskouers</i>) gaan sê dis reg, want dis nie mooi as hulle (<i>die afknouers</i>) iemand seermaak nie. - Ek sal hom help. - Ek sal hom gehelp het.	❖ Hantering ➤ Gesprek voer - Praat. - Uitvind waarom. ➤ Straf.	❖ Hantering - Die onderwysers moet met die afknouer praat om uit te vind waarom hy/sy dit doen. - Voorstelle van straf is genoem.

❖ **Vraag 5: Wat stel julle voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Ek sal hulle ook gehelp het. Hulle moet met die kind praat en uitvind hoekom doen hy dit en waarom gaan hy net vir dieselfde kind. • Hulle kan hulle straf. Sê hulle moet die hele pouse inbly. • Hulle moet op een boud sit met hulle hande op hulle koppe. • Hulle moet detensie kry. • Hy moet vir hulle vra: “Waarvoor boelie julle?” • Vir Meneer gaan vra om met die kind te praat. • Met ons ouers gaan praat. • Laat die hoof hom skors. Dan gaan ons nie meer probleme in die skool hê nie. • As hulle met messe en goed skool toe kom dan moet die hoof hulle skors. • Hulle het nie maatjies nie en ek sal self met hom speel en dan vra ek vir hom	○ Pouse inbly. ○ Op een boud sit. ○ Detensie. ○ Skors. ➤ Kognitief ○ Sal help. ○ Nie meer probleme in die skool hê nie.	Nota: Een leerder is van mening dat daar minder probleme in die skool sal wees indien die skoolhoof die afknouer skors.

❖ Vraag 5: Wat stel julle voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
vrae en as ek die antwoord kry dan sal ek net vir hom sê hy moet dit ophou doen.		

FOKUSGROEP 4 INTERMEDIÊRE FASE (GRADE 6, MALE AND FEMALE, ENGLISH SPEAKING)

Question1: Explain to me what you think bullying is. (aard)		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• <i>People that bully us are mad.</i> • <i>They tease us.</i> • <i>...people who are insecure.</i> • <i>...People who are not happy with their lives and take it out on other people.</i> • <i>They are smoking and get very high.</i> • <i>... they bully us to get their stress off.</i> • <i>...people bully for nothing, for their money, their lunch and their stuff.</i> • <i>My friend was being bullied by a boy who was finished with school.</i>	❖ Aard ➤ Nie-fisieke afknouery (<i>verbaal-direk</i>) ○ <i>Tease.</i> ➤ Emosionele oorsake (<i>affektief</i>) ○ <i>Insecure.</i> ○ <i>Not happy.</i> ○ <i>Smoking, get very high.</i> ○ <i>Bully to get stress off.</i> ○ <i>Mad.</i> ○ <i>For their money.</i> ○ <i>For their lunch.</i> ○ <i>For their stuff.</i> ○ <i>For nothing.</i> ○ <i>Finished with school.</i>	❖ Aard ○ Verbale afknouery. ➤ Oorsake ○ Die leerders is van mening dat die oorsake van afknouery die emosionele en normatiewe ingesteldheid van die afknouer beïnvloed en daarom dit op ander uithaal. ○ Die afknouers gebruik dwelms. ○ Al die leerders het afknouery aanskou, voer verskeie redes aan waaroor die teiken afgeknou is. (<i>afknouers is groter</i>)

❖ Question 2: How did you feel when you saw the bullying taking place?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• <i>Angry, Miss.</i> • <i>I felt very sorry for that person because he or she did nothing wrong.</i> • <i>I felt very sorry because most of these people don't deserve it...people take advantage of the fact that they are fragile and they bruise easily.</i> • <i>I felt sorry and sad for them because they didn't do anything mean...</i> • <i>I felt helpless.</i> • <i>I felt also helpless...because like you were not helping that person that needed your help the most.</i>	❖ Belewing ➤ Emosionele belewing (affektief) ○ <i>Angry.</i> ○ <i>Sad.</i> ○ <i>Helpless.</i> ➤ Emosionele belewing (normatief) ○ <i>Did nothing wrong.</i> ○ <i>Don't deserve it.</i> ○ <i>Didn't do anything mean.</i> ○ <i>Take advantage.</i>	❖ Belewing ○ Die leerders toon empatie met die teikens, omdat hulle die afknouery nie verdien nie, onskuldig is en die afknouer voordeel trek uit die teiken se kwesbaarheid. ❖ Gevolge ○ Een aanskouer voel skuldig omdat hy nie ingegryp het nie.

❖ Question 5: What did you do when you saw the bullying taking place?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• <i>I laughed at him (the bully).</i> • <i>I asked him why he does this to children, why doesn't he do it to his own age group.</i>	❖ Rolle ➤ Teenoor afknouer ○ <i>I asked him why... doesn't he do it to his own age group.</i>	❖ Rolle ○ Die aanskouers het passief en aktief opgetree. ○ Een wou die teiken help.

❖ Question 5: What did you do when you saw the bullying taking place?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
<i>I wanted to help, but...</i> <i>I confronted the bully.</i>	<i>Confronted.</i> <i>Laughed.</i> Teenoor teiken <i>Wanted to help.</i>	Nota: Vra volwassene waarom hy kinders afknou en nie sy eie portuur nie.

❖ Question 4: What would you say are the reasons that someone is being bullied?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
<i>Because they are not happy with their life.</i> <i>They are very insecure.</i> <i>They don't think straight.</i> <i>They think it's much better if they ruin someone else's life because they think their life isn't nice.</i> <i>Sometimes at home they are spoiled...when they are naughty their parents do nothing...they come at school and they hit someone else, and if the teachers tell their parents, their parents do nothing and they keep on doing it.</i>	❖ Oorsake ➤ Emosionele toestand (affektief) Afknouer <i>Insecure.</i> <i>Jealous.</i> ➤ Emosionele toestand (kognitief) <i>Don't think straight.</i> <i>They don't realise how much they break a person's heart.</i> <i>Better to ruin someone else's life.</i> <i>Take advantage.</i> <i>Have been bullied, and when they grow up they take it from childhood.</i> <i>Smoke dagga and drugs.</i>	❖ Oorsake <i>Die onstabiele gemoedstoestand van die afknouer is genoem.</i> <i>Hulle besef nie watter skade hulle aanrig nie.</i> <i>Die afknouers neem weerwraak en die voorleef van die ouers spoor hulle aan om af te knou.</i> <i>Oorsake kan ook aan dwelm misbruik en die rook van dagga verbind word.</i>

• <i>Some of them smoke dagga and drugs.</i> • <i>It's because...they don't realise how much they break a person's heart.</i> • <i>The person thinks he can take advantage.</i> • <i>Some people have been bullied, and when they grow up they take it from childhood.</i> • <i>Some... bully you for your... money.</i> • <i>...because they are jealous of your life.</i>	• Ouers ○ <i>Spoiled.</i> ○ <i>Do nothing.</i>	

❖ Question 5: Who are usually the bullies?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• <i>All whites.</i> • <i>Yes whites, they bully more.</i> • <i>Grownups.</i> • <i>Mostly the black men when they are drunk they hit their own children.</i>	❖ Aard ➤ Kulture • Afknouers ○ <i>Whites.</i> ○ <i>Grownups.</i> ○ <i>Black men.</i>	❖ Aard ➤ Kulture ○ <i>Die meeste afknouers in die skool is wit leerders.</i> ○ <i>Volwassenes knou ook kinders af.</i>

❖ **Vraag1: Verduidelik vir my wat is afknouery**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Om mense seer te maak deur hulle emosies aan te vat. • Hulle (<i>die afknouers</i>) voel nie reg met hulleself nie. • Die aanhoudende gepik op 'n sekere persoon om homself beter te laat voel. • As mense jou seermaak, aspris en dink dit is snaaks en jou vloek. • As iemand jou afbreek, fisies en emosioneel. • As jy iemand slegsê of sleg doen aan iemand. • As jy mense ietsie toevoeg wat jy self nie wil hê iemand vir jou moet sê nie. • Hulle speel elke dag iets en die seuns hou daarvan om hom (<i>'n kleiner seuntjie</i>) te slaan of te stamp, of hulle sê hom sleg. • Na Tannie se gesprek toe besef ek dis	❖ Aard ➤ Fisieke afknouery (<i>direk</i>) ○ Aspris seermaak. ○ Fisies afbreek. ○ Slaan. ○ Stamp. ○ In bakleiery ontaard ○ Kleiner. ○ Skraal. ➤ Nie-fisieke afknouery (<i>verbaal- direk</i>) ○ Slegsê. ○ Vloek. ○ Ietsie toevoeg wat jy self nie wil hê iemand vir jou moet sê nie. ➤ Emosionele afknouery (<i>affektief</i>) ○ Emosioneel aan te vat. ○ Emosioneel afbreek. ○ Lekkerkry. ○ Aangaan oor gewig.	❖ Aard ○ Emosionele, verbale en fisieke dade van die afknouer wat herhaaldelik plaasvind met die doel om die teiken seer te maak en te benadeel, word beskryf. ➤ Oorsake ○ Kleiner. ○ Skraal. ➤ Gevolge ○ Die aanskouer het in die moeilikheid beland omdat hy die teiken gehelp het. ○ Afknouery het altyd in 'n bakleiery ontaard wanneer iemand ingryp. ○ Eskaleer. Nota: Doelbewuste afknouery Aspris seermaak. (<i>wrede opmerkings</i>)

❖ Vraag1: Verduidelik vir my wat is afknouery		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
boelie. • Ek het gesien hoe hulle aangaan oor haar (<i>die teiken</i>) gewig. • Hy (<i>die teiken</i>) is baie skraal gebou en die kinders het hom altyd geboelie... dan sal iemand vir hom opkom en dit het altyd in 'n bakleiery ontaard. • Ek het moeilikheid gekry omdat ek hom (<i>die teiken</i>) gehelp het.	➤ Emosionele afknouery (<i>normatief</i>) ○ Sleg doen aan iemand. ➤ Oorsake (<i>affektief</i>) ○ Voel nie reg met homself nie. ○ ...homself beter te laat voel. ➤ Herhaaldelike afknouery ○ Aanhoudende gepik. ...hom altyd geboelie... ➤ Afknouery eskaleer ○ ...altyd in 'n bakleiery ontaard. ➤ Gevolge ○ Moeilikheid gekry (<i>aanskouer wat hulp verleen het</i>)	

❖ Vraag 2: Wat het julle gedoen toe julle die afknouery gesien het?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Ek los dit maar net tot op 'n punt dan stop ek dit. • Ek vat hom aan daaroor en sê hy moet stop.	❖ Rolle • Aktiewe ingryping ○ Stop. ○ Vat aan.	❖ Rolle ○ Sommige leerders het aangedui dat hulle tussenbeide sal tree terwyl ander onbetrokke was.

❖ **Vraag 2: Wat het julle gedoen toe julle die afknouery gesien het?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Ek het niks gesê nie, ek het niks gedoen nie, ek het net stilgebly. • Ons draai net om.	• Passiewe optrede ○ Niks gesê. ○ Niks gedoen. ○ Draai net om.	

Vraag 3: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou en watter leerders word gereeld afgeknou? (oorsake)

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Hulle voel sleg oor hulleself. • Hulle het niks goeds vir hulleself te sê nie of vir iemand anders nie en sê wat hulle vir hulleself eintlik voel. • Dis soos hulle grootword. Leerders wat gereeld afgeknou word • Die wat erg is oor hulle leerwerk. • Dies wat skraal is. • Dies wat nie baie vriende het nie. • Die “loners” • Dies wat nie erg is oor hulle leerwerk nie.	❖ Oorsake Afknouer ➤ Emosionele afknouery (affektief) ○ Voel sleg oor hulleself. ○ Niks goeds te sê nie. ➤ Emosionele afknouery (kognitief) ○ Grootword. Leerders wat gereeld afgeknou word ❖ Aard ○ Kan almal wees. • Kenmerke van teikens ○ Erg is oor leerwerk. ○ Wat nie erg is oor hulle leerwerk nie.	❖ Oorsake ○ Die oorsake waarom die afknouers ander leerders afknou is omdat hulle sleg voel oor hulleself en so opgevoed word. ○ Enige leerder kan 'n teiken wees. ❖ Oorsake ○ Die leerders wat afgeknou word, is presteerders of neem nie hulle studies ernstig op nie. ○ Leerders wat nie baie vriende het nie en eensaam is. ○ Die afknouers wil niks met die leerders

Vraag 3: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou en watter leerders word gereeld afgeknou? (oorsake)		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
- Dit kan almal wees. - Dis mens se persoonlikheid. - In sy houding. - Die mense wat uitstaan. - Dit is kinders wat nie iemand anders wil slegsê nie, dan is hulle 'n <i>'loser'</i> en dan is hulle uit en dan wil hulle (<i>die afknouers</i>) niks met hulle te doen hê nie en sê hulle sleg. - Mense wat nie in jou vriendekring is nie, hulle is die <i>'odd ones out'</i> wat geboelie word.	- Nie baie vriende het nie. - Skraal. - Uitstaan. - Persoonlikheid. - Houding. <i>"Loners"</i>. <i>"Loser"</i>. <i>"Odd ones out"</i>. - Wil nie ander slegsê nie en dan is hulle uit. - Sê sleg. (<i>verbale afknouery</i>) - Niks met hulle te doen hê nie.	wat kenmerke van 'n teiken het te doen hê nie en knou hulle verbaal af.

❖ Vraag 4: Waarom is die aanskouers huiwerig om afknouery te rapporteer?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
- Hulle is bang. - Hulle dink hulle is die volgende teiken. - Hulle gaan soos die <i>'splitgatte'</i> wees en dan gaan die mense hulle begin boelie.	❖ Oorsake ➤ Emosionele oorsake (<i>affektief</i>) - Bang. - Volgende teiken. <i>'Splitgatte.'</i>	❖ Affektiewe belewing Die aanskouers is huiwerig om afknouery aan te meld, omdat hulle bang is om verklikkers genoem te word en omdat hulle moontlik die volgende

		teiken sal word.
❖ Vraag 5: Wat is die gevolge van afknouery vir die teiken, die aanskouer en die afknouer? (ook die gevolge van die berigte van geweld en misdaad in die media)		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Partymaal is dit goed, maar ek dink ook dit is sleg meeste van die tyd. • Ek dink dit sal hom laat sleg voel. • Juffrou hy sal sleg voel as hy sien hoe swaar kry daardie outjie op die TV. • Hy kry nuwe idees van hoe om iemand af te knou. • Hy sal altwee voel... hy gaan daai aggressie voel van hy kry nog idees of anders gaan hy sleg voel want hy weet hy doen dit aan ander mense. • Hulle (<i>teikens</i>) begin minderwaardig voel. • Begin hulle (<i>die afknouers</i>) glo...raak selfbewus. • Hulle (die teikens) raak emosioneel ongelukkig. • Hulle (die teikens) wil selfmoord pleeg. • As party (<i>die aanskouers</i>) sien hoe die	❖ Gevolge Invloed van die media ➤ Emosionele invloed (<i>affektief</i>) ○ Sleg voel. ○ Aggressie. ➤ Emosionele invloed (<i>kognitief</i>) ○ Goed en sleg. ○ Nuwe idees. ○ ...want hy weet hy doen dit aan ander mense. ❖ Gevolge • Teikens ➤ Emosionele gevolge (<i>affektief</i>) ○ Minderwaardig. ○ Emosioneel ongelukkig. ○ Selfmoord. • Aanskouers ➤ Emosionele gevolge (<i>affektief</i>) ○ Bang. ○ ook miskien so raak.	❖ Gevolge (Invloed van die media) ○ Die leerders is van mening dat die afknouer se gedrag positief sowel as negatief deur die media beïnvloed sal word. Nota: ...hy weet hy doen dit aan ander mense. ❖ Gevolge ➤ Die gevolge van afknouery hou die volgende vir die rolspelers in: ○ Die teikens voel minderwaardig en emosioneel ongelukkig en kan selfmoord oorweeg. ○ Die aanskouers is bang vir die afknouers. ○ Wanneer hulle afknouery aanskou kan hulle ook self afknouers word. ○ Die afknouers steur hulle nie aan die gevolge nie. Omdat hulle nie aandag by die huis kry nie voel hulle in beheer by

mense mekaar afknou gaan hulle ook miskien so raak. - Hulle (<i>die aanskouers</i>) word ook boelies. - Die boelie is 'n baie ongelukkige persoon. - Hy (<i>die afknouer</i>) kry dalk nie aandag by die huis nie... word geslaan en dan voel hy minderwaardig of klein by die huis en by die skool voel hy sterk en '<i>in charge</i>'. - Hy (<i>die afknouer</i>) steur hom nie daaraan nie. - Die hoofboelie sal dit in die publiek doen... niemand sal teen hom opstaan nie, want hulle (<i>die aanskouers</i>) is te bang, hulle is bang vir die woorde wat hy sê wat hulle seermaak.	- Ook boelies word. (kan voorbeeld volg) Afknouers ➤ Emosionele oorsake (<i>affektief</i>) - Nie aandag by huis nie. - Steur nie daaraan nie. '<i>In charge</i>'.	die skool wanneer hulle afknou.

❖ Vraag 6: Wat stel julle voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of te stop?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
- Om op te staan teen daardie persoon. - Van sy eie medisyne te gee.	❖ Hantering, rolle ➤ Aktiewe optrede	❖ Hantering ○ Die leerders het verskeie voorstelle

❖ **Vraag 6: Wat stel julle voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of te stop?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Jou voorkoms verander om soos daai ou (<i>die teiken</i>) te lyk. • Jy kan dit aanmeld. • Kan die kind (<i>die teiken</i>) vat na 'n ouer gesag wat dit reg sal hanteer. • Almal in jou graad moet saamstaan. • Kan ook slegte goed vir hom (<i>die afknouer</i>) sê dat hy skuldig voel en ophou met die afknouery. • As 'n groep na die persoon toe gaan en vir hom te sê om dit te stop. • Mens moet 'n beweging stig soos die ABB, die Anti-Boelie Beweging.	○ Om op te staan. ○ Eie medisyne gee. ○ Voorkoms verander. ○ Aanmeld. ○ Ouer gesag. ○ Slegte goed vir afknouer sê. ○ Saamstaan. ○ Groep. ○ Anti-boelie Beweging.	aan die hand gedoen van hoe om afknouery te hanteer dat hulle op verskillende maniere aktief sou ingryp. Nota: Die leerders moet bepaalde rolle aanneem om afknouery te kan hanteer.

❖ Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Soos om iemand emosioneel seer te maak. • Om hulle (<i>die teikens</i>) se gevoelens seer te maak. • Om hulle (<i>die teikens</i>) fisies seer te maak. • Om al die verkeerd in almal te sien, maar jy sien nie die reg in hulle nie. • Om iemand emosioneel af te kraak. • Omdat hulle by die huis dalk afgeknou word dan kom haal hulle dit uit op die kinders in die skool. • Gesien hoe party mense lekker kry om ander af te knou... deur om na hulle (<i>die teikens</i>) se gewig te verwys. • Hulle hou jou baie dop om te kyk wat is jou swakpunte • Waar hulle kan druk waar dit	❖ Aard ➤ Fisieke afknouery (<i>direk</i>) ○ Fisies seer te maak. ➤ Emosionele afknouery (<i>affektief</i>) ○ Gevoelens seer te maak. ○ Verkeerd in almal te sien. ○ Emosioneel af te kraak. ○ Lekker kry. ○ Seer te maak – na gewig te verwys. ○ Hou baie dop – kyk wat swakpunte is. ○ Druk. ○ Waar dit seermaak. ○ Intimideer teiken as... ○ Nie wil doen nie. ○ Saam slaap nie. ○ Nie rook. ○ Dus nie goed genoeg nie. ➤ Nie-fisieke afknouery (<i>verbaal-direk</i>)	❖ Belewing ○ Die aanskouers het gesien hoe die afknouer dit geniet om die teiken emosioneel af te knou. ❖ Aard ○ Verbale, emosionele en verhoudingsgerigte afknouery en die ondersteunende rolle van die aanskouers: ○ Die afknouers soek na die kwesbare plekke in die teiken se lewe en oefen druk op hulle uit deur hulle te verneder en te verwerp. <i>Dus nie goed genoeg nie.</i> ○ Die afknouer kry ondersteuning van die groep. ❖ Oorsake ○ Afknouers word moontlik tuis afgeknou en haal dit dan op ander leerders uit.

❖ Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
seermaak soos jou gewig of iemand in die familie kry swaar... sal hulle daarop druk tot jy breek. • As jy nie wil doen wat hulle wil hê nie word jy ook afgekraak. As jy nie saam met iemand wil slaap nie dan is jy 'n non of 'n kloosterkoek of jy weet nie wat lekker is in die lewe nie. • As jy nie saam met hulle wil rook nie is jy nie goed genoeg nie. • Een persoon sal dit (<i>die afknouery</i>) begin...die vriende sal saamkom en saamlag en die leier help en opstaan op die verkeerde manier. • Een persoon wat begin...sal ander inval. • Dit is in groepe.	○ Afkraak. ○ Non. ○ Kloosterkoek. ➤ Oorsake/gevolge ○ By huis afgekrou, haal uit op leerders. ➤ Rolle, Ondersteuning ○ Afknouery begin. (<i>afknouer</i>) ○ Die leier help. ○ Saamlag. ○ In groepe.	❖ Gevolge ○ Die afknouer word moontlik tuis afgekrou en haal dit gevolglik op ander leerders uit. Nota: <i>Sluit aan by Verhoudingsgerigte afknouery deur die toepassing van emosionele groepdruk (verbale afknouery) wat aanleiding daartoe gee dat die teiken toegee met negatiewe gevolge vir die teiken.</i> Groepe oefen druk uit op teiken

❖ Vraag 2: Hoe het julle gevoel toe julle die afknouery gesien het?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
- In die begin is dit snaaks, maar dan sien jy hoe daardie persoon seerkry en somtyds was jy in daardie situasie en weet jy hoe hy voel. - Hartseer en kwaad.	❖ Belewing van gevolge ➤ Emosionele belewing (<i>affektief</i>) ○ Weet hoe dit voel. ○ Hartseer. ○ Kwaad.	❖ Belewing ➤ Emosionele belewing (<i>affektief</i>) - Die leerders toon empatie met die teikens. (was <i>aanvanklik snaaks</i>)

❖ Vraag 3: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
- Die persoon wat die mense afknou kan dalk ook emosionele probleme hê - Hy kan probleme by die huis hê of sy ouers kan hom dalk afknou en nou wil - hy hê ander mense moet sy pyn voel. - Jaloesie	○ Oorsake ○ Emosionele oorsake (<i>affektief</i>) ○ Afknouer het self probleme ○ Ander moet sy pyn voel. ○ Jaloesie.	❖ Oorsake (Aanskouers) ○ Die afknouer projekteer sy seer op ander kinders. ○ Hy is jaloers.

❖ Vraag 4: Wat dink julle baat die afknouer by sy of haar gedrag?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
- Hulle voel lekker. - Hulle voel '<i>in charge</i>'.	❖ Oorsake ➤ Emosionele gewin (<i>affektief</i>)	❖ Oorsake ○ Die afknouer voel in beheer en

Hulle kry lekker daaruit, omdat ander mense ook pyn voel...hy nie enigste een is wat seerkry nie.	- Voel lekker. - Voel ‘<i>in charge</i>’. - Ander voel ook pyn.	verlekker hom in ander mense se seer, omdat hy self seer het.

❖ Vraag 5: Waarom is daar gewoonlik aanskouers tydens 'n afknouery teenwoordig?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
- Dit is vir hulle lekker. - Hulle geniet dit om te kyk hoe iemand seerkry. - Hulle moedig aan. - Sê: “<i>Gaan nog aan!</i>” - Hulle sal aanhits.	❖ Oorsake ➤ Emosionele oorsake (<i>affektief</i>) - Lekker. - Geniet. - Moedig aan.	❖ Oorsake (Aanskouers) - Die aanskouers geniet die afknouery en moedig die afknouer aan.

❖ Vraag 6: Onder watter kultuurgroep kom afknouery die meeste voor?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
- Nie baie onder die swart kinders nie, hulle sal vir mekaar opstaan. - Ons wit kinders sal “<i>opgang</i>” teenoor mekaar en sal in groepe verdeel en mekaar afknou. - Net die grotes. - Ouer kinders.	❖ Kultuurgroepe - Nie baie swart kinders nie. - Opstaan. - Wit kinders sal “<i>opgang</i>”. - Groepe sal mekaar afknou. - Grotes. ❖ Verhoudingsgerigte afknouery	❖ Kultuurgroepe - Die swart leerders knou minder af en sal mekaar ondersteun, terwyl die groter wit leerders groepe vorm en mekaar wedersyds sal afknou. • Groepe sal mekaar afknou. ❖ Verhoudingsgerigte afknouery

• Van Graad 6 af sal hulle verdeel en katterig raak	○ Katterig.	○ Katterig.

❖ Vraag 7: Wat stel julle voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of te stop?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Teen hom (<i>die afknouer</i>) opstaan. • Jy staan jou man. • Jy moet nie terug afknou nie. • Net vir daai persoon kyk en jou rug draai en wegloop. • Jy gaan nie soos weg en huil nie want dan sê hy: “OK, hy kry dit reg.” • Op te staan en te sê: “<i>Jy praat nie so met my nie</i>”	❖ Voorkoming of bekamping ➤ Teiken ○ Opstaan. ○ Man staan. ○ Nie terug afknou nie. ○ Kyk en rug draai. ○ Wegloop.	❖ Aanbevelings ○ Die leerders stel voor dat teikens hulle man teen die afknouer moet staan en hom ignoreer.

FOKUSGROEP 7 VOO FASE (MANLIK EN VROULIK, GRAAD 10, AFRIKAANSSPREKEND EN ENGELSSPREKEND)

❖ Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery ❖ Question 1: Explain to me what bullying is		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Iemand emosioneel seermaak deur te	❖ Aard	❖ Aard

❖ **Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery**

❖ **Question 1: Explain to me what bullying is**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
sê hulle is vet of eet te veel. • <i>When you hit other children.</i> • <i>It is not always mentally but verbally also.</i> • Hulle slaan en skop hom. • Boelies wat mekaar skop, slaan en spot. • Vra 'n meisie of sy “<i>anorexic</i>” is. • <i>A bunch of bullies pick on a junior.</i> • <i>They did it verbally.</i>	➤ Fisieke afknouery (<i>direk</i>) ○ <i>Hit.</i> ○ Slaan. ○ Skop. ➤ Nie-fisieke afknouery (<i>verbaal-direk</i>) ○ <i>Verbally.</i> ○ Sê hulle is vet of eet te veel. ○ “<i>Anorexic</i>” ➤ Emosionele afknouery (<i>affektief</i>) ○ Emosioneel seermaak. ○ <i>Mentally.</i> ○ <i>Pick on junior.</i> ➤ Verhoudingsgerigte afknouery ○ Spot.	○ Die beskrywing van afknouery sluit dade van fisieke, emosionele en verbale afknouery in. ○ 'n Groep afknouers sonder 'n jonger leerder uit om af te knou.

❖ **Vraag 2: Hoe het julle gevoel toe julle die afknouery gesien het?**

❖ **Question 2: How did you feel when you saw the bullying taking place?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas

• Ek was nie baie “happy” gewees nie. • <i>I didn't feel it was fair.</i>	❖ Belewing ➤ Emosionele belewing (affektief) ○ Nie “happy” nie. ➤ Emosionele belewing (normatief) ○ <i>Not fair.</i>	❖ Belewing ○ Leerders voel ongelukkig oor die afknouery en dat dit nie regverdig is nie.
❖ Vraag 3: Wat het julle gedoen toe julle die afknouery gesien het? ❖ Question 3: What did you do when you saw the bullying taking place?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Ek wou ingestaan het om dit te keer. • Gewoonlik sal ek dit stop. • Ek sal gaan hulp soek. As ek sien hoe hulle my vriende seermaak sal ek self ingaan en help sodat ek my vriende kan beskerm teen die boelies. • As ek sien 'n groter ou pik op 'n kleiner ou sal ek vir hom sê dis nie reg nie en as hy hom slaan sal ek hom terugslaan. • Ek sal gaan hulp soek... na 'n onderwyser toe gaan of dit self te stop. • <i>If it is necessary, I will stand in.</i>	❖ Rolle ➤ Aanskouers ○ Wou ingestaan het. ○ Stop. ○ Help. ○ <i>Stand in.</i> ○ Beskerm. ○ Terugslaan. ○ Hulp soek. ○ Sê dis nie reg nie.	❖ Rolle • Leerders as aanskouers is bereid om as verdedigers in te gryp.

❖ **Vraag 4: Wat is die rede waarom die afknouer die teikens in die teenwoordigheid van die aanskouers afknou?**

❖ **Question 4: What are the reasons for the bully to bully someone else in the presence of the bystanders?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
- Die meeste rede is net jaloesie. - Omdat party kinders goed vaar op die sportvelde, ander is weer goed in die klasse en ander is ryker as die ander kinders. - Hy voel hy is beter as die ander ou. - Hy dink hy is beter as die ander. <i>Some people will always go and pick on a smaller person.</i> <i>They are standing in a fence group and they see a guy standing alone... the guy standing alone wouldn't say anything back.</i> - Hy voel dan goed oor homself - Hy voel dat hy iets bereik het. - Hy wil wys hoe sterk hy is en hoe populêr hy is deur aandag te soek. <i>To show he is the big shot at school.</i>	❖ Oorsake ➤ Afknouer • Emosionele oorsake (affektief) ○ Jaloesie. ○ Beter as ander. ○ <i>Pick on smaller person.</i> ○ Voel goed. ○ Iets bereik. ○ Sterk. ○ Populêr. ○ <i>Big shot.</i> ➤ Teiken ○ Goed in sport. ○ Goed in klasse. ○ Ryker. ○ <i>Stand alone.</i> ○ <i>Wouldn't say anything back.</i> ➤ Groep ○ <i>Fence group.</i>	❖ Oorsake ○ Oorsake vir afknouery is jaloesie, die teikens is presteerders en die afknouer dink hy of sy is beter as die ander. ○ Die afknouers voel goed oor hulleself wanneer hulle iemand afknou, voel dat hulle iets bereik het en wil wys hoe sterk en gewild hulle is. ○ Die afknouers sal 'n kleiner persoon afknou en as 'n groep 'n leerder wat alleen is afknou. ❖ Groep. ○ Die afknouers staan in 'n groep wat die teiken afknou, omdat hy alleen is nie terug sal praat nie.

❖ Vraag 5: Waarom is die aanskouers huiwerig om die teiken tydens afknouery te help? (oorsake, rolle) ❖ Question 5: Why do most of the bystanders not intervene during a bullying episode?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
- Hulle is bang hulle kry self seer, by bakleiery, by skietery of enigiets. - Dis selfsugtigheid. - As ek sien... dalk van my vriende seermaak sal ek self ingaan en help...my vriende beskerm.	❖ Oorsake Aanskouers ➤ Emosionele oorsake (affektief) - Bang. - Selfsugtigheid. ❖ Ingryping ...my vriende beskerm.	❖ Oorsake - Die oorsake van afknouery kan toegeskryf word aan die huiwering om te help omdat hulle bang en selfsugtig is. - Een leerder sal help om sy vriende te beskerm.

❖ Vraag 6: Wat stel julle voor moet die onderwysers en die leerders doen om afknouery te voorkom of te stop? ❖ Question 6: What do you recommend should the teachers and the learners do to stop bullying from occurring?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
- Jy kan probeer opstaan teen hom. - Sê dis nie reg nie. - As 'n groot ou 'n kleintjie boelie, dan kan 'n klomp klein outjies teen hom opstaan. - Ek dink die onderwysers is nie so streng teenoor ons nie. Hulle sal nie ons ouers inroep nie, hulle sal net sê	❖ Hantering ➤ Leerders - Opstaan. - Sê dis nie reg nie. ➤ Onderwysers - Nie streng nie. - Weet nie hoe om dit te hanteer nie. <i>Don't do anything about it.</i>	❖ Aanbevelings (hantering) - Die leerders moet hulleself probeer handhaaf, want hulle kry nie die nodige leiding van die onderwysers nie. - Die afknouer moet lyfstraf kry. - Sommige leerders voel dat afknouery moontlik verminder kan word, maar

- ❖ **Vraag 6: Wat stel julle voor moet die onderwysers en die leerders doen om afknouery te voorkom of te stop?**
- ❖ **Question 6: What do you recommend should the teachers and the learners do to stop bullying from occurring?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
ons moet dit self uitsorteer. Ons maak dit net erger deur fisies of met die mond te baklei. • Wat julle doen is lelik • Hulle sal ons nie bymekaar roep en sê wat julle doen is genoeg of ons ouers bel nie.... nie. • Die onderwysers doen deesdae niks nie. • Ek dink van die onderwysers weet nie hoe om die situasie te hanteer nie. • Ek dink dit sal help om daai ou 'n goeie pakslae te gee. • <i>I really don't think you would be able to stop it completely. You maybe minimise it.</i> • <i>The teachers don't do anything about it.</i> • <i>There are also two teachers in this school that take on smaller kids.</i>	○ <i>Teachers take on smaller kids.</i> ○ Sê leerders moet dit self uitsorteer. ○ Maak net erger. ➤ Afknouer ○ Pakslae. ➤ Afknouery ○ <i>Not stop it.</i> ○ <i>Only minimise.</i>	nie stopgesit kan word nie. Nota: Die deelnemers is van mening dat die onderwysers nie genoegsame aandag aan afknouery gee nie, in teenstelling met die onderwysers wat aandui dat hulle mag om dissipline te handhaaf beperk word.

❖ **Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery**

❖ **Question 1: Explain to me what bullying is**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Wanneer jy iemand ongemaklik laat voel oor homself. • Wanneer jy hom ongelukkig maak. • Iemand rêrig seermaak en hulle het niks om terug te doen nie. • Iemand boelie as jy groter as is hulle... kan hulle niks terug doen aan jou nie. • Iemand slegsê. • Jy beïnvloed omstandighede. • <i>It can be physical and mental, basically bullying is wrong.</i> • <i>When you tease somebody if they have something that you doesn't have.</i> • <i>Maybe they are different from what you are. (andersheid)</i> • <i>Bullies start teasing people...making</i>	❖ Aard ➤ Fisieke afknouery (direk) ○ Seermaak. ○ <i>Physical.</i> ○ Geboelie. ○ <i>Fight.</i> ○ Sigbare tekens. ○ Skopmerke op tas. ○ Bloukolle. ➤ Nie-fisieke afknouery (verbaal-direk) ○ Slegsê. ○ <i>Tease.</i> ➤ Emosionele afknouery (affektief) ○ Ongemaklik. ○ Ongelukkig. ○ Omstandighede. ○ <i>Mental.</i>	❖ Aard ○ Al die leerders het al afknouery aanskou wat fisieke, emosionele en verhoudingsgerigte daade met sigbare tekens insluit en wat herhaaldelik voorkom. ❖ Normatief ○ Afknouery is verkeerd. ❖ Oorsaak ○ Teikens kan hulle nie self teen die afknouer verdedig nie omdat hy (afknouer) groter is as hy en weet nie altyd wie dit is nie. (<i>magteloos</i>) ○ Die andersheid (<i>voorkoms</i>) van die teiken kan moontlik aanleiding tot afknouery gee.

❖ **Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery**

❖ **Question 1: Explain to me what bullying is**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
<i>them feel bad about what they have.</i> Boetie word geboelie. • Hy het 'n klomp skopmerke op sy tas. • Seuns...so in Graad 8 of 9... het hom heeltyd geskop. • Gesien hoe... een van my spanmaats een van my ander spanmaats rondstuur. • Intimideer hulle met hy gaan hulle slaan. • Hy sal bloukolle op hom hê. • Mens se hande is afgekap, rêrig iets aan die boelies doen nie, want jy weet nie altyd wie hulle is nie. • <i>It was a family member, he drank and come back and fight ... he bullied my mother, my grandmother ...</i> • <i>... the in-girls... send the new girl to me...when I build a relationship with that person...(when) they see that</i>	○ <i>Feel bad.</i> ○ Rondstuur. ○ Intimideer. ○ Kan niks doen nie. ○ Jy weet nie altyd wie hy is nie. ➤ Emosionele afknouery (normatief) ○ <i>...basically bullying is wrong.</i> ➤ Emosionele afknouery (kognitief) ○ <i>...also doing it to the others.</i> ➤ Verhoudingsgerigte afknouery (indirek) ○ <i>Build a relationship.</i> ○ <i>Tell bad stuff about me.</i> ➤ Herhaaldelike afknouery (fisiek) ○ Heeltyd geskop. ➤ Oorsaak ○ Niks terug doen. ○ Voorkoms/ Different.	

❖ Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery ❖ Question 1: Explain to me what bullying is		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
<i>person is going to play with me they start to tell her bad stuff about me: 'Sorry guys you shouldn't want that girl become friends with they because of this and that'.</i> <i>people who were doing it to me were also doing it to the others.</i>		

❖ Vraag 2: Hoe het julle gevoel toe julle die afknouery gesien het? ❖ Question 2: How did you feel when you saw the bullying taking place?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
... hy (<i>die teiken</i>) voel gevoelloos daarteen...want hy is te bang...hy vertrou my... - Seergemaak en kwaad. - Ek is baie teleurgesteld en kan nie dink hoe iemand so laag kan daal en so dierlik kan wees...want hy (<i>die teiken</i>) is kleiner as die ander.	❖ Belewing ➤ Emosionele belewing (<i>affektief</i>) ○ Gevoelloos (<i>die teiken</i>). ○ Bang (<i>die teiken</i>). • Aanskouers ○ Seergemaak. ○ Kwaad. ○ Teleurgesteld.	❖ Emosies ➤ Belewing • Die leerders beskryf hulle emosies as intens en meld die gevolge daarvan. ➤ Gevolge • Afknouery het tot gevolg dat die teikens 'n swak selfbeeld ontwikkel en dat dit dan moeilik is om weer hulle

❖ Vraag 2: Hoe het julle gevoel toe julle die afknouery gesien het?		
❖ Question 2: How did you feel when you saw the bullying taking place?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
- Baie kwaad en hartseer om te sien hy doen wat hulle sê...want hy voel niemand sal vir hom opstaan nie. <i>Painful.</i> <i>tease you in front of other people and then you feel negative about yourself.</i> <i>You feel bad about yourself – people see you as a bad person.</i> <i>it was really horrible because...it makes you feel very helpless and very weak just stupid and it makes you feel you are just nothing...at the end you start to belief it and it is hard to get back to being yourself...</i>	<i>... tease you in front of...</i> <i>Negative about yourself.</i> <i>Horrible.</i> <i>Helpless.</i> <i>Weak.</i> <i>Stupid.</i> <i>You are just nothing.</i> ➤ Sosiale afknouery (direk) <i>tease you in front of other people.</i> ➤ Gevolge (Emosioneel, affektief) <i>Start to belief it.</i> <i>Hard to get back to being yourself.</i>	selfvertroue terug te kry. - Die deelnemers keur afknouery nie - goed nie en dit is selfs ondenkbaar dat iemand laag kan daal. Nota: Afknouery word sterk afgekeur.

- ❖ **Vraag 3: Om watter redes knou die afknouer die teiken af?**
- ❖ **Question 3: What are the reasons for the bully to bully someone else?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Die boelie het seer in sy lewe...wil dit op iemand anders uithaal. • Miskien kom hy uit 'n gebroke gesin... daar is baie hartseer...en sy selfbeeld is laag... dat hy ander afbreek om beter te voel oor sy situasie. • Dalk was hy ook geboelie eens op 'n tyd. • <i>..basically their background maybe</i> • <i>they thought that if they were bullied say by their mothers, they thought they have right to bully others.</i> • <i>Sometimes you get it from home...sometimes you just want to be cool so you go on and curse people.</i> • <i>You feel you are cool because you are just bossing someone around.</i>	❖ Oorsake • Afknouers ➤ Emosionele oorsake (affektief) ○ Seer. ○ Gebroke gesin. ○ Beter te voel. ○ Ook geboelie. ○ <i>Background.</i> ○ <i>Right.</i> ○ <i>Home.</i> ○ <i>Want to be cool...</i> ❖ Gevolge ○ Uithaal om ander af te breek. ○ <i>... just want to be cool so you go on and curse people, bossing around.</i>	❖ Oorsake • Die leerders voer aan dat die affektiewe beleving van die afknouer die oorsake is waarom hy/sy die teiken afknou. • Daar is ook gemeld dat die voorleef van die ouers die afknouer kan beïnvloed. ❖ Gevolge • Omstandighede tuis het tot gevolg dat die afknouer ander persone seermaak of benadeel.

- ❖ **Vraag 4: Wat dink julle baat die afknouer by sy of haar gedrag?**
- ❖ **Question 4: What does the bully benefited in his or her behaviour?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Miskien voel hy nie lekker nie. • Ek dink hy voel beter nadat hy dit gedoen het. • <i>Nothing.</i> • <i>...bullies wouldn't continue bully if they didn't get something out of it.</i> • <i>They do this because...the people that stand by watching and cheering him on are his...followers. The bully feels he is in power and he is doing the right thing.</i>	❖ Afknouer ➤ Emosionele gewin (affektief) ○ Voel nie lekker nie. ○ Voel beter. ○ <i>In power.</i> ○ <i>The right thing.</i> ➤ Emosionele gewin (kognitief) ○ <i>Nothing.</i> ○ <i>...wouldn't continue... if they didn't get something out of it.</i> ○ <i>People stand by watching, cheering him on. (followers)</i>	❖ Oorsake ○ Sommige leerders het aangedui dat die afknouer by die afknouery baat, omdat hy voel dat hy mag het en die regte ding doen, veral omdat hy die ondersteuning van die aanskouers kry, terwyl een leerder voel dat hy of sy niks daarby baat nie. Nota: Sommige aanskouers is van mening dat die afknouer wel by sy/haar gedrag baat vind deur af te knou.

❖ Vraag 5: Waarom is daar gewoonlik aanskouers by 'n afknouery teenwoordig? ❖ Question 5: Why are there usually bystanders present during a bullying episode? (Slegs Engelssprekende leerders het hierdie vraag beantwoord)		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• <i>They want to see what is going on.</i> • <i>I think it is about gossip.</i> • <i>Everyone is curios about it.</i> • <i>..to see who is going to win, and you start cheering.</i> • <i>...it is going all exited, and it shouldn't.</i> • <i>I don't know.</i> • <i>..the crowd goes there, cheering them on and then the fight goes on.</i>	❖ Aanskouers ➤ Emosionele oorsake (affektief) ○ <i>About gossip.</i> ○ <i>Curios.</i> ○ <i>To see.</i> ○ <i>Win.</i> ○ <i>Exited.</i> ○ <i>Cheering.</i> ○ <i>Don't know.</i> ➤ Emosionele oorsake (normatief) ○ <i>..it shouldn't.</i>	❖ Oorsake ○ Die aanskouers luister na skinderpraatjies, is nuuskierig om te sien wie gaan wen, vind die afknouery opwindend en moedig die afknouer aan. ○ Een leerder het gemeld dat hy nie weet waarom die aanskouers teenwoordig is nie. ○ 'n Ander leerder het genoem dat afknouery nie mag plaasvind nie. Nota: <i>Aanskouers se teenwoordigheid, aanhitsing en ondersteuning tydens afknouery het tot gevolg dat die afknouer voortgaan met die afknouery. (aansporing, groep)</i>

❖ Vraag 6: Waarom is die meeste leerders nie afknouers nie? ❖ Question 6: Why are most learners not bullies?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Omdat hulle die “<i>victim</i>” van die afknouer is. • Hulle is bang. • Ek dink onbewus boelie almal iemand in hul leeftyd emosioneel. • dat situasies in skole so is dat kinders nie rêrig kan boelies wees nie, want daar word stappe teen hulle geneem as hulle afknou... • ... want kinders staan op en praat as hulle geboelie word. • Daar is steeds kinders wat stilbly en die “<i>puch</i>” vat. • <i>I think (they) get enough love at home...I don't see why they should be bullies, because people who bully is people who seek love and attention outside.</i> • <i>what they (the bulies) normally do is to become friends...the next thing is</i>	❖ Oorsake/redes ➤ Aanskouers ○ Omdat hulle die “<i>Victim</i>” is. ○ Bang. ○ Almal boelie onbewus emosioneel. ○ Staan op en praat. ○ <i>Get enough love.</i> ○ <i>No sense in it.</i> ○ Wel kinders... stilbly en “<i>punch</i>” vat. ➤ Skool ○ Stappe. ➤ Afknouers ○ <i>Seek love and attention.</i> ○ <i>Bullies become friends.</i> ➤ Teikens ○ <i>... now you're picked...</i> ○ <i>bullied by this group and tomorrow by that group.</i>	❖ Oorsake • Verskeie redes word uitgelig waarom die meeste aanskouers nie afknouers is nie. Die aanskouers is self teikens en is bang, daarom sal hulle stilbly en die afknouery verdra. • Van die leerders is van mening dat al almal onbewus iemand emosioneel afknou. • Die meeste aanskouers kry genoeg aandag tuis en verdedig hulleself, terwyl die afknouers liefde en aandag soek, met mekaar bevriend raak en die teikens selekteer. • 'n Verdere rede is dat die skool nie afknouery duld nie en stappe teen die afknouer neem. • Een leerder het ook genoem dat dit sinloos is om 'n afknouer te wees. ❖ Gevolge

❖ Vraag 6: Waarom is die meeste leerders nie afknouers nie? ❖ Question 6: Why are most learners not bullies?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
<i>going to be... you...(the bullies) pick.</i> <i>"...there is no sense in it, because now you're picked, and be bullied by this group and tomorrow by that group.</i>		Afknouers raak bevriend met mekaar, vorm groepe en teiken die aanskouers.

❖ Vraag 7: Wat stel julle voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of te stop? ❖ Question 7: What do you suggest one should do to prevent or to stop bullying?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
..boelies moet gaan...terapie, sodat mens kan hoor wat is fout met hulle en probeer om hulle te help. - Dit help nie om soos almal op te staan en hulle nog meer af te kraak nie. <i>Allocation.</i> <i>As soon as the followers stop listening to the bully or... entertaining what he was doing, and everyone stood up for the person who was being bullied it all ended.</i>	❖ Hantering Die Afknouers - Terapie. - Hoor wat is fout. - Help. <i>Allocation.</i> Die aanskouers <i>Stop listening.</i> <i>Stop entertaining.</i> <i>Everyone stood up.</i> <i>Develop backbone.</i>	❖ Hantering (aanbevelings) Die leerders het aanbeveel dat die afknouers vir terapie moet gaan en dat die aanskouers beginselvastheid moet ontwikkel en nie meer ondersteuning aan die afknouer verleen nie. Nota: <i>Beklemtoon dat: ...something that's wrong is just wrong.</i>

❖ Vraag 7: Wat stel julle voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of te stop? ❖ Question 7: What do you suggest one should do to prevent or to stop bullying?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
<i>I think the bystander should develop a backbone, and be able to say no, and something that's wrong is just wrong.</i> <i>...the bystanders should...be ignoring the bully...</i>	<i>Say no.</i> <i>Ignoring.</i> <i>something that's wrong is just wrong.</i>	

❖ Vraag 8: Wat stel julle voor moet die Departement van Onderwys en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop? ❖ Question 8: What do you recommend should the Department of Education and the school do to prevent or to stop bullying?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
- Dit maak nie saak of die Departement direk of indirek betrokke is nie. - jy word grootgemaak in 'n manier van jy mag nie boelie nie. - As 'n kind vroeër in kinders se skoolloopbaan geleer word jy mag nie boelie nie...dan sal hulle kan grootword met die gesindheid dat jy nie moet boelie nie en as jy geboelie word, praat daarvan en stop dit	❖ Hantering ➤ Departement van onderwys - Maak nie saak of die departement betrokke is nie. - Vroeër in skoolloopbaan geleer word. <i>Do more.</i> ➤ Die skool <i>Teachers must explain why bullying is so bad.</i> ➤ Die leerders	❖ Aanbevelings - Die leerders het uiteenlopende menings oor die betrokkenheid van die Departement van Onderwys by die voorkoming of beëindiging van afknouery in skole. - Leerders stel voor dat onderwysers die leerders vroeër in hulle skoolloopbaan oor afknouery moet inlig.

- ❖ **Vraag 8: Wat stel julle voor moet die Departement van Onderwys en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop?**
- ❖ **Question 8: What do you recommend should the Department of Education and the school do to prevent or to stop bullying?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
wanneer jy kan. • <i>I think the Department of Education should do more... and the teachers must explain to the children why it is so bad...</i> • <i>I don't think you can put the blame on the Department of Education...I think like us as scholars you should develop some backbone and stand up to the bully...</i> • <i>.I think that if the children themselves, the learners... if they make a difference it will stop.</i> • <i>If the children stop following them then it will end.</i>	○ Gesindheid. ○ Praat daarvan. ○ Stop dit. ○ <i>Develop backbone.</i> ○ <i>Stand up.</i> ○ <i>Make a difference.</i>	○ Die leerders moet beginselvas in hulle hantering van afknouery wees om sodoende 'n verskil te maak.

BYLAAG H – 6

DATA- ANALISE VAN VIER LEERDERS IN GRONDSLAGFASE:
 MEEDEDELINGS VAN VIER LEERDERS IN DIE GRONDSLAGFASE TYDENS INFORMELE GESPREKKE

❖ <i>Wat die leerders as aanskouer gesien het</i>		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Geslaan • Geskop. • Volg voorbeeld van afknouer. (<i>stamp ander kind</i>) • Stamp. • Klap. • Spoeg. • Herhaaldelik. • Karretjie afgeneem. • Weggestamp. • Geval. • Seergekry. • Karretjie gebreek. • Posisie in rye. (<i>afknouer wil altyd agter aantree</i>)	❖ Aard ➤ Fisieke afknouery ○ Slaan. ○ Skop. ○ Volg voorbeeld van afknouer. ○ Stamp. ○ Klap. ○ Spoeg. ○ Weggestamp. ○ Geval. ○ Seergekry. ○ Karretjie afgeneem. ➤ Nie-fisieke afknouery (<i>nie-verbaal indirek</i>) ○ Karretjie gebreek. ➤ Herhaaldelik. ○ Posisie in rye.	❖ Aard • Fisieke en emosionele dade wat herhaaldelik voorkom en wat daarop gerig is om ander seer te maak.

❖ <i>Hoe die leerders as aanskouer gevoel het</i>		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Bang sy word afgeknou. • Jammer vir teiken. • Afknouer was groter. • Nie in onguns kom by afknouer nie • Nie opgewasse teen afknouer.	❖ Belewing ➤ Emosionele belewing (<i>affektief</i>) ○ Bang. (<i>groter</i>) ○ Jammer. ○ Nie opgewasse.	❖ Belewing • Die aanskouers het affektiewe emosies van vrees, empatie en magteloosheid beskryf.

❖ <i>Hoe die leerders as aanskouers opgetree het</i>		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Passief. • Getroos. • Rapporteer voorval • Ondersteun teiken. • Onbetrokke.	❖ Rolle ➤ Werklike ingryping ○ Getroos. ○ Rapporteer voorval. ○ Ondersteun teiken. ➤ Passief ○ Onbetrokke.	❖ Rolle van die aanskouers • Aktiewe sowel as passiewe optredes van die aanskouers.

BYLAAG H – 7

AFDELING A

DATA- ANALISE VAN DIE **TEKENINGE** VAN LEERDERS IN GRADE R, 1, 2 EN LSOB-KLAS:
DIE LEERDERS SE MEDEDELINGS VAN HOE HULLE AFKNOUERY **BELEEF** HET
(SOOS DEUR ONDERWYSERES AANGETEKEN)

❖ **Wat die leerders as aanskouer gesien het (die aard van afknouery)**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Slaan. • Huil baie. (<i>teiken</i>) • Geklap. • Maak hom (<i>teiken</i>) bang. • Terg. • Groter. (<i>afknouer</i>) • Oog bloei. (<i>teiken</i>) • <i>She is a bad bully.</i> • <i>Bully is nasty to her.</i> • <i>Nose bled. (victim)</i> • Hulle baklei. • Hulle (<i>aanhitters</i>) sê: “Slaan hom!” • Boelie sussie. • Boelie mekaar.	❖ Aard ➤ Fisieke afknouery (<i>direk</i>) ○ Seergemaak. ○ Slaan. ○ Slaan met vuus. ○ Geklap. ○ Skop. ○ Stamp. ○ <i>Punching.</i> ○ Baklei. ○ Stoei. (<i>in klas en op speelgrond</i>) ○ <i>Shooting mom.</i> ○ <i>Ma fighting.</i> ○ Boelie mekaar. ○ Boelies maak mekaar seer.	❖ Aard ➤ Tipe afknouery Fisieke, verbale, nie-verbaal (<i>direk</i>), emosionele en rasgedrewe daade wat herhaaldelik voorkom en wat daarop gerig is om ander seer te maak. Ondersteuning van groepe • Rol Optrede van die aanhitser asook die voorbeeld van ‘n ouer word beskryf. Nota: <i>In sommige tekeninge blyk dit dat die media ‘n invloed op die leerders se uitbeelding van afknouery het.</i> Nota: <i>Die deelnemers het die aard van</i>

❖ <i>Wat die leerders as aanskouer gesien het (die aard van afknouery)</i>		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Boelies maak mekaar seer. • Gee die geld! (<i>afknouer aan teiken</i>) • Skop. • <i>Ma fighting.</i> • <i>Shooting my mom.</i> • <i>White girl bullied me.</i> • <i>Bullying my dad.</i> • <i>Bullying my brother.</i> • Man boelie ander man. • <i>Punching.</i> • Stamp. • Val nadat boelie hulle geslaan het. • Slaan met die vuus. • Stout in klas. • Stoei in klas en op speelgrond. • Afdreig met wapen – mes.(<i>tekening</i>) • Wil skiet.(<i>tekening</i>) • Wil steek. (<i>met mes, tekening</i>) • Hang hulleself op. (<i>teikens moontlik invloed van media</i>) • Boelie het teikens opgehang.(<i>moontlik</i>	○ Boelie sussie. ○ <i>Bullying my dad.</i> ○ <i>Bullying my brother.</i> ○ <i>Man boelie man.</i> ○ Val nadat boelie hulle geslaan het. ○ Vat teiken se lekkers. ○ Oog bloei. (<i>teiken</i>) ○ <i>Nose bled. (victim)</i> ○ Afdreig met wapen.(<i>tekening</i>) ○ Hang hulleself op.(<i>teikens - moontlik invloed van media</i>) ○ Boelie het teikens opgehang. (<i>moontlik invloed van media</i>) ○ Slaansak. ➤ Nie- fisieke afknouery (verbaal-direk) ○ Terg. ○ “Slaan hom!” (<i>aanhitser</i>) ○ “Juffrou kan niks doen nie”. (<i>afknouer</i>) ➤ Nie-fisieke afknouery (nie-verbaal direk) ○ Steek tong uit.	<i>afknouery as volg geteken: (gedrag van die afknouer)</i>

❖ Wat die leerders as aanskouer gesien het (die aard van afknouery)		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
<i>invloed van media)</i> • Loop agter klein kind aan. (<i>afknouer</i>) • Seergemaak. • Slaansak. • Boelies gaan hom weer terg en seermaak. (<i>aknouery word herhaal</i>) • Staan saam om teiken seer te maak. • Vat teiken se lekkers. • Steek tong uit. • “Juffrou kan niks doen nie”. (<i>afknouer</i>) • Seun lag vir seun.	○ Wil skiet. ○ Wil steek. (<i>met mes</i>) ➤ Emosionele afknouery (<i>affektief</i>) ○ Lag vir. ○ <i>Bad bully.</i> ○ <i>Bully is nasty to her.</i> ○ Huil baie. (<i>teiken</i>) ○ Maak hom (<i>teiken</i>) bang. ○ Loop agter klein kind aan. (<i>afknouer</i>) ○ “Gee die geld!” (<i>afknouer aan teiken, intimidasie</i>) ○ Groter. (<i>afknouer</i>) ➤ Emosionele afknouery (<i>normatief</i>) ○ Stout. ➤ Rasgedrewe verbale afknouery ○ <i>White girl bullied me.</i> ➤ Ondersteuning van groepe ○ Staan saam. (<i>afknouers</i>) ➤ Herhaaldelike afknouery ○ Weer terg en seermaak.	

BYLAAG H – 7

AFDELING B

DATA- ANALISE VAN DIE TEKENINGE VAN DIE LEERDERS IN GRADE R, 1, 2 EN LSOB-KLAS:
DIE LEERDERS SE MEDEDELINGS VAN HOE HULLE TEN AANSKOUER VAN AFKNOUERY **GEVOEL** HET
(SOOS DEUR ONDERWYSERES AANGETEKEN)

❖ *Hoe die leerders as aanskouer gevoel het*

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• <i>Boelies me.</i> • <i>Throwing things at me.</i> • <i>Feel angry.</i> • <i>Bang.</i> • <i>Hartseer.</i> • <i>Bad bully.</i> • <i>He is ugly to me.</i> • <i>Makes me angry.</i> • <i>Makes us cry.</i> • <i>Swearing at me.</i> • <i>Pulling my hair.</i> • <i>Skiet my been.</i> • <i>Makes fun of me.</i> • <i>Verkeerd is om af te knou.</i>	❖ Belewing ➤ Fisieke afknouery (<i>direk</i>) ○ <i>Bullies me.</i> ○ <i>Throwing things.</i> ○ <i>Pulling my hair.</i> ○ <i>Skiet my.</i> ○ <i>Taking money.</i> ➤ Nie- fisieke afknouery (<i>verbaal direk</i>) ○ <i>Swearing.</i> ○ <i>Said my dress is so ugly.</i> ➤ Emosionele belewing (<i>affektief</i>) ○ <i>Jammer.</i> ○ <i>Hartseer.</i> ○ <i>Bang.</i> ○ <i>Makes us cry.</i>	• Belewing • Die aanskouers het verskeie emosies soos empatie, woede, verwarring, vrees en emosionele belewing ervaar, wat affektief, kognitief en normatief beskryf is. • Fisieke afknouery (<i>direk</i>) Die deelnemers het ook fisieke afknouery en verbale afknouery ervaar. • Rassistiese afknouery (<i>verbaal</i>) <i>White girl bullied me.</i>

❖ **Hoe die leerders as aanskouer gevoel het**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Dit nie doen nie. • Dis nie reg nie. • Jammer vir teiken. • Mag nie 'n klein kind seermaak nie. • Kind was slim. Sy was naby mense. • Nie mooi om ...af te knou nie. • Moenie so maak nie. • Bang X... slaan my as ek help. • <i>Laughing at me/ my dress. (bully)</i> • <i>Laughing at me. (bystander)</i> • <i>Taking my money from me.</i> • <i>White girl bullied me.</i> • <i>Said my dress is so ugly.</i>	○ <i>Makes me angry.</i> ○ <i>Makes fun of me.</i> ○ <i>Laughing at me. (bully)</i> ○ <i>Laughing at me. (bystander)</i> ○ <i>Ugly to me.</i> ○ <i>Bad bully.</i> ○ Bang S. slaan my as ek help. ➤ Emosionele afknouery (kognitief) ○ Kind was slim. Sy was naby mense. ○ Mag nie 'n klein kind seermaak nie. ○ Dit nie doen nie. ○ Moenie so maak nie. ➤ Emosionele afknouery (normatief) ○ Verkeerd. ○ Dis nie reg nie. ○ Nie mooi nie. ➤ Sosiale afknouery (direk) ○ <i>He is ugly to me.</i> ○ <i>Laughing at me/ my dress. (bully)</i> ○ <i>Laughing at me. (bystander)</i> ➤ Rassistiese afknouery (verbaal)	

❖ <i>Hoe die leerders as aanskouer gevoel het</i>		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
	○ <i>White girl bullied me. Said my dress is ugly.</i>	

BYLAAG H – 7

AFDELING C

DATA- ANALISE VAN DIE TEKENINGE VAN DIE LEERDERS IN GRADE R, 1, 2 EN LSOB-KLAS:
DIE LEERDERS SE MEDEDELINGS VAN HOE HULLE TYDENS AFKNOUERY **OPGETREE** HET
(SOOS DEUR ONDERWYSERES AANGETEKEN)

❖ **Hoe die leerders as aanskouer opgetree het**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• I go home. • Gaan vir Juffrou vertel. • Sê vir Juffrou. • Juffrou gaan roep. • Skree vir my ma. (<i>om te help</i>) • Het vir Juffrou gaan roep. • <i>Said: "No, no."</i> • <i>I hide.</i> • Sê hulle moet ophou. • Ons keer. • Hardloop weg. Bang vir die boelie. • <i>Told my brother to come.</i> • <i>Hit him back.</i> • Moet vir iemand gaan sê. • Moet omdraai en wegloop en vir Juffrou	❖ Rolle ➤ Moontlike ingryping ○ Vir iemand gaan sê. ○ Moet omdraai en wegloop en vir Juffrou gaan sê. ➤ Werklike ingryping ○ Keer. ○ Sê hulle moet ophou. ○ <i>Said: 'No, no'.</i> ○ Juffrou gaan roep. ○ Sê vir Juffrou ○ Skree vir my ma. (<i>om hulp</i>) ○ <i>Hit him back.</i> ○ <i>Told my brother to come.</i> ○ Gesê het: "God sien hom".	❖ Rolle van die aanskouers ❖ Meld afknouery aan. • Verleen hulp deur in te gryp. • Tree as passiewe nie- ingrypende aanskouers op.

❖ <i>Hoe die leerders as aanskouer opgetree het</i>		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
gaan sê. • Wegloop en vir Juffrou gaan sê. • Bang W. slaan my as ek my maat help. • Gesê het: “God sien hom”. • <i>Helps me.(bystander)</i>	○ <i>Helps me. (bystander)</i> ➤ Passiewe (<i>nie – ingryping</i>) ○ Hardloop weg. ○ <i>I hide.</i> ○ <i>I go home.</i>	

BYLAAG H – 8

AFDELING A

DATA- ANALISE VAN DIE TEKENINGE VAN DIE LEERDERS IN GRAAD 3:
DIE LEERDERS SE EIE MEDEDELINGS VAN HOE HULLE AFKNOUERY **BELEEF** HET

❖ **Die aard van afknouery: Wat die leerders as aanskouer gesien en gehoor het**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Bullie. (aanskouer) • As my maat beklei dan is ek hardseer. (aanskouer) (gevolge) • ...hulle mekaar seer maak. • Wil jou nog slat. (afknouer) • Ek gan jou nog verder seermaak. (afknouer) <i>Emosionele afknouery (affektief)</i> • Gee my jou gelt. (afknouer) • My hart is baie seer as hulle mekaar seer maak. (aanskouer) <i>Emosionele afknouery (affektief)</i> • Jou mal kind! (afknouer) <i>Nie-fisieke afknouery (verbaal, direk)</i> • “Slaan hom met dit.” (aanskouer) <i>Emosionele afknouery (affektief)</i>	❖ Aard ➤ Fisieke afknouery (direk) ○ Bullie. ○ Beklei ○ Mekaar seer maak. ○ ...my seer maak... ○ <i>Kicks.</i> ○ <i>...kill him.</i> ○ <i>...standing on you.</i> ○ <i>...bullied.</i> ○ <i>Hit's. (hits)</i> ○ <i>Pinch</i> ○ <i>No!! Let's go take the boy. (pulls the victim along forcefully)</i> ➤ Nie-fisiek afknouery(verbaal – direk) ○ Gee my jou gelt. (afknouer) ○ <i>Give me your lunch box.</i>	Nota: (die meeste leerders het afknouery in die vorm van 'n dialoog in hulle tekeninge beskryf) ❖ Aard ○ Fisieke, verbale, emosionele en verhoudingsgerigte dade van afknouery met die doel om die teiken seer te maak word uitgebeeld. ○ Sterk bewoording wat gewelddadige optredes beskryf word in die beskrywings gebruik. ○ Emosionele afknouery deur teiken te dreig is byskrifte by tekeninge. • Ondersteuning van groepe <i>Meer as een afknouer.</i>

❖ **Die aard van afknouery: Wat die leerders as aanskouer gesien en gehoor het**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Jy is 'n vetsak. (afknouer) • As my maat beklei dan is ek hardseer. • <i>Stop you ugly cat! (bully)</i> • <i>I don't like you. (bully)</i> • <i>...she's crying (bully)</i> • <i>Look...torn cloths...ugly hair... untied shoes! (bully)</i> • <i>Our school is much more beautiful then yours. (bully)</i> • <i>Loser. (bully)</i> • <i>Please don't kill me. (victim)</i> • <i>that girl she's cry baby she's crying. (bully)</i> • <i>I'm going to follow her. (bully)</i> • <i>The boy kicks another boy. (teacher's note)</i> • <i>I love you friend. (bully to participant)</i> • <i>Yoyur luns! (your lunch) (bully)</i> • <i>Two boys are swearing to each other. (teacher's note)</i> • <i>Ha, he, ha ha. (bully laughing)</i>	○ <i>Yoyur luns!</i> ○ <i>Jou mal kind!</i> ○ <i>Vetsak.</i> ○ <i>Stop you ugly cat. (bully)</i> ○ <i>Loser. (bystander)</i> ○ <i>Cry baby.</i> ○ <i>she's crying.</i> ○ <i>Swearing</i> ○ <i>F... you!</i> ○ <i>are agly...</i> ○ <i>Istipooops! (bully)</i> ○ <i>Look...torn cloths...ugly hair... untied shoes!</i> ○ <i>Our school is much more beautiful then yours.</i> ➤ Verhoudingsgerigte afknouery ○ <i>my maat beklei...</i> ○ <i>I love you friend. (bully to participant)</i> ○ <i>no friend you are. (participant)</i> ○ <i>I don't like you. (bully to participant)</i> ○ <i>sorry friend.(victim)</i> ○ <i>OK friend. (bully)</i>	

❖ **Die aard van afknouery: Wat die leerders as aanskouer gesien en gehoor het**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• <i>You think you can stop me from being a bully. (bully) Emosionele afknouery (affektief)</i> • <i>Give me your lunch box while I am standing on you. (bully to victim)</i> • <i>Child (victim) being bullied. (what bystander saw.)</i> • <i>I jast want to heat my brother becos he hit's my friend and pinch him. (participant as bystander) Emosionele afknouery (affektief)</i> • <i>You are rood ef you Het some bode, becos God made hem. (participant as bystander)</i> • <i>Hey f... you! (bully)</i> • <i>f... you. (bully)</i> • <i>Don't heet me.(victim)</i> • <i>You are agly now. (bully)</i> • <i>ha, ha!! do you think you can stop me? no!! (bully) (affektiewe belewing)</i> • <i>No!! Let's go take the boy. (pulls the</i>	○ <i>hit's my friend and pinch him.</i> ○ <i>Leave my friend alone...</i> ➤ Emosionele afknouery (affektief) (verbaal) Teiken word deur afknouer gedreig ○ <i>Wil jou nog slat. (dreig)</i> ○ <i>Jou verder nog seermaak.</i> ○ <i>I will kill you!</i> ○ <i>I go push (punch) you.</i> ○ <i>I will booli you.</i> ○ <i>Like to fight with you. (bully)</i> ○ <i>Now you will go to Hespitall.</i> ○ <i>You think you can stop me from being a bully.</i> ○ <i>Do you think you can stop me? No!!</i> ○ <i>I'm going to follow her.</i> Teiken ➤ Emosionele belewing (affektief) ○ <i>Don't heet me.(victim))</i> <i>(angsbevange, vgl. onderwyser)</i> ➤ Reaktiewe afknouery ○ <i>I jast want to heat my brother becos he</i>	

❖ Die aard van afknouery: Wat die leerders as aanskouer gesien en gehoor het		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
victim along forcefully). Fisieke afknouery – direk • Kicks him.(bully) (teacher's note) • You are rood ef you het some bode. • (participant as bystander) • Istipooops!!! (bully) • I whish I can kick you. (participant as victim) Emosionele afknouery (affektief) • I will booli you. (bully) Emosionele afknouery (affektief) • I like to fight with you!! (bully) Emosionele afknouery (affektief) • Now you will go to Hespital. (bully) Emosionele afknouery (affektief) • I will kill you. (bully) Emosionele afknouery (affektief) Friends must not fight, be happy!	hit's my friend and pinch him. ➤ Herhaaldelike afknouery ○ she always gets bullied. (participant as bystander) ➤ Gevolge ○ beklei...dan is ek hardseer.	

BYLAAG H – 8

AFDELING B

DATA- ANALISE VAN DIE TEKENINGE VAN DIE LEERDERS IN GRAAD 3:

DIE LEERDERS SE EIE MEDEDELINGS VAN HOE HULLE TEN AANSKOU VAN AFKNOUERY **GEVOEL** HET

❖ **Hoe die leerders as aanskouer gevoel het**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• My hart is seer. (<i>aanskouer</i>) • my hart voel seer vir hom. (<i>aanskouer</i>) • Help my! (<i>teiken</i>) • Hou nie van die boelie nie. (<i>aanskouer</i>) • My hart is baie seer. (<i>aanskouer</i>) • Ek is baie hartseer. (<i>teiken</i>) • My hart is baie seer as hulle mekaar seer maak. (<i>aanskouer</i>) • eina! (<i>teiken</i>) • I love God. (<i>aanskouer huil</i>) • Ek is lief vir juffrou. (<i>aanskouer</i>) • As my maat beklei dan is ek hardseer. (<i>aanskouer</i>) • <i>I think They are going to bolly me.</i> (<i>participant as victim</i>)	❖ Die beleving van die aanskouer ➤ Emosionele beleving (<i>affektief</i>) ○ Hartseer. ○ ...voel seer... ○ maat beklei ...hardseer. (<i>aanskouer</i>) ○ Hou nie van die boelie nie. (<i>aanskouer</i>) ○ I love God. (<i>aanskouer huil</i>) ○ Ek is lief vir juffrou. (<i>aanskouer</i>) ○ <i>I wish I'd scweez them with my own two hand's.</i> (<i>bystander</i>) • Aanskouer as deelnemer ○ Emosionele beleving (<i>affektief</i>) ○ <i>I wish I will kill him.</i> ○ <i>I wash i can Buch (punch) hem!</i> ○ <i>I wish I will shoot her.</i> ○ <i>I wish I would shoot him.</i>	Die leerders het die emosies van die verskillende rolspelers in hulle tekeninge as volg uitgebeeld: ❖ Aanskouers se beleving Geweldadige woorde van afknoery word in die tekeninge gebruik om die affektiewe, kognitiewe en normatiewe beleving van die aanskouer te beskryf. ❖ Aanskouers as deelnemers Deelnemers spreek die begeerte uit om gewelddadig teenoor die afknouer op te tree. ❖ Aanskouers se beleving van hoe die teiken afknoery ervaar Die teikens se noodkrete word duidelik uitgebeeld.

❖ Hoe die leerders as aanskouer gevoel het		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• <i>I wish I will kill him. (participant as bystander)</i> • <i>I wish i can Buch hem! (participant as bystander)</i> • <i>ngwa, ngwa, help me. (victim)</i> • <i>ah help me! (victim)</i> • <i>I am sorry. (victim)</i> • <i>Please don't kill me. (victim)</i> • <i>Always sorry for her....always gets bullied. (bystander)</i> • <i>...want to heat (hit) (participant as bystander)</i> • <i>I am sorry friend. (victim to bully)</i> • <i>OK friend. (bully to victim)</i> • <i>You are rood ef you Het some bode, becos God made hem. (participant as bystander)</i> • <i>help me!! why do they want to take me? help me help! (victim)</i> • <i>I wish I'd scweez them with my own two hand's. (bystander)</i>	○ <i>I wish I can kick you!</i> ○ <i>...want to heat (hit) ...</i> ○ <i>Kid Poor.</i> ○ <i>I am always sorry for her because she always gets bullied.</i> Emosionele afknouery (normatief) ○ <i>You are rood ef you Het some bode, becos God made hem.</i> • Teiken (Aanskouers se belewing van hoe die teiken afknouery ervaar) ○ <i>ek ...baie hartseer.</i> ○ <i>Eina!</i> ○ <i>Help my!</i> ○ <i>ngwa, ngwa, help me.</i> ○ <i>ah help me!</i> ○ <i>I am sorry.</i> ○ <i>Please don't kill me.</i> ○ <i>Angry. (teacher's note)</i> ○ <i>Help me!! Why do they want to take me? help me help.</i> ○ <i>I am sorry friend. (victim to bully)</i>	❖ Wat die aanskouer as teiken beleef Emosionele belewing Beleef vrees. ❖ Gevolge Die aanskouers het ook die gevolge van afknouery beleef. (’n Leerder noem dat wanneer haar maat baklei word sy hartseer. (gevolg van belewing))

❖ <i>Hoe die leerders as aanskouer gevoel het</i>		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• <i>Kid Poor. (participant as bystander)</i> • <i>I wish I can kick you! (participant as bystander)</i> • <i>I wish I will shoot her. (participant as bystander)</i> • <i>I wish I would shoot him! (participant as bystander)</i> • <i>Angry (teacher's note) (victim)</i>	○ <i>OK friend. (bully to victim)</i> • Wat die aanskouer as teiken beleef ○ Emosionele beleving (<i>affektief</i>) ○ <i>I think They are going to bolly me. (participant as victim) Vrees</i>	

BYLAAG H – 8

AFDELING C

DATA- ANALISE VAN DIE TEKENINGE VAN DIE LEERDERS IN GRAAD 3:
DIE LEERDERS SE EIE MEDEDELINGS VAN HOE HULLE TYDENS AFKNOUERY **OPGETREE** HET

❖ **Hoe die leerders as aanskouer opgetree het**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Nee los my. (<i>teiken</i>) • Wat dink jy doen jy? (<i>aanskouer</i>) • Ek gaan die juffrou sê. (<i>aanskouer</i>) • Julle mag nie seermaak nie. (<i>aanskouer</i>) • ... hartloop ek weg. (<i>teiken</i>) • Moet nie baklei nie! (<i>aanskouer</i>) • Ek gaan vir Ma roep. (<i>aanskouer</i>) • “Slaan hom met dit.” (<i>afknouer se helper</i>) • Hou op hom verwurg! (<i>aanskouer</i>) • No! (<i>victim</i>) • No! (<i>bystander</i>) • I am For to help you. (<i>bystander</i>) • I am goin to punsh him. (<i>participant as</i>	❖ Rolle ➤ Positiewe ingryping Aanskouer • Rapporteur ○ Ek gaan vir Ma roep. (<i>aanskouer</i>) ○ Ek gaan die juffrou sê. (<i>aanskouer</i>) ○ I am going to tele my Mom. (<i>participant as bystander</i>) ○ hay stop it. I am going to call... (<i>participant as bystander</i>) • Aktiewe ingryping ○ Wat dink jy doen jy? ○ Hou op hom verwurg! (<i>aanskouer</i>) ○ hay no! (<i>participant as bystander</i>) ○ No stop. (<i>bystander</i>) ○ You two stop it or you will go to the	❖ Rolle van aanskouers ○ Leerders vertolk die rol van die altruïstiese aanskouer, die beskermmer, die aanskouer wat die afknouery ontlont asook die aanhitser. ❖ Rolle van teikens as deelnemers ○ Die leerders beeld hulleself as teikens van afkouery uit wat die rolle van die altruïstiese die beskermers en die vermydende rolle van die aanskouers, vertolk.

❖ **Hoe die leerders as aanskouer opgetree het**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
bystander) • <i>Stop you two and don't play with him. (participant as bystander)</i> • <i>I will go to the adolts, they will tell them to leave me alone. (participant as victim)</i> • <i>What can I do? I'll run away. (participant as victim)</i> • <i>No! No! look! (participant as bystander)</i> • <i>No! no friend you are. (participant as bystander)</i> • <i>No I am going to box yo yo (you) (victim)</i> • <i>hay stop it. I am going to call... (participant as bystander)</i> • <i>Yes, I will stop bullying other children because I will call an adolt to walk us back there to the park. (participant as bystander)</i> • <i>Leave my friend alone, you can't bully her. (participant as bystander)</i>	<i>Head Master! (participant)</i> bystander) ○ <i>Stop it now or you will go to jail. (participant as bystander)</i> ○ <i>No! No! look! (participant as bystander)</i> ○ <i>Stop stop! (bystander)</i> ○ <i>No! no friend you are. (participant as bystander)</i> ○ <i>Moet nie baklei nie! (aanskouer)</i> ○ <i>Leave my friend alone, you can't bully her. (participant as bystander)</i> ○ <i>...you must leave her alone. (participant as bystander)</i> ○ <i>Stop you two and don't play with him (participant as bystander)</i> ○ <i>I am For to help you. (bystander)</i> ○ <i>I must help him. I'm gonna hit him. I got to go in, three two one! (participant as bystander)</i> ○ <i>What can I do about that crazy girl!!! (participant as bystander)</i> ○ <i>I am goin to punsh him. (participant as</i>	

❖ Hoe die leerders as aanskouer opgetree het		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• <i>you must leave her alone. (participant as bystander)</i> • <i>I am sorry friend. (victim)</i> • <i>OK friend. (bully)</i> • <i>I must help him. I'm gonna hit him. I got to go in, three two one! (participant as bystander)</i> • <i>What can I do about that crazy girl!!! (participant as bystander)</i> • <i>No don't say that. (victim)</i> • <i>Stop it now or you will go to jail. (participant as bystander)</i> • <i>don't heat me. (victim)</i> • <i>dude lett's go away. (friend of bully)</i> • <i>Stop stop! (bystander)</i> • <i>hay no! (participant as bystander)</i> • <i>Stop. (bystander)</i> • <i>Ok. (bully)</i> • <i>No stop. (bystander)</i> • <i>Ha, ha ,ha. (bully)</i> • <i>You can't bully me and I will tell Mom.</i>	<i>bystander)</i> ➤ Emosionele afknouery (normatief) ○ <i>No, you must not fight. friends must not fight, be happy. (participant as bystander)</i> ○ <i>Julle mag nie seermaak nie. (aanskouer)</i> ➤ Emosionele afknouery (kognitief) ○ <i>Yes, I will stop bullying other children because I will call an adolt to walk us back there to the park. (participant as bystander)</i> ❖ Aanskouer/ aanhitser ○ <i>"Slaan hom met dit." (aanhitser)</i> ❖ Teiken tree self op • Rapporteur ○ <i>I will tell Mom. (victim)</i> ○ <i>I will go to the adolts, they will tell them to leave me alone. (participant as victim)</i> ○ <i>No I will tell Mam. (victim)</i> • Aktiewe ingryping	

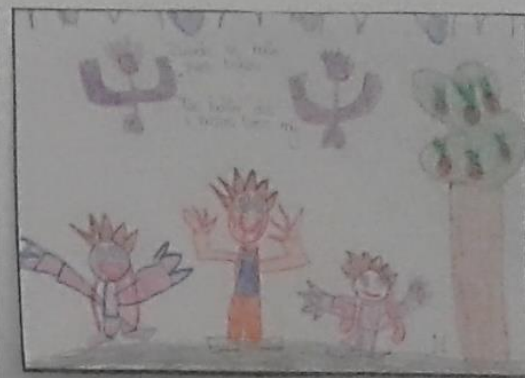
❖ <i>Hoe die leerders as aanskouer opgetree het</i>		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
<i>(victim)</i> <i>I am going to tele my Mom.</i> <i>(participant as bystander)</i> <i>No, I am going to box you. (victim)</i> <i>You two stop it or you will go to the Head Master! (participant as bystander)</i> <i>No I will tell Mam. (victim)</i> <i>No, you must not fight. friends must not fight, be happy. (participant as bystander)</i>	<i>Nee los my. (teiken)</i> <i>You can't bully me... (victim)</i> <i>No! (victim)</i> <i>No! (participant as victim)</i> <i>No don't say that. (victim)</i> <i>No, I am going to box you. (victim)</i> <i>... don't heat me. (victim)</i> <i>No! no friend you are. (participant as bystander)</i> <i>I am sorry friend. (victim)</i> • Vermydende optrede <i>What can I do? I'll run away.</i> <i>(participant as victim)</i> <i>hartloop ek weg. (teiken)</i>	

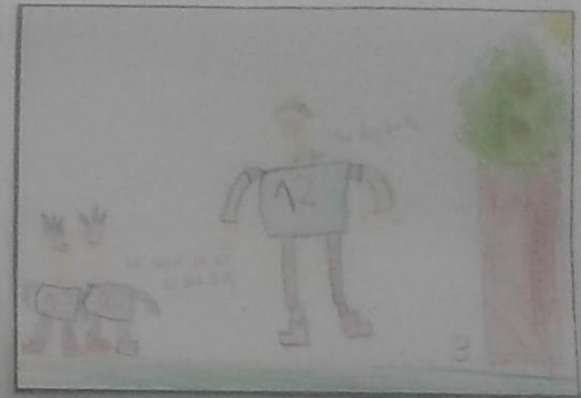
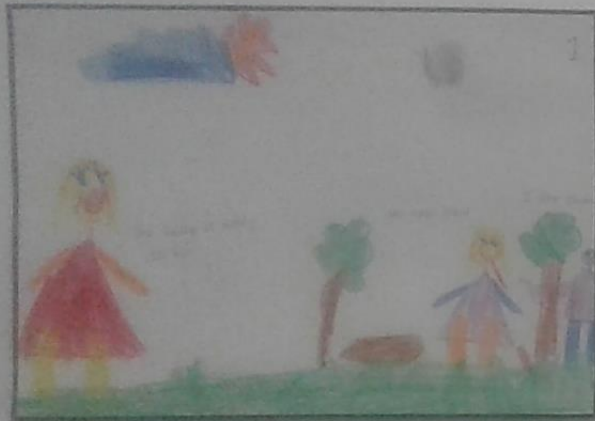
BYLAAG I: TEKENINGE VAN LEERDERS IN GRADE R, 1, 2 EN 3 EN DIE LSOB-KLAS

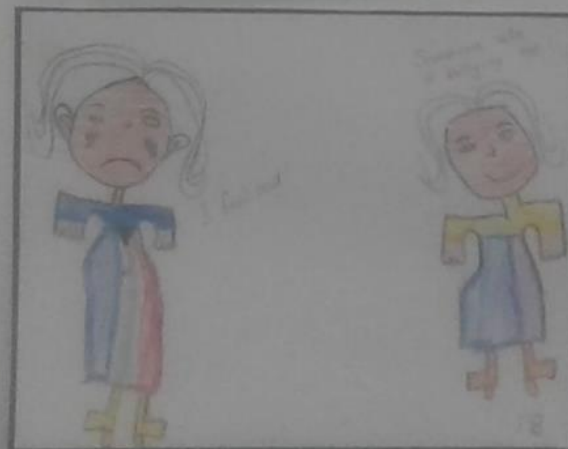
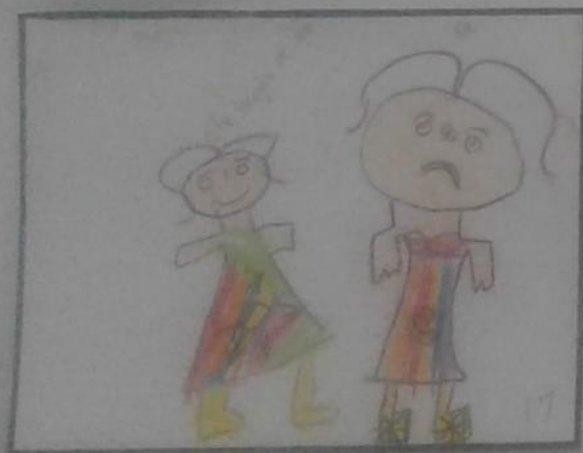

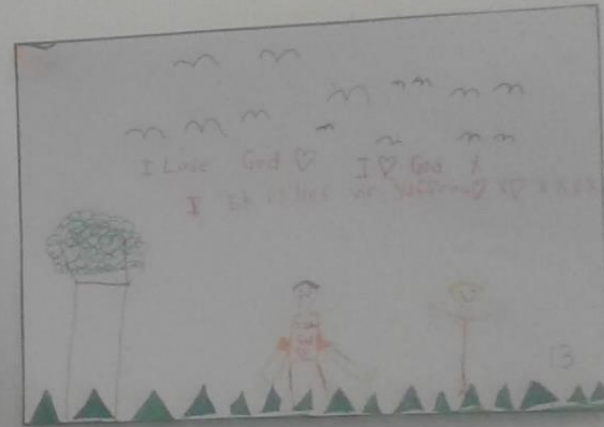

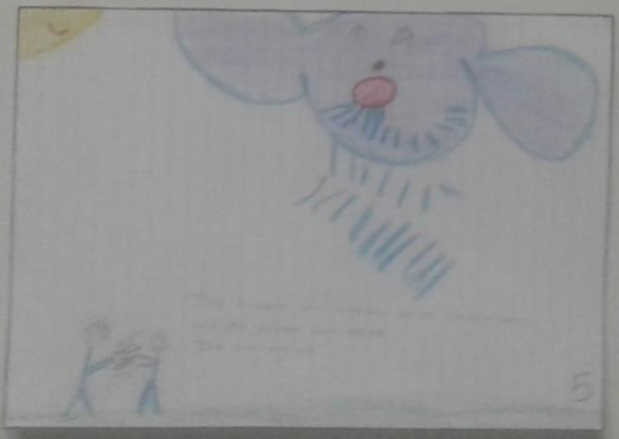
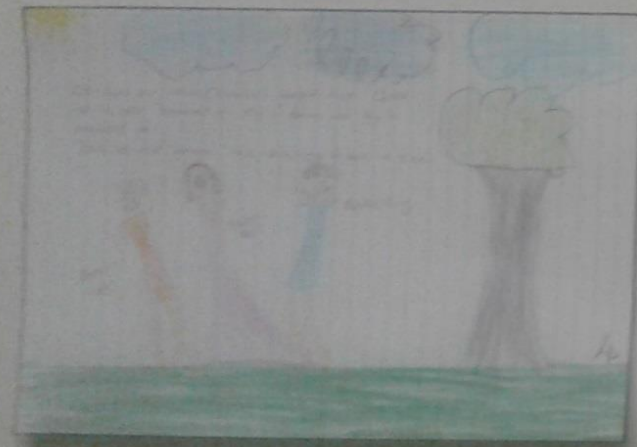
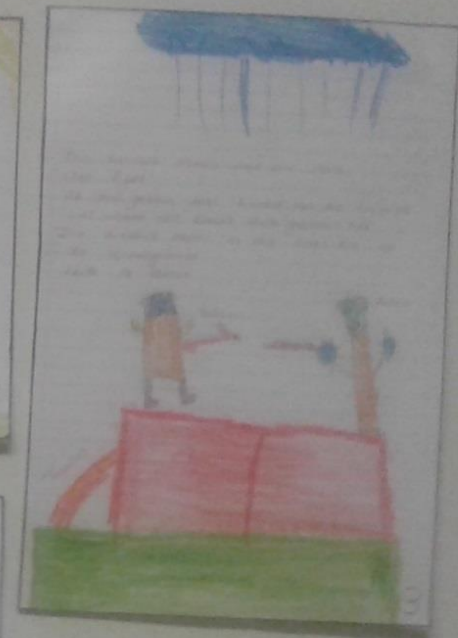
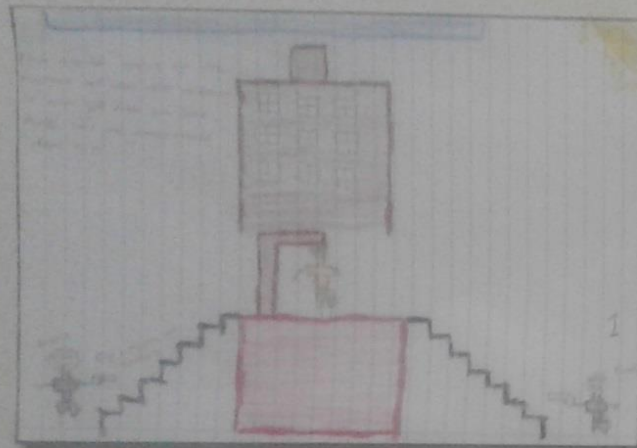

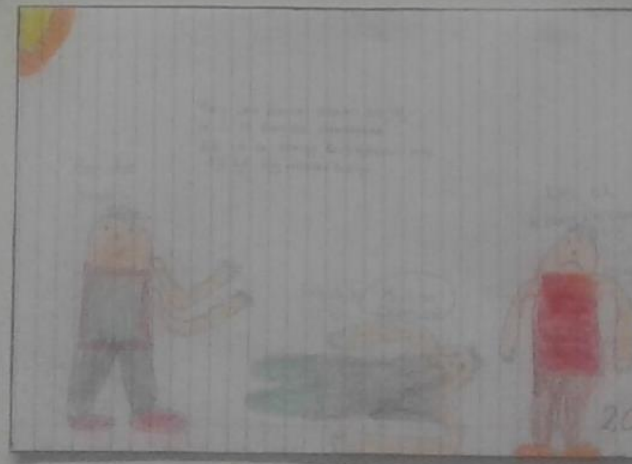
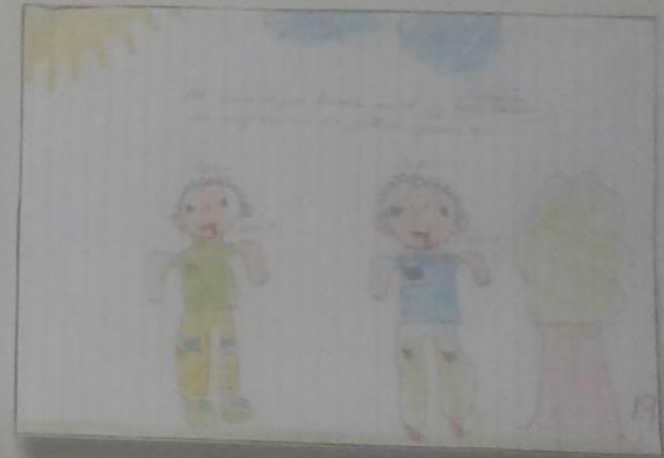

BYLAAG J: ETIESE KLARING

NORTH-WEST UNIVERSITY
YUNIBESITHI YA BOKONE-BOPHIRIMA
NOORDWES-UNIVERSITEIT

Private Bag X6001, Potchefstroom
South Africa 2520

Tel: (018) 299-4900
Faks: (018) 299-4910
Web: <http://www.nwu.ac.za>

Ethics Committee

Tel +27 18 299 4850
Fax +27 18 293 5329
Email Ethics@nwu.ac.za

ETHICS APPROVAL OF PROJECT

2012/03/08

The North-West University Ethics Committee (NWU-EC) hereby approves your project as indicated below. This implies that the NWU-EC grants its permission that, provided the special conditions specified below are met and pending any other authorisation that may be necessary, the project may be initiated, using the ethics number below.

Project title: Aanskouers se beleving van afknouery: 'n Gevallestudie van 'n multi-kulturele skool																															
Project Leader: Prof LW Meyer																															
Ethics number:	<table border="1"><tr><td>N</td><td>W</td><td>U</td><td>-</td><td>0</td><td>0</td><td>1</td><td>3</td><td>3</td><td>-</td><td>1</td><td>1</td><td>-</td><td>A</td><td>2</td></tr><tr><td colspan="3">Institution</td><td colspan="6">Project Number</td><td colspan="2">Year</td><td colspan="4">Status</td></tr></table> Status: S = Submission; R = Re-Submission; P = Provisional Authorisation; A = Authorisation	N	W	U	-	0	0	1	3	3	-	1	1	-	A	2	Institution			Project Number						Year		Status			
N	W	U	-	0	0	1	3	3	-	1	1	-	A	2																	
Institution			Project Number						Year		Status																				
Approval date: 2011-11-24																															
Expiry date: 2016-11-23																															

Special conditions of the approval (if any): None

General conditions:

While this ethics approval is subject to all declarations, undertakings and agreements incorporated and signed in the application form, please note the following:

- The project leader (principle investigator) must report in the prescribed format to the NWU-EC:
 - annually (or as otherwise requested) on the progress of the project,
 - without any delay in case of any adverse event (or any matter that interrupts sound ethical principles) during the course of the project.
- The approval applies strictly to the protocol as stipulated in the application form. Would any changes to the protocol be deemed necessary during the course of the project, the project leader must apply for approval of these changes at the NWU-EC. Would there be deviated from the project protocol without the necessary approval of such changes, the ethics approval is immediately and automatically forfeited.
- The date of approval indicates the first date that the project may be started. Would the project have to continue after the expiry date, a new application must be made to the NWU-EC and new approval received before or on the expiry date.
- In the interest of ethical responsibility the NWU-EC retains the right to:
 - request access to any information or data at any time during the course or after completion of the project;
 - withdraw or postpone approval if:
 - any unethical principles or practices of the project are revealed or suspected,
 - it becomes apparent that any relevant information was withheld from the NWU-EC or that information has been false or misrepresented,
 - the required annual report and reporting of adverse events was not done timely and accurately,
 - new institutional rules, national legislation or international conventions deem it necessary.

The Ethics Committee would like to remain at your service as scientist and researcher, and wishes you well with your project. Please do not hesitate to contact the Ethics Committee for any further enquiries or requests for assistance.

Yours sincerely

Prof Amanda Lourens
Chair: NWU Research Ethics Regulatory Committee (RERC)

BYLAAG K: TAALVERSORGING VERKLARING

Hiermee verklaar ek, **Franci Petra Jordaan (ID nommer: 620410 0010 083)**, dat ek die taalversorgingswerk vir **Elizabeth, J. M. Schutte (Studentenommer: 10891463)** vir die verhandeling ter verwerwing van die *Magister Educationis* in Opvoedkundige Sielkunde, gedoen het.

My ondervinding is die volgende:

Taalversorging van: 12 PhD proefskrifte

22 Meestergraadverhandelings

Vertaling van boeke van Joseph Prince en Joel Osteen vanuit Engels na Afrikaans

Skaduskrywer van twee boeke getiteld *Stille Avontuur* en *Wanneer die Onmoontlike Moontlik word*.

PROF. FP JORDAAN

LYS VAN BYLAE

BYLAAG A – 1 AANSOEK EN INSTEMMING OM 'N MED NAVORSING UIT TE VOER.....	1
BYLAAG A – 2 INSTEMMING TOT NAVORSING.....	3
BYLAAG A – 3 AANSOEK OM 'N MED-NAVORSING IN DIE SKOOLTE ONDERNEEM: DIE VOORSITTER VAN DIE BEHEERLIGGAAM	4
BYLAAG A – 4 AANSOEK OM 'N MED-NAVORSING IN DIE SKOOLTE ONDERNEEM: DIE SKOOLHOOF.....	6
BYLAAG A – 5 VERSOEK OM DEELNEME AAN 'N MED-NAVORSINGSTUDIE: DIE VOORSITTER VAN DIE BEHEERLIGGAAM	8
BYLAAG A – 6 VERSOEK OM DEELNEME AAN 'N MED-NAVORSINGSTUDIE: DIE SKOOLHOOF	10
BYLAAG A – 7 VERSOEK OM DEELNEME AAN 'N MED-NAVORSINGSTUDIE: ONDERWYSER	12
BYLAAG A – 8 TOESTEMMING VIR DEELNEME VAN LEERDERS AAN 'N MED- NAVORSINGSTUDIE: OUIERS/VOOGDE VAN LEERDERS (AFRIKAANS EN ENGELS)	14
BYLAAG A – 9 INSTEMMING TOT DEELNEME AAN 'N MED-NAVORSINGSTUDIE: VOORSITTER VAN DIE BEHEERLIGGAAM/SKOOLHOOF EN PERSONEEL	17
BYLAAG A – 10 INSTEMMING VAN OUIERS/VOOGDE: LEERDES SE DEELNAME AAN DIE NAVORSING.....	18
BYLAAG A – 11 INSTEMMING VAN OUIERS/VOOGDE: LEERDES SE DEELNAME AAN DIE NAVORSING.....	19
BYLAAG B – 1 RIGTINGGEWENDE VRAE AAN SKOOLHOOF EN VOORSITTER VAN DIE BEHEERLIGGAAM TYDENS INDIVIDUELE ONDERHOUE	20
BYLAAG B – 2 RIGTINGGEWENDE VRAE AAN DIE ONDERWYSERS IN DIE VERSKILLENDE FASES EN DIE LSOB – KLAS TYDENS INDIVIDUELE ONDERHOUE	21

BYLAAG B – 3 RIGTINGGEWENDE VRAE WAT AAN DIE DEELNEMERS TYDENS DIE INDIVIDUELE ONDERHOUE MET DIE LEERDERS IN DIE SLOB-KLAS, GRONDSLAGFASE, INTERMIDIËREFASE, SENIORFASE EN VOOFASE GEVRA IS	22
BYLAAG B – 4 RIGTINGGEWENDE VRAE WAT AAN DIE DEELNEMERS TYDENS DIE FOKUSGROEPONDERHOUE MET LEERDERS IN DIE VERSKILLENDE FASES GEVRA IS	23
BYLAAG C – 1 VERBATIM MEDEDELINGS VAN INDIVIDUELE ONDERHOUD MET DIE VOORSITTER VAN DIE SKOOLBEHEERLIGGAAM	27
BYLAAG C – 2 VERBATIM MEDEDELINGS VAN INDIVIDUELE ONDERHOUD MET DIE SKOOLHOOF	30
BYLAAG C – 3 VERBATIM MEDEDELINGS VAN INDIVIDUELE ONDERHOUE MET ONDERWYSERS IN DIE GRONDSLAGFASE, INTERMIDIËREFASE, SENIORDFASE VOOFASE EN DIE LSOB-KLAS	33
BYLAAG C – 4 VERBATIM MEDEDELINGS VAN INDIVIDUELE ONDERHOUE MET ONDERWYSERS: DEELNEMER 1, ONDERWYSERES: GRONDSLAGFASE	38
BYLAAG C – 5 VERBATIM MEDEDELINGS VAN INDIVIDUELE ONDERHOUE MET ONDERWYSERS: DEELNEMER 2, ONDERWYSER: INTERMIDIËRE EN SENIOR FASE	43
BYLAAG C – 6 VERBATIM MEDEDELINGS VAN INDIVIDUELE ONDERHOUE MET ONDERWYSERS: DEELNEMER 3, ONDERWYSERES: VOOFASE.....	47
BYLAAG C – 7 VERBATIM MEDEDELINGS VAN INDIVIDUELE ONDERHOUE MET ONDERWYSERS: DEELNEMER 4, ONDERWYSERES: LSOB - KLAS.....	51
BYLAAG D – 1 VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE ONDERHOUE: LSOB-KLAS.....	56
BYLAAG D – 2 VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE ONDERHOUE: LSOB-KLAS.....	58
BYLAAG D – 3 VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE ONDERHOUE: GRONDSLAGFASE.....	60

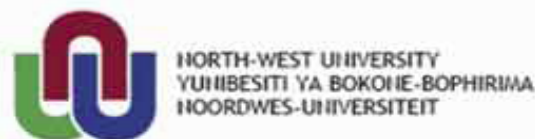
BYLAAG D – 4 VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE ONDERHOUE: GRONDSLAGFASE.....	62
BYLAAG D – 5 VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE ONDERHOUE: GRONDSLAGFASE.....	64
BYLAAG D – 6 VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE ONDERHOUE: INTERMEDIÊRE FASE.....	66
BYLAAG D – 7 VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE ONDERHOUE: INTERMEDIÊRE FASE.....	68
BYLAAG D – 8 VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE ONDERHOUE: INTERMEDIÊRE FASE.....	70
BYLAAG D – 9 VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE ONDERHOUE: INTERMEDIÊRE FASE.....	72
BYLAAG D – 10 VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE ONDERHOUE: INTERMEDIÊRE FASE.....	74
BYLAAG D – 11 VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE ONDERHOUE: INTERMEDIÊRE FASE.....	76
BYLAAG D – 12 VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE ONDERHOUE: INTERMEDIÊRE FASE.....	78
BYLAAG D – 13 VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE ONDERHOUE: INTERMEDIÊRE FASE.....	80
BYLAAG D – 14 VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE ONDERHOUE: INTERMEDIÊRE FASE.....	82
BYLAAG D – 15 VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE ONDERHOUE: INTERMEDIÊRE FASE.....	84
BYLAAG D – 16 VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE ONDERHOUE: INTERMEDIÊRE FASE.....	86
BYLAAG D – 17 VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE ONDERHOUE: INTERMEDIÊRE FASE.....	88

BYLAAG D – 18 VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE ONDERHOUE: INTERMEDIËRE FASE.....	90
BYLAAG D – 19 VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE ONDERHOUE: INTERMEDIËRE FASE.....	92
BYLAAG D – 20 VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE ONDERHOUE: SENIOR FASE.....	95
BYLAAG D – 21 VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE ONDERHOUE: SENIOR FASE.....	97
BYLAAG D – 22 VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE ONDERHOUE: SENIOR FASE.....	99
BYLAAG D – 23 VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE ONDERHOUE: VOO FASE	103
BYLAAG D – 24 VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE ONDERHOUE: VOO FASE	106
BYLAAG D – 25 VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE ONDERHOUE: VOO FASE	109
BYLAAG E – 1 VERBATIM MEDELELINGS TYDENS FOKUSGROEPONDERHOUE: LSOB-KLAS	112
BYLAAG E – 2 VERBATIM MEDELELINGS TYDENS FOKUSGROEPONDERHOUE: INTERMEDIËREFASE.....	116
BYLAAG E – 3 VERBATIM MEDELELINGS TYDENS FOKUSGROEPONDERHOUE: INTERMEDIËREFASE.....	118
BYLAAG E – 4 VERBATIM MEDELELINGS TYDENS FOKUSGROEPONDERHOUE: INTERMEDIËREFASE	122
BYLAAG E – 5 VERBATIM MEDELELINGS TYDENS FOKUSGROEPONDERHOUE: SENIORFASE	125
BYLAAG E – 6 VERBATIM MEDELELINGS TYDENS FOKUSGROEPONDERHOUE: SENIORFASE	129

BYLAAG E – 7 VERBATIM MEDELELINGS TYDENS FOKUSGROEPONDERHOUE:	
VOO FASE.....	132
BYLAAG E – 8 VERBATIM MEDELELINGS TYDENS FOKUSGROEPONDERHOUE:	
VOO FASE.....	136
BYLAAG F VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INFORMELE	
GESPREKKE: GRONDSLAGFASE, GRADE 2 EN 3	143
BYLAAG G –1 MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS TEKENAKTIWITEIT:	
GRAAD R.....	145
BYLAAG G – 2 MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS TEKENAKTIWITEIT:	
GRAAD 1	146
BYLAAG G – 3 MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS TEKENAKTIWITEIT:	
GRAAD 2	148
BYLAAG G – 4 MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS TEKENAKTIWITEIT:	
GRAAD 3	149
BYLAAG G – 4 MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS TEKENAKTIWITEIT:	
LSOB-KLAS	152
BYLAAG H –1 DATA-ANALISE VAN INDIVIDUELE ONDERHOUD MET DIE	
SKOOLHOOF	154
BYLAAG H –2 DATA-ANALISE VAN INDIVIDUELE ONDERHOUD MET DIE	
VOORSITTER VAN DIE BEHEERLIGGAAM	160
BYLAAG H – 3 DATA-ANALISE VAN INDIVIDUELE ONDERHOUE MET DIE	
ONDERWYSERS VAN DIE VERSKILLEND FASES Graad 1 –	
12 en die LSOB-KLAS (Manlik en vroulik)	165
BYLAAG H – 4 DATA-ANALISE VAN INDIVIDUELE ONDERHOUE MET LEERDERS VAN	
DIE LSOB-KLAS, Graad 1- 12, Manlik en vroulik, Afrikaans- en	
Engelssprekend.....	180
BYLAAG H – 5 FOKUSGROEPONDERHOUE MET LEERDERS IN DIE	
VERSKILLEND FASES.....	203
FOKUSGROEP 1 LSOB-KLAS (Vlak 1-4, Manlik en vroulik, Afrikaanssprekend).....	203

FOKUSGROEP 2 INTERMEDIÊRE FASE (Graad 4 leerders, Manlik en vroulik, Afrikaanssprekend)	208
FOKUSGROEP 3 INTERMEDIÊRE FASE (Graad 5 leerders, Manlik en vroulik, Afrikaanssprekend)	210
FOKUSGROEP 4 INTERMEDIÊRE FASE (Grade 6, Male and female, English speaking).....	216
FOKUSGROEP 5 SENIOR FASE (Graad 7, en 8, Manlik en vroulik, Afrikaans sprekend)	220
FOKUSGROEP 6 SENIOR FASE (Graad 9, Manlik en vroulik Afrikaanssprekend)	227
FOKUSGROEP 7 VOO FASE (Graad 10, Manlik en vroulik Afrikaanssprekend).....	231
FOKUSGROEP 8 VOO FASE (Graad 11 en 12, Manlik en vroulik Afrikaanssprekend)	237
BYLAAG H – 6 DATA- ANALISE VAN VIER LEERDERS IN GRONDSLAGFASE: MEEDEDELINGS VAN VIER LEERDERS IN DIE GRONDSLAGFASE TYDENS INFORMELE GESPREKKE	248
BYLAAG H – 7 AFDELING A DATA- ANALISE VAN DIE TEKENINGE VAN LEERDERS IN GRADE R, 1, 2 EN LSOB-KLAS: DIE LEERDERS SE MEEDEDELINGS VAN HOE HULLE AFKNOUERY BELEEF HET (<i>soos deur onderwyseres aangeteken</i>)	250
BYLAAG H – 7 AFDELING B DATA- ANALISE VAN DIE TEKENINGE VAN DIE LEERDERS IN GRADE R, 1, 2 EN LSOB-KLAS: DIE LEERDERS SE MEEDEDELINGS VAN HOE HULLE TEN AANSKOUEN VAN AFKNOUERY GEVOEL HET (<i>soos deur onderwyseres aangeteken</i>).....	253
BYLAAG H – 7 AFDELING C DATA- ANALISE VAN DIE TEKENINGE VAN DIE LEERDERS IN GRADE R, 1, 2 EN LSOB-KLAS: DIE LEERDERS SE MEEDEDELINGS VAN HOE HULLE TYDENS AFKNOUERY OPGETREE HET (<i>soos deur onderwyseres aangeteken</i>)	256
BYLAAG H – 8 AFDELING A DATA- ANALISE VAN DIE TEKENINGE VAN DIE LEERDERS IN GRAAD 3: DIE LEERDERS SE EIE MEEDEDELINGS VAN HOE HULLE AFKNOUERY BELEEF HET	258

BYLAAG H – 8 AFDELING B DATA- ANALISE VAN DIE TEKENINGE VAN DIE LEERDERS IN GRAAD 3: DIE LEERDERS SE EIE MEDEDELINGS VAN HOE HULLE TEN AANSKOUER VAN AFKNOUERS GEVOEL HET	262
BYLAAG H – 8 AFDELING C DATA- ANALISE VAN DIE TEKENINGE VAN DIE LEERDERS IN GRAAD 3: DIE LEERDERS SE EIE MEDEDELINGS VAN HOE HULLE TYDENS AFKNOUERS OPGETREE HET	265
BYLAAG I: TEKENINGE VAN LEERDERS IN GRADE R, 1, 2 EN 3 EN DIE LSOB-KLAS	269
BYLAAG J: ETIESE KLARING	290
BYLAAG K: TAALVERSORGING VERKLARING	291

Dr Nkosinathi S P Sishi

Head of Department

PrivatBagX9137

Pietermaritzburg

3200

Dr Nkosinathi S P Sishi

PERMISSION TO CONDUCT A MEd-RESEARCH STUDY

I, **Elizabeth, J M Schutte**, am a MEd student enrolled at the Faculty of Educational Sciences, North-West University, Potchefstroom Campus. I am in the process of conducting research on bystanders' experiences of bullying in schools. The title of my research is: *Bystanders' experiences of bullying: A case study of a multicultural school*. The purpose of my study is to determine empirically how bystanders experience bullying and how their insights could lead to the development and implementation of a bullying preventing program in schools. The research proposal has already been accepted by the MEd and PhD Programme Committee of the Faculty and I am in the process of submitting an ethics application for ethical approval to the Ethics Committee of the North West University.

I hereby humbly ask for permission to conduct this research involving the principal, teachers and learners of the school. The method of data collection involves in-depth, one to one interviews with the participants and focus group discussions with learners in each phase.

I commit myself to adhere to the professional code of ethics for researchers which include the following:

- The participation of all participants will be strictly voluntary
- The anonymity and confidentiality of the school and participants will be protected and guaranteed.
- The research will not interfere with the general and academic programme of the school and the participants

- Upon completion, the findings of the research will be made available to the Department of Education, as well as the school that participated in the research.

It is intended that the research will take place during March 2012. If you need any additional information about this research, you are most welcome to contact my supervisor, Prof Lukas Meyer (018 299 4778), or myself (018 290 5175)

I thank you in anticipation

Yours sincerely

Researcher: Mrs. E.J.M. Schutte

BYLAAG A – 2
INSTEMMING TOT NAVORSING

kzn education

Department:
Education
KWAZULU-NATAL

Enquiries: Sibusiso Alwar

Tel: 033 341 8610

Ref.:2/4/8/188

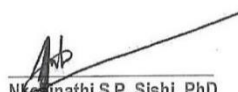
Mrs. Elizabeth Johanna Magdalena Schutte
Po Box 19802
Noordbrug
2522

Dear Mrs. Schutte

PERMISSION TO CONDUCT RESEARCH IN THE KZN DoE INSTITUTIONS

Your application to conduct research entitled: **Bystanders' Experiences of Bullying in Schools: a Case Study of a Multicultural School**, in the KwaZulu-Natal Department of Education Institutions has been approved. The conditions of the approval are as follows:

1. The researcher will make all the arrangements concerning the research and interviews.
2. The researcher must ensure that Educator and learning programmes are not interrupted.
3. Interviews are not conducted during the time of writing examinations in schools.
4. Learners, Educators, Schools and Institutions are not identifiable in any way from the results of the research.
5. A copy of this letter is submitted to District Managers, Principals and Heads of Institutions where the intended research and interviews are to be conducted.
6. The period of investigation is limited to the period from 01 May 2012 to 31 August 2013.
7. Your research and interviews will be limited to the schools you have proposed and approved by the Head of Department. Please note that Principals, Educators, Departmental Officials and Learners are under no obligation to participate or assist you in your investigation.
8. Should you wish to extend the period of your survey at the school(s), please contact Mr. Alwar at the contact numbers below.
9. Upon completion of the research, a brief summary of the findings, recommendations or a full report / dissertation / thesis must be submitted to the research office of the Department. Please address it to The Director-Resources Planning, Private Bag X9137, Pietermaritzburg, 3200.
10. Please note that your research and interviews will be limited to the following School:
10.1 Amajuba High School

Nkosinathi S.P. Sishi, PhD
Head of Department: Education

2012/06/11
Date

...dedicated to service and performance
beyond the call of duty.

KWAZULU-NATAL DEPARTMENT OF EDUCATION

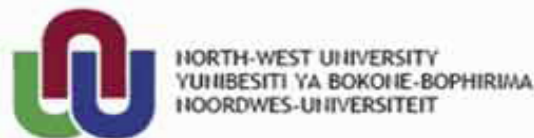
POSTAL: Private Bag X9137, Pietermaritzburg, 3200, KwaZulu-Natal, Republic of South Africa

PHYSICAL: Office G 25, 188 Pietermaritz Street, Metropolitan Building, Pietermaritzburg 3201

TEL: Tel: +27 33 341 8610 | Fax: +27 33 3341 8612 | E-mail: sibusiso.alwar@kzndoe.gov.za |
Web: www.kzndoe.gov.za

BYLAAG A – 3

AANSOEK OM 'N MED-NAVORSING IN DIE SKOOLTE ONDERNEEM: DIE VOORSITTER VAN DIE BEHEERLIGGAAM

Geagte Mnr _____

Ek, Elizabeth, J. M. Schutte, is 'n ingeskrewe student by die Fakulteit Opvoedingswetenskappe aan die Noordwes-Universiteit, Potchefstroomkampus. Ek nader die data-insamelingsfase van my navorsing in Opvoedkundige Sielkunde, wat handel oor aanskouers se belewing van afknouery in skole. Die titel van my verhandeling is: *Aanskouers se belewing van afknouery: 'n Gevallestudie van 'n multi-kulturele skool*. Die doel van hierdie skrywe is om u toestemming te verkry om die navorsing in u skool te onderneem.

My empiriese studie is op die insameling van kwalitatiewe navorsingsdata gebaseer. Vir hierdie doel het ek reeds die Departement van Onderwys van KwaZulu Natal genader vir toestemming om die navorsing in u skool te onderneem en ek sal die departementele toestemmingsbrief aan u stuur, sodra ek dit ontvang het. Die Etiekkomitee van die Fakulteit Opvoedingswetenskappe het ook etiese klaring aan die navorsing verleen.

Vir die doeleindes van data-insameling sal ek graag individuele onderhoude met u as Voorsitter van die Beheerliggaam, die skoolhoof, onderwysers op die personeel en ook met die leerders wil voer. Verder sal ek ook fokusgroep onderhoude met die leerders in die onderskeie fases wil voer. Die onderhoude sal ook digitaal opgeneem word.

Die volgende etiese riglyne sal deurgaans tydens die navorsing nagevolg word:

- Deelnemers se deelname aan die navorsing is vrywillig en deelnemers sal op geen wyse benadeel word indien hulle nie aan die navorsing wil deelneem nie
- Deelnemers mag hulleself sonder benadeling te eniger tyd van die navorsing onttrek
- Die deelnemers en die skool se identiteit sal nie openbaar gemaak word nie
- Alle inligting sal vertroulik deur slegs die navorser en die studieleier hanteer word en vir 'n periode van sewe jaar in veilige bewaring deur die studieleier by die NWU gehou word, waarna dit volgens voorskrif vernietig sal word

- Geen inbreuk sal op die akademiese program van die skool en die deelnemers gemaak word nie
- Die bevindinge van die navorsing sal aan u en die Departement van Onderwys en op aanvraag aan die deelnemers beskikbaar gestel word.

Die navorsing word vir 'n tydperk van twee weke gedurende Maart 2012 beplan. Enige verdere navrae aangaande die navorsing kan aan my, (018 290 5175) of my studieleier, Prof. Lukas Meyer (018 299 4778) gerig word.

By voorbaat dank

Vriendelike groete

Die uwe

Mev. E.J.M. Schutte

AANSOEK OM 'N MED-NAVORSING IN DIE SKOOLTE ONDERNEEM: DIE
SKOOLHOOF

Geagte Mnr _____

Ek, Elizabeth, J. M. Schutte, is 'n ingeskrewe student by die Fakulteit Opvoedingswetenskappe aan die Noordwes-Universiteit, Potchefstroomkampus. Ek nader die data-insamelingsfase van my navorsing in Opvoedkundige Sielkunde, wat handel oor aanskouers se beleving van afknouery in skole. Die titel van my verhandeling is: *Aanskouers se beleving van afknouery: 'n Gevallestudie van 'n multi-kulturele skool*. Die doel van hierdie skrywe is om u toestemming te verkry om die navorsing in u skool te onderneem.

My empiriese studie is op die insameling van kwalitatiewe navorsingsdata gebaseer. Vir hierdie doel het ek reeds die Departement van Onderwys van KwaZulu Natal genader vir toestemming om die navorsing in u skool te onderneem en ek sal die departementele toestemmingsbrief aan u stuur, sodra ek dit ontvang het. Die Etiekkomitee van die Fakulteit Opvoedingswetenskappe het ook etiese klaring aan die navorsing verleen.

Vir die doeleindes van data-insameling sal ek graag individuele onderhoude met u as skoolhoof, die onderwysers op u personeel en ook met die leerders wil voer. Verder sal ek ook fokusgroep onderhoude met die leerders in die onderskeie fases wil voer. Die onderhoude sal ook digitaal opgeneem word.

Die volgende etiese riglyne sal deurgaans nagevolg word:

- Deelnemers se deelname aan die navorsing is vrywillig en deelnemers sal op geen wyse benadeel word indien hulle nie aan die navorsing wil deelneem nie.
- Deelnemers mag hulleself sonder benadeling te eniger tyd van die navorsing onttrek.
- Die deelnemers en die skool se identiteit sal nie openbaar gemaak word nie.

- Alle inligting sal vertroulik deur slegs die navorser en die studieleier hanteer word en vir 'n periode van sewe jaar in veilige bewaring deur die studieleier by die NWU gehou word, waarna dit volgens voorskrif vernietig sal word.
- Geen inbreuk sal op die akademiese program van die skool en die deelnemers gemaak word nie.
- Die bevindinge van die navorsing sal aan u en die Departement van Onderwys en op aanvraag aan die deelnemers beskikbaar gestel word.

Die navorsing word vir 'n tydperk van twee weke gedurende Maart 2012 beplan. Enige verdere navrae aangaande die navorsing kan aan my (018 290 5175), of my studieleier, Prof. Lukas Meyer (018 299 4778) gerig word.

By voorbaat dank

Vriendelike groete

Die uwe

Mev. E.J.M. Schutte

VERSOEK OM DEELNEME AAN 'N MED-NAVORSINGSTUDIE: DIE VOORSITTER
VAN DIE BEHEERLIGGAAM

Aan u as Voorsitter van die Beheerliggaam

Geagte Mnr _____

Ek, Elizabeth, J. M. Schutte, is 'n ingeskrewe student by die Fakulteit Opvoedingswetenskappe aan die Noordwes-Universiteit, Potchefstroomkampus. Ek nader die data-insamelingsfase van my navorsing in Opvoedkundige Sielkunde, wat handel oor aanskouers se belewing van afknouery in skole. Die titel van my verhandeling is: *Aanskouers se belewing van afknouery: 'n Gevallestudie van 'n multi-kulturele skool.*

My empiriese studie is op kwalitatiewe navorsingsdata gegrond. Ek beoog om 'n individuele onderhoud met u as voorsitter van die Beheerliggaam te voer. U deelname as voorsitter is belangrik vir die navorsing en daarom word u met hierdie skrywe vriendelik genader om deelname aan die navorsing. U deelname aan die individuele onderhoud van ongeveer 45 minute word verlang en sal geskeduleer word vir 'n tyd wat u pas. Ek onderneem om die professionele en etiese voorskrifte vir navorsing na te kom, te wete:

- Die deelnemers se deelname aan die navorsing is vrywillig.
 - Anonimiteit en vertroulikheid van u identiteit en persoonlike inligting word gewaarborg.
 - Deelnemers mag ten eniger tyd onttrek.
 - Geen inbreuk sal op die akademiese program van die skool gemaak word nie.
 - Die bevindinge sal aan u en die Departement van Onderwys beskikbaar gestel word.
- Die navorsing word vir 'n tydperk van twee weke gedurende Maart 2012 beplan. Enige verdere navrae aangaande die navorsing kan aan my, (018 290 5175) of my studieleier, Prof. Lukas Meyer (018 299 4778) gerig word.

Sal u asseblief u toestemming vir u deelname aan die navorsing skriftelik verleen deur die meegaande toestemmingsvorm te voltooi en aan my terug te besorg. U ondersteuning deur aan die navorsing deel te neem word opreg waardeer.

By voorbaat dank.

Vriendelijke groete

Die uwe

Mev. E.J.M. Schutte

Aan u as skoolhoof

Geagte Mnr _____

Ek, Elizabeth, J. M. Schutte, is 'n ingeskrewe student by die Fakulteit Opvoedingswetenskappe aan die Noordwes-Universiteit, Potchefstroomkampus. Ek nader die data-insamelingsfase van my navorsing in Opvoedkundige Sielkunde, wat handel oor aanskouers se belewing van afknouery in skole. Die titel van my verhandeling is: *Aanskouers se belewing van afknouery: 'n Gevallestudie van 'n multi-kulturele skool.*

My empiriese studie is op kwalitatiewe navorsingsdata gegrond. Ek beoog om 'n individuele onderhoud met u as skoolhoof te voer. U deelname as skoolhoof is belangrik vir die navorsing en daarom word u met hierdie skrywe vriendelik genader om deelname aan die navorsing. U deelname aan die individuele onderhoud van ongeveer 45 minute word verlang en sal geskeduleer word vir 'n tyd wat u pas. Ek onderneem om die professionele en etiese voorskrifte vir navorsing na te kom, te wete:

- Die deelnemers se deelname aan die navorsing is vrywillig.
- Anonimiteit en vertroulikheid van u identiteit en persoonlike inligting word gewaarborg.
- Deelnemers mag ten eniger tyd onttrek.
- Geen inbreuk sal op die akademiese program van die skool gemaak word nie.
- Die bevindinge sal aan u en die Departement van Onderwys beskikbaar gestel word.

Die navorsing word vir 'n tydperk van twee weke gedurende Maart 2012 beplan. Enige verdere navrae aangaande die navorsing kan aan my, (018 290 5175) of my studieleier, Prof. Lukas Meyer (018 299 4778) gerig word.

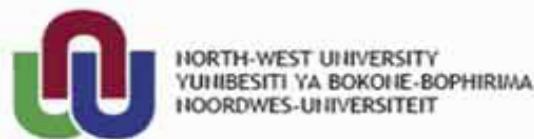
Sal u asseblief u toestemming vir u deelname aan die navorsing skriftelik verleen deur die meegaande toestemmingsvorm te voltooi en aan my terug te besorg. U ondersteuning deur aan die navorsing deel te neem word opreg waardeer.

By voorbaat dank.

Vriendelijke groete

Die uwe

Mev. E.J.M. Schutte

Aan u as onderwyser

Geagte Mnr/Mev/Me _____

Ek, Elizabeth, J. M. Schutte, is 'n ingeskrewe student by die Fakulteit Opvoedingswetenskappe aan die Noordwes-Universiteit, Potchefstroomkampus. Ek nader die data-insamelingsfase van my navorsing in Opvoedkundige Sielkunde, wat handel oor aanskouers se beleving van afknouery in skole. Die titel van my verhandeling is: *Aanskouers se beleving van afknouery: 'n Gevallestudie van 'n multi-kulturele skool.*

My empiriese studie is op die insameling van kwalitatiewe data gebaseer. Vir hierdie doel het ek reeds die Departement van Onderwyser van KwaZulu Natal genader vir toestemming om die navorsing in die skool te onderneem en heg ek die departementele toestemmingsbrief vir u aandag aan. Verder het ek ook die voorsitter van die Beheerliggaam van u skool, asook u skoolhoof om toestemming genader. Die Etiekkomitee van die Fakulteit Opvoedingswetenskappe het ook etiese klaring aan die navorsing verleen.

Vir die doeleindes van data-insameling sal ek graag 'n individuele onderhoud met u as onderwyser van die skool wil voer.

Ek onderneem om die professionele en etiese voorskrifte vir navorsing na te kom, te wete:

- Deelnemers se deelname aan die navorsing is vrywillig en deelnemers sal op geen wyse benadeel word indien hulle nie aan die navorsing wil deelneem nie.
- Anonimiteit en vertroulikheid van u identiteit en persoonlike inligting word gewaarborg.
- Deelnemers mag ten eniger tyd onttrek.
- Geen inbreuk sal op die akademiese program van die skool gemaak word nie.
- Die bevindinge sal aan u en die Departement van Onderwys beskikbaar gestel word.

Die navorsing word vir 'n tydperk van twee weke gedurende Maart 2012 beplan. Enige verdere navrae aangaande die navorsing kan aan my, (018 290 5175) of my studieleier, Prof. Lukas Meyer (018 299 4778) gerig word.

Sal u asseblief u toestemming vir u deelname aan die navorsing skriftelik verleen deur die meegaande toestemmingsvorm te voltooi en aan my terug te besorg. U ondersteuning deur aan die navorsing deel te neem word opreg waardeer.

By voorbaat dank.

Vriendelike groete

Die uwe

Mev. E.J.M. Schutte

BYLAAG A – 8

TOESTEMMING VIR DEELNEME VAN LEERDERS AAN 'N MEd-NAVORSINGSTUDIE: OUIERS/VOOGDE VAN LEERDERS (AFRIKAANS EN ENGELS)

AFRIKAANS

Aan u as ouer/voog

Geagte Meneer/Mevrou _____

Ek, Elizabeth, J. M. Schutte, is 'n ingeskrewe student by die Fakulteit Opvoedingswetenskappe aan die Noordwes-Universiteit, Potchefstroomkampus. Ek nader die data-insamelingsfase van my navorsingstudie in Opvoedkundige Sielkunde, wat handel oor die aanskouers se beleving van afknouery in skole. Die titel van my verhandeling is: *Aanskouers se beleving van afknouery: 'n Gevallestudie van 'n multi-kulturele skool.*

Ek beplan om 'n MEd-navorsingstudie by u skool uit te voer en vra u toestemming vir u kind se deelname. My empiriese studie is op kwalitatiewe navorsingsdata gebaseer. Ek beoog om individuele onderhoude op 'n vrywillige basis, met u kind te voer. Indien dit blyk dat dit nodig sou wees, sal fokusgroeponderhoude met leerders in elke fase onderneem word.

Die deelname van u kind is belangrik vir die navorsing en daarom word u met hierdie skrywe vriendelik genader om toestemming te verleen sodat u kind aan die navorsing mag deelneem. Die onderhoude en fokusgroeponderhoude sal ongeveer 45 minute duur. Ek onderneem om die professionele en etiese voorskrifte vir navorsing na te kom, te wete:

- Die deelnemers se deelname aan die navorsing is vrywillig.
- Anonimiteit en vertroulikheid van u identiteit en persoonlike inligting word gewaarborg.
- Deelnemers mag ten eniger tyd onttrek.
- Geen inbreuk sal op die akademiese program van die skool gemaak word nie.
- Die bevindinge sal aan u en die Departement van Onderwys beskikbaar gestel word.

Die navorsing word vir 'n tydperk van twee weke gedurende Maart 2012 beplan. Enige verdere navrae aangaande die navorsing kan aan my, (018 290 5175) of my studieleier, Prof. Lukas Meyer (018 299 4778) gerig word.

Sal u asseblief u toestemming vir u deelname aan die navorsing skriftelik verleen deur die meegaande toestemmingsvorm te voltooi en aan my terug te besorg. U ondersteuning deur aan die navorsing deel te neem word opreg waardeer.

By voorbaat dank.

Vriendelike groete

Die uwe

Mev. E.J.M. Schutte

ENGELS

Dear Madam/Sir_____

I, Elizabeth, J M Schutte, am a MEd student enrolled at the Faculty of Educational Sciences, North-West University, *Potchefstroom* Campus. I am in the process of conducting research on the bystanders' experience of bullying in schools in your school. The title of my research is: *The bystanders' experience of bullying in schools: A case study of a multicultural school*.

I hereby request your permission to conduct research by way of an individual interview with your child or the child in your care on his/her experience of bullying. My empirical study is based on qualitative research data, and I intend to conduct the interviews on a voluntary base. If needed, I may also conduct focus group interviews with the learners in each phase and need your permission.

The participation of your child is of most importance for the study, therefore I shall appreciate it if you are willing to give me the permission to conduct the research. The interviews and focus group discussions will each take approximately 45 minutes.

I commit myself to the professional code of ethics for researchers which include the following:

- The participation of all research participants is strictly voluntary. The anonymity and confidentiality of the research participants are protected and guaranteed.
- No interference with the general and academic programme of the school will take place.
- Upon completion, the findings of the research will be made available to the Department of Education, as well as the school that participated in the research.

The planning for this research is intended for a period of two weeks during March 2012. If you need any additional information about this research, you are most welcome to contact my supervisor, Prof Lukas Meyer (018 299 4778) or myself.

Could you please provide me with your written consent by completing the sections on the next page and returning it to the school?

Your support is highly appreciated. I thank you for your interest in my research.

Yours faithfully

Mrs. E.J.M. Schutte

BYLAAG A – 9

INSTEMMING TOT DEELNEME AAN 'N MED-NAVORSINGSTUDIE: VOORSITTER
VAN DIE BEHEERLIGGAAM/SKOOLHOOF EN PERSONEEL

INSTEMMINGTOT DEELNAME AAN MED-NAVORSING

MEd-navorsing: *Aanskouers se beleving van afknouery: 'n Gevallestudie van 'n multi-kultureleskool*

Navorser: Me EJM Schutte

Aan u as voorsitter van die Beheerliggaam, die skoolhoof en personeel

Ek _____ (naam en van) onderneem in my hoedanigheid as voorsitter van die Beheerliggaam/ skoolhoof/ personeellid van die _____ (skool) om aan die navorsing deel te neem soos in die voorgaande skrywe beskryf.

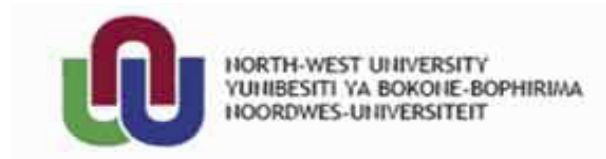
Ek verstaan die etiese riglyne waarvolgens die navorsing onderneem sal word. Ek is bewus daarvan dat ek dat ek vrywillig aan die navorsing deelneem dat ek myself sonder benadeling, te eniger tyd aan die navorsing mag onttrek en dat alle inligting wat ek verstrek, anoniem en vertroulik deur die navorser hanteer sal word.

_____	_____	_____
Naam en van	Handtekening	Datum

Kontakbesonderhede: _____

BYLAAG A – 10

INSTEMMING VAN OUERS/VOOGDE: LEERDES SE DEELNAME AAN DIE
NAVORSING

AFRIKAANS

MEd-navorsing: *Aanskouers se belewing van afknouery: 'n Gevallestudie van 'n multi-kultureleskool*

Navorser: Me EJM Schutte

Aan u as ouers/voog van die kind(ers)

Ek/ons _____ (naam en van) gee hiermee my toestemming dat my/ons kind(ers) aan die navorsing mag deelneem soos in die navorser se skrywe aan my/ons uiteengesit is.

Ek/ons verstaan die etiese riglyne waarvolgens die navorsing uitgevoer sal word. Ek/ons is daarvan bewus dat my/ons kind(ers) vrywillig aan die navorsing deelneem, dat hy/sy/hulle, hom-/haar-/ hulleself te eniger tyd aan die navorsing mag onttrek en dat alle inligting wat hy/sy/hulle verstrek anoniem en vertroulik deur die navorser hanteer sal word.

_____ Naam en van	_____ Handtekening	_____ Datum

Kontakbesonderhede: _____

BYLAAG A – 11

INSTEMMING VAN OUERS/VOOGDE: LEERDES SE DEELNAME AAN DIE
NAVORSING

Permission for Research Project

MEd-research: *Bystanders' experience of bullying: A case studie of a multicultural School*

Researcher: Me EJM Schutte

Letter of consent: Parents/guardian (learners)

I, _____ (name and surname) parents/guardian of
_____ (child(ren's) name and surname) hereby give my/our
consent that an interview may be conducted with abovementioned child at the school. I
understand that the participation is voluntary participation; that at any time, the learner may
withdraw from the research, and that the learner's personal information will be treated as
confidential.

Name and surname

Signature

Date

Contact details: _____

BYLAAG B – 1

RIGTINGGEWENDE VRAE AAN SKOOLHOOF EN VOORSITTER VAN DIE
BEHEERLIGGAAM TYDENS INDIVIDUELE ONDERHOUE

- ❖ Vraag 1: Hoe sou u die invloed wat afknouery in skole op die leerder se lewe het beskryf?
- ❖ Vraag 2: Watter rol speel die aanskouer van afknouery in die skool?
- ❖ Vraag 3: Watter beleidsaspekte is van toepassing op die afknougedrag in u skool?
- ❖ Vraag 4: Watter struikelblokke beïnvloed die uitvoering van die skoolbeleid negatief ten opsigte van die hantering en voorkoming van afknouery in u skool?
- ❖ Vraag 5: Bestaan daar 'n positiewe wisselwerking tussen die skool en die ouergemeenskap as dit by die hantering van afknouery by die skool kom?
- ❖ Vraag 6: Watter aanbevelings sal u maak om die positiewe hantering van die afknouerskynsel in skole te bevorder?

BYLAAG B – 2

RIGTINGGEWENDE VRAE AAN DIE ONDERWYSERS IN DIE VERSKILLENDEN FASES EN DIE LSOB – KLAS TYDENS INDIVIDUELE ONDERHOUD

- ❖ Vraag 1: Hoe sal u afknouery definieer?
- ❖ Vraag 2: Watter waarneembare tekens dui daarop dat 'n leerder afgeknou word?
- ❖ Vraag 3: Hoe tree u op wanneer u sien dat 'n leerder as gevolg van afknouery deur die groep uitgesluit word?
- ❖ Vraag 4: Watter riglyne volg u wanneer u sien dat afknouery, teistering, diskriminasie of geweld in die skool plaasvind?
- ❖ Vraag 5: Waarom dink u is die aanskouers huiwerig om afknougedrag te rapporteer?
- ❖ Vraag 6: Hoe hanteer u die situasie wanneer 'n leerder u van die afknouery vertel, maar versoek dat u nie teen die afknouer moet optree nie, omdat hy of sy bang is dat die afknouer se gedrag sal vererger?
- ❖ Vraag 7: Hoe dink u kan die probleem van afknouery gestuit word sodat die leerders se reg om in 'n veilige leeromgewing onderrig te word en onderrig te ontvang, gehandhaaf word?

BYLAAG B – 3

RIGTINGGEWENDE VRAE WAT AAN DIE DEELNEMERS TYDENS DIE INDIVIDUELE ONDERHOUE MET DIE LEERDERS IN DIE SLOB-KLAS, GRONDSLAGFASE, INTERMIDIËREFASE, SENIORFASE EN VOOFASE GEVRA IS

- ❖ Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery.
- ❖ Question 1: Explain to me what bullying is.

- ❖ Vraag 2: Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?
- ❖ Question 2: How did you feel when you saw the bullying taking place?

- ❖ Vraag 3: Wat het jy gedoen toe jy die afknouery gesien het?
- ❖ Question 3: What did you do when you saw the bullying taking place?

- ❖ Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?
- ❖ Question 4: What are the reasons for the bully to bully someone else?

- ❖ Vraag 5: Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy alleen is?
- ❖ Question 5: Do you think the bully will bully someone when he is alone?

- ❖ Vraag 6: Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy die teiken afknou?
- ❖ Question 6: Why does the bully like an audience?

- ❖ Vraag 7: Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook?
- ❖ Question 7: Who are usually the bullies, only children or adults too?

- ❖ Vraag 8: Wat stel jy voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of om dit te stop?
- ❖ Question 8: What do you suggest one should do to prevent or to stop bullying?

BYLAAG B – 4

RIGTINGGEWENDE VRAE WAT AAN DIE DEELNEMERS TYDENS DIE FOKUSGROEPONDERHOUDE MET LEERDERS IN DIE VERSKILLEND FASES GEVRA IS

FOKUSGROEP 1

LSOB-Klas (Leerders met spesiale onderwysbehoefes)

(Vlak 1-4, Manlik en vroulik, Afrikaanssprekend)

- ❖ Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery (aard)
- ❖ Vraag 2: Hoe het julle gevoel toe julle die afknouery gesien het? (beleving)
- ❖ Vraag 3: Wat het julle gedoen toe julle die afknouery gesien het? (rolle)
- ❖ Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou? (oorsake)
- ❖ Vraag 5: Wat stel julle voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop? (hantering)

FOKUSGROEP 2

INTERMEDIÊRE FASE (Graad 4 leerders, Manlik en vroulik, Afrikaanssprekend)

- ❖ Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery (aard)
- ❖ Vraag 2: Hoe het julle gevoel toe julle die afknouery gesien het? (beleving)
- ❖ Vraag 3: Wat het julle gedoen toe julle die afknouery gesien het? (rolle)
- ❖ Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou? (oorsake)
- ❖ Vraag 5: Wat stel julle voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop? (hantering)

FOKUSGROEP 3

INTERMEDIÊRE FASE (Graad 5 leerders, Manlik en vroulik, Afrikaanssprekend)

- ❖ Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery (aard)
- ❖ Vraag 2: Hoe het julle gevoel toe julle die afknouery gesien het? (beleving)
- ❖ Vraag 3: Wat het julle gedoen toe julle die afknouery gesien het? (rolle)
- ❖ Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou? (oorsake)

- ❖ Vraag 5: Wat stel julle voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop? (hantering)

FOKUSGROEP 4

INTERMEDIÊRE FASE (Graad 6, Manlik en vroulik, Engelssprekend)

- ❖ Question 1: Explain to me what you think bullying is. (aard)
- ❖ Question 2: How did you feel when you saw the bullying taking place? (belewing)
- ❖ Question 3: What did you do when you saw the bullying taking place? (rolle)
- ❖ Question 4: What would you say are the reasons that someone is being bullied? (oorsake)
- ❖ Question 5: Who are usually the bullies? (aard)

FOKUSGROEP 5

SENIOR FASE (Graad 7, en 8, Manlik en vroulik, Afrikaanssprekend)

- ❖ Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery (aard)
- ❖ Vraag 2: Wat het julle gedoen toe julle die afknouery gesien het? (rolle)
- ❖ Vraag 3: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou en watter leerders word gereeld afgeknou? (oorsake)
- ❖ Vraag 4: Waarom is aanskouers huiwerig om afknouery te rapporteer? (oorsake)
- ❖ Vraag 5: Wat is die gevolge van afknouery vir die teiken, die aanskouer en die afknouer? (ook die gevolge van die berigte van geweld en misdaad in die media) (gevolge)
- ❖ Vraag 6: Wat stel julle voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of te stop? (hantering)

FOKUSGROEP 6

SENIOR FASE (Graad 9, Manlik en vroulik, Afrikaanssprekend)

- ❖ Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery (aard)
- ❖ Vraag 2: Hoe het julle gevoel toe julle die afknouery gesien het? (belewing)
- ❖ Vraag 3: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou? (oorsake)
- ❖ Vraag 4: Wat dink julle baat die afknouer by sy of haar gedrag? (oorsake)

- ❖ Vraag 5: Waarom is daar gewoonlik aanskouers tydens 'n afknouery teenwoordig (oorsake, rolle)
- ❖ Vraag 6: Onder watter kultuurgroep kom afknouery die meeste voor? (aard)
- ❖ Vraag 7: Wat stel julle voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of te stop? (hantering)

FOKUSGROEP 7

VOO FASE (Graad 10, Manlik en vroulik, Afrikaans en Engelssprekend)

- ❖ Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery (aard)
- ❖ Question 1: Explain to me what bullying is.

- ❖ Vraag 2: Hoe het julle gevoel toe julle die afknouery gesien het? (belewing)
- ❖ Question 2: How did you feel when you saw the bullying taking place?

- ❖ Vraag 3: Wat het julle gedoen toe julle die afknouery gesien het? (rolle)
- ❖ Question 3: What did you do when you saw the bullying taking place?

- ❖ Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer die teiken in die teenwoordigheid van die aanskouers afknou? (oorsake)
- ❖ Question 4: What are the reasons for the bully to bully someone else in the presence of the bystanders?

- ❖ Vraag 5: Waarom is die aanskouers huiwerig om die teiken tydens afknouery te help? (oorsake, rolle)
- ❖ Question 5: Why do most of the bystanders not intervene during a bullying episode?

- ❖ Vraag 6: Wat stel julle voor moet die onderwysers en die leerders doen om afknouery te voorkom of te stop? (hantering)
- ❖ Question 6: What do you recommend should the teachers and the learners do to stop bullying from occurring?

FOKUSGROEP 8

VOO FASE (Graad 11 en 12, Manlik en vroulik, Afrikaans en Engelssprekend)

- ❖ Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery
- ❖ Question 1: Explain to me what bullying is

- ❖ Vraag 2: Hoe het julle gevoel toe julle die afknouery gesien het?
- ❖ Question 2: How did you feel when you saw the bullying taking place?

- ❖ Vraag 3: Om watter redes knou die afknouer die teiken af?
- ❖ Question 3: What are the reasons for the bully to bully someone else?

- ❖ Vraag 4: Wat dink julle baat die afknouer by sy of haar gedrag?
- ❖ Question 4: What does the bully benefited in his or her behaviour?

- ❖ Vraag 5: Waarom is daar gewoonlik aanskouers by 'n afknouery teenwoordig?
- ❖ Question 5: Why are there usually bystanders present during a bullying episode?
(Slegs Engelssprekende leerders het hierdie vraag beantwoord)

- ❖ Vraag 6: Waarom is die meeste leerders nie afknouers nie?
- ❖ Question 6: Why are most learners not bullies?

- ❖ Vraag 7: Wat stel julle voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of te stop?
- ❖ Question 7: What do you suggest one should do to prevent or to stop bullying?

- ❖ Vraag 8: Wat stel julle voor moet die Departement van Onderwys en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop?
- ❖ Question 8: What do you recommend should the Department of Education and the school do to prevent or to stop bullying?

BYLAAG C – 1

VERBATIM MEDEDELINGS VAN INDIVIDUELE ONDERHOUD MET DIE VOORSITTER VAN DIE SKOOLBEHEERLIGGAAM

KLEURKODERING

- ❖ Die invloed wat afknouery in skole op die leerder se lewe het. — Rooi.
- ❖ Die rol van die aanskouer — Grys.
- ❖ Beleidsaspekte van toepassing — Geel.
- ❖ Struikelblokke wat die uitvoering van die skoolbeleid negatief beïnvloed — Pers.
- ❖ Positiewe wisselwerking tussen die skool en die ouergemeenskap — Blou.
- ❖ Aanbevelings — Groen.

Vraag 1: Hoe sou u die invloed wat afknouery in skole op die leerder se lewe het beskryf?

Voorsitter: Ek sou sê dit kan 'n geweldige negatiewe invloed hê. Ek praat nie nou net van afknouery met boelie nie ek praat nou van verbale afknouery en so aan tot in so 'n mate dat 'n kind eintlik die skool wil verlaat om weg te kom van die mense af. Wel, dis al wat ek wil sê daarvan. Ongelukkig, omdat die kinders nie altyd weet hoe om die situasie te hanteer nie is miskien die eerste reaksie om uit die situasie uit weg te hardloop en dan moontlik eerder na 'n ander skool toe sal wil gaan.

Vraag 2: Watter rol speel die aanskouer van afknouery in die skool?

Voorsitter: Hmmm ... ek kan net ... Ek kan net eintlik antwoord soos ek dink. Ek dink die omstanders is meer geneig om die afknouer se part te vat as die persoon wat afgeknou word, omdat ek weet nie, miskien skep dit 'n persepsie dat dit 'n persoon meer status gee as hy hom vereenselwig met die afknouer, homself met die mans vereenselwig, kan maar sê, as die swakkeling van die hmm... wat nou afgeknou word.

Vraag 3: Watter beleidsaspekte is van toepassing op die afknougedrag in u skool?

Voorsitter: Hmmm... op die oomblik ... dis vir my moeilik om te sê dat ... wat kan jy doen om 'n kind te stop, ek meen ... die regering as sulks het so baie mag van die skole en die onderwyser af weggevat om, hmmm... dissipline ensovoorts toe te pas dat hulle eintlik sit met hande in die hare, hmmm ... maar daar is, hmmm ... vorms waar die kinders aangespreek word en dan is daar ook op die einde van die dag as, hmmm ... niks meer help nie kan hulle dissiplinêr verhoor word en dan kan hulle geskors word uit die skool uit, ja.

Vraag 4: Watter struikelblokke beïnvloed die uitvoering van die skoolbeleid negatief ten opsigte van die hantering en voorkoming van afknouery in u skool?

Voorsitter: Ek dink juis die feit dat daar werklik geen dissipline toegepas kan word nie behalwe om met kinders te praat, miskien met ouers te praat, hmmm ... maar selfs skorsing ook hmmm ..., as jy dit werklik vat: leer 'n kind iets uit skorsing uit, is dit dalk vir hom 'n vakansie?, ek weet nie. Maar op die oomblik dink ek ons, ons hele stelsel op die oomblik dit wat die regering vir ons daar gestel het – om dissipline toe te pas en dit is amper niks van dissipline toepas nie, die regte van die kinders of van die mense word so beskerm of so voor op die voorgrond geplaas dat daar werklik geen manier is om dissipline effektief toe te pas nie.

Vraag 5: Bestaan daar 'n positiewe wisselwerking tussen die skool en die ouergemeenskap as dit by die hantering van afknouery by die skool kom?

Voorsitter: Ek dink die ouers sal definitief wil saamwerk om dit te doen, maar ongelukkig al wanneer die ouers rêrig begin saamwerk, nê is as hy self geraak word, maar sodra, hmmm ... jy weet n ouer wie se kind nooit geboelie word nie staan redelik apaties teenoor hierdie goed en dis op die einde van die dag n handjievol ouers wat regtig wil saamstaan om so 'n probleem op te los. Ek ondervind meer dit is bepaalde kultuurgroepe wat onder mekaar afknou. Jy sal dalk die geval kry waar dit dalk oor die grense heen gaan maar ek vind dit is asof vernaam, en ek wil sê meer meisiekinders wat dit veroorsaak, maar dis amper dit meer nogal in die vriendegroepe is wat dit gebeur, ja.

Vraag 6: Watter aanbevelings kan u doen om die positiewe hantering van die afknouerskynsel in skole te bevorder?

Voorsitter: Ek dink dit is nodig om 'n effektiewe oplossing te kry, want ek weet nie as ons langer net na strooitjies gryp en probeer om simptome te dokter gaan dit net erger en erger word en waar dit dan dreig na 'n geval waar kinders skiet en daai tipe goed – dit is vir my 'n bekommernis.

Hmmm ... ek dink n ou moet werklik gaan sit met die kinders wat betrokke is, enne “deal” ... ek weet nie, sielkundig – professionele sielkundige hulp in te kry om hulle te hanteer en ook dalk vas te stel hoekom, wat dryf die kind dan om afknouerig te wees – word hy dan self by die huis so hanteer dat hulle dink dit is reg om ander so te hanteer. Ek dink dit is miskien waar ons sal moet begin, want as jy die kind grootmaak met waardes en integriteit sal hy dit deur sy loopbaan volg, maar ja, hmmm ... die groot probleem is, jy sal altyd, ek glo jy sal altyd iewers iemand kry wat iemand anders gaan afknou en die ding is, hoe spreek jy hierdie individu aan tensy daar riglyne vir jou gestel word om dit effektief te doen, maar ek dink op

die einde van die dag is dit nog steeds, en ek wil nie te veel hierop hammer nie, maar daar moet iets deur 'n professionele liggaam of iemand van die regering se kant af geskep word, waar dissipline definitief meer gehanteer kan word en meer toegepas kan word waar kinders meer, ek weet nie, ek wil amper sê hulle moet hmmm ... hulle moet voel dat as jy iets verkeerd gedoen het moet hulle die gevolge daarvan kan dra. Op die oomblik dink ek nie dit vind rêrig plaas op hierdie stadium nie hmmm ... ek dink op hierdie oomblik gebruik net die hele stelsel om rêrig ongedissiplineerd te wees.

Wat my net bekommer is as 'n mens begin "*brainstorming*" doen saam met ouers waar die kinders by is, dat die kinders dalk nie sal wil praat nie. Dis dalk 'n goeie idee as ons dalk kinders bymekaar kry en ouers bymekaar kry en kyk waar lê die probleme. Hoekom gebeur hierdie dinge?

Onderhoudvoerder: Baie dankie vir u deelname.

BYLAAG C – 2

VERBATIM MEDEDELINGS VAN INDIVIDUELE ONDERHOUD MET DIE SKOOLHOOF

KLEURKODERING

- ❖ Die invloed wat afknouery in skole op die leerder se lewe het. — Rooi.
- ❖ Die rol van die aanskouer — Grys.
- ❖ Beleidsaspekte van toepassing — Geel.
- ❖ Struikelblokke wat die uitvoering van die skoolbeleid negatief beïnvloed — Pers.
- ❖ Positiewe wisselwerking tussen die skool en die ouergemeenskap — Blou.
- ❖ Aanbevelings — Groen.

Vraag 1: Hoe sou u die invloed wat afknouery in skole op die leerder se lewe het beskryf?

Skoolhoof: Weet jy afknouery het definitief 'n invloed op kinders se lewens. Ek sou sê dit maak hulle bang om skool toe te kom. Ek dink dit takel hulle selfbeeld heeltemal af en ek dink dit veroorsaak ook geweldige aggressie by hulle dat hulle partykeer reg in eie hande neem, enne dat hulle baiekeer mekaar verbaal geweldig sleg sê. Omdat hulle die boelie nie fisies kan aanvat nie sal hulle verbaal die lelikste taal denkbaar gebruik, die ou wat hom intimideer of seermaak, beledig en ek kry altyd die gevoel dit is wat die boelie soek sodat hy dan werklik tot die maksimum daad kan voortgaan. Ja, dit het werklike 'n negatiewe invloed. Ek dink dit het ook akademiese invloed op 'n leerling want hy wil nie skool toe kom nie, hy is voortdurend bang, hmmm ... wat gaan die ou volgende aan hom doen. Sy konsentrasie neem af so ek dink dit het 'n geweldige, geweldige invloed op 'n kind.

Vraag 2: Watter rol speel die aanskouer van afknouery in die skool?

Skoolhoof: Nie baie nie. Hulle is baie versigtig. Wat ek nou al hier by ons teëgekrom het, as kinders met mekaar handgemeen raak, veral onder jou Engelse leerders, dan is dit asof hulle 'n absolute kring om daardie mense maak en die geweld aanblaas. As jy skielik so 'n geweldige lawaai hoor dan moet jy weet daar is êrens 'n bakleiery aan die gang en ek het nou 'n insident gehad waar hulle dit op band geneem het, ek dink die band lê hierso in die kantoor, waar twee kinders mekaar in die badkamer te lyf gegaan het en dat die ander kinders wat om hom staan, moedig mekaar aan met slaan, slaan, slaan, enne, en die arme een wat aan die kortste end trek, ek dink as hulle bloed sien loop hoeveel te meer dis lekkerder, dis hmmm ... en dit is van klein af van laerskool af tot hoërskool. Ja, ek dink bloed vuur hulle aan. En dan die feit dat hulle dit op band neem. Hmmm ... dit traumatiseer wel van die kinders veral van die dogters kan partykeer die wreedheid regtig nie verwerk nie. Dit

is dit is wreed. Veral onder jou swart leerders waar, waar, waar hulle hierdie geweld aanblaas en aanhits, en aanhits, en aanhits, want hulle wil graag bloed sien.

Ek weet nie of dit dalk van die “struggle” se kant af kom nie of van die voorbeeld wat daar gestel is van dit is hoe goed gedoen moet word nie, maar ek weet nie dit, dit ... ek kan nie dink dat so iets nie van die huis af kom nie omdat dit alles te make het met die tipe opvoeding wat jy kry.

Vraag 3: Watter beleidsaspekte is van toepassing op die afknougedrag in u skool?

Skoolhoof: 'n Beleid wat ons teen enige vorm van bakleiery of intimidasie beskerm. By fisiese bakleiery word die ouers onmiddellik in kennis gestel en 'n kind word gesuspendeer. En waar dit nou meer sielkundig geboelie is en intimidasie word die ouers ingeroep en as dit daarop aankom word die ouers maar versoek om 'n interdik te kry teen die kind, maar as die ouers eers ingeroep is dan, gewoonlik sal die boelie terugstaan en besef hy het nou probleme.

Vraag 4: Watter struikelblokke beïnvloed die uitvoering van die skoolbeleid negatief ten opsigte van die hantering en voorkoming van afknouery in u skool?

Skoolhoof: Ek dink die hele beleidsstelsel, dissiplinêre stelsel, die hele menseregte storie in die land maak dat, dat die afknouer, die boelie, die skelm, die rower, meer staatmaak op sy regte as wat die slagoffer het. Wanneer jy die oortreder aanspreek moet jy so versigtig wees dat jy binne die perke van die wet optree en so menswaardig optree dat jy nie verkeerd ... maar wanneer jy teenoor die slagoffer optree met menswaardigheid en respek en al daardie belangrike morele waardes wat glad nie teenwoordig is by die boelie nie, en wanneer jy as opvoeder of as gesagsdraer die, die wet moet toepas en die orde moet handhaaf; as jy nie menswaardig optree of nie korrek optree nie dan is jy die volgende slagoffer, dan word jy deur die wet en die Departement geboelie.

Ek het 'n geval van waar 'n dogter seksueel gemolesteer is deur suggestiewe aanmerkings, deur 'n Graad 6 seun hier by die skool. Dat die kinders briewe skryf en, en, en eendag toe hy weer klasontwrigtend is en hy vra vir sy oorplasingstifikaat toe laat kom ek die ouer, ek gee vir hom sy oorplasingstifikaat en ek sê vir hom, gaan. Sy het reguit na die inspekteur toe gegaan, hy het my gebel en nie gevra wat gaan aan nie, vir my uitgetrap na 'n kant toe, hoe durf ek die kind uitstuur, die kind is skoolpligtig, ek sal die kind terugvat klaar, 'n Engelse leerder.”

Hmmm ... ek het die kind teruggevat, ek het 'n dissiplinêre verhoor gehou, die kind is gesuspendeer. Daai eerste dag toe hy terug is doen hy presies dieselfde, presies dieselfde.

Ek het die ouers weer gekontak en vir hulle gesê ek het die skoolsielkundige alles by gehad in die dissiplinêre verhoor. Ons het gewag vir die skoolsielkundige om terug te kom na my toe. Die kind het hulle toe in 'n ander skool gesit. So, menseregte maak dat jy nie daadwerklik met die oortreder kan optree nie. Ek dink dat al wanneer jy dalk moontlik 'n saak kan hê is as hy dalk iemand doodmaak. Verder kom die oortreders weg met moord.

Vraag 4: Bestaan daar 'n positiewe wisselwerking tussen die skool en die ouergemeenskap as dit by die hantering van afknouery by die skool kom?

Skoolhoof: Weet jy in baie opsigte, ja. As jy die ouers ingekry het en jy het om die tafel gesit kry jy goeie reaksie. Hmmm ... daar is van jou ouers wat nie wil saamwerk nie, wat nie wil glo dat hulle kind by sulke tipe dade betrokke kan wees nie. Dis is ook ongelukkig 'n feit, maar oor die algemeen kry mens goeie samewerking van die ouers. In baie gevalle as jy die ouers probeer kontak en hulle sien dis die skool se nommer dan antwoord hulle nie hul fone nie. Hulle weet. Daar is êrens 'n probleem. Maar naderhand kry 'n mens darem reaksie van hulle.

Vraag 5: Watter aanbevelings kan u doen om die positiewe hantering van die afknouerskynsel in skole te bevorder?

Skoolhoof: Met ander woorde, wat sal ons doen om in werklikheid boelie op skool stop te sit of te verminder. Ek sal sê die Departement moet vir ons genoeg outoriteit gee om so daadwerklik op te tree sonder al die gerompslomp van die dissiplinêre verhoor met al die stappe wat jy moet deurgaan wat dit vir jou so onmoontlik maak, so moeilik maak dat jy moet ... Dit is iets wat jy in die aand moet doen, dis die beheerliggaam wat betrokke is, hulle is ver, hulle werk – gee vir die hoof die genoegsame outoriteit om so 'n kind, ek wil amper sê, te suspendeer sonder 'n verhoor en, en as hy, hmmm ... bring lyfstraf terug. Ek sou sê bring lyfstraf terug. Gee vir die hoof genoegsame outoriteit om sonder al die rompslomp van verhore en al daai goet sodanig teenoor die kind op te tree dat hy weer 'n gesagdraer kan word sodat daar 'n goeie atmosfeer van onderrig in die skool weer herstel kan word, maar bring lyfstraf terug, gee die hoof genoegsame outoriteit om as hulle nie lyfstraf wil terug bring nie, om van so 'n kind ontslae te raak al moet hy hom kronies elke week suspendeer.

Onderhoudvoerder: Baie dankie Meneer.

BYLAAG C – 3

VERBATIM MEDEDELINGS VAN INDIVIDUELE ONDERHOUDE MET ONDERWYSERS IN DIE GRONDSLAGFASE, INTERMEDIÊREFASE, SENIORDFASE VOOFASE EN DIE LSOB-KLAS

KLEURKODERING

- ❖ Hoe sal u afknouery definieer? -- Rooi.
- ❖ Watter waarneembare tekens dui daarop dat 'n leerder afgeknou word? – Swart.
- ❖ Hoe tree u op wanneer u sien dat 'n leerder as gevolg van afknouery deur die groep uitgesluit word? – Groen.
- ❖ Watter riglyne volg u wanneer u sien dat afknouery, teistering, diskriminasie of geweld in die skool plaasvind? – Geel.
- ❖ Waarom dink u is die aanskouers huiwerig om afknougedrag te rapporteer? ---Pers.
- ❖ Hoe hanteer u die situasie wanneer 'n leerder u van die afknouery vertel, maar versoek dat u nie teen die afknouer moet optree nie, omdat hy/sy bang is dat die afknouer se gedrag sal vererger? – Blou.
- ❖ Hoe dink u kan die probleem van afknouery gestuit word sodat die leerders se reg om in 'n veilige leeromgewing onderrig te word en onderrig te ontvang, gehandhaaf word? ---Donkergroen.

- Deelnemer 1: Grondslagfase
- Deelnemer 2: Intermediêre – en Seniorfase
- Deelnemer 3: Voofase
- Deelnemer 4: LSOB-KLAS

❖ Vraag1: Hoe sal u afknouery definieer?

D-1: Afknouery by kleintjies is meestal kinders wat self swaarkry wat dit dan... wat op 'n manier die kwaad wat hulle het hmmm... wil uitbring op iemand anders om nou te sê: “Wel, ek het seergekry so jy moet nou bietjie voel hoe voel ek.” Dit is 'n ding wat uit 'n huis uit kom en as so iets gebeur by 'n huis, dan is daar baie keer die probleem dat die ouers nie weet hoe om dit te hanteer nie, omdat hulle self ook in hulle lewe in hulle eie huise daardie manier gehad het.

D-2: Afknouery is as daar konstant op iemand gepik word, fisies of emosioneel en die persoon kan hom – of haarself nie verdedig nie of nie opstaan vir hom- of haarself nie.

D-3: Dit hang af watter tipe afknouery: is dit fisies of is dit geestelik.

D-4: Kinders soek aandag en dan knou hulle af, of hulle wil oorheersend wees teenoor ander kinders, of hulle wil dominant wees en dan boelie hulle.

❖ **Vraag 2: Watter waarneembare tekens dui daarop dat 'n leerder afgeknou word?**

D-1: Baie gespanne. 'n Kind wat terugtrek.

D-2: Dis reeds die stille teruggetrokke kind waarop daar gepik word... word hulle nog stiller en nog meer teruggetrokke. Skoolbywoning sal ook afneem.

D-3: Heel eerste, die skrif verander, sy optrede verander. Sy openhartigheid verander. Kinders is teruggetrokke. Hulle lag minder, hulle is aggressief.

D-4: Kinders wat gedurigdeur huil, eensaam is en terugtrek, ander kom angsbevange voor en hy is bang. Daar sal baie klagtes kom dat die kind nie wil skool toe kom nie, omdat daar iets by die skool verkeerd is... kom ek agter dat hierdie kind word eintlik by die huis geboelie en omdat hy geboelie word by die huis, hy kan nie veg teen 'n ouer persoon nie daarom veg hy teen die kinders in die klas.

❖ **Vraag 3: Hoe tree u op wanneer u sien dat 'n leerder as gevolg van afknouery deur die groep uitgesluit word?**

D-1: Die beste is dat 'n mens dan 'n maatjie wat ook alleen is en ook miskien teruggetrokke is, nadertrek en hulle tweetjies dan bymekaar uitbring. Sodra jy hulle in 'n groepie inbring dan gaan die groep weer teen hulle draai. Meeste van die tyd is dit dan of daai kind optel, asof dit beter gaan, dat hulle dan voel dat die ander enetjie beteken iets vir hom. Die ander een voel dan ook belangrik, want juffrou het spesiaal vir hom gevra om met die maatjie te speel en nie vir die ander kinders in die klas nie.

D-2: Ek probeer regtig nie net in klasverband nie maar ook op sport- en kultuurgebied met die kinders te gesels. Ek dink baie van die stiller kinders wat 'n bietjie uitgeskuif word vind mekaar ook.

D-3: Ek luister na hulle storie en dan bring ek die twee verskillende partye bymekaar uit en gee aan elkeen 'n kans om te sê wat hulle wil sê, maar ek tree dan as 'n arbiter op.

D-4: Ek tree gewoonlik op teen die kind wat geboelie is en die kind wat geboelie word. Ek roep hulle bymekaar en dan sal ek vra wat was die omstandighede om seker te maak dat jy al twee partye erkenning gee. As die boelie die skuldige een is dan sal ek net met hom praat... ook die kind wat geboelie word, word dan ook ingeroep saam met die ander ouers... ek wil altyd graag weet wat is die oorsaak en hoe kan 'n mens dit oplos.

❖ **Vraag 4: Watter riglyne volg u wanneer u sien dat afknouery, teistering, diskriminasie of geweld in die skool plaasvind?**

D-1: Die meeste van die tyd skakel ek die ouer. Wanneer ek ook sien dat 'n kind geterroriseer word en 'n ouer is nie bewus daarvan nie, dan laat weet ek hulle ook deur 'n briefie. Ek voel dat 'n mens die hele tyd 'n oop verhouding moet hê met die ouers. Ons het 'n beleid maar meeste van die tyd wanneer daar so iets gebeur dat 'n mens sien daar is 'n gesinsprobleem dan betrek ons die sielkundiges... maar die opvolg is nie voldoende nie. Dit moet alles deur die Departement gebeur. As ons sien dat die Departement nie genoeg aandag gee nie, dan probeer ons privaat... maar dit kos baie geld en die meeste van die ouers waar daar probleme is, het nie mediese fonds of geld om dit te kan doen nie.

D-2: Ek sal eers nader gaan, met hulle gesels, elke kind 'n spreekbeurt gee en uitvind wat is die situasie en wat is die probleem en dan ... kan jy uitpluis wie ... praat die waarheid en wie nie. En indien dit 'n geval is van boeliewerk, dan sal ek met die boelie of die kind wat die afknouery doen alleen praat en uitvind hoekom doen hy dit... en dan ligtelik daaroor gesels indien dit 'n ligtelike situasie was en indien die situasie nie so ligtelik is nie, dan sal ek die dissiplinêre stelsel volg of die ouers betrokke kry en dan net vir hulle noem.

D-3: As ek sien 'n kind maak seer dan wil ek weet hoekom. En dan probeer ek vir die kind wys hoe hy sou voel as ek dit met hom sou doen. Ek hoop dat wanneer ek klaar is met hulle, klaar met hulle gepraat het, klaar vir hulle gewys het hoe voel die ander... die ander persoon voel, dat hulle sal verstaan.

D-4: Dan roep jy hulle bymekaar en kan jy agterkom... en dan sal jy sê: "Hoekom het jy dit gedoen?" Wel, ek sorg gewoonlik dat die kinders dan in vrede uitmekaar uitgaan.

❖ **Vraag 5: Waarom dink u is die aanskouers huiwerig om afknougedrag te rapporteer?**

D-1: Want hulle weet nie wat die reaksie gaan wees nie. Hulle weet nie wat om van jou of van die hoof of wie ook al daarmee te doen gaan kry, te verwag nie.

D-2: Hulle wil nie betrokke raak nie, want ek dink baie van hulle wil ook nie 'n teiken raak nie. Ek dink definitief hulle ondersteun die boelie. Selfs somtyds dink ek dat al stem hulle nie saam nie, met die situasie, met die boelie nie, dan sal hulle eerder saam met die boelie staan. Dalk soek hulle ook maar 'n bietjie aanklank of aansien, erkenning, maar... op die verkeerder plek, op 'n negatiewe manier, heeltemal by die verkeerde persone.

D-3: Hulle voel hulle is dislojaal teenoor hulle vriende. Die kinders in hierdie stadium van hulle lewe (adolessente) is nie heeltemal seker is dit reg of verkeerd nie.

D-4: Want, **die kind sê nie**, daar word ook **gesê vir die kleintjies dit is 'n geheim tussen hulle en die groter kinders**.

❖ **Vraag 6: Hoe hanteer u die situasie wanneer 'n leerder u van die afknouery vertel, maar versoek dat u nie teen die afknouer moet optree nie, omdat hy/sy bang is dat die afknouer se gedrag sal vererger?**

D-1: Dan is dit **tyd om te troos** en dan is **dit tyd om te sê hoe jy dit moet hanteer**. Wanneer daar 'n geleentheid is dat 'n mens wel **die afknouer eenkant kry**. Gaan **dit nie daai dag doen nie**, maar daar gaan miskien **vorentoe weer iets gebeur** dat 'n mens wel met die **afknouer kan praat**. ... die kind wat dit vir 'n mens kom vertel moet in jou 'n **vertrouensverhouding hê** en as dit **nie so bly nie**, dan gaan hy **volgende keer niks sê nie** en dan gebeur daar dan wel iets wat hom **emosioneel gaan affekteer**.

D-2: As 'n kind bang is om genoem te word – **ek gaan nie daai kind se vertroue breek deur sy of haar naam te noem nie**. Ek sal eerder indien daar **net 'n enkele getuie** ... in plaas daarvan dat ek dadelik na die boelie toe te gaan, en **sê ek het dit self gesien** dan sal ek **eerder met die boelie gaan gesels** of **dalk eerder net dophou** in die begin en kyk **indien dit weer gebeur ... dan daardie situasie hanteer** ... gaan ek nie daai kind se vertroue breek ... Ek sal **meer in klasverband** of ek sal **pouses 'n groepie kinders**, sal ek **gaan uitsoek en met hulle gesels**. Dan sal ek in **groepverband eerder met hulle gesels en almal se opinie probeer kry** en vra: **“Stem julle saam met dit?”** Sodat die kinders ook maar **self besef wat is reg en wat is nie reg nie** en dan sal ek dit ook vir hulle **noem**, jy weet, dat **hulle kan altyd met my kom praat daaroor**.

D-3: Ek as onderwyser **moet die kind vra: “Mag ek?”** As hy **vir my sê nee**, dan **doen ek dit wanneer ek 'n saalbyeenkoms doen**. Dan praat ek in die **breë trekke** en ek sê daar was 'n **situasie in my familie**. Wanneer ek **met 'n kind werk dan sê ek vir die kind: “Ek verstaan jou nie, ek verstaan rêrig nie. Ek dink dan so baie van jou, maar ek hoor of ek sien dit en dit en dit en dit. Is jy rêrig so? Haai juffrou kan dit nooit van jou dink nie.**

D-4: Ons sal gewoonlik **die situasie eers met die kind bespreek** dan sal ons **dit aanmeld** by ons hmmm... **Departementshoof** en sy sal **die saak dan verder hanteer**. Indien sy dit nie kan **uitsorteer nie word dit wel aangemeld by die hoof**. Ons het ook 'n **boekie** waarin hmmm... waar ons **bewerings aanmeld of gebeure op die speelgronde**, dan word dit daar **aangeteken** en dan word die ouers gewoonlik **ingekry** en dan **word die saak ondersoek**.

Die kinders **wat afgeknou het, het ons hulle bymekaar gekry** en ons het **gevra wat gaan nou eintlik aan**, **wat gebeur in die skool**, **hoekom doen hulle dit** en ons het **agtergekom dat** eintlik is dit kinders wat nie eers nodig het om af te knou nie. **Dit is welgestelde kinders**.

❖ **Vraag 7: Hoe dink u kan die probleem van afknouery gestuit word sodat die leerder se reg om in 'n veilige leeromgewing onderrig te word en onderrig te ontvang, gehandhaaf word?**

D-1: Dit sal nie onmiddellik kan gebeur nie. Dit gaan geweldig tyd neem. Meer ouerkontak hê. Almal moet betrokke bly en dit is een voordeel van ons van Graad 1 tot 12.

D-2: Dis 'n gemeenskapsprojek. Jy moet die ouers en die mense by die huise bereik, jy moet die samelewing verander. 'n Mens moet na maniere kyk om die ouers meer betrokke te kry, positief betrokke te kry by die skool en basies by die gemeenskappe – by die skool, met aktiwiteite by die skool. Dit gaan 'n moeilike een wees.

D-3: 90% van alle ouers is skuldig. Onbetrokke, te besig met hulle eie ek, het vergeet hoe swaar 'n kind kry in daai ouderdomsgroep. (adolessente) Oplossing? Ek weet nie. Die hele ding is die verval van morele standaarde en waardes. Daar is nie, daar is nie vaste norme en standaarde en waardes en sulke dinge nie en die ouers is te behep met hulleself en hulle eie ek om na hulle eie kinders om te sien, want dit moet by die huis begin. Vir die Departement van Onderwys te sê hulle moenie die klasse so groot maak nie. Die onderwyser raak geïrriteerd, hulle het nie geduld met die kinders nie, is negatief ingestel en as jy negatief ingestel is, is jy nie ontvanklik vir hierdie kinders se einas nie en dan stoot jy hulle weg.

D-4: Ek dink toesig is belangrik, ek dink hmmm... onderrig is belangrik in hierdie saak, ek dink dit is baie, baie belangrik, ek dink soos wat HIV is, is boelie miskien groter onder ons kinders en selfs grootmense boelie. Sodra jy die kind 'n kans gee om daaroor te praat kan jy iets daaromtrent doen... ek dink 'n mens moet meer luister na kinders.

VERBATIM MEDEDELINGS VAN INDIVIDUELE ONDERHOUDE MET
ONDERWYSERS: DEELNEMER 1, ONDERWYSERES: GRONDSLAGFASE

Vraag 1: Hoe sal u afknouery definieer?

Onderwyseres: Afknouery by kleintjies is meestal kinders wat self swaarkry wat dit dan ... wat op 'n manier die kwaad wat hulle het hmmm... wil uitbring op iemand anders om nou te sê: *“Wel, ek het seergekry so jy moet nou bietjie voel hoe voel ek.”* Dit is 'n ding wat uit 'n huis uit kom en as so iets gebeur by 'n huis, dan is daar baie keer die probleem dat die ouers nie weet hoe om dit te hanteer nie, omdat hulle self ook in hulle lewe in hulle eie huise daardie manier gehad het, hmmm ... die ouers was miskien te krities gewees of die ouers het gevoel dat hulle kind moet perfek wees, maar hulle het nie die manier gehad hoe om dit aan hulle oor te dra nie of baie keer voel 'n ouer dat die foute wat ek gemaak het, mag my kind nie maak nie en dan druk hulle hmmm ... 'n vormpie wat hulle eintlik self nie kan hanteer nie, want hulle weet nie hoe om die situasie te hanteer nie.”

Vraag 2: Watter waarneembare tekens dui daarop dat 'n leerder afgeknou word?

Onderwyseres: Baie gespanne. Die kinders is meestal baie gespanne, selfs wanneer jy as 'n onderwyseres by 'n kind kom om vir hom iets te verduidelik kry jy ook 'n kind wat terugtrek, omdat hulle nie weet, is juffrou nou besig om met my te raas omdat ek dit nou nie kan doen nie of is sy nou besig om met my te praat, hmmm ... baie keer het hulle, hulle kan nie die goed en die kwaad van mekaar onderskei nie, omdat hulle daaraan gewoond is om die hele tyd afgeknou te word.

Vraag 3: Hoe tree u op wanneer u sien dat 'n leerder as gevolg van afknouery deur die groep uitgesluit word?

Onderwyseres: Die beste is dat 'n mens dan 'n maatjie wat ook alleen is en ook miskien teruggetrokke is, nadertrek en hulle tweetjies dan bymekaar uitbring. Ons doen dit gereeld. Dit is 'n manier waarop ons weer die kinders dan bymekaar uitbring en dat hulle wel voel dat hulle iets beteken vir iemand. Sodra jy hulle in 'n groepie inbring dan gaan die groep weer teen hulle draai. So dit is beter om – omdat ons die kinders ken en ons weet hoe hulle gaan reageer, dat jy na 'n kind toe gaan en sê: *“Wat van as jy nou vandag met P of wie ook al speel, want hy voel vandag bietjie hartseer of hy voel vandag nie dat hy 'n maatjie wil hê nie, ek weet jy sal 'n goeie maatjie vir hom wees.”*

Meeste van die tyd is dit dan of daai kind optel, asof dit beter gaan, dat hulle dan voel dat die ander enetjie beteken iets vir hom. Die ander een voel dan ook belangrik, want juffrou het spesiaal vir hom gevra om met die maatjie te speel en nie vir die ander kinders in die klas nie. So op daardie manier het jy twee kinders bietjie opgehef.

Vraag 4: Watter riglyne volg u wanneer u sien dat afknouery, teistering, diskriminasie of geweld in die skool plaasvind?

Onderwyseres: Die meeste van die tyd skakel ek die ouer, want ek voel die ouer moet bewus wees daarvan dat hulle kind skool toe kom om ander te terroriseer. Hmmm... wanneer ek ook sien dat 'n kind geterroriseer word en 'n ouer is nie bewus daarvan nie, dan laat weet ek hulle ook deur 'n briefie dat kom gesels indien jou kind ongelukkig voel oor dinge wat by die skool gebeur of wat ook al. Hmmm ... ek voel dat 'n mens die hele tyd 'n oop verhouding moet hê met die ouers, want die ouers sien die kinders 20 uur 'n dag en ons baie minder. Ons sien hulle nie genoeg om hulle elke dag te kan help nie. Ons het 'n beleid maar meeste van die tyd wanneer daar so iets gebeur dat 'n mens sien daar is 'n gesinsprobleem dan betrek ons die sielkundiges. Hulle sal kom en die kinders kom toets maar die opvolg is nie voldoende nie. Dit moet alles deur die Departement gebeur. As ons sien dat die Departement nie genoeg aandag gee nie, dan probeer ons privaat. Ons het nou twee sielkundiges in die dorp, maar dit kos baie geld en die meeste van die ouers waar daar probleme is, het nie mediese fonds of geld om dit te kan doen nie.

Vraag 5: Waarom dink u is die aanskouers huiwerig om afknougedrag te rapporteer?

Onderwyseres: Want hulle weet nie wat die reaksie gaan wees nie. Hulle weet nie wat om van jou of van die hoof of wie ook al daarmee te doen gaan kry, te verwag nie. In ons fase, in die kleintjies se fase is die onderwyseres die ma en ons leer hulle van die begin dat as daar 'n probleem is dan kom jy na jou ma toe en as jou ma niks aan die saak kan doen nie dan sal sy self verder gaan na die hoof of na die ouers of wie ook al. Maar meeste van die tyd moet jy so 'n verhouding hê met die kinders dat hulle met enige ding na jou toe kan kom. Hulle moet nie voel dat hulle gaan nou raas kry as hulle kom vertel nie. Hulle moet eerder voel dat juffrou hoor en sy sal help.

Wel, die groot ding is ons is hier om te onderrig, ons moet skool gee, ons moet hulle iets leer, en dan hierdie dinge is vir ons ook belangrik, want ons werk ook aan die emosionele, maar wanneer hulle in die groter grade kom, dan moet daar 'n sekere sillabus voltooi word.

Ons almal weet dat die eerste sewe jaar in jou lewe is die belangrikste tyd en dit is waarom 'n ouer so belangrik is in so 'n situasie. As daar 'n probleem is, dan moet die ouers bewus wees daarvan en die ouers moet help en as hulle en ons nie saam kan help nie dan moet

ons sielkundige hulp van buite af inkry. Die Fase 1 ouderdom, dit is dan ses tot sewe, agt jaar oud, hulle is nog steeds in hulle vormingsjare en hulle emosionele ontwikkeling is die belangrikste. As hulle emosioneel sterk genoeg is sal hulle leervaardigheid ook sterk wees, maar as hulle emosioneel nie sterk is nie, dan gaan hulle baie moeilik leer. Ek was by 'n kursus gewees in Pretoria wat vir my ontsettend interessant was. Hulle het daar verduidelik dat as jy dink aan 'n piramiede, dan die onderste vloer van die piramiede, kan jy dink is jou huis, jou ouers, die kos wat jy eet en waar jy slaap en as ons nou dink aan vandag se mense dan is daar baie mense wat nie 'n pa of 'n ma het nie, hulle word deur ouma groot gemaak of enkelouer. Hulle het nie voldoende kos in die huis nie, so die voedingswaarde wat die kind nodig het, ontbreek. Hulle het nie 'n bedjie om in te slaap nie, want daar is so baie mense in die huis dat hulle maar net 'n kombarsie op die vloer het of so iets. Nou, as jy nou daarna kyk, as hierdie piramiede se fondasie nie sterk is nie en die heel boonste punt van die piramiede is jou leervaardigheid soos wiskunde en tale en al daardie dinge, hoe gaan hulle ooit by daardie boonste deel van die piramiede uitkom as hierdie fondasie hier onder nie gelê was nie.

Vraag 6: Hoe hanteer u die situasie wanneer 'n leerder u van die afknouery vertel, maar versoek dat u nie teen die afknouer moet optree nie, omdat hy/sy bang is dat die afknouer se gedrag sal vererger?

Onderwyseres: Dan is dit tyd om te troos en dan is dit tyd om te sê hoe jy dit moet hanteer, dan is dit tyd om vir hom te sê: “Nou moet ons sterk wees.” Wanneer daar 'n geleentheid is dat 'n mens wel die afknouer eenkant kry, maar as die persoon dan gevra het, “Moenie met die afknouer praat nie,” gaan jy dit nie daai dag doen nie, maar daar gaan miskien vorentoe weer iets gebeur dat 'n mens wel met die afknouer kan praat. 'n Mens moet onthou dat die kind wat dit vir 'n mens kom vertel moet in jou 'n vertrouensverhouding hê en as dit nie so bly nie, dan gaan hy volgende keer niks sê nie en dan gebeur daar dan wel iets wat hom emosioneel gaan affekteer.

Onderhoudvoerder: Hoe dink u kan die probleem van afknouery gestuit word sodat die leerder se reg om in 'n veilige leeromgewing onderrig te word en onderrig te ontvang, gehandhaaf word?

Vraag 7: Dit sal nie onmiddellik kan gebeur nie. Dit gaan geweldig tyd neem. Meer ouerkontak hê. Ons het nie genoeg ouer-onderwyser of ouer-skoolkontak nie. Kinders se programme is deesdae so vol. Dit wat hulle moet leer elke dag en die huiswerk wat hulle moet doen, dit is vir 'n onderwyser op hierdie stadium belangriker as enigiets anders. Ons het 'n sillabus wat ons moet deurwerk en dan, dan voel 'n mens op die ou einde dat daar is nie tyd om by hulle uit te kom nie en die ouers voel dieselfde. Nou probeer 'n mens maar

dinge soos sport, as kinders na die sport toe kom, dan sal 'n mens ouers kan trek. Dan sien 'n mens hulle ook buite die akademie. So, daai tipe ouer sal 'n mens dan kan nader, maar die kind wat werklik 'n probleem het, daai ouer stel nie werklik belang in wat die kind doen nie. So, hulle neem ook nie eintlik deel aan sport nie of buite kulturele aktiwiteite nie. Hulle sal heel eerste hier wees en hulle sal TLC soek. Dit gebeur soveel keer dat ouers hier na die kantoor toe kom en kom kla oor 'n onderwyser en as ons dan met meneer oor die saak praat dan kom ons agter, maar hierdie ouer het self 'n bietjie aandag nodig en dit is waarom hy inkom. Hy soek net so bietjie daardie een tot een verhouding met die hoof of soms met die onderwyseres. Hmmm ... Dis dikwels ook in 'n situasie van dat hulle meer liefde soek en dat hulle dan deur vir ons op foute te wys wat ons doen, beter voel.

'n Mens moet aanhoudend in kontak bly met die ouers deur briefies te skryf. Ons het byvoorbeeld al ouers gekry wat sommer net by die hek instap en dan gaan hulle na die speelgronde en hulle gaan pluk 'n paar kindertjies daaruit en sê: *"Jy los my kind uit"*. Hulle besef nie dat hulle deur die kantoor moet werk nie en dan kom ons eers na die tyd agter dit het gebeur en dan het daai kind, die afknouer, het nog swaarder gekry omdat die ouer skielik nou ook – dis dan nie net die kind wat hom afknou nie maar ook die ouer en soms die afknouer se ma of pa, die kom ook in en ons moet die hele tyd, moet ons net daai ding dophou en gelukkig het ons mense om ons wat bewus is daarvan en hmmm... die kantoor laat weet. Hulle kom na die personeelkamer of na die speelgronde of waar die ouers ook al besig is om iemand beet te pak en dan gebruik hulle (*die ouers*) ook 'n taal wat, wat 'n mens voel, hoor hier, kan ons nie maar liever die kinders verwyder voordat ons verder gaan nie. Ja, hulle het hulle eie maniere.

Almal moet betrokke bly en dit is een voordeel van ons van Graad 1 tot 12. Die kindertjies is van Graad 1 af by ons en ons hou hulle dop. En as hulle in Fase 2 kom en hulle het 'n probleem dan kan ons terugverwys na wat werklik gebeur het. En ons het so geval gehad. 'n Kind het in Graad R by ons aangekom. Geen probleme gehad in Graad R nie, geen probleme in Graad 1 nie, hier in die middel van Graad 2 toe ontluik hy in totaal teenoorgestelde persoonlikheid as wat hy gehad het. Hy was 'n rustige kind wat saamgewerk het en skielik word hy 'n aggressiewe kind. 'n Kind wat kwaad is vir die wêreld en dit het al hoe erger en erger geword en toe ons teruggaan toe kom ons agter dit is die dag toe sy ouma wat vir hom absoluut al die ondersteuning en sy fondasie gelê het, dood is.

Ons het absoluut alles gedoen om hierdie kind te help. Ons het sielkundige hulp gekry, die kind self hmmm ... hy is in 'n huis waar 'n ma 'n nagma is, 'n nagvrou in die straat. Daar is 'n ander ouma wat nie sy biologiese ouma is nie wat hom wil help, maar wat nie luister na wat die probleem is nie. Sy probeer wegstroom van die probleem en dit het op die ou einde erger en erger geword en ons het die eerste keer in ons lewe, het ons 'n dissiplinêre verhoor gehad

met 'n Graad 6 kind, omdat hy binne 'n maand, het hy enige straf wat hy moes kry, sy huiswerk nie gedoen nie, of hmm..., om dogtertjies te betas of om dinge te sê wat nie reg is nie of enigiets, aggressief teenoor die onderwysers, al daai dinge het veroorsaak dat hy binne 'n maand van die jaar 'n dissiplinêre verhoor moes kry.

Onderhoudvoerder: Baie dankie dat u ingestem het tot die onderhoud.

VERBATIM MEDEDELINGS VAN INDIVIDUELE ONDERHOUDE MET
ONDERWYSERS: DEELNEMER 2, ONDERWYSER: INTERMEDIÊRE EN SENIOR
FASE

Onderhoudvoerder: Hoe sal u afknouery definieer?

Onderwyser: Wel, daar is verskillende vorms daarvan soos kinders wat mekaar fisies afknou. Jy weet boelie in 'n sin. Ek het in die hoërskool veral, jy weet jy kry jou seniors, jy kry jou senioriteit wat die kleintjies ook nog moet aanleer, maar afknouery is as daar konstant op iemand gepik word fisies of emosioneel en die persoon kan hom - of haarself nie verdedig nie of nie opstaan vir hom- of haarself nie.

Onderhoudvoerder: Watter waarneembare tekens dui daarop dat 'n leerder afgeknou word?

Onderwyser: Duidelike tekens? Hmmm ... Ek probeer attent wees op hierdie tipe goed. Die goed wat vir my uitstaan indien dit wel gebeur, dit is gewoonlik maar die ... daar is 'n mate van ... dis reeds die stille teruggetrokke kind waarop daar gepik word en wanneer dit gebeur dan is hulle nog. Ek dink daar is gevalle waar daar, jy weet, daar is gevalle waar daar hier en daar 'n spontane uitbarsting sal wees na aanleiding daarvan, maar eintlik word hulle nog stiller en nog meer teruggetrokke.

Ja-nee, skoolbywoning sal ook afneem alhoewel ek kan .ek voel hier by ons, jy weet hierdie tipe goed gebeur nie so baie nie, regtig, so skoolbywoning hier by ons, omdat ons so klein is, tel ons dit vinniger op en indien die kinders nie by die skool opdaag nie dan tel ons dit vinnig op en ons kan vinnig by die probleem dan uitkom en indien dit dan 'n geval is van boelie of van afknouery, maar, ja ek glo dat die skoolbywoning ook kan afneem.

Onderhoudvoerder: Hoe tree u op wanneer u sien dat 'n leerder as gevolg van afknouery deur die groep uitgesluit word?

Onderwyser: So, dit het reeds gebeur en nou is hy uitgesluit? Dis moeilik, daardie ... Dis baie, baie moeilik want jy weet daardie ... "OK", nou is die kind alleen. Wel, ek voel ek het 'n redelike verhouding met meeste van die kinders. Ek probeer regtig nie net in klasverband nie, maar ook op sport en kultuur gebied, jy weet, ek druk my neus ook maar orals in waar dit kom by skoolaktiwiteite, so ek probeer rêrig om met die kinders te gesels oor hulle belangstellings en so aan, hoe hulle dag was, hoe hulle naweek was en of hulle bietjie kontak en interaksie het by die skool, of dit nou met 'n personeellid is of met kinders.

Hmmm ... Ek dink baie van die stiller kinders wat 'n bietjie uitgeskuif word vind mekaar ook en dit hmmm ... Ek is attent daarop dat gedurende terreindiens loop ek rond en daar is nie kinders wat alleen-alleen staan die heelyd nie. Daar is stiller kinders, die meer teruggetrokke kinders wat dalk 'n bietjie saamstaan maar daar is nie kinders wat alleen-alleen staan nie.

Onderhoudvoerder: Watter riglyne volg u wanneer u sien dat afknouery, teistering, diskriminasie of geweld in die skool plaasvind?

Onderwyser: O, ek keur dit glad nie goed nie. Ek sal ... My eerste reaksie is om amper half af te gaan op die persoon wat die boeliewerk doen, maar as onderwyser moet jy maar eers uitvind wat die situasie is, want jy kan nie net so van 'n afstand af sien is dit nou boelie of is dit nou net 'n rusie tussen twee kinders, so ek sal eers nader gaan, met hulle gesels, elke kind 'n spreekbeurt gee en uitvind wat is die situasie en wat is die probleem en dan, jy weet ek glo dat as onderwyser, jy weet ek is nou al wat van 2004, in die onderwys, ek glo darem dat ek 'n objektiewe opinie kan lewer van die situasie.

Die “nice” ding is hoe beter jy hierdie kinders ken hoe meer kan jy uitpluis wie vertel die waarheid met hulle gesigsuitdrukkings en hoeveel nonsens hulle nou eintlik ... wie praat die waarheid en wie nie. So ek glo ek kan 'n objektiewe opinie dan lewer en indien dit 'n geval is van boeliewerk, dan sal ek met die boelie, of die kind wat die afknouery doen alleen praat en uitvind hoekom doen hy dit, jy weet wat is die rede daaragter en as die rede dan nie -- dat die rede ooit goed is nie, glad nie, maar ek sal probeer uitvind wat die probleem is en dan ligtelik daaroor gesels indien dit 'n ligtelike situasie was, en indien die situasie nie so ligtelik is nie, dan sal ek die dissiplinêre stelsel volg of die ouers betrokke kry en dan net vir hulle noem dat hulle aandag aan die kind moet gee – aandag aan die probleem moet gee.

Onderhoudvoerder: Waarom dink u is die aanskouers huiwerig om afknougedrag te rapporteer?

Onderwyser: Hulle wil nie betrokke raak nie, want ek dink baie van hulle wil ook nie 'n teiken raak nie. Hulle is bang hulle word self dan geteiken, want ek dink hulle voel steeds -- die bystanders, hulle voel ook dalk hulle is een uit 'n groep van 30 en wie, wie gaan saam met hulle staan, maar ek dink as die kinders besef dat vyf of 10 of 15 op 'n slag gaan opstaan en sê: “Haai, stop daai nonsens!” Dan sal dit glad nie meer gebeur nie, maar ek dink die kinders is ook maar meer bang hulle word ook 'n teiken van die boelie. Ek dink definitief hulle ondersteun die boelie. Selfs somtyds dink ek dat al stem hulle nie saam nie, met die situasie, met die boelie nie, dan sal hulle eerder saam met die boelie staan. Oor hulle bang is. Eerder dit as om op te staan, jy weet, as om te sê: “Dis nonsens, hierdie is

verkeerd.” Kinders doen goed vir snaakse redes. Jy weet, dalk soek hulle ook maar ’n bietjie aanklank of aansien, erkenning, maar in daai geval soek hulle daai erkenning op die verkeerde plek, op ’n negatiewe manier, heeltemal by die verkeerde persone in daai geval by die verkeerde plek.

Onderhoudvoerder: Hoe hanteer u die situasie wanneer ’n leerder u van die afknouery vertel, maar versoek dat u nie teen die afknouer moet optree nie, omdat hy/sy bang is dat die afknouer se gedrag sal vererger?

Onderwyser: O, nee, ek sal nie sê ... as ’n kind bang is om genoem te word – ek gaan nie daai kind se vertroue breek deur sy of haar naam te noem nie, glad nie, hmmm ... Ek sal eerder indien daar net ’n enkele getuie, in hierdie geval die kind wat nie genoem wil word nie, dan sal ek eerder in plaas daarvan dat ek dadelik na die boelie toe te gaan en sê ek het dit self gesien dan sal ek eerder met die boelie gaan gesels of dalk eerder net dophou in die begin en kyk indien dit weer gebeur, hmmm... en dan daardie situasie hanteer, want indien daar net een getuie is en die kind, jy weet, het die vrymoedigheid om met my te kom praat gaan ek nie daai kind se vertroue breek deur na die boelie toe te gaan en hom dadelik aan te spreek en dan weet die boelie outomaties, jy weet, daar was net een getuie, kom ons gaan teiken nou die persoon wat iets gedoen het of iets gesê het daaroor nie.”

Ek sal vir die kinders, veral my registerklas hmmm... jy weet die kinders wat klas het by my, dan sal ek met hulle as ’n groep gesels en sê ek hoor van hierdie situasie hmmm... ek is nie betrokke by saalopening nie, jy weet, ek is nie in beheer daarvan nie, maar ek sal meer in klasverband of ek sal pouses ’n groepie kinders, sal ek gaan uitsoek en met hulle gesels oor goed.

Jy moet net rêrig, ’n knoppie probeer kry in elke kind, ’n snaar probeer slaan dat hulle self besef dat dit wat hulle doen is nie reg nie hmmm... in plaas daarvan om op hulle af te gaan en te skree dat dit ... dit gaan nie werk nie, want hulle doen reeds dit wat hulle doen dalk as gevolg van ’n gegil en skree by die huis, dalk as gevolg van persoonlike redes by die huis wat nou oorspoel van haglike omstandighede. So, ek gaan eerder maar in groepsverband, in klasse, want ek gee vir meeste van die kinders skool, Dan sal ek in groepsverband eerder met hulle gesels en almal se opinie probeer kry en vra: “*Stem julle saam met dit?* “ Jy weet ek sal vir hulle die situasie probeer skilder en vra: “*Stem julle almal saam, ja of nee*”, sodat die kinders ook maar self besef wat is reg en wat is nie reg nie en dan sal ek dit ook vir hulle noem, jy weet, dat hulle kan altyd met my kom praat daaroor of ek in daardie situasie – hulle sal moet opstaan en sê dis nie reg nie.

Onderhoudvoerder: *Hoe dink u kan die probleem van afknouery gestuit word sodat die leerders se reg om in 'n veilige leeromgewing onderrig te word en onderrig te ontvang, gehandhaaf word?*

Onderwyser: Dit is, ek dink nie dit is net 'n skoolprojek daai nie. Dis 'n gemeenskapsprojek. Jy moet die ouers en die mense by die huise bereik, jy moet die samelewing verander om..... Dis, dis rêrig vir my. Ek dink daar is baie faktore ten opsigte van dissipline en jy moet ouers meer betrokke kry by hulle kinders op 'n positiewe manier. Ek dink die verhouding tussen baie ouers en kinders deesdae is nie wat dit moet wees nie en as gevolg daarvan sit 'n mens met verskeie probleme, onder andere byvoorbeeld afknouery by skole.

So, ek dink skole en personeel en kinders kan baie doen van hulle kant af. Hmmm... ons kan met hulle gesels, ons kan elke kind individueel beter leer ken, sodat ons elke situasie beter kan hanteer. Hmmm ... jy weet, aanklank vind by elke kind, die vertroue wen by elke kind, jy weet of dit nou die kind is wat afgeknou word of die kind wat die afknouwerk doen, want as jy eers die vertroue het dan gaan jy hulle makliker bereik en dan kan jy hulle makliker beïnvloed om die regte ding te doen. Maar ek dink die groter siening of die groter probleem – waar die groot probleem vandaan kom, is van die huise af en ek dink 'n mens moet na maniere kyk om die ouers meer betrokke te kry, positief betrokke te kry by die skool en basies by die gemeenskappe – by die skool, met aktiwiteite by die skool en ek dink dís baie “tricky” dit.

Onderhoudvoerder: Baie dankie dat u ingestem het tot die onderhoud.

VERBATIM MEDEDELINGS VAN INDIVIDUELE ONDERHOUDE MET
ONDERWYSERS: DEELNEMER 3, ONDERWYSERES: VOOFASE

Onderhoudvoerder: *Hoe sal u afknouery definieer?*

Onderwyseres: Dit hang af watter tipe afknouery: is dit fisies of is dit geestelik. Hmm... as ek sien 'n kind kry seer en ek is die tipe mens wat dit nogal redelik vinnig sien ook. As 'n kind se gedrag verander, as 'n kind se prestasie verander hmmm ... Mits ek die kind goed genoeg ken, hmm ... want die Graad 11's moet ek eers leer ken, die Graad 12's ken ek baie goed en ek hou daarvan om 'n baie nou vertrouensverhouding met my kinders te hê, so ek tel nogal vinnig op as iets anders is en ek het die vermoë om uit hulle uit te trek en dan gewoonlik, dan maak die kinders teenoor my oop. Fisies, geestelik, verhouding, teruggetrokkenheid, hmmm ... hulle manier verander en ek tel dit gewoonlik vinnig op.

Onderhoudvoerder: *Watter waarneembare tekens dui daarop dat 'n leerder afgeknou word?*

Onderwyseres: Daar is baie. Heel eerste, die skrif verander. Ek tel dit vinnig op. Tweede ene sy optrede verander. Sy openhartigheid verander. Kinders is teruggetrokke. Hulle lag minder, hulle is aggressief – hang af wat aan die kind gedoen word en wat die kind beleef en wat is die kind se tipe verhouding met my. Dan sal ek dit – die oomblik as die kind anders optree dan wil hulle altyd weet: “*Madam, how do you know that?*” Dit is die eerste vraag: “*How do you know that?*” en dan sal ek vir hulle sê: “*Because I love you.*”

Onderhoudvoerder: *Hoe tree u op wanneer u sien dat 'n leerder as gevolg van afknouery deur die groep uitgesluit word?*

Onderwyseres: Ek persoonlik – ek praat eers, ek vra eers: “*Wat het gebeur?*” *Hoekom het dit gebeur, Wat het jy gedoen dat die groep so voel?*” en na aanleiding van wat die kind dan vir my antwoord, luister ek wie was betrokke en dan kry ek die ander kinders in. Ek luister na hulle storie en dan bring ek die twee verskillende partye bymekaar uit en gee aan elkeen 'n kans om te sê wat hulle wil sê, maar ek tree dan as 'n arbiter op omdat ek dan met 'n ouer groep kinders werk en 99% van die tyd dan los ons dit so op. Elke mens is anders, so, wat vir my werk gaan nie noodwendig vir iemand anders werk nie so, ek kan nie sê dit gaan vir almal werk nie, want dit hang ook af wat is jou verhouding met die kinders.

Onderhoudvoerder: *Watter riglyne vol u wanneer u sien dat afknouery, teistering, diskriminasie of geweld in die skool plaasvind?*

Onderwyseres: Hmmm... ek wys... As ek sien 'n kind maak seer dan wil ek weet hoekom. "Hoekom maak jy so en so seer? Wat put jy daaruit?" En dan probeer ek vir die kind wys hoe hy sou voel as ek dit met hom sou doen. Sodat... ek sal nooit 'n kind laat afknou en dit daar los nie. Ek wil vir die kind wys: *"Hoe voel jy as ek dit met jou doen, want dit maak seer en dis presies wat jy doen met jou maatjie.* Hmm ... die kinders ... die kinders reageer nogal maklik op die manier waarop ek met hulle gesels. Ek het nog nooit kinders gehad wat uit die kantoor uitstap en hulle is nie rustig nie. Al twee partye huil. Die een huil omdat hy nou eers verstaan hoekom sy maatjie dit doen. Die ander een huil omdat hulle simpel voel omdat hulle dit gedoen het. So, ek hoop en vertrou dat wanneer hulle uitstap is al twee rustiger. Die een wat afgeknou het en die ander een wat afgeknou is. So, ek hoop dat wanneer ek klaar is met hulle, klaar met hulle gepraat het, klaar vir hulle gewys het hoe voel die ander...die ander persoon voel, dat hulle sal verstaan.

Onderhoudvoerder: *Waarom dink u is die aanskouers huiwerig om afknougedrag te rapporteer?*

Onderwyseres: Dit gebeur eintlik baie. Dit is 'n aansteeklike ding, want jy steek die ander een op met jou betrokkenheid. En jy's net so skuldig. Baie mense beleef 'n situasie soos dit daardie persoon pas. Hmmm ... , ja. Hulle voel hulle is dislojaal teenoor hulle vriende. Dit gaan daaroor dat ek wil nie my vertrouensverhouding met my vriend of vriendin verbreek nie en as ek dit sou gaan rapporteer ... is dit 'n kwessie van vertrouensverhouding. Die kinders in hierdie stadium (*adolessente*) van hulle lewe is nie heeltemal seker is dit reg of verkeerd nie en dit is my opinie.

Onderhoudvoerder: *Hoe hanteer u die situasie wanneer 'n leerder u van die afknouery vertel, maar versoek dat u nie teen die afknouer moet optree nie, omdat hy/sy bang is dat die afknouer se gedrag sal vererger?*

Onderwyseres: Ek as onderwyser moet die kind vra: "Mag ek? Mag ek dit gaan bespreek?" As hy vir my sê nee dan doen ek dit wanneer ek 'n saalbyeenkoms doen. Dan praat ek in die breë trekke en ek sê daar was 'n situasie in my familie of ek bring dit na my kant toe en die kinders weet ek is ongelooflik familie georiënteerd en dan maak ek dit – daar is net twee mense wat sal weet ek praat oor hulle, dit is die een wat die werk doen en die ander een wat dit ontvang en dan ek – ek is die derde persoon. So, ons drie sal goed weet wat hier gesê word en op wie het dit betrekking, maar nou gaan die kind wat dit veroorsaak, wonder of is juffrou rêrig besig om oor haar familie te praat. Ek probeer dit altyd so vertel – en ek dink ek het nogal die vermoë om dit so te vertel dat sy gaan dink dit is wel my familie tipe van ding en ek probeer dit altyd so omdraai op my en ek maak dit my lewenservaring sonder om naam te noem en as dit werk sal die kind gewoonlik na my toe kom en sê:

“Juffrou, daai dag toe juffrou so en so gesê het in die saal met die byeenkoms ...” het dit gewerk. As dit nie werk nie, en die kind kom terug, ek ... dis baie selde dat hulle terugkom ... ek gaan gewoonlik en ek trek dit uit. As ek sien die kind se manier verswak dan sal ek die kind inroep en nie *“worry”* nie ... Ek sal die afknouer inroep. Ek sal nie name noem nie, maar ek sal sê ek het gesien en ek het gehoor.

Ek is 'n manipuleerder. Ja, ek kan kinders manipuleer sodat hulle my nie wil teleurstel nie. So, wanneer ek met 'n kind werk dan sê ek vir die kind: *“Ek verstaan jou nie, ek verstaan rêrig nie. Ek dink dan so baie van jou, maar ek hoor of ek sien dit en dit en dit en dit. Is jy rêrig so? Haai juffrou kan dit nooit van jou dink nie.”* Jy weet, in daai opsig dan wil die kind my nie ... Dis vir hulle baie belangrik dat ek, ek praat nou hier van myself, dat ek 'n hoë dink van hulle het, omdat ek hulle behandel as my gelyke.”

Onderhoudvoerder: Hoe dink u kan die probleem van afknouery gestuit word sodat die leerders se reg om in 'n veilige leeromgewing onderrig te word en onderrig te ontvang, gehandhaaf word?

Onderwyseres: Nee, ek dink in vandag se moderne lewe – ons morele waardes het verval. Ons, ons hmmm ... mikpunte is anders hmmm ... ek weet nie of dit noodwendig die TV is, net die TV is, wat 'n rol gespeel het nie, maar ek dink dat 90% van alle ouers is skuldig. Onbetrokke, te besig met hulle eie ek, het vergeet hoe swaar 'n kind kry in daai ouderdomsgroep, hmmm ... As ek kyk hoe los ons kinders optree. Van hulle kom in die middel van die nag huis toe, dan's hulle in Graad 8 en dan val my mond oop as ek hoor wat het hulle alles gedoen. Is daar 'n oplossing? Ek weet nie. Hmmm ... Ek dink dit is van mens tot mens en wat is jou morele standaard en hoe betrokke is jy by jou kind. As jy 'n mamma en pappa is wat koesterend is teen oor jou eie kinders, dan gaan hulle so wees teenoor ander mense se kinders.

Oplossing? Ek weet nie. Jy sal moet kyk na die wêreld, want dit kring uit. As jy hier regkom dan gaan die volgende stap regkom, gaan die volgende stap regkom, volgende stap regkom. Die hele ding is die verval van morele standaard en waardes. Vir my is daar nie 'n vinnige oplossing nie intendeel, ek is skrikkerig vir my eie kleinkinders, want waar eindig dit? Daar ... Ek het lyfstraf ontvang maar ek lewe nog en daar is niks fout met my nie. Hoe straf jy deesdae 'n kind wat seermaak, want daai kind is heel waarskynlik ook seergemaak. Watter strafmaatreëls kan 'n mens deesdae gebruik behalwe pak, ek praat nie noodwendig van pakslae nie. Daar is nie, daar is nie maniere. Ek is nie 'n vreeslike sielkundige nie en ek hou ook nie noodwendig van sielkundige metodes nie. Ek hou van praat. Ek sal byvoorbeeld nooit 'n kind straf tensy die kind presies verstaan waarvoor dit was nie -- maar dis ek. Wat doen die persoon langs my? Jy sien, daar is nie, daar is nie vaste norme en standaard en

waardes en sulke dinge nie en die ouers is te behep met hulleself en hulle eie ek om na hulle eie kinders om te sien, want dit moet by die huis begin.

Mens kan ook begin deur vir die Departement van Onderwys te sê hulle moenie die klasse so groot maak nie, want omdat die klasse so groot is, raak die onderwyser geïrriteerd en as die onderwyser geïrriteerd is, het hulle nie geduld met die kinders nie. As jy nie geduld het met die kinders nie is jy negatief ingestel en as jy negatief ingestel is, wil jy, is jy nie ontvanklik vir hierdie kinders se einas nie en dan stoot jy hulle weg want jy is geïrriteerd. So, gaan dit verander? *"I don't think so."*

Onderhoudvoerder: Baie dankie dat u ingestem het tot die onderhoud.

VERBATIM MEDEDELINGS VAN INDIVIDUELE ONDERHOUDE MET
ONDERWYSERS: DEELNEMER 4, ONDERWYSERES: LSOB - KLAS

Onderhoudvoerder: *Hoe sal u afknouery definieer?*

Onderwyseres: Kinders soek aandag en dan knou hulle af of hulle wil oorheersend wees teenoor ander kinders of hulle wil dominant wees en dan boelie hulle.

Onderhoudvoerder: *Watter waarneembare tekens dui daarop dat 'n leerder afgeknou word?*

Onderwyseres: Kinders wat gedurigdeur huil, eensaam is en terugtrek – ek dink hulle trek baie terug, ander kom angsbevange voor en hy is bang. 'n Kind wat geboelie word, is baie bang. Sodra die persoon wat nader kom, of enigsins 'n dreigement maak voor hom sal hy dadelik, onmiddellik onttrek van wat jy ook al mee besig is en eenkant gaan sit of hy sal uitbars in trane sodra die persoon net naby hom kom en sê: “Hierdie persoon maak my seer.” As hy 'n ekstrovert is dan sal hy praat, maar andersins praat hulle glad nie.

Skoolbywoning – dit hang af van kind tot kind. Hmm ... Hulle woon skool gereeld by, maar daar sal baie klagtes kom dat die kind nie wil skool toe kom nie, omdat daar iets by die skool verkeerd is, maar dit kan nie gesê word wat nie. Dan sal jy dikwels agterkom nadat jy ondersoek ingestel het dit is nie in die klas nie, dit is gewoonlik 'n situasie buite die klas waar die kinders op die speelgrond is, waar hy geboelie word en in die klassituasie word kinders ook geboelie maar jy moet baie mooi fyn kyk daarvoor, want die boelie is baie slim, want so 'n boelie sal nie boelie as jy kyk nie, hy boelie agter jou rug. Persoonlike ondervinding het ek gesien hoedat kinders saam uitgaan en vriendelik is en dat 'n kind dan terug kom en huil en dan sal jy agterkom dat hier is iets verkeerd en as jy uitvra dan sal hulle sê: “Niks nie.” en as jy ingaan op die saak sal jy agterkom dat die boelie in die klas het eintlik die kind weer bygekom en hulle teiken so 'n kind wat huil, want hulle moet een of ander satisfaksie daaruit kry en die kind huil omdat hy iewers in sy lewe seergekry het.

Ek het 'n geval gehad van 'n kind wat aanmekaar kinders boelie en hmmm ... Toe ek mooi ingaan toe kom ek agter dat hierdie kind word eintlik by die huis geboelie en omdat hy geboelie word by die huis, hy kan nie veg teen 'n ouer persoon nie daarom veg hy teen die kinders in die klas en dit veroorsaak regtig groot probleme en as die kinders hom uitwys dan sal hy sê maar hy het nie, hy is nie skuldig nie. Omdat jy die omstandighede by die huis ken dan weet jy dat dit eintlik so is, al ontken die boelie dit en as jy mooi gaan kyk het hy ook

slegte dae en hy het goeie dae so wanneer daar geboelie is in die aand of die oggend daardie dag is hy ekstra omgekrap en dan boelie hy baie meer.

Onderhoudvoerder: *Hoe tree u op wanneer u sien dat 'n leerder as gevolg van afknouery deur die groep uitgesluit word?*

Onderwyseres: Wel, ek tree gewoonlik op teen die kind wat geboelie is en die kind wat geboelie word. Ek roep hulle bymekaar en dan sal ek vra wat was die omstandighede om seker te maak dat jy al twee partye erkenning gee, want dit help nie om net die boelie by te kom en dan nie weet waarom hierdie kind boelie nie, of daar dalk geterg of getempteer is deur een van die ander leerders. As die boelie die skuldige een is dan sal ek net met hom praat. In gevalle het ons die ouers ingekry en gesien dat hierdie kind is eintlik 'n boelie. Veral in ons klassituasie kan jy maklik die ouers kontak, want hulle werk saam. Met oueraande bespreek ons hierdie tipe van ding, ons praat as daar enigsins iets is wat die kinders by die huis pla en dit kom by ons uit, dan sal ons sê ons wil graag die ouers sien. Hulle weet dit vooraf en dan ook die kind wat geboelie word, word dan ook ingeroep saam met die ander ouers. Veral in my klassituasie, omrede jy moet kyk na die kind se welstand in die klas, want dit is die plek waar hulle die meeste tyd deurbring en dan wil hulle ... Ek wil altyd graag weet wat is die oorsaak en hoe kan 'n mens dit oplos.

Onderhoudvoerder: *Watter riglyne vol u wanneer u sien dat afknouery, teistering, diskriminasie of geweld in die skool plaasvind?*

Onderwyseres: Daar is kinders wat gereeld, veral op speelgronde, sal jy agterkom dat een kind miskien 'n hele paar kinders aanmekaar omkrab en dan moet jy gaan kyk wat is die situasie – is dit net een kind of is dit 'n paar kinders. Ons het 'n geval gehad in hierdie week waar een kind aanmekaar 'n hele paar kinders boelie en die skuld op almal om hom pak en dan roep jy hulle bymekaar en kan jy agterkom, nee maar dit is jou boelie wat jy reeds al 'n lang tyd ken en dan sal jy sê: “*Hoekom het jy dit gedoen?*” Dan het hy altyd baie verskonings maar intussen wil hy dalk ... soos in hierdie geval, bring hy voertuie skool toe, klein karretjies en speelgoed. Dan sal hy dit uitruil met die ander kind om 'n beter speelding te kry en dan wil hy op die ou einde sy speelding terug hê en hy wil sy eie hou. Hy wil nie ... hy wil twee hê, hy gun die ander kind niks nie. Omdat die speelding dalk mooier is en syne nie so mooi is nie, maar hy wil al twee hê. Hy is nie bereid om te ruil nie. Hy ruil hom, maar hy wil hom weer terug hê.

Wel, ek sorg gewoonlik dat die kinders dan in vrede uitmekaar uitgaan deur die speelgoed terug te gee en dan vir mekaar jammer te sê en vir die kind wat boelie te sê dat dit is nie die

regte manier om dit uit te sorteer nie. Jy kan nie iemand anders se goed neem en dan jou eie wil terug hê nadat jy geruil het nie. So, dit is nogal 'n groot ding.

Kinders wat mekaar slaan – jy kan sien dat hulle geskop en geslaan word deur iemand en dan doen hy dieselfde aan 'n kind, gewoonlik kleiner as hy, want as dit 'n groter kind is dan sal die groter kind terug veg maar 'n kleiner kind kan nie terug veg nie, want jou boelie is dan groter en dan het jy probleme en dan maak ek hulle gewoonlik uitmekaar en sal dan vir die kleinding vra waarom dit gebeur het en hy sal sê: “*Wel, hy wou my broodjie gehad het en ek wou dit nie vir hom gee nie.*”; want die kind is honger, die boelie is honger en dan sal jy sê: “*Goed jy kan nie dit doen nie, ons moet jou ouers kontak dat jy meer kos skool toe bring.*”. --- -- en hulle boelie gereeld oor kos. Boelies boelie baie gereeld oor kos, omdat daar nie genoeg voedsame kos vir hom skool toe gestuur is nie. Hy sal byvoorbeeld al sy broodjies vroeg in die oggend opeet en dan baklei vir ander kinders se kos en as die kinders dit nie vrywillig gee nie, dan wil hulle dit met geweld afvat.

Onderhoudvoerder: *Waarom dink u is die aanskouers huiwerig om afknougedrag te rapporteer?*

Onderwyseres: Want, die kind sê nie, daar word ook gesê vir die kleintjies dit is 'n geheim tussen hulle en die groter kinders. So, ek het 'n paar van die briewe onderskep en so eintlik die hele probleem oopgeplek, want van die onderwysers in die klasse was glad nie bewus van die probleem nie. Dit het baie stil onder die kleiner kinders en die groter kinders gebeur. Nadat ek dit aangemeld het by die hoof het hulle van die kinders begin ondervra en dit het toe uitgekom dat daar meer is. Daar was 'n paar gevalle waar hierdie groot kinders die kleintjies so geboelie het dat hulle glad nie eers hulle eie kospakkies geëet het nie. Omdat die ouers net een kospakkie inpak het hulle hul eie kos vir hierdie groot kinders gegee en dan die hele dag sonder kos deurgegaan.

Onderhoudvoerder: *Hoe hanteer u die situasie wanneer 'n leerder u van die afknouery vertel, maar versoek dat u nie teen die afknouer moet optree nie, omdat hy/sy bang is dat die afknouer se gedrag sal vererger?*

Onderwyseres: Wel, uit ondervinding en ek dink oefening in hierdie situasie van boelies waar ons weet dat 'n kind boelie, sal ons gewoonlik die situasie eers met die kind bespreek dan sal ons dit aanmeld by ons hmmm ... Departementshoof en sy sal die saak dan verder hanteer. Indien sy dit nie kan uitsorteer nie word dit wel aangemeld by die hoof. Ons het ook 'n boekie waarin hmmm ... Waar ons bewerings aanmeld of gebeure op die speelgronde, dan word dit daar aangeteken en dan word die ouers gewoonlik ingekry en dan word die saak ondersoek, want ons is nogal regtig -- wel in my geval, baie, baie versigtig vir 'n kind wat

'n ander kind boelie, omrede dat hy die kleinkind kan knak terwyl hy nog baie jonk is en vir die res van sy lewe gaan hy met hierdie vrees deur van iemand, hmmm ... wat hy oorspronklik vertrou het en wat hom dan begin afpers.

Ons sal nie hom teiken nie. Ons sal die afknouer – in die geval waarvan ek nou praat, het ons die kinders wat afgeknou het, het ons hulle bymekaar gekry en ons het gevra wat gaan nou eintlik aan, wat gebeur in die skool, hoekom doen hulle dit en ons het agtergekom dat eintlik is dit kinders wat nie eers nodig het om af te knou nie. Dit is welgestelde kinders. Hulle het nie die kos nodig van die kleintjies nie. Dit was net 'n groepie kinders wat besluit het dat hulle dit nou gaan doen. Dit het vyf jaar terug ook gebeur en toe nou drie jaar terug weer. Dit was 'n siklus so van twee jaar tussenin en gelukkig het ons het dit gou gestop want dit het regtig vir hierdie kleintjies baie bang gemaak.

Onderhoudvoerder: *Hoe dink u kan die probleem van afknouery gestuit word sodat die leerders se reg om in 'n veilige leeromgewing onderrig te word en onderrig te ontvang, gehandhaaf word?*

Onderwyseres: Ek dink dat, hmmm ... dat toesig is baie belangrik, wat wel by ons skool is. Daar is altyd iemand op diens op die speelgrond, maar ek dink jy moet kyk na jou kinders se houding. As jou kind ewe skielik verander en jy ... ons werk met hulle, jy moet kan sien dat 'n kind vandag nie dieselfde is as wat hy gister was nie of miskien vir die laaste tydperk was nie, so daarom as daar verandering is, moet 'n mens intree en met hierdie kinders gesels of net so 'n vragie vra soos: “*Hoekom voel jy nou vandag so sleg?*” of: “*Wat het nou met jou gebeur, is daar iets verkeerd, voel jy nie lekker nie?*” en sodra jy liefde begin wys dink ek sal enige kind oopmaak, alhoewel baie van hulle bang is en sal sê: “*Nee daar is niks met my verkeerd nie.*” En dan moet jy net later weer probeer kyk of vra net weer: “*Ek sien jy voel nog steeds nie lekker nie. Wat is dan fout vandag met jou?*”. Wel, uit ondervinding, na so 'n paar keer dat jy vir die kind wys dat jy bekommerd is oor hom, dan begin hulle praat en 'n mens moet tog kyk wanneer jy sien dinge, soos briefies onder kinders begin rondgaan, want daai briefies bevat inligting wat noodsaaklik is, want die boelie sal ook dan vir die kind 'n briefie skryf, dan het jy 'n bewys van wie af dit kom en aan wie dit gestuur is en in alle gevalle dink ek moet jy baie oplettend wees.

'n Boelie kruip weg, 'n boelie is nie iemand wat openlik boelie nie, hy boelie sodra jy nie kyk nie en hmmm... ek dink toesig is belangrik, ek dink hmmm ... onderrig is belangrik in hierdie saak, ek dink dit is baie, baie belangrik, ek dink soos wat HIV is, is boelie miskien groter onder ons kinders en selfs grootmense boelie, hmmm ... ek dink baie van ons grootmense is geneig om iets vir 'n kind te sê en dan aanhoudend op daardie selfde kind te pik en dit breek ook 'n kind af, want jy boelie daai kind ook op 'n manier wat jy nie eers altyd besef nie.

Hmmm ... ek weet van baie gevalle waar die onderwyser aanhoudend of net iets sal sê en dat die kind so fyngevoelig is dat jy agterkom, sjoe, maar hierdie kind is glad nie meer dieselfde nie. Hy is nie meer so spontaan nie en sodra jy begin vra dan sal jy agterkom dat hierdie kind is ongelukkig in 'n sekere klassituasie. Dis iets wat al 'n paar keer gebeur het en dan sodra jy die kind 'n kans gee om daaroor te praat kan jy iets daaromtrent doen, want 'n mens doen dit nie altyd bewustelik nie en hmmm... ja, ek dink 'n mens moet meer luister na kinders.

Onderhoudvoerder: Baie dankie dat u ingestem het tot die onderhoud.

VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE
ONDERHOUE: LSOB-KLAS

KLEURKODERING

- ❖ Verduidelik vir my wat is afknouery?
- ❖ Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?
- ❖ Wat het jy gedoen toe jy sien dat die afknouer iemand afknou?
- ❖ Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?
- ❖ Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy alleen is?
- ❖ Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy die teiken afknou?
- ❖ Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook
- ❖ Wat stel jy voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop?

Deelnemer 1 (Manlik, 9 jaar oud, Vlak 1, Afrikaanssprekend)

Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery.

Leerder: Boelie is dat jy iemand afknou en vloek. Daar... Hmmm... Daar is soos... Daar is mense wat almal boelie maar hulle noem dit afknouery. Hulle loop agter hulle aan en dan knou hulle hulle af en vloek hulle.

Vraag 2: Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Hartseer.

Vraag 3: Wat het jy gedoen toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Ek kon niks gedoen het nie, al wat ek gedoen het, ek het hulle teruggeslaan.

Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?

Leerder: Want hulle (die afknouers) begin nou van kleins af... hulle begin nou skelms raak. Hulle voel tweesaam.

Vraag 5: Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy alleen is?

Leerder: (Geen antwoord)

Vraag 6: *Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy die teiken afknou?*

Leerder: (Geen antwoord)

Vraag 7: *Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook?*

Leerder: Groot kinders wat kleintjies afknou.

Vraag 8: *Wat stel jy voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of om dit te stop?*

Leerder: Ons moet hulle stop, met jou hand wegstoot. Om hulle net te help.

Onderhoudvoerder: Baie dankie dat jy met my kom praat het.

VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE
ONDERHOUE: LSOB-KLAS

KLEURKODERING

- ❖ Verduidelik vir my wat is afknouery?
- ❖ Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?
- ❖ Wat het jy gedoen toe jy sien dat die afknouer iemand afknou?
- ❖ Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?
- ❖ Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy alleen is?
- ❖ Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy die teiken afknou?
- ❖ Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook?
- ❖ Wat stel jy voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop?

Deelnemer 2 (manlik, 12 jaar oud, Vlak 3, Afrikaanssprekend)

Vraag 1: Verduidelik vir my wat afknouery is

Leerder: Afknouery is soos hulle sê lelike goed oor jou en... laat jou hartseer voel en... al daai goed ja, en dis soos afknouery is en hulle slaan jou en... spoeg jou en skop jou en trek jou hare en goed en... O; en hulle stoot jou uit die groepie uit as jy saam met jou vriende is en ja. Wel, toe ek en A gespeel het en toe sê... en toe speel ek en A albasters. Ons...net ek en hy speel en toe B gekom het toe sê ons vir hom ek en R speel bietjie albaster, toe sê hy ons hy wil saamspeel, maar elke keer wanneer ons vir hom 'n albaster gee dan sê hy "kweba" en dan vat hy die albaster, maar as ons vir hom sê, gee terug die albaster dan sê hy nee. Toe sê ons vir hom nee, en toe ons vir hom nee gesê het toe, toe wou hy vir R geslaan het toe sê ons maar hoekom wil jy ons slaan, maar jy vat ons albasters en toe speel ek en A Hmm... weer. En die dag toe dit Valentynsdag was, toe die dag daarna het ons, ek en A al vir, vir... C en D en vir E-hulle gevra om saam met ons albasters te speel... Ek het gesien hoe hmmm... B vir A gestamp het. Hy het my al gestamp, hy het vir E seergemaak en alles. Hy het al vir...hmmm...

Vraag 2: Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Ek was nogal bietjie kwaad toe hy dit gedoen het want as iemand iets aan jou vriende doen voel jy nogal bietjie kwaad. Ja, dis hoe ek gevoel het.

Vraag 3: Wat het jy gedoen toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Toe hy dit gedoen het, toe sê ek net vir B: "Hou net asseblief op!" en toe wou hy nie geluister het nie en toe sê ek vir die juffrou hy wil nie ophou nie en toe gaan hy nog aan. Dit was toe ons in die rye gestaan het om na 'n ander klas toe te gaan.

Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?

Leerder: Die rede is hoekom ons gesê het nee want... Want as hy, as ons vir hom sê nee, dan sê hy... dan wil hy ons net die heeldyd slaan of... Want miskien kry hy nie sy sin as hy dit nie doen nie. Ek dink hy probeer miskien wys dat hy die sterkste in die klas nog steeds is.

Vraag 5: Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy, of sy alleen is?

Leerder: Nee, hy sal nie. Wel, want niemand sal na hom kan kyk en al daai goed nie.

Vraag 6: Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy of sy die teiken afknou?

Leerder: Wel... hy probeer wys dat hy sterk en alles is voor al die kinders.

Vraag 7: Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook?

Leerder: Dit kan almal wees.

Vraag 8: Wat stel jy voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of om dit te stop?

Leerder: Wel, jy kan hom straf. Wel, as hy so baklei en almal staan in die kring en jy sê vir hom: "Hou op!" en jy staan op vir jou vriend en als en die kinders begin lag en goed, wel dan maak jy hom darem bietjie skaam voor al die kinders. Jy kan vir hom sê hou op en alles, want die oomblik as mens dit sê en baie kinders staan daar jy... jy laat hom sleg voel en dan kry hy skaam ook voor al sy maats as hulle vir hom lag. Jy kan dit dalk doen.

Onderhoudvoerder: Baie dankie dat jy hierheen gekom het.

VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE
ONDERHOUDE: GRONDSLAGFASE

KLEURKODERING

- ❖ Verduidelik vir my wat is afknouery?
- ❖ Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?
- ❖ Wat het jy gedoen toe jy sien dat die afknouer iemand afknou?
- ❖ Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?
- ❖ Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy alleen is?
- ❖ Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy die teiken afknou?
- ❖ Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook
- ❖ Wat stel jy voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop?

Deelnemer 1 (manlik, 6 jaar oud, Graad 1, Afrikaanssprekend)

Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery.

Leerder: Ek dink dit is... hmmm... lelikheit. Hulle (die afknouers) maak kinders seer...want hulle (die teikens) huil. Hulle baklei en hulle is baie mislik met ander mense.

Vraag 2: Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Baie hartseer.

Vraag 3: Wat het jy gedoen toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Ek kan die prefeks roep.

Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?

Leerder: Want... hy (die afknouer) is nie mooi in sy hartjie nie.

Vraag 5: Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy, of sy alleen is?

Leerder: Hmmm...

Vraag 6: Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy of sy die teiken afknou?

Leerder: Hmm...

Vraag 7: *Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook?*

Leerder: (Geen antwoord)

Onderhoudvoerder: *Wat stel jy voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of om dit te stop?*

Vraag 8: Vir die monitors gaan vertel. (Sal die monitors help?) Nee, want hulle stem saam met daardie kind. (afknouer) Raas. Ons moet hulle (die afknouers) stop. Hulle na Meneer H (die hoof) toe vat.

Onderhoudvoerder: Baie dankie dat jy gekom het.

VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE
ONDERHOUDE: GRONDSLAGFASE

KLEURKODERING

- ❖ Verduidelik vir my wat is afknouery?
- ❖ Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?
- ❖ Wat het jy gedoen toe jysien dat die afknouer iemand afknou?
- ❖ Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?
- ❖ Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy alleen is?
- ❖ Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy die teiken afknou?
- ❖ Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook
- ❖ Wat stel jy voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop?

Deelnemer 2 (Manlik, 9 jaar oud, Graad 3, Afrikaanssprekend)

Vraag 1: Verduidelik vir my wat afknouery is

Leerder: Boelie beteken jy is net bang vir iemand. Dit beteken jy is net 'n boelie. Hulle terg, hulle stamp, partykeer doen hulle ietsie verkeerd wat hulle nie moet doen nie. Hulle vloek en hulle bring goed soos messe en alles skool toe as hulle boelie en hulle hmmm... Hulle gryp jou. Hulle steel van die mense en alles af.

Vraag 2: Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Hmmm... Hy's in my klas. Hy het my altyd net geboelie vir niks.

Vraag 3: Wat het jy gedoen toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Ons kan na die juffrou toe gaan of 'n meneer of ons of mense wat kyk na ons op die gronde of ons ma of pa.

Onderhoudvoerder: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?

Leerder: Hulle ... Hmmm... hulle dink hulle is die baas van almal en alles. Want hulle dink hulle kan mense "boss" soos hulle wil.

Vraag 4: Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy, of sy alleen is?

Leerder: Nee, Juffrou. Want hy is bang. Sy ouers weet dat hy is 'n boelie maar wil hom help maar hy wil nie. Hy is 'n kind in my klas. "Maybe" Juffrou, miskien.

Vraag 5: Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy of sy die teiken afknou?

Leerder: Want hy dink hy is die "coolste" en hy wil net wys hy is die sterkste.

Vraag 6: Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook?

Leerder: Partykeer kom die hoërskoolkinders en hardloop en stamp die kleintjies van die trappe af.

Onderhoudvoerder: En grootmense?

Leerder: Ja, maar partykeer weet hulle hulle mag nie boelies wees nie.

Vraag 7: Wat stel jy voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of om dit te stop?

Leerder: Ons moet na die juffrou toe gaan of 'n meneer of mense wat kyk na ons op die gronde of ons ma of pa. Ons moet vir die juffrouens gaan sê of as ons sy ma ken, gaan sê ons vir sy ma wat jy doen.

Onderhoudvoerder: Baie dankie dat jy gekom het.

VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE
ONDERHOUDE: GRONDSLAGFASE

KLEURKODERING

- ❖ Explain to me what **bullying** is.
- ❖ How did you **feel** when you saw the bullying taking place?
- ❖ What **did you do** when you saw the bullying taking place?
- ❖ What are the **reasons** for the bully to bully someone else?
- ❖ Do you think the bully will bully someone when he is **alone**?
- ❖ Why does the bully like an **audience**?
- ❖ **Who** are usually the bullies, only children or adults too?
- ❖ What do you suggest one **should do** to prevent or to stop bullying?

Deelnemer 3 (manlik, 8 jaar oud, Graad 3, Engelssprekend)

Question 1: Explain to me what you think bullying is.

Learner: Ma'am I know about bullying it's not nice to bully people.... because sometimes they (the victims) get **scared** and they start to **cry** or they go call the parents to shout at them. Because they **always fight**, they **call him stupid**. Ma'am they are always fighting with me. Ma'am because every time they fight with me and **I just stay inside the class...**

Question 2: How did you feel when you saw the bullying taking place?

Learner: **Sad**. **It's not nice to bully** people, **I don't like it**. I **always cry** and **go away...**

Question 3: What did you do when you saw the bullying taking place?

Learner: Ma'am at my class, there is people always bullying me and my friends and every time they bully my friends, **I tell them stop** but they carry on and they call him stupid and all of those. Ma'am, **I always try to stop it**. I told... **My parents** went to them and **tell them to stop fighting** and now they stop fighting and became friends.

Question 4: What are the reasons for the bully to bully someone else?

Learner: Because they **don't like each other**. ...and they **call me "Shorty Poops"** ... because I am the shortest in the class and **shut me out**.

Question 5: *Do you think the bully will bully someone when he or she is alone?*

Learner: Hmm...

Question 6: *Why does the bully like an audience?*

Learner: Hmm...

Question 7: *Who are usually the bullies, only children or adults too?*

Learner: The bigger boys.

Question 8: *What do you suggest one should do to prevent or to stop bullying?*

Learner: I will go to tell the teacher or my parents. We can try to stop it and tell them to be friends and play together and don't fight. Because every time if they bully each other and they fight together they hurt each other or they go to cry to their parents and then they go tell them and the persons who bullied them, they will get into trouble.

Interviewer: Thank you so much.

BYLAAG D – 6

VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE ONDERHOUDE: INTERMEDIËRE FASE

- ❖ Verduidelik vir my wat is afknouery?
- ❖ Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?
- ❖ Wat het jy gedoen toe jy sien dat die afknouer iemand afknou?
- ❖ Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?
- ❖ Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy alleen is?
- ❖ Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy die teiken afknou?
- ❖ Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook?
- ❖ Wat stel jy voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop?

Deelnemer 1 (Vroulik, 9 jaar oud, Graad 4, Afrikaanssprekend)

Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery.

Leerder: Hmmm (aarseling)...Tannie ek hou glad nie daarvan nie. Tannie, ek wil graag vir tannie vertel. Daar's 'n meisiekind in ons klas, tannie, haar naam is A, tannie. Sy pik op almal. Sy wil ons nie uitlos nie, tannie. Sy terg ons, sy skop ons sy laat ons huil amper elke dag, tannie. Tannie, ek het gesien sy skop die kinders, tannie, sy slaan ons, sy maak dat ons elke dag huil, tannie. Tannie, partykeer vloek hulle mekaar, tannie. Partykeer slaan hulle, soos die seuns in ons klas.

Vraag 2: Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Ek voel baie sleg. Baie hartseer, tannie en ek het die kinders baie jammer gekry.

Vraag 3: Wat het jy gedoen toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Tannie, ek was nog besig om verby my klas, hmmm... verby die kinders te loop, ek wou nog na die speelgrond toe loop, toe sien ek sy skop kinders, tannie. Nee tannie, ek het net verder aangeloop, tannie.

Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?

Leerder: Tannie, ek dink hulle is jaloers, tannie, ek dink hulle wil ons net baie seermaak.

Vraag 5: Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy, of sy alleen is?

Leerder: Hmmm... Ek weet nie.

Vraag 6: Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy of sy die teiken afknou?

Leerder: Ek weet nie. Hy wil seker hê die ander moet sien hoe sterk is hy en hy slaan baie seerder as die ander kinders.

Vraag 7: Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook?

Leerder: Hmmm... Ons kinders in ons klas en groot kinders in Graad 10, 9 en daai.

Vraag 8: Wat stel jy voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of om dit te stop?

Leerder: Tannie ek wil net hê tannie moet graag met haar praat en dat sy net ophou en dat sy nie ons terg en daai nie. Ek dink tannie moet met haar praat en vir haar net sê wat ek op die briefie geskryf het vir tannie.

Onderhoudvoerder: Baie dankie dat jy kom gesels het en baie dankie.

BYLAAG D – 7

VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE ONDERHOUDE: INTERMEDIÊRE FASE

KLEURKODERING

- ❖ Verduidelik vir my wat is afknouery?
- ❖ Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?
- ❖ Wat het jy gedoen toe jy sien dat die afknouer iemand afknou?
- ❖ Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?
- ❖ Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy alleen is?
- ❖ Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy die teiken afknou?
- ❖ Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook
- ❖ Wat stel jy voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop?

Deelnemer 2 (Manlik, 9 jaar oud, Graad 4, Afrikaanssprekend)

Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery.

Leerder: Boelies. Hulle boelie mekaar. Slaan mekaar met die vuiste en skop mekaar en stamp mekaar en maak mekaar seer. A het vir B gestamp op die, by die, agterop sy tas en toe val hy teen die muur vas.

Vraag 2: Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Sleg.

Vraag 3: Wat het jy gedoen toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Niks. Want ek was nie deel van dit nie.

Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?

Leerder: Want hulle het mekaar gestamp.

Vraag 5: Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy, of sy alleen is?

Leerder: Hmmm

Vraag 6: *Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy of sy die teiken afknou?*

Leerder: (Geen antwoord)

Vraag 7: *Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook?*

Leerder: Grootmense ook. Onderwysers.

Vraag 8: *Wat stel jy voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of om dit te stop?*

Leerder: Ons kan hulle stop. Mekaar van mekaar af weghou.

Onderhoudvoerder: Baie dankie.

BYLAAG D – 8

VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE ONDERHOUDE: INTERMEDIÊRE FASE

KLEURKODERING

- ❖ Verduidelik vir my wat is afknouery?
- ❖ Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?
- ❖ Wat het jy gedoen toe jy sien dat die afknouer iemand afknou?
- ❖ Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?
- ❖ Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy alleen is?
- ❖ Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy die teiken afknou?
- ❖ Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook
- ❖ Wat stel jy voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop?

Deelnemer 3 (Manlik, 9 jaar oud, Graad 4, Afrikaanssprekend)

Vraag1: Verduidelik vir my wat is afknouery.

Leerder: Dis boelies wat dink hulle is “cool.” Hulle gee nie om vir mekaar nie, hulle dink net aan hulleself, hulle gee niks om vir die ander nie. Ek het gesien hoe A vir B heen en weer stamp.

Vraag 2: Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Ek het sleg gevoel daaroor.

Vraag 3: Wat het jy gedoen toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Ek wou net opstaan maar ek kon net nie.

Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?

Leerder: Hy dink net hy is snaaks en hy dink net hy is “cool.”

Vraag 5: Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy, of sy alleen is?

Leerder: Hmmm...

Vraag 6: Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy of sy die teiken afknou?

Leerder: Sodat hulle (teikens) bang raak vir hom.

Vraag 7: Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook?

Leerder: Al twee. My suster.

Vraag 8: Wat stel jy voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of om dit te stop?

Leerder: Mens kan hulle regsien of mens kan hulle vir hulle sê nee dis verkeerd. Gee vir hom (afknouer) medisyne. Ons kan die kind wat afgeknou word help.

Onderhoudvoerder: Baie dankie.

BYLAAG D – 9

VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE ONDERHOUDE: INTERMEDIÊRE FASE

KLEURKODERING

- ❖ Verduidelik vir my wat is afknouery?
- ❖ Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?
- ❖ Wat het jy gedoen toe jy sien dat die afknouer iemand afknou?
- ❖ Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?
- ❖ Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy alleen is?
- ❖ Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy die teiken afknou?
- ❖ Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook?
- ❖ Wat stel jy voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop?

Deelnemer 4 (Manlik, 10 jaar oud, Graad 4, Afrikaanssprekend)

Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery.

Leerder: A het my geruk en pluk oorlat hy eerste by die rye kan kom en toe ruk en pluk hy my teen die muur en alles. Hulle..., hulle..., hulle slaan hom en alles en hulle slaan jou en skop jou dat hulle net kan aandag kry.

Vraag 2: Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Ek dink nie dis baie goed nie want as hy dit doen, hmmm, as hy dit doen gaan die ander kinders afkyk en dit ook doen.

Vraag 3: Wat het jy gedoen toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Hmmm...

Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?

Leerder: Ek dink so lat hulle lat die lat hulle kan sê hulle het baklei dan sê hulle vir die juffrouens of hulle ouers en goete dan hulle het baklei en dat die ander kind wat nie eers baklei het nie moet raas kry. Hulle dink hulle is bravo.

Vraag 5: Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy, of sy alleen is?

Leerder: Hmm...

Vraag 6: *Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy of sy die teiken afknou?*

Leerder: Laat hulle (afknouers) kan aandag kry en, hmm..., en lat hulle kan sien hy is die wenner en alles.

Vraag 7: *Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook?*

Leerder: Al twee en ouers wat soos in dink hulle kan doen wat hulle wil en alles.

Vraag 8: *Wat stel jy voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of om dit te stop?*

Leerder: Ons kan die ouers kry of jy kan hulle uitmekaar uit vat.

Onderhoudvoerder: Baie dankie.

BYLAAG D – 10

VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE ONDERHOUDE: INTERMEDIÊRE FASE

KLEUKODERING

- ❖ Verduidelik vir my wat is afknouery?
- ❖ Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?
- ❖ Wat het jy gedoen toe jy sien dat die afknouer iemand afknou?
- ❖ Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?
- ❖ Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy alleen is?
- ❖ Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy die teiken afknou?
- ❖ Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook?
- ❖ Wat stel jy voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop?

Deelnemer 5 (Vroulik, 9 jaar oud, Graad 4, Afrikaanssprekend)

Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery.

Leerder: Ek dink dit is wanneer hulle mens irriteer. Dat, twee seuns in ons ry, hulle het mekaar geslaan.

Vraag 2: Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Ek was hartseer.

Vraag 3: Wat het jy gedoen toe jy dit gesien het?

Leerder: Ek het vir die monitore gaan sê.

Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?

Leerder: Want die een seun het gesê dat hy moenie, hy moenie agter in die ry gaan staan nie, hy moet voor hom staan.

Vraag 5: Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy, of sy alleen is?

Leerder: Hmmm ...

Vraag 6: Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy of sy die teiken afknou?

Leerder: Hmm ...

Vraag 7: Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook?

Leerder: Groot mense en kinders. Hmm ... Soos die oom wat naby ons bly ... oorkant.

Aanvullende vraag: Wat doen hy?

Leerder: Hy het begin skree op die ander mense.

Vraag 8: Wat stel jy voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of om dit te stop?

Leerder: 'n Mens kan hulle stop.

Aanvullende vraag: Dink jy ons sal dit kan stop?

Leerder: Nee.

Onderhoudvoerder: Baie dankie.

BYLAAG D – 11

VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE ONDERHOUDE: INTERMEDIÊRE FASE

KLEURKODERING

- ❖ Verduidelik vir my wat is afknouery?
- ❖ Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?
- ❖ Wat het jy gedoen toe jy sien dat die afknouer iemand afknou?
- ❖ Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?
- ❖ Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy alleen is?
- ❖ Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy die teiken afknou?
- ❖ Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook
- ❖ Wat stel jy voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop?

Deelnemer 6 (Vroulik, 9 jaar oud, Graad 4, Afrikaanssprekend)

Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery.

Leerder: Ek dink dit beteken as jy iemand terg en dan eindig dit op in 'n bakleiery. Dan begin dit op 'n "cat fight." (meisies). Skop en praat. Dit was twee seuns in ons klas laasjaar ook wat baklei het en toe die juffrou hulle probeer stop toe het die seun die juffrou ook seergemaak.

Vraag 2: Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Hmmm ...

Vraag 3: Wat het jy gedoen toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Hmmm ...

Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?

Leerder: Partykeer as hulle baklei word dit erger en erger.

Vraag 5: Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy, of sy alleen is?

Leerder: (Geen antwoord nie)

Vraag 6: *Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy of sy die teiken afknou?*

Leerder: Hmm ..

Vraag7: *Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook?*

Leerder: Grootmense en kinders partykeer. Hulle (die grootmense) skree en vloek mekaar.”

Vraag 8: *Wat stel jy voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of om dit te stop?*

Leerder: Nie baie maklik nie.

Onderhoudvoerder: Goed, baie dankie.

BYLAAG D – 12

VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE ONDERHOUDE: INTERMEDIÊRE FASE

KLEURKODERING

- ❖ Verduidelik vir my wat is afknouery?
- ❖ Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?
- ❖ Wat het jy gedoen toe jy sien dat die afknouer iemand afknou?
- ❖ Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?
- ❖ Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy alleen is?
- ❖ Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy die teiken afknou?
- ❖ Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook?
- ❖ Wat stel jy voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop?

Deelnemer 7 (Vroulik, 9 jaar oud, Graad 4, Afrikaanssprekend)

Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery.

Leerder: Ek het al eenkeer toe het ek en, Hmmm ... een seuntjie in my klas baklei toe het hy met die vuis geslaan, hy het my gevloek en goed. Dit was nou hierdie jaar gewees.

Vraag 2: Hoe het jy gevoel toe jy sien dat ander kinders afgeknou word.

Leerder: Ek was hartseer.

Vraag 3: Wat het jy gedoen toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Ek het dit net gelos want ek was bang ek kom ook in die moeilikheid en ek baklei ook.

Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?

Leerder: Want hy dink hy's "cool." Hy dink dis lekker om af te knou.

Vraag 5: Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy alleen is?

Leerder: Hmmm ...

Vraag 6: Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy of sy die teiken afknou?

Leerder: Hmmm ... Dit is dat hulle moet ... Hulle “like” dit as die kinders kyk.

Vraag 7: Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook?

Leerder: Kinders en grootmense.

Vraag 8: Wat stel jy voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of om dit te stop?

Leerder: Hmmm ..

Onderhoudvoerder: Baie dankie.

BYLAAG D – 13

VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE ONDERHOUDE: INTERMEDIÊRE FASE

KLEURKODERING

- ❖ Verduidelik vir my wat is afknouery?
- ❖ Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?
- ❖ Wat het jy gedoen toe jy sien dat die afknouer iemand afknou?
- ❖ Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?
- ❖ Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy alleen is?
- ❖ Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy die teiken afknou?
- ❖ Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook
- ❖ Wat stel jy voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop?

Deelnemer 8 (Manlik, 10 jaar oud, Graad 4, Afrikaanssprekend)

Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery.

Leerder: Afknouery is wanneer iemand vir jou sleg sê oor die foon en goed, soos lelike goed wat hulle vir die mense stuur op fone en met die hande ... Soos as iemand vir jou spoeg, slaan en sê jy mag nie meer saam met hulle speel nie.

Vraag 2: Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Sleg. Ja, ek was jammer vir hulle.

Vraag 3: Wat het jy gedoen toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Ek het hulle probeer help. Soos om vir hulle te sê moenie dit doen en goed nie.

Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?

Leerder: Want hulle probeer sterk speel en goed.

Vraag 5: Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy, of sy alleen is?

Leerder: Nee ... Ja, op die selfoon. Want dan's daar niemand naby hulle nie, hulle kan nie raas kry en goed nie.

Vraag 6: Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy of sy die teiken afknou?

Leerder: Want hulle probeer die rol speel en goed.

Vraag 7: Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook?

Leerder: Kinders, grootmense, oumense ...partykeer. Soos as hulle die kind sleg sê, die grootmense...

Vraag 8: Wat stel jy voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of om dit te stop?

Leerder: Jy kan net vir hulle sê: "Hoor hier moenie dit doen nie, gaan lees jou Bybel" en goed. Om vir hulle te sê: "Hoor, hier julle hou nou net op en goed." Hmmm ... As jy hom delete.

Onderhoudvoerder: Goed en baie dankie dat jy gekom het.

BYLAAG D – 14

VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE ONDERHOUDE: INTERMEDIÊRE FASE

KLEURKODERING

- ❖ Verduidelik vir my wat is afknouery?
- ❖ Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?
- ❖ Wat het jy gedoen toe jy sien dat die afknouer iemand afknou?
- ❖ Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?
- ❖ Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy alleen is?
- ❖ Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy die teiken afknou?
- ❖ Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook?
- ❖ Wat stel jy voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop?

Deelnemer 9 (Vroulik, 9 jaar oud, Graad 4, Afrikaanssprekend)

Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery.

Leerder: Boelie is as iemand jou seermaak en jou spot en agter jou aanloop. Hulle vloek jou.

Vraag 2: Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Toe het ek sleg gevoel. Hy het my nefie seer gemaak.

Vraag 3: Wat het jy gedoen toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Ek het vir die ... Ek het ... Ons het mos naby die polisiekantoor gebly en toe gaan ek soontoe en toe roep ek die polisie. Hulle het die ... Hulle het hmmm ... niks aan die boelie gedoen nie, maar hulle het die meneer gaan kry en toe vat hy sy rotang en toe slaan hy hulle – vier lyne. En toe het hulle dit uitgesort.

Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?

Leerder: Want ... want die ander ene sukkel vir 'n mens.

Vraag 5: Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy, of sy alleen is?

Leerder: Dan sal hy hom nie boelie nie.

Vraag 6: Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy of sy die teiken afknou?

Leerder: Ek weet nie.

Vraag 7: Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook?

Leerder: Hulle het my en my nefie seergemaak, die groot kinders. Dit was ... Dit sal twee groot seuns wees. En toe kom 'n groot seun van 'n groot skool af om sy broer te kom kry want ek het net met sy broer gespeel – toe slaan hy my hierso.

Vraag 8: Wat stel jy voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of om dit te stop?

Leerder: 'n Mens kan vir die polisie gaan roep.

Onderhoudvoerder: Baie dankie, ons het lekker gesels.

VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE
ONDERHOUD: INTERMEDIËRE FASE

KLEURKODERING

- ❖ Explain to me what **bullying** is.
- ❖ How did you **feel** when you saw the bullying taking place?
- ❖ What **did you do** when you saw the bullying taking place?
- ❖ What are the **reasons** for the bully to bully someone else?
- ❖ Do you think the bully will bully someone when he is **alone**?
- ❖ Why does the bully like an **audience**?
- ❖ **Who** are usually the bullies, only children or adults too?
- ❖ What do you suggest one **should do** to prevent or to stop bullying?

Deelnemer 10 (Manlik, 11 jaar oud, Graad 5, Engelssprekend)

Question 1: Explain to me what bullying is.

Learner: Ma'am if you **do something wrong so the other person**, ma'am, like **taking his or her scarf, that is without permission** ma'am. Ma'am, they started to **fight**, Ma'am

Question 2: How did you feel when you saw the bullying taking place?

Learner: Ma'am, **sometimes, I feel** like, Ma'am **it's nice but other times I feel** like **it is bad**. Ma'am, **I feel bad for him**.

Question 3: What did you do when you saw the bullying taking place?

Learner: Ma'am I, Ma'am **I would love to hit** him Ma'am **but I just say: "Stop it"** because, Ma'am but B started to talk back at him, Ma'am and it was going to be a mess Ma'am, and then I stop B Ma'am and then we went to the field.

Question 4: What are the reasons for the bully to bully someone else?

Learner: Ma'am, I don't have an answer for that, Ma'am. Ma'am, they take one ... Ma'am, Ma'am its because sometimes **some people are naughty**. Ma'am and they are **doing things that they are not supposed to** do, Ma'am. **It's against the rules**, Ma'am.

Question 5: Do you think the bully will bully someone when he or she is alone?

Learner: Hmmm ...

Question 6: Why does the bully like an audience?

Learner: Ma'am some people bullied me, Ma'am last year, December, Ma'am they hit me, Ma'am and then I have a bruises here, Ma'am and then my mother took me to the police and I came with the police here at school, Ma'am and then they took pictures of me, Ma'am and then Ma'am ...

Question 7: Who are usually the bullies, only children or adults too?

Learner: Ma'am, it was another boy, Ma'am in high school Ma'am, his name is A. Ma'am he push B like this Ma'am, and he was going to slap him. Ma'am on ... Ma'am last week it was on our way to school, Ma'am when one girl she dropped us and Ma'am, and then some other girl she started talking that they are going to hit her, Ma'am. The girl was in grade seven, Ma'am. I don't know what they did to her, Ma'am.

Question 8: What do you suggest one should do to prevent or to stop bullying?

Learner: Ma'am, do not fight back. Just go to the teacher and they will solve the problem, Ma'am. If they can call the police, they can. Ma'am they are supposed to listen to us, Ma'am because bullying someone is against the law. Ma'am I think that's Ma'am if someone can talk to them and Ma'am then they will realize that what they do is wrong, Ma'am."

Interviewer: Thank you very much.

VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE
ONDERHOUDE: INTERMEDIÈRE FASE

KLEURKODERING

- ❖ Explain to me what **bullying** is.
- ❖ How did you **feel** when you saw the bullying taking place?
- ❖ What **did you do** when you saw the bullying taking place?
- ❖ What are the **reasons** for the bully to bully someone else?
- ❖ Do you think the bully will bully someone when he is **alone**?
- ❖ Why does the bully like an **audience**?
- ❖ **Who** are usually the bullies, only children or adults too?
- ❖ What do you suggest one **should do** to prevent or to stop bullying?

Deelnemer 11 (Manlik, 11 jaar oud, Graad 5, Engelssprekend)

Question 1: Explain to me what bullying is.

Learner: Bullying is when **someone hits you every day**, **takes your lunch box** and that's what it is.

Question 2: How did you feel when you saw the bullying taking place?

Learner: **Hmmm ...**

Question 3: What did you do when you saw the bullying taking place?

Learner: **Hmmm ... I ...**

Question 4: What are the reasons for the bully to bully someone else?

Learner: Ma'am, **they want to be cool**.

Question 5: Do you think the bully will bully someone when he or she is alone?

Learner: **Hmmm ...**

Question 6: Why does the bully like an audience?

Learner: **Maybe ...**

Question 7: Who are usually the bullies, only children or adults too?

Learner: The bigger boys, Ma'am.

Question 8: *What do you suggest one should do to prevent or to stop bullying?*

Learner: Ma'am, I think Ma'am that we must stand up for each other.

Interviewer: Thank you.

BYLAAG D – 17

VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE ONDERHOUDE: INTERMEDIÈRE FASE

KLEURKODERING

- ❖ Explain to me what **bullying** is.
- ❖ How did you **feel** when you saw the bullying taking place?
- ❖ What **did you do** when you saw the bullying taking place?
- ❖ What are the **reasons** for the bully to bully someone else?
- ❖ Do you think the bully will bully someone when he is **alone**?
- ❖ Why does the bully like an **audience**?
- ❖ **Who** are usually the bullies, only children or adults too?
- ❖ What do you suggest one **should do** to prevent or to stop bullying?

Deelnemer 12 (Manlik, 11jaar oud, Graad 5, Engelssprekend)

Question 1: Explain to me what bullying is.

Learner: I know Ma'am that is when they **hit you** and they **do everything that you don't like**. Ma'am they took him and they **kick him** they **take his phone** Ma'am, they **kicked it around** Ma'am. He was **hurt** Ma'am.

Question 2: How did you feel when you saw the bullying taking place?

Learner: I felt **sad** about it.

Question 3: What did you do when you saw the bullying taking place?

Learner: **I can help** Ma'am or I can ... Ma'am and then the police came, Ma'am.

Question 4: What are the reasons for the bully to bully someone else?

Learner: Hmmm ... **Don't know, Ma'am.**

Question 5: Do you think the bully will bully someone when he or she is alone?

Learner: Hmmm ...

Question 6: Why does the bully like an audience?

Learner: **(No answer)**

Question 7: *Who are usually the bullies, only children or adults too?*

Learner: Ma'am. From the other school.

Question 8: *What do you suggest one should do to prevent or to stop bullying?*

Learner: They can punish them Ma'am, or they can take all their hmmm... what do they call it they can take all their breaks and punish them. Call the police. Call adults. Ma'am you can tell them to stop. Yes, Ma'am you can tell them or you can separate them

Interviewer: Thank you

BYLAAG D – 18

VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE ONDERHOUDE: INTERMEDIÈRE FASE

KLEURKODERING

- ❖ Explain to me what **bullying** is.
- ❖ How did you **feel** when you saw the bullying taking place?
- ❖ What **did you do** when you saw the bullying taking place?
- ❖ What are the **reasons** for the bully to bully someone else?
- ❖ Do you think the bully will bully someone when he is **alone**?
- ❖ Why does the bully like an **audience**?
- ❖ **Who** are usually the bullies, only children or adults too?
- ❖ What do you suggest one **should do** to prevent or to stop bullying?

Deelnemer 13 (Manlik, 11 jaar oud, Graad 5, Engelssprekend)

Question 1: Explain to me what you think bullying is.

Learner: I know the bullying is that **when you hurt someone** or when you **gossip** about it, it **hurts your feelings** or you **hit** him or you **kick** or **hurt him badly**. Maybe they **say that person is ugly** or something like that.

Question 2: How did you feel when you saw the bullying taking place?

Learner: I felt **very sorry** for the person that was being hit, **because it looked so painful**.

Question 3: What did you do when you saw the bullying taking place?

Learner: I **tried to break up the fight** but then they just carried on. And then we **called the monitors** and then the **monitors sorted them out**.

Question 4: What are the reasons for the bully to bully someone else?

Learner: It's because **maybe they don't like that person** or **maybe they say that that person is ugly** or something like that.

Question 5: Do you think the bully will bully someone when he or she is alone?

Learner: Hmmm ...

Question 6: Why does the bully like an audience?

Learner: (No answer)

Question 7: *Who are usually the bullies, only children or adults too?*

Learner: Some of the children and some of the grownups.

Question 8: *What do you suggest one should do to prevent or to stop bullying?*

Learner: We can stop bullying by engaging with the ... the people that are being bullied and telling the police and by telling an older person and they will try to sort it out or maybe we can tell someone near us and we can tell older people.

Interviewer: Thank you so much.

BYLAAG D – 19

VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE ONDERHOUDE: INTERMEDIÊRE FASE

KLEURKODERING

- ❖ Verduidelik vir my wat is afknouery?
- ❖ Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?
- ❖ Wat het jy gedoen toe jy sien dat die afknouer iemand afknou?
- ❖ Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?
- ❖ Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy alleen is?
- ❖ Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy die teiken afknou?
- ❖ Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook?
- ❖ Wat stel jy voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop?

Deelnemer 14 (Vroulik, 11 jaar oud, Graad 6, Afrikaanssprekend)

Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery.

Leerder: OK daar was, hmmm ... is 'n seuntjie wat, hmmm ... ek was in X (skool) gewees, hmmm...en ek het hmmm ... ek het van die trappies afgeloop en toe kom 'n klomp seuns, daar was drie seuns gewees. Die een was ... ek kan nou nie almal, hulle name onthou nie. Hulle het by die trappe afgeloop, en ek was naastenby onder en toe het ek, ek het, ek het verby hulle geloop en môre en alles gesê en, en toe het hulle ... my gestamp. Ek het hmmm... baie hard geval en ek het, ek het 'n knop, agge, 'n gat hierso op my been wat 'n been deurgesteek het van my been. En hmmm ... en toe, toe was hulle aangekla hmmm ... ons het hulle aankla by die polisie. En toe sê, toe sê die ouers, ja, hmmm ... daar's niks, die polisie het gesê, die polisie het gesê dat hulle, hulle kan aankla en toe sê hulle, hmmm, toe sê hulle, toe vra hulle my wat het gebeur. Toe sê ek vir hulle, nee, hulle het my afgestamp van die trappe, en toe het hulle my begin stamp en stoot en goeters en...

Toe het ek nou, toe't ek vir, toe daai tyd was ek nog skaam gewees want ek was nuut in die skool en toe't ek, ek het vir die juffrouens gesê hmmm...: "Luister daar's 'n seun wat my heeltyd volg en as ek by die trappe afklim dan stamp hy my." En die laaste keer toe het hy hmmm ... Toe het hy, het hy verby my geloop. Hy't eerste by die trappe afgeklim en toe was daar die ander twee seuns wat boelies is, hulle was iets soos 13 en ek was agt jaar oud en toe kom hulle by die trappe af en toe't hulle my weer vir die tweede keer gestamp, en toe't

ek, my ma het my nie geglo nie, en toe't ek net vir haar gesê: "Mamma ons moet praat, ons moet hmm... by die meneer gaan sê dat hulle my gestamp het. En toe't ons hmm... ons het... toe met die meneer gaan praat, en toe sê hy: "OK." en hmmm ... Toe skop hy hulle uit die skool uit want dis **aanhoudend** dat hulle dit gedoen het, en ...

Vraag 2: Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Weet jy, ek was, ek **het gevoel**, ek het gevoe l... **dat hulle (die teikens) dit nie verdien nie** – dat **hulle verdien om nie seer te kry nie**.

Vraag 3: Wat het jy gedoen toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Ek het... Wat ek gedoen het ... **ek het na die meneer toe gegaan** en vir hom gesê: "Meneer dit en dit het gebeur." En **toe't ek vir hom gesê daarvan**. Toe sê hy vir my OK hy sal dit uitsorteer en toe't hy dit uitsorteer.

Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?

Leerder: Wel, ek dink hmmm ... die vorige keer toe was daar ... ek, ek en 'n meisie het gespeel, daar was 'n seuntjie daarby en toe't hy gesê hmmm ... Hy het seker by die ander gaan aankla of iets, want ons het 'n game gespeel en toe't ons gespeel ek was, ek was swanger, en ons het net gespeel, en, en toe't hy nou vir die ander seuns gaan sê dat hy saam met my geslaap het. Hy was seker **jaloers** en ja, en, en toe het ek nou, ek nou gesê Ok, ek het toe met die meneer gaan praat en my ma het toe met die meneer gaan praat en toe sê my ma dit was net 'n speletjie, ons het net gespeel en ek het vir haar daarvan vertel, gelukkig het ek haar daarvan vertel, anders was ek in groot moeilikheid gewees.

Vraag 5: Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy of sy alleen is?

Leerder: **Nee**. Hy **sal dit nie alleen doen nie** want as hy dit alleen doel dan gaan mense hom sien en as mense hom sien dan, dan, dan gaan hulle hom gaan aankla want hy gaan die enigste enetjie wees wat dit gedoen het.

Vraag 6: Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy die teiken afknou?

Leerder: Wel, ek dink, omdat **hy dink hy's, hy's sterker as almal** en hy, en hy **kan beter goeters doen as wat die ander kan doen**. **Omdat hy 'n hele span kort om dit saam met hom te kan doen** want hy **kan dit nie alleen doen as hy nie mense saam met hom het nie**.

Vraag 7: Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook/

Leerder: Grootmense ook ... Groot mense kan ook afknouers wees. Want jy sien partykeer is daar grootmense en daar's klein kinders daarby en dan baklei hulle, dan stoei en goeters die grootmense en dan maak ... hmmm ... dan kry die grootmense dan seer en dan gaan die kleintjies skool toe en dan vertel hulle dit dan nou vir die ander kinders en dit veroorsaak 'n groot ... 'n groot hmmm ... moeilikheid.

Vraag 8: Wat stel jy voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of om dit te stop?

Leerder: Wel, ons, ons kan dit stop deur om met hulle te praat of ons kan vir hulle sê hmmm ... hulle moet hulle lewe verander en of anderste kan ons hulle lewe verander deur om hulle te sê julle moenie dit doen nie en so.

Onderhoudvoerder: Baie dankie dat jy gekom het.

VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE
ONDERHOUDE: SENIOR FASE

KLEUKODERING

- ❖ Verduidelik vir my wat is afknouery?
- ❖ Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?
- ❖ Wat het jy gedoen toe jy sien dat die afknouer iemand afknou?
- ❖ Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?
- ❖ Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy alleen is?
- ❖ Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy die teiken afknou?
- ❖ Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook?
- ❖ Wat stel jy voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop?

Deelnemer 1 (Vroulik, 12 jaar oud, Graad 7, Afrikaanssprekend)

Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery.

Leerder: Hulle bedoel hulle maak die kinders seer... hulle vat hulle geld, of hulle eet net hulle kos van 'n ander kant af, of hulle steel dalk ietsie wat jy mee speel daaronder of hulle breek sommer net ietsie wat joune is en hulle... Hy het hom geslaan en hy het hom geskop.

Vraag 2: Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Ek was jammer en hartseer vir die kind wat afgeknou was.

Vraag 3: Wat het jy gedoen toe jy die afknouer gesien het?

Leerder: Niks.

Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?

Leerder: Want hulle kry nie baie aandag by hulle huise nie of hulle ma's gee te veel geld vir hulle of koop alles vir hulle wat hulle wil hê. Hy't miskien lekker baie geld gehad.

Vraag 5: Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy of sy alleen is?

Leerder: Nee. Want as hulle te veel is dan sal almal om hom staan as hulle aan hom slaan van een kant af as hulle hom begin slaan.

Vraag 6: *Waarom, dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy die teiken afknou?*

Leerder: Vir wanneer hy seerkry dan kan hy miskien net binne in die sirkel gaan dan kan hulle die ou verder seermaak en slaan en skop en...

Vraag 7: *Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook?*

Leerder: Hmm...

Vraag 8: *Wat stel jy voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of om dit te stop?*

Leerder: Ek sal dit miskien gaan opbreek of met die juffrou of meneer gaan praat of ek sal miskien dalk 'n grootmens gaan vra wat dalk daar rondloop of by iemand se huis – ek sal gou daantoe hardloop en gaan vra vir hulp. Want ek wil nie hê dat enige kind sommer 'n ander seuntjie gaan slaan nie.

Onderhoudvoerder: Baie dankie dat jy gekom het.

BYLAAG D – 21

VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE ONDERHOUDE: SENIOR FASE

KLEURKODERING

- ❖ Verduidelik vir my wat is afknouery?
- ❖ Hoe het julle gevoel toe julle die afknouery gesien het?
- ❖ Wat het julle gedoen toe julle sien dat die afknouer iemand afknou?
- ❖ Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?
- ❖ Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy alleen is?
- ❖ Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy die teiken afknou?
- ❖ Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook?
- ❖ Wat stel julle voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop?

Deelnemer 2 (Vroulik, 14 jaar oud, Graad 8, Afrikaanssprekend)

Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery.

Leerder: Afknouery is as hulle jou slaan, stamp, spoeg, skop en hulle boelie baie mense ... Ja knyp, hare trek, alles. Hulle noem ons slegte name. Ek het al gesien van baie ... kinders wat ander geslaan het maar ek ken nie hulle name nie, geslaan en geskop het en hare getrek het.

Vraag 2: Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Ek het “actually” hartseer gevoel vir die kind wat nou seergekry het. Dit het baie seer gelyk want hulle het hom ook partykeer teen die muur gegooi. Hulle het hom baie seergemaak, so ... Ek weet nie rêrig hoekom nie.

Vraag 3: Wat het jy gedoen toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Hmmm ...

Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?

Leerder: Hulle het net dit gedoen. Ek het nie geweet hoekom doen hulle dit nie. Ek dink daar is miskien ... dat sy ouers dalk heeltyd met mekaar baklei of dat sy pa doen iets sleg en dan doen hy dit agterna of sy ma of anders baklei sy ouers saam dan doen hy dit ook met die kinders.

Vraag 5: *Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy alleen is?*

Leerder: Hmm...

Vraag 6: *Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy die teiken afknou?*

Leerder: Want hulle wil altyd met hulle vriende ... saam te maak om te wys dat hulle sterk is en ... Ek dink hulle wil soos ... Hulle dink is dan groot en wil net kinders, kleintjies seermaak en dink hulle is sterk.

Vraag 7: *Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook?*

Leerder: Groot kinders.

Vraag 8: *Wat stel jy voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of om dit te stop?*

Leerder: Ek dink mens moet met 'n onderwyser praat dat hy hulle net bietjie stop en reg leer en ... Ek dink omtrent dat ... dat omtrent nie agter sy ouers aan moet gaan nie, doen sy eie ding ophou met die verkeerde vriende speel, of ...

Onderhoudvoerder: Baie dankie dat jy met my kom praat het.

BYLAAG D – 22

VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE ONDERHOUDE: SENIOR FASE

KLEURKODERING

- ❖ Verduidelik vir my wat is afknouery?
- ❖ Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?
- ❖ Wat het jy gedoen toe jy sien dat die afknouer iemand afknou?
- ❖ Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?
- ❖ Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy alleen is?
- ❖ Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy die teiken afknou?
- ❖ Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook?
- ❖ Wat stel jy voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop?

Deelnemer 3 (Vroulik, 15 jaar oud, Graad 9, Afrikaanssprekend)

Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery.

Leerder: Ek weet jy kry baie groepe van afknouery, ek meen, jy kry fisies en jy kry emosioneel, maar vir my het die ergste is emosioneel. Want jy ... Hmmm ... Hoe kan ek sê? My pa byvoorbeeld, nê. Hmmm ... my ma probeer my vertrou en goeters opbou, maar my pa breek my vertrou. Hy sê altyd vir my sleg. Hy sê altyd vir my ek sal nooit dit kan doen of dit nie. Hy probeer my liefde vir hom koop. Hy probeer, hy laat my self sleg voel want ek onthou op 'n tyd was ek erg onder groepsdruk en ek het begin rook en gedrink, ek het net Tannie, ek rook nog steeds, ek probeer ophou maar omdat ... omdat ek ... hmmm ... rook het hy vir my gesê ek is 'n swakkeling, ek sal almal altyd in die steek laat. Ek sal nooit êrens in die lewe kom nie en daai woorde wat hy vir my gesê het, het my ... ek ... nou nog ... is ek ... As mense vir my sê hulle vertrou my of hulle maak beloftes en goed aan my, ek glo hulle nie want omdat my pa nooit sy beloftes gehou het nie, omdat hy my altyd sleg gesê het, is daai goeters dit wat ek nie glo nie.

Ek meen my pa het vir my en my ma mishandel en as ek na haar toe gegaan het en gesê het: "Mamma ek is lief vir mamma." Dan het hy reguit vir my gesê daar bestaan nie so iets soos liefde nie. So vir nou nog glo ek nie rêrig aan liefde nie, ek ... ek weet as ek vir my ma sê ek is lief vir haar dan bedoel ek dit want ek weet dit is my liefde vir haar en as ek vir my ou sê ek is lief vir hom dan bedoel ek dit want ek is lief vir hom, maar as mense vir my terug sê hulle is lief vir my dan, dan, ek is nie altyd seker of ek hulle glo nie.

Vraag 2: Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: As ek hulle sien soos in 'n geveg waar hulle nou vuiste gebruik en goed – ek word dadelik **gefrustreerd**, ek word ek kan nie na 'n geveg kyk nie want dan – ek het al een keer na een gekyk en toe het ek **'uitgepass' van stres** en dit het **gevoel of alles my so druk** en ek het **'uitgepass'** – ek kan nie naby 'n geveg wees nie. En emosioneel het dit ... dit **maak seer want jy begin huil vir die persoon**. Ek het begin huil vir die persoon wat afgeknou word en hulle het toe na my toe gekom en gevra nou waaroor staan ek en huil en toe het ek vir hulle gesê **“Maar julle is vertraag, hoekom doen julle dit?”** En ja, dit is, dit is ... **seer om te kyk wat hulle doen** – dit maak baie seer.

Vraag 3: Wat het jy gedoen toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Tannie, **met die vuisgevegte kon ek niks doen** nie omdat ek **'uitgepass'** het maar met die emosionele mishandeling het ek, ek het al **vir 'n vriendin opgestaan**. Hulle het aanhou vir haar **'gego'** en **gesê sy is oorgewig** en haar **gesig is nie mooi nie** en sy is 'n **puisiegesig** en dit. En ek het eenkeer, toe staan ek op vir haar en ek het **voor die hele klas**, die onderwyser was by dit was toe ek in 'n vorige skool was, toe was die **onderwyser** by en **sy het saamgelag** met die kinders, toe het ek ... toe het **ek die onderwysers terug sleggesê** en ek het **vir haar gesê wat ek van haar gedink** het en toe het ek vir my vriendin opgestaan. Toe... almal in daardie klas het teenoor haar verander, net so.

Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?

Leerder: Ek weet nie. Ek dink dit is **meestal groepsdruk** en ... Hmmm ... ek weet jy kry die ouers wat baie mishandelend is en ek sien, **soos wat mens groot word**, dis al wat jy sien so hoe weet jy hoe anders om te lewe. Ek meen **jou ouers leer jou nie wat is reg of verkeerd nie** so hoe moet jy weet wat is reg of verkeerd. Dit hang maar af van huis tot huis en van hoe dit is. Ja. Dit kan ook dalk wees van hulle **selfbeeld** want hulle dink **“Ok” wel ek het seer so hoekom kan ek nie ander mense sien seerkry nie**. Ek dink dis ook 'n groot deel daarvan.

Ek dink dalk ... want meeste van my vriendinne hulle sê hulle het ouer boeties en sussies en die **ouer boeties en sussies knou mos redelik af**, want ek meen ek het 'n kleiner sussie en **ek is skuldig daaraan** maar **my ouer boetie het my baie afgeknou**. Ja, so nou is dit, my sussie is daar en ek is verskriklik lief vir haar en ek sien wat maak ek fout met haar maar dis in daai oomblik as jy kwaad word vir haar dan is daai goeters wat jy vir haar sê en goeters dink jy dis reg maar na die tyd kom jy agter dit is eintlik seer want sy wys net vir jou liefde en sy aanbid die grond waarop jy loop maar dan is jy die een wat vir haar sleg sê. So na 'n ruk voel jy **“actually”** so sleg oor wat jy vir haar gesê het en wat jy gedoen het dat jy nie iets anderste kan doen as om hmmm ..., hoe kan ek sê ... om ... ek gaan nou 'n lelike woord gebruik maar om te gaan gatkrui. Ja, dan kan jy niks anderste doen as dit om net **daai jammer te kry** –

om net daai vergifnis te kry nie. En omdat hulle nog so klein is weet jy nie hoe hulle rêrig voel nie.

Vraag 5: Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy alleen is?

Leerder: Hmmm...

Vraag 6: Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy die teiken afknou?

Leerder: Want ek dink hy probeer soos ook ... hy probeer daai “shine” vang, hy wil ook dié ou in die skool wees of dié meisie in die skool wees wat dink hy kan almal regeer en beheer en al daai goed. So, ek dink hy doen dit om vir die mense te wys dat hy die ou is en hulle moet wegbly van hom en sy meisie af of “whatever”, hy kan dit doen en dit doen aan jou en ek dink dis meestal daaroor.

Hmmm ... Ek was self 'n boelie, Tannie, want in die laerskool, wel ek is nog steeds 'n boelie, maar in die laerskool was daar altyd op my gepik en daar was, omdat ek in groepsdruk was, het almal altyd vir my gesê dat ek is die swakkeling, ek kan nie dit doen nie, ek is daai kind, ek sal altyd die “outsider” wees en ek sal nooit iets in die lewe bereik nie. Hulle het vir my gesê dat ek nie voor 13 sal maak nie omdat ek nou begin rook het en goeters het hulle nou gedink dat ek nou die een gaan wees wat vroeg in my lewe gaan doodgaan. So hulle het my altyd... hulle het altyd vir my byname gegee soos die grafkind want ek sal op 'n baie vroeë ouderdom doodgegaan het en, Hmmm ... hulle het my ... Ek meen ek was rêrig baie emosioneel seergekry.

Ek was selfs eenkeer in 'n vuigsgeveg wat baie swak is vir 'n meisie. Ek weet dis baie swak, so ek hou glad nie daarvan nie, maar dit was net dat iemand het my nog sleg gesê en ek kon dit nie meer vat nie. Dit was net toe ek begin vuiste slaan. Ek het net op daai punt gebreek – ek kon dit nie meer vat nie. Dis net van – want hulle almal sit soveel druk op jou. Dis jou pa wat vir jou sê jy kan nie dit doen nie, en dan is dit jou ma wat jou weer probeer regkry en dan kom jou pa en slaan alles weer in die grond in en dan weer jou vriende wat dit vir jou se om dit te doen en alles raak net te veel, Tannie, en dit is wanneer jy net begin breek en dis wanneer jy begin boelie raak en wanneer jy in groepsdruk gaan en wanneer jy “uitsneak” by die huis om na parties toe te gaan en te begin drink en goed soos dit.

Vraag 7: Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook?

Leerder: Almal.

Vraag 8: Wat stel jy voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of om dit te stop?

Leerder: Ja, as jy wil. Ek meen jy ... jy moet net 'n "mindset" hê. As jy glo jy kan verander en jy glo jy kan van al die goed vergeet wat gebeur het en jy probeer om alles stelselmatig te vergeet en jousef stadig op te bou dan glo ek jy kan verander want ek meen dit.

Onderhoudvoerder: *Het jy al dit reggekry?*

Leerder: Ek is nog besig daarmee, Tannie, maar dit is moeilik, ek meen, daar is 'n dogtertjie in ons klas wat ek ... Ek is skuldig daaraan, ek sê haar baie sleg – sy is net ... sy ... want vandat sy in Graad 2 was, was sy "Home schooling" en sy is nog baie kinderagtig, dis omdat sy nie daardie vriendegroep om haar gehad het nie weet sy nie hoe vriende is nie en sy is baie irriterend en ek het toe haar nou gesien en sy, hmmm... sy was die teiken, sy was almal in die klas se teiken, sy was daar. Die seuns het haar gehap, die meisies ... niemand het eintlik omgee oor haar nie en toe nou – toe Tannie daardie gesprek gegee het nou vanoggend toe was dit rêrig 'n eye opener want ek was al ... ek was al baie lank 'n boelie en omdat ek 'n boelie is, kom dit nou al van self. Ek kom nie eers meer agter as ek boelie nie, maar toe Tannie nou vanoggend daaroor praat toe kom ek agter dat hoe die – "Jy boelie nog steeds". Ek het vir haar jammer gaan sê oor al die tye. Ek het vir haar gesê ek is jammer oor die tye – ek gaan nie nou dadelik al begin vriende raak met haar nie, want dit sal tyd vat om gewoon te raak aan haar, maar ek is jammer ek sal probeer om op te hou met my geboeliery. Toe sê sy dis reg.

Onderhoudvoerder: Baie dankie, ons het lekker gesels.

VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE
ONDERHOUDE: VOO FASE

KLEURKODERING

- ❖ Explain to me what **bullying** is.
- ❖ How did you **feel** when you saw the bullying taking place?
- ❖ What **did you do** when you saw the bullying taking place?
- ❖ What are the **reasons** for the bully to bully someone else?
- ❖ Do you think the bully will bully someone when he is **alone**?
- ❖ Why does the bully like an **audience**?
- ❖ **Who** are usually the bullies, only children or adults too?
- ❖ What do you suggest one **should do** to prevent or to stop bullying?

Deelnemer 1 (Vroulik, 15 jaar oud, Graad 10, Engelssprekend)

Question 1: Explain to me what bullying is.

Learner: When I was in grade one **I was bullied** and at first I did not understand it. It was just like Ok, **they're just making jokes it will stop but it didn't stop**. They also did it in Grade 2 and Grade 3. That is **why I moved to another school**. Hmmm ... It was like **I didn't have that many friends**. I only had like one friend with me and she tried to stop them but she was just alone so they didn't listen to her. **I tried telling the teachers** but they did nothing about it because they didn't see it, **it only happened like during breaks when no one was around** – it was just us. **I tried telling my mom** but like she did come to the school and she did talk to the principle and the teachers. They said they will check for it but they didn't do anything, like it **felt as if the teachers they didn't care**. They were just like: its fine and it was ... **really painful** for me **cause I didn't want to go to school** and stuff.

It was just like they will **call me names** and **they don't want to be with me** like in breaks I would only sit with my one friend, **they wouldn't want to sit with us** and stuff, and it was like **very bad** cause I **was like very young** and I didn't know what was going on and stuff, **and it really affected me**. Like **now it still affects me** cause like now I cannot, like if somebody says something about me in class like it feels as if they also doing the same thing, **they also bullying me cause it's like I have that image** like, **its coming back to me** and it's like **I cannot cope in class** and most of the time I am like, **just sitting on my own cause**. That's what I am used like being in a crowd of people. It's like ... and they ask me why it's like I am sitting alone they do not understand why I do this **because it's what I grew up doing like sitting**

alone – no one else sit with me and I find that most of the time they did it because I did like, I was good in my academics and sports and I was like the tallest girl – ja – they make jokes about that and ja ...

Bullying is like it hurts you. Even when you are older you've got trust issues, you cannot trust people, like now I've got a whole lot of friends but I do not trust them.

Normally with the other kids they would hit them and stuff and then put their things in the toilets and stuff like that, doing really nasty things. Ja, but with me they would say things. And they are excluding me.

Question 2: How did you feel when you saw the bullying taking place?

Learner: Well, I feel like very sad and I get really angry cause I want them to, you know, like it's not very nice and other people they joke about it and when I actually knows how it feels to be bullied. It's really not nice.

Question 3: What did you do when you saw the bullying taking place?

Learner: Well I ... in the school there was a child that has been bullied and she was in my class and, Hmmm ... I did actually stand up against the bullying and I told the bully that it is wrong: "I understand her pain I know what she is going through, so please stop." Then ... hmmm ... they didn't stop so I went to the teacher and I reported it and it stopped.

They told that teacher, that I ... First they told the teacher that I was lying and that I was telling tales and stuff and then I told the teacher and I asked that girl to come with me and tell the teacher what they are doing to her. She did and then they called her parents and stuff and then it stopped.

Question 4: What are the reasons for the bully to bully someone else?

Learner: I think the bully feels powerful and stuff. By making us feel weak and look weak, they feel powerful.

Question 5: Do you think the bully will bully someone when he is alone?

Learner: They are not alone. I ... They are scared to be alone so they bring their friends along to make you feel scared.

Question 6: Why does the bully like an audience?

Learner: So that they feel powerful.

Question 7: Who are usually the bullies, only children or adults too?

Learner: Grownups also do bully children. I've seen like high school children come and bully the little ones. That's why they also do it. They never took any action like my teacher she, I told her that I am, like I didn't feel comfortable in the class – they were saying bad things about me and she was like she didn't care. She was like so and she chased me away and when they say that stuff about me in class she wouldn't stop them she would just keep quiet. She didn't do anything.

Question 8: What do you suggest one should do to prevent or to stop bullying?

Learner: Well, for me I talked to my friends like we have created this kind of group where we are actually like if we do see people getting bullied we stand up and we say: "OK, this is wrong, you shouldn't do this." You know like we actually do that, we actually stop bullies.

Interviewer: Thank you so much.

BYLAAG D – 24

VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE ONDERHOUDE: VOO FASE

KLEURKODERING

- ❖ Verduidelik vir my wat is afknouery?
- ❖ Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?
- ❖ Wat het jy gedoen toe jy sien dat die afknouer iemand afknou?
- ❖ Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?
- ❖ Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy alleen is?
- ❖ Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy die teiken afknou?
- ❖ Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook
- ❖ Wat stel jy voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop?

Deelnemer 2 (Manlik, 16 jaar oud, Graad 11, Afrikaanssprekend)

Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery.

Leerder: Juffrou ek weet daar is verskillende maniere van afknouery soos daarso is afknouery wat hulle doen deur groepsdruk soos as jy saam met jou vriende is wat rook en as hulle vir jou sê “Ag sissie” en sulke goed en dan eindig jy op om saam met hulle te rook. En daar is fisiese afknouery waar jy sien hoe slaan kinders ander kinders en knou hulle af deur hulle te spot en net seer te maak. Ja juffrou, dis meer sielkundig die afknouery by ons in ons fase.

Juffrou, soos die kind sal net daar staan en dan sal hulle hom begin spot met ietsie omdat hy dit nie saam met hulle wil doen nie of hy sal rooi hare hê dan sal hulle hom vra; “Op watse dwelms is jy dat jou hare so rooi word?” – sulke goed sal hulle vir hom sê. Maar hmmm ... hulle sal jou begin spot soos hulle hmmm ... Die een outjie wou nie saam met hulle gedrink het nie en toe eindig hy op om die dronkste te wees en in die moeilikheid te kom want hulle het hom begin afknou en hom gesê hy is ’n sissie en hy sal dit nie doen nie en as hy dit nie doen nie is hy ’n moffie en sulke goed.

Ander is net fisies soos slaan en skop en als en knyp en sulke goed, Juffrou. En dis meeste die meisies wat mekaar so uithaal met die fone.

Vraag 2: Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Juffrou ek het ge ... hmmm. Ek het so sleg gevoel omdat ek niks vir hulle gesê het om dit te stop nie, maar dit was ook half of dit nie vir my saak gemaak het nie. Want dan sê nou ek het uitgekóm en vir hulle gesê het: “Los die kind uit!” dan sal ek die moffie in die verhaal gewees het in hulle oë.

Vraag 3: Wat het jy gedoen toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Partykeer sal ek inspring en dit keer of ek sal saam baklei, maar ek voel sleg partykeer daarna of ek sal net los en as ek sien die een outjie verloor sal ek net hom los en net saam lag om nie uit te voel nie, Juffrou.

Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?

Leerder: Ek dink hy is sielkundig in sy kop nie lekker nie want miskien geniet hy dit om iemand seer te maak, Juffrou, dis al wat ek dink hy daaruit kry, Juffrou. Ek weet ook nie Juffrou, ek dink dit is iets in hulle koppe wat nie lekker is nie, met die afknouer dat hy wil uitgaan om seer te maak.

Juffrou, daarso dink ek dis net healtyd bakleiery, soos hulle sal net mekaar begin slaan. As die een ou kleiner is as die ander ou dan sal hulle met hom moeilikheid soek en dit sal in 'n bakleiery ontaard. Juffrou ek het al in ons fase gesien dis met al die kinders, maar dis een persoon wat dit doen met hulle. Nee, Juffrou hy, maar ek dink van hulle voel net sleg oor hulself dat hulle dit doen met die ander kinders. Ek dink dit kom van grootmaakdae af, Juffrou.

Vraag 5: Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy alleen is?

Leerder: Ja Juffrou, ek dink party van hulle sal, maar ander sal weer nie. Ek dink ander van hulle doen dit ook maar net saam met hom, want hulle wil nie afgeknou word nie. Hulle wil nie die volgende teiken word waarmee die persoon dit doen nie.

Vraag 6: Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy die teiken afknou?

Leerder: Juffrou dit is gewoonlik is dit sy vriende, maar daar sal ander mense ook wees en dan sal hulle niks sê nie want hulle voel sleg daarvoor. Juffrou want dit gebeur tussen hulle. Dit is oop en bloot wat dit gebeur tussen al die kinders op die speelgronde sal dit oop en bloot gebeur tussen al die kinders en dan sal almal dit sien en dan daarvoor staan en lag, party mense en ander sal net wegloop. Ek weet ook nie hoekom gaan kyk hulle nie, Juffrou.

Aanvullende vraag: Gaan jy partykeer kyk as daar 'n bakleiery is?

Leerder: Ja Juffrou, as daar bakleiery is tussen mense soos sê ek hou nie van 'n persoon nie sal ek soontoe gaan om te kyk wat gebeur. Jy hou nie van die ene wat, wat teen die ander een baklei nie soos byvoorbeeld sê nou hier ... as hulle vuiste slaan sal ek gaan kyk.

Vraag 7: Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook?

Leerder: Juffrou want van hulle is net, hulle persoonlikhede verskil, soos die een ou sal met almal wil vriende wees en die ander ou sal net met 'n sekere groep wil vriende wees en die groep wat nie in is nie sal hulle wil afknou.

Vraag 8: Wat stel jy voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of om dit te stop?

Leerder: Juffrou ek dink om die ouens uit te soek en dan uit die skool uit te jaag. Ek dink dis die maklikste. Hy is gewoonlik die outjie wat dink hy is die nekkie van die plekkie, Juffrou. Juffrou ek dink daarso, dat soos dalk sy trawante wat nie saam met hom dit wil doen nie, hulle kan dalk nog gehelp word maar soos die leier van die groep ek dink nie daar is eintlik hulp vir hulle nie.

Juffrou ek dink jy kan dalk die aanskouer meer maniere leer soos as hulle iets sien dit te behandel en die teiken ook om raad te gaan soek iewers en met iemand te praat sodat die persoon uitgesorteer kan word wat die moeilikheid maak. In my ou skool het hulle ons permanent pakslae gegee as jy moeilikheid gemaak het, Juffrou. Juffrou, ek dink van die ouers sal daarvan hou maar die ander sal nou weer gaan kla daarvoor en ek dink dit is die boelies se ouers wat sal kla daarvoor omdat hulle nie mans genoeg is om die pakslae te vat daarna nie. Juffrou, want party van hulle is maar 'n twee gesig hulle kom so goed voor, voor hulle ouers maar agter hulle rug sal hulle, hulle in die rug steek.

Aanvullende vraag: Dink jy dit was die moeite werd dat ek met julle kom praat het?

Leerder: Ja Juffrou, ek dink definitief dit was Juffrou. Ek dink daai A. Hy wil nou net almal uitsorteer wat boelie, Juffrou.

Onderhoudvoerder: Baie dankie vir die gesprek, ek dink julle gaan 'n lekker span maak.

BYLAAG D – 25

VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INDIVIDUELE ONDERHOUDE: VOO FASE

KLEURKODERING

- ❖ Verduidelik vir my wat is afknouery?
- ❖ Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?
- ❖ Wat het jy gedoen toe jy sien dat die afknouer iemand afknou?
- ❖ Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?
- ❖ Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy alleen is?
- ❖ Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy die teiken afknou?
- ❖ Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook
- ❖ Wat stel jy voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop?

Deelnemer 3 (Vroulik, 18 jaar oud, Graad 12, Afrikaanssprekend)

Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery.

Leerder: Ek weet dat afknouery is wanneer een persoon deur 'n ander persoon geteister word. Dit kan bewustelik of onbewustelik wees. Veral in die toenemende groei van tegnologie in vandag se lewe is boeliery meer pertinent in kuberruimtes. So nou kan jy selfs, jy sien die persoon, jy weet nie wie die persoon is nie, hy kan dalk in heeltelmal 'n ander kontinent as jy bly, maar jy kan steeds aangeval word deur daardie persoon al ken jy hom nie. En ek meen dit kan selfs nou seksuele teistering wees, emosionele teistering, en fisieke teistering. Dis wat ek onder boeliery verstaan. Toe ek afknouery gesien het, is daar gewoonlik iemand wat die teistering doen en 'n klomp mense wat net bystaan. Nou hulle is soms net daar om te kyk en hulle is selfs daar om die boelie te ondersteun tydens die geboelie.

Briewe, fisieke teistering waar hulle mekaar letterlik by die skool sal aanval tydens pouse sal die meisies mekaar slegsê. Meisies is baie, hulle is erg, hulle sal mekaar ... As ons nou pouses in groepies staan sal, sal hulle mekaar lelike woorde, woorde wat ons nie in ons opvoeding gehad het, toe ons nog jonger soos in Graad 8, 9 ... vieslike woorde wat die meisies mekaar toesnou.

Vraag 2: Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Wel, eerstens bang want as ek iets gaan sê gaan die boelie my dalk aanval en my begin teister en ek het soort van hartseer gevoel vir die persoon wat geboelie word. Soort van 'n gevoel van ek wil hom help maar ek is bang en ek voel hy verdien dit nie en dit maak my hartseer.

Vraag 3: Wat het jy gedoen toe jy die afknouery gesien het?

Leerder: Persoonlik het ek probeer wegbly.

Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?

Leerder: Ek dink dat die persoon wat afgeknou word, is dalk 'n maklike teiken vir die afknouer. Hy kan dalk sien dat die persoon het nie so 'n sterk persoonlikheid nie en hy praat dalk nie met sy ouers of die onderwysers nie want hy is te bang en dit is dalk hoekom hy die persoon herhaaldelik afknou omdat hy afgeknou word of by die huis dalk geslaan word, of gemolesteer word of al daai ander dinge. Die kind, wat het in die kind se lewe gebeur wat hom 'n afknouer gemaak het? Die ander kinders wat dalk nie boelies geword het nie is dalk in die situasie anders behandel. Hulle het dalk pakslae by die huis gekry maar hulle kon dit hanteer. Die persoon wat die afknouer is, het dalk pakslae gekry maar hy voel dat hy dit op iemand ander moet afdwing. So ek dink dit hang af van hoe 'n persoon self is om dan daai situasie te hanteer.

Vraag 5: Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy alleen is?

Leerder: Ja Juffrou.

Vraag 6: Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te sien hoe hy die teiken afknou?

Leerder: Respek. Ek dink hy sien dalk hy kry respek en dan outoriteit. Hy kry dit nie maar in sy "mind" kry hy dit. By die ander kry hy dit nie, hulle kry dalk eerder 'n bang gevoel maar hy voel hy kry respek en daai outoriteit oor daai persoon. Want ek dink dit is soort van hmmm ... Hulle wil in die in-groep wees en dit is gewoonlik die "main" man soos hulle sê is daar en dan is dit sy ondersteuners om hom te ondersteun en teen enige iemand te staan wat die afknouery probeer stop, maar tensy dit nou 'n onderwyser is wat tussenin tree dan sal hulle gou uitmekaar uit spat. Ek weet nie. Ek dink hulle (die aanskouers) is net te bang om enigiets te sê, so dis hoekom die probleem opduik, want niemand wil iets daarvoor sê nie, so, dis hoekom hulle probeer wegbly daarvan, want hulle is bang vir wat gesê kan word. Die groep is gewoonlik daar om die afknouer te ondersteun. Dit is wat ek nou al gesien het

Vraag 7: Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders of grootmense ook?

Leerder: Albei.

Vraag 8: Wat stel jy voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of om dit te stop?

Leerder: Ek dink dis in die eerste plek om vir die persoon wat afgeknou het hom te ondersteun die bystanders moet ... Ek dink jy moet vir hulle soort van 'n beloning gee indien daar iemand besig is om afgeknou te word, vir hom sê as jy dit stop sal jy dit en dit kry. Om hom soort van hom ook ... ek dink dit is hoekom prefekte ook sulke belangrike rol speel en ook RCL, om hulle dalk te sê as jy dit, en dit, en dit doen staan jy kan som prefek te word. Om dalk soort van 'n lys op te stel en dan nie laat die ou onderwysers of die leerders die prefekte kies nie maar dat hulle gekies word op 'n meriete basis. Soos wat in graad 8 het hy daai persoon so daai gedrag getoon en volgens meriete die leiers van die skool te kies.

Onderhoudvoerder: Baie dankie vir jou tyd en die inligting.

KLEURKODERING

- ❖ Verduidelik vir my wat is afknouery?
- ❖ Hoe het julle gevoel toe julle die afknouery gesien het?
- ❖ Wat het julle gedoen toe julle sien dat die afknouer iemand afknou?
- ❖ Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?
- ❖ Wat stel julle voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop?

FOKUSGROEP 1

Deelnemers 1 – 7 (Manlik en vroulik 9 -14 jaar oud, Vlakke 1-4 , Afrikaanssprekend)

Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery (aard)

D-1: Hulle stamp hulle en hulle sê: 'Ag ja, jy's dom ek soek jou nie meer nie.'

D-2: As hulle sê: 'O, nee jy het my nou per ongeluk seergemaak en nou is ek nie meer jou maatjie nie, Dommie.'

D-4: As hulle iemand seermaak dan moet ons help dat hulle nie aangaan nie, want as hulle aangaan sal hulle mekaar net doodmaak en doodslaan.

D-1: Ek het al gesien ... My maatjie het, my maatjie het ... ek het per ongeluk ... ek het 'getrip' en toe slaan ek my vuur per ongeluk teen my maatjie se neus vas, toe kry ... toe kry ek ... toe vertel ek die waarheid vir my ma.

D-2: Ek het al op die trappe 'n maatjie gesien wat die ander stamp van die trappe af dat hulle val.

D-3: Ek het al gesien, nè dat iemand mekaar slat nè en dan druk hy hom in die boom vas en dan sê hy: "Jy's stupid."

Vraag 2: Hoe het julle gevoel toe julle die afknouery gesien het? (belewing)

D-1: Ek het baie sleg gevoel.

D-2: Ek het baie sleg gevoel.

D-3: Baie sleg.

D-4: Ek het baie hartseer gevoel en ek het die mense jammer gekry.

D-5: Ek het sleg gevoel maar ek het bietjie gelukkig gewees en toe word ek weer hartseer.

D-6: Ek het baie hartseer gevoel – baie.

D-7: Ek het baie hartseer gevoel want my maatjie het hom...

Vraag 3: Wat het julle gedoen toe julle sien dat die afknouer iemand afknou? (rolle)

D-1: Ek het vir my ma en my pa gaan sê.

D-3: Ek het ... My ma het my vertel dat my pa is al doodgeslaan met 'n byl en daai polisie kan hulle kry.

D-4: Ek het net omgedraai... Ek het net omgedraai en toe gaan sê ek vir die juffrou.

Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou? (oorsake)

D-1: Want hy sien die ander persone is gelukkig en hy is ongelukkig en dan probeer hy hom (die teiken) ongelukkig maak.

D-2: Hy is kwaad, want hy wil net die kleintjies seermaak, want hulle is so klein en hulle is ... hulle is ... As hulle uit die skool uit kom, dan kom die ander groot kinders, maar die groot kinders kan nie vir die kleintjies slaan nie, want hulle is lekker om mee te speel en dan is hulle nie "fine" nie en dan sal hulle gelukkig wees dan.

D-4: Hy haal sy gevoelens op die ander mense uit.

D-3: Laas keer toe ek by my maatjie gaan kuier het nê, toe sien ek my maatjie knou hierdie ander ene af en toe ... Want hy het die duiwel in sy hart.

D-4: Want hy haal sy gevoelens op die ander mense uit en as hy kwaad is haal hy dit nie op homself uit nie, hy haal dit op die ander mense uit."

D-2: Omdat hy ... hy dink hy is beter as die ander en hy wil net sien hoe kry die ander seer.

D-3: Want hy is "jealous" omdat hy beterder as hy is nê, en hy voel baie gelukkig, nê, en hy voel altyd net sleg en dan wil hy hom altyd net seermaak dat hy gelukkig kan voel.

D-4: Want hy sien daai outjie is sterker maar die regte rede is hy is nie, en dan dink almal hy is sterker en dan wys hy vir almal dat hy nie rêrig so sterk is nie.

D-5: Want as hy dit een keer doen dan is daardie kind die "target."

D-6: Juffrou as hy die mense seer maak dan gaan hy net aan en aan en dan sal hy die kinders so seermaak en ...

D-7: Omdat hy swakker is.

D-1: Omdat hy kleiner is as ons en ons is groter as hy en dan dink ons deur hom seer te maak gaan dit ons gevoelens beterder maak as hy.

Vraag 5: Wat stel julle voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop? (hantering)

D-1: Ons kan hulle help as hulle baklei en dan kan ons vir meneer gaan sê of juffrouens of ons ouers.

D-2: Tannie, ek sal net vir hulle sê hulle moet ophou en as hulle nie ophou nie gaan ek na my juffrou toe en dan sê ek vir haar en as sy wil niks doen nie sê ek maar vir die hoof of die polisie en dan sal ek baie bly wees as hulle iets gaan doen.

D-5: Ek sal net ... Ek sal op my beste probeer help.

D-4: Ja, ek sal baie help en ek sal net soos in hulle probeer keer, maar as hulle my slaan sal ek net omdraai en vir die juffrou gaan sê.

D-6: Die probleem uitsorteer wat hulle het.

D-7: Ek sal met hulle praat en vra hoekom haat hulle die persoon.

D-1: Ons moet net probeer om vrede te maak onder mekaar en ons moenie altyd mekaar probeer seermaak en healtyd stories aandra oor mekaar nie.

D-2: Om vir iemand anders te gaan sê.

D-4: Om probleme uit te sorteer.

D-6: Om met hulle te praat waarom hulle baklei.

D-7: Jy moet uitvind wat verkeerd is. Jy moet vir hulle vrae vra soos: "hoekom doen jy dit en hoe voel jy daaroor en hoekom doen jy dit", want dit is nie reg nie.

Onderhoudvoerder: Baie dankie dat julle met my kom praat het.

BYLAAG E – 2
VERBATIM MEDEDELINGS TYDENS FOKUSGROEPONDERHOUE:
INTERMEDIËREFASE

KLEURKODERING

- ❖ Verduidelik vir my wat is afknouery?
- ❖ Hoe het julle gevoel toe julle die afknouery gesien het?
- ❖ Wat het julle gedoen toe julle sien dat die afknouer iemand afknou?
- ❖ Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?
- ❖ Wat stel julle voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop?

FOKUSGROEP 2

Deelnemers 1-5 (Manlik en vroulik, 9,10 jaar oud, Graad 4, Afrikaanssprekend)

Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery (aard)

D1: Skop, skinder en ... baklei.

D2: Dit is skop, slaan en baklei en sê vir 'n ander maatjie hy kan nie meer saamspeel nie.

D1: Ek het al gesien – 'n man. Hy is 'n boemelaar en toe kom 'n ou en toe slaan hy hom en ...

Vraag 2: Hoe het julle gevoel toe julle die afknouery gesien het? (belewe)

D4: Hartseer. Dit is ... want hulle kry seer, hulle gaan hartseer word en goed.

D5: Ek dink ... Want as ... Hulle word hartseer.

Vraag 3: Wat het julle gedoen toe julle sien dat die afknouer iemand afknou? (rolle)

D2: Jy kan dit nie stop nie en jy moet na iemand toe gaan en vir hulle sê ... hmmm ... daar's iemand in die dorp wat mekaar gestamp het of seergemaak het.

D3: Ons kan vir ons juffrouens en monitors gaan sê.

D4: Die monitors gee deesdae nie meer om nie.

Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou? (oorsake)

D1: Want hy dink hy is "cool."

D2: Hy dink hy is die hmmm ... een wat ... mag doen wat hy wil.

D3: Sy sal ... hulle sal ... sy sal ... een se hare trek en goed.

D4: Want sy dink sy is die enigste een wat groot is en goed.

D5: Ek dink sy dink sy is die baas – dis al.

D1: Hy (afknouer) sal aangaan en hy sal jou (aanskouer) ook seermaak.

Vraag 5: Wat stel julle voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop? (hantering)

D1: Hulle kan die kind D-merietes gee en hulle kan haar skors.

D2: Hulle kan haar ... hmmm ... hoof toe vat of hulle kan haar ma-hulle inroep.

D3: Ek dink hulle kan na die hoof toe gestuur word.

D4: Hulle moet hom skors en uit die skool uitsit dat hy nie weer in die skool in kom nie.

Onderhoudvoerder: Baie dankie dat julle gekom het.

BYLAAG E – 3

VERBATIM MEDEDELINGS TYDENS FOKUSGROEPONDERHOUE: INTERMEDIËREFASE

KLEURKODERING

- ❖ Verduidelik vir my wat is afknouery?
- ❖ Hoe het julle gevoel toe julle die afknouery gesien het?
- ❖ Wat het julle gedoen toe julle die afknouery gesien het?
- ❖ Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?
- ❖ Wat stel julle voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop?

FOKUSGROEP 3

Deelnemers 1-8 (Manlik en vroulik, 10-11 jaar oud, Graad 5, Afrikaanssprekend)

Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery (aard)

D-1: Jy loop en jy stamp iemand en jy sê: “ Ag, jy’s dom.”

D-2: Jy loop en jy slaan iemand vir niks.

D-3: Jy loop nè, en dan speel hulle nè, en dan vra hy of hy kan saamspeel, maar jy wil hom eintlik nie daar hê nie en dan maak jy hom seer.

D-4: As julle bakleiery speel.

D-5: Jy sit nog daarso by die trappe dan skop hulle jou so en dan sê hulle vir jou jy is ’n “loser”

D-6: Afknouery is wanneer, hmmm ... daar’s, hmmm ... wanneer daar ’n klein meisie of ’n klein seuntjie is en die klein meisie loop en sy wil huis toe gaan en dan is daar ’n hele klomp kinders wat haar agtervolg en wat haar stamp en wat haar seermaak.

D-3: Dis nie reg nie, Tannie. Mense kry baie seer en baie voel hartseer in hulle harte.

D-1: Omdat jy daai persoon kan seermaak, jy kan hulle baie seer maak. In hulle hart.

Vraag 2: Hoe het julle gevoel toe julle die afknouery gesien het? (belewing)

D-1: Hartseer, baie hartseer, want dan sien ek hoe word hulle afgeknou en dit is nie mooi nie

D-2: Baie hartseer, want ek kan altyd sien hoe doen hulle dit dan is ek baie hartseer.

D-4: Ek sal hartseer wees as hulle die maatjie afknou dan sal ek haar probeer help, maar ek sal nie kan nie, want ek gaan in die moeilikheid kom as ek gaan help en ek sal seerkry en ek sal sleg voel as ek hulle per ongeluk terug seermaak.

D-5: Ek sal hartseer gevoel het en toe vir die juffrouens gaan roep het.

D-6: Baie hartseer. Want jy sien 'n ander persoon kry seer.

D-7: Ek het hulle jammer gekry en omdat hulle kleiner is as ons moet ons probeer om hulle... om hulle nie seer te maak nie.

D-4: Sy hartjie sal baie seer wees as 'n mens hom afknou.

D-2: Hmmm ... want dan maak jy die mens se hart seer en dan is dit nie vir die mens lekker nie en dit is baie lelik.

Vraag 3: Wat het julle gedoen toe julle die afknouery gesien het? (rolle)

D-1: Ek het vir my ma gaan sê en my ma het vir hulle gesê hulle moet ophou en as hulle nie wil ophou nie, dan gaan sy vir die ouers sê en dan gaan die ouers hulle straf.

D-2: Ek het vir my pa gesê en toe sê my pa as hulle nie ophou nie gaan hy die polisie bel. Toe bel hy die polisie vir hulle en toe vat die polisie hulle.

D-4: Ek het vir juffrou gaan sê.

D-3: Juffrou sal dit "uitsort", nè en as hulle nie ophou nie sal juffrou hulle hoof toe vat en as hulle nog steeds nie wil ophou nie sal die hoof die polisie bel.

D-5: Ek sal vir hom gaan sê het hy moet ophou daarmee, want dit gaan terugkom wat hy aan ander persone doen.

D-8: Ek het ... ek het vir die Juffrou gaan sê en toe het sy vir my gevra wat het gebeur en toe het ek vir haar gesê wat het gebeur en toe sê sy hmmm ... al wat ons moet doen is ons moet met die kind praat en ons moet uitvind hoekom doen hy dit, waarom maak hy dieselfde persoon seer.

Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou? (oorsake)

D-1: Want hy sien daardie persoon is gelukkig en hy nie, dan wil hy hom ongelukkig maak.

D-2: Omdat, as daar 'n kleiner persoon is as hy, en dan kom hy na hierdie klein persoon toe en sê vir hom: "O, jy het mos my maatjie weggevat," en dan sê hulle ja: "As jy ... as jy gelukkig is hoekom kan ek nie gelukkig wees om jou seer te maak nie."

D-3: Want hy het seker al so seer gekry en dan wil hy net sy seer uit sy hart uitkry om jou seer te maak.

D-4: Hy sien die persoon is baie gelukkig en dan wil hy hom seermaak dat hy ook baie ongelukkig kan wees, want hy is net so ongelukkig.

D-5: En hy hou daarvan om klein kinders seer te maak omdat hy, hy haal sy frustrasie op ander mense uit.

D-6: Hy maak hulle seer laat die mense kan sien en dink dat hy die sterkste is.

D-7: Hy maak die kinders seer want hy is jaloers op hulle.

D-8: Hy maak hulle seer want hy weet hulle hart gaan seer wees en hy dink hulle gaan nooit weer glimlag nie en dan sien hy hulle is weer gelukkig.

D-4: Ek weet nie Juffrou.

Vraag 5: Wat stel julle voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop? (hantering)

D-8: Hulle kan, hulle kan ... Hulle moet met die kind praat en by hom uitvind hoekom doen hy dit en waarom gaan hy net vir dieselfde kind en as hulle uitgevind het dan kan hulle die saak verder laat gaan.

D-2: Juffrou, hulle kan hulle straf en sê hulle moet die hele pouse inbly en dan moet hulle, hmmm ... op een boud sit met hulle hande op hulle koppe en as dit nie help nie, dan moet hulle net detensie kry.

D-3: Die onderwysers moet vir hulle vra hoekom hulle klein kinders afknou en hoekom hulle so baie boelies is.

D-4: Jy kan vir hulle vra: "Wat makeer julle dat julle vir die ander kind seermaak. Wat het hy wat julle nie het nie?" En dan moet hy (onderwyser) vir hulle vra: "Waarvoor boelie julle?"

D-7: Ek sal vir hulle sê ... Ek sal so maak en dan sal ek vir hulle sê: "Ok, julle moet ophou anders gaan julle almal seerkry en dan gaan julle in die moeilikheid beland."

D-5: Ons kan vir meneer gaan vra om met die kind te praat en as dit nog steeds nie stop nie, dan kan ons met ons ouers gaan praat en dan sal ons kyk of dit nie kan ... hom of haar nie kan stop nie.

D-6: Ons sal vir die hoof gaan sê het laat die hoof hom kan skors.

D-3: Ek sal hom (die aanskouer) help om die kinders uitmekaar uit te haal.

D-5: Ek sal ook hulle (aanskouers) gehelp het, Juffrou.

D-2: Ek sal ... dan sal ek vir hulle gehelp het, sê dis reg want dis nie mooi as hulle iemand anders seermaak nie en dan sal ek ook vir juffrou dit gaan sê.

D-1: Ek sal baie gelukkig voel want dan ...

D-7: Hmmm ... hulle boelie hulle want hulle het nie maatjies nie en ek sal self met hom speel en dan vra ek vir hom vrae en as ek die antwoord kry dan sal ek net vir hom sê hy moet dit ophou doen.

D-8: Dat hulle nie meer ons harte kan seermaak nie, want dan gaan ons nie meer enige probleme in die skool hê nie.

D-6: As die kinders nou nie wil ophou nie en hulle kom met messe en goed skool toe, dan moet die hoof vir hulle sê as hulle weer 'n keer dit doen dan gaan hy hulle nie meer... dan gaan hy nie meer nonsens vat nie en hulle skors.

Onderhoudvoerder: Baie dankie, dit was lekker om met julle te kon gesels het.

VERBATIM MEDELELINGS TYDENS FOKUSGROEPPONDERHOUD:
INTERMEDIËREFASE

KLEURKODERING

- ❖ Explain to me what you think **bullying** is.
- ❖ How did you **feel** when you saw the bullying taking place?
- ❖ What **did you do** when you saw the bullying taking place?
- ❖ What would you say is the **reason** that someone is being bullied?
- ❖ **Who** are usually the bullies?

FOKUSGROEP 4

Deelnemers 1-5 (Manlik 11-12 jaar oud, Graad 6, Engelssprekend)

Question1: Explain to me what you think bullying is. (aard)

P-1: People Ma'am, that bully us are mad.

P-2: They tease us and hit us, but they hit us back.

P-3: I would define bullying as people who are insecure, people who are not very happy with their lives and take it out on other people.

P-4: They are smoking and they get very high and they bully us, Ma'am to get their stress off. Then we don't know what to do.

P-5: I have seen people bullying my friend for nothing, for their money, their lunch and their stuff.

P-6: My friend, Ma'am. In Grade 5 my friend was being bullied by a boy who was finished with school.

Question 2: How did you feel when you saw the bullying taking place? (belewing)

P-5: Angry, Miss. I just wanted to hit the person.

P-3: I felt sorry for that person because she or he did nothing wrong.

P-6: He did on purpose Ma'am, and he didn't say sorry, Ma'am. My other friend says sorry, and nothing happened to him.

P-2: I felt very sorry because most of these people don't deserve it. They do nothing wrong, they just ... People take advantage of the fact that they are fragile and they bruise easily.

P-4: I feel sorry and sad for them because they didn't do anything mean and now these people come and push them but they didn't do anything wrong.

P-1: I felt very helpless.

P-5: I felt also the same because, Miss ... Hmmm ... because like you were not helping that person that needed your help the most.

Question 3: What did you do when you saw the bullying taking place? (rolle)

P-1: Ma'am, I laughed at him, Ma'am, because he was naughty, Ma'am.

P-2: Ma'am, this person lives with my friend and I asked him why he does this to children, why doesn't he do it to his own age group.

P-3: I wanted to help but Ma'am ... some police guys come ... then ... then ... we missed.

P-4: I confronted the bully Miss, and I asked him why he is doing this to the other person.

Question 4: What would you say are the reasons that someone is being bullied? (oorsake)

P-3: I think it is because they are not happy with their life; they are very insecure, hmmm ... they don't think straight, they are not happy. They are not happy with the life they are living, and they think it's much better if they ruin someone else's life because they think their life isn't nice.

P-1: Ma'am, sometimes at home they are spoiled and like when they are naughty their parents do nothing, and then they come at school and they hit someone else, and if the teachers tell their parents, their parents don't do nothing and they keep on doing that.

P-4: Some of them smoke dagga and drugs.

P-2: Hmmm ... it's because hmmm ... sometimes ... It's because they sometimes don't realise how much a person feels and ... and they don't realise how much they break a person's heart. And because the person thinks he can take advantage.

P-2: Some people have been bullied, and when they grow up they take it from their childhood, Ma'am.

P-5: Some of them they bully you for your, let's say for your money at school. They say: "Give me your money now or I will hit you!"

P-3: Some people bully you because they are jealous of your life.

Question 5: Who are usually the bullies? (aard)

P-1: All Whites, Ma'am, Whites.

P-3: Yes, Whites. They bully more.

P-5: I think grownups.

P-4: Ma'am, it is mostly the black men because when they are drunk they hit their own children.

Interviewer: "Thank you so much for coming."

BYLAAG E – 5

VERBATIM MEDEDELINGS TYDENS FOKUSGROEPONDERHOUE: SENIORFASE

KLEURKODERING

- ❖ Verduidelik vir my wat is afknouery?
- ❖ Wat het julle gedoen toe julle sien dat die afknouer iemand afknou?
- ❖ Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou en watter leerders word gereeld afgeknou?
- ❖ Waarom is aanskouer huiwerig om afknouery te rapporteer?
- ❖ Wat is die gevolge van afknouery vir die teiken, die aanskouer en die afknouer? (ook die gevolge van die berigte van geweld en misdaad in die media)
- ❖ Wat stel julle voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of te stop?

FOKUSGROEP 5

Deelnemers 1-7 (Manlik en vroulik, 12-14 jaar, Graad 7,8, Afrikaanssprekend)

Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery (aard)

D-1: Ek persoonlik dink dat afknouery of boelie is om mense seer te maak deur hulle emosies aan te vat.

D-2: Ek dink hulle doen dit, want hulle voel nie reg met hulleself nie.

D-3: Dit is die aanhoudende gepik op 'n sekere persoon om homself te laat beter voel.

D-4: Juffrou as mense jou seermaak, aspris, en hulle dink dit is snaaks en jou vloek en so, Juffrou.

D-5: As iemand jou afbreek, fisies en emosioneel.

D-6: Dit is as jy iemand slegsê of sleg doen aan iemand.

D-7: Dit is as jy mense ietsie toevoeg wat jy self nie wil hê iemand vir jou moet sê nie.

D-1: Tannie, daar waar ons bly is daar hmmm ... klomp kinders. Ons bly in 'n sirkel en dan almal is omtrent dieselfde ouderdom en dan is daar een seuntjie wat omtrent vier jaar jonger as ons ander is. Wel, hy speel ook elke middag saam met ons bal en rugby of ietsie. Hulle speel elke dag iets en die seuns hou daarvan om hom te slaan of te stamp dat hy val of hulle sê hom sleg, maar ek het altyd... maar na Tannie se gesprek toe besef ek dis boelie.

D-3: Tannie ek was ook al ... Ek het ook al gesien, maar ... hmmm... Ek het al gesien hoe hulle iemand ... aangaan oor haar gewig ... ja.

D-6: Juffrou my nefie ... hy is baie skraal gebou en kinders het hom altyd geboelie in laerskool en dan sal iemand vir hom opkom en dit het altyd in 'n bakleiery ontaard.

D-4: Juffrou, dit het self met my ook al gebeur. Nie my geboelie nie, maar ek het moeilikheid gekry omdat ek hom gehelp het.

Vraag 2: Wat het julle gedoen toe julle die afknouery gesien het? (Rolle)

D-7: Wel, soos ek dit sien – dit het nou al 'n paar keer gebeur wat iemand ... iemand afknou en dan los ek dit maar net tot op 'n punt dan stop ek dit.

D-5: Ek vat hom aan daaroor en sê hy moet stop.

D-3: Ek het niks gesê nie, ek het niks gedoen nie, ek het net stilgebly.

D-2: Ons draai net om.

Vraag 3: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou en watter leerders word gereeld afgeknou? (oorsake)

D-1: Want hulle voel sleg oor hulleself. Hulle het niks goed vir hulle self te sê of vir iemand anders nie en dan sê hulle wat hulle vir hulleself eintlik voel.

D-4: Dis soos hulle grootword.

D-7: Ja, dis soos hulle grootword.

D-6: Juffrou die wat erg is oor hulle leerwerk, dies wat skraal is en nie baie vriende het nie, die "loners."

D-2: Dit kan almal wees. Dies wat erg is oor hulle leerwerk, dies wat nie erg is daaroor nie. Dis mens se persoonlikheid, dink ek.

D-3: In sommige gevalle kan jy dit in sy houding sien. Hmmm ... Dis mense wat uitstaan.

D-6: Dit is kinders wat nie ... sê nou maar hulle wil nie iemand anders slegsê nie. Dan sê die kinders hulle is 'n "loser" en hulle sê hulle is uit en wil niks met hulle te doen hê nie en dan sê hulle, hulle sleg.

D-5: Tannie daar is mos altyd groepe. Jy het jou vriendekring en die mense wat gewoonlik nie in jou vriendekring is nie, hulle is die “odd ones out” hulle is die mense wat geboelie word.

Vraag 4: Waarom is aanskouers huiwerig om afknouery te rapporteer? (oorsake)

D-2: Hulle is bang.

D-5: Hulle dink hulle is die volgende teiken.

D-7: Hulle gaan soos half die “splitgatte” wees en dan gaan die mense hulle begin boelie.

Vraag 5: Wat is die gevolge van afknouery vir die teiken, die aanskouer en die afknouer? (ook die gevolge van die berigte van geweld en misdaad in die media)

D-1: Baie van hulle (die teikens) begin minderwaardig teenoor hulleself voel en begin hulle (die afknouers) glo en raak selfbewus en hmmm ... of hulle raak emosioneel ongelukkig, hulle is nie meer die gelukkige persoon wat hulle altyd was nie, en ja. Of hulle wil selfmoord pleeg.

D-2: As party van ons mense sien hoe die mense mekaar afknou gaan hulle ook miskien so raak. Hulle word ook boelies. (die aanskouers)

D-4: Ek dink die boelie is 'n baie ongelukkige persoon en soos hmmm ... sê nou soos twee vriendinne. Hy wil ook graag daai sterk band of daai vriendskap hê of by die huis dan kry hy nie aandag nie en hy word geslaan en dit, en dan voel hy minderwaardig of klein by die huis en as hy by die skool kom dan voel hy, hy is sterk en “in charge”.

D-5: Ek dink hy (die afknouer) steur hom nie daaraan nie.

D-7: Die boelie sal dit in die publiek doen, maar soos byvoorbeeld die hoofboelie, niemand sal teen hom opstaan nie want hulle is te bang. Hulle is nie bang vir slaan nie, maar hulle is bang vir die woorde wat hy sê wat hulle seermaak.

D-3: Ja Juffrou, ek dink hy sal sleg voel as hy sien hoe swaar kry daardie outjie op die TV.

D-2: Ek dink dit sal hom sleg laat voel.

D-5: Hy kry nuwe idees van hoe om iemand af te knou.

D-1: Ek dink partymaal is dit goed, maar ek dink ook dit is sleg meeste van die tyd.

D-7: Ek sou sê hy sal altwee voel, want hy ... as hy ... hy gaan aggressief ... daai aggressie voel van hy kry nog idees of anders gaan hy sleg voel, want hy weet hy doen dit aan ander mense.

Vraag 6: *Wat stel julle voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of te stop? (hantering)*

D-1: Om op te staan teen daardie persoon.

D-2: Deur hom 'n bietjie van sy eie medisyne te gee.

D-3: Jy kan, soos in daardie video wat Tannie vir ons gewys het van die outjie wat sy hare ook rooi gaan daai het (om soos die teiken te lyk). Jy kan ook jou voorkoms verander om soos daai ou te lyk dan gaan hy (die afknouer) mos ophou.

D-4: Jy kan dit aanmeld en jy kan soos die kind vat na 'n ouer gesag wat jy weet dit reg sal hanteer.

D-5: Juffrou ek dink almal in jou graad of ouderdomsgroep moet dalk saamstaan.

D-6: Jy kan ook selfs as skrywer, kan jy ook selfs die... as die afknouer 'n teiken het en hy sê hom sleg kan jy ook slegte goed vir hom ook sê dat hy skuldig voel en ophou met die afknouery.

D-7: Miskien moet mens groepe maak en as 'n groep na die persoon toe gaan en vir hom te sê om dit te stop, want as jy alleen gaan dan sal dit tien teen een eindig in 'n bakleiery, want jy kan dink hy sal jou wil aanvat daaroor maar as jy in 'n groep gaan en almal sê vir hom dan sal hy nie.

D-7: Mens moet 'n beweging stig soos die ABB, die Anti-Boelie Beweging.

Onderhoudvoerder: Baie dankie vir alles wat julle vir my vertel het.

VERBATIM MEDEDELINGS TYDENS FOKUSGROEPONDERHOUE:
SENIORFASE

KLEURKODERING

- ❖ Verduidelik vir my wat afknouery is.
- ❖ Hoe het julle gevoel toe julle die afknouery gesien het?
- ❖ Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?
- ❖ Wat dink julle baat die afknouer by sy of haar gedrag?
- ❖ Waarom is daar gewoonlik aanskouers tydens 'n afknouery teenwoordig?
- ❖ Onder watter kultuurgroep kom afknouery die meeste voor?
- ❖ Wat stel julle voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of te stop?

FOKUSGROEP 6

Deelnemers 1-9 (Manlik en vroulik, 14-15 jaar, Graad 9, Afrikaanssprekend)

Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery (aard)

D-1: Dis is soos om iemand emosioneel seer te maak.

D-2: En om hulle gevoelens baie seer te maak en om hulle fisies seer te maak deur om hulle te boelie.

D-3: Dit is om al die verkeerd in almal te sien maar jy sien nie die reg in hulle nie, jy sien net al die verkeerd soos 'pin point' maar dis al wat jy sien.

D-5: Soos om iemand emosioneel af te kraak en omdat soos hulle dalk by die huis afgeknou te word dan kom haal hulle dit uit op die kinders by die skool.

D-1: Ek het net gesien hoe party mense lekker kry om ander af te knou en hmmm ... soos as iemand afgeknou word weet hy nie rêrig wat om terug te sê nie, ja.

D-3: Deur om te sien hoe iemand, iemand anders se gewig aantass en deur hulle fisies seer te maak deur om na hulle gewig te verwys.

D-4: Emosionele afknouery.

D-1: Ek dink op 'n tyd hou hulle (afknouers) jou soos van baie dop om te kyk wat is jou swakpunte en wat dit is ... waar hulle kan druk waar dit seermaak soos byvoorbeeld mense

se gewig of byvoorbeeld as jy nou byvoorbeeld nie 'n broer of iets het nie of iemand in die familie kry swaar dan **sal hulle daarop druk tot jy breek.**

D-2: **As jy nie wil doen wat hulle wil hê jy moet doen** nie dan **word jy ook afgekraak.** Soos as jy **nie saam met iemand wil slaap nie,** **dan is jy of 'n non of jy is 'n kloosterkoek** of **jy weet nie wat lekker is in die lewe nie.** **As jy nie saam met hulle wil rook** nie **is jy nou nie goed genoeg nie.**

D-3: Daar is **een persoon wat dit begin dan sal die vriende soos saamkom en saamlag** en saam ... **Soos die leier help** en dan **opstaan op die verkeerde manier.**

D-4: Ja, daar is **gewoonlik net een persoon wat begin** **dan sal die ander inval.**

D-5: Dit is **'n groep,** Tannie.

D-7: **Meestal groepe,** Tannie.

D-8: Dit is in **groepe.**

D-9: Dit **is in groepe,** maak nie saak hoe dit oorkom nie.

Vraag 2: Hoe het julle gevoel toe julle die afknouery gesien het? (belewing)

D-2: Hmmm ... **In die begin is dit snaaks, maar dan sien jy hoe die ander persoon seerkry** en **somtyds was jy in daardie situasie** en **dan weet jy eintlik hoe hy voel,** so ... ja.

D-4: **Hartseer en kwaad.**

Vraag 3: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou? (oorsake)

D-1: **Jaloesie.**

D-2: Die **persoon wat die mense afknou** kan dalk ook **emosionele probleme** hê, hy kan **probleme by die huis hê** of sy **ouers kan hom dalk afknou** en nou wil **hy hê ander mense moet sy pyn voel.**

Vraag 4: Wat dink julle baat die afknouer by sy of haar gedrag (oorsake)

D-1: Ek dink soos as sekere mense afgeknou word en die persoon wat hulle afknou, soos hulle **voel lekker en hulle voel "in charge"** en ek weet nie, dis al wat ek dink.

D-2: Hulle **kry baie lekker daaruit** want hulle weet dat **ander mense ook pyn voel,** dat **hy nie die enigste een is wat seerkry nie."**

Vraag 5: Waarom is daar altyd aanskouers tydens 'n afknouery teenwoordig? (oorsake, rolle)

D-1: Want dit is vir hulle lekker.

D-4: Want hulle geniet dit om te kyk hoe iemand seerkry.

D-2: Soos as daar 'n bakleiery is by die skool is daar altyd 'n bondel.

D-5: Hulle moedig aan.

D-7: Hulle sal aanhits en sê gaan nog aan, want die persoon kry seer.

Vraag 6: Onder watter kultuurgroep kom afknouery die meeste voor? (kultuurgroepe)

D-2: Jy kry dit nie baie onder die swart kinders nie want hulle sal eerder vir mekaar opstaan maar ons wit kinders sal "opgang" teenoor mekaar en dan sal ons in groepe verdeel en mekaar afknou.

D-4: Dis net die grotes.

D-1: Ja, dis die ouer kinders wat mekaar so afknou.

D-2: Van Graad 6 af sal hulle begin verdeel.

D-7: Ja.

D-6: Van Graad 6 af begin hulle verdeel en katterig raak en dan ja...

Vraag 7: Wat stel julle voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of te stop? (hantering)

D-1: Teen hom opstaan soos byvoorbeeld vir hom te se as hy jou boelie, jy praat nie so met my nie, jy staan jou man jy gaan nie soos weg en huil nie want dan sê hy: "OK, hy kry dit reg" en dan sal hy aanhou ... Deur soos op te staan en te sê: "Jy praat nie so met my nie" of so ietsie.

D-2: Deur om soos sê nou maar hy knou jou af, jy moet nie soos in terug afknou nie, jy moet net vir daai persoon kyk en jou rug draai en dan wegloop, want dan gaan hulle eintlik voel dat dit pla die persoon nie en hulle gaan dalk ophou.

Onderhoudvoerder: Baie dankie dat julle gekom het en ook vir julle samewerking.

KLEURKODERING

- ❖ Verduidelik vir my wat is afknouery.
Explain to me what bullying is.
- ❖ Hoe het julle gevoel toe julle die afknouery gesien het?
How did you feel when you saw the bullying taking place?
- ❖ Wat het julle gedoen toe julle die afknouery gesien het?
What did you do when you saw the bullying taking place?
- ❖ Wat is die redes waarom die afknouer die teiken in die teenwoordigheid van die aanskouers afknou?
What are the reasons for the bully to bully someone else in the presence of the bystanders?
- ❖ Waarom is die aanskouer huiwerig om die teiken tydens afknouery te help?
Why do most of the bystanders not intervene during a bullying episode?
- ❖ Wat stel julle voor moet die onderwysers en die leerders doen om afknouery te voorkom of te stop?
What do you recommend should the teachers and the learners do to stop bullying from occurring?

FOKUSGROEP 7

Deelnemers 1-10 (Manlik en vroulik, 16-17 jaar, Graad 10, Afrikaanssprekend en Engelssprekend)

Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery (aard)

Question 1: Explain to me what bullying is.

D-1: Dis as jy iemand emosioneel seermaak deur hulle gewig te gebruik en te sê hulle is vet of hulle eet te veel.

D-2: When you hit other children and it is not always mentally but verbally also.

D-3: Hulle slaan hom en skop hom.

D-4: Ek het al baie boelies gesien wat mekaar skop, slaan en mekaar spot. Veral as hulle soos hulle vra 'n maer meisie of sy "anorexic" is en dan is sy nie rêrig "anorexic" nie.

D-5: Where **a bunch of seniors pick on a junior**. They did not necessary hit him but **did it verbally**.

Vraag 2: Hoe het julle gevoel toe julle die afknouery gesien het? (belewing)

Question 2: How did you feel when you saw the bullying taking place?

D-6: O nee, toe ek dit gesien het, was ek **nie baie "happy" gewees nie**.

D-7: **I didn't feel it was fair**.

Vraag 3: Wat het julle gedoen toe julle die afknouery gesien het?

Question 3: What did you do when you saw the bullying taking place?

D-6: **Gewoonlik sal ek dit stop**. Ek **sal gaan hulp soek ... na 'n onderwyser toe gaan** of dit self te stop.

D-4: As ek sien hoe hulle **my vriende seermaak** sal ek **self ingaan en help sodat ek my vriende kan beskerm teen die boelies**.

D-8: As ek sien **'n groter ou pik op 'n kleiner ou** sal ek vir hom sê dis nie reg nie en as hy hom slaan sal ek hom terugslaan.

D-10: **If it is necessary, I will stand in**.

D-3: **Ek wou ingestaan het om dit te keer**.

Vraag 3: Wat is die redes waarom die afknouer die teiken in die teenwoordigheid van die aanskouers afknou? (oorsake)

Question 3: What are the reasons for the bully to bully someone else in the presence of the bystanders?

D-8: Wel, die **meeste rede is net jaloesie**.

D-6: Dit is **omdat party kinders is goed op die sportvelde** en **ander is weer goed in die klasse** en **ander is ryker as die ander kinders**. Die **ryk kinders sal die arm kinders afknou**.

D-1: Hy voel **beter as die ander ou**.

D-4: Ja, hy **dink hy is beter as die ander**.

D-9: You can't really say like why, like some people will always go and pick on a smaller person and if like they are standing in a fence group and they see a guy standing alone, obviously the guy who was standing alone wouldn't say anything back.

D-3: Hy voel dan goed oor homself en hy voel dat hy iets bereik het.

D-1: Want dan kan hy vir die mense wys hoe sterk hy is en hoe populêr hy is deur aandag te soek.

D-2: To show that he is like the big shot at the school.

Vraag 5: Waarom is die aanskouers huiwerig om die teiken tydens afknouery te help? (oorsake, rolle)

Question 5: Why do most of the bystanders not intervene during a bullying episode?

D-4: Hulle is bang hulle kry self seer, by bakleiery ook, by 'n skietery of enigiets. Hulle is te bang hulle kry self seer. Dis selfsugtigheid.

D-1: As ek sien hoe hulle dalk van my vriende seermaak sal ek self ingaan en help, sodat ek my vriende kan beskerm teen die boelies.

Vraag 6: Wat stel julle voor moet die onderwysers en die leerders doen om afknouery te voorkom of te stop? (hantering)

Question 6: What do you recommend should the teachers and the learners do to stop bullying from occurring?

D-1: Jy kan probeer opstaan teen hom, maar van hulle is soos, deur om vir hom te sê dis nie reg nie of deur soos byvoorbeeld as 'n groot ou 'n klein outjie boelie dan kan soos 'n klomp klein outjies teen hom opstaan en sê: "Jy praat nie so met ons nie, dis nie reg soos jy dit hanteer nie" en daai tipe goed.

D-3: Ek dink uit my punt die is onderwysers nie so streng teenoor ons nie. Hulle sal nie ons ouers inroep en goed nie, hulle sal net vir ons sê julle moet dit self uitsorteer en wat julle doen is lelik. So, hoe ons dit dan uitsorteer is, ons maak dit net erger deur dalk te baklei, fisies en met die mond, hmmm ... Want hulle sal ons nie soos bymekaar roep of sê wat julle doen is genoeg of ons ouers bel nie.

D-6: Dit is die waarheid wat sy gesê het, want **onderwysers doen deesdae niks** nie. Ek ken vir twee onderwysers in die skool wat klein kinders... wat dit self doen hier in die skool.

D3: Ek dink van die **onderwysers weet nie hoe** om sekere situasies te hanteer nie, want in kleiner skole kom daar somtyds minder boelie voor soos hierdie is 'n klein skool. Hier is nie eintlik soos in boelie nie hier is net baie katterigheid en bakleiery maar ek dink in groter skole is die onderwysers meer, hoe sal ek sê, geleerd met boelie.

D-8: Al manier wat ek dink dit sal help is om **daai ou 'n goeie pak slae te gee**.

D-2: My personal opinion is that I **really don't think you would be able to stop it completely**. You **maybe minimise it** but you won't be able to stop it. I mean if somebody, say for instance, I am a bully, somebody comes to me and says to me like, listen stop bullying and whatever, just because somebody told me that doesn't mean I am going to do it. I mean, ja.

D-10: As R (*name*) said, well, **teachers don't do anything about it** and there is in this school is lot of bullying going on but it is mostly between the children but as he said there are also two teachers in this school that take on smaller kids.

Onderhoedvoerder: Baie dankie, and thank you for participating.

KLEURKODERING

- ❖ Verduidelik vir my wat is afknouery.
Explain to me what bullying is.
- ❖ Hoe het julle gevoel toe julle die afknouery gesien het?
How did you feel when you saw the bullying taking place?
- ❖ Om watter redes knou die afknouer die teiken af?
What are the reasons for the bully to bully someone else?
- ❖ Wat dink julle baat die afknouer by sy of haar gedrag?
What does the bully benefited in his or her behaviour?
- ❖ Waarom is daar gewoonlik aanskouers by 'n afknouery teenwoordig?
Why are there usually bystanders present during a bullying episode?
(Slegs Engelssprekende leerders het hierdie vraag beantwoord)
- ❖ Waarom is die meeste leerders nie afknouers nie?
Why are most learners not bullies?
- ❖ Wat stel julle voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of te stop?
What do you suggest one should do to prevent or to stop bullying?
- ❖ Wat stel julle voor moet die Departement van Onderwys en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop?
What do you recommend should the Department of Education and the school do to prevent or to stop bullying?

FOKUSGROEP 8

Deelnemers 1-10 (Manlik en vroulik, 17-18 jaar, Graad 11 en 12, Afrikaanssprekend en Engelssprekend)

Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery (aard)

Question 1: Explain to me what bullying is.

D-1: Juffrou, dis wanneer jy iemand emosioneel, soos wanneer ongemaklik laat voel oor homself en wanneer jy hom ongelukkig maak en dis al.

D-2: As jy rêrig iemand erg seermaak en hulle het niks om terug te doen nie.

D-3 Ja, jy kan iemand boelie as jy groter is as hulle, want dan kan hulle niks terug doen aan jou nie.

D-4: As jy soos iemand slegsê en ja, jy beïnvloed hulle omstandighede.

D-5: My boetie word geboelie.

D-6: Ma'am I think bullying, bullying can be in many ways. It can be physical, mental, but basically bullying is wrong, Ma'am. Ja, that's what I think about bullying.

D-7: Ma'am, what I think bullying is, is that when you... you ... hmmm... you tease somebody if they have something that you doesn't have, maybe they are different from what you are. Maybe if she has got big eyes and I don't then I am going to tease her because she has big eyes and I don't understand why she got big eyes and I don't. And that's exactly why these bullies start teasing people and then making them feel bad about what they have and there is nothing wrong with it.

D-5: My boetie word geboelie. Want, hy sal soos in die middag as ek by die huis kom dan is hy "grumpy" en hy is net nie soos hy altyd is nie. Dan sal hy vir my sê, ja kinders sê vir hom, hy, hy is baie groot, en ek sien dit nie as vet nie, ek sien dit as fris. En... en hmmm... eendag toe loop ek net netbal toe en toe het hy 'n klomp skopmerke op sy tas. Toe vra ek vir hom wat was dit en toe sê hy, nee, hmmm... Seuns, ek skat hulle so Graad 8 of 9, hulle was in, hulle het hom heeltyd geskop.

D-8: Juffrou by die rugbyoefening het ek gesien hoe een van my spanmaats een van my ander spanmaats rondstuur om sy tas te gaan haal en... want hy soos intimideer hulle met hy gaan hulle slaan en...ja dis dit.

D-3: Tannie my broer word ook geboelie. Hy sal bloukolle op hom hê, hy vertrou my ook, dan kom sê hy ook vir my en ...

D-2: En Tannie nog 'n ding is, mens se hande is afgekap, want mens kan nie rêrig iets aan die boelies doen nie, want jy weet nie altyd wie hulle is nie.

D-7: Yes. I have experience it. It was a family member, he drank and come back and fight, fight but he doesn't do it anymore because I am old enough but he bullied my mother, my grandmother etcetera, etcetera.

D-6: I want to tell something about myself, Ma'am. When I was still in Grade 5, 6 there was just a group of girls who was known as the in-girls. So I was one of these fat girls who they never cared about, who was just the 'whatever' girl in the class. So every time there was a

new girl, they would **send that girl to me because I was that friendly**, quiet kind of girl. So ... so every time I **build the relationship with that person**, Ma'am serious, they **see that maybe that person is going to play with me they start to tell her bad stuff about me and tell them: 'Sorry guys you shouldn't want that girl become friends with them and because of this or that'.** So it was really ...

D-9: I have been a victim. I have seen it because the **people who were doing it to me were also doing it to the others.**

Vraag 2: Hoe het julle gevoel toe julle die afknouery gesien het? (belewing)

Question 2: How did you feel when you saw the bullying taking place?

D-5: Tannie, ek dink nie hy het 'n ... **hy voel gevoelloos daarteen**, of as hulle dit doen dan, **want hy is te bang**, hy ... hy is soos my pa, hulle is sagte mense en hy sal kom huil by my. Hy, hy wil dit nie vir my pa-hulle sê nie, want hy weet ... my pa sal hom aanmoedig om iets te doen. Dan sal hy eerder na my toe kom en hmmm ... Hy vertrou my, ja, en ja.

D-3: Seergemaak Tannie, **baie seergemaak en kwaad** want ek **weet hoe hy (boetie) ook voel.**

D-8: Juffrou ek is baie teleurgesteld want ek kan nie dink hoe iemand so laag kan daal en so dierlik kan wees om iemand te treiter of te baklei nie **want hy is kleiner as die ander**. Dit maak mens **baie kwaad** en dis **baie hartseer** om te sien dat hy doen wat hulle sê hy moet doen want **hy voel niemand vir hom sal opstaan nie.**

D-9: Well Ma'am it's very **painful** to know that people **tease you in front of other people** and then **you just feel negative about yourself**. Yes, you just **feel bad about yourself because people see you as a bad person.**

D-10: Ma'am **it was really horrible** because you know **it makes you feel very helpless** and **very weak just stupid**, it **makes you feel like you are just nothing**. It makes you feel this way and **at the end you start to believe it, and it's hard for you to get back to being yourself** and what you know what you are good at and it really makes you feel horrible.

Vraag 3: Om watter redes knou die afknouer die teiken af? (oorsake)

Question 3: What are the reasons for the bully to bully someone else?

D-1: Ek dink dit is, die boelie het seer in sy lewe en nou wil hy dit op iemand anderste uithaal.

D-8: Miskien kom hy uit 'n gebroke gesin soos daar is baie hartseer in sy gesin en sy selfbeeld is laag en dat hy ander afbreek om beter te voel oor sy situasie.

D-5: Tannie ek dink dalk was hy ook geboelie eens op 'n tyd.

D-9: Ma'am, I have seen people who are black ... bullies ... basically their background, maybe they thought that if they were bullied, say by their mothers, they have the right to bully others. (voorleef van ouers).

D-7: Not all the time, Ma'am. (na aanleiding van vorige deelnemer se antwoord). Sometimes you do get it from home but then sometimes you just want to be cool so you go on and curse people so that just people would think that you are cool because whenever something happens like I am attacking her everyone is going to look at me and so I am the cool guy, right? You feel you are cool because you are just bossing someone around.

D-10: Yes. You feel you are cool because you are just bossing someone around.

Vraag 4: Wat dink julle baat die afknouer by sy of haar gedrag? (oorsake)

Question 4: What does the bully benefited in his or her behaviour?

D-1: Miskien voel hy nie lekker nie.

D-3: Ek dink hy voel beter nadat hy iemand geboelie het. Dalk is daar 'n sisteem om dit te doen. Dalk as hy dit elke dag doen en dit een dag nie doen nie voel hy...

D6: Nothing.

D-9: Ma'am I think he gets something out of it, because, you know this is my theory, bullies wouldn't continue bully if they didn't get something out of it. They do this because these people, the people that stand by, watching and cheering him on they are like his fans. They are not exactly his friends but they are his followers. So if he has all these followers and people who love him he gets more fond of himself. So that is what he gets out of it. The bully feels he is in power and he is doing the right thing.

Vraag 5: Waarom is daar altyd aanskouers tydens 'n afknouery teenwoordig, maar die meeste van hulle is nie afknouers nie? (oorsake)

Question 5: Why are there usually bystanders present during a bullying episode but most of them are not bullies?

D-6: Maybe, I think they want to see what is going on.

D-9: I think it is about gossip, you know. If you hear somebody whispering something everyone wants to know what it is about. Everyone is curious about it. I think that is why, so you go and you stand around as a bunch to see who is going to win and you start cheering and it is going all exited and it shouldn't, you know? But then it seems they just do that.

D-10: I don't know. I can never understand that, it just happens. When people start fighting the crowd just goes there, cheering them on and then the fight goes on.

Vraag 6: Waarom is die meeste leerders nie afknouers nie? (oorsake)

Question 6: Why are most learners not bullies?

D-2: Ek dink dit is omdat hulle die "victim" is van die afknouer, so dan is hulle bang.

D-1: Ek dink onbewus boelie almal iemand in hul leeftyd emosioneel. Ja, maar hulle kom dit nie agter nie soos wanneer ek na die puisie op haar voorkop kyk en sy is nou baie bewus daarvan en dan gaan sy die hele dag sleg voel daaroor.

D-8: En ek dink omdat hulle so min is, minder as nou is, dat situasies in skole is so dat kinders nie rêrig kan boelies wees nie, want daar word stappe teen hulle geneem as hulle afknou, want kinders van vandag staan op en praat as hulle geboelie word, maar daar is steeds kinders wat stilbly en die "punch" vat, maar dis baie min veral hier op skool.

D-10: Ma'am I think, children who are bullies, I think get enough love at home, so, I don't see why they should be bullies, because people who bully is people who seek love and attention outside.

D-9: What I think Ma'am, there can't be a lot of bullies because even if you are a bully and you come to school or something and there is another bully, what they normally do is to become friends, then they are both bullies, but then you don't find a group there, and they are bullies, and a group there, and they are bullies because the next thing is going to be like now you pick, there is no sense in it because now you're picked and be bullied by this group and tomorrow by that group.

Vraag 6: Wat stel julle voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of te stop? (hantering)

Question 6: What do you suggest one should do to prevent or to stop bullying?

D-4: Ja, mens kan dit stop, Juffrou want hmmm ... boelies moet gaan soos van ... terapie sodat mens kan hoor wat is fout met hulle en probeer om hulle te help. Dit help nie om soos almal op te staan en hulle nog meer af te kraak nie. Dit gaan die situasie net nog meer vererger. So luister na hulle en gee soos in emosionele hulp soos in ... Juffrou, probeer hulle net help.

D-7: Allocation.

D-10: What I think is that if the followers can stop follow the bullies it will stop. It will finally end because it is like the other film that you showed us. As soon as the followers stop listening to the bully or whatever like entertaining what he was doing and everyone stood up for the person who was being bullied, it all ended. it was like now he was the hmmm ... ja the bullied one.

D-9: Ma'am I think like the bystander should develop a backbone and be able to say no and something that's wrong is just wrong. You can't change wrong to right so the bystanders should develop some backbone and be ignoring the bully and ... yes.

Vraag 7: Wat stel julle voor moet die Departement van Onderwys en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop? (hantering)

Question 7: What do you recommend should the Department of Education and the school do to prevent or to stop bullying?

D-8: Juffrou ek wil net sê, dit maak nie saak of dit direk of indirek die Departement betrokke is nie. Dis net jy word grootgemaak in 'n manier van jy mag nie boelie nie. As 'n kind vroeër in kinders se skoolloopbaan geleer word jy mag nie boelie nie sal dit mos in hulle koppe ingaan. Maar ek dink kinders weet nie wat boelie is nie. Ja, hulle weet nie van die verskillende soorte boelies wat is daar nie. So, as dit vroeër geleer word vir hulle dan sal hulle kan grootword met die gesindheid dat jy nie moet boelie nie en as jy geboelie word, praat daarvan en stop dit wanneer jy kan.

D-7: I think the Department of Education should do more. Yes, Ma'am, they must do more and the teachers must explain to the children why it is so bad and stuff like that.

D-9: I don't think you can put the blame on the Department of Education. I think learning a dog you treats all dogs you treat something hard, I think like us as scholars you should develop some backbone and stand up to the bully and it will become right.

D-10: Ma'am, I also agree because I think that if the children themselves, the learners or the students or whatever, if they make a difference it will stop because you can't ask a teacher or a mother or someone to stop it because, seriously, it will just carry on because it didn't happen when the teachers or the mothers were there. So if the children just stop and they stop following them then it will end.

Onderhoudvoerder: Baie dankie, thank you so much.

BYLAAG F

VERBATIM MEDEDELINGS VAN LEERDER TYDENS INFORMELE GESPREKKE: GRONDSLAGFASE, GRADE 2 EN 3

KLEURKODERING

- ❖ Aard van afknouery: **Rooi**
- ❖ Aanskouers se emosies: **Geel**
- ❖ Aanskouers se optredes: **Groen**

Vier leerders in die Grondslagfase het nadat hulle prente van die afknouvoorvalle wat hulle aanskou het die behoefte teenoor die navorser uitgespreek om individueel verder met die navorser te gesels. Die navorser het die volgende notas van gesprekke gemaak:

Deelnemer 1: Graad 2, vroulik, 7 jaar oud, Afrikaanssprekend

Hierdie leerder het spontaan gesels oor die afknouery wat sy gesien en hoe sy dit beleef het. Alhoewel sy gesien het hoe 'n maatjie 'n ander maatjie **geslaan en geskop** het, het sy **nie opgetree nie**, omdat sy **bang** was dat die afknouer haar **ook sou afknou**. Sy het ook gesien hoe 'n ander leerder die **voorbeeld van die afknouer volg** en 'n maatjie in die rye **stamp** en skop.

Deelnemer 3: Graad 3, vroulik, 8 jaar oud, Afrikaanssprekend

Alhoewel hierdie leerder aanvanklik huiwerig was om te praat het sy tog die volgende inligting meegedeel. Sy het gesien hoe die afknouer die teiken **klap en spoeg**. Volgens die deelnemer gebeur die afknouery **herhaaldelik**. Sy het **nie tussenbeide getree nie** en omdat sy **jammer** vir die teiken was, laasgenoemde net **getroos**. Sy het ook **nie die voorval gerapporteer nie**, omdat sy vir die afknouer wat groter as hulle is, **bang** is.

Deelnemer 3: Graad 3, manlik, 8 jaar oud, Afrikaanssprekend

Hierdie leerder het vertel dat hy teenwoordig was toe die afknouer sy maatjie se **karretjie by hom afgeneem** het en nie wou teruggee nie. Die afknouer het die maatjie **hardhandig weggestamp**, sodat die teiken **geval en seergekry** het. Die aanskouer en die teiken het die voorval aan die onderwyseres gaan rapporteer. Die onderwyseres het die afknouer beveel om die **karretjie** terug te gee en die afknouer het, maar dit was **reeds gebreek**. Die aanskouer was bang vir die afknouer en jammer vir die teiken daarom het hy **nie ingegryp nie**, maar tog die **teiken ondersteun** deur saam met hom **die voorval aan te meld**.

Deelnemer 4: Graad 2, manlik, 8 jaar oud Afrikaanssprekend

Die leerder het vertel dat hy gereeld sien dat die afknouer die leerders wat na pouses agter in die ry aantree, **wegstamp** omdat hy daar wil staan. Die aanskouer sorg daarom dat hy altyd **naby die aantree plek speel**, sodat hy nie laat kom en dan dalk agter in die ry op die plek van die afknouer beland nie. Volgens hom is hy bang om in die afknouer se onguns te kom en is hy veral **bang** dat hy **nie** teen die afknouer **opgewasse sal wees nie**, daarom bly hy **onbetrokke en rapporteer nie die voorvalle nie.**

Afrikaans- en Engelssprekende leerders soos aangeteken deur hulle onderwyseresse

KLEURKODERING

- ❖ Aard van afknouery: **Rooi**
- ❖ Aanskouers se beleving: **Blou**
- ❖ Aanskouers se optredes: **Groen**

Graad R Afrikaans

- ❖ D-1: Die boelie **slaan** hom. Hy **huil** en ek is **bang**.
- ❖ D-2: Sy **huil baie**, want die boelie het haar **geklap**. Ons **harte is seer**.
- ❖ D-3: Die boelies. Die boelies **maak hom bang**. **Ons keer vir die boelies**.
- ❖ D-4: Die boelie **slaan** hom. Ek sê hulle moet ophou.
- ❖ D-5: Die boelie **terg** ons. Ek is **hartseer**. My maatjie **wil weghardloop**.
- ❖ D-6: **Ons hardloop weg**, want ons is **bang vir die boelie**.
- ❖ D-7: Die boelie is baie groter. Ons is **bang en hartseer**.
- ❖ D-8: My **hart is seer**. Die boelie **slaan** hom. Sy **oog bloei**.

Graad R Engels

- ❖ D-1: Ma **fighting**.
- ❖ D-2: He **is ugly to me**. He **bullies me**! I feel **angry**. **I go home!**
- ❖ D-3: I **feel sad**.
- ❖ D-4: The bully. My school. **I hide**.
- ❖ D-5: I am **sad**. The **bully is bad**
- ❖ D-6: She is **a bad bully**. She **makes us cry**.
- ❖ D-7: **I feel sad**. The bully **is laughing at me**.

Afrikaans-en Engelssprekende leerders soos aangeteken deur hulle onderwyseresse

KLEURKODERING

- ❖ Aard van afknouery: **Rooi**
- ❖ Aanskouers se beleving: **Geel**
- ❖ Aanskouers se optredes: **Groen**

Graad 1 Afrikaans

- ❖ D-1: Boelie **skop** hom. My maatjie hy is **hartseer**. Ek kyk vir hulle en ek is **hartseer**.
- ❖ D-2: Juffrou. Boelies. **Ek gaan vertel vir Juffrou.**
- ❖ D-3: Boelie. Ek en my maat **huil**.
- ❖ D-4: **Boelie my** sussie.
- ❖ D-5: Boelies. Juffrou. **Ek sê vir juffrou.**
- ❖ D-6: **Ek roep my juffrou.** Boelies.
- ❖ D-7: Jesus wat **huil**. Boelies. Juffrou.
- ❖ D-8: **Ek skree vir my ma.** Hulle **boelie mekaar**.
- ❖ D-9: Ek **huil**. **"Gee die geld!"** (afknouers).
- ❖ D-10: Hulle (aanhitsers) sê: **"slaan hom!"** **Ek het juffrou gaan roep.** Boelie. Maatjie **huil**.
- ❖ D-11: Duiwels sê hulle moet baklei. Toe **baklei die 2 boelies teen my.**
- ❖ D-12: Boelies **slaan** hom. Ek en A... **huil**.
- ❖ D-13: Hulle **baklei**. Hulle slaan my sussie **dood**.

Graad 1 Engels

- ❖ D-1: I saw them. The bully is **nasty** to her. Her **nose bled**.
- ❖ D-2: The **bully makes fun** of me. I **cry**. **He** (the bystander) **helps me**.
- ❖ D-3: The big bully. We said **"no, no"** to the bully.
- ❖ D-4: **I feel sad**.
- ❖ D-5: **She's taking my money from me.** **I feel sad**.
- ❖ D-6: My friend **bullies me**. **I hit him back**. My friend is making me **angry**!
- ❖ D-7: **I felt sad**. The bullies were **swearing at me**.
- ❖ D-8: The bully is **laughing at** me and **I feel sad**.
- ❖ D-9: **I feel sad**. Bully **laughing at me**.

- ❖ D-10: I get sad when someone laughs at my dress.
- ❖ D-11: I feel sad. Bystander laughing at A.
- ❖ D-12: I feel sad.
- ❖ D-13: I feel sad.

Engelssprekende leerders soos aangeteken deur hulle onderwyseresse

KLEURKODERING

- ❖ Aard van afknouery: **Rooi**
- ❖ Aanskouers se beleving: **Geel**
- ❖ Aanskouers se optredes: **Groen**

Graad 2 Engels

- ❖ D-1: The bully is **shooting** my mom! **I'm sad.**
- ❖ D-2: bully (the good one) **I cry** when I am bullied!
- ❖ D-3: I went to the shop and a **white girl bullied me.** She **said my dress is so ugly!**
- ❖ D-4: bully **is laughing at me.** I **feel so sad.** **Sister says: "What's the matter?"**
- ❖ D-5: Me -- **I was arresting them.** They were **bullying my dad.** daddy bully bully
- ❖ D-6: I **feel sad.** She is **laughing at my dress.**
- ❖ D-7: **I told my brother to come.** **I felt sad.** This one was **bullying my brother.**
- ❖ D-8: **I feel sad.** he was **kicking and punching** me!
- ❖ D-9: He was **punching him in the face.**
- ❖ D-10: He is **laughing at me.** **I feel sad.**
- ❖ D-11: bully Me. **I feel sad.**
- ❖ D-12: bully I **feel sad.**
- ❖ D-13: She's **throwing things and laughing at me.** **Sad.**
- ❖ D-14: He **thought my dress is ugly.** **I am crying.** He is **laughing at me.**
- ❖ D-15: Me I **feel sad.** bully
- ❖ D-16: The bully is **pulling my hair.** **I feel sad.**
- ❖ D-17: She **laughs at me!**
- ❖ D-18: **I feel sad.** Someone who **is bullying me.**

Afrikaans-en Engelssprekende leerders se eie byskrifte by hulle tekeninge

KLEURKODERING

- ❖ Aard van afknouery: **Rooi**
- ❖ Aanskouers se beleving: **Geel**
- ❖ Aanskouers se optredes: **Groen**

Graad 3 Afrikaans

- ❖ D-1: My **hart voel seer** vir hom. **Ek gaan die juffrou sê.**
- ❖ D-2: Ek **hou nie van die boelie nie.**
- ❖ D-3: **"Julle mag nie seermaak nie."**
- ❖ D-4: **"Eina!"** (teiken). **"Jou mal kind!"** **Moet nie baklei nie.** **Ek gaan vir Ma roep!"** (aanskouer).
- ❖ D-5: **"Slaan hom met dit"**. (afknouer se maat) "Jy is 'n **vetsak**". (afknouer) **"Hou op hom verwurg! Ek gaan vir Juffrou sê"**. (aanskouer)
- ❖ D-6: As my maat **beklei** en dan is ek **hardseer.**
- ❖ D-7: My **hart is baie seer.**
- ❖ D-8: Boelie. My **hart is seer.**
- ❖ D-9: **"Nee, los my!"** (teiken) "Ek wil jou nog **slat!**" (afknouer) **"Ek gaan vir die juffrou sê."** (aanskouer).
- ❖ D-10: Ek is **baie harseer.** As die boelie my **seermaak** **hartloop ek weg.**
- ❖ D-11: My **hart is baie seer** as hulle **mekaar seermaak.**
- ❖ D-12: **"Wat dink jy doen jy?"** (aanskouer). "Ek gaan jou nog **verder seermaak!**" (afknouer) **"Help my!"** (teiken) **"Gee my jou gelt!"** (afknouer).
- ❖ D-13: **I Love God.** Ek is **lief vir Juffrou.**
- ❖ D-14: My **hart is seer.**
- ❖ D-15: My **hart is seer.**
- ❖ D-16: Bullie.

Engels

- ❖ D-1: "No!" **"I will kill you!"** **"No!"**
- ❖ D-2: **"No!"** "I will **kill** you!" **"No, you must not fight, friends must not fight, be happy!"** (bystander).
- ❖ D-3: **"You two stop it, or you will go to the Headmaster!"** (bystander). **"No, I will tell"**

- Mom!" (victim) "Stop it!" (victim) "I like to fight with you." (bully) "Now you will go to hospital." (bully).
- ❖ D-4: "I don't like you!" (bully) "I'm sorry." (victim). "Stop you two, and don't play with him!" (bystander)
 - ❖ D-5: "I wish I'd scweez them with my own hands". (bystander) "I musent cry or run or scream. I will go to the adolts; they will tell them to leave me alone." (victim)
"Look her torn cloths." "And look at your ugly hair and your untied shoes and our school is much more beautiful then yours. Loser!" (bullies)
 - ❖ D-6: "What can I do? I'll run away." (victim) "That girl, she's cry baby. She's crying."
"I'm going to follow her." (bully)
 - ❖ D-7: "No! No! Look!" (bystander) kick (the boy kicks another boy - teacher's note)
 - ❖ D-8: "I love you friend." (bully). "No! no friend you are!" (bystander).
 - ❖ D-9: "I wash (wish) I can bush (punch) hem!" (bystander) "Youyur luns. (your lunch) I go puch (punch) you." (bully)
 - ❖ D-10: "Hay stop!" I am going call..." (bystander) (the two boys are swearing to each other – teacher's note)
 - ❖ D-11: "Yes, I will stop bullying other children because I will call an adolt to walk us back there to the park." (bystander) "Ha, ha, ha, you think you can stop me from being a bully. Give me your lunch box while I am standing on you, ha, ha, ha."
(bully) "Gnaw, gnaw, help me!" Child being bullied.
 - ❖ D-12: "Leave my friend alone, you can't bully her. I am sorry for her because she always gets bullied, you must leave her alone!"
 - ❖ D-13: "I jast want to heat my brother becos he hit's my friend and pinch him." friend brother
 - ❖ D-14: "I am sorry friend. " "OK friend." "I am goin to punsh him." (bully).
 - ❖ D-15: "I must help him. I'm gonna hit him. I got to go in. Three, two one."
 - ❖ D-16: "You are rood ef you het some bode. God made hem."
 - ❖ D-17: "Hay @%#... you". (bully) "Uh?" (victim) "What can I do about that crazy girl?" (bystander) (girls)
 - ❖ D-18: "@%#... you" (bully). "No, don't say that!" (bystander).
 - ❖ D-19: "Stop it now, or you wil go to jail" (bystander). "You are ugly now" (bully). "Don't hit me!" (victim).
 - ❖ D-20: "Dude let's go, why...?" (bully's friend). "Ha, ha, do you think that you can stop me? No! Let's go with the boy" (bully). "Help me! Why do they want to take me? Help, help" (victim). "Stop, stop!" (bystander)
 - ❖ D-21: "Ha, ha, ha" (bully kicks the victim). "Poor kid". "Stop!" (bystander).
 - ❖ D-22: "You are rood ef you het some bode."

- ❖ D-23: "Istipoops!" "Ha, ha, ha" (bully). "I wish I can kick you" (victim). "No, stop!" (bystander).
- ❖ D-24: "You can't booli me and I will tell my mom." (victim). "I will booli you." (bully). "I wish I will shoot her." (bystander).
- ❖ D-25: "I wish I would shoot him." (bystander).
- ❖ D-26: "I am going to tele my mom." (bystander). "I am going to box you." (victim). "Ha, ha, ha, ha, ha." (bully).
- ❖ D-27: "I think to kill him" (bully). "Please don't kill me." (victim). "I wish I will kill him." (bystander).
- ❖ D-28: "I am for to help you." (bystander).
- ❖ D-29: "Stop you ugly cat" (bullies). "I think thay are going to bolly me." (victim).

*Leerders met spesiale onderrigbehoefte, Afrikaans-en Engelssprekende
leerders se eie byskrifte by hulle tekeninge*

KLEURKODERING

- ❖ Aard van afknouery: **Rooi**
- ❖ Aanskouers se beleving: **Geel**
- ❖ Aanskouers se optredes: **Groen**

- ❖ **D-1:** Die mense moet vir die boelies **sê dat dit verkeerd is om af te knou** en dat hulle dit **nie moet doen nie.**
- ❖ **D-2:** Boelie Teiken Aanskouers Skool Die kinders loop op die trappe. Die boelie het 'n ander kind **gestamp** toe val hy.
- ❖ **D-3:** Die kinders **slaan met die vuus.** Ons **"fight"**. Ek het gesien hoe kinders **op die trappies val nadat die boelie hulle geslaan** het. Die kinders **stoel in die klas en op die speelgrond.** Hulle is **stout.** Teiken Boelie Trappies
- ❖ **D-4:** Ek sal vir hom (boelie) **gesê** het, **God** is in die Hemel en **sien hom as hy 'n boelie** is. Dit is **nie mooi nie** en **my hart is seer.** (Die boelies lag en terg en die teiken huil op die tekening). Boelie lag Teiken huil Boelie terg
- ❖ **D-5:** Die kinders **wil mekaar skiet** en die een wil die ander een **steek.** Dis **nie reg nie.** geweer mes
- ❖ **D-6:** Ek en my maatjie. Ek en my maatjie het lekker gespeel, toe **skiet** hy my op die been. Ek geweer Boelie
- ❖ **D-7:** Die mense (teikens) **hang hulleself op.** Die boelies is net **stout in die klas.**
- ❖ **D-8:** Die boelie **loop agter 'n klein kind** aan om hom **te boelie.** Die kind **was slim,** want sy was **naby mense.** Hulle (die boelies) moet **nie so maak nie.** Boelies Klein kinders
- ❖ **D-9:** Die vyf boelies het een seun **seergemaak,** want hy (teiken) het hulle kwaad gemaak. Toe kom 'n grootmens, toe loop hulle weg. Die boelies **gaan hom weer terg en seermaak.** Ek was **jammer vir die teiken.** Boelies Teiken Groot mens
- ❖ **D-10:** Ek sal **vir Juffrou gaan sê.** Aanskouer Boelie Teikens
- ❖ **D-11:** Ek dink ek moet **vir iemand gaan sê.** (boelies, teikens en aanskouers is op die tekening aangedui) Boelies Teikens en aanskouers.
- ❖ **D-12:** Die **boelies staan saam** om die teiken seer te maak. Ek is **hartseer.** Teiken Boelie Aanskouer school
- ❖ **D-13:** Vind die probleem! Boelie **vat die teiken se lekkers.** (by die snoepie op die

rugbyveld) Boelie paviljoen baklei rugbyveld

- ❖ **D-14:** Boelies **steek tong uit.** Teikens is **opgehang.** Boelies **skiet.** (*daar is ook afknouers met 'n mes en 'n rewolwer op die tekening*) opgehang Teiken skiet mes
- ❖ **D-15:** Die seun (**aanskouer**) **lag** vir die seun (*teiken*). Die man **slaan** die ander man.
Boelie Teiken
- ❖ **D-16:** Die boelie het twee seuns **opgehang.** Teiken Boelie Huis
- D-17:** Die boelies **maak mekaar seer.** Sy het haar **boetie seergemaak.** Toe **sê sy dit vir die juffrou.** Die boelie sê dat **juffrou niks aan haar kan doen nie.** “Moenie my slaan nie!” (*teiken is bang en kruip weg*). Die boelie sê: “**Jy verdien dit.**” dit.” “ is jy ok?”
teiken huil
- ❖ **D-18:** Die boelie het die **klein dogtertjie seergemaak.** Ek was **baie hartseer,** want ‘n mens **mag nie ‘n klein kind seermaak** (boelie) nie.
- ❖ **D-19:** As iemand jou **seermaak** **moet jy omdraai** en **wegloop en vir Juffrou gaan sê.** (*op die tekening loop daar bloed uit die teikens se monde*) Teiken bloed
- ❖ **D-20:** B ... die boelie **slaan** vir H... (*teiken*). H... is B... se **slaansak.** Ek is **te bang** B ... **slaan my as ek my maat help** (*aanskouer*) B... die Boelie

BYLAAG H –1

DATA-ANALISE VAN INDIVIDUELE ONDERHOUD MET DIE SKOOLHOOF

❖ **Vraag 1: Hoe sou u die invloed wat afknouery in skole op die leerder se lewe het beskryf?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Afknouery het definitief 'n invloed op kinders se lewens. • Dit maak hulle bang om skool toe te kom. • Dit takel hulle selfbeeld heeltemal af. • Dit veroorsaak ook geweldige aggressie by hulle dat hulle partykeer reg in eie hande neem. • Mekaar verbaal geweldig slegsê. • Dit is wat die boelie seek, sodat hy dan werklik tot die maksimum daad kan voortgaan. • Dit het ook akademiese invloed op 'n leerling. • Sy konsentrasie neem af. • Dit het 'n geweldige, geweldige invloed op 'n kind.	❖ Gevolge ➤ Algemeen ○ Definitief 'n invloed. ○ Geweldige invloed. ○ Bang om skool toe te kom. ○ Takel selfbeeld af. ○ Akademiese invloed. ○ Konsentrasie neem af. ➤ Afknouer ○ Wat boelie seek. ○ Tot maksimum daad oorgaan. ➤ Teiken ○ Veroorsaak aggressie. ○ Reg in eie hande. (<i>reaktief</i>) ➤ Nie-fisieke afknouery (<i>verbaal direk</i>) ○ Verbaal geweldig slegsê.	❖ Gevolge ➤ Algemeen ○ Afknouery het definitief 'n geweldige invloed op die leerders se skoolbywoning, akademiese pre-stasies en selfbeeld. ➤ Afknouer ○ Die afknouer reageer op die teikens se reaksies wat hulle aanspoor tot die maksimum optrede. ➤ Teikens ○ Afknouery veroorsaak aggressie by die teikens wat daartoe lei dat hulle die reg in eie hande neem. ➤ Nie-fisieke afknouery (<i>verbaal direk</i>) ○ Verbaal geweldig slegsê.

❖ Vraag 2: Watter rol speel die aanskouer van afknouery in die skool?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
- Nie baie nie. - Hulle is baie versigtig. - Absolute kring om daardie mense maak en die geweld aanblaas. - Moedig mekaar aan met slaan, slaan, slaan. - As hulle bloed sien loop, hoeveel te meer dis lekkerder. - Van kleins af, van laerskool af tot hoërskool. - En dan die feit dat hulle dit op band neem. - Dit traumatiseer wel van die kinders, veral van die dogters kan partykeer die wreedheid regtig nie verwerk nie. - Veral onder jou swart leerders waar hulle hierdie geweld aanblaas en aanhits, en aanhits, en aanhits, want hulle wil graag bloed sien. - Dit dalk van die “<i>Struggle</i>” se kant af kom nie of van die voorbeeld wat daar	❖ Rolle ➤ Aanskouers - Nie baie nie. - Baie versigtig. - Swart leerders (Groep) - Kring. - Geweld aanblaas. - Aanhits. - Moedig aan. - Bloed sien. - Neem op band. ❖ Oorsake ➤ Omgewing Oorsprong “<i>Struggle</i>”. - Opvoeding - Voorbeeld. ❖ Gevolge ➤ Emosionele belewing (<i>affektief</i>) - Wreedheid. - Traumatiseer ... kinders, veral dogters.	❖ Rolle ➤ Aanskouers - Die aanskouers rapporteer nie maklik afknouery nie, want hulle is baie versigtig. ➤ Kultuurgroepe - Swart leerders (<i>aanskouers</i>) beskerm die afknouer, blaas geweld aan en hits die afknouer aan, want hulle wil bloed sien. Neem op band. (“<i>happy slap</i>”) ➤ Oorsake (<i>omgewing</i>) - Die oorsprong van die rol wat die aanskouer speel, kan moontlik vanuit die “<i>Struggle-era</i>” kom en wat in hulle opvoeding tuis deur die voorbeeld wat die ouers stel, manifesteer. ➤ Gevolge • Affektiewe belewing - Die wreedheid van afknouery traumatiseer veral dogters.

❖ Vraag 2: Watter rol speel die aanskouer van afknouery in die skool?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
gestel is van dit is hoe goed gedoen moet word nie. • Omdat dit alles te make het met die tipe opvoeding wat jy kry.	❖ Ontwikkelingsfases ○ Van kleins af. ○ Van laerskool tot hoërskool	➤ Aard (Ontwikkelingsfases) ○ Afknouery kom in al die ontwikkelingsfases en ouderdomsgroepe van die leerder.

❖ Vraag 3: Watter beleidsaspekte is van toepassing op die afknougedrag in u skool?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• 'n Beleid wat ons teen enige vorm van bakleiery of intimidasie beskerm. • By fisiese bakleiery word die ouers onmiddellik in kennis gestel en 'n kind word gesuspendeer. • Waar dit meer sielkundig geboelie is en intimidasie word die ouers ingeroep en as dit daarop aankom word die ouers maar versoek om 'n interdik te kry teen die kind.	❖ Hantering ➤ Beleidsaspekte ten opsigte van: • Fisieke afknouery (<i>direk</i>) ○ Ouers in kennis gestel. ○ Gesuspendeer. • Emosionele afknouery (<i>hantering</i>) ○ Sielkundig. ○ Intimidasie. ○ Ouers ingeroep. ○ Interdik.	❖ Hantering ➤ Beleidsaspekte ○ Die skool volg 'n beleid waarvolgens fisieke en emosionele afknouery aangespreek word.

❖ **Vraag 4: Watter struikelblokke beïnvloed die uitvoering van die skoolbeleid negatief ten opsigte van die hantering en voorkoming van afknouery in u skool?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Die hele beleidsstelsel, dissiplinêre stelsel. • Die hele menseregte storie. • Die afknouer... meer staatmaak op sy regte as wat die slagoffer het. • Wanneer jy die oortreder aanspreek moet jy so versigtig wees dat jy binne die perke van die wet optree en so menswaardig optree. • Wanneer jy teenoor die slagoffer optree met menswaardigheid en respek en al daardie belangrike morele waardes wat glad nie teenwoordig is by die boelie... • wanneer jy as opvoeder of as gesagsdraer die... wet moet toepas en die orde moet handhaaf... as jy nie menswaardig optree of nie korrek optree nie dan is jy die volgende slagoffer, dan word jy deur die wet en	❖ Oorsake ➤ Struikelblokke • Algemeen ○ Beleidsstelsel. ○ Dissiplinêresistensie. ○ Menseregte. • Afknouer ○ Maak staat op regte. • Teiken. (Menseregte van teiken nie teenwoordig wanneer onderwyser as volg wil optree nie) ○ Met menswaardigheid. ○ Respek. ○ Morele waardes • Onderwyser (As opvoeder en gesagsdraer) ○ Orde handhaaf. ○ Versigtig. ○ Menswaardig.	❖ Oorsake ➤ Struikelblokke • Algemeen ○ Die beleidsstelsel, dissiplinêre stelsel en menseregte stelsel veroorsaak dat die afknouer bevoordeel en die teiken benadeel word. • Onderwyser ○ Die onderwyser as opvoeder en gesagsdraer moet binne die perke van die wet korrek optree, anders loop hulle die gevaar om self teikens van die Departement van onderwys te word. ○ Die onderwysers het alleenlik 'n saak as die afknouer iemand sou doodmaak.

❖ Vraag 4: Watter struikelblokke beïnvloed die uitvoering van die skoolbeleid negatief ten opsigte van die hantering en voorkoming van afknouery in u skool?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
die Departement geboelie. Al wanneer jy dalk moontlik 'n saak kan hê is as hy dalk iemand doodmaak.	- Binne perke van wet optree. - Wet toepas. - Nie korrek optree. - Volgende slagoffer. - Deur wet en Departement geboelie. - Moontlik 'n saak-- iemand doodmaak.	

❖ Vraag 5: Bestaan daar 'n positiewe wisselwerking tussen die skool en die ouergemeenskap as dit by die hantering van afknouery by die skool kom?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
- In baie opsigte, ja. - Daar is van jou ouers wat nie wil saamwerk nie ... wat nie wil glo dat hulle kind by sulke tipe daade betrokke kan wees nie.	❖ Rolle, oorsake ➤ Ouers Positiewe samewerking - Ja. Gevolge wat tot afknouery lei - Nie saamwerk nie. - Glo nie dat kind betrokke is nie.	❖ Rolle, oorsake, hantering ➤ Ouers Positiewe en negatiewe samewerking - Alhoewel daar in baie opsigte 'n positiewe samewerking ten opsigte van die hantering van afknouery tussen die skool en die ouers bestaan, is daar ouers wat nie wil saamwerk nie en nie glo dat hulle kinders afknouers is nie.

❖ **Vraag 6: Watter aanbevelings sal u maak om die positiewe hantering van die afknouerskynsel in skole te bevorder?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
- Die Departement moet vir ons genoeg outoriteit gee om so daadwerklik op te tree sonder al die gerompslomp van die dissiplinêre verhoor met al die stappe wat jy moet deurgaan wat dit vir jou so onmoontlik maak, so moeilik maak dat jy moet... - Bring lyfstraf terug. - Gee vir die hoof genoegsame outoriteit... om as hulle nie lyfstraf wil terug bring nie, om van so 'n kind ontslae te raak al moet hy hom kronies elke week suspendeer.	➤ Aanbevelings Departement - Genoegsame outoriteit. - Om op te tree. - Sonder gerompslomp. - Lyfstraf terug bring. Hoof - Genoegsame outoriteit. - Kind ontslae te raak. - Kronies suspendeer.	➤ Aanbevelings Die Departement van Onderwys moet aan die skoolhoof die nodige gesag verleen om onmiddelik die gepaste stappe teen die afknouer te neem.

BYLAAG H –2

DATA-ANALISE VAN INDIVIDUELE ONDERHOUD MET DIE VOORSITTER VAN DIE BEHEERLIGGAAM

❖ **Vraag 1: Hoe sou u die invloed wat afknouery in skole op die leerder se lewe het beskryf?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
- Kan 'n geweldige negatiewe invloed hê. - Verbale afknouery en so aan tot in so 'n mate dat 'n kind eintlik die skool wil verlaat om weg te kom van die mense af. - Dat kinders nie altyd weet hoe om die situasie te hanteer nie.	❖ Belewing ➤ Gevolge Negatief - Geweldige negatiewe invloed. - Verbale afknouery. - Skool wil verlaat. - Weet nie hoe om situasie te hanteer nie.	❖ Belewing ➤ Gevolge Verbale afknouery het 'n geweldige invloed op die leerders in so 'n mate dat hulle die skool wil verlaat, omdat hulle nie in staat is om die situasie te hanteer nie.

❖ **Vraag 2: Watter rol speel die aanskouer van afknouery in die skool?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
- Die omstanders is meer geneig om die afknouer se part te vat as die persoon wat afgeknou word. - Miskien skep dit 'n persepsie dat dit 'n	❖ Rolle ➤ Die aanskouers Geneig om die afknouer se part te vat (<i>en nie</i>) die teiken. ➤ Sosiaal status	❖ Rolle - Die aanskouers is meer geneig om hulle aan die kant van die afknouer te skaar as om die teiken te ondersteun. - Die aanskouers kan onder die indruk

persoon meer status gee as hy hom vereenselwig met die afknouer as die swakkeling wat nou afgeknou word.	○ Meer status. ○ Vereenselwig met afknouer. ○ (<i>en nie met</i>) swakkeling.	verkeer dat hulle meer status bekom indien hulle nie die swakkeling (<i>teiken</i>) ondersteun nie.

❖ Vraag 3: Watter beleidsaspekte is van toepassing op die afknougedrag in u skool?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Die regering ... het so baie mag van die skole en die onderwysers weggevat om dissipline toe te pas. • Hulle sit met hulle hande in hulle hare. • Daar is vorms waar die kinders aangespreek word. • As niks meer help nie kan hulle dissiplinêr verhoor word. • Kan hulle uit die skool geskors word.	❖ Gevolge ➤ Beleidsaspekte ○ Die regering. ○ Mag van die onderwysers weggevat. ○ Dissipline toe te pas. ○ Hande in die hare. ❖ Hantering ○ Die kinders word aangespreek. ○ Kan dissiplinêr verhoor word. ○ Geskors word.	❖ Gevolge ➤ Beleidsaspekte ○ Beleidsaspekte wat deur die regering daargestel is, beperk die onderwysers se vermoë om dissipline effektief toe te pas. ❖ Hantering ○ Die leerders word aangespreek of kan dissiplinêr verhoor en moontlik geskors word.

❖ **Vraag 4: Watter struikelblokke beïnvloed die uitvoering van die skoolbeleid negatief ten opsigte van die hantering en voorkoming van afknouery in u skool?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Ek dink juis die feit dat daar werklik geen dissipline toegepas kan word nie behalwe om met kinders te praat, miskien met ouers te praat... maar selfs skorsing... leer 'n kind iets uit skorsing uit, is dit dalk vir hom 'n vakansie?" • "... die regte van die kinders... word so beskerm... dat daar werklik geen manier is om dissipline effektief toe te pas nie."	❖ Struikelblokke ➤ Oorsake ○ Geen dissipline toegepas kan word. ○ Met kinders en ouers te praat. ○ Leer uit skorsing? ○ Dalk vakansie? ○ Regte van die kinders... beskerm ○ Geen manier om dissipline effektief toe te pas.	❖ Struikelblokke ➤ Oorsake ○ Struikelblokke wat die uitvoering van die skoolbeleid negatief beïnvloed is die regte van die leerders wat so oordryf word dat geen effektiewe dissipline toegepas kan word nie, behalwe om met die leerders en die ouers te praat.

❖ **Vraag 5: Bestaan daar 'n positiewe wisselwerking tussen die skool en die ouergemeenskap as dit by die hantering van afknouery by die skool kom?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Ek dink die ouers sal definitief wil saamwerk. • Ongelukkig al wanneer die ouers rêrig begin saamwerk... is as hy self geraak word. • 'n Ouer wie se kind nooit geboelie word nie staan redelik apaties teenoor hierdie goed ... 'n handjievouers wat regtig wil saamstaan om so 'n probleem op te los. • Dit is bepaalde kultuurgroepe wat onder mekaar afknou. • Meer meisiekinders wat dit veroorsaak. • Meer... in die vriendegroepe.	❖ Aard ➤ Positiewe en negatiewe interaksie • Ouers ○ Ouers sal saamwerk. ○ Wanneer hulle self geraak word. ○ Apaties. ○ Handjievouers wat wil saamstaan. ➤ Aard ○ Bepaalde kultuurgroepe. ○ Onder mekaar afknou. ○ Meisiekinders. ○ Vriendegroepe.	❖ Aard ➤ Ouers ○ Ouers sal saamwerk, veral wanneer hulle kinders daarby betrokke is, anderssins staan hulle apaties daarteenoor. ➤ Aard Groepe ○ Afknouery vind onder bepaalde kultuurgroepe plaas. ○ Dit is meerendeels dogters wat mekaar in hulle vriendekringe afknou.

❖ **Vraag 6: Watter aanbevelings sal u maak om die positiewe hantering van die afknouerskynsel in skole te bevorder?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Ek dink dit is nodig om 'n effektiewe oplossing te kry. • 'n Ou moet werklik gaan sit met die kinders wat betrokke is, enne “deal”. • Professionele sielkundige hulp in te kry. • As jy die kind grootmaak met waardes en integriteit sal hy dit deur sy loopbaan volg. • Daar moet iets deur 'n professionele liggaam of iemand van die regering se kant af geskep word, waar dissipline definitief meer gehanteer kan word en meer toegepas kan word waar kinders... moet voel dat as jy iets verkeerd gedoen het moet hulle die gevolge daarvan kan dra. • As ons dalk kinders bymekaar kry en ouers bymekaar kry en kyk waar lê die probleme.	❖ Aanbevelings • Effektiewe oplossing. • Kinders wat betrokke is. • Professionele sielkundige hulp. • Waardes en integriteit. • Professionele liggaam. • Kinders en ouers bymekaar kry. • Kyk waar lê die probleme.	❖ Moontlike aanbevelings sluit die volgende in: ○ Die leerders wat betrokke is moet professionele hulp kry. ○ Die ouers moet die kinders met die nodige waardes en integriteit opvoed. ○ Die regering moet 'n professionele liggaam daarstel, sodat dissipline effektief toegepas kan word en die leeders die gevolge van hulle dade kan dra. ○ Ouers en leerders moet gesamentlik die probleme identifiseer en probeer om 'n oplossing te vind.

BYLAAG H – 3

DATA-ANALISE VAN INDIVIDUELE ONDERHOUDE MET DIE ONDERWYSERS VAN DIE VERSKILLEND FASES Graad 1 – 12 en die LSOB-KLAS (Manlik en vroulik)

❖ *Vraag 1: Hoe sal u afknouery definieer?*

Datasegmente	Kategorieë	Temas
- Afknouery by kleintjies is meestal kinders wat self swaarkry wat dit dan...op 'n manier die kwaad wat hulle het... wil uitbring op iemand anders om nou te sê: “<i>Wel, ek het seergekry, so jy moet nou bietjie voel hoe voel ek</i>”. - Dit is 'n ding wat uit 'n huis uit kom. - Afknouery is as daar konstant op iemand gepik word, fisies of emosioneel en die persoon kan hom – of haarself nie verdedig nie of nie opstaan vir hom – of haarself nie. - Dit hang af watter tipe afknouery. Is dit fisies of is dit geestelik. - Kinders soek aandag en dan knou hulle af of hulle wil oorheersend wees	❖ Aard ➤ Afknouery • Fisieke afknouery (<i>direk</i>) ○ Fisies. • Emosionele afknouery (<i>affektief</i>) ○ Geestelik • Herhaalde afknouery (<i>verbaal</i>) ○ Konstant op gepik word. ❖ Oorsake ➤ Emosionele afknouery (<i>affektief</i>) • Afknouer ○ Kinders wat swaarkry. ○ Uitbring op ander. ○ Ding wat uit 'n huis kom. ○ Soek aandag. ○ Wil oorheersend wees.	❖ Aard en oorsake ➤ Aard ○ Afknouery word deur die onderwysers as verbale, fisieke en emosionele daade beskou ➤ Oorsake ○ Leerders wat tuis self daaronder gebuk (oorsake) gaan uitgevoer word en wat daarop gemik is omherhaaldelik die seerkry op ander leerders wat hulleself nie kan verdedig nie uit te haal, aandag te soek en te wil oorheers.

❖ <i>Vraag 1: Hoe sal u afknouery definieer?</i>		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
teenoor ander kinders of hulle wil dominant wees en dan boelie hulle.	○ Wil dominant wees. ● Teiken ○ Nie verdedig nie. ○ Nie opstaan nie.	

❖ <i>Vraag 2: Watter waarneembare tekens dui daarop dat 'n leerder afgeknou word?</i>		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
● Baie gespanne. ● 'n Kind wat terugtrek. ● Dis reeds die stille teruggetrokke kind waarop daar gepik word. ● Word hulle nog stiller en nog meer teruggetrokke. ● Skoolbywoning sal ook afneem. ● Heel eerste die skrif verander. ● Sy optrede verander. ● Sy openhartigheid verander. ● Kinders is teruggetrokke. ● Hulle lag minder, hulle is aggressief.	❖ Tekens ➤ Die teikens ● Emosionele gevolge (<i>affektief</i>) ○ Gespanne. ○ Angsbevange. ○ Bang. ○ Huil. ○ Optrede verander. ○ Stiller ○ Terugtrek. ○ Eensaam. ○ Openhartigheid verander.	❖ Tekens ➤ Gevolge ○ Die teikens toon duidelike affektiewe gevolge wat in hulle gedrag ten opsigte van afknouery manifesteer. ➤ Oorsake/ gevolge ○ Die afknouer knou ander leerders af omdat hyself seerkry tuis. Nota: Daar is in die onderhoude met die onderwysers bevind dat die volgende

❖ **Vraag 2: Watter waarneembare tekens dui daarop dat 'n leerder afgeknou word?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
- Kinders wat gedurigdeur huil, eensaam is en terugtrek. - Kom angsbevange voor. - Hy is bang. - Daar sal baie klagtes kom dat die kind nie wil skool toe kom nie. - Hierdie kind word eintlik by die huis geboelie en omdat hy geboelie word by die huis, hy kan nie veg teen 'n ouer persoon nie daarom veg hy teen die kinders in die klas.	- Lag minder. - Aggressief. - Skrif verander. - Skoolbywoning sal afneem. ➤ Oorsake/ gevolge • Afknouer - Word by huis geboelie, veg teen ander kinders.	gevolge van toepassing is op: ✓ die teiken angsbevange ✓ die afknouer Word tuis afgeknou en knou dan kinders by die skool af.

❖ **Vraag 3: Hoe tree u op wanneer u sien dat 'n leerder as gevolg van afknouery deur die groep uitgesluit word?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
- Die beste is dat 'n mens dan 'n maatjie wat ook alleen is en ook miskien teruggetrokke is, nadertrek en hulle tweetjies dan bymekaar uitbring. - Sodra jy hulle in 'n groepie inbring dan	❖ Hantering ➤ Teiken ○ Tree op. ○ Maatjies wat alleen is bymekaar uitbring.	❖ Hantering ➤ Verskillende hanteringstegnieke ○ Die onderwysers bied ondersteuning aan die teiken sowel as die afknouer deur die omstandighede te ondersoek,

❖ **Vraag 3: Hoe tree u op wanneer u sien dat 'n leerder as gevolg van afknouery deur die groep uitgesluit word?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
gaan die groep weer teen hulle draai. • Meeste van die tyd is dit dan of daai kind optel, asof dit beter gaan, dat hulle dan voel dat die ander enetjie beteken iets vir hom. • Ek probeer regtig... nie net in klasverband nie maar ook op sport – en kultuur gebied... met die kinders te gesels. Ek dink baie van die stiller kinders wat 'n bietjie uitgeskuif word, vind mekaar ook. • Ek luister na hulle storie en dan bring ek die twee verskillende partye bymekaar uit en gee aan elkeen 'n kans om te sê wat hulle wil sê, maar ek tree dan as 'n arbiter op. • Ek tree gewoonlik op teen die kind wat geboelie is en die kind wat geboelie word. • Ek roep hulle bymekaar en dan sal ek vra wat was die omstandighede om	○ Groepie sal teen hulle draai. ○ Iets beteken. ➤ Albei partye ○ Wat was omstandighede. ○ Gesels. ○ Bring twee partye bymekaar. ○ Gee kans om te sê wat hulle wil sê. ○ Luister. ➤ Afknouer ○ Praat met boelie. ➤ Algemeen ○ Oueraande. ○ Oorsaak. ○ Oplos.	te luister, albei partye te erken, en die saak met die ouers tydens oueraande te bespreek om sodoende die probleem te probeer oplos. • Gevolge ○ Groepie sal teen hulle draai.

❖ **Vraag 3: Hoe tree u op wanneer u sien dat 'n leerder as gevolg van afknouery deur die groep uitgesluit word?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
seker te maak dat jy al twee partye erkenning gee. • As die boelie die skuldige een is, dan sal ek net met hom praat. • Met oueraande bespreek ons hierdie tipe van ding. • Die kind wat geboelie word, word dan ook ingeroep saam met die ander ouers. • Ek wil altyd graag weet wat is die oorsaak en hoe kan 'n mens dit oplos.		

❖ **Vraag 4: Watter riglyne volg u wanneer u sien dat afknouery, teistering, diskriminasie of geweld in die skool plaasvind?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Die meeste van die tyd skakel ek die ouer. • Wanneer ek ook sien dat 'n kind geterroriseer word en 'n ouer is nie bewus daarvan nie, dan laat weet ek	❖ Hantering (riglyne) ➤ Grondslagfase ○ Skakel ouer. ○ Briefie. ○ Oop verhouding.	❖ Hantering ➤ Grondslagfase • 'n Oop verhouding met die ouers is belangrik. Die ouers word geskakel, 'n briefie word geskryf en in die geval van

❖ **Vraag 4: Watter riglyne volg u wanneer u sien dat afknouery, teistering, diskriminasie of geweld in die skool plaasvind?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
hulle ook deur 'n briefie. • Ek voel dat 'n mens die hele tyd 'n oop verhouding moet hê met die ouers. • Wanneer daar so iets gebeur dat 'n mens sien daar is 'n gesinsprobleem dan betrek ons die sielkundiges. • Maar die opvolg is nie voldoende nie. • Dit moet alles deur die Departement gebeur. • As ons sien dat die Departement nie genoeg aandag gee nie, dan probeer ons privaat... maar dit kos baie geld en die meeste van die ouers waar daar probleme is, het nie mediese fonds of geld om dit te kan doen nie. • Ek sal eers nader gaan, met hulle gesels, elke kind 'n spreekbeurt gee en uitvind wat is die situasie en wat is die probleem en dan... kan jy uitpluis... wie praat die waarheid en wie nie. • Indien dit 'n geval is van boeliewerk,	○ Gesinsprobleem. ○ Sielkundiges. ○ Departement. ➤ Intermediêre – en Seniorfase ○ Gesels. ○ Spreekbeurt. ○ Alleen praat. ○ Waarheid. ○ Dissiplinêre stelsel. ➤ Voo fase ○ Hoe hy sou voel. ○ Verstaan. ➤ SNE-groep ○ Vra hoekom. ○ Vrede uitmekaar.	gesinsprobleme word sielkundige hulp ingeroep. ➤ Intermediêre – en Seniorfase ○ Die onderwyser gesels met die leerders, gee elkeen 'n kans om sy saak te stel om uit te vind wie praat die waarheid en sal dan met die afknouer praat en verdere dissiplinêre stappe neem indien nodig. ➤ VOO fase ○ Die onderwyser wil die ware toedrag van sake weet deur die rolle van die afknouer en teiken om te ruil en hulle te laat verstaan hoe die ander een sou voel. ➤ SNE-groep ○ Die leerders word bymekaar geroep, ondersoek word ingestel en gesorg dat die leerders in vrede uitmekaar gaan.

❖ **Vraag 4: Watter riglyne volg u wanneer u sien dat afknouery, teistering, diskriminasie of geweld in die skool plaasvind?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
dan sal ek met die boelie of die kind wat die afknouery doen alleen praat en uitvind hoekom doen hy dit... en dan ligtelik daaroor gesels, indien dit 'n ligtelike situasie was en indien die situasie nie so ligtelik is nie, dan sal ek die dissiplinêre stelsel volg of die ouers betrokke kry en dan net vir hulle noem. • As ek sien 'n kind maak seer dan wil ek weet hoekom. • En dan probeer ek vir die kind wys hoe hy sou voel as ek dit met hom sou doen. • Ek hoop dat wanneer ek klaar is met hulle, klaar met hulle gepraat het, klaar vir hulle gewys het hoe voel die ander...die ander persoon voel, hulle sal verstaan. • Dan roep jy hulle...en dan sal jy sê <i>"Hoekom het jy dit gedoen?"</i> Wel, ek sorg gewoonlik dat die kinders dan in		

❖ **Vraag 4: Watter riglyne volg u wanneer u sien dat afknouery, teistering, diskriminasie of geweld in die skool plaasvind?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
vrede uitmekaar uitgaan.		

❖ **Vraag 5: Waarom dink u is die aanskouers huiwerig om afknougedrag te rapporteer?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
- Want hulle weet nie wat die reaksie gaan wees nie. Hulle weet nie wat om van jou of van die hoof of wie ook al daarmee te doen gaan kry te verwag nie. - Hulle wil nie betrokke raak nie, want ek dink baie van hulle wil ook nie 'n teiken raak nie. - Ek dink definitief hulle ondersteun die boelie. - Somtyds dink ek dat al stem hulle nie saam nie, met die situasie, met die boelie nie, dan sal hulle eerder saam met die boelie staan. - Dalk soek hulle ook maar 'n bietjie	❖ Waarom is aanskouers huiwerig ➤ Aanskouers • Emosionele oorsake (<i>affektief</i>) ○ Weet nie wat die reaksie gaan wees nie. ○ Nie betrokke raak nie. ○ Wil nie 'n teiken raak nie. ○ Voel dislojaal. ○ Reg of verkeerd. ○ Soek aanklank. ○ Erkenning. ○ Aansien. ○ Op negatiewe manier. ○ Verkeerde plek. ○ Verkeerde persone.	❖ Oorsake (aanskouers) ➤ Affektiewe en kognitiewe oorsake wat rolle bepaal ○ Die aanskouers is onseker oor die reaksie wat kan volg, wil nie betrokke raak nie uit vrees dat hulle die volgende teiken sal word. ○ Hulle wil nie dislojaal teenoor hullemaats wees nie, omdat hulle nog nie tussen reg en verkeerd kan onderskei nie. ○ Alhoewel hulle nie noodwendig met die situasie saamstem nie, ondersteun hulle die afknouer, omdat hulle aanklank, aansien of erkenning

❖ **Vraag 5: Waarom dink u is die aanskouers huiwerig om afknougedrag te rapporteer?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
aanklank of aansien, erkenning maar... op die verkeerder plek, op 'n negatiewe manier, heeltemal by die verkeerde persone. - Hulle voel hulle is dislojaal teenoor hulle vriende. - Die kinders, in hierdie stadium van hulle lewe is nie heeltemal seker is dit reg of verkeerd nie.” (<i>laat adolessente</i>) - Want, die kind sê nie, daar word ook gesê vir die kleintjies dit is 'n geheim tussen hulle en die groter kinders.	- Geheim. (<i>intimideer teiken</i>) Emosionele oorsake (kognitief) - Stem nie saam met die situasie nie. Rol - Ondersteun die boelie.	soek -- gewoonlik op die verkeerde plek by die verkeerde persone. Die afknouer sê dat dit 'n geheim moet bly.

❖ **Vraag 6: Hoe hanteer u die situasie wanneer 'n leerder u van die afknouery vertel, maar versoek dat u nie teen die afknouer moet optree nie, omdat hy/sy bang is dat die afknouer se gedrag sal vererger**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
- Dan is dit tyd om te troos en dan is dit tyd om te sê hoe jy dit moet hanteer. - Wanneer daar 'n geleentheid is dat 'n mens wel die afknouer eenkant kry nie.	❖ Hantering ➤ Teiken - Troos. - Hanteer.	❖ Hantering ➤ Teiken Die onderwysers is daarop gesteld om nie die leerders se vertroue te verbreek

❖ **Vraag 6: Hoe hanteer u die situasie wanneer 'n leerder u van die afknouery vertel, maar versoek dat u nie teen die afknouer moet optree nie, omdat hy/sy bang is dat die afknouer se gedrag sal vererger**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
daai dag doen nie, maar daar gaan miskien vorentoe weer iets gebeur dat 'n mens wel met die afknouer kan praat. - Die kind wat dit vir 'n mens kom vertel moet in jou 'n vertrouensverhouding hê... As dit nie so bly nie dan gaan hy volgende keer niks sê nie en dan gebeur daar dan wel iets wat hom emosioneel gaan affekteer. - As 'n kind bang is om genoem te word – ek gaan nie daai kind se vertrouwe breek deur sy of haar naam te noem nie. - Ek sal eerder indien daar net 'n enkele getuie ... in plaas daarvan dat ek dadelik na die boelie toe te gaan en sê ek het dit self gesien dan sal ek eerder met die boelie gaan gesels of dalk eerder net dophou in die begin en kyk indien dit weer gebeur ... dan daardie situasie hanteer.	- Vertrouensverhouding. - Moet kind vra. ➤ Afknouer - Geleentheid. - Bespreek met kind. - Enkele getuie. ➤ Optrede - Situasie. - Dophou. - Klasverband. - Pouses. - Groepverband. - Opinie vra. - Self besef. - By saalbyeenkoms in breë trekke gesels. - Aanmeld by Departementshoof. - Hoof. - Boekie. - Op speelgrond.	nie een vra die toestemming van die teiken. - Hulle troos en help met die hantering van die probleem. ➤ Afknouer - Wanneer die geleentheid hom voordoensal hulle die saak met die afknouer bespreek. ➤ Hantering - Die situasie word dopgehou en die onderwysres sal dit in klasverband, pouses en in groepverband met die leerders bespreek, hulle mening vrae en hulle laat besef dat hulle self die implikasies van afknouery besef. - Verder sal die saak tydens saalopening in breë trekke aangehaal word om die leerders die geleentheid te gee om daaroor te gaan praat. - Die gedrag word by die

❖ **Vraag 6: Hoe hanteer u die situasie wanneer 'n leerder u van die afknouery vertel, maar versoek dat u nie teen die afknouer moet optree nie, omdat hy/sy bang is dat die afknouer se gedrag sal vererger**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Ek sal meer in klasverband of ek sal pouses 'n groepie kinders, sal ek gaan uitsoek en met hulle gesels of ek sal pouses 'n groepie kinders, sal ek gaan uitsoek en met hulle gesels. • Dan sal ek in groepverband eerder met hulle gesels en almal se opinie probeer kry en vra: “<i>Stem julle saam met dit? ... Sodat die kinders ook maar self besef wat is reg en wat is nie reg nie en dan sal ek dit ook vir hulle noem, ... dat hulle kan altyd met my kom praat daaroor.</i>” • Ek as onderwyser moet die kind vra: “<i>Mag ek?</i>”. • As hy vir my sê nee, dan doen ek dit wanneer ek 'n saalbyeenkoms doen. • Dan praat ek in die breë trekke en ek sê daar was 'n situasie in my familie. • . wanneer ek met 'n kind werk dan sê ek	○ Ouers. ○ Saak ondersoek. ○ Gewoonlik welgestelde kinders.	Departementshoof en die hoof aangemeld. ○ Die voorvalle wat tydens pouses op die speelgrond plaas vind word in 'n boek aangeteken, die ouers word ingeroep en die saak word ondersoek. ○ Voortspruitend uit die ondersoek is gevind dat die afknouer nie nodig het om af te knou nie, omdat hy welgestelde ouers het.

❖ **Vraag 6: Hoe hanteer u die situasie wanneer 'n leerder u van die afknouery vertel, maar versoek dat u nie teen die afknouer moet optree nie, omdat hy/sy bang is dat die afknouer se gedrag sal vererger**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
vir die kind: “<i>Ek verstaan jou nie, ek verstaan rêrig nie. Ek dink dan so baie van jou, maar ek hoor of ek sien dit en dit en dit en dit. Is jy rêrig so? Haai juffrou kan dit nooit van jou dink nie.</i>” • “... sal ons gewoonlik die situasie eers met die kind bespreek dan sal ons dit aanmeld by ons... Departementshoof en sy sal die saak dan verder hanteer.” • Indien sy dit nie kan uitsorteer nie word dit wel aangemeld by die hoof. • Ons het ook 'n boekie waarin hmmm... waar ons bewerings aanmeld of gebeure op die speelgronde dan word dit daar aangeteken en dan word die ouers gewoonlik ingekry en dan word die saak ondersoek. • Die kinders wat afgeknou het, het ons hulle bymekaar gekry en ons het gevra wat gaan nou eintlik aan, wat		

❖ **Vraag 6: Hoe hanteer u die situasie wanneer 'n leerder u van die afknouery vertel, maar versoek dat u nie teen die afknouer moet optree nie, omdat hy/sy bang is dat die afknouer se gedrag sal vererger**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
gebeur in die skool, hoekom doen hulle dit? Ons het agtergekom dat eintlik is dit kinders wat nie eers nodig het om af te knou nie. Dit is welgestelde kinders.		

❖ **Vraag 7: Hoe dink u kan die probleem van afknouery gestuit word sodat die leerder se reg om in 'n veilige leeromgewing onderrig te word en onderrig te ontvang, gehandhaaf word?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
- Dit sal nie onmiddellik kan gebeur nie. - Dit gaan geweldig tyd neem. - Meer ouerkontak hê. - Aanhoudend in kontak bly met ouers. - Almal moet betrokke bly en dit is een voordeel van ons van Graad 1 tot 12. - Dis 'n gemeenskapsprojek. - Jy moet die ouers en die mense by die huise bereik, jy moet die samelewing	❖ Hantering ➤ Oplossing - Moelike een. - Ek weet nie. - Nie onmiddelik. - Geweldig tyd neem. ➤ Oorsake - Verval van morele standaarde en waardes.	❖ Hantering ➤ Oplossing - Die onderwysers is van mening dat daar nie 'n maklike en vinnige oplossing vir afknouery in skole is nie. ➤ Oorsake - Die rede vir afknouery word toe geskryf aan te groot klasse en die verval van morele standaarde,

❖ **Vraag 7: Hoe dink u kan die probleem van afknouery gestuit word sodat die leerder se reg om in 'n veilige leeromgewing onderrig te word en onderrig te ontvang, gehandhaaf word?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
verander. • 'n Mens moet na maniere kyk om die ouers meer betrokke te kry, positief betrokke te kry by die skool en basies by die gemeenskappe... by die skool, met aktiwiteite by die skool. • dit gaan 'n moeilike een wees. • 90% van alle ouers is skuldig. • Onbetrokke, te besig met hulle eie ek, het vergeet hoe swaar 'n kind kry in daai ouderdomsgroep. (<i>adolessente</i>) • Oplossing? Ek weet nie. • Die hele ding is die verval van morele standarde en waardes. • Daar is nie, daar is nie vaste norme en standarde en waardes en sulke dinge nie en die ouers is te behep met hulleself en hulle eie ek om na hulle eie kinders om te sien, want dit moet by die huis begin.	○ Nie vaste norme. ➤ Ouers ○ Aanhoudend in kontak bly. ○ Meer ouerkontak. ○ Aanhoudend in kontak met ouers. ○ Ouers betrokke. ○ 90% van alle ouers is skuldig. ○ Onbetrokke, te besig met hulle eie ek, ○ By huis begin. ➤ Gemeenskap ○ Almal betrokke. ○ Gemeenskapsprojek. ○ Samelewing verander. ➤ Departement ○ Departement van Onderwys. ○ Onderrig. (ten opsigte van afknouery instel) ○ Groot klasse. ❖ Gevolge ➤ Onderwysers	waardes en norme. ○ Baie ouers is onbetrokke by hul kinders se skoolaktiwiteite. Meer ouer en gemeenskaps-betrokkenheid is belangrik, daarom moet onderwysers voortdurend in kontak met die ouers bly. ➤ Aanbevelings ○ Die Departement van Onderwys moet onderrig ten opsigte van afknouery instel en klasse moet kleiner wees. ○ Toesig is belangrik en onderwysers moet meer na leerders luister.

❖ **Vraag 7: Hoe dink u kan die probleem van afknouery gestuit word sodat die leerder se reg om in 'n veilige leeromgewing onderrig te word en onderrig te ontvang, gehandhaaf word?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Vir die Departement van Onderwys te sê hulle moenie die klasse so groot maak nie die onderwyser (raak) geïrriteerd het hulle nie geduld met die kinders nie is negatief ingestel en as jy negatief ingestel is, is jy nie ontvanklik vir hierdie kinders se einas nie en dan stoot jy hulle weg. • ek dink toesig is belangrik ek dink onderrig is belangrik in hierdie saak, ek dink dit is baie, baie belangrik, ek dink soos wat HIV is, is boelie miskien groter onder ons kinders en selfs grootmense boelie sodra jy die kind 'n kans gee om daaroor te praat kan jy iets daaromtrent doen ... ek dink 'n mens moet meer luister na kinders.	○ Geïrriteerd. ○ Ongeduldig. ○ Negatief ingestel. ○ Nie ontvanklik. ○ Stoot weg. ○ Luister. ○ Kans gee om te praat. ○ Toesig.	

BYLAAG H – 4

DATA-ANALISE VAN INDIVIDUELE ONDERHOUE MET LEERDERS VAN DIE LSOB-KLAS, Graad 1- 12, Manlik en vroulik, Afrikaans- en Engelssprekend

❖ **Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery.**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Vloek. • Loop agter teiken aan. • Sê lelike goed oor jou. • Laat jou hartseer voel. • Slaan. • Spoeg. • Skop. • Hare trek. • Stoot uit groepie. • Lelikgeit. • Maak kinders seer. • Is baie mislik met ander. • Baklei. • Terg. • Stamp.	❖ Aard ➤ Fisieke afknouery (<i>direk</i>) ○ Maak seer. ○ Slaan. ○ Slaan met vuiste. ○ <i>Slap</i>. ○ Skop. ○ Stamp. ○ Spoeg. ○ Stoot. ○ Trek hare. ○ Ruk en pluk. ○ Baklei. ○ “<i>Cat fight</i>”. (dogters) ○ Knyp. ○ Gryp.	❖ Aard ○ Die afknouery kom op die tradisionele manier sowel as in die kuberruimte voor. ○ Die leerders het almal al afknouery aanskou wat op die speelgrond, tydens aantree in rye en in die klaskamers plaasgevind het. ➤ Tipe ○ Fisieke, verbale, nie-verbaal- indirekte, verhoudingsgerigte, emosionele en dade wat by herhaling voorkom, geneig is om te eskaleer en wat daarop gerig is om ander seer te maak en te benadeel. ➤ Afknouery en sluit die volgende in:

❖ **Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery.**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Bring messe skool toe om te boelie. • Gryp. • Steel. • <i>Start to cry (teikens).</i> • <i>Call him stupid.</i> • <i>Call me 'Shorty Poops'.</i> • <i>Call names.</i> • <i>Shut out.</i> • Pik op almal. • Wil nie uitlos nie. • Laat teikens amper elke dag huil. • Slaan met vuiste. • Ruk en pluk. • Irriteer. • <i>"Cat fight". (dogters)</i> • Terg eindig op in 'n bakleiery. • Word dit erger en erger. • Slegsê oor selfoon. • Mag nie saam speel nie. • Spot.	○ Vat geld. ○ <i>Take Lunch box.</i> ○ Maak kinders seer. ○ Heen en weer stamp. ○ Ruk en pluk, slaan en skop in die rye. ○ Baklei in die klas, ○ Maak die juffrou seer. ○ Met die vuis geslaan. ○ <i>Kicked him.</i> ○ <i>Was hurt.</i> ○ Hare getrek. ○ Teistering. ➤ Fisieke afknouery (<i>indirek nie-verbaal</i>) ○ Breek iets van teiken. ○ Wys met die hande. ○ <i>Took his phone.</i> ○ <i>Kicked it (phone) around.</i> ○ <i>Put their things in the toilet.</i> ➤ Nie-fisieke afknouery (<i>verbaal-direk</i>) ○ Vloek.	○ Beskadiging van eiendom. ○ Selfone word gebruik om mee af te knou. ○ Verbale afdreiging, spot en groepsdruk kom veral by die VOO fase voor. ❖ Oorsake ○ Groepsdruk ❖ Aanskouers se rol ○ Aanskouers wat passief staan en kyk en die afknouer ondersteun was teenwoordig. ❖ Gevolge ○ Laat hulle huil. ○ Eindig hy op om die dronkste te wees..en in die moeilikheid te kom.

❖ **Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery.**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• <i>Do something wrong to the other person.</i> • <i>Slap.</i> • <i>Hits you every day.</i> • <i>Take lunch box.</i> • <i>Makes jokes of someone.</i> • <i>Do everything that you don't like.</i> • <i>Gossip.</i> • <i>Hurts feelings.</i> • <i>Say someone is ugly.</i> • <i>Stoot.</i> • <i>Aanhoudende afknouery.</i> • <i>Heeltyd volg.</i> • <i>Breek ietsie van jou.</i> • <i>Vat hulle geld.</i> • <i>Knyp.</i> • <i>Noem slegte name.</i> • <i>Verbreek vertrouwe.</i> • <i>Slegsê.</i> • <i>Groepsdruk.</i>	○ Terg. ○ Slegsê oor selfoon. ○ <i>Call names, stupid, 'Shorty Poops'.</i> ○ <i>Say someone is ugly.</i> ○ Mekaar vieslike woorde toesnou. ○ <i>Making noises.</i> ○ 'Sissy.' ○ 'Moffie.' ➤ Nie-fisieke afknouery (nie-verbaal-indirek) ○ Steel. ○ In kuberruimte - seksuele, emosionele afknouery deur briewe. ○ Lelike goed vir mense stuur op fone. ➤ Verhoudingsgerigte afknouery (verbaal) ○ <i>Makes jokes of someone.</i> ○ Sê lelike goed oor jou. ○ Skinder. ○ Spot. ➤ Verhoudingsgerigte afknouery	Nota: <i>Verhoudingsgerigte afknouery deur die toepassing van emosionele groepdruk (verbale afknouery) gee aanleiding daartoe dat die teiken toegee met negatiewe gevolge vir die teiken.</i> Groepsdruk lei daartoe dat die teiken toegee en gevolglik in die moeilikheid kom.

❖ **Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery.**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• <i>Trust issues.</i> • Geteister. • In kuberruimte - seksuele, emosionele afknouery deur briewe. • Mekaar vieslike woorde toesnou. • Maak kinders seer. • Laat hulle huil. • Heen en weer stamp. • Ruk en pluk, slaan en skop in die rye. • Baklei in die klas, maak die juffrou seer. • Met die vuig geslaan. • Lelike goed vir mense stuur op fone. • Wys met die hande. • <i>They started to fight.</i> • <i>Making noises ... we were writing a test...</i> • <i>They took him and kicked him, they took his phone, they kicked it around. he was hurt.</i>	(emosioneel) ○ <i>Shut out.</i> ○ Stoot uit groepie uit. ○ Spot. (<i>groepdruk, intimidasie</i>) ➤ Emosionele afknouery (<i>affektief</i>) ○ Irriteer. ○ Hartseer. ○ <i>Get scared (teikens).</i> ○ <i>Start to cry (teikens).</i> ○ Loop agter (<i>teiken</i>) aan. ○ Heeltyd volg. ○ <i>Hurts feelings.</i> ○ <i>Trust issues.</i> ○ Verbreek vertrouwe. ○ Pik op almal. ○ Bring messe skool toe om te boelie. ○ Emosioneel. ○ Aanhoudende afknouery. ○ Nie uitlos nie. ○ Laat teikens amper elke dag huil. ➤ Emosionele afknouery (<i>normatief</i>)	

❖ **Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery.**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Hulle het hom (<i>teiken</i>) geslaan en geskop. • kinders wat ander geslaan het...en geskop het en hare getrek het. • hulle slaan mekaar het ek beleef en emosioneel het ek al gesien. • <i>They would hit him...and they put their things in the toilet... doing really nasty things.</i> • hom begin spot ...omdat hy dit nie saam met hulle wil doen nie... • of hy sal rooi hare hê dan sal hulle hom vra op watter dwelms is jy dat jou hare so rooi word ...hulle sal jou begin spot. • soos die een outjie wou nie saam met hulle gedrink het nie en toe eindig hy op om die dronkste te wees en in die moeilikheid te kom, want hulle het hom begin afknou en gesê hy is 'n "sissy" en hy sal dit nie doen nie en as hy dit nie doen nie is hy 'n 'moffie' en sulke goed.	○ Lelikheit. ○ Mislik met ander. ○ <i>Do everything that you don't like.</i> ○ <i>Do something wrong to the other person.</i> ○ <i>Doing really nasty things.</i> ➤ Afknouery eskaleer ○ Terg eindig op in 'n bakleiery. ○ Word erger en erger. ➤ Oorsake ○ Groepsdruk ➤ Gevolge ○ Laat hulle huil. ○ Eindig hy op om die dronkste te wees ...en in die moeilikheid te kom. ➤ Aanskouers se rol ○ Te kyk. ○ Die boelie te ondersteun. ○ Vorm groepe.	

❖ Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery.		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Toe ek die afknouery gesien het is daar gewoonlik iemand wat die teistering doen en 'n klomp mense wat net bystaan. Nou, hulle is net daar om kyk en hulle is selfs daar om die boelie te ondersteun tydens die geboelie.		

❖ Vraag 2: Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Baie hartseer. • <i>Sad. It's not nice to bully people.</i> • Ek was nogal bietjie kwaad toe hy dit gedoen het, want as iemand iets aan jou vriende doen voel jy nogal bietjie kwaad. • Ek voel baie sleg... en ek het die kinders baie jammer gekry. • Ek was jammer vir die teiken. • <i>"....sometimes I feel like, Ma'am it's</i>	❖ Belewing ➤ Emosionele belewing (affektief) ○ Hartseer. ○ Kwaad. ○ Sleg. ○ Jammer. ○ Gefrustreerd. ○ 'Uitgepass' ○ Alles my so druk. ○ Maak seer, begin huil vir die persoon.	❖ Belewing ○ Die aanskouers het 'n mengelmoes van emosies beleef te wete, empatie, woede, verwarring, skuldgevoelens, vrees en emosionele belewing ervaar wat kognitief, affektief en normatief beskryf is. ○ <i>Magteloosheid.</i>

❖ **Vraag 2: Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
<i>nice, but other times I feel like it is bad.</i> • <i>I felt very sorry for the person that was being hit, because it looked so painful.</i> • Weet jy, ek het gevoel... dat hulle dit nie verdien nie – dat hulle verdien om nie seer te kry nie. • Ek was jammer en baie hartseer... vir die kind wat afgeknou is. • Ek het nie geweet hoekom hulle dit gedoen het nie. Ek het “<i>actually</i>” hartseer gevoel vir die kind wat nou seergekry het. • ek word dadelik gefrustreerd. ...Ek het al een keer na een gekyk (<i>’n geveg</i>) en toe het ek ‘<i>uitgepass</i>’ van stres en dit het gevoel of alles my so druk... • En emosioneel het dit... dit maak seer, want jy begin huil vir die persoon. • <i>I feel very sad.</i>	○ “... <i>know how it feels to be bullied.</i>” ○ ... so sleg gevoel, omdat ek niks vir hulle gesê het om te stop nie. ○ Gevoel ek wil help. ○ Bang – as ek iets gaan sê gaan die boelie my aanval en begin teister. ○ Bietjie kwaad. ○ <i>Get really angry</i> ➤ Emosionele belewing (<i>kognitief</i>) ○ <i>Sometimes... I feel it’s nice... other times I feel it is bad.</i> ○ Ek het nie geweet hoekom hulle dit gedoen het nie. ○ Hulle verdien nie om nie seer te kry nie. ➤ Emosionele belewing (<i>normatief</i>) ○ <i>Not nice to bully.</i>	

❖ **Vraag 2: Hoe het jy gevoel toe jy die afknouery gesien het?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• <i>I get really angry because I want them to..,</i> • <i>it's not very nice and other people they joke about it...</i> • <i>I actually know how it feels to be bullied. It's really not nice.</i> • Juffrou ek het ...so sleg gevoel omdat ek niks vir hulle gesê het om te stop nie... • was ek bang, want as ek iets gaan sê gaan die boelie my dalk aanval en my begin teister... • ek het soort van hartseer gevoel vir die teiken wat geboelie word. • Soort van 'n gevoel van ek wil hom help, maar ek is bang... • ek voel hy verdien dit nie en dit maak my hartseer.		

❖ Vraag 3: Wat het jy gedoen toe jy die afknouery gesien het?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Ek kan die prefeks roep. • Ons kan na die juffrou toe gaan of 'n meneer of ons mense wat na ons kyk op die gronde of ons pa of ma. • <i>I tell them to stop... but they carry on...</i> • Ek kon niks gedoen het nie, al wat ek gedoen het, ek het hulle • teruggeslaan. • Toe hy dit gedoen het, toe sê ek net vir hom hou net asseblief op en toe wou hy nie geluister het nie en toe sê ek vir die juffrou hy wil nie ophou nie en toe gaan hy net aan dit was toe ons in die rye gestaan het. • ek het net verder aangeloop. • Niks. Ek was nie deel van dit nie. • Ek wou net opstaan (vir die teiken), maar ek kon nie. • Ek het vir die monitors gaan sê. • Ek het dit net gelos, want ek was bang ek kom ook in die moeilikheid en ek	❖ Rolle ➤ Moontlik optredes ○ Kan prefeks roep. ○ Na die juffrou, meneer, mense wat na ons kyk, pa of ma gaan. ○ <i>Can help.</i> ➤ Werklike ingryping ○ <i>Tell them to stop.</i> ○ Sê hou asseblief op. ○ Sê vir juffrou. ○ Monitors gaan sê. ○ Polisie gaan roep. ○ Probeer help. ○ Sê moenie dit doen nie. ○ <i>Tried to break up the fight</i> ○ Meneer toe gegaan. ○ Vir 'n vriendin opgestaan.... ➤ Reaktiewe ingryping ○ Teruggeslaan. ○ Die onderwyser terug sleggesê. ➤ Passiewe, nie-ingryping	❖ Rolle van die aanskouers ➤ Tipe ○ Sommige aanskouers het na moontlike ingryping verwys. ○ Ander het aangetoon dat hulle hulp verleen het of sal probeer help. ○ 'n Verdere groep het as passiewe, nie-ingrypende aanskouers gereageer. <i>(Half asof dit nie saak gemaak het nie. Sê nou ek het uitgekom en vir hulle gesê het: "Los die kind uit!" dan sou ek die 'moffie' gewees het in hulle oë.)</i> Reaktiewe optrede: ○ Teruggeslaan. ○ Die onderwyser terug sleggesê.

❖ Vraag 3: Wat het jy gedoen toe jy die afknouery gesien het?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
baklei ook. • Ek het hulle probeer help. Soos om vir hulle te sê moenie dit doen en goed nie. • Ek het vir ... ons het mos naby die polisiekantoor gebly en toe gaan ek soontoe en toe roep ek die polisie. • <i>Ma'am, I do not fight back.</i> • <i>Just go to the teacher.</i> • <i>"can help Ma'am.</i> • <i>I tried to break up the fight, but then they just carried on. Then we called the monitors and then the monitors sorted them out.</i> • Ek het na die meneer toe gegaan en vir hom gesê: <i>'Meneer, dit en dit het gebeur'</i>. toe sê hy vir my <i>'OK'</i> hy sal dit uitsorteer en toe't hy dit uitsorteer. • met die vuisgevegte kon ek niks doen nie ek het al vir 'n vriendin opgestaan ... toe het ek die onderwyser terug sleggesê en ek het vir haar gesê wat ek	○ Wou opstaan (<i>vir die teiken</i>), maar kon nie. ○ Kon niks doen nie. ○ Net gelos, was bang om ook in die moeilikheid te kom. ○ sou ek die <i>'moffie'</i> gewees het in hulle oë. ○ Probeer wegbly. ➤ Emosionele ingryping (normatief) ○ <i>I told the bully that it is wrong.</i> ○ Half asof dit nie saak gemaak het nie. ➤ Emosionele ingryping (kognitief) ○ Sê nou ek het uitgekóm en vir hulle gesê het: <i>"Los die kind uit!"</i> dan sou ek die <i>'moffie'</i> gewees het in hulle oë. ○ Niks, was nie deel van dit nie. ○ Aangeloop. ○ <i>I do not fight back.</i> ➤ Voorkoms ○ dit was toe ons in die rye gestaan het.	

❖ Vraag 3: Wat het jy gedoen toe jy die afknouery gesien het?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
van haar gedink het en toe het ek vir my vriendin opgestaan. • <i>I did actually stand up against the bullying and I told the bully that it is wrong. They ... didn't stop so I went to the teacher and I reported it and it stopped.</i> • Maar dit was ook half of dit nie vir my saak gemaak het nie... • Want sê nou ek het uitgekom en vir hulle gesê het: “<i>Los die kind uit!</i>” dan sou ek die ‘<i>moffie</i>’ gewees het in hulle oë. • Persoonlik het ek probeer wegbly.		

❖ Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Want hy (<i>die afknouer</i>) is nie mooi in sy hartjie nie. • Hulle (<i>die afknouers</i>) dink hulle is die	❖ Oorsake Die afknouer	❖ Oorsake vir afknouery ➤ Faktore • <i>Die volgende faktore dra by tot</i>

❖ Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
baas. - Hulle dink hulle kan almal “boss” soos hulle wil. <i>Because they don’t like each other.</i> - Want hulle (<i>die afknouers</i>) begin nou van kleins af ... hulle begin nou skelms raak. - Hulle (<i>die afknouers</i>) voel eensaam. - Want miskien kry hy (<i>die afknouer</i>) nie sy sin as hy dit nie doen nie. - Hy probeer miskien bewys dat hy die sterkste in die klas in die klas nog steeds is. - ek dink hulle (<i>die afknouers</i>) is net jaloers. - Ek dink hulle wil ons net seermaak. - Sodat hulle (<i>die teikens</i>) bang raak vir hom (<i>die afknouer</i>). - dink hulle (<i>die afknouers</i>) kan doen wat hulle wil. - Partykeer as hulle baklei word dit erger	➤ Emosionele oorsake (affektief) - Kry nie baie aandag by hulle huis nie. - Sien ouers mishandel ander. - Groepsdruk. - Jaloers. - Hulle voel eensaam. <i>Feels powerful.</i> ➤ Emosionele oorsake (kognitief) - Dink hulle is die baas. - Kry hy nie sy sin as hy dit nie doen nie. - Probeer miskien bewys dat hy die sterkste in die klas in die klas nog steeds is. - Wil seermaak. - Dink hulle kan doen wat hulle wil. - Dink hy is “cool.” - Dink dis lekker om af te knou. - Probeer die rol speel. - Begin van kleins af... - Begin nou skelms raak. - Kry te veel geld.	afknouery: - Die persoonlikheids-eienskappe van die afknouer. - Is bederf - Aangeleerde gedrag - Die opvoedingstyl van die ouers. - Sien ouers mishandel ander. - Die verhouding tussen die afknouer en die teiken. - Die teikens is ongewild en gewoonlik kleiner. - Die afknouer poog om vrees by die teiken in te boesem. - Sommige leerders kan nie ’n rede sien vir afknouery nie. (<i>kognitief</i>) ➤ Afknouery eskaleer. <i>begin nou van kleins af...hulle begin nou skelms raak. (vgl. met skoolhoof)</i> ➤ Gevolge - Word erger en erger. - Sal in in bakleiery ontaard.

❖ Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
en erger. • Want hy (<i>die afknouer</i>) dink hy is “cool.” • Hy (<i>die afknouer</i>) dink dis lekker om af te knou. • Want hulle probeer die rol speel. • <i>Ma’am, I don’t have the answer for that.</i> • <i>Ma’am they want to be cool...</i> • <i>It’s because maybe they don’t like that person.</i> • Hulle kry nie baie aandag by hulle huise nie • Kry te veel geld. • Ouers koop alles wat hulle wil hê. • Kry net wat hulle wil hê. • Ek weet nie rêrig hoekom nie. • As die een kleiner as die ander ou...sal hulle met hom moeilikheid soek en dit sal in ’n bakleiery ontaard. • Meestal groepsdruk. • Sien ouers mishandel ander. • Ouers leer kinders nie wat reg of	○ Ouers koop alles wat hulle wil hê. ○ Kry net wat hulle wil hê. ○ Iets in hulle koppe wat nie reg is nie. ➤ Emosionele oorsake (normatief) ○ Nie mooi in sy hartjie nie. ○ Ouers leer kinders nie wat reg of verkeerd is nie. Die afknouer en die teiken ➤ Emosionele oorsake (affektief) ○ <i>Don’t like each other.</i> ○ <i>Don’t like that person.</i> ➤ Emosionele oorsake (kognitief) ○ Sodat hulle (<i>die teikens</i>) bang raak vir hom. ○ Kleiner (<i>die teiken</i>) as die ander ou. ○ <i>I don’t have the answer for that.</i> ○ Weet nie hoekom nie. ➤ Afknouery eskaleer Gevolge ○ Word erger en erger. ○ Sal in ’n bakleiery ontaard.	❖ Oorsake ➤ Karaktereïenskappe en opvoeding van aanskouers ○ Die leerders het oor die algemeen ’n positiewe siening van die aanskouers, en is van mening dat die ouers se opvoeding ’n belangrike rol speel – daarom is hulle nie afknouers nie. ➤ Rolle ○ Sommige aanskouers sal afknouery vermy omdat hulle bang is. (<i>vermydingsrol</i>) ○ Sommige aanskouers wil vriende met die in-groep wees en sal die afknouer ondersteun om dié wat nie deel daarvan is nie af te knou.

❖ Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
verkeerd is nie. • <i>The bully feels powerful.</i> • Iets in hulle koppe wat nie reg is nie. Die aanskouers is nie afknouers nie omdat: • Omdat hulle weet wat reg en verkeerd is. • die soet, stil en rustige kinders. • Hulle weet wat hulle standpunt in die lewe is. • Hulle persoonlikhede verskil. • Sommige sal met almal vriende wees, die ander ou sal net met 'n sekere groep wil vriende wees en die groep wat nie in is nie sal afgeknou word. • Dit kom van grootmaakdae af.	❖ Oorsake Aanskouers (<i>waarom hulle nie afknouers is nie</i>) ➤ Karaktereienskappe ○ Weet wat reg en verkeerd is. ○ Soet, stil en rustige kinders. ○ Weet wat hulle standpunt in die lewe is. ○ Kan dalk die situasie beter hanteer. ○ Persoonlikhede verskil. ➤ Rolle ○ Met almal vriende wees, met 'n sekere groep wil vriende wees, die groep wat nie in is nie sal afgeknou word. ○ Net te bang om enigiets te sê. ○ Probeer om weg te bly, want hulle is bang. Die aanskouers is nie afknouers nie omdat: ➤ Opvoeding. ○ van grootmaakdae af. ○ Omstandighede by die huis.	

❖ Vraag 5: Dink jy dat die afknouer iemand sal afknou wanneer hy of sy alleen is?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Nee, hy is bang. • Nee, niemand sal na hom kyk nie. • Weet nie. • Ja, op die selfoon. • Nee, mense sal hom aankla. • Nee, hulle sal hom slaan. • Nee, hulle wil met vriende saam maak. • <i>They are not alone.</i>	❖ Oorsake ➤ Emosionele oorsake (<i>affektief</i>) ○ Nee, hy is bang. ○ Wil met vriende saam maak. ➤ Emosionele oorsake (<i>kognitief</i>) ○ Ja, op die selfoon. ○ Nee, niemand sal kyk nie. ○ Hom aankla. ○ Hom slaan. ○ <i>They are not alone.</i> ○ Weet nie.	❖ Oorsake ➤ Emosionele oorsake (<i>affektief</i>) ○ Die afknouer is bang as daar nie aanskouers teenwoordig is nie. ➤ Emosionele oorsake (<i>kognitief</i>) ○ Die afknouers sal nie die teiken alleen afknou nie, behalwe wanneer hulle selfone gebruik. ○ Hulle sal teëgegaan word. ○ Sommige leerders weet nie.

❖ Vraag 6: Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te kyk hoe hy of sy die teiken afknou?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Hy dink hy is die “<i>coolste</i>”. • Hy wil wys hy is die sterkste. • Ander moet sien hoe sterk hy is. • Slaan baie seerder as die ander kinders. • Dink hy is snaaks.	❖ Oorsake ➤ Die afknouer • Emosionele oorsake (<i>affektief</i>) ○ Aandag. ○ Hulle “<i>like</i>” dit as die kinders kyk. ○ Probeer “<i>shine</i>” vang.	❖ Oorsake ➤ Afknouer Die leerders voer verskeie redes aan waarom die afknouers aanskouers nodig het om te sien hoe hulle die teiken afknou: • Emosionele oorsake (<i>affektief</i>)

❖ **Vraag 6: Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te kyk hoe hy of sy die teiken afknou?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
- Sodat hulle bang raak vir hom. - Aandag kry. - Ander moet sien hy is die wenner. - Sê ander kinders het baklei, en dat die ander kind wat nie baklei het nie, moet raas kry. - Hulle “like” dit as die kinders kyk. - Probeer sterk speel. <i>They are naughty.</i> <i>Doing things that they are not supposed to do, it's against the rules.</i> <i>To be cool.</i> <i>The bystanders are cheering and laughing.</i> <i>They (bystanders) don't like that person.</i> - Kan beter goeters doen as ander. - Wanneer hy seerkry, gaan hy binne-in die sirkel, dan kan ander die ou verder seermaak. - Dink hulle is groot.	- Wil dié ou of dié meisie wees. - Sê ander kinders het baklei, en dat die ander kind wat nie baklei het nie, moet raas kry. Emosionele oorsake (kognitief) - Dink hy is snaaks, ...die “coolste,” ...die wenner, ...kan beter goeters doen as ander, ...hulle is groot. ...hy kan almal regeer en beheer. - Wil wys hy is die sterkste. - Ander moet sien hoe sterk hy is... ...slaan baie seerder as die ander. - Wanneer hy seerkry, gaan hy binne-in die sirkel, dan kan ander die ou verder seermaak. - Hy is die “main man.” - Wil die kleintjies seermaak. Emosionele oorsake (normatief) <i>Naughty.</i> <i>Doing things that they are not</i>	- Die afknouer soek aandag. - Hy blameer iemand anders sodat hy nie raas kry nie. (<i>verplaas die skuld</i>) - Die afknouer put genot uit die afknouery, voel gerespekteer en voel dat hy gesag en mag oor die teiken het. Emosionele oorsake (kognitief) - Die afknouer wil hê dat die aanskouers se teenwoordigheid vrees sal inboesem by die teiken en dit laat hulle (<i>die afknouers</i>) magtig voel. Die afknouer knou die kleiner kinders af. Emosionele oorsake (normatief) - Dit is teen die reëls om af te knou. Die afknouers maak staat op die aanskouers tydens afknouery wat die volgende rolle vertolk: ➤ Aanskouers (rolle) - Die gedrag van die aanskouers weerspieël die verskillende rolle wat hulle tydens afknouery speel, te wete afkeuring, toejuiging, wil die in-groep

❖ **Vraag 6: Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te kyk hoe hy of sy die teiken afknou?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Wil die kleintjies seermaak. • Dink hulle is sterk. • Probeer “<i>shine</i>” vang. • Dink hy kan almal regeer en beheer. • Wil dié ou of dié meisie wees. • <i>They are scared to be alone and bring friends along to make you feel scared and they feel powerful.</i> • Ek weet nie hoekom nie. • <i>Maybe they (the bystanders) don't like that person.</i> • Die aanskouers sal niks sê nie, want hulle voel sleg daaroor. • Gebeur oop en bloot op die speelgrond... almal sal dit sien en dan daarvoor lag. • Party mense sal net wegloop. • Hulle wil die in-groep wees. • Hy is die “<i>main man</i>.” • Hulle is sy ondersteuners. • <i>So that they feel powerful.</i>	<i>supposed to do, it's against the rules.</i> ➤ Die teiken • Emosionele afknouery (<i>affektief</i>) ○ Sodat hulle bang raak vir hom. ○ <i>Scared to be alone and bring friends along to make you feel (die teikens) scared and they feel powerful.</i> ➤ Die aanskouers (waarom is hulle teenwoordig?) • Emosionele afknouery (<i>affektief</i>) ○ <i>Maybe they don't like that person.</i> ○ <i>They (bystanders) don't like that person.</i> ○ Sal niks sê nie, want hulle voel sleg daaroor. ○ Net wegloop. • Emosionele oorsake (<i>kognitief</i>) ○ Wil die in-groep wees. (<i>sosiaal</i>) ○ <i>Cheering and laughing.</i> ○ Is sy ondersteuners. ➤ Deelnemers ○ Weet nie hoekom nie.	wees, die afknouer is in hulle oë die held en daarom bied hulle hulle ondersteuning aan hom. ○ Die aanskouers openbaar 'n passiewe houding wat met skuldgevoelens gepaard gaan. ➤ Deelnemers • Emosionele oorsake (<i>kognitief</i>) ○ Sommige deelnemers weet nie waarom aanskouers vir die afknouer belangrik is nie. • Emosionele oorsake (<i>normatief</i>) ○ Die deelnemers keur die afknouery af. (impliseer) ❖ Oorsake ➤ Emosionele gewin (<i>affektief</i>) Die afknouer put genot uit die afknouery, voel gerespekteer en voel dat hy gesag en mag oor die teiken het.

❖ Vraag 6: Waarom dink jy het die afknouer aanskouers nodig om te kyk hoe hy of sy die teiken afknou?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Miskien geniet hy dit om iemand seer te maak. • Respek. Hy voel hy kry respek en daai outoriteit oor daai persoon.	➤ Emosionele gewin (<i>affektief</i>) ○ Geniet. ○ Respek. ○ Outoriteit. ○ <i>Powerful.</i>	

❖ Vraag 7: Wie is gewoonlik die afknouers, net kinders wat afknou of grootmense ook?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Groot kinders wat kleintjies afknou. • Hoërskoolkinders. • Kan almal wees. • <i>Bigger boys.</i> • Kinders in ons klas. • Groot kinders in Graad 9 en 10. • Grootmense. • Onderwysers. • My suster. • Ouers. • Oumense. • Groot seuns. • <i>Children from other schools.</i>	❖ Aard ➤ Afknouers ○ Grootmense. ○ Oumense. ○ Ouers. ○ Onderwysers. ○ Hoërskoolkinders. ○ Groot kinders. ○ Groot seuns. ○ Kinders in die klas. ○ Kinders van ander skole. ○ Broers en susters...	❖ Aard ➤ Magswanbalans (<i>element van afknouery</i>) ○ Afknouers sluit hoërskoolkinders, groot seuns, klasmaats, broers en susters en kinders van ander skole in, sowel as volwassenes soos oumense, ouers en onderwysers.

❖ Vraag 8: Wat stel jy voor moet 'n mens doen wanneer iemand afgeknou word?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Hulle stop. • Met jou hand wegstoot. • Hom straf. • Vir die monitors gaan sê. • Vir die juffrou gaan sê. • <i>I always try to stop them.</i> • Met haar (afknouer) praat. • Die kind wat afgeknou word help. • Vir die ouers sê. • Vir hulle sê: "Hou op." • <i>Call the police.</i> • <i>Call adults.</i> • Miskien hom gaan help. • Met onderwyser gaan praat... dat hy hulle stop en reg leer. • <i>Stand up against the bullying.</i> • Hulle help. • Sê om op te hou. • Staar op vir jou vriend. • As kinders lag maak jy hom skaam voor almal.	❖ Hantering ➤ Rapporteer ○ Vir die monitors gaan sê. ○ Vir die juffrou gaan sê. ○ Vir die ouers sê. ○ <i>Call the police.</i> ○ <i>Call adults.</i> ○ Met onderwyser gaan praat dat hy hulle stop en reg leer. ➤ Ingryp ○ Hulle stop. ○ Wegstoot. ○ Straf. ○ <i>Try to stop them.</i> ○ Met haar praat. ○ Sê: "Hou op!" ○ <i>Stand up.</i> ○ Miskien hom gaan help. ❖ Hantering ➤ Voorstelle • Die afknouer ○ Sê om op te hou.	❖ Hantering • Voorstelle vir hantering van afknouery sluit rapportering en ingryping op verskillende wyses in. ❖ Hantering ➤ Voorstelle • Afknouer ○ Die <i>afknouer</i> moet gestraf word en hulp kry. • Teiken ○ Die <i>teikens</i> moet geleer word om hulle man te staan. • Aanskouers ○ Die <i>aanskouers</i> moet geleer word hoe om afknouery te hanteer. ○ Leerders moet volgens 'n merietestelsel op grond van hul positiewe gedrag ten opsigte van die voorkoming of bekamping van afknouery as prefekte en klasleiers gekies word.

❖ Vraag 8: Wat stel jy voor moet 'n mens doen wanneer iemand afgeknou word?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Raas. • Na die hoof toe vat. • <i>Try to stop them.</i> • <i>Tell them to be friends and play together and don't fight.</i> • Met haar (afknouer) praat dat sy net kan ophou. • Van mekaar af weghou. • Kan hulle (afknouers) regsien. • Vir die afknouer sê dis verkeerd. • Gee vir hom (die afknouer) medisyne. • Die ouers kry. • Hulle uitmekaar vat. • Kan hulle stop. • Nie baie maklik nie. • Hom "delete". • Sê: "Moenie dit doen nie, gaan lees jou Bybel." • Kan die polisie gaan roep. • <i>You can talk to them and explain to them, then they will realize that what</i>	○ Raas. ○ Na die hoof toe vat. ○ <i>Try to stop them.</i> ○ Met haar praat. ○ (Afknoers) regsien. ○ Vir die afknouer sê dis verkeerd. ○ Gee vir die afknouer medisyne. ○ Die ouers kry. ○ Hom "delete". ○ Sê: "Moenie dit doen nie, gaan lees jou Bybel." ○ Kan die polisie gaan roep. ○ (Teachers) can punish them. ○ <i>Take all their breaks. (teachers)</i> ○ <i>By telling an older person.</i> ○ <i>Tell someone near us.</i> ○ Sê hulle moet hulle lewe verander of anders kan ons hulle lewe verander deur vir hulle te sê: "Moenie dit doen nie gaan lees jou Bybel." ○ Hy moet nie agter sy ouers aan gaan nie, sy eie ding doen.	Nota: (die belangrikheid van die rol wat die aanskouers speel kom duidelik na vore in die hantering van afknouery)

❖ Vraag 8: Wat stel jy voor moet 'n mens doen wanneer iemand afgeknou word?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
<i>they do is wrong.</i> • <i>Stand up for each other.</i> • <i>Tell them to stop.</i> • <i>Can separate them.</i> • <i>(Teachers) can punish them.</i> • <i>Take all their breaks.</i> • <i>By engage with the people that are being bullied.</i> • <i>By telling the police.</i> • <i>By telling an older person.</i> • <i>Tell someone near us.</i> • Kan dit stop deur met hulle te praat. • Sê hulle moet hulle lewe verander of anders kan ons hulle lewe verander deur vir hulle te sê: "<i>Julle moet dit nie doen nie!</i>" • Ek sal dit miskien gaan opbreek. • Ek sal miskien dalk 'n grootmens gaan vra vir hulp. • Hy moet nie agter sy ouers aan gaan nie, sy eie ding doen.	○ Ophou met die verkeerde vriende speel. ○ Jy kan jouself verander. ○ Uit die skool jaag. ○ Die leier van die groep, ek dink nie daar is eintlik hulp vir hulle nie. ○ Pakslae kry. ○ Die afknouer te ondersteun om hulp te kry. • Die teiken ○ Hulle help. ○ <i>Tell them to be friends and play together and don't fight.</i> ○ Van mekaar af weghou. ○ Hulle uitmekaar vat. ○ <i>Stand up for each other.</i> ○ <i>By engage with the people that are being bullied.</i> ○ Leer die teiken om raad te gaan soek, met iemand te praat. • Die aanskouers ○ As kinders lag maak jy hom (<i>afknouer</i>)	

❖ Vraag 8: Wat stel jy voor moet 'n mens doen wanneer iemand afgeknou word?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Ophou met die verkeerde vriende speel. • Jy kan jouself verander. • <i>We created this kind of group, when we see people getting bullied we stand up and tell them this is wrong, they shouldn't do this.</i> • Uit die skool jaag. (afknouer) • Trawante (aanskouers) wat nie wil saam doen nie kan gehelp word. • Aanskouers meer maniere leer sodat hulle die afknouery kan hanteer. • Leer die teiken om raad te gaan soek, met iemand te praat. • Pakslae kry. • Die afknouer te ondersteun om hulp te kry. • Aanskouers moet beloning kry wanneer hulle die afknouer aansê om te stop. • Leerders moet op meriete as RCL (<i>Representative Learner Council</i>) en	skaam voor almal. ○ <i>We stand up</i> ○ <i>Tell them this is wrong, they shouldn't do this.</i> ○ Trawante wat nie wil saam doen nie kan gehelp word. ○ Aanskouers meer maniere leer sodat hulle die afknouery kan hanteer. ○ Aanskouers moet beloning kry wanneer hulle ingryp. • Algemeen ○ Leerders moet op meriete as RCL (<i>voorheen klaskapteins</i>) en prefekte gekies word indien hulle probeer om afknouery te stop.	

❖ Vraag 8: Wat stel jy voor moet 'n mens doen wanneer iemand afgeknou word?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
prefekte gekies word indien hulle probeer om afknouery te stop.		

❖ Aanvullende vraag: Dink jy dat dit die moeite was dat ek met julle kom praat het?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Dit was rêrig 'n “eye opener.” • Ek sal probeer om op te hou met my geboelie. • Ek dink definitief dit was. • Daai B... (<i>'n maat</i>) wil nou net almal uitsorteer wat boelie. • Ja, Juffrou.	❖ Belewing ➤ Gesprekke ○ “Eye opener.” ○ Probeer om op te hou met my geboelie. ○ Ja, Juffrou. ○ Definitief. ○ Wil almal uitsorteer wat boelie.	❖ Belewing ➤ Gesprekke ○ Die leerders het die gesprekke oor afknouery sinvol gevind. Een leerder het besluit om te probeer ophou om af te knou.

BYLAAG H – 5

FOKUSGROEPONDERHOUE MET LEERDERS IN DIE VERSKILLENDEN FASES

FOKUSGROEP 1 LSOB-KLAS (Vlak 1-4, Manlik en vroulik, Afrikaanssprekend)

❖ *Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery*

Datasegmente	Kategorieë	Temas
- Hulle stamp hulle. - Hulle sê: “Aag jy’s dom, ek soek jou nie meer nie.” “...nou is ek nie meer jou maatjie nie, Dommie!” ... as hulle aangaan sal hulle mekaar net doodmaak en doodslaan. ..ander stamp van die trappe af dat hulle val. ...mekaar slat... - druk hom teen die boom vas... ..sê: “Jy’s ‘stupid’.” - slaan ek my vuis per ongeluk teen my maatjie se neus vas	❖ Aard ➤ Afknouery • Fisieke afknouery (direk) ○ Stamp. ○ Slat. ○ Val. ○ Druk teen boom vas. • Nie-fisieke afknouery (verbaal- direk) ○ Sê: “Jy’s dom.” ○ ‘Dommie’. ○ “Stupid” • Verhoudingsgerigte afknouery (verbaal- direk) ○ Soek jou nie meer nie. ○ Nie meer jou maatjie nie. ➤ Afknouery eskaleer ○ Aangaan. Doodmaak en doodslaan.	❖ Aard ➤ Afknouery ○ Afknouery sluit herhaaldelike fisieke, verbale en verhoudingsgerigte wat emosionele (<i>uitsluiting</i>) dade in, wat daarop gemik is om die teiken seer te maak. ○ Kwetsende byname is gebruik

❖ Vraag 2: Hoe het julle gevoel toe julle die afknouery gesien het?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Baie sleg gevoel. • Baie sleg gevoel. • Baie hartseer. • Mense jammer gekry. • Sleg gevoel. • Bietjie gelukkig. • Hartseer. • Baie hartseer gevoel – baie. • Baie hartseer gevoel.	❖ Beleving ➤ Emosionele beleving (affektief) ○ Baie sleg. ○ Baie hartseer. ○ Jammer vir teiken. ○ Bietjie gelukkig.	❖ Beleving ○ Die leerders het gemeld dat hulle intense, wisselende emosies belewe tydens afknouery te wete, baie sleg, baie hartseer, empatie en selfs gelukkig.

❖ Vraag 3: Wat het julle gedoen toe julle die afknouery gesien het? (rolle)		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Vir my ma en pa gaan sê. • Ek het net omgedraai en vir die juffrou gaan sê.	❖ Rolle ➤ Rol van aanskouer ○ Vir ouers gaan sê. ○ Vir juffrou gaan sê. ○ Omgedraai.	❖ Rolle ○ Die leerders het nie tussenbeide getree nie, maar die afknouery aangemeld.

❖ Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• sien ander is gelukkig en hy is ongelukkig... dan probeer hy hom (<i>die teiken</i>) ongelukkig maak. • Hy is kwaad. Hy wil net die kleintjies seermaak. • Hy haal sy gevoelens op ander mense uit... want hy het die duiwel in sy hart. • As hy (<i>die afknouer</i>) kwaad is haal hy dit op ander uit. • Hy dink hy is beter as die ander.. hy wil net sien hoe kry die ander seer. • Want hy is “<i>jealous</i>.” • wil hom altyd net seermaak dat hy (<i>afknouer</i>) gelukkig kan voel. • dan dink almal hy is sterker (<i>as die teiken</i>). • eenkeer doen dan is daardie kind die “<i>target</i>.” • dan gaan hy net aan en aan en dan sal hy die kinders so seermaak. • Omdat hy (<i>die teiken</i>) swakker is.	❖ Oorsake ➤ Emosionele afknouery (<i>affektief</i>) ○ Probeer teiken ongelukkig maak. ○ Kwaad. ○ Haal gevoelens op ander uit. ○ Kleintjies seermaak. ○ Die duiwel in sy hart. ○ Kwaad, haal op ander uit. ○ Wil sien hoe kry ander seer. ○ “<i>Jealous</i>” ○ Beter as ander. ○ Gevoelens beterder maak. ○ Gelukkig kan voel. ○ Sterker. Emosionele afknouery (<i>kognitief</i>) ○ Swakker. (<i>die teiken</i>) ○ Kleiner. (<i>die teiken</i>) ➤ Herhaaldelik ○ Gaan aan en aan. ○ “<i>Target</i>”	❖ Oorsake ○ Die afknouer is ongelukkig, daarom knou hy of sy ander kinders af. ○ Die teiken word herhaaldelik afgeknou omdat hy of sy swakker of kleiner as die afknouer is en die afknouer emosionele probleme het. ❖ Gevolge Omdat die afknouer kwaad is haal hy dit op ander leerders uit deur hulle af te knou.

❖ Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
Omdat hy (<i>die teiken</i>) kleiner is as ons. dink deur hom seer te maak gaan dit ons gevoelens beterder maak.		

❖ Vraag 5: Wat stel julle voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
- Ons kan hulle help as hulle baklei. - Vir Meneer gaan sê of juffrouens of ons ouers. - ek sal vir hulle sê hulle moet ophou en as hulle nie ophou nie, gaan ek na my juffrou toe en as sy niks doen nie sê ek vir die hoof of die polisie. - Ek sal op my beste probeer help. - Ek sal baie help soos in hulle probeer keer. - as hulle my slaan sal ek net omdraai en vir die juffrou gaan sê. - Die probleem uitsorteer. - Ek sal met hulle praat en vra hoekom	❖ Rolle ➤ Aktiewe rol ○ Help. ○ Probleem uitsorteer. ○ Probeer keer. ➤ Rapporteur ○ Iemand anders gaan sê. ○ Vir meneer, juffrouens of ouers gaan sê. ○ Vir polisie gaan sê. ➤ Passiewe optrede ○ Omdraai. ➤ Al die betrokkenes ○ Vrede maak. ○ Nie seermaak nie.	❖ Rolle ○ Die leerders het aangedui dat hulle as aanskouers die rol van die aktiewe verdedigers asook passiewe aanskouer tydens afknouery sal inneem Die leerders het verskeie oplossings om afknouery te voorkom of on dit te stop, voorgestel en aangedui dat afknouery verkeerd is. Nota: <i>Jy moet uitvind wat verkeerd is.</i> <i>Jy moet vrae vra soos hoekom doen jy dit en hoe voel jy oor dit...want dit is nie reg nie. .</i>

❖ **Vraag 5: Wat stel julle voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
haat hulle die persoon. • Moet probeer om vrede te maak onder mekaar... ons moenie altyd mekaar probeer seermaak... nie... • en (nie) heeltyd stories aandra oor mekaar nie.” • vir iemand anders gaan sê. • Om probleme uit te sorteer. • Om met hulle te praat waarom hulle baklei. • Jy moet uitvind wat verkeerd is. • Jy moet vrae vra soos hoekom doen jy dit en hoe voel jy oor dit...want dit is nie reg nie.	○ Nie stories aandra nie. ➤ Teenoor afknouer ○ Te praat. ○ Uitvind. ○ Vrae vra. ○ Nie reg nie. ○ Sê hulle moet ophou. ○ Met hulle praat. ○ Vra hoekom haat hulle die teiken.	

FOKUSGROEP 2 INTERMEDIÊRE FASE (Graad 4 leerders, Manlik en vroulik, Afrikaanssprekend)

❖ Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Skop. • Skinder. • Baklei. • Slaan. • Sê vir ander maatjie hy kan nie meer saamspeel nie.	❖ Aard • Fisieke afknouery (<i>direk</i>) ○ Baklei. ○ Skop. ○ Slaan. • Verhoudingsgerigte afknouery (<i>verbaal</i>) ○ Skinder. ○ Nie saamspeel nie.	❖ Aard • Al die leerders het al afknouery aanskou. • Afknouery behels fisieke, en emosionele dade wat daarop gemik is om die teiken seer te maak en te verneder. Nota: Doelbewuste uitsluiting.

❖ Vraag 2: Hoe het julle gevoel toe julle die afknouery gesien het?

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Hartseer, want hulle (<i>die teikens</i>) kry seer. • Ek dink... hulle (<i>die teikens</i>) word hartseer.	❖ Belewings ➤ Emosionele belewings (<i>affektief</i>) ○ Baie hartseer.	❖ Belewings • Die leerders toon empatie met die teikens.

❖ Vraag 3: Wat het julle gedoen toe julle sien dat iemand afgeknou word?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Na iemand toe gaan en vir hulle sê. • Vir Juffrouens en monitors sê. • Die monitors gee nie meer om nie.	❖ Rolle ○ Rapporteur ○ Na iemand gaan. ○ Vir Juffrouens en monitors sê. ○ Die monitors gee nie meer om nie.	❖ Rolle • Die leerders het aangetoon dat hulle die afknouery sal aanmeld. Nota: (Beleef die monitors gee nie meer om nie)

❖ Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Hy dink hy is “cool.” • Hy dink... hy mag doen wat hy wil. • Dink sy is die enigste een wat groot is. • Dink sy is die baas. • Hy (afknouer) sal aangaan en jou (aanskouer) ook seermaak.	❖ Oorsake (Afknouer) ➤ Emosionele belewing (affektief) ○ “Cool.” ○ Mag doen wat hy wil. ○ Enigste wat groot is. ○ Dink hy is baas. ○ Aangaan. ○ Seermaak.	❖ Oorsake ○ Sekere karaktereienskappe is uitgelig. ○ Die afknouer sal voortgaan en die aanskouers ook afknou.

❖ Vraag 5: Wat stel julle voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
- Hulle kan die kind merietes gee - Hulle kan haar skors. - Hulle kan haar ma-hulle inroep. - Hulle kan na die hoof toe gestuur word. - Hom skors en uit die skool uitsit.	❖ Voorkom of bekamp ○ Aanbevelings ○ Merietes. ○ Ouers inroep. ○ Hoof. ○ Skors.	❖ Aanbevelings ○ Verskeie aanbevelings is gemaak.

FOKUSGROEP 3 INTERMEDIÊRE FASE (Graad 5 leerders, Manlik en vroulik, Afrikaanssprekend)

❖ Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
- Stamp. - Sê: "Aag jy's dom." - Slaan vir niks. - wil hom nie eintlik daar hê nie (saamspeel) en dan maak jy hom seer. - Bakleiery. - Skop. - sê jy is 'n "loser.	❖ Afknouery (aard) ➤ Fisieke afknouery (direk) ○ Baklei. ○ Skop. ○ Slaan. (sonder rede) ○ Stamp. ○ Seermaak. ➤ Nie-fisieke afknouery (verbaal-direk)	❖ Aard ○ Afknouery behels fisieke, verbale verhoudingsgerigte en emosionele dade wat daarop gemik is om die teiken seer te maak en te verneder. Nota: Slaan. (sonder rede) Onvoorspelbaar.

❖ Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Agtervolg. • Stamp en seermaak.	○ “Dom”. ○ “Loser.” ○ Verhoudingsgerigte afknouery ○ Skinder. ○ Nie daar hê nie. ➤ Emosionele afknouery (affektief) ○ Agtervolg.	<i>Maak teiken seer omdat hy nie wil hê dat teiken moet saamspeel nie.</i>

❖ Vraag 2: Hoe het julle gevoel toe julle die afknouery gesien het?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Baie hartseer, want dan sien ek hoe word hulle (<i>die teikens</i>) afgeknou en dit is nie mooi nie. • ...ek kan altyd sien hoe doen hulle dit (<i>die afknouers</i>) dan is ek baie hartseer. • Ek sal sleg voel as ek hulle per ongeluk... seermaak. • Baie hartseer, want jy sien 'n ander persoon kry seer. • Ek het hulle (<i>die teikens</i>) jammer gekry...omdat hulle kleiner is as ons.	❖ Belewing ➤ Emosionele belewing (affektief) ○ Baie hartseer. ○ Jammer. ○ Kry baie seer. (<i>in hulle hart, teiken</i>) ➤ Emosionele belewing (kognitief) ○ Kleiner ➤ Emosionele belewing (normatief) ○ Nie mooi nie. ○ Persoon kry seer. ○ Dit is baie lelik.	❖ Belewing ○ Die leerders toon affektiewe, kognitiewe en normatiewe belewing wat empatie met die teikens (<i>wat dikwels kleiner as die afknouers is</i>), insluit en keur die afknouery nie goed nie. ○ Al die leerders het al afknouery aanskou, toon empatie met die teikens en keur die gedrag nie goed nie. ❖ Gevolge

❖ **Vraag 2: Hoe het julle gevoel toe julle die afknouery gesien het?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Want jy sien 'n ander persoon kry seer. • jy kan hulle baie seermaak, in hulle hart. • Is nie vir die mens lekker nie ... dit is baie lelik. • Dit is nie reg nie. • Mense kry baie seer en baie voel hartseer. • Sy hartjie sal baie seer wees.	○ Dit is nie reg nie. ➤ Gevolge: ...kan hulle baie seermaak	Afknouery kan die teikens emosioneel baie benadeel.

❖ **Vraag 3: Wat het julle gedoen toe julle sien dat die afknouer iemand afknou?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Vir my ma gaan sê. • Vir my pa gaan sê. • Vir Juffrou gaan sê. • Juffrou sal hulle “uitsort”. • Juffrou sal hulle na die hoof toe vat. • Die hoof sal die polisie bel. Vir hom gaan sê hy moet ophou ... dit gaan terugkom wat hy aan die ander persoon	❖ Rolle ➤ Beskermer Rapporteer ○ Ma. ○ Pa. ○ Juffrouens. ○ Hoof. ➤ Die aanskouers wat die situasie ontfont	❖ Rolle ➤ Beskermer ○ Die leerders het aangetoon dat hulle die afknouery sal rapporteer. ➤ Die aanskouers wat die situasie ontfont ○ Die leerders is bereid om in te gryp deur uit te vind wat die rede vir die

❖ Vraag 3: Wat het julle gedoen toe julle sien dat die afknouer iemand afknou?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
doen. • Juffrou het gesê ons moet met hom • gaan praat en uitvind hoekom doen hy dit, waarom maak hy dieselfde persone seer. • Ek sal haar probeer help, maar ek sal nie kan nie, want ek gaan in die moeilikheid kom en ek sal seerkry. • Ek sal self met hom speel en dan vir hom vrae vra... dan sal ek vir hom sê hy moet dit ophou doen.	○ Sê om op te hou. ○ Uitvind hoekom doen hy (<i>die afknouer</i>) dit. ○ Uitvind waarom maak hy dieselfde persoon seer. ○ Sal probeer help.	afknouery was veral herhaaldelik teenoor dieselfde teiken en die afknouer aan te spreek. Nota: <i>Uitvind waarom maak hy dieselfde persoon seer. (Volle vertroue in die hoof en onderwyseres om die saak op te los)</i>

❖ Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Wil... hom ongelukkig maak. • 'n Kleiner persoon. • “As jy gelukkig is, hoekom kan ek nie gelukkig wees om jou seer te maak nie.” • Hy wil net sy seer uit sy hart uitkry om	❖ Oorsake ➤ Emosionele oorsake (<i>affektief</i>) • Afknouer ○ Ongelukkig ○ Seer uit sy hart uitkry. ○ Frustrasie.	❖ Oorsake ➤ Affektiewe en kognitiewe oorsake is redes vir afknouer: ○ Die teiken is kleiner as die afknouer. ○ Die onstabiele gemoedstoestand van die afknouer is genoem.

❖ Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
jou seer te maak. - Dat hy (<i>die teiken</i>) ook baie ongelukkig kan wees, want hy (<i>die afknouer</i>) is net so ongelukkig. - Hy hou daarvan om klein kinders seer te maak. - Hy haal sy frustrasie op ander mense uit. - Laat mense kan sien en dink hy is die sterkste. - Hy is jaloers op hulle. - Hy weet hulle hart gaan seer wees.	- Jaloers. ➤ Emosionele oorsake (kognitief) 'n Kleiner persoon (<i>teiken</i>). - Dat hy (<i>die teiken</i>) ook baie ongelukkig kan wees, want hy (<i>die afknouer</i>) is net so ongelukkig. - Ander moet sien en dink hy is die sterkste. - Weet hulle hart gaan seer wees. (<i>met voorbedagte rade</i>)	Die afknouer projekteer sy/haar seer op die teiken. Nota: Doelbewus. Hy weet hulle hart gaan seer wees. (<i>met voorbedagte rade</i>)

❖ Vraag 5: Wat stel julle voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
- Ek sal vir hulle (<i>die aanskouers</i>) gaan sê dis reg, want dis nie mooi as hulle (<i>die afknouers</i>) iemand seermaak nie. - Ek sal hom help. - Ek sal hom gehelp het.	❖ Hantering ➤ Gesprek voer - Praat. - Uitvind waarom. ➤ Straf.	❖ Hantering - Die onderwysers moet met die afknouer praat om uit te vind waarom hy/sy dit doen. - Voorstelle van straf is genoem.

❖ **Vraag 5: Wat stel julle voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Ek sal hulle ook gehelp het. Hulle moet met die kind praat en uitvind hoekom doen hy dit en waarom gaan hy net vir dieselfde kind. • Hulle kan hulle straf. Sê hulle moet die hele pouse inbly. • Hulle moet op een boud sit met hulle hande op hulle koppe. • Hulle moet detensie kry. • Hy moet vir hulle vra: “Waarvoor boelie julle?” • Vir Meneer gaan vra om met die kind te praat. • Met ons ouers gaan praat. • Laat die hoof hom skors. Dan gaan ons nie meer probleme in die skool hê nie. • As hulle met messe en goed skool toe kom dan moet die hoof hulle skors. • Hulle het nie maatjies nie en ek sal self met hom speel en dan vra ek vir hom	○ Pouse inbly. ○ Op een boud sit. ○ Detensie. ○ Skors. ➤ Kognitief ○ Sal help. ○ Nie meer probleme in die skool hê nie.	Nota: Een leerder is van mening dat daar minder probleme in die skool sal wees indien die skoolhoof die afknouer skors.

❖ Vraag 5: Wat stel julle voor moet die onderwysers en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
vrae en as ek die antwoord kry dan sal ek net vir hom sê hy moet dit ophou doen.		

FOKUSGROEP 4 INTERMEDIÊRE FASE (Grade 6, Male and female, English speaking)

Question1: Explain to me what you think bullying is. (aard)		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• <i>People that bully us are mad.</i> • <i>They tease us.</i> • <i>...people who are insecure.</i> • <i>...People who are not happy with their lives and take it out on other people.</i> • <i>They are smoking and get very high.</i> • <i>... they bully us to get their stress off.</i> • <i>...people bully for nothing, for their money, their lunch and their stuff.</i> • <i>My friend was being bullied by a boy who was finished with school.</i>	❖ Aard ➤ Nie-fisieke afknouery (<i>verbaal-direk</i>) ○ <i>Tease.</i> ➤ Emosionele oorsake (<i>affektief</i>) ○ <i>Insecure.</i> ○ <i>Not happy.</i> ○ <i>Smoking, get very high.</i> ○ <i>Bully to get stress off.</i> ○ <i>Mad.</i> ○ <i>For their money.</i> ○ <i>For their lunch.</i> ○ <i>For their stuff.</i> ○ <i>For nothing.</i> ○ <i>Finished with school.</i>	❖ Aard ○ Verbale afknouery. ➤ Oorsake ○ Die leerders is van mening dat die oorsake van afknouery die emosionele en normatiewe ingesteldheid van die afknouer beïnvloed en daarom dit op ander uithaal. ○ Die afknouers gebruik dwelms. ○ Al die leerders het afknouery aanskou, voer verskeie redes aan waaroor die teiken afgeknou is. (<i>afknouers is groter</i>)

❖ Question 2: How did you feel when you saw the bullying taking place?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• <i>Angry, Miss.</i> • <i>I felt very sorry for that person because he or she did nothing wrong.</i> • <i>I felt very sorry because most of these people don't deserve it...people take advantage of the fact that they are fragile and they bruise easily.</i> • <i>I felt sorry and sad for them because they didn't do anything mean...</i> • <i>I felt helpless.</i> • <i>I felt also helpless...because like you were not helping that person that needed your help the most.</i>	❖ Belewing ➤ Emosionele belewing (affektief) ○ <i>Angry.</i> ○ <i>Sad.</i> ○ <i>Helpless.</i> ➤ Emosionele belewing (normatief) ○ <i>Did nothing wrong.</i> ○ <i>Don't deserve it.</i> ○ <i>Didn't do anything mean.</i> ○ <i>Take advantage.</i>	❖ Belewing ○ Die leerders toon empatie met die teikens, omdat hulle die afknouery nie verdien nie, onskuldig is en die afknouer voordeel trek uit die teiken se kwesbaarheid. ❖ Gevolge ○ Een aanskouer voel skuldig omdat hy nie ingegryp het nie.

❖ Question 5: What did you do when you saw the bullying taking place?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• <i>I laughed at him (the bully).</i> • <i>I asked him why he does this to children, why doesn't he do it to his own age group.</i>	❖ Rolle ➤ Teenoor afknouer ○ <i>I asked him why... doesn't he do it to his own age group.</i>	❖ Rolle ○ Die aanskouers het passief en aktief opgetree. ○ Een wou die teiken help.

❖ Question 5: What did you do when you saw the bullying taking place?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
<i>I wanted to help, but...</i> <i>I confronted the bully.</i>	<i>Confronted.</i> <i>Laughed.</i> Teenoor teiken <i>Wanted to help.</i>	Nota: Vra volwassene waarom hy kinders afknou en nie sy eie portuur nie.

❖ Question 4: What would you say are the reasons that someone is being bullied?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
<i>Because they are not happy with their life.</i> <i>They are very insecure.</i> <i>They don't think straight.</i> <i>They think it's much better if they ruin someone else's life because they think their life isn't nice.</i> <i>Sometimes at home they are spoiled...when they are naughty their parents do nothing...they come at school and they hit someone else, and if the teachers tell their parents, their parents do nothing and they keep on doing it.</i>	❖ Oorsake ➤ Emosionele toestand (affektief) Afknouer <i>Insecure.</i> <i>Jealous.</i> ➤ Emosionele toestand (kognitief) <i>Don't think straight.</i> <i>They don't realise how much they break a person's heart.</i> <i>Better to ruin someone else's life.</i> <i>Take advantage.</i> <i>Have been bullied, and when they grow up they take it from childhood.</i> <i>Smoke dagga and drugs.</i>	❖ Oorsake <i>Die onstabiele gemoedstoestand van die afknouer is genoem.</i> <i>Hulle besef nie watter skade hulle aanrig nie.</i> <i>Die afknouers neem weerwraak en die voorleef van die ouers spoor hulle aan om af te knou.</i> <i>Oorsake kan ook aan dwelm misbruik en die rook van dagga verbind word.</i>

• <i>Some of them smoke dagga and drugs.</i> • <i>It's because...they don't realise how much they break a person's heart.</i> • <i>The person thinks he can take advantage.</i> • <i>Some people have been bullied, and when they grow up they take it from childhood.</i> • <i>Some... bully you for your... money.</i> • <i>...because they are jealous of your life.</i>	• Ouers ○ <i>Spoiled.</i> ○ <i>Do nothing.</i>	

❖ Question 5: Who are usually the bullies?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• <i>All whites.</i> • <i>Yes whites, they bully more.</i> • <i>Grownups.</i> • <i>Mostly the black men when they are drunk they hit their own children.</i>	❖ Aard ➤ Kulture • Afknoeurs ○ <i>Whites.</i> ○ <i>Grownups.</i> ○ <i>Black men.</i>	❖ Aard ➤ Kulture ○ <i>Die meeste afknoeurs in die skool is wit leerders.</i> ○ <i>Volwassenes knou ook kinders af.</i>

FOKUSGROEP 5 SENIOR FASE (Graad 7, en 8, Manlik en vroulik, Afrikaanssprekend)

❖ **Vraag1: Verduidelik vir my wat is afknouery**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Om mense seer te maak deur hulle emosies aan te vat. • Hulle (<i>die afknouers</i>) voel nie reg met hulleself nie. • Die aanhoudende gepik op 'n sekere persoon om homself beter te laat voel. • As mense jou seermaak, aspris en dink dit is snaaks en jou vloek. • As iemand jou afbreek, fisies en emosioneel. • As jy iemand slegsê of sleg doen aan iemand. • As jy mense ietsie toevoeg wat jy self nie wil hê iemand vir jou moet sê nie. • Hulle speel elke dag iets en die seuns hou daarvan om hom (<i>'n kleiner seuntjie</i>) te slaan of te stamp, of hulle sê hom sleg. • Na Tannie se gesprek toe besef ek dis	❖ Aard ➤ Fisieke afknouery (<i>direk</i>) ○ Aspris seermaak. ○ Fisies afbreek. ○ Slaan. ○ Stamp. ○ In bakleiery ontaard ○ Kleiner. ○ Skraal. ➤ Nie-fisieke afknouery (<i>verbaal- direk</i>) ○ Slegsê. ○ Vloek. ○ ietsie toevoeg wat jy self nie wil hê iemand vir jou moet sê nie. ➤ Emosionele afknouery (<i>affektief</i>) ○ Emosioneel aan te vat. ○ Emosioneel afbreek. ○ Lekkerkry. ○ Aangaan oor gewig.	❖ Aard ○ Emosionele, verbale en fisieke dade van die afknouer wat herhaaldelik plaasvind met die doel om die teiken seer te maak en te benadeel, word beskryf. ➤ Oorsake ○ Kleiner. ○ Skraal. ➤ Gevolge ○ Die aanskouer het in die moeilikheid beland omdat hy die teiken gehelp het. ○ Afknouery het altyd in 'n bakleiery ontaard wanneer iemand ingryp. ○ Eskaleer. Nota: <i>Doelbewuste afknouery</i> Aspris seermaak. (<i>wrede opmerkings</i>)

❖ Vraag1: Verduidelik vir my wat is afknouery		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
boelie. • Ek het gesien hoe hulle aangaan oor haar (<i>die teiken</i>) gewig. • Hy (<i>die teiken</i>) is baie skraal gebou en die kinders het hom altyd geboelie... dan sal iemand vir hom opkom en dit het altyd in 'n bakleiery ontaard. • Ek het moeilikheid gekry omdat ek hom (<i>die teiken</i>) gehelp het.	➤ Emosionele afknouery (<i>normatief</i>) ○ Sleg doen aan iemand. ➤ Oorsake (<i>affektief</i>) ○ Voel nie reg met homself nie. ○ ...homself beter te laat voel. ➤ Herhaaldelike afknouery ○ Aanhoudende gepik. ...hom altyd geboelie... ➤ Afknouery eskaleer ○ ...altyd in 'n bakleiery ontaard. ➤ Gevolge ○ Moeilikheid gekry (<i>aanskouer wat hulp verleen het</i>)	

❖ Vraag 2: Wat het julle gedoen toe julle die afknouery gesien het?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Ek los dit maar net tot op 'n punt dan stop ek dit. • Ek vat hom aan daaroor en sê hy moet stop.	❖ Rolle • Aktiewe ingryping ○ Stop. ○ Vat aan.	❖ Rolle ○ Sommige leerders het aangedui dat hulle tussenbeide sal tree terwyl ander onbetrokke was.

❖ **Vraag 2: Wat het julle gedoen toe julle die afknouery gesien het?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
- Ek het niks gesê nie, ek het niks gedoen nie, ek het net stilgebly. - Ons draai net om.	Passiewe optrede - Niks gesê. - Niks gedoen. - Draai net om.	

Vraag 3: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou en watter leerders word gereeld afgeknou? (oorsake)

Datasegmente	Kategorieë	Temas
- Hulle voel sleg oor hulleself. - Hulle het niks goeds vir hulleself te sê nie of vir iemand anders nie en sê wat hulle vir hulleself eintlik voel. - Dis soos hulle grootword. Leerders wat gereeld afgeknou word - Die wat erg is oor hulle leerwerk. - Dies wat skraal is. - Dies wat nie baie vriende het nie. - Die “loners” - Dies wat nie erg is oor hulle leerwerk nie.	❖ Oorsake Afknouer ➤ Emosionele afknouery (affektief) - Voel sleg oor hulleself. - Niks goeds te sê nie. ➤ Emosionele afknouery (kognitief) - Grootword. Leerders wat gereeld afgeknou word ❖ Aard - Kan almal wees. • Kenmerke van teikens - Erg is oor leerwerk. - Wat nie erg is oor hulle leerwerk nie.	❖ Oorsake - Die oorsake waarom die afknouers ander leerders afknou is omdat hulle sleg voel oor hulleself en so opgevoed word. - Enige leerder kan 'n teiken wees. ❖ Oorsake - Die leerders wat afgeknou word, is presteerders of neem nie hulle studies ernstig op nie. - Leerders wat nie baie vriende het nie en eensaam is. - Die afknouers wil niks met die leerders

Vraag 3: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou en watter leerders word gereeld afgeknou? (oorsake)		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
- Dit kan almal wees. - Dis mens se persoonlikheid. - In sy houding. - Die mense wat uitstaan. - Dit is kinders wat nie iemand anders wil slegsê nie, dan is hulle 'n <i>'loser'</i> en dan is hulle uit en dan wil hulle (<i>die afknouers</i>) niks met hulle te doen hê nie en sê hulle sleg. - Mense wat nie in jou vriendekring is nie, hulle is die <i>'odd ones out'</i> wat geboelie word.	- Nie baie vriende het nie. - Skraal. - Uitstaan. - Persoonlikheid. - Houding. <i>"Loners"</i>. <i>"Loser"</i>. <i>"Odd ones out"</i>. - Wil nie ander slegsê nie en dan is hulle uit. - Sê sleg. (<i>verbale afknouery</i>) - Niks met hulle te doen hê nie.	wat kenmerke van 'n teiken het te doen hê nie en knou hulle verbaal af.

❖ Vraag 4: Waarom is die aanskouers huiwerig om afknouery te rapporteer?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
- Hulle is bang. - Hulle dink hulle is die volgende teiken. - Hulle gaan soos die <i>'splitgatte'</i> wees en dan gaan die mense hulle begin boelie.	❖ Oorsake ➤ Emosionele oorsake (<i>affektief</i>) - Bang. - Volgende teiken. <i>'Splitgatte.'</i>	❖ Affektiewe belewing Die aanskouers is huiwerig om afknouery aan te meld, omdat hulle bang is om verklikkers genoem te word en omdat hulle moontlik die volgende

		teiken sal word.
❖ Vraag 5: Wat is die gevolge van afknouery vir die teiken, die aanskouer en die afknouer? (ook die gevolge van die berigte van geweld en misdaad in die media)		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Partymaal is dit goed, maar ek dink ook dit is sleg meeste van die tyd. • Ek dink dit sal hom laat sleg voel. • Juffrou hy sal sleg voel as hy sien hoe swaar kry daardie outjie op die TV. • Hy kry nuwe idees van hoe om iemand af te knou. • Hy sal altwee voel... hy gaan daai aggressie voel van hy kry nog idees of anders gaan hy sleg voel want hy weet hy doen dit aan ander mense. • Hulle (<i>teikens</i>) begin minderwaardig voel. • Begin hulle (<i>die afknouers</i>) glo...raak selfbewus. • Hulle (die teikens) raak emosioneel ongelukkig. • Hulle (die teikens) wil selfmoord pleeg. • As party (<i>die aanskouers</i>) sien hoe die	❖ Gevolge Invloed van die media ➤ Emosionele invloed (<i>affektief</i>) ○ Sleg voel. ○ Aggressie. ➤ Emosionele invloed (<i>kognitief</i>) ○ Goed en sleg. ○ Nuwe idees. ○ ...want hy weet hy doen dit aan ander mense. ❖ Gevolge • Teikens ➤ Emosionele gevolge (<i>affektief</i>) ○ Minderwaardig. ○ Emosioneel ongelukkig. ○ Selfmoord. • Aanskouers ➤ Emosionele gevolge (<i>affektief</i>) ○ Bang. ○ ook miskien so raak.	❖ Gevolge (Invloed van die media) ○ Die leerders is van mening dat die afknouer se gedrag positief sowel as negatief deur die media beïnvloed sal word. Nota: ...hy weet hy doen dit aan ander mense. ❖ Gevolge ➤ Die gevolge van afknouery hou die volgende vir die rolspelers in: ○ Die teikens voel minderwaardig en emosioneel ongelukkig en kan selfmoord oorweeg. ○ Die aanskouers is bang vir die afknouers. ○ Wanneer hulle afknouery aanskou kan hulle ook self afknouers word. ○ Die afknouers steur hulle nie aan die gevolge nie. Omdat hulle nie aandag by die huis kry nie voel hulle in beheer by

mense mekaar afknou gaan hulle ook miskien so raak. • Hulle (<i>die aanskouers</i>) word ook boelies. • Die boelie is 'n baie ongelukkige persoon. • Hy (<i>die afknouer</i>) kry dalk nie aandag by die huis nie... word geslaan en dan voel hy minderwaardig of klein by die huis en by die skool voel hy sterk en '<i>in charge</i>'. • Hy (<i>die afknouer</i>) steur hom nie daaraan nie. • Die hoofboelie sal dit in die publiek doen... niemand sal teen hom opstaan nie, want hulle (<i>die aanskouers</i>) is te bang, hulle is bang vir die woorde wat hy sê wat hulle seermaak.	○ Ook boelies word. (kan voorbeeld volg) • Afknouers ➤ Emosionele oorsake (<i>affektief</i>) ○ Nie aandag by huis nie. ○ Steur nie daaraan nie. ○ '<i>In charge</i>'.	die skool wanneer hulle afknou.

❖ Vraag 6: Wat stel julle voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of te stop?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Om op te staan teen daardie persoon. • Van sy eie medisyne te gee.	❖ Hantering, rolle ➤ Aktiewe optrede	❖ Hantering ○ Die leerders het verskeie voorstelle

❖ **Vraag 6: Wat stel julle voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of te stop?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Jou voorkoms verander om soos daai ou (<i>die teiken</i>) te lyk. • Jy kan dit aanmeld. • Kan die kind (<i>die teiken</i>) vat na 'n ouer gesag wat dit reg sal hanteer. • Almal in jou graad moet saamstaan. • Kan ook slegte goed vir hom (<i>die afknouer</i>) sê dat hy skuldig voel en ophou met die afknouery. • As 'n groep na die persoon toe gaan en vir hom te sê om dit te stop. • Mens moet 'n beweging stig soos die ABB, die Anti-Boelie Beweging.	○ Om op te staan. ○ Eie medisyne gee. ○ Voorkoms verander. ○ Aanmeld. ○ Ouer gesag. ○ Slegte goed vir afknouer sê. ○ Saamstaan. ○ Groep. ○ Anti-boelie Beweging.	aan die hand gedoen van hoe om afknouery te hanteer dat hulle op verskillende maniere aktief sou ingryp. Nota: Die leerders moet bepaalde rolle aanneem om afknouery te kan hanteer.

FOKUSGROEP 6 SENIOR FASE (Graad 9, Manlik en vroulik Afrikaanssprekend)

❖ Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Soos om iemand emosioneel seer te maak. • Om hulle (<i>die teikens</i>) se gevoelens seer te maak. • Om hulle (<i>die teikens</i>) fisies seer te maak. • Om al die verkeerd in almal te sien, maar jy sien nie die reg in hulle nie. • Om iemand emosioneel af te kraak. • Omdat hulle by die huis dalk afgeknou word dan kom haal hulle dit uit op die kinders in die skool. • Gesien hoe party mense lekker kry om ander af te knou... deur om na hulle (<i>die teikens</i>) se gewig te verwys. • Hulle hou jou baie dop om te kyk wat is jou swakpunte • Waar hulle kan druk waar dit	❖ Aard ➤ Fisieke afknouery (<i>direk</i>) ○ Fisies seer te maak. ➤ Emosionele afknouery (<i>affektief</i>) ○ Gevoelens seer te maak. ○ Verkeerd in almal te sien. ○ Emosioneel af te kraak. ○ Lekker kry. ○ Seer te maak – na gewig te verwys. ○ Hou baie dop – kyk wat swakpunte is. ○ Druk. ○ Waar dit seermaak. ○ Intimideer teiken as... ○ Nie wil doen nie. ○ Saam slaap nie. ○ Nie rook. ○ Dus nie goed genoeg nie. ➤ Nie-fisieke afknouery (<i>verbaal-direk</i>)	❖ Belewing ○ Die aanskouers het gesien hoe die afknouer dit geniet om die teiken emosioneel af te knou. ❖ Aard ○ Verbale, emosionele en verhoudingsgerigte afknouery en die ondersteunende rolle van die aanskouers: ○ Die afknouers soek na die kwesbare plekke in die teiken se lewe en oefen druk op hulle uit deur hulle te verneder en te verwerp. <i>Dus nie goed genoeg nie.</i> ○ Die afknouer kry ondersteuning van die groep. ❖ Oorsake ○ Afknouers word moontlik tuis afgeknou en haal dit dan op ander leerders uit.

❖ Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
seermaak soos jou gewig of iemand in die familie kry swaar... sal hulle daarop druk tot jy breek. - As jy nie wil doen wat hulle wil hê nie word jy ook afgekraak. As jy nie saam met iemand wil slaap nie dan is jy 'n non of 'n kloosterkoek of jy weet nie wat lekker is in die lewe nie. - As jy nie saam met hulle wil rook nie is jy nie goed genoeg nie. - Een persoon sal dit (<i>die afknouery</i>) begin...die vriende sal saamkom en saamlag en die leier help en opstaan op die verkeerde manier. - Een persoon wat begin...sal ander inval. - Dit is in groepe.	- Afkraak. - Non. - Kloosterkoek. ➤ Oorsake/gevolge - By huis afgeknou, haal uit op leerders. ➤ Rolle, Ondersteuning - Afknouery begin. (<i>afknouer</i>) - Die leier help. - Saamlag. - In groepe.	❖ Gevolge Die afknouer word moontlik tuis afgeknou en haal dit gevolglik op ander leerders uit. Nota: <i>Sluit aan by Verhoudingsgerigte afknouery deur die toepassing van emosionele groepdruk (verbale afknouery) wat aanleiding daartoe gee dat die teiken toegee met negatiewe gevolge vir die teiken.</i> Groepe oefen druk uit op teiken

❖ Vraag 2: Hoe het julle gevoel toe julle die afknouery gesien het?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
- In die begin is dit snaaks, maar dan sien jy hoe daardie persoon seerkry en somtyds was jy in daardie situasie en weet jy hoe hy voel. - Hartseer en kwaad.	❖ Belewing van gevolge ➤ Emosionele belewing (<i>affektief</i>) ○ Weet hoe dit voel. ○ Hartseer. ○ Kwaad.	❖ Belewing ➤ Emosionele belewing (<i>affektief</i>) - Die leerders toon empatie met die teikens. (was <i>aanvanklik snaaks</i>)

❖ Vraag 3: Wat is die redes waarom die afknouer iemand afknou?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
- Die persoon wat die mense afknou kan dalk ook emosionele probleme hê - Hy kan probleme by die huis hê of sy ouers kan hom dalk afknou en nou wil - hy hê ander mense moet sy pyn voel. - Jaloesie	○ Oorsake ○ Emosionele oorsake (<i>affektief</i>) ○ Afknouer het self probleme ○ Ander moet sy pyn voel. ○ Jaloesie.	❖ Oorsake (Aanskouers) ○ Die afknouer projekteer sy seer op ander kinders. ○ Hy is jaloers.

❖ Vraag 4: Wat dink julle baat die afknouer by sy of haar gedrag?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
- Hulle voel lekker. - Hulle voel '<i>in charge</i>'.	❖ Oorsake ➤ Emosionele gewin (<i>affektief</i>)	❖ Oorsake ○ Die afknouer voel in beheer en

Hulle kry lekker daaruit, omdat ander mense ook pyn voel...hy nie enigste een is wat seerkry nie.	- Voel lekker. - Voel ‘<i>in charge</i>’. - Ander voel ook pyn.	verlekker hom in ander mense se seer, omdat hy self seer het.

❖ Vraag 5: Waarom is daar gewoonlik aanskouers tydens 'n afknouery teenwoordig?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
- Dit is vir hulle lekker. - Hulle geniet dit om te kyk hoe iemand seerkry. - Hulle moedig aan. - Sê: “<i>Gaan nog aan!</i>” - Hulle sal aanhits.	❖ Oorsake ➤ Emosionele oorsake (<i>affektief</i>) - Lekker. - Geniet. - Moedig aan.	❖ Oorsake (Aanskouers) - Die aanskouers geniet die afknouery en moedig die afknouer aan.

❖ Vraag 6: Onder watter kultuurgroep kom afknouery die meeste voor?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
- Nie baie onder die swart kinders nie, hulle sal vir mekaar opstaan. - Ons wit kinders sal “<i>opgang</i>” teenoor mekaar en sal in groepe verdeel en mekaar afknou. - Net die grotes. - Ouer kinders.	❖ Kultuurgroepe - Nie baie swart kinders nie. - Opstaan. - Wit kinders sal “<i>opgang</i>”. - Groepe sal mekaar afknou. - Grotes. ❖ Verhoudingsgerigte afknouery	❖ Kultuurgroepe - Die swart leerders knou minder af en sal mekaar ondersteun, terwyl die groter wit leerders groepe vorm en mekaar wedersyds sal afknou. • Groepe sal mekaar afknou. ❖ Verhoudingsgerigte afknouery

• Van Graad 6 af sal hulle verdeel en katterig raak	○ Katterig.	○ Katterig.

❖ Vraag 7: Wat stel julle voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of te stop?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Teen hom (<i>die afknouer</i>) opstaan. • Jy staan jou man. • Jy moet nie terug afknou nie. • Net vir daai persoon kyk en jou rug draai en wegloop. • Jy gaan nie soos weg en huil nie want dan sê hy: “OK, hy kry dit reg.” • Op te staan en te sê: “<i>Jy praat nie so met my nie</i>”	❖ Voorkoming of bekamping ➤ Teiken ○ Opstaan. ○ Man staan. ○ Nie terug afknou nie. ○ Kyk en rug draai. ○ Wegloop.	❖ Aanbevelings ○ Die leerders stel voor dat teikens hulle man teen die afknouer moet staan en hom ignoreer.

FOKUSGROEP 7 VOO FASE (MANLIK EN VROULIK, GRAAD 10, AFRIKAANSSPREKEND EN ENGELSSPREKEND)

❖ Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery ❖ Question 1: Explain to me what bullying is		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Iemand emosioneel seermaak deur te	❖ Aard	❖ Aard

❖ **Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery**

❖ **Question 1: Explain to me what bullying is**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
sê hulle is vet of eet te veel. • <i>When you hit other children.</i> • <i>It is not always mentally but verbally also.</i> • Hulle slaan en skop hom. • Boelies wat mekaar skop, slaan en spot. • Vra 'n meisie of sy “<i>anorexic</i>” is. • <i>A bunch of bullies pick on a junior.</i> • <i>They did it verbally.</i>	➤ Fisieke afknouery (<i>direk</i>) ○ <i>Hit.</i> ○ Slaan. ○ Skop. ➤ Nie-fisieke afknouery (<i>verbaal-direk</i>) ○ <i>Verbally.</i> ○ Sê hulle is vet of eet te veel. ○ “<i>Anorexic</i>” ➤ Emosionele afknouery (<i>affektief</i>) ○ Emosioneel seermaak. ○ <i>Mentally.</i> ○ <i>Pick on junior.</i> ➤ Verhoudingsgerigte afknouery ○ Spot.	○ Die beskrywing van afknouery sluit dade van fisieke, emosionele en verbale afknouery in. ○ 'n Groep afknouers sonder 'n jonger leerder uit om af te knou.

❖ **Vraag 2: Hoe het julle gevoel toe julle die afknouery gesien het?**

❖ **Question 2: How did you feel when you saw the bullying taking place?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas

• Ek was nie baie “happy” gewees nie. • <i>I didn't feel it was fair.</i>	❖ Belewing ➤ Emosionele belewing (affektief) ○ Nie “happy” nie. ➤ Emosionele belewing (normatief) ○ <i>Not fair.</i>	❖ Belewing ○ Leerders voel ongelukkig oor die afknouery en dat dit nie regverdig is nie.
❖ Vraag 3: Wat het julle gedoen toe julle die afknouery gesien het? ❖ Question 3: What did you do when you saw the bullying taking place?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Ek wou ingestaan het om dit te keer. • Gewoonlik sal ek dit stop. • Ek sal gaan hulp soek. As ek sien hoe hulle my vriende seermaak sal ek self ingaan en help sodat ek my vriende kan beskerm teen die boelies. • As ek sien 'n groter ou pik op 'n kleiner ou sal ek vir hom sê dis nie reg nie en as hy hom slaan sal ek hom terugslaan. • Ek sal gaan hulp soek... na 'n onderwyser toe gaan of dit self te stop. • <i>If it is necessary, I will stand in.</i>	❖ Rolle ➤ Aanskouers ○ Wou ingestaan het. ○ Stop. ○ Help. ○ <i>Stand in.</i> ○ Beskerm. ○ Terugslaan. ○ Hulp soek. ○ Sê dis nie reg nie.	❖ Rolle • Leerders as aanskouers is bereid om as verdedigers in te gryp.

❖ Vraag 4: Wat is die redes waarom die afknouer die teikens in die teenwoordigheid van die aanskouers afknou? ❖ Question 4: What are the reasons for the bully to bully someone else in the presence of the bystanders?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
- Die meeste rede is net jaloesie. - Omdat party kinders goed vaar op die sportvelde, ander is weer goed in die klasse en ander is ryker as die ander kinders. - Hy voel hy is beter as die ander ou. - Hy dink hy is beter as die ander. <i>Some people will always go and pick on a smaller person.</i> <i>They are standing in a fence group and they see a guy standing alone... the guy standing alone wouldn't say anything back.</i> - Hy voel dan goed oor homself - Hy voel dat hy iets bereik het. - Hy wil wys hoe sterk hy is en hoe populêr hy is deur aandag te soek. <i>To show he is the big shot at school.</i>	❖ Oorsake ➤ Afknouer • Emosionele oorsake (affektief) ○ Jaloesie. ○ Beter as ander. ○ <i>Pick on smaller person.</i> ○ Voel goed. ○ Iets bereik. ○ Sterk. ○ Populêr. ○ <i>Big shot.</i> ➤ Teiken ○ Goed in sport. ○ Goed in klasse. ○ Ryker. ○ <i>Stand alone.</i> ○ <i>Wouldn't say anything back.</i> ➤ Groep ○ <i>Fence group.</i>	❖ Oorsake ○ Oorsake vir afknouery is jaloesie, die teikens is presteerders en die afknouer dink hy of sy is beter as die ander. ○ Die afknouers voel goed oor hulleself wanneer hulle iemand afknou, voel dat hulle iets bereik het en wil wys hoe sterk en gewild hulle is. ○ Die afknouers sal 'n kleiner persoon afknou en as 'n groep 'n leerder wat alleen is afknou. ❖ Groep. ○ Die afknouers staan in 'n groep wat die teiken afknou, omdat hy alleen is nie terug sal praat nie.

❖ Vraag 5: Waarom is die aanskouers huiwerig om die teiken tydens afknouery te help? (oorsake, rolle) ❖ Question 5: Why do most of the bystanders not intervene during a bullying episode?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
- Hulle is bang hulle kry self seer, by bakleiery, by skietery of enigiets. - Dis selfsugtigheid. - As ek sien... dalk van my vriende seermaak sal ek self ingaan en help...my vriende beskerm.	❖ Oorsake Aanskouers ➤ Emosionele oorsake (affektief) - Bang. - Selfsugtigheid. ❖ Ingryping ...my vriende beskerm.	❖ Oorsake - Die oorsake van afknouery kan toegeskryf word aan die huiwering om te help omdat hulle bang en selfsugtig is. - Een leerder sal help om sy vriende te beskerm.

❖ Vraag 6: Wat stel julle voor moet die onderwysers en die leerders doen om afknouery te voorkom of te stop? ❖ Question 6: What do you recommend should the teachers and the learners do to stop bullying from occurring?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
- Jy kan probeer opstaan teen hom. - Sê dis nie reg nie. - As 'n groot ou 'n kleintjie boelie, dan kan 'n klomp klein outjies teen hom opstaan. - Ek dink die onderwysers is nie so streng teenoor ons nie. Hulle sal nie ons ouers inroep nie, hulle sal net sê	❖ Hantering ➤ Leerders - Opstaan. - Sê dis nie reg nie. ➤ Onderwysers - Nie streng nie. - Weet nie hoe om dit te hanteer nie. <i>Don't do anything about it.</i>	❖ Aanbevelings (hantering) - Die leerders moet hulleself probeer handhaaf, want hulle kry nie die nodige leiding van die onderwysers nie. - Die afknouer moet lyfstraf kry. - Sommige leerders voel dat afknouery moontlik verminder kan word, maar

- ❖ **Vraag 6: Wat stel julle voor moet die onderwysers en die leerders doen om afknouery te voorkom of te stop?**
- ❖ **Question 6: What do you recommend should the teachers and the learners do to stop bullying from occurring?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
ons moet dit self uitsorteer. Ons maak dit net erger deur fisies of met die mond te baklei. • Wat julle doen is lelik • Hulle sal ons nie bymekaar roep en sê wat julle doen is genoeg of ons ouers bel nie.... nie. • Die onderwysers doen deesdae niks nie. • Ek dink van die onderwysers weet nie hoe om die situasie te hanteer nie. • Ek dink dit sal help om daai ou 'n goeie pakslae te gee. • <i>I really don't think you would be able to stop it completely. You maybe minimise it.</i> • <i>The teachers don't do anything about it.</i> • <i>There are also two teachers in this school that take on smaller kids.</i>	○ <i>Teachers take on smaller kids.</i> ○ Sê leerders moet dit self uitsorteer. ○ Maak net erger. ➤ Afknouer ○ Pakslae. ➤ Afknouery ○ <i>Not stop it.</i> ○ <i>Only minimise.</i>	nie stopgesit kan word nie. Nota: Die deelnemers is van mening dat die onderwysers nie genoegsame aandag aan afknouery gee nie, in teenstelling met die onderwysers wat aandui dat hulle mag om dissipline te handhaaf beperk word.

FOKUSGROEP 8 VOO FASE (MANLIK EN VROULIK, GRAAD 11 EN 12, AFRIKAANSSPREKEND EN ENGELSSPREKEND)

❖ **Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery**

❖ **Question 1: Explain to me what bullying is**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Wanneer jy iemand ongemaklik laat voel oor homself. • Wanneer jy hom ongelukkig maak. • Iemand rêrig seermaak en hulle het niks om terug te doen nie. • Iemand boelie as jy groter as is hulle... kan hulle niks terug doen aan jou nie. • Iemand slegsê. • Jy beïnvloed omstandighede. • <i>It can be physical and mental, basically bullying is wrong.</i> • <i>When you tease somebody if they have something that you doesn't have.</i> • <i>Maybe they are different from what you are. (andersheid)</i> • <i>Bullies start teasing people...making</i>	❖ Aard ➤ Fisieke afknouery (direk) ○ Seermaak. ○ <i>Physical.</i> ○ Geboelie. ○ <i>Fight.</i> ○ Sigbare tekens. ○ Skopmerke op tas. ○ Bloukolle. ➤ Nie-fisieke afknouery (verbaal-direk) ○ Slegsê. ○ <i>Tease.</i> ➤ Emosionele afknouery (affektief) ○ Ongemaklik. ○ Ongelukkig. ○ Omstandighede. ○ <i>Mental.</i>	❖ Aard ○ Al die leerders het al afknouery aanskou wat fisieke, emosionele en verhoudingsgerigte daade met sigbare tekens insluit en wat herhaaldelik voorkom. ❖ Normatief ○ Afknouery is verkeerd. ❖ Oorsaak ○ Teikens kan hulle nie self teen die afknouer verdedig nie omdat hy (afknouer) groter is as hy en weet nie altyd wie dit is nie. (<i>magteloos</i>) ○ Die andersheid (<i>voorkoms</i>) van die teiken kan moontlik aanleiding tot afknouery gee.

❖ **Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery**

❖ **Question 1: Explain to me what bullying is**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
<i>them feel bad about what they have.</i> Boetie word geboelie. • Hy het 'n klomp skopmerke op sy tas. • Seuns...so in Graad 8 of 9... het hom heeltyd geskop. • Gesien hoe... een van my spanmaats een van my ander spanmaats rondstuur. • Intimideer hulle met hy gaan hulle slaan. • Hy sal bloukolle op hom hê. • Mens se hande is afgekap, rêrig iets aan die boelies doen nie, want jy weet nie altyd wie hulle is nie. • <i>It was a family member, he drank and come back and fight ... he bullied my mother, my grandmother ...</i> • <i>... the in-girls... send the new girl to me...when I build a relationship with that person...(when) they see that</i>	○ <i>Feel bad.</i> ○ Rondstuur. ○ Intimideer. ○ Kan niks doen nie. ○ Jy weet nie altyd wie hy is nie. ➤ Emosionele afknouery (normatief) ○ <i>...basically bullying is wrong.</i> ➤ Emosionele afknouery (kognitief) ○ <i>...also doing it to the others.</i> ➤ Verhoudingsgerigte afknouery (indirek) ○ <i>Build a relationship.</i> ○ <i>Tell bad stuff about me.</i> ➤ Herhaaldelike afknouery (fisiek) ○ Heeltyd geskop. ➤ Oorsaak ○ Niks terug doen. ○ Voorkoms/ Different.	

❖ Vraag 1: Verduidelik vir my wat is afknouery ❖ Question 1: Explain to me what bullying is		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
<i>person is going to play with me they start to tell her bad stuff about me: 'Sorry guys you shouldn't want that girl become friends with they because of this and that'.</i> <i>people who were doing it to me were also doing it to the others.</i>		

❖ Vraag 2: Hoe het julle gevoel toe julle die afknouery gesien het? ❖ Question 2: How did you feel when you saw the bullying taking place?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
... hy (<i>die teiken</i>) voel gevoelloos daarteen...want hy is te bang...hy vertrou my... - Seergemaak en kwaad. - Ek is baie teleurgesteld en kan nie dink hoe iemand so laag kan daal en so dierlik kan wees...want hy (<i>die teiken</i>) is kleiner as die ander.	❖ Belewing ➤ Emosionele belewing (<i>affektief</i>) ○ Gevoelloos (<i>die teiken</i>). ○ Bang (<i>die teiken</i>). • Aanskouers ○ Seergemaak. ○ Kwaad. ○ Teleurgesteld.	❖ Emosies ➤ Belewing • Die leerders beskryf hulle emosies as intens en meld die gevolge daarvan. ➤ Gevolge • Afknouery het tot gevolg dat die teikens 'n swak selfbeeld ontwikkel en dat dit dan moeilik is om weer hulle

❖ Vraag 2: Hoe het julle gevoel toe julle die afknouery gesien het?		
❖ Question 2: How did you feel when you saw the bullying taking place?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
- Baie kwaad en hartseer om te sien hy doen wat hulle sê...want hy voel niemand sal vir hom opstaan nie. <i>Painful.</i> <i>tease you in front of other people and then you feel negative about yourself.</i> <i>You feel bad about yourself – people see you as a bad person.</i> <i>it was really horrible because...it makes you feel very helpless and very weak just stupid and it makes you feel you are just nothing...at the end you start to belief it and it is hard to get back to being yourself...</i>	<i>... tease you in front of...</i> <i>Negative about yourself.</i> <i>Horrible.</i> <i>Helpless.</i> <i>Weak.</i> <i>Stupid.</i> <i>You are just nothing.</i> ➤ Sosiale afknouery (direk) <i>tease you in front of other people.</i> ➤ Gevolge (Emosioneel, affektief) <i>Start to belief it.</i> <i>Hard to get back to being yourself.</i>	selfvertroue terug te kry. - Die deelnemers keur afknouery nie - goed nie en dit is selfs ondenkbaar dat iemand laag kan daal. Nota: Afknouery word sterk afgekeur.

- ❖ **Vraag 3: Om watter redes knou die afknouer die teiken af?**
- ❖ **Question 3: What are the reasons for the bully to bully someone else?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Die boelie het seer in sy lewe...wil dit op iemand anders uithaal. • Miskien kom hy uit 'n gebroke gesin... daar is baie hartseer...en sy selfbeeld is laag... dat hy ander afbreek om beter te voel oor sy situasie. • Dalk was hy ook geboelie eens op 'n tyd. • <i>..basically their background maybe</i> • <i>they thought that if they were bullied say by their mothers, they thought they have right to bully others.</i> • <i>Sometimes you get it from home...sometimes you just want to be cool so you go on and curse people.</i> • <i>You feel you are cool because you are just bossing someone around.</i>	❖ Oorsake • Afknouers ➤ Emosionele oorsake (affektief) ○ Seer. ○ Gebroke gesin. ○ Beter te voel. ○ Ook geboelie. ○ <i>Background.</i> ○ <i>Right.</i> ○ <i>Home.</i> ○ <i>Want to be cool...</i> ❖ Gevolge ○ Uithaal om ander af te breek. ○ <i>... just want to be cool so you go on and curse people, bossing around.</i>	❖ Oorsake • Die leerders voer aan dat die affektiewe beleving van die afknouer die oorsake is waarom hy/sy die teiken afknou. • Daar is ook gemeld dat die voorleef van die ouers die afknouer kan beïnvloed. ❖ Gevolge • Omstandighede tuis het tot gevolg dat die afknouer ander persone seermaak of benadeel.

❖ Vraag 4: Wat dink julle baat die afknouer by sy of haar gedrag? ❖ Question 4: What does the bully benefited in his or her behaviour?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Miskien voel hy nie lekker nie. • Ek dink hy voel beter nadat hy dit gedoen het. • <i>Nothing.</i> • <i>...bullies wouldn't continue bully if they didn't get something out of it.</i> • <i>They do this because...the people that stand by watching and cheering him on are his...followers. The bully feels he is in power and he is doing the right thing.</i>	❖ Afknouer ➤ Emosionele gewin (<i>affektief</i>) ○ Voel nie lekker nie. ○ Voel beter. ○ <i>In power.</i> ○ <i>The right thing.</i> ➤ Emosionele gewin (<i>kognitief</i>) ○ <i>Nothing.</i> ○ <i>...wouldn't continue... if they didn't get something out of it.</i> ○ <i>People stand by watching, cheering him on. (followers)</i>	❖ Oorsake ○ Sommige leerders het aangedui dat die afknouer by die afknouery baat, omdat hy voel dat hy mag het en die regte ding doen, veral omdat hy die ondersteuning van die aanskouers kry, terwyl een leerder voel dat hy of sy niks daarby baat nie. Nota: <i>Sommige aanskouers is van mening dat die afknouer wel by sy/haar gedrag baat vind deur af te knou.</i>

❖ Vraag 5: Waarom is daar gewoonlik aanskouers by 'n afknouery teenwoordig? ❖ Question 5: Why are there usually bystanders present during a bullying episode? (Slegs Engelssprekende leerders het hierdie vraag beantwoord)		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• <i>They want to see what is going on.</i> • <i>I think it is about gossip.</i> • <i>Everyone is curios about it.</i> • <i>..to see who is going to win, and you start cheering.</i> • <i>...it is going all exited, and it shouldn't.</i> • <i>I don't know.</i> • <i>..the crowd goes there, cheering them on and then the fight goes on.</i>	❖ Aanskouers ➤ Emosionele oorsake (affektief) ○ <i>About gossip.</i> ○ <i>Curios.</i> ○ <i>To see.</i> ○ <i>Win.</i> ○ <i>Exited.</i> ○ <i>Cheering.</i> ○ <i>Don't know.</i> ➤ Emosionele oorsake (normatief) ○ <i>..it shouldn't.</i>	❖ Oorsake ○ Die aanskouers luister na skinderpraatjies, is nuuskierig om te sien wie gaan wen, vind die afknouery opwindend en moedig die afknouer aan. ○ Een leerder het gemeld dat hy nie weet waarom die aanskouers teenwoordig is nie. ○ 'n Ander leerder het genoem dat afknouery nie mag plaasvind nie. Nota: <i>Aanskouers se teenwoordigheid, aanhitsing en ondersteuning tydens afknouery het tot gevolg dat die afknouer voortgaan met die afknouery. (aansporing, groep)</i>

❖ Vraag 6: Waarom is die meeste leerders nie afknouers nie? ❖ Question 6: Why are most learners not bullies?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Omdat hulle die “<i>victim</i>” van die afknouer is. • Hulle is bang. • Ek dink onbewus boelie almal iemand in hul leeftyd emosioneel. • dat situasies in skole so is dat kinders nie rêrig kan boelies wees nie, want daar word stappe teen hulle geneem as hulle afknou... • ... want kinders staan op en praat as hulle geboelie word. • Daar is steeds kinders wat stilbly en die “<i>puch</i>” vat. • <i>I think (they) get enough love at home...I don't see why they should be bullies, because people who bully is people who seek love and attention outside.</i> • <i>what they (the bulies) normally do is to become friends...the next thing is</i>	❖ Oorsake/redes ➤ Aanskouers ○ Omdat hulle die “<i>Victim</i>” is. ○ Bang. ○ Almal boelie onbewus emosioneel. ○ Staan op en praat. ○ <i>Get enough love.</i> ○ <i>No sense in it.</i> ○ Wel kinders... stilbly en “<i>punch</i>” vat. ➤ Skool ○ Stappe. ➤ Afknouers ○ <i>Seek love and attention.</i> ○ <i>Bullies become friends.</i> ➤ Teikens ○ <i>... now you're picked...</i> ○ <i>bullied by this group and tomorrow by that group.</i>	❖ Oorsake • Verskeie redes word uitgelig waarom die meeste aanskouers nie afknouers is nie. Die aanskouers is self teikens en is bang, daarom sal hulle stilbly en die afknouery verdra. • Van die leerders is van mening dat al almal onbewus iemand emosioneel afknou. • Die meeste aanskouers kry genoeg aandag tuis en verdedig hulleself, terwyl die afknouers liefde en aandag soek, met mekaar bevriend raak en die teikens selekteer. • 'n Verdere rede is dat die skool nie afknouery duld nie en stappe teen die afknouer neem. • Een leerder het ook genoem dat dit sinloos is om 'n afknouer te wees. ❖ Gevolge

❖ Vraag 6: Waarom is die meeste leerders nie afknouers nie? ❖ Question 6: Why are most learners not bullies?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
<i>going to be... you...(the bullies) pick.</i> <i>"...there is no sense in it, because now you're picked, and be bullied by this group and tomorrow by that group.</i>		Afknouers raak bevriend met mekaar, vorm groepe en teiken die aanskouers.

❖ Vraag 7: Wat stel julle voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of te stop? ❖ Question 7: What do you suggest one should do to prevent or to stop bullying?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
..boelies moet gaan...terapie, sodat mens kan hoor wat is fout met hulle en probeer om hulle te help. - Dit help nie om soos almal op te staan en hulle nog meer af te kraak nie. <i>Allocation.</i> <i>As soon as the followers stop listening to the bully or... entertaining what he was doing, and everyone stood up for the person who was being bullied it all ended.</i>	❖ Hantering Die Afknouers - Terapie. - Hoor wat is fout. - Help. <i>Allocation.</i> Die aanskouers <i>Stop listening.</i> <i>Stop entertaining.</i> <i>Everyone stood up.</i> <i>Develop backbone.</i>	❖ Hantering (aanbevelings) Die leerders het aanbeveel dat die afknouers vir terapie moet gaan en dat die aanskouers beginselvastheid moet ontwikkel en nie meer ondersteuning aan die afknouer verleen nie. Nota: <i>Beklemtoon dat: ...something that's wrong is just wrong.</i>

❖ Vraag 7: Wat stel julle voor kan gedoen word om afknouery te voorkom of te stop? ❖ Question 7: What do you suggest one should do to prevent or to stop bullying?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
<i>I think the bystander should develop a backbone, and be able to say no, and something that's wrong is just wrong.</i> <i>...the bystanders should...be ignoring the bully...</i>	<i>Say no.</i> <i>Ignoring.</i> <i>something that's wrong is just wrong.</i>	

❖ Vraag 8: Wat stel julle voor moet die Departement van Onderwys en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop? ❖ Question 8: What do you recommend should the Department of Education and the school do to prevent or to stop bullying?		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
- Dit maak nie saak of die Departement direk of indirek betrokke is nie. - jy word grootgemaak in 'n manier van jy mag nie boelie nie. - As 'n kind vroeër in kinders se skoolloopbaan geleer word jy mag nie boelie nie...dan sal hulle kan grootword met die gesindheid dat jy nie moet boelie nie en as jy geboelie word, praat daarvan en stop dit	❖ Hantering ➤ Departement van onderwys - Maak nie saak of die departement betrokke is nie. - Vroeër in skoolloopbaan geleer word. <i>Do more.</i> ➤ Die skool <i>Teachers must explain why bullying is so bad.</i> ➤ Die leerders	❖ Aanbevelings - Die leerders het uiteenlopende menings oor die betrokkenheid van die Departement van Onderwys by die voorkoming of beëindiging van afknouery in skole. - Leerders stel voor dat onderwysers die leerders vroeër in hulle skoolloopbaan oor afknouery moet inlig.

- ❖ **Vraag 8: Wat stel julle voor moet die Departement van Onderwys en die skool doen om afknouery te voorkom of te stop?**
- ❖ **Question 8: What do you recommend should the Department of Education and the school do to prevent or to stop bullying?**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
wanneer jy kan. • <i>I think the Department of Education should do more... and the teachers must explain to the children why it is so bad...</i> • <i>I don't think you can put the blame on the Department of Education...I think like us as scholars you should develop some backbone and stand up to the bully...</i> • <i>.I think that if the children themselves, the learners... if they make a difference it will stop.</i> • <i>If the children stop following them then it will end.</i>	○ Gesindheid. ○ Praat daarvan. ○ Stop dit. ○ <i>Develop backbone.</i> ○ <i>Stand up.</i> ○ <i>Make a difference.</i>	○ Die leerders moet beginselvas in hulle hantering van afknouery wees om sodoende 'n verskil te maak.

BYLAAG H – 6

**DATA- ANALISE VAN VIER LEERDERS IN GRONDSLAGFASE:
MEEDEDELINGS VAN VIER LEERDERS IN DIE GRONDSLAGFASE TYDENS INFORMELE GESPREKKE**

❖ <i>Wat die leerders as aanskouer gesien het</i>		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Geslaan • Geskop. • Volg voorbeeld van afknouer. (<i>stamp ander kind</i>) • Stamp. • Klap. • Spoeg. • Herhaaldelik. • Karretjie afgeneem. • Weggestamp. • Geval. • Seergekry. • Karretjie gebreek. • Posisie in rye. (<i>afknouer wil altyd agter aantree</i>)	❖ Aard ➤ Fisieke afknouery ○ Slaan. ○ Skop. ○ Volg voorbeeld van afknouer. ○ Stamp. ○ Klap. ○ Spoeg. ○ Weggestamp. ○ Geval. ○ Seergekry. ○ Karretjie afgeneem. ➤ Nie-fisieke afknouery (<i>nie-verbaal indirek</i>) ○ Karretjie gebreek. ➤ Herhaaldelik. ○ Posisie in rye.	❖ Aard • Fisieke en emosionele dade wat herhaaldelik voorkom en wat daarop gerig is om ander seer te maak.

❖ <i>Hoe die leerders as aanskouer gevoel het</i>		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Bang sy word afgeknou. • Jammer vir teiken. • Afknouer was groter. • Nie in onguns kom by afknouer nie • Nie opgewasse teen afknouer.	❖ Belewing ➤ Emosionele belewing (<i>affektief</i>) ○ Bang. (<i>groter</i>) ○ Jammer. ○ Nie opgewasse.	❖ Belewing • Die aanskouers het affektiewe emosies van vrees, empatie en magteloosheid beskryf.

❖ <i>Hoe die leerders as aanskouers opgetree het</i>		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Passief. • Getroos. • Rapporteer voorval • Ondersteun teiken. • Onbetrokke.	❖ Rolle ➤ Werklike ingryping ○ Getroos. ○ Rapporteer voorval. ○ Ondersteun teiken. ➤ Passief ○ Onbetrokke.	❖ Rolle van die aanskouers • Aktiewe sowel as passiewe optredes van die aanskouers.

BYLAAG H – 7

AFDELING A

DATA- ANALISE VAN DIE **TEKENINGE** VAN LEERDERS IN GRADE R, 1, 2 EN LSOB-KLAS:
DIE LEERDERS SE MEDEDELINGS VAN HOE HULLE AFKNOUERY **BELEEF** HET
(soos deur onderwyseres aangeteken)

❖ Wat die leerders as aanskouer gesien het (die aard van afknouery)

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Slaan. • Huil baie. (<i>teiken</i>) • Geklap. • Maak hom (<i>teiken</i>) bang. • Terg. • Groter. (<i>afknouer</i>) • Oog bloei. (<i>teiken</i>) • <i>She is a bad bully.</i> • <i>Bully is nasty to her.</i> • <i>Nose bled. (victim)</i> • Hulle baklei. • Hulle (<i>aanhitters</i>) sê: “Slaan hom!” • Boelie sussie. • Boelie mekaar.	❖ Aard ➤ Fisieke afknouery (<i>direk</i>) ○ Seergemaak. ○ Slaan. ○ Slaan met vuus. ○ Geklap. ○ Skop. ○ Stamp. ○ <i>Punching.</i> ○ Baklei. ○ Stoei. (<i>in klas en op speelgrond</i>) ○ <i>Shooting mom.</i> ○ <i>Ma fighting.</i> ○ Boelie mekaar. ○ Boelies maak mekaar seer.	❖ Aard ➤ Tipe afknouery Fisieke, verbale, nie-verbaal (<i>direk</i>), emosionele en rasgedrewe daade wat herhaaldelik voorkom en wat daarop gerig is om ander seer te maak. Ondersteuning van groepe • Rol Optrede van die aanhitser asook die voorbeeld van ‘n ouer word beskryf. Nota: <i>In sommige tekeninge blyk dit dat die media ‘n invloed op die leerders se uitbeelding van afknouery het.</i> Nota: <i>Die deelnemers het die aard van</i>

❖ <i>Wat die leerders as aanskouer gesien het (die aard van afknouery)</i>		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Boelies maak mekaar seer. • Gee die geld! (<i>afknouer aan teiken</i>) • Skop. • <i>Ma fighting.</i> • <i>Shooting my mom.</i> • <i>White girl bullied me.</i> • <i>Bullying my dad.</i> • <i>Bullying my brother.</i> • Man boelie ander man. • <i>Punching.</i> • Stamp. • Val nadat boelie hulle geslaan het. • Slaan met die vuus. • Stout in klas. • Stoei in klas en op speelgrond. • Afdreig met wapen – mes.(<i>tekening</i>) • Wil skiet.(<i>tekening</i>) • Wil steek. (<i>met mes, tekening</i>) • Hang hulleself op. (<i>teikens moontlik invloed van media</i>) • Boelie het teikens opgehang.(<i>moontlik</i>	○ Boelie sussie. ○ <i>Bullying my dad.</i> ○ <i>Bullying my brother.</i> ○ <i>Man boelie man.</i> ○ Val nadat boelie hulle geslaan het. ○ Vat teiken se lekkers. ○ Oog bloei. (<i>teiken</i>) ○ <i>Nose bled. (victim)</i> ○ Afdreig met wapen.(<i>tekening</i>) ○ Hang hulleself op.(<i>teikens - moontlik invloed van media</i>) ○ Boelie het teikens opgehang. (<i>moontlik invloed van media</i>) ○ Slaansak. ➤ Nie- fisieke afknouery (verbaal-direk) ○ Terg. ○ “Slaan hom!” (<i>aanhitser</i>) ○ “Juffrou kan niks doen nie”. (<i>afknouer</i>) ➤ Nie-fisieke afknouery (nie-verbaal direk) ○ Steek tong uit.	<i>afknouery as volg geteken: (gedrag van die afknouer)</i>

❖ Wat die leerders as aanskouer gesien het (die aard van afknouery)		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
<i>invloed van media)</i> • Loop agter klein kind aan. (<i>afknouer</i>) • Seergemaak. • Slaansak. • Boelies gaan hom weer terg en seermaak. (<i>aknouery word herhaal</i>) • Staan saam om teiken seer te maak. • Vat teiken se lekkers. • Steek tong uit. • “Juffrou kan niks doen nie”. (<i>afknouer</i>) • Seun lag vir seun.	○ Wil skiet. ○ Wil steek. (<i>met mes</i>) ➤ Emosionele afknouery (<i>affektief</i>) ○ Lag vir. ○ <i>Bad bully.</i> ○ <i>Bully is nasty to her.</i> ○ Huil baie. (<i>teiken</i>) ○ Maak hom (<i>teiken</i>) bang. ○ Loop agter klein kind aan. (<i>afknouer</i>) ○ “Gee die geld!” (<i>afknouer aan teiken, intimidasie</i>) ○ Groter. (<i>afknouer</i>) ➤ Emosionele afknouery (<i>normatief</i>) ○ Stout. ➤ Rasgedrewe verbale afknouery ○ <i>White girl bullied me.</i> ➤ Ondersteuning van groepe ○ Staan saam. (<i>afknouers</i>) ➤ Herhaaldelike afknouery ○ Weer terg en seermaak.	

BYLAAG H – 7

AFDELING B

DATA- ANALISE VAN DIE TEKENINGE VAN DIE LEERDERS IN GRADE R, 1, 2 EN LSOB-KLAS: DIE LEERDERS SE MEDEDELINGS VAN HOE HULLE TEN AANSKOUER VAN AFKNOUERY **GEVOEL** HET (soos deur onderwyseres aangeteken)

❖ *Hoe die leerders as aanskouer gevoel het*

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• <i>Boelies me.</i> • <i>Throwing things at me.</i> • <i>Feel angry.</i> • <i>Bang.</i> • <i>Hartseer.</i> • <i>Bad bully.</i> • <i>He is ugly to me.</i> • <i>Makes me angry.</i> • <i>Makes us cry.</i> • <i>Swearing at me.</i> • <i>Pulling my hair.</i> • <i>Skiet my been.</i> • <i>Makes fun of me.</i> • <i>Verkeerd is om af te knou.</i>	❖ Belewing ➤ Fisieke afknouery (<i>direk</i>) ○ <i>Bullies me.</i> ○ <i>Throwing things.</i> ○ <i>Pulling my hair.</i> ○ <i>Skiet my.</i> ○ <i>Taking money.</i> ➤ Nie- fisieke afknouery (<i>verbaal direk</i>) ○ <i>Swearing.</i> ○ <i>Said my dress is so ugly.</i> ➤ Emosionele belewing (<i>affektief</i>) ○ <i>Jammer.</i> ○ <i>Hartseer.</i> ○ <i>Bang.</i> ○ <i>Makes us cry.</i>	• Belewing • Die aanskouers het verskeie emosies soos empatie, woede, verwarring, vrees en emosionele belewing ervaar, wat affektief, kognitief en normatief beskryf is. • Fisieke afknouery (<i>direk</i>) Die deelnemers het ook fisieke afknouery en verbale afknouery ervaar. • Rassistiese afknouery (<i>verbaal</i>) <i>White girl bullied me.</i>

❖ **Hoe die leerders as aanskouer gevoel het**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Dit nie doen nie. • Dis nie reg nie. • Jammer vir teiken. • Mag nie 'n klein kind seermaak nie. • Kind was slim. Sy was naby mense. • Nie mooi om ...af te knou nie. • Moenie so maak nie. • Bang X... slaan my as ek help. • <i>Laughing at me/ my dress. (bully)</i> • <i>Laughing at me. (bystander)</i> • <i>Taking my money from me.</i> • <i>White girl bullied me.</i> • <i>Said my dress is so ugly.</i>	○ <i>Makes me angry.</i> ○ <i>Makes fun of me.</i> ○ <i>Laughing at me. (bully)</i> ○ <i>Laughing at me. (bystander)</i> ○ <i>Ugly to me.</i> ○ <i>Bad bully.</i> ○ Bang S. slaan my as ek help. ➤ Emosionele afknouery (kognitief) ○ Kind was slim. Sy was naby mense. ○ Mag nie 'n klein kind seermaak nie. ○ Dit nie doen nie. ○ Moenie so maak nie. ➤ Emosionele afknouery (normatief) ○ Verkeerd. ○ Dis nie reg nie. ○ Nie mooi nie. ➤ Sosiale afknouery (direk) ○ <i>He is ugly to me.</i> ○ <i>Laughing at me/ my dress. (bully)</i> ○ <i>Laughing at me. (bystander)</i> ➤ Rassistiese afknouery (verbaal)	

❖ <i>Hoe die leerders as aanskouer gevoel het</i>		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
	○ <i>White girl bullied me. Said my dress is ugly.</i>	

BYLAAG H – 7

AFDELING C

**DATA- ANALISE VAN DIE TEKENINGE VAN DIE LEERDERS IN GRADE R, 1, 2 EN LSOB-KLAS:
DIE LEERDERS SE MEDEDELINGS VAN HOE HULLE TYDENS AFKNOUERY **OPGETREE** HET
(soos deur onderwyseres aangeteken)**

❖ *Hoe die leerders as aanskouer opgetree het*

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• I go home. • Gaan vir Juffrou vertel. • Sê vir Juffrou. • Juffrou gaan roep. • Skree vir my ma. (<i>om te help</i>) • Het vir Juffrou gaan roep. • <i>Said: "No, no."</i> • <i>I hide.</i> • Sê hulle moet ophou. • Ons keer. • Hardloop weg. Bang vir die boelie. • <i>Told my brother to come.</i> • <i>Hit him back.</i> • Moet vir iemand gaan sê. • Moet omdraai en wegloop en vir Juffrou	❖ Rolle ➤ Moontlike ingryping ○ Vir iemand gaan sê. ○ Moet omdraai en wegloop en vir Juffrou gaan sê. ➤ Werklike ingryping ○ Keer. ○ Sê hulle moet ophou. ○ <i>Said: 'No, no'.</i> ○ Juffrou gaan roep. ○ Sê vir Juffrou ○ Skree vir my ma. (<i>om hulp</i>) ○ <i>Hit him back.</i> ○ <i>Told my brother to come.</i> ○ Gesê het: "God sien hom".	❖ Rolle van die aanskouers ❖ Meld afknouery aan. • Verleen hulp deur in te gryp. • Tree as passiewe nie- ingrypende aanskouers op.

❖ <i>Hoe die leerders as aanskouer opgetree het</i>		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
gaan sê. • Wegloop en vir Juffrou gaan sê. • Bang W. slaan my as ek my maat help. • Gesê het: “God sien hom”. • <i>Helps me.(bystander)</i>	○ <i>Helps me. (bystander)</i> ➤ Passiewe (<i>nie – ingryping</i>) ○ Hardloop weg. ○ <i>I hide.</i> ○ <i>I go home.</i>	

BYLAAG H – 8

AFDELING A

DATA- ANALISE VAN DIE TEKENINGE VAN DIE LEERDERS IN GRAAD 3: DIE LEERDERS SE EIE MEDEDELINGS VAN HOE HULLE AFKNOUERY **BELEEF** HET

❖ *Die aard van afknouery: Wat die leerders as aanskouer gesien en gehoor het*

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Bullie. (aanskouer) • As my maat beklei dan is ek hardseer. (aanskouer) (gevolge) • ...hulle mekaar seer maak. • Wil jou nog slat. (afknouer) • Ek gan jou nog verder seermaak. (afknouer) <i>Emosionele afknouery (affektief)</i> • Gee my jou gelt. (afknouer) • My hart is baie seer as hulle mekaar seer maak. (aanskouer) <i>Emosionele afknouery (affektief)</i> • Jou mal kind! (afknouer) <i>Nie-fisieke afknouery (verbaal, direk)</i> • “Slaan hom met dit.” (aanskouer) <i>Emosionele afknouery (affektief)</i>	❖ Aard ➤ Fisieke afknouery (direk) ○ Bullie. ○ Beklei ○ Mekaar seer maak. ○ ...my seer maak... ○ <i>Kicks.</i> ○ <i>...kill him.</i> ○ <i>...standing on you.</i> ○ <i>...bullied.</i> ○ <i>Hit's. (hits)</i> ○ <i>Pinch</i> ○ <i>No!! Let's go take the boy. (pulls the victim along forcefully)</i> ➤ Nie-fisiek afknouery(verbaal – direk) ○ Gee my jou gelt. (afknouer) ○ <i>Give me your lunch box.</i>	Nota: (die meeste leerders het afknouery in die vorm van 'n dialoog in hulle tekeninge beskryf) ❖ Aard ○ Fisieke, verbale, emosionele en verhoudingsgerigte dade van afknouery met die doel om die teiken seer te maak word uitgebeeld. ○ Sterk bewoording wat gewelddadige optredes beskryf word in die beskrywings gebruik. ○ Emosionele afknouery deur teiken te dreig is byskrifte by tekeninge. • Ondersteuning van groepe <i>Meer as een afknouer.</i>

❖ **Die aard van afknouery: Wat die leerders as aanskouer gesien en gehoor het**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Jy is 'n vetsak. (afknouer) • As my maat beklei dan is ek hardseer. • <i>Stop you ugly cat! (bully)</i> • <i>I don't like you. (bully)</i> • <i>...she's crying (bully)</i> • <i>Look...torn cloths...ugly hair... untied shoes! (bully)</i> • <i>Our school is much more beautiful then yours. (bully)</i> • <i>Loser. (bully)</i> • <i>Please don't kill me. (victim)</i> • <i>that girl she's cry baby she's crying. (bully)</i> • <i>I'm going to follow her. (bully)</i> • <i>The boy kicks another boy. (teacher's note)</i> • <i>I love you friend. (bully to participant)</i> • <i>Yoyur luns! (your lunch) (bully)</i> • <i>Two boys are swearing to each other. (teacher's note)</i> • <i>Ha, he, ha ha. (bully laughing)</i>	○ <i>Yoyur luns!</i> ○ <i>Jou mal kind!</i> ○ <i>Vetsak.</i> ○ <i>Stop you ugly cat. (bully)</i> ○ <i>Loser. (bystander)</i> ○ <i>Cry baby.</i> ○ <i>she's crying.</i> ○ <i>Swearing</i> ○ <i>F... you!</i> ○ <i>are agly...</i> ○ <i>Istipooops! (bully)</i> ○ <i>Look...torn cloths...ugly hair... untied shoes!</i> ○ <i>Our school is much more beautiful then yours.</i> ➤ Verhoudingsgerigte afknouery ○ <i>my maat beklei...</i> ○ <i>I love you friend. (bully to participant)</i> ○ <i>no friend you are. (participant)</i> ○ <i>I don't like you. (bully to participant)</i> ○ <i>sorry friend.(victim)</i> ○ <i>OK friend. (bully)</i>	

❖ **Die aard van afknouery: Wat die leerders as aanskouer gesien en gehoor het**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• <i>You think you can stop me from being a bully. (bully) Emosionele afknouery (affektief)</i> • <i>Give me your lunch box while I am standing on you. (bully to victim)</i> • <i>Child (victim) being bullied. (what bystander saw.)</i> • <i>I jast want to heat my brother becos he hit's my friend and pinch him. (participant as bystander) Emosionele afknouery (affektief)</i> • <i>You are rood ef you Het some bode, becos God made hem. (participant as bystander)</i> • <i>Hey f... you! (bully)</i> • <i>f... you. (bully)</i> • <i>Don't heet me.(victim)</i> • <i>You are agly now. (bully)</i> • <i>ha, ha!! do you think you can stop me? no!! (bully) (affektiewe belewing)</i> • <i>No!! Let's go take the boy. (pulls the</i>	○ <i>hit's my friend and pinch him.</i> ○ <i>Leave my friend alone...</i> ➤ Emosionele afknouery (affektief) (verbaal) Teiken word deur afknouer gedreig ○ <i>Wil jou nog slat. (dreig)</i> ○ <i>Jou verder nog seermaak.</i> ○ <i>I will kill you!</i> ○ <i>I go push (punch) you.</i> ○ <i>I will booli you.</i> ○ <i>Like to fight with you. (bully)</i> ○ <i>Now you will go to Hespitall.</i> ○ <i>You think you can stop me from being a bully.</i> ○ <i>Do you think you can stop me? No!!</i> ○ <i>I'm going to follow her.</i> Teiken ➤ Emosionele belewing (affektief) ○ <i>Don't heet me.(victim))</i> <i>(angsbevange, vgl. onderwyser)</i> ➤ Reaktiewe afknouery ○ <i>I jast want to heat my brother becos he</i>	

❖ Die aard van afknouery: Wat die leerders as aanskouer gesien en gehoor het		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
victim along forcefully). Fisieke afknouery – direk • Kicks him.(bully) (teacher's note) • You are rood ef you het some bode. • (participant as bystander) • Istipooops!!! (bully) • I wish I can kick you. (participant as victim) Emosionele afknouery (affektief) • I will booli you. (bully) Emosionele afknouery (affektief) • I like to fight with you!! (bully) Emosionele afknouery (affektief) • Now you will go to Hespital. (bully) Emosionele afknouery (affektief) • I will kill you. (bully) Emosionele afknouery (affektief) Friends must not fight, be happy!	hit's my friend and pinch him. ➤ Herhaaldelike afknouery ○ she always gets bullied. (participant as bystander) ➤ Gevolge ○ beklei...dan is ek hardseer.	

BYLAAG H – 8

AFDELING B

DATA- ANALISE VAN DIE TEKENINGE VAN DIE LEERDERS IN GRAAD 3:

DIE LEERDERS SE EIE MEDEDELINGS VAN HOE HULLE TEN AANSKOU VAN AFKNOUERY **GEVOEL** HET

❖ *Hoe die leerders as aanskouer gevoel het*

Datasegmente	Kategorieë	Temas
• My hart is seer. (<i>aanskouer</i>) • my hart voel seer vir hom. (<i>aanskouer</i>) • Help my! (<i>teiken</i>) • Hou nie van die boelie nie. (<i>aanskouer</i>) • My hart is baie seer. (<i>aanskouer</i>) • Ek is baie hartseer. (<i>teiken</i>) • My hart is baie seer as hulle mekaar seer maak. (<i>aanskouer</i>) • eina! (<i>teiken</i>) • I love God. (<i>aanskouer huil</i>) • Ek is lief vir juffrou. (<i>aanskouer</i>) • As my maat beklei dan is ek hardseer. (<i>aanskouer</i>) • <i>I think They are going to bolly me.</i> (<i>participant as victim</i>)	❖ Die beleving van die aanskouer ➤ Emosionele beleving (<i>affektief</i>) ○ Hartseer. ○ ...voel seer... ○ maat beklei ...hardseer. (<i>aanskouer</i>) ○ Hou nie van die boelie nie. (<i>aanskouer</i>) ○ I love God. (<i>aanskouer huil</i>) ○ Ek is lief vir juffrou. (<i>aanskouer</i>) ○ <i>I wish I'd scweez them with my own two hand's.</i> (<i>bystander</i>) • Aanskouer as deelnemer ○ Emosionele beleving (<i>affektief</i>) ○ <i>I wish I will kill him.</i> ○ <i>I wash i can Buch (punch) hem!</i> ○ <i>I wish I will shoot her.</i> ○ <i>I wish I would shoot him.</i>	Die leerders het die emosies van die verskillende rolspelers in hulle tekeninge as volg uitgebeeld: ❖ Aanskouers se beleving Geweldadige woorde van afknouery word in die tekeninge gebruik om die affektiewe, kognitiewe en normatiewe beleving van die aanskouer te beskryf. ❖ Aanskouers as deelnemers Deelnemers spreek die begeerte uit om gewelddadig teenoor die afknouer op te tree. ❖ Aanskouers se beleving van hoe die teiken afknouery ervaar Die teikens se noodkrete word duidelik uitgebeeld.

❖ Hoe die leerders as aanskouer gevoel het		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• <i>I wish I will kill him. (participant as bystander)</i> • <i>I wish i can Buch hem! (participant as bystander)</i> • <i>ngwa, ngwa, help me. (victim)</i> • <i>ah help me! (victim)</i> • <i>I am sorry. (victim)</i> • <i>Please don't kill me. (victim)</i> • <i>Always sorry for her....always gets bullied. (bystander)</i> • <i>...want to heat (hit) (participant as bystander)</i> • <i>I am sorry friend. (victim to bully)</i> • <i>OK friend. (bully to victim)</i> • <i>You are rood ef you Het some bode, becos God made hem. (participant as bystander)</i> • <i>help me!! why do they want to take me? help me help! (victim)</i> • <i>I wish I'd scweez them with my own two hand's. (bystander)</i>	○ <i>I whish I can kick you!</i> ○ <i>...want to heat (hit) ...</i> ○ <i>Kid Poor.</i> ○ <i>I am always sorry for her because she always gets bullied.</i> Emosionele afknouery (normatief) ○ <i>You are rood ef you Het some bode, becos God made hem.</i> • Teiken (Aanskouers se belewing van hoe die teiken afknouery ervaar) ○ <i>ek ...baie hartseer.</i> ○ <i>Eina!</i> ○ <i>Help my!</i> ○ <i>ngwa, ngwa, help me.</i> ○ <i>ah help me!</i> ○ <i>I am sorry.</i> ○ <i>Please don't kill me.</i> ○ <i>Angry. (teacher's note)</i> ○ <i>Help me!! Why do they want to take me? help me help.</i> ○ <i>I am sorry friend. (victim to bully)</i>	❖ Wat die aanskouer as teiken beleef Emosionele belewing Beleef vrees. ❖ Gevolge Die aanskouers het ook die gevolge van afknouery beleef. (’n Leerder noem dat wanneer haar maat baklei word sy hartseer. (gevolg van belewing))

❖ <i>Hoe die leerders as aanskouer gevoel het</i>		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• <i>Kid Poor. (participant as bystander)</i> • <i>I wish I can kick you! (participant as bystander)</i> • <i>I wish I will shoot her. (participant as bystander)</i> • <i>I wish I would shoot him! (participant as bystander)</i> • <i>Angry (teacher's note) (victim)</i>	○ <i>OK friend. (bully to victim)</i> • Wat die aanskouer as teiken beleef ○ Emosionele beleving (<i>affektief</i>) ○ <i>I think They are going to bolly me. (participant as victim) Vrees</i>	

BYLAAG H – 8

AFDELING C

DATA- ANALISE VAN DIE TEKENINGE VAN DIE LEERDERS IN GRAAD 3: DIE LEERDERS SE EIE MEDEDELINGS VAN HOE HULLE TYDENS AFKNOUERY **OPGETREE** HET

❖ <i>Hoe die leerders as aanskouer opgetree het</i>		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• Nee los my. (<i>teiken</i>) • Wat dink jy doen jy? (<i>aanskouer</i>) • Ek gaan die juffrou sê. (<i>aanskouer</i>) • Julle mag nie seermaak nie. (<i>aanskouer</i>) • ... hartloop ek weg. (<i>teiken</i>) • Moet nie baklei nie! (<i>aanskouer</i>) • Ek gaan vir Ma roep. (<i>aanskouer</i>) • “Slaan hom met dit.” (<i>afknouer se helper</i>) • Hou op hom verwurg! (<i>aanskouer</i>) • No! (<i>victim</i>) • No! (<i>bystander</i>) • I am For to help you. (<i>bystander</i>) • I am goin to punsh him. (<i>participant as</i>	❖ Rolle ➤ Positiewe ingryping Aanskouer • Rapporteur ○ Ek gaan vir Ma roep. (<i>aanskouer</i>) ○ Ek gaan die juffrou sê. (<i>aanskouer</i>) ○ I am going to tele my Mom. (<i>participant as bystander</i>) ○ hay stop it. I am going to call... (<i>participant as bystander</i>) • Aktiewe ingryping ○ Wat dink jy doen jy? ○ Hou op hom verwurg! (<i>aanskouer</i>) ○ hay no! (<i>participant as bystander</i>) ○ No stop. (<i>bystander</i>) ○ You two stop it or you will go to the	❖ Rolle van aanskouers ○ Leerders vertolk die rol van die altruïstiese aanskouer, die beskermmer, die aanskouer wat die afknouery ontlont asook die aanhitser. ❖ Rolle van teikens as deelnemers ○ Die leerders beeld hulleself as teikens van afkouery uit wat die rolle van die altruïstiese die beskermers en die vermydende rolle van die aanskouers, vertolk.

❖ **Hoe die leerders as aanskouer opgetree het**

Datasegmente	Kategorieë	Temas
bystander) • <i>Stop you two and don't play with him. (participant as bystander)</i> • <i>I will go to the adolts, they will tell them to leave me alone. (participant as victim)</i> • <i>What can I do? I'll run away. (participant as victim)</i> • <i>No! No! look! (participant as bystander)</i> • <i>No! no friend you are. (participant as bystander)</i> • <i>No I am going to box yo yo (you) (victim)</i> • <i>hay stop it. I am going to call... (participant as bystander)</i> • <i>Yes, I will stop bullying other children because I will call an adolt to walk us back there to the park. (participant as bystander)</i> • <i>Leave my friend alone, you can't bully her. (participant as bystander)</i>	<i>Head Master! (participant)</i> bystander) ○ <i>Stop it now or you will go to jail. (participant as bystander)</i> ○ <i>No! No! look! (participant as bystander)</i> ○ <i>Stop stop! (bystander)</i> ○ <i>No! no friend you are. (participant as bystander)</i> ○ <i>Moet nie baklei nie! (aanskouer)</i> ○ <i>Leave my friend alone, you can't bully her. (participant as bystander)</i> ○ <i>...you must leave her alone. (participant as bystander)</i> ○ <i>Stop you two and don't play with him (participant as bystander)</i> ○ <i>I am For to help you. (bystander)</i> ○ <i>I must help him. I'm gonna hit him. I got to go in, three two one! (participant as bystander)</i> ○ <i>What can I do about that crazy girl!!! (participant as bystander)</i> ○ <i>I am goin to punsh him. (participant as</i>	

❖ Hoe die leerders as aanskouer opgetree het		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
• <i>you must leave her alone. (participant as bystander)</i> • <i>I am sorry friend. (victim)</i> • <i>OK friend. (bully)</i> • <i>I must help him. I'm gonna hit him. I got to go in, three two one! (participant as bystander)</i> • <i>What can I do about that crazy girl!!! (participant as bystander)</i> • <i>No don't say that. (victim)</i> • <i>Stop it now or you will go to jail. (participant as bystander)</i> • <i>don't heat me. (victim)</i> • <i>dude lett's go away. (friend of bully)</i> • <i>Stop stop! (bystander)</i> • <i>hay no! (participant as bystander)</i> • <i>Stop. (bystander)</i> • <i>Ok. (bully)</i> • <i>No stop. (bystander)</i> • <i>Ha, ha ,ha. (bully)</i> • <i>You can't bully me and I will tell Mom.</i>	<i>bystander)</i> ➤ Emosionele afknouery (normatief) ○ <i>No, you must not fight. friends must not fight, be happy. (participant as bystander)</i> ○ <i>Julle mag nie seermaak nie. (aanskouer)</i> ➤ Emosionele afknouery (kognitief) ○ <i>Yes, I will stop bullying other children because I will call an adolt to walk us back there to the park. (participant as bystander)</i> ❖ Aanskouer/ aanhitser ○ <i>"Slaan hom met dit." (aanhitser)</i> ❖ Teiken tree self op • Rapporteur ○ <i>I will tell Mom. (victim)</i> ○ <i>I will go to the adolts, they will tell them to leave me alone. (participant as victim)</i> ○ <i>No I will tell Mam. (victim)</i> • Aktiewe ingryping	

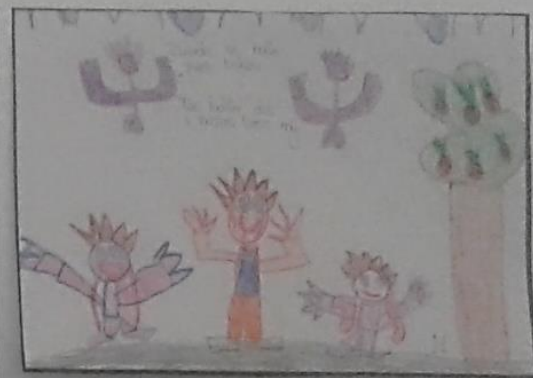
❖ <i>Hoe die leerders as aanskouer opgetree het</i>		
Datasegmente	Kategorieë	Temas
<i>(victim)</i> <i>I am going to tele my Mom.</i> <i>(participant as bystander)</i> <i>No, I am going to box you. (victim)</i> <i>You two stop it or you will go to the Head Master! (participant as bystander)</i> <i>No I will tell Mam. (victim)</i> <i>No, you must not fight. friends must not fight, be happy. (participant as bystander)</i>	<i>Nee los my. (teiken)</i> <i>You can't bully me... (victim)</i> <i>No! (victim)</i> <i>No! (participant as victim)</i> <i>No don't say that. (victim)</i> <i>No, I am going to box you. (victim)</i> <i>... don't heat me. (victim)</i> <i>No! no friend you are. (participant as bystander)</i> <i>I am sorry friend. (victim)</i> • Vermydende optrede <i>What can I do? I'll run away.</i> <i>(participant as victim)</i> <i>hartloop ek weg. (teiken)</i>	

BYLAAG I: TEKENINGE VAN LEERDERS IN GRADE R, 1, 2 EN 3 EN DIE LSOB-KLAS

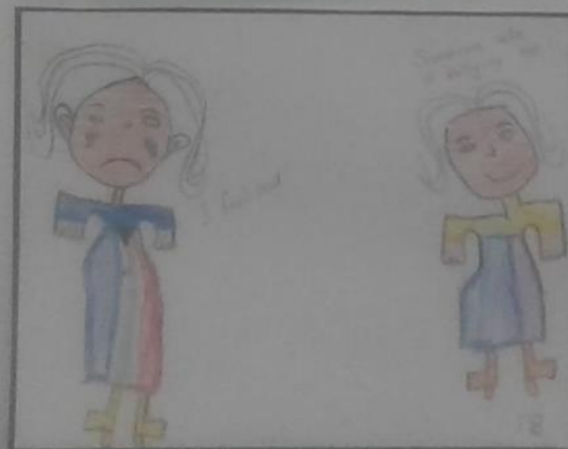
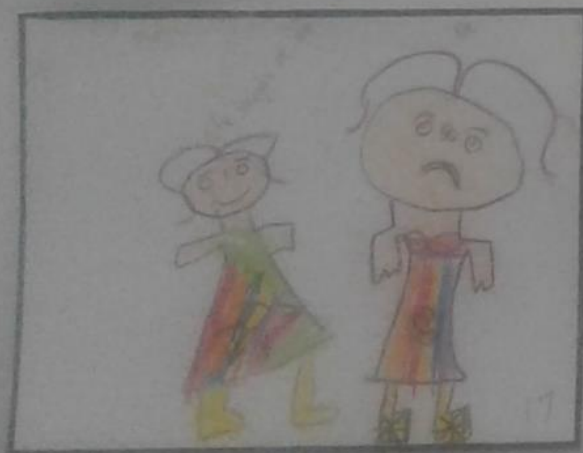

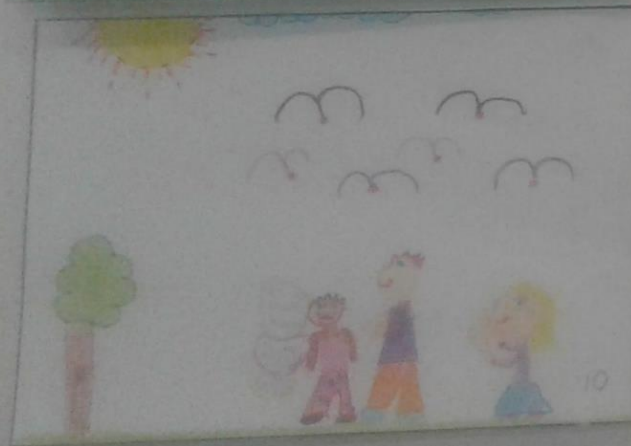
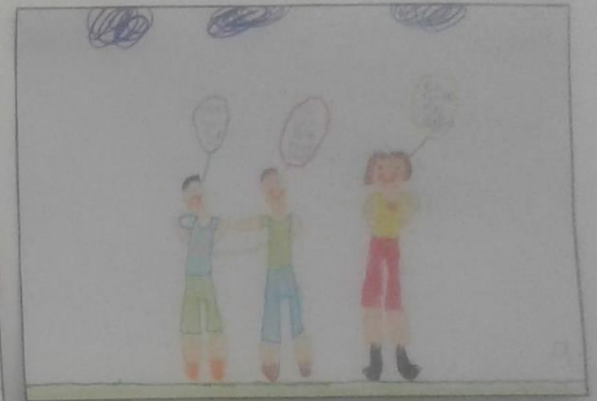
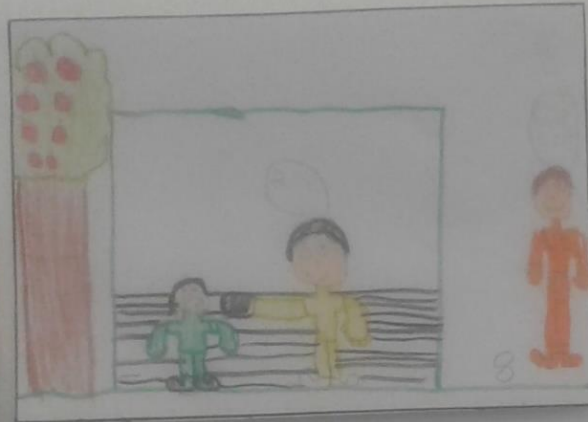

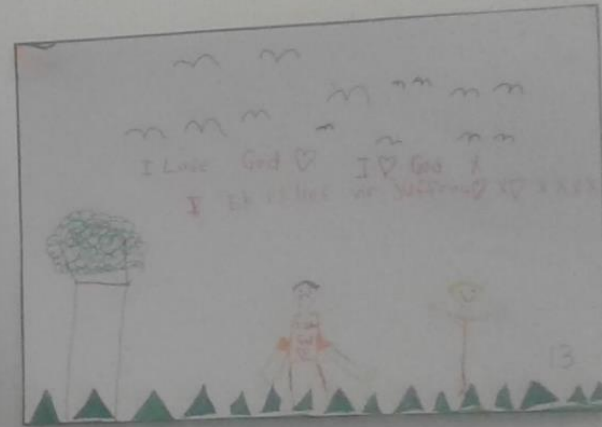

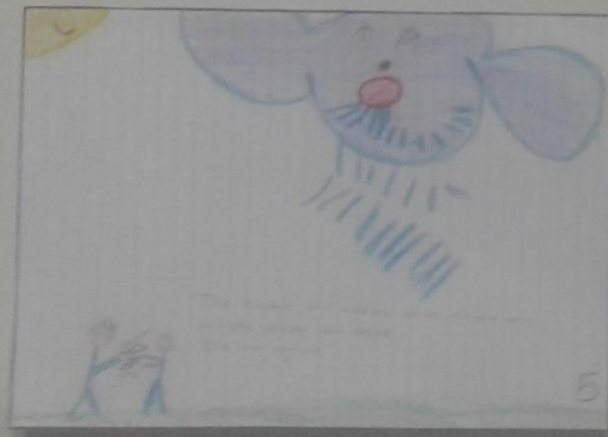
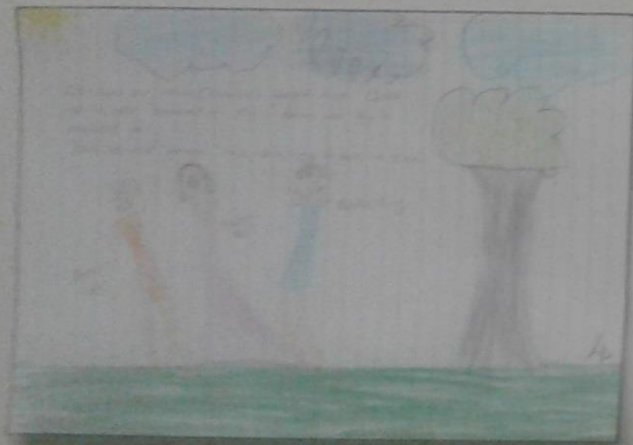
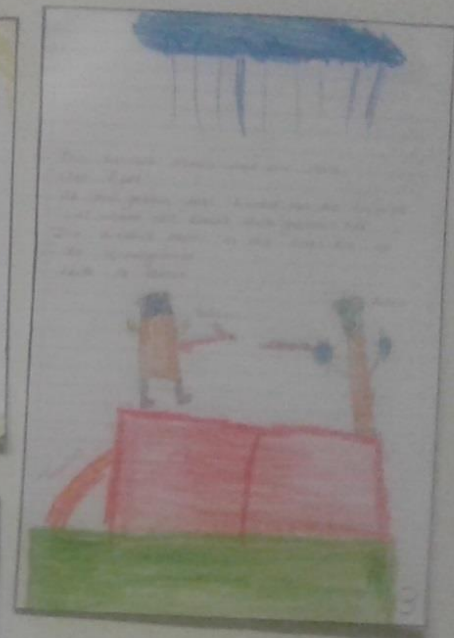
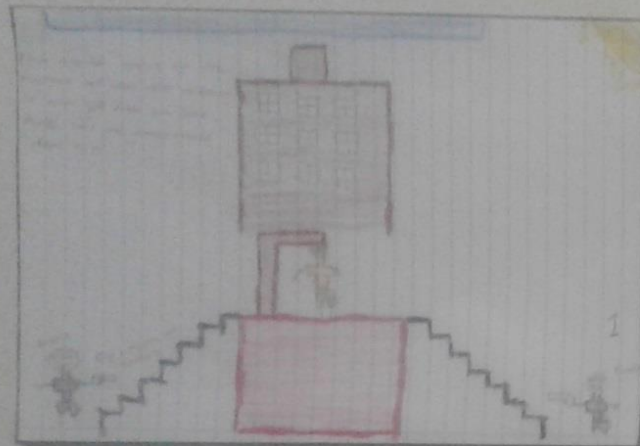

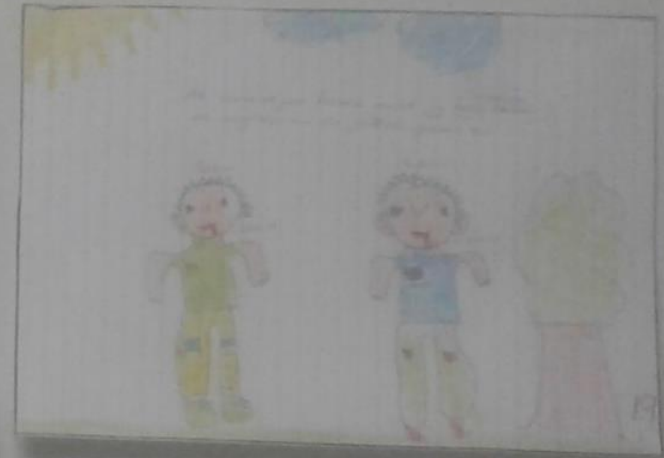

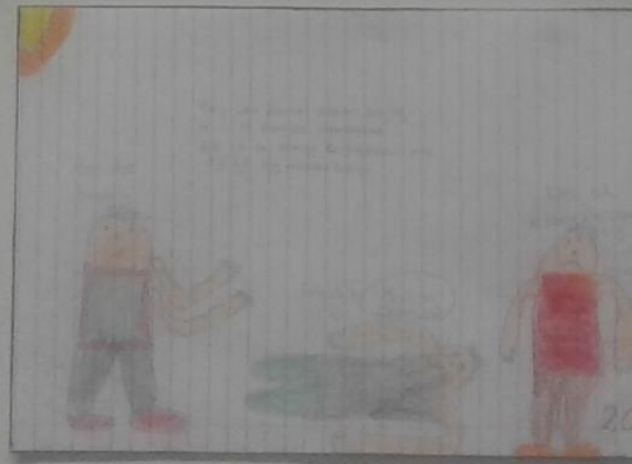
17

18

19

20

BYLAAG J: ETIESE KLARING

NORTH-WEST UNIVERSITY
YUNIBESITHI YA BOKONE-BOPHIRIMA
NOORDWES-UNIVERSITEIT

Private Bag X6001, Potchefstroom
South Africa 2520

Tel: (018) 299-4900
Faks: (018) 299-4910
Web: <http://www.nwu.ac.za>

Ethics Committee

Tel +27 18 299 4850
Fax +27 18 293 5329
Email Ethics@nwu.ac.za

ETHICS APPROVAL OF PROJECT

2012/03/08

The North-West University Ethics Committee (NWU-EC) hereby approves your project as indicated below. This implies that the NWU-EC grants its permission that, provided the special conditions specified below are met and pending any other authorisation that may be necessary, the project may be initiated, using the ethics number below.

Project title: Aanskouers se beleving van afknoery: 'n Gevallestudie van 'n multi-kulturele skool

Project Leader: Prof LW Meyer

Ethics number:

N	W	U	-	0	0	1	3	3	-	1	1	-	A	2
Institution			Project Number						Year		Status			

Status: S = Submission; R = Re-Submission; P = Provisional Authorisation; A = Authorisation

Approval date: 2011-11-24

Expiry date: 2016-11-23

Special conditions of the approval (if any): None

General conditions:

While this ethics approval is subject to all declarations, undertakings and agreements incorporated and signed in the application form, please note the following:

- The project leader (principle investigator) must report in the prescribed format to the NWU-EC:
 - annually (or as otherwise requested) on the progress of the project,
 - without any delay in case of any adverse event (or any matter that interrupts sound ethical principles) during the course of the project.
- The approval applies strictly to the protocol as stipulated in the application form. Would any changes to the protocol be deemed necessary during the course of the project, the project leader must apply for approval of these changes at the NWU-EC. Would there be deviated from the project protocol without the necessary approval of such changes, the ethics approval is immediately and automatically forfeited.
- The date of approval indicates the first date that the project may be started. Would the project have to continue after the expiry date, a new application must be made to the NWU-EC and new approval received before or on the expiry date.
- In the interest of ethical responsibility the NWU-EC retains the right to:
 - request access to any information or data at any time during the course or after completion of the project;
 - withdraw or postpone approval if:
 - any unethical principles or practices of the project are revealed or suspected,
 - it becomes apparent that any relevant information was withheld from the NWU-EC or that information has been false or misrepresented,
 - the required annual report and reporting of adverse events was not done timely and accurately,
 - new institutional rules, national legislation or international conventions deem it necessary.

The Ethics Committee would like to remain at your service as scientist and researcher, and wishes you well with your project. Please do not hesitate to contact the Ethics Committee for any further enquiries or requests for assistance.

Yours sincerely

Prof Amanda Lourens

Chair: NWU Research Ethics Regulatory Committee (RERC)

BYLAAG K: TAALVERSORGING VERKLARING

Hiermee verklaar ek, **Franci Petra Jordaan (ID nommer: 620410 0010 083)**, dat ek die taalversorgingswerk vir **Elizabeth, J. M. Schutte (Studentenommer: 10891463)** vir die verhandeling ter verwerwing van die *Magister Educationis* in Opvoedkundige Sielkunde, gedoen het.

My ondervinding is die volgende:

Taalversorging van: 12 PhD proefskrifte

22 Meestergraadverhandelings

Vertaling van boeke van Joseph Prince en Joel Osteen vanuit Engels na Afrikaans

Skaduskrywer van twee boeke getiteld *Stille Avontuur* en *Wanneer die Onmoontlike Moontlik word*.

PROF. FP JORDAAN